

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
YFI-LAITOS
VALTIO-OPPI JA FILOSOFIA

Jälkimodernin ajattelun alkuperästä

— **Nietzschen moninaisen mielen poliittinen ja filosofinen luenta**

Anssi Vartiainen
Pro Gradu -tutkielma
Syksy 2008

TIIVISTELMÄ

Anssi Vartiainen. Jälkimodernin ajattelun alkuperästä—Nietzschen moninaisen mielen poliittinen ja filosofinen luenta. Pro gradu –tutkielma. Filosofia ja valtio-oppi. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän Yliopisto. Syksy 2008. Ohjaajina toimivat valtio-opin puolelta Mikko Jakonen ja filosofiasta 31.5.2008 saakka Leena Kakkori ja 15.9.2008 alkaen Jussi Kotkavirta. 279 sivua. Yksi liite.

Tutkimukseni käsittelee Friedrich Nietzschen poliittista ja filosofista ajattelua. Olen rakentanut Nietzschen poliittisesta filosofiasta kokonaistulkinnan. Tulkinnassa olen pyrkinyt osoittamaan keskeisien postmodernien Nietzsche-tulkintojen olevan mitä suuremmassa määrin vastakkaisia tekemälleni Nietzsche-luennalle, jota pidän uskollisempana Nietzschen kokonaisajattelua tarkastellen. Tutkimalla Nietzschen kokonaisfilosofisia pohdintoja olen pyrkinyt paikantamaan postmodernin ajattelun puutteita ja ongelmia. Tärkeimmäksi ongelmaksi olen paikantanut auktoriteetin puutteen niin yksilön kuin yhteisön tahdon muodostukselle. Tutkielmassa olen päätenyt näkemykseen, että postmoderni auktoriteetteja pilkkova ohjelma ei ole toimiva ratkaisu nietzscheläisestä näkökulmasta katsottuna.

Avainsanat: pluralismi, nihilismi, jälkimodernismi, postmodernismi, tahto valtaan, ikuinen paluu, koston henki.

VIITTAUSTEKNIIKASTA JA TEOKSISTA

Nietzschen teoksista käyttämäni lyhenteet viittaavat teosten suomenkielisiin nimiin, vaikka suomentamattomat teokset olen lukenut pääsääntöisesti englanninkielisinä. Olen tarkistanut alkuperäistekstin viitatessani sekä suomalaisiin, että englantilaisiin käännöksiin käyttämällä apuna kahta Nietzschen teoksia ylläpitävää verkkosivustoa www.geocities.com/thenietzschechannel/ntextger.htm ja www.friedrichnietzsche.de/. Jälkimmäisen sivuston käyttöä varten tarvitaan rekisteröinti. Alla käyttämäni lyhennykset:

- KK *Kirjoituksia kreikkalaisista*. Kirjoituksia vuosilta 1869—1872.
- TO *Totuudesta ja valheesta moraalin ulkopuolisesta näkökulmasta*. [*Über Wahrheit und Lüge im aussermoralischen Sinne*] 1872.
- TS *Tragedian synty*. [*Die Geburt der Tragödie*] 1872.
- TSI *Yritys itsekritiikkiin*. [*Versuch einer Selbstkritik*] 1886. *Tragedian Synnyn kriittinen itsetulkinta*.
- HH *Historian hyödyistä ja haitasta elämälle*. [*Vom Nutzen und Nachteil der Historie für Leben*] (*Epäajanmukaiset tutkielmat II osa*) 1873.
- SK *Schopenhauer kasvattajana*. [*Schopenhauer als Erzieher*] (*Epäajanmukaiset tutkielmat III osa*) 1874.
- II *Inhimillistä, liian inhimillistä*. [*Menschliches, allzumenschliches: Ein Buch für freie Geister*] Osa I 1878 s.15—242, II 1879 s.247—357 ja III 1880 s.359—471.
- AA *Aamurusko*. [*Morgenröthe: Gedanken über die moralischen Vorurtheile*] 1881.
- IT *Iloinen tiede*. [*Die Fröhliche Wissenschaft*] 1882, viides kirja 1887.
- Z *Näin puhui Zarathustra*. [*Also Sprach Zarathustra: Ein Buch für Alle und Keinen*] Osat I ja II 1883, osa III 1884 ja osa IV 1885.
- HP *Hyvän ja pahan tuolla puolen*. [*Jenseits von Gut und Böse*] 1886.
- MA *Moraalin alkuperästä*. [*Zur Genealogie der Moral*] 1887. Osa 1 s.15—45, osa 2 s. 48—91.
- WT *Wagnerin Tapaus*. [*Der Fall Wagner*] 1888.
- EJ *Epäjumalten hämärä*. [*Götzen-Dämmerung*] 1888.
- NCW *Nietzsche contra Wagner*. 1888.
- DD *Dionysos. Valikoima Runoja*. [*Dionysos-Dithyramben*] 1888.
- AK *Antikristus*. [*Der Antichrist*] 1888.
- EH *Ecce Homo*. [*Ecce Homo, Wie man wird, was man ist*] 1888.
- WP *The Will to power*. [*Der Wille zur Macht*] Muistiinpanoja vuosilta 1883—1888.

Nachlass Jälkeenjääneet kirjoitukset. (www.friedrichnietzsche.de/)

Lainauksissa lyhennystä seuraa aina sivunumero ellei erikseen ole merkitty aforismia § johon viitataan. Tässä tapauksessa aforismi on merkitty ensin, jota seuraa tarpeellisissa tapauksissa sivunumero. Esim. (II §95 276) viittaa teokseen *Human All-Too Human* toinen kirja aforismi 95. Vastaavasti (II §95 397) viittaa kolmannen kirjan aforismiin 95. Eri osien sivunumerot on merkattu lyhennysten yhteyteen, joten sekaannusten määrä pitäisi olla minimaalinen. *Zarathustran* osalta viitataan sekä sivunumeroihin, että kappaleen otsikoihin. Otsikkoon viitataan sen tähden, että se parhaassa tapauksessa selventää lainauksen asiayhteyttä. Suomalaisiin teoksiin viitataan sen vuoksi, että lukija, joka teokseeni tarttuu on mitä todennäköisemmin suomalainen ja käyttää apunaan kotimaisia teoksia. Englanninkielisten teosten osalta olisin voinut toimia toisinkin, mutta koska luin teokset pääsääntöisesti englanniksi ja tarkastin ainoastaan suorat käännökset ja tärkeimmäksi katsomani kohdat saksasta, en lähtenyt muuttamaan käytäntöä näidenkään teosten osalta. Jos suomalaista käännöstä ei ole ollut on alkuperäinen saksankielinen käännös lisätty loppuviitteeksi, josta olen sen suomentanut.

Jälkeenjääneitä kirjoituksia eli *Nachlassia* olen käyttänyt hillitysti, vaikka myös koen, että postuumisti julkaistu kokoelma *Wille zur Macht* valottaa Nietzschen myöhäistä ajattelua merkittävästi. En myöskään ole havainnut teoksesta ristiriitoja suhteessa Nietzschen myöhäiseen ajatteluun, pikemminkin teos täsmentää ja laajentaa Nietzschen julkaistuissa teoksissa käyttämiään tekstejä. Teokseen suhtautumisessa on kahta koulukuntaa, joista klassinen juontaa Heideggeriin ja hän nojaa neliosaisessa tulkinnassaan voimakkaasti *Wille zur Machtin* aineistoon. Toisen koulukunnan edustajat katsovat, ettei *jälkeenjääneitä kirjoituksia* ylipäättäen kannata tonkia, sillä pääsisältö löytyy jo julkaistuista teoksista (ks. erit. Clark 1990). En lukisi itseäni kumpaankaan joukkoon, vaikka toki allekirjoitankin, että pääsisältö löytyy julkaistuista teoksista, mutta tosiaan *jälkeenjääneet kirjoitukset* eivät ole ristiriidassa julkaistuihin teoksiin, vaan tukevat tekemiäni tulkintoja. Toki useimpien ajattelijoiden mielipiteet muuttuvat iän karttuessa, eikä Nietzsche ole poikkeus. Pienimuotoinen kummajainen Nietzschen teosten joukossa on *Inhimillistä, liian inhimillistä*, josta voi erityisesti kaivaa risteäviä näkemyksiä suhteessa myöhempään tuotantoon. Selkeä katkos paikantuu sen ja seuraavan teoksen *Aamuruskon* väliin. Vasta *Aamurusko* aloittaa toisen taistelun kristillistä moraalista vastaan, minkä ongelmiin Nietzsche jo varhaiskauden tuotannossaan jatkuvasti näyttää törmäävän.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	2
VIITTAUSTEKNIIKASTA JA TEOKSISTA.....	3
1 JOHDANTO	7
1.1 Miksi Nietzsche?	11
1.2 Tutkielman metodi ja rakenne.....	14
2 LÄHTÖKOHTIA.....	17
2.1 MIELI JA MAAILMANKAIKKEUS.....	18
2.1.1 Tie postmodernismiin	21
2.2 PLURALISMIN MONINAINEN MIELI.....	26
2.2.1 Monta Nietzscheä	35
2.2.2 Pluralismi ja maku	41
2.2.3 Pluralismi ja niukkuus.....	47
2.2.4 Pluralismi ja kieli.....	54
3 RATKAISUJA.....	61
3.1 GENEALOGIA.....	62
3.1.1 Nihilismi.....	66
3.1.2 Saman ikuinen paluu.....	69
3.2 TAHTO VALTAAN	75
3.2.1 Tahto valtaan ja totuus	85
3.2.2 Tahto valtaan ja toimija.....	90
3.2.3 Tahto valtaan, luonto ja kulttuuri.....	96
3.2.4 Tahto valtaan, vapaa tahto ja oikeus.....	104
3.2.5 Perspektivismi/Perspektiivi.....	114
4 LOPULLINEN VASTAKKAINASETTELU.....	129
4.1 KOSTON HENKI JA VIIMEINEN IHMINEN	131
4.2 YHTEISKUNNAN KOLME VAIHETTA.....	140
4.2.1 Moderni tragedia alkaa papista.....	142
4.2.2 Heikkenevän uskon aika.....	144
4.2.3 Murroksen aika	147
4.2.4 Jumala kuolee—’Nyt tahdomme me yli-ihmisen elävän’	154
4.2.5 Eksistenssikriisi, Itseksi tuleminen ja filosofin sairaus.....	177
4.3 JUMALA KUOLEE, ELÄIN PALVOO.....	229

4.4 EKSISTENTIAALINEN AHDISTUS JA KAUNA IHMISEN OLEMUSTA
KOHTAAN 239

4.4.1	Eksistenssikriisi ja myöhäismoderni aikakausi	248
4.4.2	Mitä voimme oppia Nietzscheltä?	254
Lähteet		261
LIITE 1		269

1 JOHDANTO

”Tarkoitukseni: osoittaa kaikkien tapahtumien homogeenisuuden ja moraalisen jaottelun olevan peräisin perspektiivistä; osoittaa miten kaikki mikä on julistettu moraaliseksi on identtistä kaiken epämoraalisen kanssa ja tuli mahdolliseksi, kuten kaikki moraalinen kehitys, moraalittomin keinoin, moraalittomien päämäärien palvelukseen—; miten, toisaalta, kaikki mikä on julistettu epämoraaliseksi on, ekonomisesti ajateltuna, korkeampaa ja keskeisempää, ja miten kehitys kohti täydempää elämää vaatii epämoraalisuuden edistämistä. ‘Totuus’ se määrä miten paljon sallimme itsemme ymmärtää tätä tosiasiaa.” (WP §272 155; vrt. MA §6 10—11; Z 191; EJ §5 52; EH §4 146—.)

Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844—1900) on kiistelty hahmo, jonka ajatusten pohjalta on tehty tulkintoja milloin kenenkin tarpeisiin. Tulkintojen monimuotoisuus ja runsaus kuvastuu ennen kaikkea siitä, että käsitellessään maailman moninaisia ilmiöitä Nietzscheä ovat käyttäneet hyväkseen niin fasistinen Natsi-Saksa kuin nykyinen postmoderni vasemmisto, ja moni siltä väliltä (vrt. Kunnas 1981, 29).¹ Tämän vuoksi on olemassa monta erilaista Nietzscheä. On postmoderni Uusi Nietzsche, natsien Legenda-Nietzsche ja tulkitsemani Filosofi- ja Poliitikko-Nietzsche. Tulkinnessani sivuutan natsien Legenda-Nietzschen, koska Kaufmann (1974) on jo osoittanut natsien tekemän Nietzscheen ajattelun vääristelyn ja pyrin sen sijaan osoittamaan ja kritisoimaan niitä epäkohtia, jotka Uuden Nietzscheen taustalta paljastuvat Filosofi- ja Poliitikko-Nietzschen näkökulmasta.

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella puhaltavat monessa oppiaineessa postmodernit tuulet, joten ajatus Nietzscheen ajattelun tutkimisesta sai alkunsa yrityksessäni ymmärtää postmodernin ajattelun lähtökohtia, sillä onhan jopa todettu, että ”kaikki postmodernit tiet johtavat Nietzscheen” (Wilber 1996, 61). Joka tapauksessa, kuten (Best & Kellner 1997, 57) vakuuttavat, Nietzsche on merkittävä henkilö teoretisoinnin postmodernissa käänteessä. Avaamalla Nietzscheen ajattelua olen pyrkinyt avaamaan postmodernin ajattelun ongelmakohtia. Tulkitseen postmodernisteiksi kaikki ne, jotka enemmän tai vähemmän jakavat Nietzscheen epistemologiset lähtökohdat ja ovat seuraavana valmiita kritisoimaan vääriksi tai erheellisiksi kaikkia niitä muotoja, joita sosiaalinen todellisuus saa. Tämän lisäksi postmoderneihin kuuluvat myös ne, jotka näkevät, että ainoa tapa olla ”totuuden” mukainen on tuottaa useita erilaisia muotoja tai todellisuuksia elämään rinnakkain. Nämä määritelmät ovat työni kannalta keskeisiä.

¹ Laajemman oppineisuuden ja Nietzsche keskustelun ymmärtämisen pyrin osoittamaan alaviitteillä. Liberaaleja ja vasemmistolaisia postmoderneja tulkintoja Nietzschestä ovat tehneet mm. Richard Rorty, Michel Foucault, William E. Connolly, Jacques Derrida, Sarah Kofman ja Luce Irigaray (Warren 1998, 99).

Nietzschen tekstejä lukiessa tulkitsija joutuu koetukselle yrittäessään hahmottaa niitä moninaisia ongelmia, joihin Nietzsche aforistiset nuolensa kohdistaa. Syy löytyy myös filosofista itsestään, toteaahan hän useampaan otteeseen jopa haluttomuutensa tulla ymmärretyksi kaikkien toimesta (WP §980 512—513; HP §27 32, §30 34—35, §289 191, §290 191).¹ Jos tekstejä lukee kirjaimellisesti näyttää niiden tekijä ajautuvan sisäisiin ristiriitoihin ja esittävän paikoin täysin mielipuolisiakin väitteitä. Filosofiasa tai ylipäätään elämässä on kuitenkin ensisijaisesti kyse painotuksista. Se on tasapainoilua erilaisten vaateiden, tarpeiden, toiveiden ja näkökulmien välillä. Painottaessamme jotain seikkaa jää joku osa pimentoon. Joskus jopa asian lausuminen luo sille kohtuuttoman suuren painon. Silti filosofin on kyettävä puhumaan. Nietzsche sitä vastoin suorastaan huutaa.

Nietzschen filosofian yksi keskeisiä lähtökohtia on Jumalan kuolema. Tehtäväkseen Nietzsche ottaa vastata tuon tapahtuman moninaisiin mieliin. Jumalan kuolema merkitsee Nietzscheelle haastetta, johon vitalistin on löydettävä vastaus. Jumalan kuolema asettaa elämälle haasteen kysymyksen muodossa: onko olemassaololla mitään mieltä? tai pikemminkin: miten sellainen voidaan muodostaa? tai miten se muodostuu? ja eettisestä näkökulmasta: mitä on oikeus? Nietzschen tuotanto on yritystä vastata Jumalan kuoleman moninaisiin mieliin. Nietzsche tulkitsee ja punnitsee elämää asettaen elämän myönnön kaiken edelle. Nietzschen puntarissa on kaksi kuppia, kyllä ja ei, elämän myöntö ja kieltö. Samalla Nietzsche käy läpi ne vaiheet, jotka ihmiskunnan on hänen mukaansa hyväksyttävä ja läpikäytävä, jotta elämän myöntö olisi jatkossakin mahdollista.

Työni nojaa käsitykseen, että Nietzschen maailman keskeisin piirre on pluralismi ja siitä kumpuavat erilaiset tulkinnat. Nietzscheelle tulkinnat ovat aina vääristyneitä ja erheellisiä, koska ihminen ei ajallisena ja rajallisena olentona voi ylittää omia tiedon rajojaan. Tulkinnat nojaavat aina näkökulmiin ja yhtä asiaa voidaan tarkastella useista näkökulmista. Tarkastellessaan ilmiöitä Nietzsche tuo esiin lukuisia erilaisia näkökulmia, jotka ovat usein keskenään yhteismitattomia ja yhteensovittamattomia. Uusi postmoderni Nietzsche toteaaakin, että

”[s]uhtaudun epäluuloisesti kaikkiin systemaattikkoihin ja vältän heitä. Tahto systematisoida asioita on rehellisyyden puutetta.” (EJ §26.)¹

¹ Toisaalta on myös esitetty näkökantoja, joiden mukaan Nietzsche ei ole alkuunkaan systemaattinen ajattelija tai että maailmasta ei voida luoda koherenttia kuvaa. Ks. esim. Connolly (1988), Kunas (1981, 29). Tämä johtuu eittämättä Nietzschen käsityksestä maailman pluralistisesta luonteesta. Tämän johdosta Nietzsche voi todeta, että ”pyrkimys systeemiin on rehellisyyden puutetta” (EJ §26 12). Systeemi edellyttää, että maailma voidaan palauttaa ristiriidattomaan kokonaisuuteen. Nietzschen tehtävä on nostaa ristiriitoja esiin.

Poliitikko-Nietzschelle vääristämistä ja erhettä myös tarvitaan, sillä meillä ei ole, maailman ollessa pluralistinen, yhtä totuudellista ja oikeudenmukaista kiintopistettä, josta käsin voisimme hyvän ja kestäväns korkean kulttuurin rakentaa. Luodessamme muodon moninaisuudesta ja massasta rajaamme toiset mahdolliset maailmat ulkopuolelle. Samalla muodostuu ero, joka ei mahdu valettuun muotoon. Pluralismi tarkoittaa näin ollen myös, että kaikki materiaalit eivät istu yhteen ja samaan muottiin, vaan muodon tuotteena syntyy aina myös ero, joka haluaa tuottaa uuden muodon, mutta nyt eri materiaaleista. Niukassa maailmassa vain särkemällä vanha voidaan jälleen rakentaa jotain uutta. Ensin on tartuttava moukariin, mutta sen jälkeen on vielä kyettävä rakentamaan. ”Jotta jokin pyhäkkö voidaan pystyttää, *täytyy särkeä pyhäkkö*: se on laki” (MA II §24 89.) Ikuisuus pelaa luomisen ja tuhoamisen dionyysistä peliä.¹ Ikuisia rakennelmia ei ole olemassa.

Tarkastelen Nietzscheä ennen kaikkea poliittisen filosofian tai Nietzschen kohdalla pikemminkin poliittisen psykologian kautta. Nietzsche ei ole epäpoliittinen ajattelija, vaikka erityisesti *Ecce Homossa* (§2 102) hän antaa ymmärtää, ettei hänen tarkoituksenaan ole pystyttää ihanteita, vaan hänen tehtävänään on ”valmistella ihmiskunnan puolesta sitä hetkeä, jolloin se tulee lopullisesti itsestään tietoiseksi: *suurta keskipäivää*. Silloin ihmiskunta tutkii niin menneisyyttä kuin tulevaisuuttakin, vapautuu sattuman ja pappien herruudesta ja asettaa ensimmäistä kertaa *yhtenäisenä* kysymyksen ’miksi?’, ’mitä varten?’.” Poliittista Nietzschen ajattelusta tekee kuitenkin jo vallitsevan metafysiikan rikkominen, mutta tästä voitaisiin päätellä, että erityisesti jälkeensijäneiden kirjoitusten aristokraattiset suunnitelmat ja muotoilut olisivat ainoastaan Nietzschen omia poliittisia rakennelmia, mutta ettei hän suosittelisi noudattamaan niitä, vaan kehottaisi ihmisiä yhdessä päättämään yhteisestä tulevaisuudesta (vrt. HP §22 26). Nietzsche näyttäytyy tätä kautta puhtaasti teoreetikona ja ajattelijana, ei poliitikkona. Tähän tyytyy esimerkiksi Kaufmann (erit. 1974, 246—248) ja hänen manttelinperijänsä Nehamas (1985).²

Nietzschelle elämä on kuitenkin läpeensä poliittista, mutta Nietzsche ei omaa varmuutta omista visioistaan ja samalla hän luo juuret postmodernin ajattelun erheen

¹ Dionysos kuuluu Nietzschen keskeiseen käsitteistöön. Dionysoksen Nietzsche löysi filologisella kaudellaan antiikin Kreikasta. Kreikkalaisen taruston mukaan: ”Dionysos, Zeuksen poika, oli luonnon hedelmällisyyden jumala, kärsivä, kuoleva ja jälleen eloon heräävä; hän oli myös viinin jumala ja musiikin, tanssin ja draaman inspiroija.” (Honour & Fleming 2006, 189.)

² Muista Nietzsche tulkitsijoista Richard Schacht, Lester Hunt, L.P.Thiele, Thomas Brobjer ja Ted Sadler ovat esittäneet, ettei Nietzsche ollut lainkaan poliittinen ajattelija., kun taas Bruce Detwiler, Frederick Appel, Olivia Schutte, Mark Warren, Lawrence Hatab ja T.B. Strong puolestaan osoittavat, että Nietzsche voidaan tulkita poliittisena ajattelijana. (Morrison 2003, 184—185.)

ensisijaisuudelle, suhteessa poliittiseen toimintaan. Työssäni olen keskittynyt erityisesti *Nietzschen* totuuksiin ”naisesta sinänsä” eli Nietzschen poliittisiin tulkintoihin maailmasta (ks. HP §231 138). Koska Nietzschen filosofia näyttäyty poliittisena psykologiana, yhteiskuntaa lähestytään yksilön näkökulmasta. Työssäni pyrin hahmottamaan millaista politiikkaa eli *moraalia* Nietzsche pyrkii edistämään, valottamaan taustalla olevia uskomuksia ja lähtökohtia ja havainnollistamaan Nietzschen esittämiä väitteitä laajemmin perusteltuina sekä erityisesti keskityn siihen miksi Nietzsche muotoiluihinsa päätyy. Genealogina Nietzsche on ennen kaikkea filosofi, joka osoittaa arvostustemme heikon pohjan, mutta poliitikkona hän formuloi oman tulkintahorisonttinsa ohjaamana ratkaisuja kriittisen historiantutkimuksen kautta nousseisiin kysymyksiin. Nietzschen poliittisen kädenväännön polttopisteeseen asettuu taistelu nihilismia vastaan. Taistelu alkaa Jumalan kuoleman julistamisella ja päättyy yli-ihmiseen. Matkaa Jumalan kuolemasta yli-ihmiseen pyrin hahmottamaan identiteetin ja eron käsitteellisellä välineistöllä. Käsitteistöllä, jonka syntyyn Nietzscheellä on ollut merkittävä vaikutus. ”Nietzsche, yhdessä Heideggerin kanssa, on ’eron filosofian’ isä” (Smith 1996, 80).

Identiteetti koostuu pyrkimyksestä olla samanlainen ja silti uniikki. Antagonismi piilee halussamme muokata samankaltaisuutta omien uniikkisten piirteittemme kautta. Ihmisen *antinateure animus* merkitsee Nietzscheelle, ettei filosofian lähtökohta voi olla peräisin ihmisluonnosta sillä ihmisluonto voidaan muokata yhä uudestaan erilaisista lähtökohdista käsin ’kaikkea elämää varten’. Nietzsche lienee oiva esimerkki tämän kaltaisen maailman hahmottamisen filosofiasta, niin yksilönä kuin filosofina. Nietzsche itse on oman aikansa ero, joka ei suostu sulattamaan modernia projektia, koska näkee sen taustalla piilevän vaaran eli nihilismin. Nietzschen tarkoitus on ennen kaikkea opettaa yksilöitä, jotka ovat hänelle kyllin neroja, kyllin yli-ihmisiä, jotta ihmistulevaisuus voitaisiin pelastaa ennen kuin mantu lakkaa tarjoamasta ravintoa uusille ideaaleille.

Tästä pääsemmekin tutkimuskysymysten pariin. Työni keskeisimmät kysymykset liittyvät niihin moninaiisiin tapoihin, joilla ihmiset jäsentävät maailmaa ja näiden tapojen ristiriitoihin eli tarkastelen arvojen yhteismitattomuuteen liittyviä ongelmia. Nojaan tutkimuksessani William Connollyn tekemään jäsenyykseen. Hän esittää, että “toimiaksemme eettisesti, tarkoittaa usein sitä, että asetamme osan identiteetistämme kyseenalaiseksi, mutta jos asetamme liian paljon identiteetistämme kyseenalaiseksi yhtenä ajankohtana, merkitsisi se samalla sitä, että menettäisimme perustan, jonka pohjalta eettinen toimintamme ponnistaa” (1991, xix) . Taustalla kummittelee politiikan paradoksi, joka muotoutuu työssäni kysymyksiksi: missä määrin yhteiskunta voi mahdollistaa erilaiset

tavat jäsentää maailmaa? Ja toinen mieli: missä määrin voimme olla avoimia maailman moninaisille tulkinnoille, emansipoitumatta silti elämästä itsestään? Kysymys on erosta ja identiteetistä/eettisestä pohjasta, josta kaikki toimintamme saavat alkunsa. Samalla kysymys on olemisen mielestä ja tarpeesta kokea maailma mielekkäänä.

Connollyn pohdinnat nojaavat lähtökohtaan, että emme aseta tarpeeksi usein identiteettiämme kyseenalaiseksi ja sen vuoksi olemme epäoikeudenmukaisia eroa kohtaan. Työssäni lähestymistapani ja oletukseni ovat päinvastaisia. Perusta, josta toiminnan pitäisi ponnistaa, on kadoksissa. Minuuttomuus, itsettömyys ja identiteettittömyys ovat seurausta kyvyttömyydestämme tehdä aktiivista politiikkaa ja oman tahdon affirmoivia päätöksiä. Perustattomuuden seuraus on nihilistinen *ethos*.

Lähtökohtainen ajatus on, että identiteetti on keskeinen ihmiselämän kantavista voimista. Identiteetti sitoo ihmisen maailmaan ja elämään. Mitä vankempi identiteetti meillä on sitä itsestään selvempiä asiat meille vaikuttavat olevan. Identiteetti mahdollistaa päämäärän ja mielekkyys nousee päämäärän tavoittelusta. Mitä vähemmän kysymme päämäärän oikeutusta tai hyvyyttä sitä mielekkäämmältä tuo päämäärä meistä vaikuttaa. Ihminen elää teoista ja toiminnasta, jotka suuntautuvat tulevaisuuteen. Jotta meillä on mielekästä tavoiteltavaa, tulee meillä olla identiteetti tai *mieli*, joka toteuttaa itseään.

1.1 Miksi Nietzsche?

Kuten jo totesin tutkimuskysymysten yhteydessä, näyttäisi siltä, että aikakautemme sisältää voimakkaita nihilistisiä piirteitä. Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat ovat osa aikakauden ilmentymää ja samalla valtakunnan päälehdessä ruoditaan mitä oikein on tapahtumassa. Maailma on muuttunut ja hyvinvointiyhteiskunnanideologia on kokenut inflaation. Suomi ammutaan alas uuden Tuntemattoman sotilaan teatteriversiossa, koska ei ole enää mitään Suomi-konstruktiota. Jokin tuntuu muuttuneen. Syitä kehitykseen on varmasti monia, mutta näyttäisi kuitenkin siltä, että Nietzsche on ajattelija, jolla on vielä tänäkin päivänä painavaa sanottavaa.

Nietzsche on ajattelija, joka näyttäytyy nykyisin erityisesti Uuden Nietzscheen hahmossa eli identiteettien kyseenalaistajana, moninaisuuden puolestapuhujana ja sitä kautta postmodernin eettisemmän maailman äänitorvena. Tämä maailmanjäsenitys rakentuu yhdeltä osin ja pitkälti natsien tekemiä hirveyksiä vastaan. Milloin lausutaankin sana auktoriteetti, ovat postmodernistit valmiina Uuden Nietzscheen kanssa taisteluun

pakkoa vastaan. Natsien vääristelemästä Legendasta kuoriutui Uusi vääristelmä ja uusi ylilyönti. Tämä on minun näkemykseni.

Minulle Nietzsche näyttäytyy voiman ja vallan filosofina. Nietzsche on immoralisti, jonka immoralismi paikantuu maailmassa olevaan pohjimmaiseen ristiriitaan. Ristiriita syntyy siitä, että maailma vastustaa kaikkia sosiaalisia muotoja, joita ihmiset yrittävät siihen *pakottaa*, ihminen on kuitenkin olento, joka tarvitsee sosiaalisen muodon elääkseen ja toimiakseen menestyksellisesti osana yhteisöä. Samalla se merkitsee ihmisten *pakottamista* haluttuihin muotoihin. Lapsia torutaan ja kasvatetaan (*pakotetaan*) hyväksymään, joitakin yhteisön hyvänä pitämiä arvoja. Ongelmaksi myöhäismodernissa maailmassa on muodostunut se millaisia arvoja, millaista kulttuuria ja millaista perinnettä me voimme edistää, sillä länsimainen elämäntapa on paljastunut vain yhdeksi elämänmuodoksi muiden joukossa. Oikeudenmukaista ei liene sekään, että jätetään lapset heitteille, koska emme voi *pakottaa* heitä omaksumaan omia tapojamme, uskomuksiamme, käsityksiämme ja kulttuuriamme. Tekopyhältä kuulostaa myös luottamus rousseaulaiseen kasvatusmetodiin, jolloin uskotaan, että voisimme pitää tai, että olisi toivottua pitää lapsemme puhtaana kaikista sosiaalisista käytänteistä ja kasvettuaan ja aikuistuttuaan hän voisi sitten ikään kuin *tabula rasan* tavoin valita itseohjautuvasti mieleisensä uskomukset, elämäntavan ja perinteet. Tällainen näkökulma tuntuisi olevan ainakin kansan keskuudessa yleinen, sikäli mikäli sanomalehtiin on uskominen. Yhdyn näkemykseen, jonka mukaisesti maailma on läpeensä sosiaalisesti konstruoitu ja luopuminen perinteistä merkitsee sukupolvien kasvattamista maailmaan, jossa juhlapyhät ynnä muut näyttäytyvät lähinnä vain vapaapäivinä.

Myös Nietzschelle maailma on ihmisen luomus ja sen vuoksi sosiaalinen konstruktio. Nietzschelle se merkitsee sitä, että oli konstruktio millainen tahansa, joutuu se väistämättä kohtaamaan vastustusta. Jotta vastustus ei rikkoisi konstruktioita, tulee maailmassa olla johtajuutta ja johtajia, jotka luovat yhteistä sosiaalista todellisuutta. Auktoriteetin olemassaolo on erittäin tärkeää, mutta auktoriteetti on vaikeaa saavuttaa. Ihmiset ovat eripuraisia, mutta silti sosiaalisia eläimiä ja tämän vuoksi yhteinen merkitsee, että eriäviä kantoja suostutellaan, taivutellaan ja tarpeen vaatiessa *pakotetaan* noudattamaan yhteisesti sovittuja sääntöjä ja muotoja. Nietzschelle pakko on keskeisessä asemassa, koska maailma on niukka ja ihmiset eivät jaa samoja käsityksiä siitä. Sitä vastoin suomalainen useiden sukupolvien kasvatusta ohjannut sananparsi 'joka kuritta kasvaa se kunniatta kuolee' kuulostaa tänä päivänä kauhistukselta. Demokraattisessa yhteiskunnassa asiat tulee hoitaa neuvottelemalla. Nietzsche ei aina jaksa uskoa

demokraattisen maailman voimaan. Nietzschele demokratia on organisoivan voiman rappiomuoto (EJ §39 96). Tämänkaltainen näkökulma ei herätä myötätuntoa jälkimodernissa akateemisessa maailmassa, mutta juuri sen takia se on nostettava esille. Nietzschen avulla pyrin nostamaan esiin niitä ongelmia, jotka liittyvät jälkimoderniin maailman jäsenyykseen.

Postmoderni konsensus on ongelmallinen lähtökohta, joka jakaa Nietzschen kanssa ensimmäisen teesin, mutta lisää heti perään kaksi kohtaa, jotka näyttävät tekemälleni Nietzsche-tulkinnalle vieraina. Postmodernistien teesit näyttävät seuraavina: (1) maailma on sosiaalinen konstruktio, (2) kaikki sosiaalisesti rakennetut muodot, mitkä maailmaan yritämme pakottaa, ovat sen vuoksi virheellisiä ja (3) ollaksemme oikeudenmukaisia maailmaa ja siinä eläviä ihmisiä kohtaan tulee meidän tuottaa lukuisia erilaisia sosiaalisia konstruktioita. Myöhäismoderni maailma näyttää ajautuvan näiden kolmen teesin seurauksena umpikujaan. Kuten ihmisoikeusliiton pääsihteerin Kristiina Kouros (HS 24.7.08) tuo esiin ”useat perusoikeudet toteutuvat täysimääräisesti vain yhteisössä”. Kulttuurit rajoittavat siinä elävien ihmisten todellisia mahdollisuuksia. Mitä moninaisempi kulttuuri, sitä vaikeampaa on perusoikeuksia yhdenvertaisesti taata. Sitä vaikeampaa on perustella toimintatapoja tai perinteitä. Sitä vaikeampaa on toimia yhdessä, koska yhteisiä toimintamalleja ja tapoja pluralisoidaan. Kaikki tapahtuu oikeudenmukaisuuden ja vapauden nimissä, mutta samaan aikaan tapahtuu auktoriteettien kriisiytyminen. Poliittiseen arvoperustan rapautumiseen ei ole keinoja, vaan postmodernisti toimii tilanteen hiljaisina hyväksyjinä. Kaikkea ymmärretään, mutta keinoja puuttua nähtäviin ongelmiin ei ole. Positiivista tosin on, että filosofit edes uskaltavat sanoa ääneen asiasta jotain. Petteri Niemen (KSML 15.10.08) kirjoitus otsikolla *Sosiaalityö hukkuu ymmärtämiseen* kielii tilanteesta, jolloin esimerkiksi raskaana olevat äidit saavat juoda viinaa, koska pakkohoidon aloittaminen loukkaisi heidän oikeuksiaan. Pluralismia seuraa kädettömyys.

On perusteltua nähdä, ettei pluralisaation seurauksena olekaan tapojen ja perinteiden moninaistumisen kasvu, vaan niiden kuihtuminen ja katoaminen. Postmodernistien 3. teesi muotoutuu uudelleen sosiaalisten konstruktioiden haaksirikoksi. Suomi saa surmansa muiden konstruktioiden joukossa. Perinne on kuitenkin se mikä luo yhteisen. Yhteinen on konstruktio, mutta tarpeellinen sellainen. Pluralistisessa ja niukassa maailmassa sosiaalisille konstruktioille ei kuitenkaan jää enää tilaa. Olemme asettaneet identiteeteistämme riskin alle liian paljon yhdellä kertaa ja sen vuoksi olemme menettäneet perustan, jonka pohjalta eettisen toiminnan tulisi ponnistaa. Aikakauteemme liittyy

voimakkaita nihilistisiä sävyjä ja ne ovat seurausta minuuttomuuden eli auktoriteetin puutteen kokemuksesta. Tämä on mielestäni yksi näkökulma omaan aikaamme ja mielestäni Nietzschen kautta postmodernistit näyttäytyvät sosiaalisia konstruktioita vastustavina ja pilkkovina dekadentteina. Työni ei kuitenkaan ole tarkoitus tarkastella omaa aikaani, vaan postmodernia teoriaa ja Nietzscheä kaivettua perintöä. Nämä ovat työni lähtökohtia ja näihin lähtökohtiin etsin vastauksia Nietzschen filosofiasta. Parhaimmillaan työni valottaa myös postmodernin teorian ohella oman aikamme tilannetta, mutta rohkenen sanoa, että huonoimmillaan se on ainakin hyvä Nietzsche-tulkinta.

1.2 Tutkielman metodi ja rakenne

Hankalaksi Nietzschen ajatusten käsittelyn tekee se, ettei oikein ole selkeää pistettä mistä Nietzschen filosofiaa voisi lähteä purkamaan. On ikään kuin hypättävä keskelle Nietzschen maailmaa ja lähdettävä konstruoimaan sitä pala kerrallaan. Hermeneuttinen metodi tarjoaa astinlaudan hermeneuttiseen kehään astumiselle. Tekijä tunnistaa kuitenkin lisäävänsä oman mielteensä tehtyyn työhön ja käyttävänsä Nietzscheä vain oman työnsä jäsentämiseen. Pyrin kuitenkin mahdollisuuksien rajoissa luomaan kokonaiskatsauksen Nietzschen filosofiasta uskollisena Nietzschen vaatimukselle, (siinä paremmassa mielessä):

”[h]uonoimpia lukijoita ovat he, jotka toimivat kuin ryöstelevät sotilaat. He ottavat jotakin mitä he uskovat voivansa käyttää hyödyksi, peittävät lopun saastalla ja sekasotkulla, ja tekevät pilkkaa kokonaisuudelle.” (II §137 289—290.)

Tutkimuksessa on käytetty kuvailevia, kartoittavia ja ymmärtämään pyrkiviä metodeja. Kuten Tuomi & Sarajärvi (2002) osoittavat, laadullisten aineistojen sisällönanalyysiä voidaan tehdä sekä teoriaohjaavasti että aineistolähtöisesti. Edellinen merkitsee, että olen nojannut pitkälti aikaisemman tutkimuskirjallisuuden tuottamaan käsitteistöön ja jälkimmäisessä tapauksessa olen Nietzschen teosten kautta tuottanut uutta sisältöä vallitsevaan käsitteistöön ja sitä kautta luonut uusia kategorioita ja käsitesisältöjä. Käsitteistöstä tärkein lisä on jäsentää tahto valtaan *mielen* luovana elementtinä. *Mieli* on työssäni keskeisimpiä käsitteitä ja jäsenän tahdon valtaan mielen kautta. Käsite määritellään luvussa kolme.

Tutkielmassa lähdetään liikkeelle kartoittamalla ja avaamalla keskeisiä näkökohtia, jotka toimivat työn taustaymmärryksenä. Luku kaksi toimii lähtökohtana

Nietzschen ajattelun avaamiselle. Tässä luvussa pohjustetaan keskeisiä kohtia, johon luvuissa kolme ja neljä etsitään vastausta. Luvussa kaksi tarkastellaan Nietzschen suhdetta eksistenssifilosofiaan, postmodernismiin ja pluralismiin. Tarkasteltaessa luvussa 2.1.1 jälkimodernin ajattelun lähtökohtia pääsemme käsiksi käsiteltävään ongelmaan, joka koskee maailman pluralistista luonnetta. Siinä eksistentiaalisen tason ongelmat saavat lisäksi toisen keskeisen maailman jäsentämisen tavan, jossa korostetaan erilaisia elämänmuotoja yhdessä ja samassa maailmassa. Luvussa 2.2 avataan maailma pluralismina, jolloin yksi ja sama kohde näyttäytyy useiden erilaisten mielen moneutena. Näin Nietzsche voi todeta, että yksi on monta ja ihmiset käyvät kiistaa siitä kenen mielen mukaisesti ”yhteinen maailma” otetaan haltuun. Liike edellyttää valintaa ja yhteinen liike edellyttää yhteistä valintaa. Luvussa 2.2 tarkennetaan tutkimuskysymykset.

Luvussa kolme esitetään Nietzschen ratkaisu tai pikemminkin toteamus edellisen luvun haasteisiin. Ratkaisuna toimii Nietzschen luoma käsite tahto valtaan. Tässä luvussa käydään läpi, millä tavoin tahto valtaan maailmassa ilmenee, mikä on ihmisen suhde tahtoon valtaan, ja miten elämä näyttäytyy ja on elinvoimainen ainoastaan jostakin perspektiivistä. Perspektiivi näyttäytyy valinnan, liikkeen ja tätä kautta elämän ehtona. Näin ollen tahto valtaan ei ole ainoastaan preskriptiivinen vaan myös normatiivinen elementti Nietzschen filosofiassa. Vahva tahto valtaan luo eheän *mielen* ja reaktiiviset voimat rikkovat ja pilkkovat mieliä. Mieli ilmentää perspektiiviä ja mielten moneus perspektivismiä. Perspektivistinen näkökulma maailmaan merkitsee, että yksilöllä ei ole valintaan johtavaa näkökulmaa, vaan maailma näyttäytyy pelkästään pluralistisena.

Luvun neljä alussa esitellään tarkemmin Nietzschen kuvaamaa kristillistä ratkaisua luvussa kaksi esitettyihin lähtökohtiin. Perspektivistinen epistemologia yhdistettynä kristilliseen Moraalin, johtaa erojen maailmassa nihilismiin. Tämän jälkeen käydään luvussa *yhteiskunnan kolme vaihetta* läpi Nietzschen näkemystä kristillisen ajattelun kyvyttömyydestä todellisuudessa ratkaista luvuissa kaksi esitettyä haastetta. Nietzschen mukaan kristillinen maailma yrittää päästä vallasta ja valtarakenteista eroon, mutta huomaa lopulta kyseisen tehtävän mahdottomuuden ja kristillinen maailma jää lopulta vallan yliajamaksi. Nietzschelle sen sijaan elämä on kauttaaltaan valtasuhteiden konstituoiama, jolloin elämä rakentuu erilaisiin valtahierarkioihin. Tätä kautta saamme Nietzschen käytännön ratkaisun luvun kaksi haasteisiin käsitellessämme yli-ihmistä. Nietzsche ei tarjoa yhteisöllistä sovitusta luvussa kaksi esitettyihin haasteisiin, vaan nostaa yksilön tahdon (valtaan) yhteisen hyvän luojaksi ja sovittajaksi. ”Yhteinen hyvä” muodostuu tällöin aina kamppailun tuloksena ja sovitus ilmentää voimakkaimman tahdon

valintaa. Johtajat luovat yhteisen hyvän. Luvussa *eksistenssikriisi, Itseksi tuleminen ja filosofin sairaus* etsitään vastausta siihen miksi Nietzsche lopulta päätyy tahtoon valtaan ja yli-ihmiseen.

Lopussa avaan tekemääni Nietzsche-tulkintaa suhteessa jälkimoderneihin Nietzsche-tulkintoihin. Tätä kautta jälkimodernit tulkinnat näyttävät ajautuvan edelleen siihen samaan kristilliseen hyväntahtoisuuteen, mistä Nietzsche kritisoi aikanaan yhtä oppi-isäänsä Schopenhaueria. Tulkintani kautta Nietzsche näyttää ajattelijana, jolle sovitusta ei ole, mutta joka samaan aikaan hyväksyy elämän riitaisen luonteen ja affirmoi sen. Tosi maailma on aina ihmisten sosiaalisesti rakentama luomus, jossa hallitseva voima tai hegemonia luo identiteetin, jonka vierellä ero kamppailee asemastaan.

Melkein jokaisen luvun alkuun olen sijoittanut aforismin tai aforismeja, jotka kuvaavat luvun keskeistä sisältöä. Aforismit toimivat samalla lukijalle esiyymmärryksenä siitä mihin suuntaan argumentaatiota lähdetään viemään.

2 LÄHTÖKOHTIA

Walter Kaufmannin teos *Nietzsche, Philosopher, Psychologist, Antichrist* julkaistiin vuonna 1950. Kaufmann asetti tehtäväkseen erottaa Nietzsche natsien ja Nietzschen sisaren luomasta karikatyyristä. Natsien käyttämä vulgaari tai *Legenda-Nietzsche* menetti pian uskottavuuttaan ja vuoden 1974 painoksen esipuheessa Kaufmann voi julistaa tehtävänsä onnistuneen.

Kaufmann loi kuitenkin samalla pohjaa Uudelle Nietzschele, joka näyttäytyy antiautoritaarisena muotoja pilkkovana ultraliberalistina. Uusi antinatsi Nietzsche puolustaa muodon alle jäävää eroa ja vastustaa kaikkia homogenisoivia ja muotoa luovia tendenssejä, sillä niiden katsotaan Uuden Nietzschen mukaan johtavan nihilismiin. Uudelle Nietzschele nihilismi on siis seurausta liian ahtaista rajoista, tasapäistämisestä ja lauman sääntöihin pakottamisesta. Tämä on mielestäni ylilyönti toiseen suuntaan.

Tässä luvussa nostan esiin Nietzschen ajattelun lähtökohtia eli ongelmia, joihin hän pyrkii etsimään ratkaisuja. Tässä luvussa tulee käytyä myös ne perusosaset, joiden kautta Uusi Nietzsche rakentuu. Uusi Nietzsche näyttäytyy siis tekemässäni Nietzsche-tulkinnassa osana ongelmaa. Pluralismi ei ole mahdollinen ratkaisu maailmassa, jossa jokainen valinta sulkee pois toiset valinnat, sillä valitsematta jättäminen olisi ainoa oikea vaihtoehto. Olemme kuitenkin pakotettuja valitsemaan ja valintojen seurauksena syntyy rajoja, jotka sulkevat mahdollisuuksia pois. Samalla valintoja pitäisi pystyä perustelemaan muutenkin kuin turvautumalla vallan käyttöön. Tukeutuminen rationaaliseen argumentointiin ei kuitenkaan näyttäisi aina riittävän. Kysymys on elämäntavoista ja elämänmuodoista. Länsimainen kulutuskulttuuri on vain yksi elämänmuoto. Koska kyseessä on vain elämänmuoto, jolla on taustalla vain sekulaareja arvoja, näyttäytyy Uusi Nietzsche myös noiden arvojen dekonstruoijana. Uusi Nietzsche etsii väyliä rikkoa sosiaalisesti rakennettua arvoperustaa, koska kyseessä on vain erheelle perustuva elämänmuoto.

2.1 MIELI JA MAAILMANKAIKKEUS

”Se astraalinen järjestys, jossa me elämme, on poikkeus; tämä järjestys ja sen edellyttämä melkoinen kesto on taas tehnyt mahdolliseksi poikkeusten poikkeuksen: orgaanisen elämän muodostumisen. Kokonaisluonteeltaan maailma sitä vastoin on ikuisesti kaaos (...) ja koko soittoautomaatti toistaa iäti veisuansa, jota ei koskaan saa sanoa sävelmäksi (...) Elävä on vain kuolleen eräs laji, ja hyvin harvinainen laji (...) Milloin saamme luonnosta poistettua kaiken jumalallisen? Milloin saamme käydä *luonnollistamaan* itseämme, ihmisiä, puhtaalla, jälleen löydetyllä, jälleen lunastetulla luonnolla!” (IT §109.)

Ennen kuin itse tutkimusongelmaan pääsee käsiksi täytyy ensin ankkuroida näkökulma, josta Nietzscheä kannattaa lähestyä. Kautta historian ihmiset ovat pohtineet asemaansa maailmankaikkeudessa. Maan topografinen sijainti on liikkunut aina universumin keskuksesta hyvin mitättömille reuna-alueille saakka. Samalla ihminen on pohtinut omaa arvoaan kosmisessa mittakaavassa. Perinteisen kristillisen näkemyksen mukaan ihmisellä on korkea arvo tapahtumien seurattessa toisiaan ja Jumalalla on erityinen huoli siitä mitä ihmiselle kuuluu. Tämän antroposentrisen näkemyksen mukaan meillä on transsendentaalinen takuu ihmisen korkeasta kosmologisesta arvosta.

Toinen tapa lähestyä ihmisen arvoa on todeta, että koko maailmankaikkeus on kaaos ja, että siinä elävien ihmisten pyrkimykset ovat absurdeja. Elämälle ei ole Jumalan asettamaa päämäärää, joka ihmisen tulisi luonnosta tulkita. Nietzsche avaa näkökulmaa vertauksen avulla, jossa matkaamme tulevaisuuteen, jolloin ihmiskunta on lakannut olemasta. ”Kaikkeuden laidalla sattui olemaan tähti, jonka ympärillä planeettamme pyöri. Planeetalla muutamia älykkäitä olentoja, jotka aikanaan kuolivat ja sen perään tähtikin sammui. Tämän jälkeen oli *niinkuin mitään ei olisi koskaan tapahtunutkaan*.ⁱⁱ (TO §1 vrt. II §14 366—367.) Myöskään Jumala, jos sellaista ylipäätään on olemassa, ei ole kiinnostunut ihmisen toimista. Tällainen lähestymistapa aiheuttaa ihmisen tunteissa kamppailun, jota voidaan kutsua vaikkapa sentimentaalisuudeksi. Se pakottaa ihmisen hylkäämään kosmisen näkökulman maapallolla tapahtuvaan elämään ja pakottaa etsimään mielekkyyttä maailmasta itsestään. Olkootkin, että vaikkakin kosmisessa mittakaavassa ihmisellä on modernin tieteellisen maailmankuvan mukaan mitätön arvo, olemme silti arvokkaita antroposentrisestä näkökulmasta. Ainoa näkökulma maailmaan, mikä meillä voi olla, on meidän omamme.¹ Meillä ei ole välttämätöntä tarvetta nojata metafysiisiin

¹ Voi olla, että on olemassa toinen näkökulma, joka on tuttu esimerkiksi tieteiskirjallisuudesta, jossa kohtaamme vierailijoita toiselta planeetalta. Myös Nietzsche myöntää, että tällainen näkökulma on periaatteessa mahdollinen. (WP §616 330; AA §45 31.)

spekulaatioihin ihmisen kosmisesta merkityksestä, vaan voimme todeta, että ihmisellä on arvoa ainakin itselleen. Ei ole olemassa kosmologista näkökulmaa ihmisten elämään. On ainoastaan olemassa ihmisten näkökulma, maapallolla eletävään elämään. (IT §346 194—195.)¹

Nietzschen filosofiaa ohjaa eräänlainen sisäinen kamppailu. Yhtäältä Nietzsche toteaa, että olemme kosmisessa mittakaavassa merkityksettömiä olentoja tai, että meillä ei yksinkertaisesti rajallisina olentoina ole mahdollista tietää juurikaan mitään, ja toisaalta hän katsoo, että kosminen merkitys tulisi muodostaa ”kaikkea elämää varten”. Yhtäältä Nietzsche on äärimmäisen pettynyt kosmologisen kylmyyden puistatuksista ja toisaalta taas valmiina painamaan omat ihanteensa maailmaan. Nietzschen filosofia ponnistaa taistelusta tyhjyyttä ja merkityksettömyyttä vastaan. Tämä kamppailu löytää päätepisteensä ajattelussa yli-ihmisestä, joka myöntää elämän kaikessa mielettömyydessään. Voitanee kuitenkin todeta, että jonkinasteinen pettymys ja sentimentaalisuus heijastuu Nietzschen kirjoitusten sivuilta. Nietzsche etsii kyltymättömästi perustaa, jonka pohjalta maailman moninaisuus saataisiin supistettua selkeään muotoon, perustukoon tuo muoto, vaikka sitten valheelle (ks. esim. HH §10 80—81).

Samalla Nietzschen kirjoituksista nousee esiin ylpeys ihmisestä. Moraalin alkuperässä Nietzsche ruotii ensin huonon omantunnon alkuperää ja pohtii sen mahdollista vaikutusta ihmisolennon syntymiseen, mutta kokee samalla ylpeyttä olennosta, joka kutsuu itseään ihmiseksi:

”[t]arvittaisiin todella jumalaista katselijaa arvostamaan näytelmää joka alkoi niin ja jonka loppua ei voi vielä ensinkään aavistaa—näytelmää joka on niin ylen hieno, ihmeellinen, ylen eriskummallinen ettei se saisi tapahtua mielettömän huomaamattomasti jonkin naurettavan taivaankappaleen pinnalla.” (MA 78—79.)

Ihminen on siis merkillinen olento, jolla on syytä kokea itsestään ylpeyttä. Nietzschestä on kerrassaan erikoista, että tällainen poikkeus on maailmaan syntynyt. Yhtäältä Nietzsche korostaa ihmisen poikkeuksellista asemaa kaaoksessa ja toisaalta ruotii sen tyhjyyttä ja merkityksettömyyttä. Kaikesta sisään kirjoitetusta traagisuudestaan huolimatta, on kerrassaan merkillinen näytelmä, kun ihminen nousi merestä maalle ja tyhjän taivaan alle. Nietzschelle tuo näytelmä on kuitenkin vaillinainen ja matkalla kohti

¹ Etiikassa on antroposentrisen eli ihmiskeskeisen ajattelutavan lisäksi tapana erottaa kaksi muutakin näkökulmaa, joissa biosentrismi nostaa kaiken organisen elämän etiikan keskiöön ja holismi on enemmän kokonaisvaltainen lähestymistapa maapallon elämään. Suuntauksien sisällä on myös erilaisia käsityksiä mitä kulloinenkin ismi lopulta tarkoittaa. Tärkeää on erottaa, ettei tässä yhteydessä kuitenkaan viitata eettiseen antroposentrismiin. Kosmologista näkökulmaa Nietzschen filosofiassa lähestymme ikuisen paluun kautta.

alennustilaa. Hän katsoo, että tarvitaan uusi päämäärä, joka käy kaikkien arvojen uudelleenarvioimisen kautta.

Kosmologisen näkökulman esiin tuominen ja hylkääminen on tärkeä osa Nietzschen filosofiaa ja siitä on myöhemmin tullut keskeinen osa koko länsimaista filosofiaa. Jumala on kuollut ja metafysiikka tekee kuolemaa, mutta ihmisen täytyy löytää mielekkyys omalle elämälleen.¹ Individualismin aikakaudella eksistentiaalinen ahdistus kaipaa yksilöllisen vastauksen. Mielekkyyden lähteenä voivat toimia enää maalliset asiat. Mielekkyys taas astuu maailmaan aina toiminnan kautta. Toiminnalla taas on tavoite tai maali minkä yksilö kokee tavoittelemisen arvoiseksi. Toiminta on aina poliittista eli taistelua arvoista ja näkökulmista siihen mitä on hyvä mielekäs elämä ja siitä millaisia muotoja sen tulee noudattaa. Yksinäisyys ja läheisyyden puute ovat terveydelle haitaksi² ja taistelu yhteisöllisistä toimintatavoista nousee politiikan keskiöön. Vattimo ja Foucault käyttävät tästä toiminnasta nimitystä ”aktuaalisen olemisen ontologia”³. Tässä tarkastelussa Nietzsche tarjoaa oman, ainakin ajalleen uniikin, lähestymistavan ihmisten elämään, jota sittemmin on alettu kutsua arvojen genealogiaksi. Genealogian varaan Nietzsche laskee paljon. Sen avulla ihminen voisi kurottautua inhimillisyytensä ja omantuntonsa yli, ottaa elämän avosylin vastaan kaikessa kärsimyksessään ja iloita elämästä luomalla tahtonsa ohjaamana maailmaa mielteekseen.

Jotta emme menisi asioiden edelle, on meidän kuitenkin viivähdettävä vielä hetki arvon käsitteen parissa. Arvot heijastavat ennen kaikkea olemisemme tapoja ja arvojen taustalla vellova perinne muodostuu uskomuksistamme, tuntemuksistamme ja ajatuksistamme muodostaen tyylin, jolla maailmassa toimimme. Jokainen yksilö omaa omanlaisensa maun ja tyylin, joka poikkeaa toisista ja tätä kautta hänelle muodostuu oma erillinen identiteetti, josta käytetään nimitystä *ipse*. *Idem* taas merkitsee sitä yhtenäistä tyyliä ja perinnettä, jonka sisällä yksilö tuntee yhteenkuuluvuutta yhteisöönsä. *Idem* on se

¹ Vrt. esim. Logoterapian kehittäjä, itävallanjuutalainen Viktor Frankl tuli keskitysleirikokemustensa myötä sellaiseen tulokseen, että ihminen voi säilyttää mielekkyyden kokemuksen kammottavissakin olosuhteissa, jos on löytänyt elämälleen merkityksen, logoksen. Ajatus on nietzscheläinen, kun tietää, mitä varten elää, voi kestää mitä vaan. Frankl itse sai voimaa keskeneräisen kirjansa loppuun saattamisesta ja rakkaudesta vaimoan kohtaan. Rakkaus on Franklin mukaan ikuista. Kun kestävämmät olosuhteet jatkuvat pitkään, seuraa apatia. Apatia on puolustuskeino joka perustuu siihen, että kun tunteensa kuolettaa, tuska vähenee.

² Mm. Jaakko Kaprion tutkimusten mukaan esimerkiksi leskeksi jääneen todennäköisyys kuolla kaksinkertaistuu puolison kuoleman jälkeen.

³ ”Ontology of actuality” ja toiset yksinkertaistaen nimitystä politiikka. Vattimo argumentoi, nojaten Heideggeriin, että ”oleminen” ”tapahtuu ajassa”. Tätä kautta ontologisen tarkastelun keskipisteeksi, olemisen ymmärtämisessä, nousee ”vallitseva tilanne”. Poliittiset ratkaisut ovat tätä kautta katsottuna aina sidoksissa kulloiseenkin historialliseen tilanteeseen, joka määrää perustan ja lähtökohdan esille nousevien kysymysten ja ongelmien ratkaisuun. (Vattimo 2004, 3—12.)

suomukas lohikäärme, jota vastaan Nietzsche suuntaa kritiikkensä. Nietzsche katsoo, että hänelle aikalainen vallitseva kristillinen tyyli tai ajan henki edustaa alhaista alkuperää. Nietzsche ei voi tuntea elämänsä mielekkäänä vallitsevan tyylin alaisena, jotta mielekäs elämä olisi jälleen mahdollista aloittaa hän taiston välttämättömyyttä ja muotoa vastaan.

2.1.1 Tie postmodernisiin

”Hyväksytään kerrankin skeptinen lähtökohta: todetaan vain tyynesti, ettei ole olemassa mitään muuta metafysisistä maailmaa ja kaikki selitykset, jotka johdamme metafysiikasta koskien ainoaa maailmaa, jonka tiedämme, osoittautuisivat meille hyödyttömiksi. Missä valossa meidän tulisi sen seurauksena tarkastella ihmisiä ja asioita? (...) On varsin mahdollista, historiallinen todennäköisyys huomioon ottaen, että ihmisestä, ennemmin tai myöhemmin, yleisen säännön mukaisesti, voi tulla *skeptinen*; näin ollen herää kysymys: millaisen muodon ihmisten yhteiskunta, tällaisen ajattelun alaisena, ottaa?” (II §21 27; vrt. AK §1.)ⁱⁱⁱ

”Mitä me olemme valmiina pitämään totena on riippuvaista meidän uskomuksistamme. Mutta tämä näyttää jättävän meidät maailmaan, jossa on kilpailevia ja mahdollisesti yhteismitattomia ajattelun tapoja, ja joista jokainen tulee olemaan alttiina rationaaliselle puolustukselle, vaikka mitään uskomuksista ei voida ylistää aidosti neutraalista näkökulmasta.” (Skinner 1978, 28.)^{iv}

Nietzscheä pidetään yhtenä jälkimodernin ajattelun isähahmoista. Nietzsche on filosofi, joka saattaa Kantin aloittaman metafysiikan hajottamisen loppuun. Nietzsche rikkoo illusion ”tosi maailmasta” ja ”olemisesta”. Yhdessä näiden kahden utooppisen ideaalin rikkoutuessa menetämme myös otteen kaikille yhteiseen päämäärään. Rationaalinen perustelu yhteisistä päämääristä joutuu ankaran kritiikin kohteeksi. Miten pakottaa yhteiskunnassa elävät ihmiset, jonkin keinotekoisen järjestelmän osiksi? Miten ”käyttää ihmisiä kuin tiiliä jotakin ennalta päätettyä rakennetta pystyttäessä” (Berlin 2001, 164)? Erot eivät enää sulaudu ykseydeksi, vaan horisontit nostavat esiin agonistisia ja sitten mahdollisesti antagonistisia kamppailuita. Tapahtuu länsimaisten utopioiden kuihtuminen.

Miten sitten ”tosi maailma” viimein muuttui taruksi. *Epäjumalten hämärässä* Nietzsche esittää kuusikohtaisen ohjelman länsimaiden historiasta.

”1. Tosi maailma, jonka viisas, hurskas ja hyveellinen tavoittaa,—hän elää siinä, *hän on yhtä sen kanssa*. (Vanhin idean muoto, suhteellisen älykäs, yksinkertainen, vakuuttava. Muunnelma lauseesta ’minä, Platon, olen totuus’.)”

Nietzschele länsimainen ”totuuden tahto” lähtee liikkeelle Platonista. Platon on Nietzschele (Sokrateen ohella) ensimmäinen kristitty (EJ §2 111—112).¹ Platonin totuus löytyy ideoiden maailmasta, ’jonka viisas, hurskas ja hyveellinen tavoittaa’. Ilmiöiden ja olioiden maailma on sen sijaan häilyvää ja toisarvoista ”tosi maailman” rinnalla. Sokrateen maksiimit kuuluvat: ”Hyve on tietoa; ihminen tekee syntiä vain tietämättömyydestä; hyveellinen ihminen on onnellinen” (TS osa 14 91). Tästä lähtee liikkeelle maailman ”parantaminen”, koska maailma on ”poissa sijoiltaan” (TS osa 7 60).

”2. Tosi maailma, jota juuri nyt ei voida tavoittaa, mutta joka on luvattu viisaalle, hurskaalle ja hyveelliselle (’katuvaiselle syntiselle’). (Idea etenee: se käy hienommaksi, viekoittelevammaksi, käsittämättömämmäksi,—*siitä tulee nainen, siitä tulee kristillinen...*)”

Toisessa vaiheessa platoninen staattinen ideainmaailma tulee tavoittamattomaksi, mutta sinne pääsee katumalla. Staattinen maailma on tulevaisuudessa, tuonpuoleisessa. Kristinusko ja perisynti ohjaavat ihmisten elämää.

”3. Tosi maailma, saavuttamaton, jota ei voida todistaa eikä luvata, mutta joka jo ajateltuna on lohtu, velvoite, imperatiivi. (Pohjimmiltaan vanha aurinko, mutta usvan ja epäilyksen läpi nähtynä; idea on käynyt väkevämmin tavoitettavaksi, kalvokkaaksi, pohjoiseksi, könisbergiläiseksi.)”

Kantin jälkeen kristinusko saa uusia vivahteita. Totuudesta tulee imperatiivi. Ideain maailma ja staattinen maailma elävät imperatiivisen totuuden taustalla. Maailmasta tulee ’olio sinänsä’, eikä totuuteen päästä käsiksi, mutta imperatiivi luo velvoitteen ja usko kristilliseen maailmaan tarjoaa perustan, turvan, lohdun ja suunnan. ’Olio sinänsä’ sisältää kaikesta huolimatta sisäisen tarkoituksen ja päämäärän.

”4. Tosi maailma—saavuttamatonko? Joka tapauksessa sitä ei ole saavutettu. Näin ollen se on myös *tuntematon*. Niinpä se ei ole myöskään lohdullinen, vapahtava eikä velvoittava: miksi jokin tuntematon voisi meitä velvoittaa?... (Harmaa aamu. Järjen ensi haukotus. Positivismin kukonkiekaisu.)”

Herää uusi usko siihen, että tosi maailma voidaan saavuttaa ainoastaan järjen avulla. Valistuksen aika. Kolmiportainen ohjelma. 1. Jokaiseen aitoon kysymykseen voi olla olemassa ainoastaan yksi oikea vastaus. 2. Oikean metodin avulla pääsemme kiinni oikeaan vastaukseen. 3. Oikeat vastaukset muodostavat harmonisen kokonaisuuden.

¹ Nietzschen suhde Platoniin on ristiriitainen, sillä Platon edustaa samalla ylhäistä ja alhaista ihmistä. Platonin valtiolliset tutkielmat ovat kerrassaan loistavia ja niistä paljastuu Platonin ylhäisyys, mutta sokratismissa ja ideaopissa Platon hairahtuu. (ks. esim. HP §190.)

Taustalla edelleen platonilainen käsitys särkyneestä ykseydestä ja uskosta, että palaset voidaan liittää yhteen ja täydellisyyden tila voidaan saavuttaa. (Berlin 2003, 23—25.)

”5. Tosi maailma—idea, joka ei enää kelpaa mihinkään, ei enää edes velvoita,—hyödytön kapistus, turhaksi käynyt idea, *siispä* torjuttu idea: heittäkäämme se pois! (Kirkas päivä; aamiainen; *bon sens'in* ja iloisuuden paluu; Platonin häpeämpuna; kaikkien vapaiden henkien pirullinen häly.)”

Usko siihen, ettemme tarvitse tosi maailmaa. Utilitarismin ja pragmatismien esiinmarssi. Yhteiset päämäärät ja yhteinen totuus on löydettävissä yhteisten etujen kautta. Totuutta ei tarvita sillä käytännöllisyys ja kohtuus kyllä sovittavat erilaiset näkökulmat yhteiseksi hyväksi. Idealismi on hulluutta, koska ei ole tosi maailmaa.

”6. Olemme syrjäyttäneet toden maailman: mikä maailma on jäänyt jäljelle? Ehkä näennäinen?... Ei sittenkään! *Toden maailman mukana olemme hävittäneet näennäisenkin!* (Keskipäivä; lyhyimmän varjon hetki; pisimmän erehdyksen loppu; ihmiskunnan kohokohta; *INCIPIT ZARATHUSTRA.*)”

Tosi maailma on lopullisesti syrjäytetty. Jäljelle jää vain erojen leikki. Yhteinen päämäärä, sovittava elementti ja arvoperusta joutuvat lopullisesti kadotuksiin. *Postmodernismi*. Nietzsche suuri keskipäivä ja yli-ihmisten esiinmarssi. Maailmasta tulee viaton tahto valtaan. Ei ole olemassa universaalia ideaalia, jonka mukaisesti voisimme maailmaa parantaa. Mutta miten voimme menettää ’tosi maailman’ mukana myös ’näennäisen maailman’? *Iloisessa Tieteessä* Nietzsche esittää, että ”totuuden tahto” on tahtoa olla tahtomatta pettää ketään ei edes itseä ja näin ’totuuden tahto’ on tahtoa olla Moraalinen. Totuus on Moraalinen kysymys. Uskoessaan ’tosi maailmaan’ ”totuudellinen ihminen, siinä uhkarohkeassa ja lopullisessa mielessä, jota usko tieteeseen edellyttää, *tunnustaa* siten epäilemättä *maailman*, joka *ei ole* elämän, luonnon tai historian maailma; ja sikäli kun hän tunnustaa tämän ’toisen maailman’—niin, kuinka ollakaan? eikö hänen täydy samalla kieltää sen vastine, tämä maailma, *meidän* maailmamme?... Mutta on varmaan jo ymmärretty, mitä minä tahdon osoittaa, nimittäin että usko tieteeseen pohjautuu yhä *metafyysiseen uskoon*—että myös me nykyiset tietävät, me jumalattomat ja antimetafyysikot saamme tulta siitä palosta, jonka on sytyttänyt vuosituhansien takainen usko, se kristittyjen usko, joka oli myös Platonin usko, että Jumala on totuus, että totuus on jumalallinen ... Mutta entäpä, jos juuri tämä tulee yhä epätodennäköisemmäksi, ettei jumalalliseksi osoittaudu enää mikään, erehdystä, sokeutta, valhetta ehkä lukuun ottamatta, – *entäpä jos itse Jumala osoittautuu meidän pisimmäksi valheeksemme?*” (IT §344 loppukursiivi oma; sama kohta MA §24 150.)

Jos pidämme kiinni uskostamme 'tosi maailmaan', on vaara, että jonain päivänä huomaamme, teurastettuamme uskon toisensa jälkeen totuuden alttarilla, maailman olevan mahdollinen ainoastaan uskomusten kautta ja erilaiset uskomukset eivät asetu harmonisesti rinnakkain. ”Ankarasti arvosteltaessa ei ole mitään 'edellytyksetöntä' tiedettä, sellaisen ajatus on mahdoton, paralooginen: ensin täytyy aina olla jokin filosofia, jokin 'usko' jotta tiede saa siitä suunnan, tarkoituksen, rajan, menetelmän, olemassaolon *oikeuden*. (Sen joka ymmärtää asian päinvastoin, sen joka esimerkiksi yrittää asettaa filosofian 'ankarasti tieteelliselle perustukselle' on sitä varten ensin asetettava sekä filosofia että itse totuuskin *seisomaan päällään*”). (MA §24 150.) Tiedekin tarvitsee ”jotakin arvoja luovaa mahtia jonka *palveluksessa* sillä *on lupa uskoa* itseensä” (MA §25 151). 'Tosi maailmaan' uskova ei ymmärrä, että tiede on saanut rakentaa ”lujalle ja graniittiselle tietämättömyyden perustukselle”, ”tietämisen tahto” on perustanut ”toisen paljon valtavamman tahdon, eittämisen, epävarman, epätoden tahtomisen perustukselle! Ei sen vastakohtana, vaan – sen hienonnuksena!” (HP §24 28.) Nietzsche totesi ajastaan, että se oli epätäydellisen nihilismin¹ vaiheessa. Kertomus 'tosi maailman' luhistumisesta on kertomus siitä mitä jää käteen kun nihilismi viedään loppuun. Mitä jää käteemme silloin kun olemme teurastaneet viimeisenkin uskomuksen totuuden alttarilla, uskomme 'tosi maailmaan'? Ei-mitään.

Nietzschele ”*ei ole olemassa yhtä totta maailmaa*”, siis ”ei ole mitään totuutta; että ei ole mitään absoluuttista olioiden ominaislaatua, ei mitään 'oliota sinänsä' / *tämä itse on muuan nihilismi, äärimmäisin*.” (WP §15). Näennäinen maailma merkitsee ”muutosta, tulemista, moninaisuutta, vastakkaisuutta, ristiriitoja, sotia” (WP §584 315) ja monille ”ristiriidat, petos ja muutos ovat kärsimyksen syitä” (WP §585 A 316). Nietzschele maailma vapautuu tämän äärimmäisen nihilismin kautta. Metafysiikka on ylitettävä ja sen jälkeen on vielä kyettävä palaamaan askel taaksepäin. Ei pragmatismiin tai utilitarismiin, vaan uuteen maailmaan, jossa perustan valaa jokainen yksilö itse. Ei ole 'tosi maailmaa' on vain lukematon määrä tulkintoja maailmasta, mikä ihmistä liikuttaa. Maailmassa on mieli, mutta tuo mieli on *ihmismieli*. Sitä vastoin ei ole olemassa universaalia ihmismieltä. Kantin synteettiset *a priori* arvostelmat ovat enemmänkin syntyneet lajin säilytyksen takia eivätkä ne ole tietoteoreettisia tosiasioita ihmismielestä (HP §11). On olemassa ainoastaan ”näennäinen maailma eli maailma tulkittuna arvojemme mukaan” (WP §567 305). Tätä kautta voimme ymmärtää, että ”perspektiivi määrää 'näennäisyyden' luonteen! Jos poistaisimme perspektiivin, ei maailmaa jäisi jäljelle (...) Näennäisen maailman

¹ Nihilismin tarkempi määritelmä luvussa *Nihilismi*.

vastakohta ei ole tosi maailma, vaan oikeat vastakohtat ovat 'maailma' ja 'ei-mitään.'”
(WP §567 305—306.)

Nietzschelle kuudes askel merkitsee suurta vapautuksen hetkeä, mutta samalla hetkellä on otettava askel taaksepäin, muuten menetämme 'tosi maailman' mukana myös 'näennäisen maailman' (II §20 27). Kiistellessämme maailman luonteesta, kiistamme tapahtuu arvoperspektiiviemme välityksellä. Ei suhteessa 'tosi maailmaan', vaan erilaisiin 'tosi maailmoin', joista jokainen tahtoo näyttäytyä olemassaolon perimmäisen totuutena, sillä vain usko *omaa* 'tosi maailmaan' saa ihmisen liikkeeseen. 'Tosi maailma' on vain näkökulma maailmaan, mutta ihmisen on mahdoton elää ilman tuota näkökulmaa. Ihminen tulkitsee maailmaa ja kutsuu tulkintojaan tiedoksi. Näyttäisi kuitenkin siltä, että ilman universaalia 'tosi maailmaa' ”tiedosta tulee vallan väline” (WP §480 267). Tämän toteaa myös William James (1978, 634), jonka mukaan filosofit ovat Hegelistä lähtien tahtoneet uskotella asian olevan toisin:

”[t]iedon päämääränä”, kuten Hegel sanoo¹, 'on riisua objektiivinen maailma vieraudestaan, ja saada meidät tuntemaan olomme kotoisemmaksi siinä.' Eri ihmiset kokevat mielensä olevan kotonaan hyvin erilaisissa maailman osasissa.”^v

Nietzschelle tahdon voimakkuuden merkki on pitää kiinni omasta 'tosi maailmasta' silloinkin kun se kohtaa ulkopuolista vastustusta. Koska maailmassa ei ole Jumalan sinne asettamaa mallia, tapahtuu elämä *uskosta omaan* 'tosi maailmaan', sillä ilman uskoa omaan tosi maailmaan ei ihminen voisi toimia. Liike edellyttää näkökulmaa, objektiivisuus pysäyttää liikkeen. Tätä kautta meille avautuu pluralismin maailma. Maailma, jossa erilaiset tulkinnat kamppailevat todellisuuden määrittämisestä. Maailma, joka koostuu loputtomasta määrästä eroja ja, joka voidaan ainoastaan sanana käsittää ykseytenä.

¹ Smaller Logic, § 194.

2.2 PLURALISMIN MONINAINEN MIELI

”[F]ilosofit ovat aina yrittäneet siivota maailmaa roskista, joita maailma näyttää olevan pulloillaan (...) he ovat langettaneet maailmaan jotain puhdasta ja järjellistä, kuten maailma omaisi sisäisen rakenteen. Verrattuna kaikkiin näihin rationalisoiviin rakenteisiin, pluralistinen empirismi, jota tunnustan tarjoaa ainoastaan surkuteltavan näennäisyyden.” (James 1978, 650.)

”Herakleitoksen mielikuvitus mittaili onnellisen katselijan silmin levottomasti liikkuvaa maailmankaikkeutta, ’todellisuutta’, ja näki lukemattomien pariin taistelevan keskenään ystävällismielisessä, ankaran tuomarin huolenpidon alaisessa kilpaleikissä. Silloin hänet valtasi vieläkin mahtavampi aavistus; hän ei voinut enää erottaa toisistaan taistelevia pareja ja tuomareita. Tuomarit näyttivät osallistuvan itsekin taisteluun, ja vaikutti siltä, että taistelijat jakoivat oikeutta toisilleen—ja koska Herakleitos tunsikin munaskuissaan vain yhden, ikuisesti hallitsevan oikeudenmukaisuuden, hän uskalsi julistaa: ’Oikeudenmukaisuus onkin monien kiistaa! Ja ylipäätään: yksi on monta.’ ” (KK 81—82.)

”Yksinkertaisesti hyväksyä, että maailmasta on olemassa erilaisia näkemyksiä, kuten Rorty tekee, tai arvioida ja dekonstruoida niitä Derridan tapaan, vaikuttaa siltä, ettei oteta tarpeeksi vakavasti sitä tosi seikkaa, että moninaiset tavat jäsentää maailmaa eivät elä rauhanomaisesti rinnakkain, kuten taiteellisten tyylien ja elämäntapojen kokoelmat mielikuvituksellisessa museossa. Ne nostattavat konflikteja, herättävät vaateita laillisuudesta, ja väitteitä kuulumisesta johonkin, ja filosofian odotetaan tuottavan joitain rationaalisia kriteerejä, jotteivät nämä eroavaisuudet kehittyisi avoimiksi sodiksi kulttuurien välille. Ei voi olla näkemättä, että tämän päivän filosofia on kykenemätön täyttämään nämä vaatimukset.” (Vattimo 2004, 29.)^{vi}

Pluralismin käsitteellinen jäsentäminen lienee yksi tämän hetkisen poliittisen filosofian keskeisimpiä tehtäviä. Tässä luvussa raapaistaan aiheen pintaa Nietzschen ajattelun pohjalta. Tarkoituksena on tuoda esiin mitä pluralismilla voidaan tarkoittaa. Asiaa on helpoin lähestyä käytännön esimerkein, olkootkin, ettei esimerkein voi mitenkään tyhjentävästi tavoittaa pluralismin ajatusta, sillä se nimenomaan pakenee kaikkia kategorioita. Voitaneen kuitenkin todeta, että pluralismi on elämän monimuotoisuus itsessään. Ihmiset ovat erilaisia, elämä on heterogeenista. Käyttäessäni termiä pluralismi puhun ensisijaisesti *aktuaalisista* asiantiloista. Perspektivismi eroaa pluralismista olemalla enemmän epistemologinen ja sitä kautta perspektivismi näyttäytyy *potentiaalisena* pluralismina.

Pluralismi merkitsee kykyä nähdä vallitsevien sosiaalisten konstruktioiden taustalle. Postmodernistien tavoitteena on Derridan (1982, 134) sanojen mukaan ”tuottaa useita tekstejä samaan aikaan”. On perusteltua esimerkiksi ajatella, ettei Jumala luonut maailmaa seitsemässä päivässä ja sen vuoksi seitsemänpäiväisen viikon rinnalle olisi perusteltua tuottaa esimerkiksi viisipäiväinen viikko, josta esimerkiksi viides päivä olisi

vapaapäivä. Käytännön kannalta se kenties olisi vähän hankalaa, mutta koska seitsepäiväinen viikko on vain sosiaalinen konstruktio ei meillä ole mitään perinteen ja siten käytännön ulkopuolella olevia syitä olla hyväksymättä myös viisipäiväistä viikkoa. Pluralismia on myös esimerkiksi, jos kahdeksanvuotiaat meikkaavat, kymmenenvuotiaat polttavat tupakkaa ja juovat kaljaa, 12-vuotiaat pelaavat videopelejä aamuyöhön ja lintsaavat koulusta, raskaana olevat naiset juovat viinaa ja parikymppiset nuoret miehet ampuvat koulussa toisia oppilaita. Maailma on läpeensä poliittisesti rakennettu, mutta esimerkiksi Connolly ”ajaa politiikkaa, etteivät ihmiset voi langettaa heidän omia standardeja toisia kohtaan aivan kuin ne vastaisivat ihmisen essentiaa” (1991, 120). Postmodernistit vastustavat siis kaikkia homogenisoivia pyrkimyksiä, koska unitaristit esittävät normatiivisia väittämiä ja luovat standardeja, vaikka maailma ei ole suunniteltu standardien mukaisesti. Ihmiset ovat erilaisia, mutta silti standardit ovat useimmiten universaaleja.

Pluralismia on nimensä mukaisesti vaikeaa tyhjentävästi määrittää, mutta sen voidaan katsoa sisältävän sellaisia aineksia kuten partikulaarisuus, moninaisuus, ero, heterogeenisuus, hajonneisuus, ylijäämä tai marginaali. Yhteistä kaikille edellä mainituille käsitteille on pluralismi, joka ilmentää, ettei maailmaa voida konstruoida yhdeksi eheäksi kokonaisuudeksi tai kategoriaksi ilman ylijäämää. Kategorian rakentaminen merkitsee aina ylijäämää, joka ei mahdu valettuun muottiin. Ero taas vaatii ääntänsä kuuluviin. Ero tahtoo jäsentää todellisuuden uudella itselleen edullisella tavalla. Pluralistisen kehyksen kautta katsoen vapaus merkitsee sitä kun tarpeeksi moni kokee elävänsä oman ja omimman muodon alaisena. Yhteiskuntaa pidetään demokraattisena kun tarpeeksi moni uskoo, että moninaisuus otetaan huomioon ja ero saa äänensä kuuluviin. Demokratiassa eroa ei suljeta ulos vaan se suljetaan muodon sisään. Pluralistisen ajattelun lähtökohta on, että poliittisen tason konfliktit tai erimielisyydet luovat eettisen tason ongelmat. Elämän monimuotoisuus tarkoittaa *kamppailua* vallitsevista olemisen ehdoista. Nietzschen filosofia voidaan ymmärtää ainoastaan ymmärtämällä mitä pluralismi tarkoittaa.

Poliittisella kentällä pluralismi voi manifestoitua inhimillisestä näkökulmasta kahdella eri tavalla. Se voi ilmetä poliittisena kädenväentönä ja kamppailuna, jossa vallitsevista muodoista päästään ratkaisuun ilman, että vastapuoli tulisi hävittää tai nujertaa väkivallan avulla. Tällaista pluralismin muotoa kutsutaan agonistiseksi ja siihen osallistuvia yhteisön jäseniä kilpailijoiksi. Kamppailu, jossa ratkaisuun päästään väkivallan avulla, tarkoittaa antagonistista pluralismia. Tällöin eivät osallistujat kuulu vain eri värejä

tunnustaviin kilpailijoihin, vaan joko tapahtuu ystäviin ja vihollisiin, hyvään ja pahaan.¹ Jos pluralismi ylittää antagonismin asteen, se merkitsee yleensä kamppailua itse kilpailumuodoista. Eri osapuolten on vaikea asettua samalle viivalle kisailemaan, jos heillä on suuria erimielisyyksiä siitä mitkä kilpailun säännöt ovat.

Jako on eittämättä mielivaltaisen, jos sitä katsotaan ainoastaan pluralistisesta näkökulmasta käsin, mutta inhimillisestä näkökulmasta käsin ero on merkittävä. Tutkimusongelmani kautta keskityn ensin pluralismin rooliin Nietzschen filosofiassa ja pyrin jäsentämään niitä taustaoletuksia, jotka liitetään Nietzscheen 'postmodernistien' taholta. On syytä korostaa, että argumentaationi on suunnattu pluralismiin nojaavaa postmodernia filosofiaa lähtökohtana pitäen. Postmoderni filosofia on vain pieni osa filosofista kenttää ja yhteisöllistä 'sielun maisemaa', joten argumentaationi kohdistuu ainoastaan sitä filosofoinnin traditiota silmällä pitäen, joiden juuret ovat postmodernissa filosofiassa ja erityisesti niihin, jotka perustavat postmodernin ajattelun nietzscheläisen argumentaation varaan tulkiten Nietzscheä pluralistiksi. Vaikka tarkoituksenani on jäsentää näissä luvuissa pluralismin luonnetta, niin tulee pluralismi esiin työni varrella yhä uudestaan etenkin käsitellessä sen vastakohtaa, tahtoa valtaan.

Tutkimusongelmani lähti liikkeelle ajatuksesta, että yhteisö tarvitsee aina tietyn määrän homogeenisuutta eli yksimielisyyttä, että voimme päästä asioista yhteisymmärrykseen ja ihmisten on näin helpompi tulla keskenään toimeen. Lähtökohtani on siis ajatuksessa, että yhteisölliset päämäärät muodostuvat aina valtapolitiikan tuloksena. Yhteisö tarvitsee hegemonin, joka 'tuottaa' tietynlaista ihmisyyttä ja toteuttaa tietynlaista kulttuuria. Jos kuitenkin käy niin, että yhteisö pluralisoituu ja moninaiset tavat jäsentää yhteisöllistä kenttää saavat äänensä voimakkaasti kuuluviin, mitä yleisesti ottaen pidetään postmodernistien tavoitteena, niin miten oikeutamme muodon moninaisuudesta? Miten ja

¹ Jaottelu on peräisin Chantal Mouffelta. Ks. *The Challenge of Carl Schmitt* (1999, 4) ja *The Democratic Paradox* (2000, 31, 101—103). Mouffin pyrkimyksenä on löytää keinoja muuttaa antagonismin agonismiksi. Työssäni ei oteta suoranaisesti kantaa Mouffin kannattamaan agonistisen pluralismin ideaan, jolla hän korostaa liberaali-demokratioiden konfliktuaalista luonnetta, joka on seurausta perustallisuuden puuttumisesta (Hoffrén 2001a, 160). Sen sijaan pluralismin ongelmaa tarkastellaan Nietzschen ehdoilla. Nietzschen kautta politiikka nähdään toimintana, jossa päämääriä ajetaan sekä agonistisin että antagonistisin keinoin. Nietzsche poliittinen näkökulma edeltää eettistä ratkaisukeskeistä näkökulmaa, politiikka edeltää moraalialia. Poliittinen luo moraalisen, jolloin moraalinen on poliittisen muotoa luovan toiminnan seuraus, ei syy. Näin sosiaalinen koheesio on poliittisen toiminnan tulos ja jokainen poliittinen yhteisö on konstruktio, joka on alati avoin konfliktiteille. Eroa ei voida koskaan palauttaa muodon tai ykseyden harmoniaan. Tätä kautta yhtäläisyys Mouffin ja Nietzschen ajattelussa on selviö. Nietzsche jakaa kuitenkin myös Schmittin (1979, 12) näkemyksen, että "jokainen järjestys perustuu päätökseen". Näin päätös perustaa järjestyksen eikä toisin päin. Päätöksen hetkellä valitaan kenen pään mukaan mennään. Nietzschen maailmassa herrat luovat aina järjestyksen ja ajankautta ihmiset ensin sopeutuvat järjestykseen ja lopulta alaisista tulee järjestyksen suurimpia puolestapuhujia (esim. IT §39). Herrat luovat *nomoksen*.

mihin perusteisiin voimme nojata valinnoissamme, jos otamme lähtökohdaksemme postmodernin maailman jäsenyyksen?

Edellä esitetyt kysymykset asettavat suuren painoarvon valinnoillemme. Postmodernissa maailmassa valinnan ongelma asettuu eteemme aivan uudella tavalla. Maailman myriadit vaihtoehdot asettavat eksistentiaalisen painolastin yksilön harteille ja samalla yhteisöllisellä päätöksenteon tasolla ajaudumme ongelmiin siitä, millaisia muotoja yhteisöllisen todellisuuden tulee noudattaa. Hyvän hallinnon tehtävänä on saavuttaa paras mahdollinen ratkaisu risteilevien intressien väliltä. Ongelmana luonnollisesti on, onko olemassa tällaista yhteistä hyvää hallintoa ja jos sellainen on, niin miten mahdollistamme, että päättäjät saavuttavat tämän puolueettoman ratkaisun yhä moniarvoisemmassa maailmassa ja miten pääsemme yhteisymmärrykseen siitä ketkä päätökset tekevät? Mitä laajempi vapaus yksilöllä on valita omat arvonsa ja luoda omat päämääränsä sitä vaikeampaa on ylläpitää yhteisöllistä koheesiota. Jos yhteisöllinen elämä takkuilee tulevat myös yksilön elämä ja vapaat valinnat ongelmallisiksi. Liberaalidemokratia osoittautuu paradoksiksi.

Tätä kautta avautuu kenttä, jossa keskeisiksi ongelmiksi nousevat kysymykset: ”missä määrin yhteiskunta voi mahdollistaa erilaiset tavat jäsentää maailmaa? Entä missä määrin voimme olla avoimia maailman moninaisille tulkinnoille, emansipoitumatta silti elämästä itsestään?” Näitä kysymyksiä pyrin avaamaan Nietzschen filosofian kautta. Nietzsche tulkitaan usein postmodernin aikakauden airueena, joten teen Nietzschestä luennan, jossa tahdon tuoda esiin sen toisen puolen, joka jää postmodernin argumentaation alle ja typistyy yleensä muutamaan irralliseen lauseeseen, joissa mainitaan tahto valtaan ja yli-ihminen ikään kuin pienenä sivuhaarana Nietzschen filosofiassa. Tai jos yli-ihmisestä satutaan puhumaan, niin sen alkuperäinen sanoma käännetään nurin päin. Näihin ongelmiin paneudumme kuitenkin vasta tuonnempana.

Ajatukseni työhön saivat alkunsa näkemyksestä, jonka mukaan yhteiskunnallinen agonistinen pluralismi todennäköisesti johtaa antagonismiin, jos pluralismia on liikaa. Näin ollen työni lähtee liikkeelle postmodernista filosofiasta ja rakentaa argumentaation sitä vastaan.¹ Käsitteellistän janan pluralismin ja homogenisaation väliseksi kamppailuksi.

¹ Lukijan on syytä pitää tämä mielessä, sillä etenkin agonistisen pluralismin puolesta argumentoivat lähtevät yleensä liikkeelle vastustamalla Kantin ja Hegelin kautta juontuvia totalisoivia rakenteita, jotka Rawlsin ja Habermasin kaltaisten jättäjäisten edustamina elävät vahvasti myös tänä päivänä. Epäilemättä postmodernismi on osa länsimaista kulttuuria, mutta sanottaneen, että ainakin toistaiseksi marginaalissa, vaikkakin monet filosofit jotain muuta haluaisivat meille uskotella. Erilaiset totalisoivat systeemit ovat voimissaan ja agonistisen pluralismin kannattajat tahtovat horjuttaa tätä uskoa, sillä heidän yleisesti

Vasemmalla postmoderni pluralismi saa manifestaationsa Uuden Nietzschen hahmossa ja oikealla muotoa luovat voimat saavat hahmonsä Filosofi- ja Poliitikko-Nietzschen hahmoissa.

Pluralismin problematiikka astuu eteemme kun joudumme vangitsemaan moninaisen ilmiön mielen ja asettamaan sen yhteen muotoon olemisen tapahtuessa ajassa ja paikassa. Valinnoillamme luomme elävää todellisuutta, joka ohjaa muita valintoja. Todellisuus astuu eteemme väritettynä ja ilmenee erilaisina tyyleinä ja piirteinä, jotka muovaavat kulttuurisen kokonaisuuden. Kulttuuri peittää alleen moninaisuuden ja esittää väitteen. Mitä voimakkaampi väite on sitä voimakkaammin se nostaa esiin vastaväitteen. Yhdenlainen elämä käy kamppailua toisenlaisen elämän kanssa (WP §592 323—324). Synteesi tai sovitus ei kuulu pluralistin käsitteistöön. On ainoastaan kamppailevia voimia, jotka yrittävät nostaa itsensä esiin ja peittää vastavoimat. Oli valinta sitten kompromissi tai millainen tahansa, sen kautta elämä manifestoituu.

Nietzschele elämä ja maailma koostuvat erilaisista alistussuhteista. Voima alistaa toisia voimia, antaa muodon ja julistaa mielen. Voima ohjaa, käskee ja heikommat voimat tottelevat. Elämä on voimien synteettistä leikittelyä, jossa kohteet saavat yhä uusia mieliä niissä kulloinkin vallitsevien voimien mukaan. Aktiiviset voimat iloitsevat muutoksesta, luomisesta ja omasta tahdostaan. Jos reaktiiviset voimat estävät aktiivisten voimien toiminnan, tapahtuu arvojen devalvaatio. Reaktiiviset voimat kieltävät eron, muutoksen ja haluavat tuodittaa elämän ikiuneen. Reaktiiviset voimat kokevat muutoksen ja myönnön väärytenä. Jos reaktiivinen voima kääntyisi aktiiviseksi ja myöntäisi itsensä tarkoittaisi se samalla toisten aktiivisten voimien kieltämistä. Reaktiiviset voimat eivät voi hyväksyä eroa ja sen seurauksena ”différence engendre haine¹” (HP §263 177).

Toisissa ero synnyttää vihaa ja oikeudenmukaisuuden ja moraalien nimissä tahdotaan päästä erottomuuden tilaan, sillä vain eroton tila ei tee vääryyttä kenellekään. Se on toive järjestelmistä ja instituutioista, joiden avulla saavutettaisiin identiteetti vailla eroa.² Yhteisiä kriteerejä ratkaisuihin voidaan etsiä esimerkiksi jatkamalla Kantista

kannattamansa käsityksen mukaan liika järjestys tappaa politiikan ja luo sitä kautta ongelmia, jotka voivat johtaa väkivaltaisiin lopputuloksiin. Lähestyn pluralismin ongelmaa siis toisesta suunnasta ja argumentoin, että liian vähäiset institutionaaliset rakenteet ja yhteiskunnalliset muodot muodostavat uhkan rauhanomaiselle rinnakkaiselolle.

¹ Ero synnyttää vihaa. Vrt. (WP §317).

² Vrt. George Orwell *1984*. Orwellin romaanissa homogeenisiä yhteisön jäseniä tuotetaan tarkoin säädellyn hallinnollisin mekanismein. On olemassa vain yksi totuus ja isovelji valvoo, että kukaan ei kyseenalaista tuota totuutta edes ajatusten tasolla.

lähtevää perinnettä eli deliberatiivisen keskustelun avulla (Habermas)¹ tai vaikkapa reilun periaatteen kautta (Justice as fairness) (Rawls)². Rawls ja Habermas tahtovat luoda uudelleen perustan eli universaalinen 'tosi maailman', jonka kautta itse päätöksentekoprosessi ja sen tuottamat ratkaisut saataisiin mahdollottoman vaivattomasti legitimoitua ja samalla taattua liberaali-demokraattisten liikkeiden tulevaisuus (Mouffe 2000, 94).

Toinen ääriä löytyy postmodernismista. Derridan dekonstruktio toimii oivana esimerkkinä postmodernista pluralismista. Derrida luottaa siihen, että meidän tulisi tuottaa samanaikaisesti lukuisia toisistaan poikkeavia tekstejä, koska maailma koostuu erilaisista voimista, jotka paljastuessaan peittävät alle jäävän *erän* (*différance*). Ontologisella tasolla oleva *erä* vaatii meitä Derridan mukaan hylkäämään kaikki rakenteet ja 'systemit', jotka pitäisivät itsessään sisällään merkityksen tai päämäärän. Derridan edustama postmoderni pluralismi nojaa käsitykseen, että yhteiskunnallisella tasolla pitäisi olla minimaalinen määrä muotoa, mitä ikinä se sitten tarkoittaakaan. Derrida voi täten puhua yhteiskunnan sitovista ja muotoa luovasta rakenteesta "formaalisena" organisaationa, "jolla itsessään ei ole mitään mieltä". (Derrida 1982, 134—136.)

Nietzschele pluralismi on ennen kaikkea väline. Ensiksi Nietzsche käyttää pluralismia vallitsevien arvojen destruktion. Nietzsche pyrkii genealogiallaan eli ilmiön mielen syntyhistoriaa tutkimalla nostamaan eron julki. Genealogia on käsittehistoriallista

¹ Jürgen Habermas esittää teoksissaan *A Theory of Communicative Action* (TCA 1 ja 2), että yhteinen perusta ja yhteinen mieli pluralistisesta maailmasta löytyy sosiaalisen kommunikaation seurauksena. Habermasille järki yhdessä empiirisen testauksen kanssa avaa mahdollisuuden universaalisuuteen, kun mukaan otetaan pragmaattinen lähestymistapa eli ratkaisuja etsittäessä tarkastelu näkökulma sidotaan kulloisellakin hetkellä esiintyviin ongelmiin. Ongelmien ratkaisu edellyttää kuten ideaalista keskustelutilannetta, jolloin osapuolet kilpailevat tasavertaisina erilaisien argumenttien kautta ja päätyvät tyydyttäviin lopputulemiin (TCA 1, 25). "Konsensus nojaa intersubjektiiviseen tunnustukseen kritiikin alaisista pätevyyden vaatimuksista" (TCA 1 17). Lopulta yhteiseen sosiaaliseen kommunikaation osallistuville ihmisille muodostuu identiteetti kommunikatiivisen toiminnan kautta (TCA 2, 140). Habermasin kommunikatiivisessa maailmassa ihmiset argumentoivat erilaisista uskomuksistaan ja vakaumuksistaan, mutta ilman hallintaa ja ylivaltaa.

² John Rawls (1971, 566) esittää teoksessaan *A Theory of Justice*, että oikeudenmukaisuus reilutena (fairness) voidaan saada aikaan yhteisen sopimuksen kautta, jolloin sopimuksen kautta "identifioidaan sarja yhä tarkempia rakenteellisia muotoja oikeasta tavasta toimia (conduct), joista jokainen pohjautuu edeltäviin periaatteisiin, ja tätä rataa jatketaan yleisistä raameista kokonaisuuden kannalta kohti yhä tarkentuvia ja tarkentuvia pienempien osien määrittelyä." Tämä perustuu Rawlsin näkökulmaan, että "on olemassa ihmisen ideaali (ideal of the person), jonka avulla pääsemme kiinni arkhimedeen pisteeseen, jonka perusteella voimme päätellä yhteiskunnan perusrakenteen" (ibid, 584). Näin Rawlsin yhteiskunnassa politiikka on jokseenkin merkityksetöntä. Niistä, jotka eivät täytä ihmisen ideaalin kriteerejä Rawls (1971, 576) toteaa, että "heidän luontonsa on heidän epäonnensa (misfortune)". Nietzschele tällainen lähestymistapa merkitsee suurta erhettä. "Tarve näyttää, että ihmisen ja ihmiskunnan kulutus tulee yhä vain ekonomisemmaksi ja intressien ja palveluiden 'koneisto' integroituu yhä enemmän monimutkaisemmin, merkitsee, että vastaliike syntyy väijäämättä. Nimeän tämän fysiologiseksi erittymiseksi osana ihmiskunnan ylijäämää." (WP §866 463.)

tutkimusta, jonka avulla Nietzsche tuo esiin ilmiöiden poliittisen roolin. Identiteetin, muodon tai käsitteen alta paljastuu ero ja poliittinen kamppailu. Eron julkituomisen avulla Nietzsche haluaa olla se, joka rikkoo pohjan arvostelmiltamme. Nietzsche tahtoo päästä eroon vallitsevasta metafysiikasta. Pluralismi toimii kuitenkin vasta välineenä. Pluralismi on äänirauta, jonka avulla genealogi kuuntelee vallitsevien arvostelmien onttoa kuminaa.

Toiseksi Nietzsche hyökkää itse pluralismia vastaan. Olla pluralisti on olla nihilisti.¹ Pluralismin ongelma astuu eteemme joutuessamme tekemään valintoja. Olemassaolo on tulkintaa, joka nojaa johonkin perspektiiviin, josta kumpuaa esiin mieli. Tulkinta on kyettävä myöntämään, sillä muuten maailma olisi *mieletön*. (IT §374 232.) Pluralisti on Zarathustrassa esiintyvä aasi, joka lastaa niskaansa kaiken perinteen ja kaiken tiedon, muttei kykene myöntämään enää iloa itsestään. Pluralisti tarvitsee unohdusta. Pluralisti tarvitsee myönnön ja valinnan. Pluralistin tarvitsee kuunnella omaa makua ja tehdä politiikkaa oman makunsa puolesta. Näin ollen Nietzsche katsoo, että on erhe jos yksilö pyrkii pelkästään ylittämään ja pääsemään eroon metafysiikasta, sen sijaan on palattava askel taakse päin ja sidottava maailma myöntävään ja positiiviseen metafysiikkaan (II §20 27).

Postmoderni filosofia on ainakin derridalaisittain katsottuna eron filosofiaa. Tämä tarkoittaa yhteisöllisellä kulttuurisella kentällä tyhjiötä, joka jää jäljelle kun vallitsevat identiteetit *dekonstruoidaan*. Tekstiä lukiessa ei etsitä sinne ”piiloutunutta” totuutta, sillä sellaista ei ole. Käsitteet viittaavat vain toisiin käsitteisiin imaginaarisessa käsitevaruudessa, jolle ei ole missään kohtaa transendentaalista viittaajaa. Tulkintani mukaan postmodernisti, jollainen oikea ihminen ei voi olla, ei elä enää edes näennäisessä maailmassa, sillä on turha etsiä todellisia merkityksiä, koska kaikki on fiktiota. Derrida ottaa viimeisenkin askeleen ’tosi maailman’ murskaamisessa, muttei ymmärrä astua takaisin. Ylittäessään metafysiikan hän jää samalla nihilismin vangiksi. Derrida näkee metafysiikan joko/tai kysymyksenä ja jää näin nihilismin haaviin. Derrida hautaa epistemologian ja moninaisuus purkautuu esiin. Kulttuurinen identiteetti joutuu kadoksiin. Toiselta ääreläidalta löytyvät yllättävää kyllä myös itsensä liberalisteiksi julistavat John Rawls ja Jürgen Habermas. Heille demokraattinen päätöksenteko mahdollistaa muodon

¹ Nihilismiä käsittelemme tuonnempana, mutta tässä yhteydessä mainittakoon, että Nietzscheille ainoa nihilismin positiivinen muoto on aktiivinen nihilismi, jolloin tahtoja myöntää oman tahtonsa ja näkee maailman merkityksellisenä omasta perspektiivistään. Tällainen käsitys nihilismistä voidaan nimetä jälkinihilismiksi eli ohitetuksi tai taakse jätetyksi. Näin katson, ettei tästä aktiivisen nihilismin muodosta tule käyttää nimitystä nihilismi. Pluralistilla taas tarkoitetaan henkilöä, jolla ei ole enää varsinaisesti omaa tahtoa, vaan kaikki on yhdentekevää. Samoin pluralisti on henkilö, joka ei voi myöntää omaa tahtoaan moneuteen, vaan joutuu pitäytymään valinnasta.

luomisen moninaisuuteen. Legitimoidut päätökset merkitsevät homogeenisen kulttuurin mahdollisuutta ja Derridalainen tyhjiö täyttyy kun ihmiset saadaan tottelemaan yhteen suuntaan ja pätevin perustein.

Nietzsche katsoo tehtäväkseen ravisuttaa päteviä perusteita todenteolla. Universaaleja malleja ei voida enää rakentaa. Rawlsin ja Habermasin konstruktiot merkitsevät temppelien pystyttämistä soiselle maaperälle. Ei ole mahdollista perustaa näennäisneutraalisuuteen nojaavia rationaalisuuden temppeleitä, koska moderni järki on menettänyt perustan, jonka Platon aikoinaan valoi. Nietzsche antaa osoittaa, että Rawlsin ja Habermasin kaltaiset kyhäelmät johtavat vääjäämättä umpikujiin. Jos ei muuten niin rationaalisuus itse turmelee perustan temppelinsä alta. Derrida ja Rorty ovat sen sijaan kykenemättömiä näkemään moninaisuudesta koituvia ongelmia. Erilaiset tavat jäsentää todellisuutta ja erilaiset elämänmuodot eivät ristiriidattomasti ja rauhanomaisesti elä rintarinnan yhteiskunnallisella areenalla. Päätökset merkitsevät toisenlaisen elämänmuodon suosimista toisenlaisten elämänmuotojen kustannuksella. Alistujat vaativat neutraaleja kriteerejä tehdyille ratkaisuille. Tällaisia on kuitenkin mahdoton antaa. Pluralismi merkitsee umpikujaa, jolloin nauru ja ironia kantavat ainoastaan filosofien päiväunissa.

Yksi avain Nietzschen ajattelun lukkokohtien avaamiseen ja postmoderniin filosofiaan löytyy pluralistisesta maailman jäsenyyksestä. Nietzschen ajattelun keskeisimpiä lähtökohtia on ilmiöiden moninaisuus, joka kätkeytyy tulkintojemme taakse. Jokainen sana ja jokainen tulkinta tekee vääryyttä todellisuudelle. Se nostaa esiin joitain piirteitä ja piilottaa samalla toisia.¹ Todellisuus, pluralismi, idea, ero, henki tai totuus kätkeytyy näin ollen identiteetin, muodon, kehyksen, ajanmaun, käsitteen tai sanan taakse. Tulkinta peittää hetkellisesti maailman moninaisuuden ja ohjaa ymmärrystämme tiettyyn suuntaan. Yritän kuvata tätä ilmiötä identiteetin ja eron käsitteellisellä välineistöllä.

Identiteetti on voimien kokonaisuus, joka sulkee sisäänsä erona ne voimat mitkä tottelevat hallitsevien aktiivisten voimien makua. Reaktiiviset voimat laskelmoivat, suunnittelevat, säilyttävät, pidättäytyvät, sopeutuvat ja tuottavat sitä kautta leppoista, sopuisaa ja hyödyllistä elämää. Aktiiviset voimat pyrkivät ottamaan haltuun, anastamaan, alistamaan ja hallitsemaan, jolloin toiminta on ulospäin suuntautunutta ja luo puitteita sekä muotoja reaktiivisille voimille sopeutua. Yhdessä aktiiviset ja reaktiiviset voimat

¹ Puhuessani hermeneutiikasta käytän sitä Nietzschen tapaan. Emme pääse käsiksi totuuteen; elämme ainoastaan näennäisessä maailmassa. Paljastaessaan se peittää. Totuus valehtelee—aina (EJ 99). Nietzsche ja hermeneutiikka ks. esim. II §270—§274.

muodostavan ruumiin, joka on noiden voimien välinen sisäinen hierarkia. Ruumis voi olla kemiallinen, biologinen, sosiaalinen tai poliittinen. Hierarkia näyttää ulospäin identiteetin ja mielen. Ruumiin toiminta on aina maailmaan suuntautunutta. Ruumis elää suhteessa toisiin ruumiisiin. (Deleuze 2005, 58—62.)

Nietzschen maailma koostuu aktiivisten ja reaktiivisten voimien taustalle piiloutuvasta tahdosta valtaan. Poliittinen maailma on moninaisuuden sisälleen kätkevä kaaos, jolla ei ole alkua eikä päätepistettä. Poliittisesta maailmasta ei koskaan tule kosmosta.¹ Muutos ja liike perustuvat tahdolle valtaan. Kaaoksen sisällä ruumiit rakentuvat toisiaan vasten. Ruumis kaipaa vastustusta. Poliittinen ruumis tarvitsee eron toimiakseen. Identiteetti muodostuu eroa vastaan, väite herättää vastaväitteen. On olemassa aina käskijä ja käskettävä, identiteetti aiheuttaa vastakkainasettelun. Tasapäisyys johtaa entropiaan, ero ja erilaisuus liikkeeseen. Näin ollen hyvä ja paha kietoutuvat toisiinsa. Hyvä tarvitsee sen, joka jää pimentoon.

Oikeudenmukaisuus vaatii tasapainoa ja tasa-arvoa. Tasapaino merkitsee, että kaikkien ääni kuuluu yhtä voimakkaana. Jokaisella on varmasti oikeudet vaateensa, mutta moninaisuus halvaannuttaa (TW osa 7 170). Ketä tulee totella? Mihin suuntaan tulee edetä? Kuka kertoo meille päämäärän? Koska ”’tahtominen’ tarkoittaa päämäärän tahtomista ja ’päämäärä sisältää arvioinnin, mistä löytyy arvion perusta?’ (WP §260 150.) Pluralismi mahdollistaa lukuisten erilaisten muotojen luomista moninaisuuden sisällään pitävästä todellisuudesta. Puusta voidaan vuolla kanootteja, pikku-ukkoja, mitä vain mielikuvitus ja kädentaidot voivat materiasta luoda. Yhteisöllinen elämä edellyttää arviota siitä millaisia muotoja kulttuurisen todellisuuden tulisi noudattaa. Nietzscheille moninaisuus merkitsee kamppailua ja mielekkyys edeltää yleistä makua (HP §43 44).

Arvioijan rooli on tulkintaa tehdessä ensisijainen, koska tulkinnat merkitsevät Nietzscheille ennen kaikkea tekijänsä itsetunnustusta. Tulkinnasta muodostuu tulkitsijan ajattelumeکانismin ja psykologisten tarpeiden heijastuma. Yksilöt taas erilaisine tarpeineen, toiveineen ja mielteineen tavoittelevat erilaisia asiantiloja ja päämääriä. Maailma ja elämä ovat ennen kaikkea tulkitsijan mielteen mukaisia ja niistä heijastuu tulkitsijan maku. (HP §6 11.) Maku taas vaihtelee yksilöiden välillä ja Nietzsche mukaan vain makuasioista voimme kiistellä, sillä Nietzscheille meillä ei ole, tosi maailman murenemisen jälkeen, muita kuin makuasioita (Z 99).

¹ Carl Schmitt (1927) käyttää vastaavankaltaista erottelua puhuessaan pluriversumista ja universumista: ”Die politische Welt ist ein Pluriversum, kein Universum. Insofern ist jede Staatstheorie pluralistisch”. Tarkkasilmäinen lukija paikantaa Nietzsche ja Schmittin poliittisesta ajattelusta lukuisia yhtäläisyyksiä.

Moninaisuus on siis jotain mikä kätkeytyy tulkintojemme taakse. Tarkastelun kannalta ei ole oleellista mikä tulkintojamme ohjaa. Taustalla voivat olla yhtä hyvin yhteinen kulttuuriympäristö, joka saa meidät havainnoimaan ja nostamaan esiin ilmiöistä samankaltaisia piirteitä, ihmisen biologiset seikat tai kenties moninaiset subjektiiviset ihmisiä erottavat tarpeet. Oleellista sen sijaan on, että tulkintamme kätkevät Nietzschen mukaan ilmiön moninaisen mielen ja samalla tulkinnat eroavat myös toisistaan. Ilmiöt itsessään kantavat tuntemattoman suuren lukumäärän mieliä, joista vastaanottaja suodattaa osan pois. Havainnoijalle poissuodatettuja mieliä ei ole olemassa. ”Me emme voi nähdä oman kulmamme taakse.” (IT §374 232.)

2.2.1 Monta Nietzscheä

”Niin monta Nietzscheä, kuin tutkijaa”: taisi tokaista filosofian seminaarin vetäjäni ja vielä lisäten, että Nietzsche muistuttaa lähinnä psykologista musteläiskätestiä, jolloin tulkitsijan rooli tulkintaa tehtäessä nousee suurempaan rooliin kuin monissa muissa tapauksissa. Nietzsche on siis hyvin monipuolinen ja usein ristiriitainenkin ajattelija. Hän lähestyy ongelmia monelta kantilta ja sovittaa jyrkätkin vastakkainasettelut filosofisesti kyseenalaisella tavalla. Asioita ei eksplikoida analyyttiseen tapaan auki, vaan ristiriidat peitellään metaforien avulla jouhevaksi kokonaisuudeksi, jolloin vasen käsi ei aina tiedä mitä oikea käsi tekee. Risteävät ja vastakkaisetkin näkökulmat kuitenkin kuuluvat Nietzschen tuotantoon.

Tässä alaluvussa tuon esiin kolme erilaista Nietzscheä ja samalla positioin oman luentani näiden Nietzsche-tulkintojen välillä. Työni tarkoituksena on valottaa postmodernin ajattelun alkuperää ja kunnon genealogin tavoin teen työssäni Nietzsche luennan, joka näyttäytyy erona postmodernismin isähahmoksi maalatun Nietzschen identiteetissä. Näin tehdessäni yritän selvittää syitä, jotka puhuvat postmodernia ajattelua vastaan tutkimalla ilmiön alkuperää eli tässä tapauksessa Friedrich Nietzschen ajattelua. Tässä luvussa läpi käymässäni jaottelussa nojaan löyhästi Jari Hoffrénin (2001a ja b) ja Ted Sadlerin (1993) käyttämään jaotteluun. Ensin esittelyvuoron saa postmoderni *Uusi Nietzsche*.

Uusi Nietzsche on auktoriteetteja loputtomasti purkava *dekonstruktionisti*, jonka alullepanijoita katsotaan olleen Jacques Derrida ja Michel Foucault. Uutta Nietzscheä ovat pohdiskeluisaan hyödyntäneet Bonnie Honig, Gregory Bruce Smith, Gianni Vattimo, William E. Connolly, Lawrence J. Hatab ja Tracy B. Strong. Pragmaattisemman ja

liberaalimman tulkinnan ovat tehneet Richard Rorty ja Mark Warren. (Hoffrén 2001a, 152.) Tarkastelen Uutta Nietzscheä lähinnä Connollyn, Derridan, Honigin, Vattimon ja Smithin kautta. Suomalainen tutkija Mika Ojakangas auttaa myös selvittämään vasemmistolaisen projektin kenttää alkukristillisten pohdintojensa vuoksi. Ojakankaan alkukristillisuus ja heikoksi tuleminen saavat nietzscheläisen ilmiasunsa luvussa viimeisistä ihmisistä.

Uuden Nietzscheen keskeisimpiä ominaisuuksia on pluralistinen katsantokanta, jota tässä luvussa olemme selvittäneet, seuraavassa luvussa lyhyesti esiteltävä kriittinen historian tutkimus eli genealogia sekä pluralismin positiivinen rooli vääristä auktoriteeteista vapauttavana voimana. Uusi Nietzsche merkitsee kuudetta askelta 'tosi maailman' murtumisen jälkeen, jolloin postmodernisti ei tarvitse enää 'näennäistäkään maailmaa'. Postmodernisti ei siedä puhetta totuudesta, sillä maailmaan on olemassa ainoastaan erilaisia perspektiivejä ja niiden perspektiivien moninaistaminen ja useiden erilaisten "totuuksien" moninaistaminen asettuu poliittisen toiminnan keskiöön.

“[T]äytyy puhua useita erilaisia kieliä ja tuottaa useita tekstejä yhtä aikaa (...) mitä me tarvitsemme on, kuten Nietzsche sanoi, 'tyylin' vaihtoa; ja jos on olemassa tyyli, Nietzsche muistutti meitä, että sen täytyy olla pluralistinen” (Derrida 1982, 134—135.)

Uusi Nietzsche toimii siis pluralismin huutotorvena. Maailma ei noudata Jumalan suunnitelmaa, eikä sitä ole maailmasta luettavissa, joten antaa kaikkien kukkien kukkia. Erilaisille uskomuksille on taattava kansalaisoikeudet ja ulossulkemisesta on päästävä eroon. Pyrkimys päästä eroon ulossulkevasta maailmasta paikantuu myöhäismodernin vasemmistolaisen ajattelun ytimeen.

”Voittoisan toden maailmassa vasemmistolainen pyrkii tarkastelemaan erheeseen kätkeytyvää mahdollisuutta” sillä ”niin kauan kuin on voittajia ja häviäjiä, tuomareita ja tuomittuja, vasemmistolaisuus on mahdollista missä ja milloin tahansa.” Vasemmistolaista puhuttelee ”kaikkien aikojen lakeihin kuivunut veri, alistettujen koko vuosituhantinen traditio.” (Ojakangas 2002.)

Vasemmistolaiselle pluralismi näyttäytyy ainoana oikeana humanina tapana vastata maailman pluralistiseen luonteeseen: ”jättää huomioitta sukellus syvyyteen ja ohittaa moniulotteinen pluralismi tänä päivänä olisi epäonnistua alkukantaisessa kokeessa uskollisuudesta maailmaa kohtaan” (Connolly 2005, 10). Uskollisuus maailman moninaisuutta kohtaan kuuluu Uuden Nietzscheen pontimiin. Uusi Nietzsche korostaa ”liberaalisuuden hyvettä” aina paheeseen asti (HP §41 43). Ultraliberaali Uusi Nietzsche ei pysähdy minkään kysymyksen edessä, vaan kaivaa genealogiallaan jokaisen 'tosi

maailman' kappaleiksi, jonka jälkeen tarvitaan agonistista kunnioitusta ja kriittistä avoimuutta, jottei agonismi muuttuisi antagonismiksi. Erityisesti valikoivan ja poliittisen Nietzsche luennan tekevä Connolly korostaa joustavuuden, avoimuuden, kohtuuden ja kriittisyyden hyveitä ja toivoo saavansa aikaan pluralistisen *ethoksen* ihmisiä, jolloin ihminen oppii nauramaan oman uskonsa hataruudelle (vrt. 2005, 67). Nauru voittaa erilaiset näkemykset ”oikeuden perustasta, velvollisuuksista, filosofioista ja uskosta” (ibid. 124—125). ”Tämä nauru, joka kumpuaa kuin ei mistään, räjähtää olevaksi tietoisuuden alapuolisista ylitsevuotavista kerroksista” (ibid.). Lopulta nauru tunkeutuu alitajuntaan tai tunnetason rekisteriin, jolloin pluralistisen *ethoksen* ihmiset eivät pakota muotoja maailmaan, vaan he hyväksyvät kontingenssin ja tanssivat sattuman jaloilla. Connollyn Uusi Nietzsche avaa maailman, jossa ihminen on avoin muutokselle eli *tulemiselle*.

Tulemisen politiikalla Connolly viittaa paradoksaaliseen politiikkaan (politics of the paradoxical), ”jolloin uusia ennennäkemättömiä asioita ryöpsähtää esiin, kuten uusi ja yllättävä uskonto, uusi moraalisen inspiraation lähde” jne. (2005, 121; vrt. 1991, 92). Tätä Connolly kutsuu kaksikamariseksi tavaksi, tai kaksoislähtöiseksi tavaksi suhtautua poliittisiin ja eettisiin kysymyksiin. Kaksikamarisuuden kautta ihminen ”avautuu tavan takaa uusille tuulille, jotka puhaltavat pehmeästi elämän maanalaisista kudoksista” (2005, 130). Connollyn maailma on kontingentti ja avoin kirja, jonka monille muutoksille ihmisen pitää olla avoinna, eikä pakottaa pluralistista ”luontoa” muotoon. Erilaisten elämänmuotojen väliset kiistat puhaltavat pehmeästi pluralistisen eetoksen ihmiselle. Auktoriteetteja ei tarvita, koska jokainen ymmärtää oman uskonsa hataruuden, vaikkakaan ”omia periaatteita ei saa heittää menemään” (2005, 129). Connollylle periaatteita tulee olla ja olla olematta. Joskus on pakko joustaa, koska maailma on pluralistinen ja kaikkien pään mukaan ei voida mennä. Toisaalta Connollyn maailma on myös niukka: ”joudumme pakosti asettamaan rajoja, osittain sen vuoksi, että on mahdotonta asuttaa jokainen mahdollinen erilaisuuden muoto saman hallinnon alaisuuteen, samana ajankohtana” (2005, 43). Sen sijaan ”pluralistit ovat kriittisiä sitä itsevarmuutta kohtaan millä ikuisella varmuudella monet unitaristit (unitarians) tukevat vallitsevia rajoja” (ibid.). Ojakankangas (2002, 78) astuu vielä askeleen vasemmalle, sillä Ojakankaan alkukristillisessä maailmassa ”uloslukumaton poliittista yhteisöä tulisikin ajatella ensi sijassa periaatteettomana yhteisönä”.

Uusi Nietzsche siis ravistelee (sollicitare, vrt. Derrida 1982, 21—22)^{vii} vallitsevia rakenteita ja auktoriteetteja ytimiään myöden. Uusi Nietzsche sanelee poliittisen pluralismin yleisen periaatteen: ”koska ei ole (metafyysisesti) perusteltua teoriaa,

maailmasta, ei ole myöskään metafyyssistä tai perspektivismiä ylittävää auktoriteetin lähdeä millekään erityiselle valtarakenteelle tai sosiaalisen eksistenssin muodolle” (Hoffrén 2001a, 155). Näin jokainen muoto, mikä sulkee toisen ulos, perustuu vääryydelle tai jos ei vääryydelle niin ainakin voimalle, sillä auktoriteetti voi perustua vain valtaposition. Tämän seurauksena Connollylle (1991, 193), jokainen muoto tai identiteetti, joka painetaan tai perustetaan vastustuksesta huolimatta maailmaan, perustuu enemmän tai vähemmän *eksistentiaaliselle katkeruudelle*. Tätä kautta Connollyn eettiseksi ohjenuoraksi näyttää muodostuneen ajatus, että toimiaksemme eettisesti, joudumme usein asettamaan osia identiteetistämme vaaraan (1991, xix; 2005, 31, 125).

Uuden Nietzsche’n poliittisissa johdannaisissa joudumme siis asettamaan rajoja, koska maailma ei voi syleillä kaikkea erilaisuutta. Joudumme yhtä aikaa olla myös asettamatta rajoja, koska jokainen raja merkitsee *eksistentiaalista katkeruutta* pluralistista maailmaa ja sen kontingenttisuutta kohtaan. Filosofin ja Poliitikko-Nietzsche syyttäisi Connollyä epäilemättä Tartuffen (tekopyhä) laadusta. Connolly tekee hyvää ja kaunista paperilla, mutta käytännön tilanteissa myös hän joutuisi osallistumaan luomisprosesseihin, jotka suosivat yhdenlaista elämänmuotoa toisenlaisen elämänmuodon kustannuksella.

Jätetään uusi Nietzsche hetkeksi rauhaan ja tarkastellaan *Filosofi-Nietzscheä* seuraavaksi, sillä kuten Hoffrén (2001b, 165) toteaa ”Uuden Nietzsche’n ’antiautoritaarinen yleisohjelma’ on Filosofin-Nietzscheelle joka tapauksessa hämmäntävä, jopa triviaali sekaannus.” Filosofin-Nietzscheelle pluralismi näyttyy vasta lähtökohtana. Maailma on pluralistinen, mutta silti elämä vaatii myöntöä ja erilaiset näkökulmat joutuvat välttämättä toisiaan vastaan. Todellinen ongelma on, miten muodostaa ja oikeuttaa auktoriteetteja? Oikeudenmukaisuus on monien kiistaa ja yksi on monta, mutta miten oikeuttaa muoto moninaisuudesta? Filosofin-Nietzscheelle viime kädessä ihmisyyhteiskunta on koe, joka etsii johtajaa ja käskijää (Z 185).

Filosofi-Nietzsche korostaa jokaisen omaa ’tosia maailmaa’ ja vastustaa yhteisöllistä pluralistista ’näennäistä maailmaa’. Filosofin-Nietzscheelle jalot ihmiset ylevine muotoineen ovat määrättyjä hallitsemaan alempiaan ja luomaan auktoriteetteja. Uusi Nietzsche on oikeassa siinä, että valta määrää muodon, mutta Filosofin-Nietzsche’n maailma sijaitsee hyvän ja pahan tuolla puolen. Maailmalla ei ole mittaa, johon sitä voitaisiin verrata, paitsi tarkastelijan mieli, joka tahtoo erinäisiä asioita. Filosofin-Nietzsche’n maailma näyttyy merkityksellisenä esteettisen ilon kautta ja Uuden Nietzsche’n laumavaatimukset unohtuvat, kun ihminen tulee ’siksi mitä hän on’. Toteuttamalla Itseään Filosofin-

Nietzschen yksilö muokkaa maailmaa ja maailman muokkauksen seurauksena areenalle astuu Poliitikko-Nietzsche.

Poliitikko-Nietzsche on potentiaalisen Filosofi-Nietzschen aktualisaatio. Maailma on pluralistinen, ihmiset ovat erilaisia ja voimakkaimmat ovat luonnostaan käskettyjä johtamaan ja langettamaan hyveensä maailmaan. Alemmat olennot eivät saa estää ja rikkoa johtajien *mieltä*, koska mieli pitää elämän pyörät pyörimässä. Tämän takia johtajien ja hallittujen välillä tulee vallita *etäisyydenpatia* (Pathos der distanz). Aristokraattiset johtajat ovat vertaisia keskenään ja huipulla vallitsee harvainvalta, mutta alempien tehtävänä on totella, sillä vain puhaltamalla yhteen hiileen voidaan jotain kaunista saada aikaan, kuten esimerkiksi Pekingissä pidettävät Olympiakilpailut tai Kiinan suuri pato. Kun timanttia hiotaan, syntyy väistämättä kitkaa. Ongelmana on kuka päättää millainen timantti hiotaan ja mikä on se hiottu osa, joka tippuu jätöksinä lattialle.

Poliitikko-Nietzschele ylijäämän hiominen on välttämätön osa korkeaa kulttuuria. Hienot päämäärät ja korkeat tavoitteet merkitsevät suurta kitkaa, mutta lopputuloksena hiottu timantti näyttää entistä kirkkaammalta ja monumentteja ihaillessa ihmismieli ylenee. Uudelle Nietzschele roskien poistaminen ja eron pakottaminen osaksi valittua muotoa merkitsee vääryyttä.¹ Poliitikko-Nietzschele suuriin ja hienoihin kulttuureihin kuuluu välttämättä, että niiden eteen joudutaan tekemään uhrauksia.

¹ Connolly lukee Nietzscheä esimerkiksi tässä kohtaa päinvastaisiin tarkoituksiin. Luominen on peräisin eksistentiaalisesta katkeruudesta eli identiteetin epävarmuudesta. ”We accept the ideal of a natural unity to preserve the belief that a higher purpose governs life. The cleaner the ideal, the more dirt it discovers in need of cleansing; the more dirt eliminated, the more the things left behind shine with the glow of organization and discipline.” (1988, 14; vrt. Schmidt 1988) Samalla Connolly (1988, 15) ihmettelee, miten Nietzsche voi tarjota, varmoja muotoiluja maailmasta, vaikka hyväksyykin totuuden ambivalenttisuuden? On selvää, että sekä Poliitikko-Nietzsche että Connolly puhuvat usein pluralistisen maailman eri osasta, asioista ja jäsenyksistä, mutta yhtä selvää on, että Connollyn painotus on vasemmalla ja Poliitikko-Nietzschen oikealla. Poliitikko-Nietzsche esittää varmoja muotoiluja, koska hän katsoo, että pluralistinen ja samalla niukka maailma pakottaa luovan ihmisen tekemään valintoja ja pelkkä pikkumainen mitään sanomaton tekemättömyys ei saa aikaan kulttuurisia monumentteja, jotka kuitenkin kirkkautensa ja suuntaa antavan valonsa tähden ovat uhrauksien arvoisia. Poliitikko-Nietzschen maailma muistuttaa enemmän maailmaa, jossa kaksi skorppionia on suljettu pieneen pulloon. Poliitikko-Nietzsche muistuttaa William Jamesin (1987, 634) kuvaamaa yksilöä, jolle maailmassa ei ole olemassa synnynnäistä järjestystä, mutta ”me *luomme* järjestyksen jättämällä epäjärjestyksessä olevat osat pois”, kuten luomalla marmoripalikka patsaita ylimääräisten kivenkappaleiden poistamisen kautta. Poliitikko-Nietzschen ja Jamesin yhtäläisyydet saavat erilaisia painotuksia myöhemmin, kun Nietzsche korostaa aktiivisuutta luoda ’koti’ Jamesin surkuteltavaan näennäiseen maailmaan ja irrottautumaan pluralismista. Sitä vastoin Connollyn maailma on hiukan suurempi, mutta silti siinä määrin niukka, että joudumme vetämään rajoja (ks. esim. 2005, 29, 43). Painotukset ovat erilaisia. Oikeistolainen Poliitikko-Nietzsche voisi hyvin huutaa vasemmistolaiselle postmodernisti Connollylle, että ”typerys, typerys, hyväntahtoinen typerys, etkö näe, että hyväntahtoisuutesi lopputulos on hirvittävä, optimistisi on naiivia ja uskosi pluralistiseen tulevaisuuteen perinteistä utopismia. Etkö ymmärrä, että poliittinen vaara *ei* piile ainoastaan identiteettien ja muotojen ahtaissa rajoissa, vaan myös rajojen äärettömässä avoimuudessa. Meillä on eri käsitykset siitä, missä rajojen tulisi sijaita, mutta yritä ymmärtää, että naiivi hyväntahtoisuutesi avoimuuteen synnyttää lopulta itsemurhia, sotia ja kuolemaa.” (vrt. Connolly 1991, 59–60.)

Hiominen ja uhraaminen onnistuu ainoastaan, jos on olemassa ero ylhäisten ja alhaisten välillä. Suurempi valta voi hioa jotain kaunista ainoastaan pienempien valtojen kustannuksella ja tämä onnistuu ainoastaan eriarvoisuuden kautta. Aristokratia ylevällä muodollaan ja maullaan määrää mitä hiotaan, mutta mikä tahansa ei ole sallittua, koska on olemassa myös halveksittavia haluja. Aristokratia osoittaa ylhäisyytensä ja auktoriteettinsa ylevällä muodolla ja tekojen suuruudella.

Kontingenssin hyväksyminen merkitsee *myös*, erotuksena Uuteen Nietzscheen, oman mielen ja ulospäin suuntautuvan aktiivisen tahdon hyväksymistä. Ylhäinen aito ihminen affirmoi tahtonsa ja luo maailmaa omalla voimallaan makunsa mukaiseksi. Moninaisessa maailmassa voidaan toteuttaa moninaisia timantteja, joista jokaisen luominen merkitsee kitkaa. Se taas johtaa arvojen relatiivisuuteen, ei relativismiin. Poliitikko-Nietzschen mukaan tasavertaiset eivät voi luoda maailmaa mielteidensä mukaiseksi, vaan kaikki jää silleen, koska vertaisia ei voida ”uhrata”. Äärimmäisyyteen vedettynä silleen jättäminen merkitsee taas, että ihminen ei tee yhtään mitään, sillä maailmassa toimiessaan ihminen osallistuu samalla maailman luomiseen. Silleen jättäminen on siis äärimmäistä nihilismia ja Poliitikko-Nietzscheille uuden luominen, kuten pyramidien, muurien, kaupunkien ja kulttuurien, saa ihmisen kohoamaan ja edistymään. Olkootkin, että luominen on samalla tuhoamista, mikä saa Uuden Nietzscheen kannattajan vikisemään surusta. Poliitikko-Nietzscheille timantin jätteet löytyvät murusina lattialta ja näin tulee ollakin. Elämä on kovaa, mutta ilman kovuutta ei ole elämää. Jokainen synnytys aiheuttaa tuskaa. Työssäni keskityn selventämään erityisesti Filosofi- ja Poliitikko-Nietzschen pyrkimyksiä ja motiiveja. Yritän ymmärtää ketä Nietzsche vastustaa ja mitä positiota hän filosofiallaan painottaa.

2.2.2 Pluralismi ja maku

“Maku, jos mikään, on todistus kaikkien ihmisasioiden muuttuvuudesta sekä kaikkien ihmisten asettamien arvojen relatiivisuudesta” (Gadamer 2004, 51).^{viii}

“Maku: se on samalla paino ja vaakakuppi ja punnitsija; ja voi kaikkea elävää, joka tahtoi elää kiistelemättä painoista ja vaakakupeista ja punnitsijoista” (Z 99)!

”Kristillinen päätös havaita maailma rumaksi ja huonoksi on tehnyt maailman rumaksi ja huonoksi” (IT §130 119).

”Miten yleinen maku muuttuu? Siten, että yksityiset mahtavat vaikutusvaltaiset häpeämättä lausuvat ja tyrannimaisesti saattavat voimaan *oman* käsityksensä *hoc est ridiculum, hoc est absurdum*, siis makunsa ja inhonsa saneleman arvostelman:—he alistavat siten monet pakkoon, josta vähitellen muodostuu vielä useampien tottumus ja viimein *kaikkien tarve*.” (IT §39 58.)

Pluralismi tai perspektivismi epistemologisesti ymmärrettynä maailmaa jäsentävän yksilön lähestymistapana, merkitsee tarkasteltavan kohteen asettamista kriittiseen reflektioon. Reflektion tavoitteena on paljastaa kohde olemisessaan, mutta maailman ollessa pluralistinen voimme esittää asioihin ja kohteisiin ainoastaan useita erilaisia näkökulmia. Perspektivismi on näin katsottuna erityisen filosofinen tapa jäsentää maailmaa. Tehdessämme yhden aktuaalisen tulkinnan suljemme samalla toiset tulkinnat pimentoon. Voimme kuitenkin nostaa esiin erilaisia tapoja jäsentää tarkasteltavaa kohdetta. Nietzscheille se, millä tavoin kukin jäsentää maailmaa, kertoo enemmän tarkastelijasta itsestään kuin tarkasteltavasta kohteesta (ks. HP *ensimmäinen pääkappale*). Tämä merkitsee sitä, että katsojaa ohjaava näkökulma sulkeistaa maailman aina tiettyyn perspektiiviin, josta käsin maailma näyttäytyy tietynlaisena. Katsojan mielle ohjaa tulkintaa ja makuasioista kiistellään.

Gadamer (2004, 31) muistuttaa meitä, että maku oli, ennen Kantin teosta *Kritik der Urteilskraft* (1790), enemmän moraalinen kuin esteettinen kysymys. Maku asettaa eteemme kysymyksen: mitä tahdomme tulevaisuudelta? Maailma on jatkuvassa tulemisen tilassa ja toimintamme on aina tulevaisuuteen suuntautunutta. Tämä tarkoittaa, että kaiken elämän taustalla on ulospäin suuntautuva toiminta, jossa elolliset organismit tavoittelevat erinäisiä päämääriä. Päämäärät ovat aina tulevaisuuteen suuntautuneita. Tahto ei voi tahtoa elämää ja olemassaoloa, toisin kuin Schopenhauer Nietzscheen mukaan erheellisesti oletti, vaan tahto voi tahtoa ainoastaan kasvua, voimaa ja valtaa eli luoda muodon

moninaisuuteen.¹ Mielekkyys koostuu muokkaamisesta ja luomisesta, joiden kautta tahto voi tuntea elämänsä mielekkäänä.

Miksi maku voidaan nähdä pikemminkin moraalisenä kuin esteettisenä kysymyksenä, johtuu siitä, että Nietzsche katsoo, ettei maailmalla ole mitään yhteistä päämäärää. Emme voi löytää luontoa tulkitsemalla Jumalan sinne mahdollisesti asettamaa päämäärää. Emme voi löytää ihmiseen kirjoitettua salaista sakramenttia, jota tulkitsemalla voisimme johdattaa ihmiskunnan kohti lopullista päämäärää. Ilmiöillä ei ole objektiivista mieltä. Olemme näin ollen pakotettuja kamppailemaan erilaisten tulkintojen, makujen ja tavoitteiden välillä. Elämän monimuotoisuus ja siitä esiin nousevat erot merkitsevät kiistoja niistä muodoista ja päämääristä mitä kohti yhteisöllinen elämä kurkottaa. Poliittisen kamppailun tuloksena elämä suosii toisenlaisia muotoja ja jättää toisenlaiset pimentoon. Poliitikko on ennen kaikkea kamppailua identiteeteistä. Antagonismi piilee halussamme muokata samankaltaisuutta omien uniikkisten piirteittemme ja tahtomme kautta.

Ihminen luo maailmaa tulkintojensa kautta. Maailma astuu eteemme aina tulkinnan kautta. Tulkinnat luovat todellisuutta ja todellisuus on aina tulkittua. Nietzschen tarkoituksena on murtautua kristillisestä maailman tulkinnasta ja luoda maailmaa uudesta näkökulmasta. Nietzsche esittää *Iloisessa tieteessä* (§276) halunsa upottautua kohtalon rakkauteen ja tulkita maailmaa kauneuden perspektiivistä. Kyseessä on siis ennen kaikkea 'asenne' tai näkökulma, jonka keskeisenä tehtävänä on toimia kristillisen identiteetin vastaisena voimana. Nietzsche haluaa painottaa näkökulmaa, joka nostaa esiin riemun ja kauneuden elämästä, palauttaa elämän keskipisteen maailmaan ja myöntää ilon oman identiteetin ulospäin suuntautuvasta tahdon toiminnasta.

Pluralismi yksilön havaitsemisperspektiivinä voidaan jossain määrin hahmottaa myös Nietzschen jäsenyyksen kautta ja tällöin kyse ei itse asiassa ole enää pluralistisesta maailman jäsentämisen tavasta. Tällöin kohtalon rakkaus ja kauneuden esiin tuominen, sielläkin missä se on vaikeaa nähdä, merkitsevät lähestymistapaa, jossa kohtalo myönnetään. Tällöin pluralismi merkitsee kaikkein suurimmankin kärsimyksen myöntämistä vaipumatta silti itsesääliin tai nihilismiin. Elämän myöntäminen merkitsee

¹ Ks. esim. Z 98. ”Totuuteen ei osunut se, joka ampui sitä kohti sanan ’olemassaolontahdosta’: tätä tahtoa—ei ole! Sillä: se, mikä ei ole, ei voi tahtoa; mutta se, mikä on olemassa, kuinka se voisikaan vielä tahtoa olevansa olemassa! Vain siinä, missä on elämää, on myös tahtoa: mutta ei elämäntahtoa, vaan—näin minä sinulle opetan—tahtoa valtaan!” Nietzschen mukaan Schopenhauer osui väärään puhuessaan tahdosta. Schopenhauerin tahto on yhtä kuin tietoisuus. Nietzschele Schopenhauerin ”tahto” on vain tyhjä sana (WP §692 369). Ks. myös. (IT §127 117—118; Z 210—213; WP §84 52).

ilon löytämistä myös kaikkein suurimman kärsimyksen keskellä. Tällöin vastustus on mahdollista kääntää voimaksi.

Amor fati merkitsee tahtomista, valintaa ja toimintaa. Nietzschen kiihkeä rakkaus kohtaloa kohtaan merkitsee uppoutumista maailmaan ja merkityksiin, jotka menettäisivät arvonsa rationaalisen ja kriittisen pähkäilyn seurauksena. Rakastaessaan kohtaloa toimija ei jossittele vaihtoehtoja ja esitä kysymyksiä sillä itse kysymykset jättävät kohteen kylmäksi. Rakastaja voi ainoastaan *myöntää* kohteensa ja rumuuden eli moninaisuuden noustessa esiin on *katsottava toisaalle*. Kohtalon rakkauteen uppoavalla ihmisellä on kyky ummistaa silmänsä negatiivisilta asioilta ja keskittyä myönteisiin seikkoihin. (IT §276 148.) Kohtalon rakkauteen liittyy myös aktiivinen unohtaminen, jonka positiivista funktiota Nietzsche painottaa erityisesti teoksessaan *Moraalin alkuperästä*. Kohtaloa voi rakastaa ainoastaan, jos yksilö kykenee unohtamaan menneet virheet ja oppii katsomaan asioita niiden positiivisten vaikutusten kautta. Dialektiikan tuloksena seuraa Nietzschele vieraantumisen eli kodittomuus. Dialektiikka palvelee nihilistisiä päämääriä. Vain sukeltamalla kohtalon rakkauteen voidaan Nietzschen maailmaan tuoda iloa ja kauneutta.

Kohtalon rakkautta eivät himmennä kärsimykset ja vastoinkäymiset sillä itse rakastaminen on tärkeämpää. Sattuman myöntäminen kohtalon rakastamisena saa toimijan sukeltamaan syvyyksiin, joissa tahto iloitsee itsestään ja myönnöstään. Se ei pelkää seuraamuksia, ei noudata lakeja ja rikkoo kaikkia normeja. Rakkaudessaan kohtaloon myöntö taistelee perinteistä sokraattista filosofiaa vastaan. Nietzschele filosofia viisauden rakastamisena on huijausta ja parjausta, jonka taustalta hän paikallistaa nihilistiset juonteet. Todellista filosofiaa on rakkaus elämään ja myöntöön. Nietzschen filosofi pyrkii eroon askeettisesta ihanteesta ja ottaa maailman syleilyyn, jossa rakkaus ja kärsimys kulkevat käsi kädessä. Perinteisen filosofian pyrkimys sovittamiseen ja eroon kärsimyksestä aiheuttaa lopulta sen lankeamisen omaan nihilistiseen hautaansa. Mukautuminen kaikkeen maailmassa tapahtuvaan kärsimykseen, kuin ne olisivat meidän omiamme, aiheuttaisi lopulta tuhomme (AA §137).

Pluralismi puhtaimmassa muodossaan voi muodostaa dostojevskilaisen kellariloukun¹, jossa tietoisuus ei löydä eikä kykene muodostamaan totuutta eli tässä

¹ Nietzsche törmäsi omien sanojensa mukaan Dostojevskin ranskankieliseen painokseen teoksesta *Kellariloukko* helmikuussa 1887, kuten hän kirjeessään Franz Overbeckille toteaa (Kaufmann 1976, 454). Nietzschen tiedetään lukeneen Dostojevskiltä ranskankielisinä käännöksinä ainakin teokset *Kellariloukko*, *Muistelmia kuolleesta talosta*, *Sorrettuja ja solvattuja*, *Riivaajat* ja todennäköisesti myös teoksen *Rikos ja Rangaistus* sekä mahdollisesti teoksen *Idiootti* (Miller 1973, 203; Kaufmann 1974, 340–341). Epäjumalten Hämärässä Nietzsche toteaa, että Dostojevski on ainoa psykologi, jolta hänellä on ollut edes jotain opittavaa.

yhteydessä valintaa. Tämän seurauksena yksilön vaivaksi nousee liiallinen tietoisuus vaihtoehtoisten jäsentämistapojen moninaisuudesta. Kaikille asioille voi nähdä loputtoman ketjun perusteita sekä puolesta että vastaan. Maailma jää silleen.¹ Tällöin yksilö yrittää päästä eroon yhdestä eli *itsen* tulkintahorisontista eikä halua supistaa tarkastelunäkökulmaa toiminnalle suotuisaksi. Sen seurauksena valinta jää tekemättä, askel ottamatta. Korostunut tietoisuus johtaa tätä kautta toimettomuuteen ja eristykseen. Yksilöstä tulee kappale elotonta luontoa, joka näivettyy toimettomuuden seurauksena. Toimija voi olla edelleen osana yhteiskunnan rakenteita, mutta kuin kodittomana rationaalisenä tarkkailijana, joka ei osaa myöntää enää mitään. Kaikkialla on aste rumuutta, kauneutta ja salaisuutta. Kaiken voi nähdä myös yhä uusista näkökulmista. Dostojevskilaisessa kellariloukossa on kylmää ja pimeää, siellä rakkaus, ilo ja kauneus eivät viihdy, sillä ne eivät kykene myöntämään itseään moninaisuudesta. Näin moninaisuus on ei mitään.

Yhteisön tasolla ongelma ilmenee kun etsimme auktoriteettia yhteisön jäseniä koskettaviin poliittisiin ratkaisuihin. Seuraavaksi on tarpeen luoda katsaus reaali maailman esimerkkeihin.

Esimerkkitapaus koskee koulussa pidettävää liikuntatuntia. Tunnille osallistuvien oppilaiden tehtävänä on valita mitä tunnilla tulisi tehdä. 20 henkilön porukka jakaantuu useisiin eri leireihin. Viisi oppilasta haluaisi pelata jalkapalloa. Viisi koripalloa ja viisi jääkiekkoa. Jäljelle jääneistä oppilaista kolme oppilasta ei pidä liikunnasta ja he haluaisivat, ettei liikuntatunteja olisi lainkaan. Näistä kolmesta opiskelijasta kahden mielestä taiteiden opetusta tulisi lisätä ja kun taas yksi kokee olevansa huono liikunnassa ja joutuvansa sen takia muiden opiskelijoiden naljailun kohteeksi. Loput kaksi oppilasta ei halua olla tekemisissä koko koululaitoksen kanssa, koska heidän mielestään siellä opittavat taidot eivät palvele heidän ajamiaan päämääriä, joihin liittyy erilainen vallitsevasta kulttuurista poikkeava *luonnollisempi* elämäntapa.

Meillä on siis tilanne, jossa pluralismia ilmenee useammalla tasolla. Kaksi oppilasta kyseenalaistaa koko kulttuurisen ja metafysisen kehikon, johon yhteiskunta

(EJ 102, 135.) Nietzschen suhde Dostojevskiin on merkityksellinen erityisesti luettaessa *Antikristusta*. Tutkijoiden keskuudessa ollaan erimielisiä erityisesti siitä, käyttäkö Nietzsche termiä idiootti Dostojevskin lanseeraamassa mielessä.

¹ Martin Heideggeriltä peräisin oleva käsite: ”*silleen jättäminen*” (*gelassenheit*) nostaa esiin asioiden taustalla olevan potentiaalinen ja moneuden. Se on irrottautumista ajattelun konstruktioista ja vallitsevasta perinteestä. Silleen jättämisen avulla Heidegger pyrkii nostamaan esiin merkityksellisyyden kokemuksen maailmasta salaisuutena. (Heidegger 1959.) Silleen jättäminen ei kuulu Nietzschen absoluuttisen maailmaan, vaan olemme pakotettuja valitsemaan ja valinnat ohjaavat todellisuuden rakentumista. Silleen jättäjä pitäytyy valinnasta ja tätä kautta hän astuu Nietzschen mukaan nihilismin maailmaan eikä maailman avautumiseen salaisuutena. Vrt. myös Aristoteleen (415a18—20) käsitystä aktuaalisen korkeammasta arvosta suhteessa potentiaaliseen.

panostaa. Heidän mielestään toisenlainen kulttuurinen järjestelmä olisi parempi ja he näkisivät mielellään, että koululaitokset lakkautettaisiin tai että niiden opetussisältö muutettaisiin palvelemaan muita kuin sivistyksellisiä arvoja. Tällä tasolla olevat erimielisyydet johtavat vallitsevan perustan kiistämiseen, kritisoimiseen ja boikotointiin. Se on syvälle käyvää erimielisyyttä vallitsevista elämisen muodoista.

Seuraavalla tasolla käytävä kiista ilmenee kolmen opiskelijan haluttomuutena osallistua yhteisille liikuntatunneille, koska he eivät koe niitä mielekkäiksi. ”On yksinkertaisesti typerää juosta pallon perässä kun voisi samaan aikaan olla tekemässä jotain paljon fiksumpaa”: toteaa yksi heistä. Yksi oppilaista vielä kokee joutuvansa kärsimään myös vähäisestä arvostuksesta muiden kanssapöytäopiskelijoiden taholta, koska hän ei ole tarpeeksi lahjakas ansaitakseen arvotusta vallitsevan muodon alaisena. Hän kirjaimellisesti kärsii siitä, että liikuntatunteja ylipäätään järjestetään.

Kolmannella tasolla pluralismi ilmenee kiistoina siitä millaista peliä tunnilla pelataan. Jääkiekkoilijat ja jalkapalloilijat eivät halua pelata toistensa lajeja, mutta he eivät myöskään nauti koripallosta. Koripallo kuitenkin valitaan, koska siihen on sopivat puitteet¹ ja sitä varten saadaan aikaan tarvittava lähes habermasilainen konsensus. Koripallosta nauttivat ovat iloisia valinnasta. Heidän osaamisensa myös saa arvostusta muilta pelaajilta. He menestyvät vallitsevan muodon alaisina. Kaikki muut 15 pelaajaa ovat enemmän tai vähemmän ero, joka jää jäljelle. ’Jalkapalloilijat’ ja ’jääkiekkoilijat’ pitävät urheilusta ja sikäli he jokseenkin mielellään vielä pelaavat koripalloa. Loput viisi oppilasta sen sijaan hartaasti toivovat, että moinen toiminta loppuisi kokonaan. He istuvatkin oikeastaan koko pelin ajan tylsistyneinä vaihtopenkillä ja liikunnanopettaja antaa heille päättötodistukseen ansaitsemansa viitokset.

Huomataan, että eri tasoilla olevat erimielisyydet saavat aikaan eritasoisia vaikutuksia. Suurimman rajat ylittävän konsensuksen tasolla olevat henkilöt kiistelevät ainoastaan siitä, että mitä peliä minäkin päivänä pelataan. Tällä tasolla yhteisöllisen homogenisaation aste on melko korkealla ja päätöksenteko melko vaivatonta sillä 15:n

¹ Jotta koripallo on nyttemmin mahdollista, on se merkinnyt aikoinaan satsauksia korirenkaisiin, levyihin ja palloihin. Tämä taas merkitsi aikoinaan sitä, että se sitoi opiskelijoiden valinnat sisällä harrastettavien lajien osalta vain koripalloon ja sitä pelattiin paljon. Edellisen opiskelijoiden valitseman kouluhallituksen tekemä päätös satsata koripalloon sitoi siis myös tulevien hallitusten kädet, vaikka valta investointipäätöksen jälkeen vaihtui ja uusi hallitus olisi halunnut satsata rahat jalkapallon pelaamiselle suotuisiksi. Tämä olisi tullut kuitenkin verrattain kalliiksi, sillä se olisi merkinnyt vallitsevien toimintojen alasajoa ja täten merkinnyt sitä, ettei koripalloa pystyttäisi pelaamaan ja jalkapallon pelaamiseen tarvittavat puitteet tulisivat valmiiksi vasta pitkän ajan kuluttua. Näillä perusteilla hallitus päätyi noudattamaan aikaisemmin valittua linjaa. Samalla myös opiskelijoiden keskuudessa painopiste koripallosta oli siirtynyt jalkapalloon ja he olivat tyytymättömiä valitsemiinsa edustajiin, jotka eivät ajaneet heidän etujaan. Eräs heistä totesi: ”aivan sama ketä siellä on päättämässä. Sama linja jatkuu vuodesta toiseen. Turha on edes vaivautua vaaliurnille”.

henkilön joukkio muodostaa selkeän hegemonian 20:n henkilön joukkoon. Heidän päätöksillään valitaan mitä lajia kulloinkin pelataan ja kompromissien avulla saadaan erimielisyydet sovitettua. Kun tänään antaa periksi ja jää oppositioon niin kenties seuraavalla kerralla oma maku voittaa.

Seuraavalla tasolla konsensus jää vähäisemmäksi. Seuraavat kolme opiskelijaa olisivat valmiita muuttamaan kaikki liikuntasalit ateljeiksi tai ylipäättään luopumaan liikunnan opetuksesta kouluissa. Tämän tason konfliktit merkitsevät suurempia mullistuksia. Jos muutoksen kannalla olevat voimat ovat enemmistössä, merkitsee se samalla vallitsevien rakenteiden purkamista ja uusien rakenteiden tilalle luomista.

Seuraavalla tasolla tapahtuva muutos merkitsee täydellistä suunnanmuutosta, jossa vallitseva järjestelmä korvataan uudella ja samalla aletaan tuottamaan uudenlaisia olemisen muotoja. Jäljelle jäävät kaksi opiskelijaa ovat koululaitoksessa vastoin omaa tahtoaan ja tahtoisivat nähdä vallitsevien instituutioiden alasajon.

Vallitsevien ja tuotettujen kulttuurimuotojen sisällä eroja on vaikeaa tunnistaa. Eikä ihminen niitä halua nähdäkään, mutta erojen tullessa tasa-arvoisesti esiin, esittävät ne haasteen vallitsevalle kulttuurille. Selvää on, että aina yhdenlaiset ihmisyyhteisöt hallitsevat toisten ihmisyyhteisöjen yli, vaikka se kuulostaakin immoraaliselta. Kulttuuri ja sosiaalinen toiminta rajoittavat aina ihmisten elämää. Näyttää siltä, että Isaiiah Berlinin (2001, 110) toteamus tuntuu tänäkin päivänä pitävän talouskasvun maailmassa paikkaansa:

”[y]hteiskunnassa, jossa hyväksytään vain yksi tavoite, voidaan periaatteessa keskustella vain parhaista keinoista tuon päämäärän saavuttamiseksi. Keinoja koskevat väittelyt taas ovat luonteeltaan teknisiä, siis luonnontieteellisiä ja empiirisiä: ne voidaan ratkaista kokemuksen ja havainnoinnin avulla tai hyödyntämällä muita menetelmiä, joita käytetään syiden ja riippuvuuksien selvittämisessä; positiiviset tieteet voivat ainakin periaatteessa ratkaista tällaiset ongelmat. Tällaisessa yhteiskunnassa ei voi herätä mitään vakavia kysymyksiä poliittisista tavoitteista tai arvoista vaan vain empiirisiä kysymyksiä siitä, mikä keino vie ainoaan tavoitteeseen tehokkaimmin.”

2.2.3 Pluralismi ja niukkuus

”Oscar Wilde, joka oli samaa mieltä Nietzschen kanssa siitä, että ’kaikki ihmiset tappavat asiat, joita he rakastavat’, kirjoitti lyhyen, sivun pituisen ’proosarunon’, jonka otsikoksi hän antoi ’Artisti’. Artisti tahtoo luoda pronssisen kuvan, mutta ei löydä pronssia muualta maailmasta kuin edellisestä tekemästään työstä. Hän sulattaa edellisen luomuksensa voidakseen käyttää pronssia uuteen työhönsä. Tämä näytti olevan Nietzschele luovuuden ydin ja kaiken elämän perusta.” (Kaufmann 1974, 248—249.)

”*Tehdessämme jätämme tekemättä.* – Minulle ovat oikeastaan vastenmielisiä kaikki ne, jotka sanovat: ’Älä tee tätä! Kieltäydy! Voita itsesi!’ – kun taas minua miellyttävät ne moraalit, jotka kannustavat tekemään jotakin ja tekemään jälleen ja aamusta iltaan sekä yön aikana näkemään siitä unta ja olemaan ajattelematta mitään muuta kuin: *minä* yksin kykenen sen tekemään! Joka elää näin, siitä putoaa jatkuvasti pois yhtä ja toista, mikä ei kuulu sellaiseen elämään: vihaa ja vastenmielisyyttä tuntematta hän näkee lähtevän tänään tämän, huomenna tuon, kellastuneiden lehtien lailla, joita jokainen tuntuvampi henkäys karistaa puusta: tai hän ei ensinkään huomaa niiden lähtöä, niin kiinteästi on hänen katseensa suunnattu päämäärään ja yleensä eteenpäin, ei sivuille, taakse, alas. ’Tekemisemme pitää määrätä, mitä jätämme tekemättä: tehdessämme jätämme tekemättä’ – se tapa miellyttää minua, niin kuuluu minun placitumini.” (IT §304 165—166).

Tässä alaluvussa käydään läpi nollasummakysymyksiä, jolloin valinnat rajaavat muita valintoja. Samalla Nietzschen ajattelua suhteutetaan vasemmistolaiskristilliseen ajatteluun tarkastelemalla Mika Ojakankaan *Kenen tahansa politiikassa* esittämiä ajatuksia. Tätä kautta hahmottuu vastakkainasettelu, joka lävistää koko Nietzschen tuotannon.

Yllä lainatussa *Iloisen tieteen* aforismissa Nietzschen tarkoituksena on erityisesti painottaa identiteetin rakentumista aktiivisen tahtomisen kautta. Samaa tarinaa jatkaa seuraava aforismi 305, jossa Nietzsche ruotii yksilöä, jonka identiteetti ”rakentuu” reaktiivisen kiellon kautta. Nietzsche kuvaa negaation eli alituisen itsehillinnän kautta rakentuvaa identiteettiä eräänlaisena syyhynä. ”Mikä tätä ärtyväistä sitten työntäneenkin, vetäneenkin, houkutelleenkin, sisältä- tai ulkoapäin – hänestä näyttää aina siltä, kuin hänen itsehillintänsä joutuisi nyt vaaraan: hän ei saa enää uskoutua millekään vaistolle, ei millekään olemuksensa vapaalle siiven lyönnille, vaan seisoo aina alallaan torjuvan näköisenä, aseistuneena itseänsä vastaan, silmä terävänä ja epäluuloisena, linnansa ikuisena vartijana, jonka hän on itsestään tehnyt” (IT §305). Identiteetin rakentuminen kiellon tai myönnön kautta on keskeinen osa Nietzschen tematiikkaa, mutta tässä kappaleessa meidän on tarkennettava katseemme siihen mitä Nietzsche tulee sanoneeksi aivan kuin ohi menen.

Oleminen tapahtuu ajassa, joten maailma on jatkuvassa tulemisen tilassa. Tämä merkitsee, että tehdessämme valintoja rajaamme samalla pois sen mitä emme tee. Valinnoillamme tulemme rajanneeksi myös tulevaisuuden valintoja. Toiset teot sulkevat enemmän mahdollisuuksia kuin toiset teot, mutta valitsemaan joudumme joka hetki. Jos yksilö sukeltaa pää edellä järvenpohjaan ja sitä seuraa neliraajahalvaus, niin hänen kohdallaan se merkitsee monista vaihtoehdoista luopumista. Sama koskee yhteiskunnallisia päätöksiä. Tehdyillä päätöksillä luodaan niitä puitteita ja sitä kehystä, jonka sisässä ihmiset elävät. Näin elämä tapahtuu aina jonkin kehyksen sisäpuolella, joka rajoittaa toimintaamme ja tekemisiämme. Nietzsche oikeudenmukaisuus on monien kiistaa, niinkuin luvun alussa olevasta lainauksesta voimme lukea, mutta mitä Nietzsche sillä tarkoittaa?

Kysymystä on helpointa lähestyä valintatilanteen kautta. Käytännön poliittinen toiminta asettaa eteemme alati tällaisia valintatilanteita, joiden kautta yhteiskunnallista todellisuutta luodaan. Yksilön tehdessä päätöksiä hän useimmiten kantaa vastuun itse omista teoistaan ja tekemättä jättämisistään. Yhteisiä päätöksiä tehtäessä tarvitaan yhteistä tahtoa ja yhteinen hyvä, jonka mukaisesti tehdyt valinnat tyydyttäisivät kaikkia, joiden elämää tehdyt päätökset ohjaavat ja rajoittavat. Usein kuitenkin käy niin, että yhteinen tahdonmuodostus ei käy mutkattomasti ja tehdyt valinnat koituvat toisenlaisen elämäntavan tai -muodon eduksi ja vastaavasti sulkevat pois toisenlaisia tapoja toteuttaa inhimillistä elämää. Liberalistinen malli poikkeaa kommunistisesta tai kommunitaristisesta mallista. Suuret automarketit rokottavat pikkukauppojen elinvoimaisuutta ja lisäävät yksityisautoilua. Näin tehdyt valinnat merkitsevät, että samalla jätämme valitsematta. Tehdessämme jätämme tekemättä.

Tämä on tärkeää nostaa esiin siksi, että oikeudenmukaisuus tapahtuu aina jonkin kehyksen sisällä. Poliittinen yhteisö on aina ulossulkeva siinä mielessä, että maailman ollessa niukka, käyttääkseni taloustieteessä suosittua termiä, merkitsee se samalla sitä, että poliittinen yhteisö on aina ulossulkeva. Ulossulkematon poliittinen yhteisö olisi mahdollinen ainoastaan maailmassa, jossa ei ole arvoja tai maailmassa, jossa kaikilla on samat arvot. Näistä jälkimmäinen tilanne on luonnollisestikin mahdoton ja epätoivottava ajatus, mutta vielä tänäkin päivänä ensimmäinen ehdotus nähdään joidenkin ajattelijoiden kohdalla toivottavana.¹

¹ Mika Ojakangas (2002, 78) esittää teoksessaan *Kenen tahansa politiikka*, että ”ulossulkematonta poliittista yhteisöä tulisikin ajatella ensi sijassa *periaatteettomana* yhteisönä”. Ojakankaan esittämä kukatahansisuus on jo lähtökohtaisesti absoluuttisen nihilistinen. Ei enää voittajia ja häviäjiä. Ojakankaan ulossulkematonta

Arvot pitävät ihmisen kiinni maailmassa. Jos arvoja ei olisi ei olisi elämääkään. Yhteiskunnan sisällä on erilaisia arvostuksia ja tämä merkitsee väistämättä tilanteita, jolloin erilaisten arvostusten välillä joudutaan tilanteisiin, joissa toinen tai toiset osapuolet joutuvat taipumaan. Kaikkien pään mukaan ei voida mennä, sillä maailma on joiltain osin niukka. Maailma on niukka, koska se on sidottu ajan kahleeseen. Ero tapahtuu ajassa. Aika näyttäytyy suurimpana totalitaristina. Olemme pakotettuja valitsemaan, mutta valintamme merkitsevät samalla, että jätämme valitsematta. Yksilön kohdalla myöntö merkitsee kieltoa ja ero huutaa psykoanalyysiä. Yhteiskunnan kannalta niukkuus tarkoittaa, että ”jokainen parempi tulevaisuus, joka on toivottu ihmiskunnan kannalta on samalla välttämättä monin tavoin myös huonompi tulevaisuus, sillä on fanaattista uskoa, että uusi, korkeampi ihmisyyden aste voisi yhdistää itseensä kaikki aikaisemmat asteet ja voisi toteuttaa esimerkiksi myös korkeimmat taiteen muodot. Paremminkin, jokaisella vuodenaikalla on omat etunsa ja viehätöksensä ja ne poissulkevat toisten vuodenaikojen vastaavat.” (II §239 130—131.)^{ix1}

Nietzschen ajattelun ymmärtämiseksi voidaan asiaa lähestyä esimerkin kautta. Jos viidelle miljoonalle ihmiselle joudutaan tekemään yksi yhteinen täytekkä, merkitsee se, että ulossulkemattomasta täytekkästä puuttuvat erilaisten allergioiden ja mieltymysten takia munat, sokeri, marjat, kerma, jauhot, jne. Mikäli kakku ylipäätään saadaan aikaan, se on neutraaliuden huipentuma ja todennäköisesti ihmisravinnoksi kelpaamaton. Ulossulkematon täytekkä ei tuo tyydytystä kenellekään, se suorastaan tappaa. Sen sijaan Nietzschen filosofiassa korostuu poliittinen kamppailu, jolloin poliittisesti voimakkain, merkitsee voimakkuus sitten mitä tahansa, määrää millaista kakkua syödään. Mansikkakermakakku ei sovi kaikille, mutta ne jotka voivat syödä sitä saavat siitä myös tyydytystä.

yhteisöä yhdistää ei-mikään (77). Kuka on Ojakankaan paimen, joka käyttää paimenvaltaa ja sitä kautta ohjaa ja johtaa yhteisöä? Jeesus (103). Mitä paimen tekee kun laumassa on ristiriitaisia mielipiteitä? Kokooa yhteen, ohjaa ja johtaa erillään olevia yksilöitä (100). Mistä paimen saa auktoriteettinsa? Alkukristillisyydestä eli lähimmäisenrakkaudesta (108). Paimenvalta ei kuitenkaan sovita eriävien ryhmien ristiriitaisia mielipiteitä (100). Ojakankaan yhteisössä liike laitetaan lepoon, sillä kukatahansisuutemme ei voi sisältää perspektiiviä, joka mahdollistaisi liikkeen. Liikkeen kautta muodostuu aina ero eli ulkopuolinen. Nietzschen kautta tulkittuna Ojakankaan yhteisö näyttäytyy viimeisten ihmisten yhteisönä. Viimeisiä ihmisiä käsitellään luvussa Koston henki ja viimeinen ihminen.

¹ Leo Strauss on ajattelija, joka kannattaa Nietzscheä lukiessa nostaa esiin. Strauss jakaa Nietzschen kanssa ajatuksen pluralistisesta maailmasta, josta erilaiset näkökulmat ja teoriat muodostavat erilaisia ja yhteen soveltamattomia kuvauksia. Straussin vastaukset pluralismiin ongelmaan ovat myös samankaltaisia kuin Nietzschehellä. Strauss toteaa teoksessaan *Liberalism, Ancient and Modern* (1995, 8): ”we know that there cannot be *the* simply true substantive view, but only a simple true formal view; that formal view consists in the insight that every comprehensive view is relative to a specific perspective, or that all comprehensive views are mutually exclusive and none can be simply true.”

Nietzschen päähuomio korostuu käsitellessä yhteisön kantavia kehyksiä ja päämääriä. Nietzschen ajattelussa jäljelle jäävä ero ei saa päähuomiota, vaan hänen filosofiansa keskittyy erityisesti muodon myöntämiseen. Mika Ojakankaan *Kenen tahansa politiikassa* korostaman vasemmistolaisen ajattelun ongelman ydin on, Nietzschen kautta tulkittuna, sen suhde nihilismiin. Nietzschehäisestä näkökulmasta liikkeen kautta syntyy aina ero, joka manifestoituu valtasuhteina, jolloin yhdenlainen elämänmuoto elää aina toisen elämänmuodon kustannuksella. Pyrkimys eroon hierarkioista on nihilististä. On ymmärrettävä, etteivät alistussuhteet poista armon ja kamppailun mahdollisuutta. Alistetulla on aina mahdollisuus nousta muodon asettajaksi. Elämä on kamppailua muodosta. Samalla se ilmenee vastustuksena alistua hegemonisen muodon määräysvallan alaiseksi. Nietzsche hyökkää vasemmistolaista ajattelua vastaan, koska kokee sen ponnistavan heikkoudesta, kateudesta, kostosta ja kaunasta hallitsijoita ja valtaa kohtaan, mutta samalla Nietzsche ymmärtää armon positiivisen ulottuvuuden.

Armo on Nietzschehelle herrojen etuoikeus (MA §10 65). Samalla se on myös heidän velvollisuus: ”jos poikkeusihminen kohtelee juuri keskinkertaisia lempeämmin kuin itseään ja vertaisiaan, niin se ei ole ainoastaan sydämen säädyllisyyttä, – se on yksinkertaisesti hänen *velvollisuutensa*” (AK §57 87). ”Ylhäinenkin ihminen auttaa onnetonta, mutta ei tai tuskin ensinkään säälistä, vaan ennemmin vallan ylenpalttisuuden luomasta tarpeesta” (HP §260 170). Ylhäisyyden rikkauden mittana on ”se miten paljon vahinkoa hän voi kestää siitä kärsimättä” (MA §10 65; vt. NCW *Der Psycholog nimmt das Wort* 3; vrt. WP §382). Ylhäinen voi todeta ”mitä minä oikeastaan välitänkään loisistani?” (...) ’Eläkööt ja menestykööt! Siihen minä olen vielä kyllin voimakas!’” (MA §10 65.) Tämä koskee myös yhteiskuntaa, ”kukaan ajattelija ei ole tähän mennessä rojhennut arvioida yhteiskuntaa sen mukaan kuinka monia loisia se voi kestää” (AA §202 122).^x Nietzschehelle on selvää, ettei heikoilla ei ole varaa armoon, koska heillä ei ole mistä antaa. Jo sanana armo ilmentää, että armoa antavalla osapuolella on valtaa ja voimaa suhteessa armahdettavaan osapuoleen. Armo ei ole yksin vasemmistolaiskristillisen ajattelun kulmakivi.

Jotta modernin maailman hegemoninen identiteetti avautuisi erolle on sillekin uhrattava muutama sananen. Modernin talouskasvun maailman tavoitteena on tuottaa materiaalista hyvinvointia, jonka kautta niukkuudesta päästäisiin eroon. Jos ennen länsimaissa oli yksi televisio kahta katselijaa kohti ja näin ollen vain yhtä kanavaa voi katsella kerrallaan, niin tuottamalla lisää televisioita pääsimme pois niukkuuden (ja riitojen) tilasta ja molemmille katselijoille on nyt oma televisio, joita jokainen voi

individualistisesti katsella omassa huoneessaan. Mika Ojakankaan (2002, 111) sanoin, ”hyvä paimen on se, joka noutaa eksyneen, ettei yksikään joutuisi hukkaan, mutta paras paimen on se, joka luo materiaaliset edellytykset kenen tahansa vapautumiselle huoleen”. Samalla olemme kuitenkin rajanneet yhteiskunnan arvomaailman työnteon, tuotannon, kulutuksen ja talouskasvun maailmaksi. Elämme hyödykkeiden maailmassa. Toisinkin voisi olla. Yksi elämänmuoto elää toisenlaisten elämänmuotojen kustannuksella. Ojakankaan maailmassa eroja ei toki ole, sillä paimen määrittelee ihmisyyden muodon ja alamaisten tehtävänä on hiljaisesti hyväksyä paimenen määräykset.¹ Moderni materialistinen maailma on samalla individualismin, stressin, masennusten ja luonnonsaasteiden maailma. Muotoa ei pääse pakoon ja muoto sulkee eron joko sisälleen tai rajaa sen ulos. Siinä missä olemme aina muodon vankeja, tuottaa ero uusia muotoja. Maailma koostuu erilaisista mauista ja arvoarvostelmista. Se kenellä on valta ja hegemonia, hallitsee millaista makua ja muotoa toteutetaan. Oikeudenmukaisuudesta tulee monien kiistaa. Liberaalissa demokratiassa oikeudenmukaisuus merkitsee eron *sisäänsulkemista* tai pikemminkin kaikkien ulossulkemista.² Eriävät kannat kirjataan pöytäkirjoihin ja pöytäkirjat hukutetaan bittiavaruuteen. Erimieltä saa olla, mutta alistuminen pluralismille luo harmoniaa. Liberaali-pluralismi ei sulje perinteisessä mielessä ketään sisälle, vaan kaikki ulos. Liberaali-pluralismi on ulossulkeva *epäyhteisö*. Samalla se sulkee kaikki pluralistisen kehikon sisään, uudessa neutraalissa liberaalissa merkityksessään. Liberaalin yksilön liberaali tunne on *vieraantuminen* sekä itsestä että toisista.

¹ Ojakankaan ajattelun lähtökohta nojaa Carl Schmittin esittämään haasteeseen, jonka mukaan poliittisen yhteisön ja olemassaolon rakentuminen vaativat tunnistettavan vihollisen. Schmitt painottaa Nietzschen tavoin, että ”konkreettisesti poliittisessä todellisuudessa, eivät abstraktit määräykset ja normit vaan aina todelliset järjestyneet ihmisjoukot ja assosiaatiot vallitsevat toisia ihmisjoukkoja ja assosiaatioita. Poliittisesti todettuna, moraalisaännöt, laki ja talous saavat aina konkreettisen poliittisen merkityksen.” (Schmitt 1976. 51). Samalla maailma on pluralistinen. Erilaiset ihmiset jäsentävät maailmaa eri tavoin, joten paimenen pitäisi saada auktoriteettinsa Jumalalta. Postmodernissa maailmassa Jumala on kuollut.

² Ojakangas (2002, 74) esittää, ettei esimerkiksi Habermasin tarkoituksena ole sulkea tai homogenisoida väestöä, vaan säilyttää toiseus. Kun olemme tekemisissä joko-tai kysymysten parissa, olemme samalla pakotettuja valitsemaan kulloinkin sopivan mallin, jolla toteutamme *yhteistä tahtoa*. Yhteisen tahdon muodostaminen vaatii välttämättä eron sulattamista, jotta valittu toiminto on mahdollista toteuttaa. Emme voi sekä tehdä että olla tekemättä. Tehdessämme jätämme tekemättä. Identiteetti syö niukkojen kysymysten kohdalla eron sisäänsä ja näyttäytyy ilmiön kiistattomana mielenä. Tämä näkyy jo kielessä ja käsitteissä. Paimenella on hegemonia ja paimen ilmenee totuutta julistavana erottoman ykseyden identtisenä julistajana. Poliitiikkaa ei enää tarvita, mutta jos ei ole politiikkaa ei ole enää liikettäkään. Ojakangas (2002, 76) esittää, että Habermasin moraalinen yhteisö ”sulkee ulos kaikki”, jolloin ”se ei voi sietää yhtään elämänmuotoa, elämä itsessään on sille jotakin ’outoa ja toista’”. Mielestäni Ojakankaan tulkinta Habermasista pätee myös hänen tulkintaansa *Kenen tahansa politiikasta*, ellei Ojakankaan ulossulkematon paimen syleile koko maailmaa, mitä se tietystikin tekee. Ihmiset ovat sittenkin homogeenisiä ja valtaa ja pakottamista ei tarvita. Kevyt ohjailu riittää.

Tänä päivänä liberaali-demokratia näyttäytyy eräänlaisena neutraalina ihmisyyden määritelmänä ja poliittisena ideologiana. Vapaus, moninaiset kasvavat mahdollisuudet, oman itsen toteuttaminen, materialismi ja individualismi kuuluvat liberaalin ihmisen määritelmään. Liberalismin subjekti on minä eikä me, vaikka populaarifilosofi Pekka Himanen me jargonia jaksaa jauhaakin. Samalla ihminen tekee elämästään taideteoksen, joka on väännetty liberaaliksi mantraksi *par excellence*. Nietzsche luetaan usein individualismin edistäjäksi, jolloin jokaisen tulisi ratkaista omalle kohdalleen elämänsä tarkoitus. Tämä on mielestäni ylitulkintaa. Kuten Nietzsche toteaa: ”filosofiani tähtää arvoaseman määrittelemiseen: ei individualistiseen moraaliin” (WP §287 162).

Liberalismi luottaa pluralismin ylivertaisuuteen. Ennen pyöri kolme elokuvaa elokuvateattereissa, joista yhdessä piti valita minne mennään ja subjekti oli enemmän me. Tänä päivänä yksilö valitsee kahdestakymmenestä vaihtoehdosta, mikä toteuttaa parhaiten itseä. Kyseenalaisinta on puhe, että ihminen kuuluu osaksi lukuisia erilaisia yhteisöjä, todellisuudessa yksilö ei ole *kotona* missään. Vapauden ja itsensä toteuttamisen varjopuoli on lisääntynyt individualismi. Liberalismi tunkeutuu jokaiselle elämän osa-alueelle ja näyttäytyy muutoksena ihmisten käyttäytymisessä. Kun kirkon arvot eivät vastaa enää omia arvoja, niin sieltä on erottava, kun puoliso ei enää miellytä, siitä on erottava, kun tulee suru puseroon saa surra yksin, kun tulee lisää ikää ja vanhuus saa kuolla yksin. Toki ennen kuin kuolema korjaa, saa syödä masennuslääkkeensä yksin, saa pelätä ja valvoa yöllä yksin, saa tuupertua aivohalvaukseen vessanlattialle yksin ja kolme vuotta kuoleman jälkeen on vihdoinkin kaksin sähkölukijan kanssa. Kuten Connolly (1991, 88) toteaa, liberaali muotoa luova vastaus pluralismiin on

”sulattaa [pluralismi] yhteiseksi hyväksi, joka mahdollistaa jokaisen toiseutta edustavan muodon muokata itseään, kunnes se sopii rationaalisen yhteisön kehyksen sisään (...) Kansalaisliberalismi vaalii normalisaatiota epäpoliikan ja pehmeän assimilaation kautta. Se vähintäänkin on sen määrittävä ideaali, standardi, jonka pohjalta todellisuutta määritellään ja jonka kautta se on valtuutettu määrittelemään vallitseva tilanne pirstaleisena, identiteetin puutteena ja vieraantumisena.”

Connollylle vallitseva liberaalikonensus merkitsee liian voimakkaita normalisoivia pyrkimyksiä ja liberaalikonensus pitäisi rikkoa, jotta erilaisuus pääsisi ahtaiden normalisoivien identiteettien ja muotojen alta vapaaksi. Connolly vastustaa harmonisoivia pyrkimyksiä, koska luotu järjestys ei voi olla kaikkien mieleen. Connolly kysyykin ”mikä oikeuttaa ulossulkemiset, rangaistukset, rajoitukset ja kannustimet, joita tarvitaan pitämään yllä uskollisuutta yhteiselle hyvälle niiden osalta, jotka muutoin voisivat poiketa siitä” (ibid.)?

Nietzsche ei kehota pluralisoimaan maailmaa, vaan poliittiseen toimintaan. Kiistat, kamppailut ja ristiriidat kuuluvat ihmisten maailmaan, josta lopullinen jumalallinen sovittava elementti puuttuu. Se taas merkitsee, että toisen osapuolen voittaessa syntyy ero, joka suljetaan joko sisälle tai ulkopuolelle. Oikeudenmukaisuus on monien kiistaa ja universaalia oikeudenmukaisuutta ei ole olemassakaan. Tämä ei tietenkään tarkoita relativismia, vaan relatiivisuutta. Ei ole olemassa yhtä oikeaa olemisenmuotoa, eikä ole olemassa absoluuttisia arvoja. Elämä näyttäytyy aina perspektiivien välityksellä, mutta universaalia kaiken moninaisuuden sisälle sulkevaa perspektiiviä ei ole olemassa. On olemassa ainoastaan aktuaalisia tilanteita, joissa osapuolet vääntävät kättä siitä kenen pään mukaan ”yhteistä hyvää” toteutetaan. Erilaiset elämänmuodot kamppailevat erilaisista olemisen tavoista.¹

Oikeudenmukaisuus ilmenee vasta ja ainoastaan vallitsevan elämänmuodon tai kehyksen sisällä. Onni on niillä, jotka tuntevat olevansa kehyksen sisällä *kotonaan*. Hegemoni ilmentää vallitsevia uskomuksia, uskomukset palvelevat tietona, tieto toimii vallan välineenä ja valta ilmenee vallitsevina totuuksina. Hegemonilla on oikeudenmukaisuuden ja identiteetin muotoa luova voima ja valta. Oli valta sitten peräisin lähimmäisenrakkaudesta tai mistä tahansa muusta arvolähteestä. Auktoriteetin alkuperä ei vapauta meitä pluralismin ja erojen maailmasta. Demokraattisessakin päätöksenteossa harvoin ollaan yhtämielisiä.

¹ Nietzscheä voidaan hyödyntää poliittisena teoreetikkona kontekstualistisen mallin kannattajien joukossa. Nietzschen ajattelusta voidaan erilaisesta perinteestä ja siten argumentaatio tavasta huolimatta löytää lukuisia yhtymäkohtia esimerkiksi Ludwig Wittgensteinin ajatteluun. Kontekstualisteja vastaan asettuvat universalistit, kuten Rawls, Habermas ja Dworkin. Universalistit ajattelevat, että yhteinen hyvä on olemassa ja se voidaan saavuttaa hyvän hallinnon kautta. Universalisteille oikeudenmukaisuus ei ole kiistaa erilaisten elämänmuotojen kesken, vaan on löydettävissä universaali elämänmuoto, joka nielee sisäänsä erot, sulattaa ne ja toteuttaa universaalia ihmisyyttä. Jännite Nietzschen ajattelussa paikantuu yhden elämänmuodon voittaessa ja julistaessa olevansa itse oikeudenmukaisuuden perusta. Tällöin voittaja ilmentää tahtoa valtaan ja herrana omaa hyvän elämänmuodon ja alistaa alleen huonommat muodot. Tätä kautta herra määrittelee itsensä ylhäiseksi ja muut elämäntavat alhaisiksi. Voitokas herra universalisoi oman elämänmuotonsa ja ”oikeus” voittaa.

2.2.4 Pluralismi ja kieli

”Eläimellisen tietoisuuden luonnosta johtuu, että maailma, josta me voimme tulla tietoiseksi, on vain pinta- ja merkkimaailma, yleistetty, yhteistetty maailma,—että kaikki, mikä tulee tietoiseksi, samalla tulee latteaksi, ohueksi, suhteellisen-typeräksi, yleisluontoiseksi, pelkäksi merkiksi, laumamerkiksi” (IT §354 205).

”Kielen ’järki’! Oi mikä vanha, petollinen naisihminen! Pelkäänpä, ettemme pääse eroon jumalasta, koska uskomme yhä kielioppiin...” (EJ §5 27).¹

Tämän alaluvun tarkoituksena on avata kielen ja käsitteiden osuutta ’todellisuuden’ rakentumisessa. Käsitteillä on identiteettejä ja muotoa luova rooli ja ne sulkevat sisäänsä ilmiön moninaisuuden. Tarkoituksena on nostaa esiin käsitteiden poliittinen rooli ja tarkastella, kielen kautta, Nietzschen suhdetta epistemologiaan. Tarkoituksena on rikkoa kielellisiä identiteettejä ja nostaa käsitteiden alla piilevä pluralismi esiin.

Nietzsche on äärimmäisen skeptinen kaikkea ihmisen tietämystä kohtaan. Tietoteoria ei ole mitään muuta kuin kielioppia ja kansanmetafysiikkaa (IT §354 205). Emme voi erottaa subjekteja ja objekteja toisistaan, koska elämän taustalla vallitsevat voimat, jotka hallitsevat elämää, ylittävät kaikki kielelliset kategoriamme. Kieli ei näin ollen koskaan tavoita maailmassa tapahtuvia syitä ja seurauksia ja jokainen merkki kadottaa, vääristää ja yleistää niitä moninaisia voimia, jotka ilmiöiden taustalla piilevät.

Mitä siis on Nietzschen totuus?

”Liikkuva metaforien, metonyymien ja antropomorfien lauma, lyhyesti sanottuna ihmissuhteiden summa, jota on poeettisesti ja retorisesti kaunisteltu, käännetty, koristeltu, ja joka pitkän käytön jälkeen vaikuttaa lujalta, kanonisoidulta ja pakolliselta: totuudet ovat illuusioita, minkä ihmiset ovat unohtaneet; metaforia, jotka ovat loppuunkuluneita ja voimattomia aisteille; kolikoita, jotka ovat menettäneet kuvansa ja merkitsevät metallia, ei enää rahana, sen tarkoituksena” (TO §1).^{xi}

Lyhyesti sanottuna kieli on kahden metaforan päässä ’totuudesta’:

”ensiksi hermoärsytys välittää kuvan! ensimmäinen metafora. Kuvasta muodostuu tämän jälkeen äänne! Toinen metafora.” (TO §1).^{xii}

Nietzschen totuus on kaksiosainen. Perimmäinen epistemologinen totuus on, että maailma on välinpitämätön ja kylmä paikka ihmisen tietoisuudelle ja tavoitamme

¹ Nietzscheille nainen tai vanha nainen eli *Baubo* kreikkalaisen mytologian mukaan, ilmentävät ihmisen tiedon rajoja. Nainen asettuu aina tietämyksemme rajojen ulkopuolelle, myyttien, mysteereiden ja Jumalan valtakuntaan. Näin ollen nainen on aina monitulkintainen, mutta kieli lyö lukkoon ilmiöitä, joiden sisältö on paljon monitulkintaisempi, kuin mitkään tarkoitusta ja arvoa ilmaisevat sanat.

ainoastaan näennäisen maailman. Toiseksi, kaikki totuudet ovat illuusioita, jotka takertuvat kielioppiin, mikä merkitsee sitä, että ihmiset lokeroivat todellisuutta omasta subjektiivisesta tai intersubjektiivisesti rakentuneesta näkökulmastaan, joka ei pääse koskaan käsiksi 'olioon sinänsä'¹. Tämä on merkillinen lähtökohta, kun se paljastuu kaikessa syvyydessään. Paras esimerkki päästä Nietzsche'n ajatusten jäljille löytyy kootusta teoksesta *Der Wille zur Macht* (§512):

”[L]ogiikka on sidottu ehtoon: *oletetaan, että on olemassa identtisiä tapahtumia*. Itse asiassa, jotta looginen ajattelu tulee mahdolliseksi ja yhtenäiseksi, *täytyy tämän* ehdon ensin tekaistusti vallata tarkastelijan (mieli) [erfüllen]. Se tarkoittaa: *tahto loogiseen totuuteen voi toteutua vasta sen jälkeen kun kaikista tapahtumista on suoritettu perustavalaatuinen väärennys*. Mistä seuraa, että tässä vallitsee vaisto, joka kykenee saattamaan voimaan molemmat keinot, ensin väärennyksen, ja sen välityksellä oman näkökulmansa: logiikka ei ole seurausta tahdosta totuuteen.”^{xiii}

Nietzschele modernin tiede on merkillinen projekti, joka nojaa virheelliseen lähtökohtaan, muttei ymmärrä tekevänsä niin. ”Tieteen voittokulku ei ole keskeisin seikka kuvailemaan 1800-lukuamme, vaan tieteellisen metodin voitto tieteestä” (WP §466 261). Valitessamme metodin, se samalla determinoi mihin lopputulokseen voimme päästä. Kysyessämme tiedämme jo vastauksen sillä se sisältyy pmissiihin, joista lähdetään liikkeelle. Näin metodi hallitsee ajatteluamme ja ”neutraalisuus” on neutraalisuutta metodin luoman kehyksen sisällä. Tieto toimii näin katsottuna vallan välineenä. Valta edistää tietynlaista elämänmuotoa ja sulkee toiset mahdolliset maailmat pois.

Kielemme ei siis tavoita maailmaa, luontoa, tekstiä, ”naista”, ’oliota sinänsä’ tai sen taustalle piiloutuneita elämää liikuttavia voimia. Fyysikot voivat ajatella, että maailma on kausaalista atomien liikettä, mutta mikä laittoi atomit liikkeeseen? Miksi kvarkit tanssivat? Mikä on olio sinänsä? Mekanistinen maailmankäsitys jää vallitsevan kielen eli metafysiikan vangiksi. Luonnontutkijat voivat puhua erilaisista voimista, jotka panevat olioita liikkeeseen tai voimista, jotka aiheuttavat liikettä, mutta he eivät pääse kiinni ilmiöiden perimmäisiin syihin. Maailmasta tulee mielivaltaisen kuvailun kohde (TO §1), jolle ei aseteta sisäistä tahtoa. Jos maailma redusoidaan mekaniikkaan, niin siitä tulee mieleton maailma. Maailmasta tulee laskettava, muttei se tavoita ymmärrystämme. ’Tieteellinen ihminen’ voi uskoa mekanistiseen maailmaan, mutta hän on täysin kyvytön

¹ Nietzsche toteaa (TO §1), että ”’olio sinänsä’ (siis se mitä puhdas totuus, ilman seuraamuksia, olisi) on kielikuvana täysin käsittämätön asia ihmiselle, joka on keksinyt kielen, ja sen vuoksi totuus ei ole missään tapauksessa tavoittelemisen arvoinen.”

”Das ’Ding an sich’ (das würde eben die reine folgenlose Wahrheit sein) ist auch dem Sprachbildner ganz unfasslich und ganz und gar nicht erstrebenswerth.”

ymmärtämään maailman perimmäistä luonnetta, joka kätkeytyy kieliopin taakse. (IT §373 230—232, §354 205; MA §13 36.) Nietzsche päättelee, ettei kieli voi tavoittaa maailman todellista luonnetta. Tämän seurauksena hän voi todeta, että maailma on ”tullut meille vielä kerran ’äärettömäksi’: sikäli kuin emme voi torjua sitä mahdollisuutta, että *siihen sisältyy äärettömän paljon tulkintoja*” (IT §374).

Kun ymmärrämme tämän, huomaamme samalla, että olemme ”*pakotettuja* erehdykseen, tarkalleen siinä määrin kuin järki-ennakkoluulo vaatii meitä olettamaan ykseyden, samuuden, jatkuvuuden, substanssin, syyn, esineellisyyden, olemisen; niin varmoja kuin lienemmekin tarkan laskelmoinnin nojalla, että kyseessä *on* erehdys” (EJ §5 26). Erehdyksen ja näennäisyyden ongelma astuu eteemme, kun teemme valintoja. Elämä tapahtuu vain näennäisessä maailmassa ja sitä kautta olemme pakotettuja valitsemaan erheen. Jokainen tulkinta, käsite ja merkki tekee vääryyttä tarkasteltavalle kohteelle.

Näin ollen kaikki merkit, jotka olioiden päälle painamme ovat eräänlaisia verkkoja tai metaforia, jotka peittävät tarkasteltavan kohteen. Tämän johdosta Nietzsche toteaa, että ”on sanomattoman paljon tärkeämpää, *miten olioita nimitetään*, kuin mitä ne ovat” (IT §58 70). Käsitteet ottavat olion haltuun ja peittävät käsitteen sisään piiloutuvan liikkeen ja moninaisuuden. Käsitteet ovat aina poliittisia. Sanoilla ja merkeillä on identiteettejä luova rooli. Samalla sanat sulkevat sisäänsä eron, joka tahtoo tulla ymmärretyksi uudella tavalla. Todellisuutta luodaan siis sanoilla ja Nietzsche tahtoo muistuttaa meitä, että luodaksemme ”uusia ’olioita’, riittää, kun luodaan uusia nimiä ja arviointeja ja todennäköisyyksiä.” (IT §58 69—70.) Uuden luominen alkaa nimen antamisesta.

Filosofoille Nietzsche asettaa tehtäväksi uusien käsitteiden luomisen. Luomalla uusia käsitteitä, luomme samalla uudenlaista tapaa jäsentää maailmaa. Filosofit eivät saa jäädä vanhojen käsitteiden vangiksi ja vain puhdistaa ja kirkastaa vallitsevia käsitteitä, sillä käsitteiden luoajat olivat ”kaukaisia esi-isiämme”, jotka elivät erilaisina aikakausina ja sikäli jäsensivät maailmaa eri tavoin kuin nykyihmiset. Heittämällä uusia verkkoja maailmaan, saadaan se näyttämään tyystin toisenlaiselta. (WP §409 220—221.)¹

Nietzschelle nimenantaminen on vallan käytön ilmausta. On mentävä jopa niin pitkälle, että kieli voidaan käsittää hallitsevan vallan tuottamaksi vallanilmaukseksi. Nimenantaminen on todellinen herranoikeus. Antamalla nimen herra vangitsee kohteen ja

¹ Nietzschein projektin on ottanut haltuun mm. Gilles Deleuze, joka toteaa, että ”filosofia on aina käsitteiden keksimistä. En ole koskaan piitannut metafysiikan ylittämisestä tai filosofian kuolemasta. Filosofialla on tehtävä, käsitteiden luominen, joka pysyy täydellisen ajankohtaisena.” (Deleuze 2005, 74.)

painaa siihen oman mielteensä ja leimansa. ”He leimaavat jokaisen olion ja tapahtumisen jollakin äänteellä ja valtaavat sen siten tavallaan omakseen.” (MA §2 17.) Ideaalinen keskustelutilanne on jo sinällään huvittava ajatus, sillä käytettävä kieli on jo lähtökohtaisesti poliittista, hierarkkista ja arvoladattua. Käytettävät käsitteet ilmentävät jo alistussuhteita ja normatiivisia väitteitä, jotka muokkaavat eri osapuolten mahdollisuuksia osallistua tasavertaisina jäseninä kommunikatiiviseen toimintaan.

Herrat luovat näin katsottuna sosiaalista todellisuutta, jonka sisään sosiaalinen yhteisö on enemmän tai vähemmän suljettu. Koska nimeäminen tekee väkivaltaa todellisuudelle ja monimuotoisuus ilmenee myös yksilöiden välillä, joudumme väistämättä tilanteisiin, joissa herran nimenanto joutuu kyseenalaiseksi. Nimillä käydään yhtä lailla kamppailua siitä millaisessa sosiaalisessa todellisuudessa sukupolvet elävät. Nietzschen maailmaan kuuluu aina muoto, johon todellisuutta yritetään pakottaa. Ensimmäinen pakottaja on kieli, joka laittaa maailman lokeroihin, joista eri yksilöt erilaisine taipumuksineen ja ihanteineen ovat eri mieltä. Todellisuuden jäsentämisessä kamppailun ensimmäinen askel on siis nimen antaminen.

Olemme siis sekä kielen vankeja että kielen uudistajia. Kieli sulkee sisäänsä metafyyysisiä uskomuksia, kuten vaikkapa uskon vapaaseen tahtoon eli autonomiseen subjektiin. Kieli ohjaa käsitystämme maailmasta ja sulkee sisäänsä arvojärjestelmän, josta kiistellään. Rikkomalla kielellisiä konventioita, aiheutamme samalla uhan vallitsevalle järjestelmälle.

Oleminen puhuu aina kielen kautta (WP §522), mutta käsitteet ovat omiaan luomaan lokeroita ja vastakohtia sekä syitä ja seurauksia siellä missä niitä ei ole. *Epäjumalten hämärässä* (§3 25) Nietzsche menee niin pitkälle, että hän heittää ilmoille retorisen toteamuksen: ”mitä arvoa yleensä on sellaisella merkkisopimuksella kuin logiikka.” Nietzschelle logiikka, kuten muut muodolliset tieteet, kuten sovellettu logiikka ja matematiikka eivät tarjoa välineitä todellisuuden jäsentämiselle. Ne ovat täysin kykenemättömiä tavoittamaan todellisuudessa piileviä eroja ja luovat vastakohtia sinne missä niitä ei ole. ”Maailma näyttää loogiselta, koska me olemme tehneet siitä loogisen” (WP §521). Edellä esitetty kaipaa selitystä.

Teoksessa *Hyvän ja Pahan tuolla puolen* (§2) Nietzsche esittää, että ”metafyyssikkojen perususko on usko arvojen vastakohtiin.” Tällöin maailma perustuu vastakohtiin, kuten totuus ja erhe, itsekkyyys ja epäitsekkyyys, valo ja varjo, hyvä ja paha. Nietzsche tahtoo saattaa meidät ajattelemaan, että meillä ”on lupa epäillä, ensinnäkin onko vastakohtia ensinkään, ja toiseksi, eivätkö nuo kansanomaiset arvostukset ja vastakohdat,

joihin metafysiikat ovat painaneet leimansa, ehkä ole vain etualan arviointeja, vain väliaikaisia perspektiivejä, ehkä vielä lisäksi jostakin kulmasta käsin, ehkä alhaalta ylös, kuin sammakkoperspektiivejä” (HP §2).

Logiikan kultaisiin sääntöihin kuuluu, ettei joku voi samalla olla ja olla olematta. Nietzsche ei anna kyseisen kaltaiselle päättelylle arvoa, koska ”*kieli* ei voi, tässä enempää kuin muutenkaan, vapautua kömpelyydestään, vaan puhuu yhä edelleen vastakohtista siinä, missä on vain asteita ja monenlaista asteikon hienoutta” (HP §24). Asetelmaa voidaan tarkastella vaikkapa tutkimalla valoa ja varjoa. Asiaa voi lähestyä vastakohtien kautta, jolloin on olemassa joko valoisaa tai pimeää, mutta logiikan lait sanovat, ettei voi olla valoisaa sekä pimeää samaan aikaan. Nietzschen tapa lähestyä valon ja varjon kysymystä on jäsentää niitä erilaisten tahtojen välisinä ilmiöinä, jolloin erot näyttäytyvät asteina eivätkä vastakohtina. Varjolta ikään kuin puuttuu valoa. Varjo on ilmiö, jossa on valon puutetta ja päinvastoin. Varjo on tila, jossa on vähemmän valoa, kuin valoisassa tilassa, ei tila, joka olisi vastakohta valolle. Valo ja varjo näyttäytyvät kuitenkin vastakkaisina ilmiöinä tai positioina. Toisessa on valoa ja toisessa ei (varjo ymmärrettynä arkikäsitteellisessä mielessä). Lisäämällä varjoon valoa tapahtuu siirtymä valoon ja ilmiö muuttuu, muttei vastakohtakseen, vaan tilaan, jossa on pimeyden puutetta. Samoin Nietzsche voi todeta, että ”mielihyvää on eräänlaista kipua” (WP §490) tai ”mielihyvää ja kipu eivät ole toistensa vastakohtia” (WP §660). Näin mielihyvää sekä on ja ei ole, samoin kun kipu sekä on ja ei ole, eikä siinä ole Nietzschelle olemassa mitään ristiriitaista. Mielihyvää on kivun puutetta. Kun mielihyvää esiintyy on se ainoastaan vallitsevan vallan ilmaus. Mitä voimakkaammin tai kauemmin voima pitää ilmiötä hallussaan, sitä vahvempi on voimaa ilmentävä taustalla piilevä tahto.

Nietzschen maailma koostuu erilaisista alati muuttuvista positioista ja eroista, jotka leikkivät keskenään ja jakavat oikeutta toisilleen. Emme pääse kiinni ”tosi maailmaan” eivätkä käsitteet ole sen kummempia. Nietzschelle filosofit ovat pahimmillaan ’käsite-epäjumalanpalvojia’, joista kuuluisin on käsitteeraajarikko (Begriffs-Krüppel) Kant (EJ §7 60). He tappavat ja täyttävät ruumiita ja poistavat sitä kautta ilmiöiltä kaiken historiallisuuden ja tekevät ilmiöistä käsitteemuumioita. He asettavat syitä ja seurauksia, subjekteja ja objekteja uskoen kielioppiin ja siinä ilmeneviin erotuksiin. Filosofian tulee olla sen sijaan elävää ja plastista, jolloin se parhaimmillaan voi tavoittaa ymmärryksen maailman alati *kehkeytyvästä* luonteesta. (EJ §1 23.)

Subjekti on käsite, jota kohtaan Nietzsche suuntaa ankarimman kritiikkinsä. Esittäessään kritiikkiä subjektia kohtaan, Nietzsche kritisoi syyn ja seurauksen välistä

yhteyttä. Hänen mukaansa on mahdotonta, että jokin voi sekä olla että tulla samaan aikaan. ”Jos sanon ’salama välähtää,’ olen asettanut välähdyksen toimintana ja toiseen kertaan subjektina, ja täten asettanut tapahtumaan olemisen, joka ei ole yhtä tapahtuman kanssa vaan staattinen, se on, eikä ’tule’.” (WP §531 288—289; vrt. MA §13 36; EJ §3 §4 40—42.) Nietzsche ajattelee, että teemme suuren virheen, jos ajattelemme, että voimme paikantaa salamaan sen oman itsensä syyn. Se, että salama välähtää ei kerro meille vielä mitään niistä syistä, mitkä ovat ilmiön taustalla. Ilmiö tässä tapauksessa salama näyttäisi synnyttävän oman syynsä. Seuraus luo syyn, seuraus käy syystä. Todellisuudessa ei ole muuta kuin seurauksia. ”Ei ole mitään muuta kuin tekemistä” (MA §13 36).

Vastakohtien avulla voidaan maailmaa jäsentää ja ne auttavat luomaan erilaisia tulkintoja, koska kärjistysten avulla asioiden erot nousevat esiin. Valon avulla ymmärrämme paremmin mitä varjo on, mutta varjo ei saa alkuaan valon vastakohtasta. Nietzscheille varjo ei ole valottomuuden syy, vaan se on erilainen ilmiö. Samoin valoisuus ei ole varjottomuuden syy, vaan erilainen ilmiö. Ihminen on keksinyt subjektin, objektin ja predikaatin. Ihmisellä on tarve luulotella tekijä tekojen taakse, vaikka todellisuudessa maailma koostuu pelkästään erilaisista toisiinsa kietoutuneista ilmiöistä (HP §34). Ei ole olemassa vastakohtia, vaan hyvä ja paha sekä totuus ja erhe ovat kietoutuneet toisiinsa ja ovat olennaisilta osiltaan yhtä (HP §2). Ero syntyy liikkeen kautta ja aika itsessään on liikettä. Kysymys on suoranaista hyvän ja pahan sekä totuuden ja valheen ekonomisesta fysiikasta, jossa jokainen väite, tulkinta ja ilmiö peittävät ja aiheuttavat lopulta vastailmiön. Mitä voimakkaampi väite, sitä voimakkaampi vastaväite. Jokainen valinta merkitsee liikettä pois inertian tilasta ja samalla se kieltää ilmiön sisään sulkeutuvat vastailmiöt. Valossa on varjoa ja varjossa valoa. Maailma koostuu miljoonista liikkuvista ja toisiinsa kietoutuneista tiloista, joiden liikkeen kautta elämä väreilee ja kimaltelee. Jokainen myöntö on aina samalla kieltö. Vain paratiisissa aika on pysähtynyt ja ihminen elää ikuisessa erottomuuden tilassa. Siellä olemus ja essentia on saavutettu, sillä paratiisi on ”maailma *ilman* aktiivista vaikutusta ja vastavaikutusta” (WP §567 305).

Tässä luvussa tarkastelimme pluralismin roolia monella eri tasolla. Nietzscheille maailma näyttää aina tulkittuna ja tulkinta peittää moninaisuuden. Näin sosiaalinen todellisuus on sosiaalisesti *konstruoitua*. Vallitseva voima pitää yllä tietynlaista elämänmuotoa ja tahtoo näyttäytyä kohteen mielenä. Emme pääse käsiksi ’tosi maailmaan’, mutta ymmärrämme, että erilaisilla ’käsitteistöillä’ luodaan erilaisia maailmoja. Vallitsevaa ’käsitteistöä’ tutkimalla pääsemme kiinni tulkinnan perustuksiin ja taustalla eläviin *uskomuksiin*. Jäädessämme kielellisen vastakkainasettelun jalkoihin, on

meidän tarkennettava katseemme kohti perspektiiviä, joka suosii tietynlaista elämää ja peittää alleen toisenlaista elämää. Osapuolet jakavat oikeutta toisilleen, mutta miten arvioida, millainen oikeudenjako olisi paras mahdollinen? On selvítettävä millaista elämänmuotoa vallitseva kielioppi edistää tutkimalla ilmiöiden historiaa. Tutkimalla ilmiöiden historiaa, pääsemme käsiksi erilaisiin voimiin ja mieliin, jotka ovat vallanneet ilmiön erilaisina historiallisina ajanjaksoina. ”Moraali on vain merkkipuhetta, vain oireoppia: jotta siitä hyötyisi jotakin, on jo ennalta tiedettävä, *mistä* siinä on kysymys” (EJ 48). Uusia maailmoja luodaan luomalla uusia tulkintoja eli uutta ’käsitteistöä’. Suuret muutokset ja suuret tapahtumat ”eivät ole meidän äänekkäimpiä, vaan meidän hiljaisimpia hetkiämme” (*Z Suurista tapahtumista*). ”Suurimmat ajatukset ovat suurimpia tapahtumia” (HP §285 189).¹

¹ Jacques Derrida toteaa käsitellessään Austinin puheaktiteoriaa, että ”Austinin täytyi vapauttaa performatiivinen toimi *totuuden arvon* auktoriteetin, tosi/valhe vastakkainasettelun alta, ainakin klassisessa muodossaan, ajoittain korvaten sen voiman arvolla (value of force), voimien erolla (*illokutiivisella tai perlokutiivisella voimalla*).” Tästä Derrida taas toteaa, että ”se näyttää minusta viittaavan Nietzscheen”. (Derrida 1982, 322.) Hannah Arendt omaksuu Nietzschen ajatukset ja hänelle tekoja arvioidaan niiden suuruuden, eikä esimerkiksi totuuden tai moraalin perusteella (Honig 1993, 89). Samoin Quentin Skinner ei ole kiinnostunut niinkään lausumien totuudesta, vaan taustalla vaikuttavista uskomuksista (Skinner 1988, 256). Niin sanottu lingvistinen käänne yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä on paljosta velkaa Nietzscheelle. Ks. esim. Richard Rorty, *The Linguistic Turn: Recent Essays in Philosophical Method* (1970), jossa Rorty paikantaa lingvistisen käänteen Derridan ja Heideggerin kautta Nietzscheen. Gadamer puolestaan nostaa esiin useammin Wilhelm Diltheyn (1833—1911) nimen. Selvää on, ettei lingvistisen käänteen jälkeen voida murroksia kuvata yksilöllisten nerojen aikaansaannoksina, vaan oman aikakautensa tuotteina. Maaperä mahdollistaa mitä siitä voi kasvaa, mutta selvää myös on, että toiset ajattelijat kurkottavat korkeammalle kuin toiset, vaikkakin maaperä olisi jokseenkin samankaltainen.

3 RATKAISUJA

”Jokainen taide ja jokainen filosofia voidaan nähdä parannuskeinona ja apuna, joko kasvavan tai rappeutuvan elämän palveluksessa: se merkitsee aina kärsimystä ja kärsijöitä. Mutta on olemassa kahdenlaisia kärsijöitä: ensiksi he, jotka kärsivät elämän *ylenpalttisuudesta* ja tahtovat Dionyysisen taiteen kuten myös traagisen oivalluksen ja näkökulman elämään—ja sitten heitä, jotka kärsivät elämän *köyhyydestä* ja tahtovat taiteelta ja filosofialta, rauhaa, hiljaisuutta, rauhallisia meriä tai toisaalta huumausta, tuskaa ja nukutusta. Kosto elämää itseään vastaan—hekumallisin hurmiotila noille köyhtyneille!” (NCW Wir Antipoden.)^{xiv}

Kritisoidessaan muiden filosofien kyvyttömyyttä—lukuun ottamatta Herakleitosta—ymmärtää liikkeen ja muutoksen ongelmaa, Nietzsche tahtoi rikkoa vallitsevia käsityksiä maailmasta. Tulkitsemalla historiaa kriittisesti Nietzsche tahtoi päästä kiinni inhimillisen maailman muotojen taustalle unohtuneisiin ja hautautuneisiin lähtökohtiin ja paljastaa niiden autoratiivinen voima illuusioiksi. Tämän puhtaasti destruktiivisen tavoitteen lisäksi Nietzsche koki selvittäneensä kaikkea elämää ohjaavan perimmäisen voiman. Tälle voimalle Nietzsche antoi sisäisen tahdon ja nimesi sen tahdoksi valtaan (Wille zur Macht). Kuten edellisen luvun kuusiportaisessa kuvauksessa tiestä postmodernismiin voidaan huomata, päättyi kuudes porras Nietzsche osalta aluksi oudolta näyttävään toteamukseen *INCIPIIT ZARATHUSTRÄ* (tästä alkaa Z). Kuudes askel ei merkinnytkään Nietzsche astumista pluralismin maailmaan, vaan Zarathustran maailmaan. Millainen sitten on Zarathustran maailma?

Tämän luvun tarkoituksena on nostaa esiin, Nietzsche esittämä, maailmaa ohjaava voima, tahto valtaan. Luvussa kartoitan, millä tavoin tahto valtaan Nietzsche mukaan ilmenee eri asioissa ja miten siihen tulisi suhtautua. Samalla valottuu millä arvoasteikolla Nietzsche jäsentää todellisuutta ja mitä apuvälineitä maailman tulkitsemiseen tarvitaan. Apuvälineitä käyttävän genealogin tehtävä on arvioida millainen tahto valtaan on ottanut kohteen haltuunsa tutkimalla ilmiön historiaa. Kohteen alkuperän kautta genealogi tutkii onko kohteen ottanut haltuun nihilistinen tahto valtaan vai dionyysinen tahto valtaan. Erottelun selventämiseksi jaottelun ääripäiksi muodostuvat nihilismi ja tahto valtaan. Kuten edellisestä luvusta opimme, ei ole olemassa vastakohtia, on olemassa ainoastaan asteita. Tämän johdosta nihilismi on tahdon valtaan ilmentymä, ei sen vastakohta. Nihilismi on puutetta tahdosta valtaan. Samoin nihilismi on vahvuuden ja väkevyyden puutetta, koska Nietzsche nihilismi edustaa heikkoutta ja sairautta kun taas tahto valtaan ilmentää vahvuutta ja terveyttä.

Edellisessä luvussa mielihyvä ja kipu eivät näyttäneet toistensa vastakohtina. Nyt mielihyvä näyttyy vallan tunteena, vallan kasvamisen tunteena, joka aiheutuu jonkin uuden luomisesta, muodon antamisesta (WP §657, §660, §661, §663). Mielihyvä ilmenee vastuksien (kipujen) voittamisessa (WP §658, §661). Mielihyvä ja mielihyvä ovat ainoastaan keinoja saavuttaa valtaa. ”Objektiivinen arvion lähde” on ”voimistuneen ja organisoidun vallan määrä” (WP §674). ”Mielihyvä ilmenee siellä missä on vallan tunne” (WP §1023). Nietzsche vastakohtat liukenevat asteikoksi, jonka kahta käsitteellistä ääripäätä nihilismi ja tahto valtaan edustavat. Kasvava valta saa ihmisen tuntemaan voimakkuutta ja mielihyvää, alistuminen vieraantumista ja apatiaa.

Aluksi lähestyn genealogiaa tarkastelemalla arvolähtökohtaa, johon genealogi nojaa. Sitten tarkastelen nihilismia ja Nietzschen ajatuksia saman ikuisesta paluusta (Die ewige Wiederkunft des Gleichen). Näiden lisäksi käyn läpi tahdon valtaan erilaisia ilmenemismuotoja. Luvun lopulla paneudun seikkaperäisesti Nietzschen oppiin perspektivismistä, jossa nostan erityisesti esiin tahdon valtaan positiivisen luonteen.

3.1 GENEALOGIA

”Immoralistit.—Moralistien täytyy nyt kestää tulla arvioiduksi immoralisteina, koska he leikkelevät moraalilla. Sillä he, joiden täytyy leikellä, täytyy tappaa: mutta vain, jotta tietäisimme enemmän, tuomitsisimme paremmin, eläisimme paremmin; ei, siten, että koko maailma leikeltäisiin.” (II §19 369.)^{xv}

”Mihin sinä uskot?—Tähän: että kaikkien asioiden painot täytyy määrätä uudestaan.” (IT §269 147.)

Nietzschen poliittisen filosofian ydin koostuu elämää myöntävästä dionyysisestä ja elämää kieltävästä nihilistisestä tahdosta. Tahto valtaan käyttää omiin tarkoituksiinsa sopivia voimia päästäkseen päämääräänsä ei-minkään tahtoon tai elämän äärimmäiseen myöntöön. Dionyysinen tahto valtaan luo merkityksiä ja mieltä. Nihilistinen tahto valtaan purkaa niitä, halveksuu elämää, pyrkii askeettisuuteen, kieltäytyy toiminnasta ja säilyttää heikkoa ja alhaista elämää.

Opimme jo, että Nietzschen maailma on pluralistinen. Ilmiöille voidaan löytää monia eri mieltä ja merkityksiä. Ilmiön tulkitseminen joksikin peittää ja vääristää aina tarkasteltavan kohteen. Siinä hallitseva voima luo sille mielen, identiteetin ja totuuden. Identiteetti peittää alleen eron, siis kohteen pluralistisen luonteen. Se, millaisena maailma meille ilmenee, on riippuvaista tarkasteltavan kohteen moninaisista voimista, mutta myös

tulkintaa tekevän olion ominaisuuksista. Ilmiö koostuu siis aina pluralistisista voimista, joista kaikki pyrkivät mielellään esiintymään kohteen mielenä. Voimat rajoittavat ilmiön tulkintaa, mutta tulkinta vaatii filosofista taitoa kyetä tunnistamaan sitä hallussa pitävien voimien luonne, laji tai alkuperä.

Genealogin tehtävä on tarttua yllä esitettyyn haasteeseen. Kriittisen historian tutkimuksen avulla genealogi vastaa haasteeseen tutkimalla arvojen alkuperää ja alkuperän arvoa jakaen ne elämää myöntäviin ja elämää kieltäviin voimiin, siis ylhäistä ja alhaista alkuperää oleviin voimiin. Nietzsche käyttää ”kaikkien eettisten arvojen suhteen” kysymystä: ”onko tässä tullut luovaksi nälkä vai yltäkylläisyys?” (IT §370 228; WP §59, §846, §1009; NCW *Wir Antipoden*). Genealogi ei pyri ainoastaan purkamaan ja kritisoimaan vallitsevia arvoja vaan luo myös samalla uusia (HP §211 117). Paljastaessaan vallitsevien arvojen alkuperän tulee genealogi samalla nostaneeksi tietoisuuteen eron, joka on siihen asti ollut peitettynä. Genealogia noudattaa siis ensisijaisesti Uuden Nietzscheen destruktiivista ohjelmaa, mutta luo samalla uutta, jos on siihen vielä kykenevä. Nietzscheen mukaan perinteinen filosofia pyrkii pääsemään totuuden avulla erottomuuden tilaan. Se haluaa peittää alleen erilaisten tulkintojen mahdollisuuden poistamalla ilmiöiden historian. Sen tavoitteena on tieto, totuus, pysyvyys ja varmuus, joka perustuu kuitenkin, ei enempää eikä vähempää kuin siihen, että ”aistit laitetaan nukkumaan”. Kant on Nietzscheelle paradigmaattinen esimerkki filosofista, joka toimii näin.¹ Kantin hyveet kumpuavat uneliaisuudesta (II §83 56). Nietzscheen mukaan filosofia sen kristillisessä muodossaan menee vielä pidemmälle. Kristillinen filosofia tahtoo sulattaa ja poistaa erot kieltämällä ihmisen sisäisen tahdon valtaan, sillä tahto valtaan tekee vääryyttä eroa kohtaan. Kristitty ei halua eroa, vaan totuuden ja maailman ilman ulossulkemista. Alla huomaamme Nietzscheen käyvän raivoisasti tällaisten käsitysten kimppuun. Pyrkimys eron kieltämiseen, ilmiöiden tasapäistämiseen ja ajatus kristillisestä sovituksesta, eivät kuulu Nietzscheen maailmaan, sillä niiden looginen päätepiste on, moninaisuuden ymmärtämisen lisääntymisen kautta, maailman kieltäminen—nihilismi.

Nietzsche vertaa filosofejä tarantelloihin, jotka punovat verkkojaan maailman ja ilmiöiden päälle. Tarantellojen tehtävänä on luoda maailmaan sovitus. Verkko tarvitaan

¹ Nietzsche, Schopenhauerin ohella (TS osa 18 112), Kant edustaa filosofia, joka toimii erinomaisena esimerkkinä filosofista, joka laittaa aistit nukkumaan. Kantin synteettiset arvostelmat *a priori* lähinnä huvittavat Nietzscheä. Tärkeämpää, kuin Kantin synteettiset *a priori* arvostelmat, on esittää kysymys ”miksi on usko sellaisiin arvostelmiin tarpeellinen?” sillä ”on nimittäin aika käsittää, että meidänlaistemme olentojen säilyttämisen tähden täytyy uskoa sellaiset arvostelmat tosiksi, joten ne tietysti voisivat silti olla *erheellisiä* arvostelmia!” (HP §11 16.) Tässäkin tahto valtaan ilmentää itsensä. Usko voittaa epäilyksen. Elämänmuoto universalisoi itsensä.

sitä varten, että yhteisöllinen elämä olisi mahdollista. Yhteisölliset muodot edistävät aina kuitenkin yhdenlaista elämää ja sulkevat toiset pois. Tarantellat kertovat miten meidän tulee maailmasta ajatella. Käsitteemme maailmasta taas ohjaavat etiikkaa. Metafysiikka ja ontologia ovat alkuperäistä etiikkaa.

Miksi Nietzsche sitten hyökkää Hegeliä, Kantia, utilitaristeja ja muita ”tarantelloja” vastaan löytyy hänen genealogisesta lähtökohdastaan, jossa hän näkee edellä esitettyjen filosofien edustavan alhaista lähestymistapaa elämään. Heidän ideologisen verkonpunonnan tuotteena säilytetään alhaista ja nihilististä elämänmuotoa, joka Nietzscheen mukaan päättyy lopulta kieltämään itsensä (Z 148). Totuus, jonka he tarjoavat on heikon totuus, orjan totuus, joka lopulta paljastaa alhaisen alkuperänsä. Alhaisuus paikantuu heidän yritykseensä kieltää elämän raadollinen perusta: tahto valtaan. Sen sijaan tarvitaan totuus, joka toimii kaiken elämän myöntäjänä. Totuus, joka pitää huolen siitä, ettei historia koskaan pääty. Vain *suuren politiikan* ja manipulaation avulla voimme pelastaa elämän itseltään. Nietzsche toteaa *Ecce Homon* kohdassa ”Miksi olen kohtalo”, että ”tähän mennessä pyhimykset ovat osoittautuneet valheellisuuden huipuiksi—minun kauttani puhuu totuus. Minun totuuteni on kuitenkin *kauhistuttava*, sillä tähän mennessä *valhetta* on pidetty totuutena. *Kaikkien arvojen uudelleenarviointi* on minun keinoni saada ihmiskunta tulemaan ylivermaisella tavalla itsestään tietoiseksi...” (EH 143.)

Nietzschen maailma koostuu eroista ja erilaisuudesta ja elämää myöntävä tahto valtaan käyttää eroa voimanaan. Se *myöntää* eron ja näin tehdessään *luo* itsensä. Ilman eroa ei ole tahtoa valtaan, sillä ilman sitä ei ole käskijää eikä tottelijaa. Ero merkitsee luomisen voimaa. Siinä tahto iloitsee erostaan. Se nauttii tuhotessaan ja luodessaan uutta elämää. Se nauttii omasta voimastaan. Eron kautta tahto valtaan muokkaa maailmaa. Pysähdys merkitsee nihilismia, liike ja tuleminen elämän myöntämistä. Ihmisessä on sekä pyrkimys entropiaan että uuden luomiseen. Vain uutta luomalla elämä myöntää itsensä. Uutta luodessaan ihminen astuu ”hyvän ja pahan tuolle puolen”, mutta Nietzscheen mukaan tämä on jo olemuksellisesti välttämätöntä, sillä ”jos joku haluaa olla luoja niin hyvässä kuin pahassakin, hänen on ensin oltava tuhoaja ja arvojen kaataja” (EH 144; Z 99).

Nietzsche asettaa arvoille selkeän hierarkian. Arvojen huipulla on Dionysos, elämää myöntävä jumala, joka luo historiaa käyttäen hyväkseen sattuman sille suomia voimia. Alhaalla on, Apollon¹ ja Sokrateen kautta lopulta löydetty, todellinen vihollinen,

¹ *Tragedian synnyssä* Nietzsche asetti vastakkain Dionysoksen ja Apollon. Myöhemmässä tuotannossaan Nietzsche viittaa enää hyvin harvoin Apolloon, sitä vastoin Dionysos asettuu Kristusta ja kristinuskoa vastaan. (Ks. esim. WP §1050 alaviite 96, Deleuze 2005, 22—30.) Lopullisessa muodossaan vastakkain ovat

kristillinen Jumala ja ristiinnaulittu (esim. EH 77, 156; WP 542—543). Nietzschen ambivalentti suhtautuminen Jeesukseen nousee kuitenkin toisaalta. Jeesus henkilönä merkitsee Nietzscheille tahdon valtaan dionyysistä ilmentymää, mutta Jeesuksen jättämä perintö on alhainen ja manifestoi nihilismin esiinmarssia kristinuskon hengessä (esim. AK §35 48; IT 122; Z 61). Nietzsche totesi, että viimeinen kristitty kuoli ristillä (AK §39 52).

Nietzsche kuvaa Dionysoksen tärkeimpiä piirteitä seuraavasti: ”elämän myöntämistä sen oudoimmissa ja ankarimmissakin ongelmissa, elämäntahtoa, joka uhraa iloisesti korkeimmat tyyppinsä ehtymättömyydelleen—sitä minä olen sanonut dionyysiseksi, sen minä keksin sillaksi *traagisen* runoilijan psykologiaan. *Ei* siksi, että päästäisiin irti kauhusta ja säälistä, jotta puhdistauduttaisiin vaarallisesta affektista purkamalla se väkivaltaisesti—kuten Aristoteles asian ymmärsi—: vaan jotta ylitettäisiin kauhu ja sääli ja *oltaisiin itse* kehkeytymisen ikuinen ilo,—ilo joka käsittää myös *tuhoamisen ilon...* (EJ §5 116—117).^{xvi} ”Myöntymisen siihen, että kaikki on hetkellistä ja *tuhoutuu aikanaan*, myöntymisen vastakohtaisuuksiin ja sotaan, *joksikin tuleminen* jopa torjumalla täysin *’jonakin olemisen’* käsite...” (EH 80). Dionysos on nihilismin suurin vihollinen. Dionysos on traaginen. Sen tahto on iloinen, koska se myöntää sattuman ja tulevan. Se ei pysähdy kysymään oikeutusta, langettamaan tuomioita taikka etsimään lunastusta. Sen tahto on iloinen, koska se myöntää *tulemisen* ja iloitsee omasta tahdostaan. ”Onko minut ymmärretty? *Dionysos vastaan ristiinnaulittu...*” (EH 156; WP §1052).

Nietzsche sanoo siis olevansa ensimmäinen traaginen filosofi ja pessimistisen filosofian äärimmäinen vastakohta. Nietzschen filosofia on ankaraa elämisen tuskan ja riemun filosofiaa. Uuden elämän synnyttäminen on aina tuskallinen prosessi, mutta kaikki kehkeytyminen ja liike merkitsevät tuskaa. Nietzschen traagisuus ei tarkoita tragediasta puhdistautumista, vaan hän korostaa kärsimyksen jalostavaa voimaa, ilon kokemista uudeksi tulemisesta ja uuden luomisesta. Nietzscheille kärsimys ei ole vastaväite elämää kohtaan. (EH §3 79—80; EJ §4 §5 114—117.)

elämän äärimmäinen dionyysinen myöntö ja alhainen kristillinen koston henki (EH §2 78). *Tragedian Synnyn* Dionysos ja myöhempi Dionysos pitävät sisällään erilaisia sisältöjä, sillä Myöhempi Dionysos sulkee sisäänsä esteettisen maailman Apollon ja Dionysoksen muodostaen *traagisen maailmankuvan* ja löytää vastustajakseen *teoreettisen ihmisen teoreettisine maailmankuvineen* (TS osa 17 106). Nietzschen suhteesta Jeesukseen (ks. Kaufmann 1974, 337—390).

3.1.1 Nihilismi

”Jos elävä olento tuomitsee elämän, on se lopultakin vain tietynlaisen elämän oire: siinä ei lainkaan kysytä onko se oikeutettua vai ei. Meidän pitäisi voida asettua elämän *ulkopuolelle* ja toisaalta tuntea se niin hyvin kuin joku, monet, kaikki ovat sen kokeneet, saadaksemme yleensä kajota elämän *arvon* ongelmaan: näiden syiden nojalla tajuamme riittävän hyvin, että tämä ongelma on meille luoksepääsemätön.” (EJ 35.)

Jos Dionysos on tahdon valtaan myöntävä elementti, niin passiivinen nihilisti on tahdon valtaan kieltävä elementti. Termi nihilismi on moniselitteinen. Se juontaa juurensa latinankieliseen termiin *nihil*, joka merkitsee ei-mitään. Termi on tullut länsimaissa ehkä parhaiten tunnetuksi Ivan Turgenevin myötä, joka teoksessaan *Isät ja pojat* kirjoittaa: ”[n]ihilisti, sanoi Nikolai Petrovits. – Se tulee latinalaisesta sanasta *nihil*, ei mitään, jos muistan oikein; se siis merkitsee, että hän on henkilö, ...joka ei usko mihinkään. ...Nihilisti on ihminen, joka ei kumarru auktoriteetteja, ei usko periaatteihin, vaikka niitä kuin kunnioitettaisiin.” (Turgenev 1973, 47.) Nihilismi merkitsee ei-minkään arvon antamista. Se toimii maailman kieltämisenä sikäli kuin sille annetaan ei-minkään arvo.

Nihilismi ilmenee politiikassa pyrkimyksenä rikkoa kaikki vallitsevat poliittiset, sosiaaliset ja uskonnolliset muodot, jotta voidaan saada aikaan parempi tulevaisuus. Eettinen tai moraalinen nihilisti hylkää absoluuttisten moraalisten tai eettisten arvojen ja normien olemassaolon. Epistemologinen nihilisti kieltää totuuden tai tiedon saavuttamisen mahdollisuuden. Eksistentiaalinen nihilisti kieltää elämän arvon ja merkityksen. Näistä kolme ensimmäistä nihilismin muotoa Nietzsche enemmän tai vähemmän jakaa, olkootkin, että ensimmäisen eli poliittisen nihilismin kohdalla Nietzschen genealoginen lähestymistapa merkitsee eri asiaa. Nietzschen genealogia mahdollistaa ylhäisten muotojen olemassaolon niin kauan kun ne pysyvät sellaisina.

Eksistentiaalisen nihilismin, joka on muodoista tärkein, Nietzsche jakaa neljään eri alakategoriaan. Tässä luvussa on tarkoitus erotella nuo neljä kategoriaa, jotka ovat 1. passiivinen nihilismi, jolloin maallisella elämällä on vain toissijainen arvo suhteessa ’tosi maailman’ metafyyssisen maailman tai tuonpuoleisen arvoon. 2. passiivinen nihilismi, jolloin ’tosi maailman’ kadotessa menetämme myös tämän maailman, kuudes askel Platonista. 3. Aktiivinen nihilismi ei-minkään tahtona. 4. Aktiivinen nihilismi maallisena tahtona, jolloin kaikesta tulee olevaa ja maailmasta ainoa ja tärkein paikka ihmiselle. Neljäs muoto on samalla nihilismin ylitys, postnihilismi.

Lähdetään liikkeelle passiivisesta nihilismistä. Maailman kieltäminen edellyttää usein kuvitelmaa tai uskomusta, jolla maailmalta riistetään arvo ja sijoitetaan se jonnekin

toiseen maailmaan, valhemaailmaan, tuonpuoleiseen, Edeniin, maailmaan, joka pysyy paikallaan. Arvon vieminen valhemaailmaan tarkoittaa, että yksilö kärsii todellisuudesta, tästä maailmasta (AK §15 21). Se on painopisteen viemistä tuonpuoleiseen eli ei-mihinkään ja ”ellei aseta elämän painopistettä elämään, vaan ’tuollepuolen’—’ei-mihinkään’—, niin on elämältä riistetty sen painopiste yleensä” (AK §43 58). Todellisuudessa paratiisi toimii paikkana, jossa ei ole enää eroja ja liikettä, sieltä puuttuu kaikki elävä elämä. Tämä on passiivista nihilismiä, jossa mieli tahtoo paratiisia, inertiaa, pysähdystä ja entropiaa eli ei-mitään.

Tyypillisin tapa ymmärtää nihilismi on reaktio edelliseen väittämään. Jumala on kuollut, ihmisen kosminen merkitys on uhattuna, usko tuonpuoleiseen maailmaan ja ’tosi maailmaan’ on menettänyt uskottavuutensa. Sen mukana menee usko myös tämän maailman arvoihin. Jäljelle ei jää edes näennäistä maailmaa, koska *ei ole päämäärää*, ei merkitystä (II §33 34). Kaikki hyvä haihtuu savuna ilmaan. Maailmasta katoaa mieli, elämä on arvotonta: nihilismi *passiivisessa* muodossaan. ”Tässä on lunta, tässä on elämä mykistynyt; viimeiset varikset joiden ääni tässä kuuluu ovat nimeltään ’Miksi?’, ’Turhaan!’, ’Nada!’—tässä ei enää kasva eikä menesty mikään” (MA §26 155). Tällöin totuuden tahto on vienyt voiton ihmisestä. Mikään ei ole totta, kaikki on valhetta, olemisella ei ole mieltä, nihilismi toisessa passiivisessa muodossaan.

Passiivinen nihilismi voi kääntyä aktiiviseksi, jolloin nihilismi voidaan ymmärtää myös ei-minkään tahtomisena. Kaiken hävittämisen *aktiivisena* tahtona. Inhona, itsemurhana, kapinointina elämän perusedellytyksiä vastaan, mutta tahtona siitä huolimatta. (MA §1 92, §28 161; WP 18, 37.) Tällöin filosofiaa ohjaa hajottaminen, purkaminen ja pirstouttaminen. Filosofista tulee kaikkien pyrkimysten, tavoitteiden, ideaalien, muotojen, identiteettien ja päämäärien aktiivista destruktiota. Aktiivinen nihilisti tahtoo tappaa kaiken mikä on elävää. Aktiivinen nihilisti tahtoo päästä erottomuuden tilaan, inertiaan, mutta aktiiviseksi muuttuneena tahto ei-mitään merkitsee hyökkäystä elämää vastaan. Ainoa mieli mitä elämässä on, on tahto tuhota, hävittää ja hajottaa. Aktiivinen nihilismi ensimmäisessä muodossaan pyrkii pysäyttämään maailmassa tapahtuvan liikkeen.

Nihilismi äärimuotona voi olla myös voiman lähde. Vaikka meillä olisikin vain pelkkiä uskomuksia ja perspektiivejä maailmaan, niin todellisen voiman merkki on siinä, että voimme myöntää itsellemme maailman näennäisyyden—valheiden välttämättömyyden. Nietzsche katsoo, että todellinen inhimillinen voima mitataan siinä miten ihminen kykenee elämään maailmassa, joka on pohjimmiltaan merkityksistä vapaa,

mutta tahto ja nimenomaan tahto valtaan luo merkityksiä. Merkitykset eivät tule annettuina vaan päämäärän tahtominen luo merkitykset. Kyky asettaa uusi päämäärä ja muokata maailma päämäärän mukaisesti, siinä suurin tehtävä mikä filosofeille on asetettu. Nihilismi *aktiivisena* voimana voi olla ”*Jumalallinen tapa ajatella*”. (WP 14—15,17, 318, 327; vrt. HP §211 116—117; MA 47.)

Tätä viimeistä nihilismin muotoa voidaan kutsua nihilismin dionyysiseksi elementiksi. Aktiivinen nihilisti löytää elämän arvon ja mittapuun itsestään. Sen tahto on iloinen, koska se myöntää itsensä. Myöntäminen käy nihilismin kautta. Nihilismi täytyy ensin kokea kaikessa syvyydessään, tyhjyydessään, kylmyydessään ja pimeydessään. Dionysos löytyy kiellon kautta, mutta tuo kielto on dionyysistä alkuperää (Z 9—11). Dionyysinen kielto on aina tekemistä ja tuhoamista, vanhan murtamista (EH 144—145). Nihilismi täytyy ensin kieltää, että voi myöntää dionyysisen tahdon. Vasta sen jälkeen tahto voi myöntää itsensä ja tunnistaa ihanteen itsestään sekä asettaa itselleen päämäärän. Tahto valtaan luo merkitykset ja päämäärän, ilman tahtoa valtaan ihminen vaipuisi masennukseen ja entropiaan. Tätä jälkimmäistä aktiivisen nihilismin muotoa käsittelen jälkinihilisminä eli nihilismin ylityksenä. Käyttäessäni termiä nihilismi viittaan ainoastaan kolmeen edeltävään muotoon.

Nihilismi on helpointa ajatella negaationa tahdolle valtaan, vaikkakin myös sitä ohjaa tahto valtaan. *Passiivinen nihilisti* ei tahdo enää mitään, vaan elämästä on tullut merkityksetöntä. *Passiivinen nihilisti* pakenee valtaa ja tuomitsee tahdon valtaan. Passiivisuus merkitsee tahtoa pysäyttää kaikki liike ja luominen (WP §657). Sen sijaan Nietzscheelle tahto valtaan on elämän korkein tuomioistuin, joka arvioi asioita sen perusteella miten ihmiset myöntävät elämää (WP 272, §675 356). Aktiivinen tahto on luova ja rakastaa elämää, jolloin tahto valtaan pyrkii laajenemaan ja luomaan maailmaa kauniiksi, siis omaksi kuvakseen. Tahto valtaan on yritys antaa maailmalle arvo, joka sille Nietzschen mukaan kuuluu. Tahto valtaan on ennen kaikkea mekanismi, jonka kautta ihminen voi uskoa omaan arvoonsa. Vain dionyysinen tahto valtaan *lahjoittaa* olemiselle mielen eli kukistaa nihilismin.

Tässä luvussa asettuivat vastakkain tahto valtaan ja tahto ei-mitään. Näistä tahto ei-mitään merkitsee nihilismiä, jolloin ihminen pyrkii entropian tilaan. Nihilismi on *mielettömyyttä* ja nihilistin tahto valtaan on sairas. Nihilismi ja tahto valtaan ovat Nietzschen arvottavan elementin ytimessä. Mitä suurempi tahto valtaan ilmaisee itseään aktuaalisesti sitä arvokkaammasta, korkeammasta, terveemmästä ja ylhäisemmästä muodosta se kertoo. Mitä heikompi tahto valtaan on sitä arvottomammasta, heikommasta

ja alhaisemmasta elämästä se kertoo. Näin Nietzsche arvottaa elämää terveyden ja sairauden käsitteiden kautta. Voimakas mieli kertoo terveydestä, mielettömyys sairaudesta. Molemmat näkökulmat luovat arvoja ja Nietzsche jäsentää arvot ylhäisiin ja alhaisiin elämisen muotoihin. Käytän tästä elementistä Deleuzen (2005, 12) tapaan nimitystä *differentiaalinen elementti*. Samalla se on Nietzschen genealogian ydin, jota kautta historiaa tutkitaan, jäsennetään ja arvioidaan.

3.1.2 Saman ikuinen paluu

”Peto on tapettava; pahuus on tapettava; peto lopetettava jottei se palaa; kenet on tapettava; kaikki on tapettava; elämä lopetettava jottei se palaa; viisi laukausta päähän riittää; viisi laukausta päähän” (Hyyrynen, 2006).

”Onneksi opin hyvissä ajoin erottamaan teologisen ennakkoluulon moraalisesta enkä enää etsinyt pahan alkuperää maailman *takaa*” (MA §3 7).

Tässä alaluvussa käyn lyhyesti läpi Nietzschen teoria saman ikuisesta paluusta (Die ewige Wiederkunft des Gleichen). Sillä on keskeinen sija Nietzschen filosofiassa, mutta poliittisen filosofian kannalta se voidaan jäsentää kosmoteologisena lähtökohtana. Käytän ikuista paluuta ja saman ikuista paluuta synonyymeinä.

Ikuinen paluu on keino irtautua nihilismistä ja omaksua tahto valtaan. Sama tehtävä on Nietzschen toisella käsitteellä *amor fati*. Näiden molempien ajatusten kautta kaikesta tulee *olevaa*, jolloin tapahtuu maailman täydellinen affirmaatio. Ikuisella paluulla on, suhteessa *amor fatiin*, affirmaation kannalta merkittävää eroa ainoastaan, jos se tulkitaan *kosmologisena* teesinä. Jos se olisi *pelkästään* hypoteettinen ajatus, niin *amor fati* toimittaisi saman tehtävän. Nietzsche kuljettaa kuitenkin molempia teemoja rintarinnan aina *Iloisen tieteen* neljännessä kirjasta lähtien. Syy tähän voi mielestäni olla ainoastaan se, että Nietzsche katsoi saman ikuisen paluun tuovan merkittävän lisän nihilismin kukistamisessa kosmologisen näkökulman kautta toisin kuin esimerkiksi Nehamas Nietzscheä tulkitsee.¹

Tässä luvussa käydään läpi saman ikuisen paluun myöntävä ja kieltävä vastine. Ikuisen paluun ajatukseen voidaan siis suhtautua kahdella eri tavalla, nihilismin tai tahdolla valtaan. Se voi olla vapauttava tai ahdistava ajatus. Näiden suhtautumistapojen

¹ Arvostettu Nietzsche tutkija Alexander Nehamas (1985, 141—169) esittää, ettei Nietzsche pitänyt kiinni ikuisen paluun kosmologisesta tulkinnasta. Nehamasin tulkinta on hyvin kiistanalainen, eikä mielestäni ole mitään syytä, eikä painavia perusteita katsoa, että Nietzsche olisi missään vaiheessa luopunut saman ikuisesta paluusta kosmologisena ajatuksena. Kysymykseen palataan myöhemmin.

lisäksi luvussa käsitellään saman ikuisen paluun kosmologista roolia. Esitän, että kyse on kosmoteologisesta ajatuksesta, jonka päämäärä on elämän täydellinen affirmaatio. Koska kyseessä on kosmoteologia en pui ajatusta olisiko saman ikuinen paluu totta tietoteoreettiselta katsantokannalta. Teoksessaan *Der Wille zur Macht* Nietzsche etsii fysiikasta tukea ikuisen paluun ajatukselle, mutta sivuutan nuo pohdinnat. Muuten tarkastelen ikuisen paluun ajatusta ainoastaan Nietzschen sille antaman merkityksen pohjalta, enkä lähde spekuloidaan muita mahdollisia tapoja suhtautua ikuisen paluun ajatukseen.

Ikuisesta paluusta on tehty lukuisia erilaisia tulkintoja. Kaikille tulkinnoille on yhteistä, että ikuinen paluu on tahdon valtaan kanssa Nietzschen ajattelun keskiössä. Se voidaan nähdä eettisenä ajatuskokeena, kosmologisena kuvauksena maailmasta tai kaiken elämän metafyyysisenä määreenä. Ikuinen paluu toimii tulkintana todellisuuden ikuisesta kierrosta ja asettuu samalle viivalle kuin muutkin metafyyysiset eli tässä tapauksessa kosmoteologiset tulkinnat maailmasta, kuten ajatus kuolemattomasta sielusta ja unelma tuonpuoleisesta maailmasta.¹ Innoituksensa Nietzsche on saanut Herakleitokselta, joka käsitteli omista teksteissään erityisesti ajan ja muutoksen ongelmia (KK 50—141; EJ §2 24; EH 80). Ikuisen paluun ajatus näyttäytyy jo Nietzschen varhaisissa teksteissä, kuten seuraava katkelma *Historian hyödystä ja haitasta elämälle* (§2 21) osoittaa: ”[j]os aina viidennen näytöksen jälkeen maailman näytelmä alkaisi uudelleen, ja jos olisi varmaa, että sama motiivitausta, sama *deus ex machina*, sama katastrofi toistuisi aina tiettyin aikain päästä, vasta silloin suurmies uskaltautuisi etsimään monumentaalihistoriasta täyttää totuutta, jokaista tosiasiaa erikoisuudessaan ja ainutlaatuisuudessaan.” Varhaisista teksteistä huolimatta ikuisen paluun ajatus nousee todenteolla esille seuraavan kerran *Iloisessa Tieteessä* yhtenä neljännen kirjan kantavista teemoista. *Zarathustrassa* ikuinen paluu toimii kolmannen kirjan pääteemana.² Nietzsche pelkkä *ikuisen paluun ajatus tekee nihilismistä kestävämmän kannan*.

Ajatus ikuisesta paluusta on elimellinen osa tahto valtaan tematiikkaa. Ikuinen paluu palvelee montaa eri funktiota Nietzschen ajattelussa. Sillä on ensisijaisesti

¹ Epäilemättä Nietzscheille myös ikuinen paluu on tahdon valtaan ilmaus, siinä missä kaikki muukin. Jumala eli yhteys ikuisuuteen on korkein tahdon valtaan ilmaus (WP §617 330). Nietzsche toteaa *Zarathustrassa* (*autuilla saarilla* 72), että ”Jumala on ajatus, joka tekee kaiken suoran käyräksi ja kaiken kiinteän kieppuvaksi. Mitä? Olisiko aika tiessään ja kaikki katoavainen vain valhetta?” On perusteltua uskoa, että Nietzsche tunnistaa ikuisen paluun olevan vain uskomus muiden joukossa.

² Ikuisen paluun pohdintoja ja viittauksia löytyy muun muassa seuraavista kohdista (IT §279 §285 §295 §335 §341; WP §55, §417, §462, §545, §617, §639, §1041, §1050, §1052—§1067; Z kolmas kirja). Aikaisimmat pohdinnat löytyvät jo vuodelta 1881 (*Nachlass* syyskuu 1881 11 [141], [143], [144].)

välineellinen tarkoitus dionyysisen tahdon omaksumisessa. Ikuinen paluu nostaa mielen eli tahdon valtaan olemassaolon keskeisimmäksi lähtökohdaksi. Ikuinen paluu on keino kaikkien arvojen uudelleenarvioimista varten. Se on keino vapauttaa ihminen nihilismin kahleesta liittämällä ihminen ikuisuuteen—*tulemisen olemiseen*.¹ (WP §617 330, ks. myös. 544—550.)

Ikuisen paluun kosmologinen kuvaus käy ilmi *Zarathustrassa (toipuva)* käydyssä kääpiön, joka edustaa teoksessa 'laumamoraalia', ja Zarathustran välisestä keskustelusta:

”Katso, me tiedämme mitä sinä opetat: että kaikki olevaiset iäti palaavat, ja myös me itse, ja että me olemme jo ikuiset kerrat olleet olemassa, ja kaikki olevaiset kanssamme. Sinä opetat, että on suuri sukeutumisen vuosi, suuren vuoden hirmu: sen täytyy, kuin hiekkakellon, yhä uudestaan kääntyä, että se kuluisi ja juoksisi tyhjiin: – – niin että kaikki nämä vuodet ovat toistensa kaltaiset, suurimmassa ja myös pienimmässä (...) minä palaan ikuisesti tähän samaan samaiseen elämään, suurimmassa ja myös pienimmässä, jälleen opettaakseni kaikkien olevaisten ikuista paluuta, – jälleen puhuakseni sanan suuresta Maan- ja ihmisen-keski-päivästä, jälleen julistaakseni ihmisille yli-ihmisen.”

Ikuinen paluu on keino liittää ihminen ikuisuuteen. Maailma on jatkuvassa tulemisen tilassa, mutta ikuinen paluu tarkoittaa olemisen portilla seisomista. Aika piirtää ikuista viivaa, viiva kaartuu ympyräksi ja näin ihminen seisoo olemisen ikuisella portilla.² Nietzscheille *tulemisen oleminen on palaamista*, jolloin kaikesta tulee *olevaa*. (Z 136—137.) Koska maailma on jatkuvassa tulemisen tilassa, niin Nietzsche päätelee, ettei maailmankaikkeudella ole päätepistettä tai lopullista maalia tai ihannetta, sillä muuten se olisi jo saavutettu (WP §55 36, §708 377, §1064 546). Koska maailma on tulemisen tilassa, niin ikuisuuden täytyy pelata omaa peliään, jossa kaikki mitä tulevaisuus tuo tulleessaan on samalla *saman* ikuista paluuta (Z 193—194).

Iloisen tieteen aforismi 341 tarjoaa ehkäpä selkeimmän kuvan ikuisesta paluusta. Siinä ikuinen paluu esitetään elämän eettisenä periaatteena ja hypoteettisena ajatuskokeena. Eettinen näkökulma avautuu kysymyksen muodossa: ”tahdotko tämän

¹ Nietzsche kritisoi muita filosofi heidän kyvyttömyydestään liittää ihminen olemiseen ja näkee, että ikuinen paluu toimii tässä tehtävässä parhaiten (WP §617 330). Ikuisen paluun myöntö on kolminkertainen, se myöntää menneen, tulevan ja tulemisen olemisen. Näin ajan ongelma on ratkaistu, *tuleminen on olemista* eikä toisin päin, jolloin kaikki virtaisi ja elämä valuisi merkityksettömyyteen. Kun tulemisella on itsessään mieli, niin ei tarvita metafyyssistä *päätepistettä*, jossa maailmalla tai ihmisellä olisi *elämän ulkopuolinen päämäärä*, Eden, paratiisi tai muut tahdon valtaan luomukset.

² Eisteinin suhteellisuusteoria puoltaa Nietzschen näkemystä ajasta ympyränä tai pallona eikä lineaarisena janana, kuten arkiymmärrys antaisi olettaa. Matemaatikkojen mukaan maailmankaikkeudella ei ole olemassa alkupistettä, eikä hetkeä ennen aikaa, vaan jokainen maailmankaikkeuden neliulotteinen piste on olemassa, kuten leveys- ja pituuspiirit maapallolla eli ”[k]eskus on kaikkialla” (Z 190). Olemisen portti tai silmänräpäys, kuten Nietzsche ihmisen kokemuksellista käsitystä ajasta kuvaa, merkitsevät vain pistettä pallolla ja Nietzsche uskoo, että ihmiselämän pisteiden konstellaatioon palataan ikuisesti.

vielä kerran ja vielä lukemattomia kertoja?”¹ (IT §341 188.) Ikuisen paluun ajatus pistää meidät punnitsemaan valintojamme ja tekemään ratkaisuja, joiden seuraukset voisimme elää yhä uudestaan ja uudestaan. Ikuisen paluun eettinen muotoilu kuuluu: *mitä tahdotkin, tahdo sitä niin, että tahdot sen ikuista paluuta* (Deleuze 2005, 93).

Paino, jonka Nietzsche asettaa teoillemme vaatii selvitystä. Ikuisen paluun kautta jokaiselle valinnalle asettuu äärimmäinen paino. Miten meidän tulisi siis toimia? Voimme lähestyä kysymystä monista näkökulmista, mutta Nietzschele ikuinen paluu merkitsee ennen kaikkea passiivisen nihilismin kukistamista. Saman ikuinen paluu tekee nihilismistä kestäättömän kannan, koska nihilistille maailma on mieletön. Nihilistille ei ole olemassa mielekkäitä päämääriä, sillä kaikki on turhuutta. Nihilistille ikuinen paluu on mahdoton ajatus, koska saman ikuinen paluu vie nihilismin äärimmäisyyksiin. ”Ajatellaan tämä ajatus [nihilismi] pahimmassa mahdollisessa muodossaan: elämä niin kuin se on, ilman merkitystä tai päämäärää, toistuen ikuisesti ilman päätepistettä” (WP §55 35). Tämä on nihilismin äärimmäinen muoto: Ei-mitään, turhuus ja kärsimys ikuisesti. Nihilistille ikuinen paluu on ”kurous” sillä kuka haluaa elää tyhjyyden, merkityksettömyyden ja masennuksen yhä uudestaan.

Nietzsche haluaa palauttaa ilon ja riemuitsemisen elämään, jotka hänen mukaansa ovat moraalin ja *itsen* kieltämisen pauloissa. Ikuinen paluu merkitsee traagisen naurun voittoa nihilistisestä pahoinvoinnista (Z 137—138). Nietzsche antaa olettaa, että vain myöntämällä tahto valtaan ja kulkemalla tahdon ohjauksessa elämän äärimmäiseen myöntöön saakka, olemme valmiit kokemaan saman hetken yhä uudelleen. Ikuinen paluu irrottaa meidät kaikesta vastenmielisyydestä ja puolittaisesta tahtomisesta. Se auttaa tarttumaan hetkeen ja elämään täydestä elämän palosta. Se toimii kaikkea keskinkertaisuutta, pikkumaisuutta, myötäkärsimystä ja ihmisen alennusta vastaan. Ikuinen paluu myöntää menneen, tämän hetken ja tulevan. Nietzschele ikuinen paluu merkitsee kaiken elämän traagista myöntöä, vailla huonoa omaatuntoa, katumusta ja muita kristillisiä paheita. Ikuinen paluu merkitsee heittäytymistä kohtalon rakkauteen.

¹ Samankaltainen kohta: ”Jos kaikessa, mitä tahdot tehdä, aloitat kysymällä itseltäsi: onko varmaa, että haluan tehdä tätä äärettömiä kertoja, se on oleva sinulle pitävin painovoimakeskus.” (Deleuze 2005, 93) ”Aber wenn alles nothwendig ist, was kann ich über meine Handlungen verfügen?” Der Gedanke und Glaube ist ein Schwergewicht, welches neben allen anderen Gewichten auf dich drückt und mehr als sie. Du sagst, daß Nahrung Ort Luft Gesellschaft dich wandeln und bestimmen? Nun, deine Meinungen thun es noch mehr, denn diese bestimmen dich zu dieser Nahrung Ort Luft Gesellschaft.— Wenn du dir den Gedanken der Gedanken einverleibst, so wird er dich verwandeln. Die Frage bei allem, was du thun willst: “ist es so, daß ich es unzählige Male thun will?” ist das größte Schwergewicht.” (*Nachlass* syksy 1881 11 [143].)

Ikuinen paluu merkitsee painopisteen asettamista maailmaan. Se merkitsee ilon ja mielekkään elämän kokemisen nostamista kristillistä kärsimysetiikkaa ja sopeutumista vastaan. Uskoessaan ikuiseen paluuseen yksilö on pakotettu repimään iloa elämästä. Yksilö on pakotettu tahtomaan ja toimimaan oman *mielensä* mukaan. Ikuinen paluu on hyökkäys Nietzschen aikalaista vallitsevaa kristillis-sokraattista kulttuuria vastaan, jota Nietzschen mukaan leimaa keskinkertaistamisen, pienentymisen ja itsestälupominen moraali. Jotta ikuisen paluun voi kestää yksilö tarvitsee ”vapautuksen moraalista” (WP §1060 545). Ikuisen paluun kosmoteologia asettuu kristinuskon teologiaa vastaan. Tahdon valtaan moraali kristinuskon moraalialla vastaan. Liike, muutos ja luominen, entropiaa, pysähtymistä ja nihilismia vastaan. Oikeutus vastaan tuomio. Elämä vastaan kuolema (WP §685 364). Siinä ikuisen paluun ja Nietzschen filosofian poliittinen tausta ja perimmäinen vastakkainasettelu. Nietzschele elämä näyttäytyy vallan ja alistamisen kehyksen kautta, mutta tämän tosiasian tunnustaminen on liian kova pala liian monille. Elämä on tahtoa valtaan, mutta ”nykyisin haaveillaan kaikkialla, jopa tieteellistenkin valheverhojen alla, tulevista yhteiskunnan tiloista, jotka eivät saa olla ’luonteeltaan riistäviä’: se kaikuu minun korvissani, ikäänkuin luvattaisiin keksiä elämä, joka pidäytyisi kaikista elimellisistä toiminnoista. ’Riistäminen’ ei kuulu pilaantuneeseen tai epätäydelliseen ja alkeelliseen yhteiskuntaan: se kuuluu kaiken elävän *olemukseseen*, elimellisenä perustoimintona”. (HP §259 169.)

Ikuisen paluun varaan Nietzsche laskee paljon. Sen avulla maailmaan voitaisiin saada järjestys, joka noudattaa tahdon valtaan sisäistä lakia. ”Ikuinen paluu edistää järjestyksen hierarkiaa, joka perustuu voimaan, *terveyden näkökulmasta*” (WP §55 38 kursiivi AV). Ikuinen paluu saa aikaan sen, että ”se määrää yhteisiä päämääriä yksilöille, joilla on erilaiset tavat ajatella maailmasta” (WP §55 38). Ikuinen paluu on siis keino saada tahto valtaan, tuo kaiken elämän perusvoima, sille kuuluvalle paikalle eli kaiken yhteiskunnallisen elämän ja järjestyksen moraaliseksi auktoriteetiksi.

”Minkätähden luonto on ollut ihmisiä kohtaan niin saita, ettei se ole sallinut hänen loistaa, toisen enemmän, toisen vähemmän, aina oman sisäisen valovoimansa mukaan? Minkätähden ei suurilla ihmisillä ole niin kaunista näkyväisyyttä nousussaan ja laskussaan kuin auringolla? *Kuinka paljon päivänselvempää olisikaan kaikki elämä ihmisten keskuudessa!*” (IT §336 182—183. kursiivi AV)¹

¹ ”Filosofiani tuo esiin voitokkaimman ajatuksen, jota kautta kaikki muut tavat ajatella häviävät. Se on suuri kultivoiva ajatus: ne rodut, jotka eivät kestä sitä ajatusta ovat tuomittuja hävitykseen; ne, jotka näkevät siinä suurimman vahvuutensa ovat tuomittuja hallitsemaan.” (WP §1053 544.)

Ikuinen paluu on ennen kaikkea vastaus vanhan maailman murenemisen seuraamuksiin. Kun metafysiikka tekee kuolemaa ja tahdon valtaan maailma paljastuu Nietzscheille pikku hiljaa kristillisen illuusion alta, niin olemisen mieli on uhattuna. Nietzschen ensimmäinen tehtävä on moukaroida vanha maailma ja sen taustalla olevat uskomukset. Tässä hänen täytyy mennä syvemmälle disintegraation ja vallitsevien uskomusten hajottavaa tietä kuin vain on mahdollista. Tämän jälkeen hänen täytyy asettaa ikuisen paluun oppi vastustamaan disintegraatiota halvaannuttavaa vaikutusta. (WP §417 224.) Elämä on liitettävä olemisen metafysiikkaan ja kaikesta tehtävä olevaa. Nietzscheille ikuisen paluu toimii myös lohdun lähteenä (WP §1065 547—548). Ilman ikuisen paluun kosmoteologiaa väijyisi tahdon valtaan taustalla nihilismin peikko.

Tässä luvussa ikuisen paluu näyttäytyi keinona affirmoida tahto valtaan. Ikuinen paluu on ravistelee yksilön nihilismin unesta, jos hän on sellaiseen vaipunut. Ikuisen paluun kautta kaikesta tulee olevaa. Näennäisestä maailmasta tulee jokaisen oma 'tosi maailma'. Ei ole muuta maailmaa, kuin se minkä jokainen ihminen aistii. Ikuinen paluu merkitsee ajatusta, jonka kautta aistiva ihminen herää tahtomaan ja asettamaan tahtonsa aistittaviin asioihin. Ikuinen paluu herättää ihmisen luomaan ja keskittymään maanpäälliseen elämään. Elämä asettuu etusijalle, tahto elämän keskiöön. Nietzscheille tahto on samalla alistamista. Heikommat kärsivät muodon luomisesta, koska heidän tahtonsa tahtoo erilaisen muodon. Ikuinen paluu toimii keinona tahtojen väliseen hierarkiaan. Vahvin tahto hallitsee ja määrää muodon. Heikommat alistuvat tai kamppailevat vastaan. Ikuinen paluu toimii *differentiaalisen elementin* osasena eli kaikkien arvojen mittarina. Ikuisen paluun avulla kaikki arvot voidaan laittaa uusiksi, jolloin terveys ja sitä kautta muotoa luovat voimat tulee korottaa sairaiden ja alhaisten reaktiivisten voimien yläpuolelle.

3.2 TAHTO VALTAAN

“Mutta mistä ikänä minä elävää löysin, siinä minä myös kuulin puheen kuuliaisuudesta. Elävä on aina kuuliaista. Ja tämä on toinen seikka: sitä käsketään, joka ei kykene olemaan kuuliainen itsellensä. Sellainen on elävän laatu. Mutta on kolmas minun kuulemani: että käskeminen on vaikeampaa kuin kuuliaisuus. Eikä vain niin, että käskävä kantaa kaikkien kuuliaistensa taakan, ja että tämä taakka helposti hänet musertaa: – Yritys ja uhkayritys ilmeni minulle kaikessa käskemisessä; ja käskiessään elävä aina uskaltautuu itse alttiiksi. Niin vielä silloin, kun se käskii itseänsä: vielä silloinkin sen täytyy hyvittää käskemisensä. Oman lakinsa tuomariksi ja kostajaksi ja uhriksi sen täytyy tulla. (...) Mistä minä löysin elävää, siitä minä löysin tahdon valtaan; ja vielä palvelevankin tahdosta minä löysin tahdon olla herra.” (*Z Itsensä voittamisesta.*)

”Elämässä ei ole mitään millä olisi arvoa, lukuunottamatta voiman määrää—olettaen, että elämä on itsessään tämä tahto valtaan. Moraali suojeli luonnon arvonnassa hävinneitä nihilismiltä asettamalla kullekin äärettömän arvon, metafyyssisen arvon, ja asetti ihmiset järjestykseen, mikä ei vastannut maallista järjestystä ja voimaa: se opetti kieltäymystä, alistumista, jne. Jos usko moraaliin kaikkokoisi, sen seurauksena epäetuoikeutetuilla ei olisi enää lohtuaan—ja he häviäisivät.” (WP §55 37.)

Työssäni on jo useaan otteeseen viitattu käsitteeseen tahto valtaan, mutta mitä Nietzsche sillä oikeastaan tarkoittaa? Tässä luvussa käydään läpi tahdon valtaan suhdetta epistemologiaan, ontologiaan, kosmologiaan, pluralismiin ja nihilismiin sekä alaluvuissa tarkastellaan tahdon valtaan ilmenemistä luonnossa, kulttuurissa, ihmisessä, suhteessa totuuteen, tietoon, oikeuteen ja vapaaseen tahtoon. Luku päättyy perspektivismiin ja perspektiivin tarkasteluun, joiden kautta yhdistyy ja tiivistyy keskeinen vastakkainasettelu. Vastakkain ovat tahto valtaan ja tahto totuuteen. Näistä ensimmäinen ilmentää elämän perspektiivistä luonnetta, jolloin valinta ja liikkeelle laittava voima tarvitsee tuekseen perspektiivin, josta liike saa alkunsa. Perspektivismi taas merkitsee tahtoa totuuteen, jolloin lukuisat erilaiset perspektiivit merkitsevät mahdottomuutta suorittaa universaalia oikeudenmukaista valintaa. Luvun lopussa päädyimme tilanteeseen, jossa valinta merkitsee yhden perspektiivin korostamista toisen kustannuksella, erilaisia perspektiivejä ohjaa erilaiset maut ja tätä kautta voittajan maku ratkaisee. Yhdenlainen elämänmuoto elää toisenlaisen elämänmuodon kustannuksella. Tahto totuuteen on yritys löytää objektiivinen kriteeri valinnalle. Tahto valtaan julistaa oman makunsa objektiiviseksi kriteeriksi.

Tässä luvussa jäljitetään mitä Nietzsche tahdolla valtaan tarkoittaa. Luvun tärkein tulkinta on verrata tahtoa valtaan *mieleen*. Esitän, että Nietzscheille tahto valtaan on yhtä kuin mieli (Sinn). Kyse ei ole tietoisesta mielestä vaan koko ruumiillisesta organismista. Organismilla on mieli, jota se toteuttaa ja laittaa organismin liikkeeseen. Mieli tarvitsee eron tai vastustuksen, jota kautta se pyrkii muokkaamaan kohdettaan mielensä mukaiseksi.

Kyse on siis luomisesta. Luova mieli ratkaisee moninaisuuden ongelman asettamalla mielensä maailmaan. Luoda on valita. Luominen on liikettä.

Kuten ikuisen paluun kohdalla myös tahto valtaan näyttäytyy jo Nietzschen varhaisissa teksteissä. Tahto valtaan on kytköksissä ikuisen paluun ajatukseen. Erityisesti teoksessa *Historian hyödystä ja haitasta elämälle* esiintyvä epähistoriallinen näkökulma, joka näyttäytyy monumentaalisen- ja antikvaarisen historiankäsityksen kautta ennakoi tahto valtaan käsitettä (ks. §1 14—15, §2, §3 26—27). Monumentaalihistoria on muotoa luovaa plastista voimaa (plastische Kraft) (§1), kuten myös tahto valtaan, sillä monumentaalihistoria ei ”tarvitse täydellistä totuutta, vaan se yhdistää yhteensopimattomia asioita ja yleistää ne yhteensopiviksi, latistaa motiivierot ja yhtenäistää eri aiheet” (HH §2 22). Monumentaalihistorian kanssa tärkeää on myös epähistoriallinen tunteminen. Epähistoriallinen tunteminen on historiallista tärkeämpää, ”koska sen varassa kaikki oikea, terve ja suuri voi kasvaa” (HH §§ 14). Epähistoriallisella Nietzsche tarkoittaa ”voimaa ja taitoa unohtaa sekä kykyä sulkea itsensä rajoitetun horisontin sisään” (HH §10 82). Epähistorialliset voimat edustavat liikkeelle laittavaa dionyysistä elämää, joka on kaiken toiminnan lähde, mutta toiminta edellyttää aina toimijan sielun epäoikeudenmukaisuutta ja sokeutta (§1 16).

Pluralismi, epistemologisena lähtökohtana, ja tahto valtaan näyttävät olevan toisilleen vastakkaisia käsitteitä. Edellä opimme, että Nietzsche jäsentää maailmaa pluralismin kautta. Maailmaa ohjaa moninaiset voimat, jotka tahtovat mielellään julistaa itsensä totuudeksi, maailman viimeiseksi päämääräksi ja sovitukseksi. Sovitusta ei kuitenkaan ole, koska maailman *tulemista* ei voida pysäyttää *olemiseksi*¹. Tämän vuoksi lopullinen idea ja päämäärä puuttuu, jolloin jäljelle jää erojen leikki. Eteemme asettuu kysymys mitä tahto voi ja mitä tahdon tulee tahtoa? *Iloisessa tieteesä* (§357 211) Nietzsche saattaa kysymyksen oikeaan muotoon ja kysyy mikä on olemisen mieli? Vastausta tähän kysymykseen etsin Nietzschen myöhemmästä tuotannosta. Samalla nousee esiin jännite tai voidaan puhua jopa poliittisesta paradoksista, joka piilee tahdon valtaan ja pluralismin välillä.

Sitä voidaan spekuloida, missä määrin Nietzsche käyttää tahtoa valtaan ja ikuisen paluun teesiä vain omien tavoitteidensa ajamiseen, mutta se ei ole työni kannalta tärkeää.

¹ Oleminen tarkoittaisi yhteyttä ajattomaan ikuisuuteen, paikkaan, jossa ei ole aikaa, kuten Eden, paratiisi, taivas, tuonpuoleinen. Puhuttaessa olemisesta ei kannata liikaa lukkiutua Heideggerin tulkintamaailmaan, vaan olemisen on mahdollista Nietzschen filosofiassa ikuisen paluun ajatuksen kautta. Olemisen tarkoittaa ei-muuttuvaa, staattista ja identtistä.

Se, uskoiko Nietzsche esimerkiksi ajatukseen ikuisesta paluusta, on toissijaista, koska ikuisen paluun ajatuskoe tekee tehtävänsä ajatuksellisena hypoteesina. Politiikka nojaa käsityksiimme maailmasta. Nietzsche haluaa asettaa arvot uuteen järjestykseen ja käyttää siihen sellaisia käsitteitä kuin tahto valtaan¹ ja ikuinen paluu. Epistemologisesta lähtökohdasta tarkastellen Nietzscheille ”todellisuus” palvelee päämäärää eikä päämäärä ole johdettavista ”todellisuudesta”. ”Todellinen” maailma on ihmisen luomus (ks. esim. WP 276). Elämä tapahtuu aina ja ainoastaan näennäisessä maailmassa (EJ §2 24). Nietzsche toteaa, että yksilöt, jotka ovat kykenemättömiä asettamaan tahtoansa ja voimaansa asioihin, uskovat ja joutuvat uskomaan, että maailmassa on mielle jo annettuna (EJ §18 11, WP §585 (A) 318).

Nietzsche kritisoi filosofeja, jotka pyrkivät löytämään ”todellisen” maailman näennäisen takaa. He etsivät olemista ja samalla olevaista. He pyrkivät totuuteen. Nietzsche katsoo, että heidän tavoitteenaan on pyrkiä kohti entropiaa, jossa kaikki ero sulaa yhdeksi. Maailma sen sijaan on jatkuvassa synnytyksen tilassa. Elämä kärsii koko ajan luomisen tuskasta. Epistemologisesti tarkasteltuna ei ole olemassa *olemista* on ainoastaan *tuleminen*. Samoin ei ole olemassa *olevaista* on olemassa ainoastaan *näennäinen*.² ”Tahto totuuteen on tässä kohtaa tahto maailmaan joka pysyy paikallaan” (WP §585A).³ Filosofit, eritoten Platon ja Sokrates, jotka uskovat järjen tuovan maailmaan olemisen ja paljastavan olevaisen olemisessaan ovat dekadenteja ja nihilistejä. Smithin (1996, 78) sanoin: ”Sokrateesta tuli tieteellisen uskon isä, kun hän uskoi, että tiede pääsee olemisen ytimeen, tiedä kokonaisuus, muovaa sitä, korjaa se, paranna se.” Nietzsche katsoo, että koko länsimainen filosofia on rimpuilua yrittää pitää kiinni ’todesta

¹ On syytä huomauttaa, että tahdon valtaan käsite on monella tapaa ongelmallinen. Se voi toimia ainoastaan yleiskuvauksena, sillä se ei oman universaalien jäykkyytensä vuoksi pääse syvälle niihin hienovaraisiin nyanseihin, jotka koskevat ihmisen psykologiaa. Tällä tahdon huomauttaa, ettei tahto valtaan toimi kuin nihilismin ongelman ratkaisun kautta. Jos nihilismia ei koeta keskeisimpänä ongelmana yksilön elämässä on tahto valtaan vähintäänkin kyseenalainen käsitteellinen väline. Käsitteenä tahto valtaan on liian absoluuttinen.

² Vrt. Moderni kvanttimekaniikka. Kvanttimekaniikan isästä Niels Bohrsta lähteneet tutkimukset tukevat Nietzscheen teoriaa todellisuuden rakenteesta. Ihminen elää ”varjomaaailmassa” eikä subjektia ja objektia voi erottaa toisistaan, sillä olemme yhtä tutkimuskohteemme kanssa. Kvanttimekaniikka ei kerro meille mitään todellisuuden perimmäisestä luonteesta. Tutkijat ovat kiistelleet kvanttimekaniikasta viimeiset 70 vuotta. Jos kvanttimekanistiset tulkinnat ovat oikeita niin voi olla, että Jumala heittää sittenkin noppaa, Einsteinin tunnetuksi tulleesta toteamuksesta huolimatta.

³ ”Ersichtlich ist hier der Wille zur Wahrheit bloß das Verlangen in eine Welt des Bleibenden”. Pysyvä paikallaan oleva totuus löytyy Jumalasta. Tämän johdosta Nietzsche toteaa *Zarathustrassa* (*autuailla saarilla* 71) ”Voisitteko *ajatella* jumalan?—Mutta tämä merkitköön teille tahtoa totuuteen, että kaikki muuttuu ihmis-ajateltavaksi, ihmis-nähtäväksi, ihmis-tunnettavaksi! Omat aistinne teidän pitää *ajatella* loppuun asti!” Vastaavanlainen kohta (Z 96), missä Nietzsche toteaa, että totuuden tahto on yhtä lailla tahtoa valtaan, mutta se on tahtona oireellista ”kaiken olevaisen ajateltavuuden” tahtoa. Se on pyrkimystä tosi-maailmaan, näennäisen maailman sijaan. Maailmaan, joka olisi laskettava, luotettava, pysyvä. Maailmaan, joka pysyy paikallaan.

maailmasta’, toisin sanoen olemisesta, joka meinaa lipsua käsistä. Nietzsche tahtoo, että ihmisen tulisi oppia iloitsemaan luomisesta ja tulemisesta siis tahdon valtaan dionyysisestä luonteesta. Vain luomisen kautta ihminen saavuttaa ’tosi maailman’, sillä ’tosi maailmaa’ ei ole, se luodaan. Luomiseen taas tarvitaan taidetta, jonka avulla luodaan illuusioita. Kriittinen ajattelu sen sijaan pyrkii paljastamaan jokaisen taikatempun. Mutta entäpä jos valheet ovat välttämättömiä? Entäpä jos yhteiskunta voidaan perustaa ainoastaan tietämättömyyden ja erheen hataralle perustalle? Entäpä jos ainoastaan naiivi usko yhteiseen hyvään voi auttaa muodostamaan järjestyksen kaaoksen keskellä elävien ihmisten maailmaan? (WP §585, EJ 15—30, 116.)

Tahto valtaan lävistää Nietzschen myöhäisfilosofisen tuotannon. Se toimii pisteenä, jota kautta Nietzsche jäsentää maailmaa. Maailman (”die Welt”) voidaan nähdä koostuvan moneuden kaaoksesta, moninaisista energioista, jotka leikkivät keskenään. Nietzsche hahmottelee tällaisen maailman taustavoimaksi tahdon valtaan, jossa yksittäiset voimat tai tahdot (HP §36 39—40) yrittävät päästä toistensa herroiksi. Se on voimien synteettistä leikkittelyä, jossa ne määrittelevät itsensä, tuottavat eroja ja muovaavat uutta. Maailma on yksi kokonaisuus, joka muuttaa jatkuvasti muotoaan. Sillä ei ole päämäärää, ellei ympyrän kulkeminen itsessään ole maali. Tahto valtaan voimien ikuisena kiertona liittyy yksilön *ikuisuuteen, olemiseen* (Sein) eli jokaisen omaan ’tosi maailmaan’. Tahto valtaan yhdistettynä ikuisen paluun oppiin toimii kaiken elämän metafyyssisenä määreenä. Nietzsche antaa olettaa, että maailma koostuu tästä tahdosta valtaan, ei mistään muusta sen lisäksi. (WP §1067 549—550; vrt. HP §36 39—40; WP §634—§637 337—340.)

Tahto valtaan on ontologinen kuvaus maailmasta.¹ Nietzschildä kaikki palautuu tahdoksi valtaan. Tahto valtaan vastaa kysymykseen: mikä on olemisen mieli?² Tahto valtaan on mielekäs itsessään ja itselleen. Tahto valtaan tuottaa mielen (Sinn) (WP §590 323). Mieli taas on koko ruumiin tai elävän organismin attribuutti ja sitä kautta Nietzschen ja Aristoteleen ajattelusta voidaan löytää aktuaalisen ja potentiaalisten lisäksi keskeisiä yhtäläisyyksiä.³ Tahtominen on mielekästä. Luominen on mielekästä. Voiman

¹ Tutkijat ovat asiasta montaa mieltä. Esimerkiksi Kaufmannille tahto valtaan on ensisijaisesti psykologinen käsite (1974, 204, 420). Asiaan palataan myöhemmin.

² Tässä kohtaa on tähdennettävä mitä esitetyllä kysymyksellä tarkoitetaan. Kysymys: mikä on olemisen mieli?, tarkentuu kun se ymmärretään kysymyksenä: mikä saa ihmisen tai orgaanisen elämän liikkeeseen, toimintaan tai aktiini. Tahto valtaan vastaa kysymyksiin, mikä ihmistä liikuttaa? Mitä on elävä? Mitä on elämä? Mikä on olemisen mieli? Näin kysymys sisältää sekä eksistenssifilosofisen aspektin että pluralistisen aspektin. Tahto valtaan on vastaus pluralismiin ja eksistentiaalisiin kysymyksiin, jotka ovat Nietzschen ajattelun keskeiset ongelmat, joihin hän etsi vastausta.

³ Vrt. Aristoteleen käsite psykhe. Teoksessaan *De Anima, Sielusta* (2006) Aristoteles esittää sielun kuuluvan kaikille eläville organismeille (415a24—25). Samalla ”sielu on elävän ruumiin syy ja periaate” (415b9) ja

suuntaaminen tahdon haluamaan suuntaan on mielekästä. Voimalla on sisäinen tahto eli tahto valtaan. Koska oleminen tapahtuu ajassa, täytyy kaikkien elävien olentojen suunnata tahtonsa kohti uusia päämääriä. Lopullista päätepestettä ei ole. Päämäärä puuttuu, historia ei koskaan pääty. *Oleminen* on jatkuvassa *tulemisen* tilassa¹, jossa tahto valtaan luo maailmaa ja maailmankaikkeutta. Huomautuksena lukijalle jo tässä vaiheessa, että Nietzscheä käsitellessä tulisi käsite tahto, ymmärrettynä ihmisen tietoisena tahtona, laittaa kokonaan pannaan, sillä sitä ei ole. On olemassa ainoastaan tahto valtaan, joka on yhtä kuin *mieli*, joka taas ei ole pelkästään tietoinen mieli. Ei tahto *vaikuta*, ei tahto ole mikään *kyky*, vaan tahto on pelkkä sana (EJ §5 26—27).

Mitä mieli (Sinn) tarkoittaa? Mieli sulkee sisäänsä olotilan, mielekkyyden, merkityksen, suunnan ja tavoitteen. Mieli ei ole kuitenkaan tietoinen koneiston osa vaan se on olemuksellinen osa olemassaoloa, josta tietoisuus pääsee vain välillisesti nauttimaan. Mieli ottaa haltuun parhaiten ajatuksen tahdosta valtaan, käyttäähän Nietzsche nihilismistä myös määrettä mielettömyys (Sinnlosigkeit)², mikä voidaan suomentaa myös mielen puutteeksi.

Tahto valtaan (*Wille zur Macht*) näyttäytyy *mielenä*. Olisi perusteltua kääntää Nietzschen käsite *Wille zur Macht* käsitteeksi tahto väkevyyteen, jolloin korostuisi paremmin tahdon valtaan voimakkuutta, varmuutta ja mieltä painottava luonne. Jätän näin kuitenkin tekemättä, sillä kun tahtoa valtaan tarkastellaan poliittisena oliona, merkitsee se ennen kaikkea pyrkimystä valtaan ja määräävään asemaan, jossa tahto valtaan voi asettaa oman mielensä ja tahtonsa asioihin. Sisästäpäin katsoen, ikäänkuin 'subjektista' käsin,

edelleen ”sielu on syy määritellyllä kolmella tavalla: sielu on nimittäin syy liikkeen lähtökohtana ja päämääräsyynä ja sielullisten luonnollisten kappaleiden substanssina” (415b10—13) sekä ”kaikki luonnolliset kappaleet ovat sielun työvälineitä, ja tämä koskee niitä samalla tavoin eläimissä ja kasveissa, joissa ne ovat sielun vuoksi” (415b18—20; vrt. 411b28—31). Aristoteles käyttää kaikesta liikkeelle laittavasta voimasta nimitystä sielu ja kaikkien sielujen päämäärinä ”ovat lisääntyminen ja ravinnon käyttäminen” (415a26) ja kaikkien elävien tehtävänä ”on tuottaa toinen samanlainen, eläimen eläin ja kasvin kasvi, jotta ne voivat mahdollisuuksiensa mukaan olla osallisia ikuisesta ja jumalallisesta” (415a28—b1). Myös ”muuttuminen ja kasvu tapahtuvat sielun vaikutuksesta” (415b23—24) ja liike tapahtuu kun sielu aistii ympäristöään ja joutuu siten vaikutuksen kohteeksi (416b32—417a1; vrt. 415b22—23). Nietzschen tahto valtaan muistuttaa kovasti Aristoteleen käsitystä sielusta kaiken liikkeen alkusyynä. Tämän lisäksi yhdistävä tekijä on naturalistinen painotus päämääräsyistä, vaikkei Nietzsche Aristoteleen päämääräsyitä jaakaan.

¹ ”Mikä on, ei *kehkeydy*, ja mikä *kehkeytyy*, sitä ei *ole...*” (EJ §1 23; ks. myös WP §585). Alkutuotannon teksti *filosofia Kreikan traagisella aikakaudella* auttaa ymmärtämään Nietzschen käsitystä ajasta, tilasta ja liikkeestä, siis olemisesta ja tulemisesta. *Epäjumalten Hämärän* kohta ”*Järki*” *filosofiassa* tulisi pohjustaa nimenomaan lukemalla tuo alkukauden teksti. *Epäjumalten Hämärä* pohjautuu muutenkin pitkälti noihin varhaisiin teksteihin.

² Nietzsche käyttää varsinaisissa teoksissaan termiä *Sinnlosigkeit* vain kerran *Moraalin Alkuperän* viimeisessä aforismissa. Hollo on kääntänyt termin tarkoitukseksi, mikä kuvaa hyvin termin eksistenssifilosofista painotusta. Jälkeenjääneissä kirjoituksissa termi toimii usein synonyymina nihilismille ja mainitaan kaikkiaan 16:ssa aforismissa (ks. erit. WP §1, §11, §36, §55, §69, §599, §602, §617).

Wille zur Macht on tahtoa väkevyyteen eli *mielen* (Sinn) lisääntymiseen, kasvuun ja kohoamiseen.

Tahto valtaan luo minuutta ja merkityksiä. Tahto valtaan luo mielen ja identiteetin elämälle, koska tahto valtaan näyttäytyy mielenä. Maailma on aina luonnollinen, sillä ei ole olemassa muuta kuin tahtoa valtaan.¹ Samoin kuin tahto valtaan voi myös kasvaa, voi jonkin asian mieli kasvaa yhä suuremmaksi. Ei kuitenkaan hermeneutiikan perinteisessä muodossa, jossa kohteen paljastuminen uudella tavalla avaa siihen uuden näkökulman tai syventää kokemusta kohteesta, vaan mieli on enemmän rakkauden kaltainen ominaisuus, jossa kohde nähdään voimakkaita merkityksiä ja tunteita herättävänä entiteettinä. Mieli saa tahtomaan kohdetta yhä enemmän ja sitä kautta olento kokee kohteen *mielekkäämpänä*, ahtaammasta *amor fatin* perspektiivistä. Rakkaus ei aseta kysymyksiä, rakkaus on puhdasta myöntöä ja maailmasta tulee täydellinen rakkauden kautta (WP §805). Tätä kautta tahto valtaan vääristää, mukauttaa rakastamiaan kohteita ja on kaiken toiminnan mahdollistaja. Tahto valtaan ”meitä pidättää tässä yksinkertaistetussa, läpikotaisin teennäisessä, kokoon runoillussa, kokoon väärennetyssä maailmassa” (HP §24 28). Mieli on ennen kaikkea voima, joka laittaa ihmisen liikkeeseen. Mitä voimakkaampi tahto valtaan on, sitä voimakkaammin mieli manifestoituu toimintana.

Kaikkea orgaanista maailmaa ohjaa siis tahto valtaan. Näin ollen kaikki tapahtuminen “on *valtaamista, valtaanpääsyä* ja että taas kaikki valtaaminen ja valtaanpääsy on uudesti-tulkintaa, järjestelyä jossa aikaisemman ‘merkityksen’ ja ‘tarkoituksen’ täytyy välttämättä himmentyä tai kerrassaan sammua.” (MA §12 69.) Elämä muuttaa alati muotoaan, mutta edistystä on kun päästään yhä “*suurempaan valtaan* ja se toteutetaan aina lukuisten pienempien valtojen kustannuksella. ‘Edistyksen’ suuruuden *mittana* on kaiken sille välttämättä uhrattavan määrä.” (MA §12 69; vrt. WP §982.) Tämä elämän olemus eli tahto valtaan noudattaa omaehtoisten, hyökkäävien, valtaavien, uudestitulkitsevien, uudesti-suuntaavien ja hahmottavien voimien määräyksiä, joiden vaikutuksesta elämä saa suuntaansa, muotonsa ja mielen. (MA §12 69.)

On vaikeaa ymmärtää, jos toteamme vain, että mieli on olemisen mieli. Toteamus kuulostaa tautologialta ja sitä se myös on. Tämä ei ole kuitenkaan ongelma sillä Nietzsche suussa Descartesin viimeinen varmuus *cogito ergo sum* taipuu toteamukseksi

¹ Tahto valtaan on naturalistinen myös siinä mielessä, ”ettei ole mitään muuta reaalisesti ’annettua’ kuin maailmamme, jonka muodostavat pyyteet ja intohimot, ettemme voi päästä alas tai ylös mihinkään muuhun ’realiteettiin’ kuin juuri viettiemme realiteettiin—sillä ajattelu on vain näiden viettien toisiinsa suhtautumista” (HP §36 39).

“ajattelua on, sen vuoksi on ajatuksia” (WP §484 268). Tarkasteltaessa ihmisen ulkopuolella vallitsevaa orgaanista elämää, voidaan tahto valtaan paikantaa niiksi voimiksi, jotka saavat orgaanisen elämän kasvamaan ja pyrkimään kohti uusia kohteita. Nietzsche toteaaakin, että “eläinten kohdalla on mahdollista jäljittää kaikki vietit tahtoon valtaan; kuten myös kaikki orgaanisen elämän toiminnot” (WP §619 333). Tahto valtaan toteuttaa itseään elävien organismien kautta ja ilmenee erilaisine vietteinä, haluina ja pyrintöinä, jotka versovat orgaanisesta elämästä. Kaikkiin noihin pyrintöihin sisältyy sisäinen mieli, joka ilmentää niiden tahtoa valtaan. Tälle purkautuvalle voimalle on asetettava nimi ja Nietzsche nimeää sen tahdoksi valtaan.

Tahto valtaan tuottaa tietoisuuteen halujaan ja pyrkimyksiään. Tätä voidaan kuvata unen avulla, jolloin tietoisuuteen kumpuaa mielikuvia tiedostamattoman ruumiin tuotoksena. Tietoisuus on ikään kuin ymmällään, koska se ei voi useinkaan ymmärtää tiedostamattoman viestejä. Unikuvat kuitenkin mahdollistavat ymmärryksen elävistä voimista, jotka versovat ihmisessä. Niillä on tahto, jota ei voida samaistaa tietoiseen tahtoon, joka Nietzscheille on vain erheellistä metafysiikkaa. Näin tahto valtaan on tiedostamattomasta kumpuava elämää ja minuutta luova voima, jossa tietoisuus on osallinen mielestä, jonka tahto valtaan tuottaa. Mieli on tahto valtaan, jonka *hienouksiin* tietoisuudella ei koskaan ole pääsyä, mutta jonka iloista ja suruista tietoisuus pääsee tahtomattaankin osalliseksi. Tämä voidaan Nietzscheen mukaan todeta kohdatessamme ulkoinen ärsyke. Tahto valtaan tulkitsee sen mielihyvänä taikka mielipahana “enimmälti meidän tietämättämme; ja sama ärsyke *voidaan* tulkita mielihyväksi tai mielipahaksi” (IT §127 118). Tietoisuudella on näin katsottuna vain vastaanottava rooli, ruumista tulkitsevan Itsen (das Selbst) lähettäessä sille mielikuvia ja tunteita, joista tietoisuus pääsee vasta sen jälkeen osalliseksi. Tietoisuus kykenee aiheuttamaan kuitenkin kiellon omalla reaktiivisella toiminnallaan ja ehkäistä liikkeen syntyminen. Sen toiminta perustuu vastavaikutukseen, kun taas aktiivinen tahto valtaan pitää meidät liikkeessä (MA §10 28). Aktiivisuus merkitsee kurottautumista valtaan (WP §657 347).

Unen tarkastelussa on mentävä syyn ja seurauksen kritiikkiin. *Epäjumalten hämärässä* (§4 42, vastaavankaltainen kohta ks. AA §119) Nietzsche kuvaa unta, jonka aikana nukkuvan korviin kantautuu etäisen tykinlaukauksen ääni. Nukkuvan ihmisen mielikuviutus liittyy aistimukseen jälkeensä syyn. Se tahtoo selvittää sattuman taustalle piiloutuvan merkityksen. Tämän merkityksen kautta yksilö kaivaa tapahtumalle motiivia ja tahtoo palauttaa sen johonkin tunnettuun. Nukkuvan mielikuviutus keksii tapahtumalle syyn ja sille saatava selitys, oli se millainen tahansa tai miten pahasti vääristetty tahansa,

rauhottaa nukkuvan mielen. Näin *mielihyvä* (”voima”) toimii totuuden kriteerinä. Ihminen toimii Nietzschen mukaan tällä tavoin myös valveilla ollessaan. Haluamme selvittää *syyn* omille tunnetiloillemme. Tähän käytämme apunamme muistia, ”joka tällaisessa tapauksessa ryhtyy tietämättämme toimimaan, tuo esiin aiempia samankaltaisia tiloja ja niihin kiinnikasvaneita kausaalitulkintoja—*ei* niiden todellista syysuhteisuutta (...) Näin syntyy *totunnaisuus* määrättyyn syytulkintaan, joka tosiasiallisesti estää syiden *tutkimisen* ja jopa sulkee sen kokonaan pois. (EJ §4 42.) Tämä ilmentää tahtoa valtaan. ”Se, että voi johdattaa jonkin tuntemattoman johonkin tuttuun, helpottaa, rauhoittaa, tyydyttää ja suo sitä paitsi vallantunteen (Gefühl von Macht)” (EJ §5 43). ”Seuraus: yksi syynmääritys käy yhä vallitsevammaksi, tiivistyy systeemiksi ja astuu vihdoin esiin *hallitsevana*, eli yksinkertaisesti sulkee pois *muut* syyt ja selitykset.—Pankinjohtaja ajattelee heti ’afääriä’, kristitty ’syntiä’, neitonen mielitettyään.” (EJ §5 43.) Tämän johdosta myöskään filosofiaa ei ohjaa ”tietämisvietti” vaan vallanhimoinen vietti, koska se ”haluaisi kovin mielellään esittää *itsensä* olemassaolon viimeiseksi tarkoituksiperäksi ja kaikkien muiden viettien oikeutetuksi herraksi.” (HP §6 11). Filosofia on henkisin tahto valtaan ja tyrannimainen vietti, joka värjää todellisuutta omilla väreillään. Todellisuus, näin sanottuna, on aina väritettyä ja peitettyä. Uskoessaan itseensä, jokainen filosofia luo maailman omaksi kuvakseen. (HP §9 13; IT §112 110; Z 96.) Kaikki maailmasta tehdyt tulkinnat ovat tahdon valtaan toteutumista. Tahto valtaan tulkitsee maailmaa ja kaikki psykologia on peräisin tahdosta valtaan (HP §23 26).¹

Nietzschele tahto valtaan on positiivinen ilmiö. Yritys kamppailla sitä vastaan on vastaväite elämälle, elämän ollessa tuota tahtoa valtaan. Demokraattiset, kristilliset ja valistuksen aatteet merkitsevät vastalauseita elämälle samoin kuin tasa-arvo, joka pakottaa ihmisen sisäiseen kamppailuun ja ihminen myrkytty sisältä käsin. Emansipaatio virheellisistä uskomuksista on oikeutettua ainoastaan, kun taistellaan elämälle vihamielisiä vaistoja vastaan. Kristilliset (nihilistiset) vaistot merkitsevät Nietzschele vaaraa, jota vastaan on noustava kamppailuun.

¹ ”Ei ole olemassa *sen paremmin* itsekkäitä *kuin* epäitsekkäitäkään tekoja: kumpikin käsite on psykologiselta kannalta pelkkää hölynpölyä (...) Moraali, ihmiskunnan viettelys on perin juurin väärentänyt kaiken psykologian *moralisoimalla* sen.” (EH §5 71.) Nietzschen mukaan ”suurin osa tietoista ajattelua on vielä luettava vaistotoimintoihin” ja tämän johdosta myös ”filosofin tietoista ajattelua ohjaavat salaa hänen vaistonsa pakottaen sen määrätyille urille” (HP §3 9). Filosofissa ”ei ole kerrassaan mitään persoonatonta; ja erityisesti hänen moraalisensa todistaa ehdottomasti ja ratkaisevasti, *kuka hän on* – toisin sanoen, mihin keskinäiseen arvojärjestykseen hänen luontonsa sisimmät vietit ovat sijoitetut” (HP §6 11—12).

Nietzschelle Schopenhauerin¹ filosofia on kristillisen maailman huipentuma. Tahto valtaan määrittäytykin ennen kaikkea Schopenhauerin elämän tahdon käsitettä vastaan ja kaikkia käsityksiä, jotka asettavat elämälle, jonkin korkeamman päämäärän ja mielen kuin tahdon valtaan. Nietzsche toteaa, että: “fysiologien pitäisi harkita, ennenkuin määrittelevät itsensäilytysvietin elimellisen olennon päävietiksi. Se, mikä on elävää, tahtoo ennen kaikkea *purkaa* voimaansa—itse elämä on tahtoa valtaan—: itsensäilytys on yksi sen välillisistä ja tavanomaisista *seurauksista*. Lyhyesti sanoen, tässä, kuten aina, on varottava tarpeettomia teleologisia periaatteita!” (HP §13 18.) Eittämättä tahto valtaan asettuu kokonaisuudessaan Schopenhauerin käsityksiä vastaan, jotka Nietzsche tulkitsee nihilistisiksi. Tahto valtaan asettuu siis nihilismia vastaan.

Tahto valtaan purkaa voimansa, vaikka se merkitsisi oman itsen tuhoa.² Tahto valtaan riskeeraa oman elämänsä pyrkiessään saavuttamaan kohteensa. Tahto valtaan vie voimansa täydellistymiseensä saakka, koska sillä on sisäinen mieli, jota se toteuttaa. Tahto valtaan ei kysy tarkoitusta, taikka päämäärää, koska ne ovat sille itsestäänselvyyksiä. Ihmisen kohdalla asetelma kylläkin mutkistuu, kun tietoisuus astuu mukaan kuvioihin. Tietoisuuden (muistin ja historian) kautta tahto valtaan voi kääntyä reaktiivisuuteen ja nihilismiin. Ihmisessä reaktiiviset voimat voivat heikentää tahtoa valtaan, jos hän elää moninaisessa arvomaailmassa eli ihmisten keskellä.³ Ihmisessä reaktiiviset voimat voivat

¹ Schopenhauerin filosofian vaikutusta Nietzscheen ei voida aliarvioida, mutta kuten kolmas *Epäajanmukainen tutkielma Schopenhauer kasvattajana* osoittaa, niin Nietzscheen suhde opettajaansa sai enemmänkin persoonallisia muotoja. Schopenhauerista muodostui Nietzscheelle eräänlainen isähahmo. Nietzscheen filosofia kulki lopulta päinvastaiseen suuntaan, kuin Schopenhauerin. Nietzschestä tuli kaiken elämän myöntäjä ja puoltaja. Nietzscheelle Schopenhauer viitoitti tien koko Nietzscheen filosofiselle tuotannolle. Schopenhauerin varjo kulki osana koko Nietzscheen filosofista tuotantoa. Schopenhauerin ja Nietzscheen suhteesta. Ks. Georg Simmelin *Schopenhauer und Nietzsche* (1986). Myös englannin kielinen käännös löytyy.

² Tämä on toistuva teema Nietzscheen tuotannossa. Päämäärä ylittää refleksoinnin myös ihmisen kohdalla. ”Kysy myös ihminen itseltäsi, miksi olet täällä yksilönä olemassa, ja jos et saa muuta vastausta, koeta silloin oikeuttaa olemassaolosi mieli (den Sinn deines Daseins) *a posteriori* antamalla sille jokin korkea ja jalo päämäärä. Elä tai tuhoudu! Sillä ei ole parempaa elämän tarkoitusta kuin tuho pyrittäessä johonkin suureen ja mahdolliseen, *animae magnae prodigus* (elämästä piittaamatta). (HH §9 72.) Halmesvirta on kääntänyt latinan kielen toteamuksen *animae magnae prodigus* elämästä piittaamatta. Perusteltua olisi kääntää kohta myös yltäkylläiseksi *mielen* (Sinn) suuruudeksi. Vastaava kohta ks. *Nachlass* kesä-syysy 1873 29 [54]. (ks. myös IT §349; HP §13; WP §650, §688).

³ Nietzsche korostaa filosofiassaan yksinäisyyttä, koska se ”suo teille myös oikeuden itse säilyä jossakin mielessä hyvänä” (HP §25 29). Vaistojen varmuuden Nietzsche kokee voivansa saavuttaa vain erakoitumalla, sillä sosiaaliset suhteet pakottaisivat luopumaan ’omasta itsestä’ ja tekemään kompromisseja. Kenties individualismin siemen piilee juuri tässä ajatuksessa, että ihmisen on vaikeaa tyydyttää yksilöllisiä tarpeitaan yhteisössä. Samalla yksilö tarvitsee kuitenkin myös yhteisöä. Schopenhauer voi myös valaista asiaa: ”[y]htenä kylmänä talvipäivänä, joukko piikkisikoja kerääntyi lähekkäin välttyäkseen paleltumiselta. Mutta pian he tunsivat toistensa piikit painautuneina kylkiinsä ja se heidät liikkumaan erilleen. Jälleen kerran, kun lämmön tarve pakotti heidät yhteen, toisintui sama tapahtuma ja piikit painoivat toistensa kylkiä. Niin piikkisiat pallottelivat kahden pahan välillä, kunnes he löysivät oikean etäisyyden minkä päästä he pystyivät

käydä taistoon aktiivisten voimien muotoa luovan toiminnan rikkomiseksi. ”Kuinka myrkylliseksi, kuinka viekkaaksi, kuinka kehnoksi tekeekään ihmisen jokainen pitkä sota, jota ei voida käydä avointa väkivaltaa käyttäen! Kuinka *persoonalliseksi* tekeekään pitkä pelko, pitkäaikainen vihollisten, mahdollisten vihollisten tarkkaaminen!” (HP §25 29; vrt. HP §76 67.)

Tahto valtaan voidaan nähdä Nietzschen löytönä pluralismin asettamaan haasteeseen. Nietzscheillä pluralismin juuret tulevat sekä eksistentiaalisen tason pohdinnoista että tahdosta valtaan, joka näyttäytyy moninaisten voimien välityksellä. Vitalistina Nietzscheille kaikki muotoilut, jotka pitävät nihilismin loitolla ovat menestyksellisiä ja oikeita. Se ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki on sallittua (MA §24 149). Luominen ja korkea kulttuuri edellyttävät merkityksiä, jotka heijastavat ihmisen kohottautumista luonnon ja luonnollisen yläpuolelle. Pluralismi mahdollistaa ihmiselle moninaisia tapoja toteuttaa itseään maailmassa, jossa *Itse* on dionyysisen tahdon valtaan temmellyskenttä. Kohottautuminen luonnon yläpuolelle merkitsee uuden luonnon löytämistä. Nietzscheille tahto valtaan on keino toteuttaa uutta ihmisyyttä.

Nietzscheille tahto valtaan on kaiken psykologian taustalla. Tahto valtaan tulkitsee maailmaa eikä objektiivista lähtökohtaa ole olemassakaan. Tulkinnat kumpuavat tahdosta valtaan, mikä taas ilmenee haluina, tavoitteina, pyrkimyksinä, arvostuksina, jne. Tämä on tärkeä seikka, joka Nietzscheille voidaan antaa tunnustukseksi suhteessa varhaisempiin filosofiin. Kant suoritti kopernikaanisen käänteen filosofiassa, mutta jätti arvokritiikin tekemättä. Nietzscheille tahto valtaan avaa mahdollisuuden filosofiselle manipulaatiolle. ’Vapaana henkenä’ Nietzsche omaa vastuun ja omantunnon ihmisen kokonaiskehitystä ajatellen (HP §61 60). Mutta mistä osasista tahto valtaan koostuu?

parhaiten kestämaan toisiaan.” (TS osa 22 alaviite 4, lainaus teoksesta *Parerga und Paralipomena* vol. II (1851) osa 396.)

3.2.1 Tahto valtaan ja totuus

“Riittänee sanoa, että mitä pinnallisemmin ja karkeapiirteisemmin se on nähty, sitä arvokkaammalta, kauniimmalta ja merkittävämmältä maailmaa näyttää. Mitä syvemmälle yksilö katsoo, sitä enemmän arvostuksemme katoavat—mielettömyys lähestyy! Me olemme *luoneet* maailman, johon kuuluu arvoja! Tietämällä tämän, tiedämme myös, että totuuden kunnioittaminen on jo seurausta illuusiosta—ja yksilön tulisi arvostaa, enemmän kuin totuutta, sitä voimaa, joka luo, yksinkertaistaa, muotoilee ja keksii.” (WP §602 326.)^{xvii}

“Maailma, jossa elämme on väärennös, siis se ei ole fakta, vaan niukkojen havaintojen perusteella luotu runoelma ja kudelma; se on ‘alati liikkeessä’, jotain mikä on alati tulemisen tilassa, valheena, joka muuttuu alati, mutta joka ei koskaan pääse lähelle totuutta: koska—ei ole olemassa ‘totuutta’.” (WP §616.)^{xviii}

“Totuus on erhe, jota ilman tietyn kaltainen elämänmuoto ei voisi elää. Elämän arvo on viime kädessä ratkaisevaa.” (WP §493; vrt. §172, §483, §487.)^{xix}

Aluksi on syytä tarkastella mistä näkökulmasta Nietzsche lähestyy totuutta. Nietzscheille totuus on aina arvoihin liittyvä kysymys. Totuus asettuu eteen sellaisina kysymyksinä kuin mitä tulisi tehdä? Mikä on arvokasta? Millaista elämänmuotoa valinnat edistävät? Mikä on elämän tarkoitus? Vastaukset näihin kysymyksiin ratkaisevat millaista kulttuuria ja elämänmuotoa haluamme edistää. Totuus on arvokysymys ja näkökulmamme totuuteen on riippuvainen tarkastelijan arvoperspektiivistä. Tässä luvussa jatkamme pohdintoja, jotka aloitimme luvuissa *tie postmodernismiin* ja *pluralismin moninainen mieli*. Totuus näyttäytyy nyt tahdon valtaan kautta. Sitä vastaan asettuu tahto totuuteen. Tässä luvussa tutustumme näiden kahden erilaisen lähestymistavan suhteeseen ja selvitämme millä kriteerillä Nietzsche jäsentää erilaisia tapoja maailmaan.

Iloisessa Tieteessä (§110 108) Nietzsche esittää kysymyksen: “Missä määrin totuus sietää omaksumista?” Tämän kysymyksen Nietzsche asettaa kaiken elämän ylle, sillä ei ole suoraan sanottua, että ”totuusvietti” olisi elämää säilyttävää. Jos, totuus ei ole elämää säilyttävää, niin itse totuuden arvo asettuu kyseenalaiseksi. Nietzscheille nihilismin peikko väijyy totuuden tahdon taustalla sillä erhe on olemassaolon edellytys (WP §853). *Pyrkimys ”tosimaailman” löytämiseen* on oireellista, sillä silloin voi käydä niin, että ”*rehellisyys* johtaisi inhoon ja itsemurhaan” (IT §107 103; vrt. TS osa 15 96), sillä ei ole olemassa kuin tulkintoja.

Uskomukset tai tulkinnat voidaan jakaa kahteen luokkaan, joista ensimmäiseen kuuluvat elämää edistävät ja säilyttävät ja toiseen luokkaan dekadenssia ja nihilismia edistävät uskomukset (HP 9; WP 326; TW *Epilogi*). Tämä jakotapa on nimenomaan

herramoraalin mukainen. Se on tapa hahmottaa moraalit uudella tavalla. Siinä hyvä ja paha korvataan hyvällä ja huonolla, elämää myöntävällä ja elämää kieltävällä aspektilla. Orjamoraali, hyvän ja pahan käsitteinen, voidaan sijoittaa herramoraalin huonon kategoriaan. (HP §260 169—173; AK 8.) Orjamoraali taas jäsentää maailman juuri päinvastoin. Herramoraalin hyvä on orjamoraalin paha. (MA §11 31.) Tämä on keskeinen jaottelu, jonka kautta Nietzsche tulee ymmärrettäväksi. Nietzsche tulkitsee elämää heikkouden ja vahvuuden termein, eikä esimerkiksi hyvyyden ja pahuuden, tyhmyyden ja viisauden, tiedostetun ja tiedostamattoman, objektiivisen ja subjektiivisen, toden ja valheen käsittein, sillä jälkimmäiset termit ovat alisteisessa suhteessa ensiksi mainittuihin nähden. Kyseessä on *differentiaalinen elementti*, jonka kautta Nietzsche arvoja jäsentää. Jaottelun avulla Nietzsche käy sotaan nihilismia vastaan, jonka hän näkee vääjäämättä käyvän Euroopan yli (WP 4, 16).

Teoksessaan *Hyvän ja pahan tuolla puolen* Nietzsche nostaa esiin, että nihilismin vaara piilee totuudentahdon taustalla ja asettaa samalla kysymyksen itse totuuden arvosta. Nietzsche haastaa samalla totuuden perinteisen määritelmän ja kysyykin, että entäpä jos totuus on ”nainen”. Eikö silloin ole syytä olettaa, että filosofit ovat lähestyneet sitä kömpelöisen tungettelevasti ja sopimattomia välineitä käyttäen. ”Huolimatta kaikesta siitä arvosta, joka saattaa kuulua totuudelle, totuudelliselle, epäitsekkäälle; olisi mahdollista, että näennäiselle, harhantahdolle, itsekkyydelle ja pyyteelle täytyisi tunnustaa korkeampi ja perinteellisempi arvo kaikkea elämää varten” (HP §2 8). Ehkä erhe on arvokkaampaa kuin totuus, sillä vaarana on, että ”luopuminen erheellisistä arvostelmista olisi luopumista elämästä, elämän kieltämistä. Erheen tunnustaminen elämän edellytykseksi: se tosin merkitsee tavanomaista arvontunteiden vastustamista vaarallisella tavalla; ja filosofia, joka uskaltaa sen tehdä, sijoittuu jo yksin siten hyvän ja pahan tuolle puolen.” (HP §4 9—10; vrt. IT 12—13.) Tulkintojen ja uskomusten arvo mitataan ainoastaan siinä, missä ne edistävät elämää (HP §4 9). Uusi Nietzsche sen sijaan etsii totuutta. ”Totuudesta poiketen, Nietzsche vaatii tahtoa totuuteen” (Schmidt 1988, 134).¹

¹ Totuuden etsiminen liittyy etenkin Nietzschen varhaistuotantoon, aina *Iloiseen tieteseen* asti (ks. erit. IT §2, §359). *Zarathustrassa* muutos on jo selkeä. Myös *Iloisen tieteen* syksyllä 1886 kirjoitettu johdanto kuuluu seuraavan kaltaiseksi: ”[n]ykyisin me pidämme sopivaisuuteen kuuluvana, ettei tahdota nähdä kaikkea alastomana, olla läsnä kaikessa, ymmärtää ja ’tietää’ kaikkea” (IT 12). Myös Kaufmann (erit. 1974, 228—235) tekee tässä kohtaa hyvin erikoisen tulkinnan, jossa tahto valtaan tulkitaan ”vapauden vaistona”, joka täydellistyy ainoastaan rationaalisuuden kautta. Kaufmann tahtoo sanoa, että järjen (Reason) avulla ihminen muovaa itsestään voimakkaan ja sublimoi ja kanavoi impulssinsa, joten ”järki on ’korkein’ tahdon valtaan ilmentymä, siinä erityisessä mielessä, että rationaalisuuden kautta ihminen voi ymmärtää päämääränsä parhaiten” (230). Eittämättä *tietoisuuden* avulla tahto valtaan voi muovata ihmistä, mutta genealogin rationaalisuus kuitenkin rikkoo kaikki päämäärät, koska ei ole olemassa totuutta, jota ihminen voisi lähestyä.

Mitä Nietzsche tarkoittaa erheellä ja astumisella hyvän ja pahan tuolle puolen? Miksi tämä askel on otettava? Nietzsche tahto valtaan pitää meidät kiinni elämässä, sillä ”me olemme keksineet käsitteen ’tarkoitus’: todellisuudessa tarkoitusta ei ole olemassakaan” (EJ §8 46). Tahto valtaan on luova voima, joka luo *mielen* eli *perspektiivin*. Perspektiivi pitää joitain asioita hyvinä ja joitain huonoina. Eri ihmisillä on erilaisia käsityksiä siitä mikä on hyvää ja huonoa. Jos pyrimme avoimen emansipaation (hermeneutiikan) kautta sovittamaan eriäviä uskomuksiamme, niin tahto valtaan purkautuu ihmistä itseään vastaan. Tätä painottaa erityisesti Vattimo.¹ Nietzsche hermeneuttinen emansipaatio merkitsee liian pitkälle vietyä, ettei yksilö omaa enää varmuutta itsestään ja vaistojen alueella vallitsee anarkia (vrt. WP §712). Astuessamme hyvän ja pahan tuolle puolen, emme pyri avoimeen emansipaatioon vaan vaistot valjastetaan määriteltyjen päämäärien palvelukseen. Erheemme saavat aikaan julmia ja väkivaltaisia muotoja, mutta se on parempi vaihtoehto, Nietzschen mukaan, kuin tehdä ihmisestä ’sairas eläin’, jolloin vaistoja ei pakoteta palvelukseen, vaan tilalle astuu hermeneuttinen reflektio.

Nietzsche metafysiikan kuolinvirsi merkitsee suurta hätää—nihilismin vaaraa. Jumalallisen auktoriteetin puuttuminen tarkoittaa, että ihminen menettää suuntavaistonsa. Sen seurauksena harhailemme ”äärettömässä olemattomuudessa” ja ”kasvoihimme huokuu tyhjä avaruus” (IT §125 116—117). Illusion, erheen ja väärennöksen tahtominen merkitsee Nietzsche irtautumista nihilismistä. Näennäiseen maailmaan sukeltaminen tarkoittaa kauneuden luomista maailmaan. Se on taiteilijan hengen tuotantoa, jonka avulla olemiselle luodaan tarkoitus ja sitä kautta maailmaan synnytetään värit, ylhäinen ja alhainen. Sen sijaan ”illusion rikkomisen seurauksena emme saavuta totuutta, vaan yhden lisäpalasen välinpitämättömyyttä, jatkeen ’tyhjiydellemme’, lisäyksen ’autiomaahamme’.” (WP §603 327).^{xx}

Mutta entäpä jos Nietzsche olisi oikeassa siinä, että totuus olisikin ”nainen”. Jotain houkuttelevaa, pettävää, arvoituksellista ja moninaista. Eikö totuutta tule lähestyä

Mielestäni perustellessaan rationaalisuutta ja järkeä Nietzschen irrationalismia vastaan, Kaufmann joutuu käsitteellisen sekaannuksen viemäksi, joko tarkoituksella tai tahtomattaan. Tietoisuus, järki ja rationaalisuus eivät merkitse samaa asiaa. Näistä kaksi viimeistä ilmentää tahtoa totuuteen, jonka tuottamasta hajaannuksesta tietoisuus Nietzschen mukaan kärsii. Lukija voi luoda oman näkemyksensä Nietzschen käsitteestä (Wille zu Wahrheit) esimerkiksi seuraavista keskeisistä kohdista (*Z autuaillla saarilla, kuuluisista viisaista, itsensä voittamisesta*; HP §1, §2, §9, §10, §25, §211; IT §4, §344; MA III kirja §24 ii, iv, §27 i, ii; EJ §21

¹ Gianni Vattimo ammentaa Nietzscheä ja tulkitsee nihilismin yhtäläiseksi hermeneutiikan kanssa ja jatkaa edelleen, että hermeneutiikka merkitsee emansipaatiota (Vattimo 2004, xxv—xxvi). Tässä kohtaa jälleen korostuu Nietzschen ero postmoderniin ajatteluun ja hänen vastustuksensa hänestä luotuihin postmoderneihin tulkintoihin. Epäilemättä Nietzsche postmoderni projekti olisi ennen kaikkea nihilistinen pyrkimys, sillä mikä on postmodernistin liikkeelle laittava ’tosi maailma’? Mihin postmodernisti uskoo.

asettaa toivonsa.¹ Vain heidän tahto valtaan kykenee liittämään ihmisen ikuisuuteen. Eikö elämän uusi muotoilu tällä tavoin tulkittuna ole siis tahto valtaan. Sillä ainoastaan tahto valtaan on elämää myöntävä ja luova voima. Ilman sitä elämä kieltäisi itsensä. (WP §585 316—319, 324—331; HP 5; Z 207—288.)

Vapaat henget toimittavat Nietzschele kolminaista tehtävää. Ensimmäisenä vapaat henget murtavat vallitsevan identiteetin kahleet ja vapauttavat ihmisen vallitsevasta kristillisyyden pannasta, jonka nihilistisen kehyksen alle Nietzsche katsoo aikalaisen eurooppalaisen maailman vajonneen. Kun kristillinen Jumala ei ole enää uskottava on luotava jotain uutta. Vapaiden henkien seuraava tehtävä on kiinnittää ihminen, yhteiskunta ja elämä maailmaan. Ainoastaan elävällä elämällä on mieli ja merkitys. Sukeltamalla maailmaan ja siinä koettuihin tunteisiin sekä niistä rakentuvaan identiteettiin voi elämä olla mielekästä. Näyttää kuitenkin siltä, ettei tämä vielä riitä. Kolmas tehtävä, joka Nietzscheä voidaan lukea, on liittää oleminen maailmassa tapahtuvaan tulemiseen. Olemisen mieli on kiinni *olemisessa* (Sein). Jos, maailma on pelkästään tulemisen tilassa, niin elämältä puuttuu Nietzschele mieli ja nihilismi etenee. Nietzschen oma ratkaisu, ikuisen paluun teesi, palvelee maailman ja elämän nostamista toiminnan keskiöön. Nietzschen ”totuus” on tahto valtaan.²

Tässä luvussa vastakkain asettuivat tahto valtaan ja tahto totuuteen. Kuten jo luvussa *Tie postmodernismiin* tuli esiin, totuuden tahto pyrkii kohti nihilistisiä päämääriä. Nietzschele erhe on elämän ehto ja tahto valtaan on elämää affirmoiva voima, joka täyttää tuon tehtävän. Tahto valtaan saa ihmisen uskomaan arvoihin ja luomaan maailmaa omaksi kuvakseen. Ihminen itse on kaikkien arvojen lähde ja mittapuuh. Jos siirrymme tarkastelemaan maailmaa ihmisen ulkopuolisesta näkökulmasta ja etsimme objektiivista lähtökohtaa, olemme Nietzschen mukaan tuomittuja nihilismiin. Tahto valtaan ja tahto totuuteen muodostavat yhden keskeisistä vastakkainasetteluista Nietzschen filosofiassa.

¹ Nietzschen omaan ratkaisuun perehdyimme käsitellessämme ikuista paluuta. Nietzsche katsoo, että ajatus ikuisesta paluusta on ainoa ja paras keino liittää ihminen takaisin olemiseen. Ikuisen paluun ajatus affirmoi elämän jatkuvan tulemisen, yrittämättä pysäyttää tulemistä olemiseksi, vaan tekemällä kaikesta olevaa. Opimme jo, että tällä keinolla olemassaolon keskiöön nousee mielekkyys. Näin ollen tahto valtaan nousee olemassaolon ja arvojen mittapuuksi. Yksilöstä tulee vaaka ja punnus, se on arvioitsija.

² En aio sivukaupalla jaaritella Nietzschen suhdetta pragmatismiin tai totuuden korrespondenssiteoriaan, sillä ne kuittaavat yhdellä kertaa. ”Totuuden kriteeri nojaa vallan tunteen vahvistumiseen” (WP §534, §455). Tahto valtaan on totuuden kriteeri eli totuus *luodaan* eikä *löydetä* (HP §211; WP §552). Heikoilla nihilisteillä ei ole totuutta. Myös karitsoilla on oma totuutensa, jota ohjaa tahto valtaan. Karitsojen totuuden taustalla vaanii kuitenkin nihilismi. Nietzschen mukaan moraali suojelee karitsoja nihilismiltä, mutta jos he ymmärtäisivät, että heidänkin totuutensa on peräisin tahdosta valtaan, vaipuisivat he nihilismiin. (WP §3, §55.) Näin ollen tahto valtaan säilyttää ihmislajia, muttei se vielä tee totuudesta pragmaattista. Pragmaattinenkin uskomus on epätotta (WP §487), vasta tahto valtaan tekee asioista totta.

3.2.2 Tahto valtaan ja toimija

”Tarpeemme tulkitsevat maailmaa; vaistomme ja niiden puolesta ja vastaan. Jokainen vaisto on luonteeltaan hallitsemisentahtoinen, jokaisella niistä on oma perspektiivinsä, ja jokainen vaisto tahtoi alistaa muut vaistot alleen muodostamalla itsestään normin” (WP §481 267; vrt. HP §6 11).^{xxii}

Tulkittaessa Nietzschen filosofiaa tutkijan tärkein tehtävä on selvittää millainen on Nietzschen käsitys ihmisestä. Korostaahan Nietzsche itsekkin, että psykologia on tie perusongelmiin (HP §23 27). Tässä alaluvussa olen yrittänyt hahmotella Nietzschen mielenfilosofiaa tai pikemminkin Nietzschen käsitystä ihmisestä, sillä samalla tavoin kuin Nietzsche totesi Kantin käsitteestä ”olio sinänsä”, että sekin on Kantin moraalifilosofian ohella ”hyvin naurettava asia” (IT §335), toteaisi Nietzsche epäilemättä perinteisestä mielenfilosofiasta jotain hyvin samankaltaista. Luvussa ei ole kuitenkaan käsitelty aihetta kattavasti, mutta sitä kehitellään eteenpäin seuraavissa luvuissa.¹

Tässä luvussa luonnostelen Nietzschen näkemyksen *mielen* rakenteesta. Nietzschele mieli näyttäytyy siis tahtona valtaan, joten pyrkimyksenäni on raottaa millaisista palasista ihmisyksilön tahto valtaan koostuu. Ihmisyksilön Nietzsche näkee moninaisuutena eli ihminen sulkee sisäänsä erilaisia tahtoja. Yksilö koostuu moninaisista voimista, jotka tarvitsevat käskijän ja tuohon tehtävään vastaa tahto valtaan. Tässä luvussa hahmotuu miten tahdolla valtaan on identiteettejä luova rooli. Tahto valtaan näyttäytyy mielenä, joka saa olennon liikkeeseen ja alle jäävä ero ilmentää hävinnyttä tahtoa. Se on toisen, aktiivisen ja muotoa luovan tahdon alistama. Luvussa tutustutaan myös reaktiivisiin voimiin, jotka ilmentävät passiivista nihilismia. Reaktiivisuus merkitsee kieltoa, joka kohdistuu aktiivisia ja muotoa luovia voimia vastaan. Reaktiivinen voima ilmentää itseään kieltona ja torjuntana, jolloin aktiiviset muotoa luovat voimat kielletään ja torjutaan. Reaktiiviset voimat paikallistuvat tietoisuuteen ja ne esiintyvät toimintaa vastustavina voimina. Reaktiiviset voimat kertovat mitä *pitäisi* tehdä ja olla tekemättä, mutta niillä ei ole sisäistä aktiivista tahtoa. Reaktiiviset voimat muistuttavat meitä kovasti Freudin yliminästä.

Kaikkea elämää leimaa muutos; syntymä ja kuolema. Vanha jää taakse, uusi tulee tilalle. Nietzsche esittää, että pysyvä ei ole etenkään maailmaa tarkasteleva toimija, vaan osa meistä syntyy ja osa kuolee samanaikaisesti. Usko subjektiin, persoonaan, tahtoon tai minuuteen on vain tahtomme luoda maailmaan jotain pysyvää. Se on tahto pysyvyyteen,

¹ Ks. luku jossa käsitellään vapaata tahtoa, luku yli-ihmisestä sekä luku Itseksi tulemisesta.

joka vaatii totuutta ilmiöiden ja ihmisten taustalta. Usko subjektiin ja persoonaan saa meidät muodostamaan narratiiveja osista, jotka eivät palaudu kokonaisuuteen. Uskoessaan pysyvyyteen, eheyteen ja olemisen ykseyteen ”tahto” tarkastelee itseään ja maailmaa eheänä jatkuvana kokonaisuutena. Nietzsche sen sijaan tahtoo paljastaa, että mitään pysyvää ja staattista totuutta ei ilmiöiden taustalla ole. Maailma muuttuu ja ihminen sen osana. Tulevaisuus on aina yksilön näkökulmasta kontingenttia ja ikuinen paluu asettaa valinnoillemme raskaimman mahdollisen painon. Vaikeudeksi nousee valintojen myöntäminen ja tulevaisuuden suunnittelu. Elämä kaipaa myöntöä ja valintoja ja silloin kysytään ihmisen taitoa rakastaa omaa kohtaloaan.

Tahto valtaan elämän perustana tunkeutuu myös ihmisen sisäisen maailman jäsentämiseen. Nietzsche ei ole olemassa epistemologisesti tarkasteltuna minää, tahtoa tai subjekta, joka toimisi maailman tulkitsijana. On olemassa ainoastaan tulkintoja vailla tietoista tulkitsijaa, sillä ”’tekijä’ on vain luuloteltu tekemisen lisäksi—ei ole muuta kuin tekemistä” (MA §13 36). Tätä voi olla vaikeaa ymmärtää, ellemmme avaa Nietzschen käsitystä toimijan rakenteesta. Samalla se selittää sitä voimakasta vastustusta mitä Nietzsche osoittaa demokraattista epäjärjestystä kohtaan, sillä Nietzsche vapaa maailma on vain nihilismin käsikassara. Liberalismi näyttäytyy Nietzschen kautta yksilöllisyyden vastaisuutena ja merkitsee pahimmillaan yksilön oikeuksien tuhoutumista pluralististen massojen rajoittaessa yksilön mahdollisuuksia. Nietzsche vapaus tulkittuna itsetietoisuutena ja jatkuvana itsereflektiona merkitsee moneutta ja häkellystä, kun taas suppeampi perspektiivi tekee maailmasta yksinkertaisen, merkityksellisen ja toimii elämän ehtona. Ainoastaan suppea perspektiivi mahdollistaa, että maailmaan voidaan painaa ontologinen leima ja luoda arvoja. Leima synnyttää aina eron ja erosta nousee vastustajat. Siinä missä Nietzschen ajattelun taustalla voidaan nähdä olevan tahto valtaan metafysiikka, löytyy kolikon toiselta puolelta vastustamisen ja kamppailun eli pluralismin ontologia. Tämän lähtökohdan jakavat myös postmodernistit.¹ Näin luonto koostuu lukemattomista eroista, jotka kamppailevat keskenään paikasta auringossa.

Nietzschen ruumis koostuu monista ”sieluista”, ”subjekteista”, ”tahdoista”, ”vieteistä” tai ”voimista”, jotka muodostavat tahdon ”yhteiskuntarakenteen”. Se voidaan

¹ Derrida sitoutuu Jamesin (ks. erityisesti 1978, 778), Connollyn (1987; 1991) ja Nietzschen tapaan näkökulmaan, jossa ontologinen ero on eräänlaista alkuperäistä struktuuria. Dekonstruktio merkitsee, että rakentaessamme uuden kuvan totuudesta jää ero aina marginaaliin. Dekonstruktio pluralismi merkitsee useiden ”totuuksien” rinnakkaiselo. Heideggerin jälkeinen moderni hermeneutiikka puhuu hieman eri asiasta jäsentäessään totuuden *aletheiana*. Samalla kun totuus paljastuu, niin aikaisempi totuus peittyi. Tieto ei ole näin ymmärrettynä kumuloituvaa, mutta perinne vie keskustelua eteen päin.

hahmottaa monien kamppailevien voimien summaksi, jotka muokkaavat tahdon synteettisen rakenteen. Se on tahdon valtaan temmellyskenttä, jossa hetkellinen identiteetti rakentuu hierarkiaksi. Erilaiset ”sielut” taistelevat vallasta. Hallitsevat ”sielut” työntävät ja sulkevat ulos sellaiset voimat, jotka eivät menesty ”sielujen” kamppailussa. (HP §12 17, §19 23.) Hierarkian huipulla on harvainvalta, oligargia (MA §1 48; ks. myös WP §490 270—271).

Näin ollen Nietzsche voi todeta, että ”ruumis on suuri järki, moneus, jossa on yksi mieli, sota ja rauha, lauma ja paimen”^{xxiii} (Z 28). Paimen johtaa laumaa, sota on voimien kamppailua ruumiin hallinnasta, mielen muutoksesta. Rauha on yhden ”sielun” julistaessa muodostavansa olennon mielen. Mieli, joka on kaikkea muuta kuin tietoinen mieli, on paimen. Mieli hallitsee, pakottaa ja käskee muita ”sieluja” toimimaan. Ruumis on tahdon valtaan kamppailua, jossa mieli muodostaa ja mahdollistaa valinnan, muutoksen. Mieli on se, joka laittaa ihmisen liikkeeseen ja luo merkityksiä. Tietoisuus sen sijaan on jotain pinnallista, väärennettyä ja naurettavaa verrattuna mielen liikkeelle laittaviin voimiin.

Ei ole suinkaan syytä olettaa, että mieli sitä vastoin olisi yhtä kuin ”järki”. Tietoisuus, pieni järki (kleine Vernunft) tai minä (Ich) on vain ruumiin (Leib), suuren järjen (grosse Vernunft), tiedostamattoman eli *Itsen* (Das Selbst) luoma pieni työväline.^{xxiv} Suuri järki sitä vastoin on ruumis, Itse. Se tekee minää^{xxv}, se on *mieli*. Se käskee, se tuntee ja se laittaa minän ajattelemaan, miten voisi parhaiten Itseä toteuttaa ja Minä palvelee Itseä. Ruumis on luova olento, joka ilmaisee tahtoaan luomalla sellaisia asioita, kuten kunnioitus, halveksunta, ilo ja tuska. Ilman Itseä, minä ei olisi mitään. Kielto ja nihilismi ovat nekin vain tahdon valtaan ilmenemistä ja sairautta. ”Minä sanon teille: itse teidän Itsenne tahtoo kuolla ja kääntyy pois elämästä.” (Z 28—29.)

Tietoisuuden rooli asettuu etemme ongelmallisena, etenkin kun myöhemmässä tuotannossaan Nietzsche esittää, että ”ei ole lainkaan henkisiä syitä” (EJ §3 41). Minä on vain fiktio. Ajatus ei ole oman itsensä syy. Sen sijaan ”ajatus tulee, kun ’se’ tahtoo, eikä, kun ’minä’ tahdon” (HP §17 20). Näin Nietzsche on olemassa ainoastaan toimintaa, jonka perimmäisiin tiedostamattomiin *syihin* ei ihmisellä ole pääsyä (vrt. WP §490). Elämä on liikettä ja tuon liikkeen laittaa liikkeeseen tahto valtaan. On luonnollisesti erittäin merkityksellistä miksi liikkeelle laittava voima nimetään. Nietzsche kaikki orgaaninen elämä tahtoo kasvaa ja voimistua sekä pakottaa alleen toisenlaisen elämän. Elämä on valtaamista ja liike syntyy erilaisten ”sielujen” noustessa hierarkian huipulle käskemään. Näin elämä on tahtoa valtaan ja sitä kautta naturalismi elää vahvana Nietzschen filosofiassa.

Tietoisuus on tuo tahto valtaan, joka on purkaantunut ihmisen sisään. Näin ihmisessä luonto on jalostanut olennon, jolle on syntynyt muisti. Muistin kautta on syntynyt Minä, mutta tosi asiassa Minä on vain tahdon valtaan synnyttämä ahdas perspektiivi, josta tahto valtaan peilaa itseään. Mutta miten tietoisuus voi vaikuttaa, jos 'ei ole lainkaan henkisiä syitä'. Nietzsche kritisoi voimakkaasti mekanistisia selityksiä maailmasta ja samaan aikaan hän voi todeta, ettei ole lainkaan henkisiä syitä, koska elämän taustalla oleva voima on tahto valtaan. Tietoisuus omaa kylläkin voiman, mutta sen voima piilee reaktiivisuudessa eli vastavaikutuksessa.¹ Tietoisuus tarvitsee aina ulkomaailman voidakseen ylipäättään vaikuttaa, sillä se reagoi maailmasta tuleviin ärsykkeisiin. Sillä ei ole itsessään liikkeelle laittavaa voimaa. Tietoisuuden taustalla pohtii Itse, josta hallitseva vaisto ilmaisee itsensä tahtona. Tietoisuus on alhainen voima, joka toteuttaa Itsen vaatimuksia. Reaktiivinen tietoisuus ei koskaan voi vallita Itseä, mutta se voi voittaa erottamalla Itsen siitä mihin se pystyy. Reaktiivisella voimalla on valta hajottaa, jakaa ja irrottaa aktiivinen voima siitä mihin se pystyy. (Deleuze 2005, 60—62.)

Nietzscheille tietoisuus on ennen kaikkea vaara, koska ”tietoisuus on orgaanisen [elämän] viimeinen ja myöhäisin kehitysvaihe ja niin muodoin myös sen keskeneräisin ja voimattomin osa” (IT §11 38). Tietoisuus on tiedostamattoman synnyttämä väline, mutta erheellinen sellainen. Tietoisuus sortuu lukemattomiin erehdyksiin, ”joiden vaikutuksesta eläin, ihminen tuhoutuu varhemmin kuin olisi välttämätöntä” (IT §11 38). ”*Eläimellisen tietoisuuden* luonnosta johtuu, että maailma, josta me voimme tulla tietoiseksi, on vain pinta- ja merkkimaailma, yleistetty, yhteistetty maailma,—että kaikki, mikä tulee tietoiseksi, samalla *tulee* latteaksi, ohueksi, suhteellisen-typeräksi, yleisluontoiseksi, pelkäksi merkiksi, lauma-merkiksi, että tietoiseksi tulemiseen liittyy aina suuri perinpohjainen tärveltyminen, väärennys, pintapuolistus ja yleistys” (IT §354 205). Nietzscheille tietoisuus ei voi koskaan sanoa yhtään sanaa olevaisen eikä maailman arvosta, sillä tuon arvostelman tekemiseen tiedämme aivan liian vähän. Tietoisuus tietää vain erheen. Tietoteoria on voimaton yrittäessään tulkita maailmaa. ”Meidän tietokojeemme (Erkenntniß-Apparat) ei ole *suunniteltu* 'tietoa' varten” (WP §496).

Arkikäsitteen mukaan ihmisen tiedostava itseolemus on se mikä tekee meistä sen mitä me olemme. Vasta tietoisuuden kautta ihmiselle avautuu maailma, kun eläimet elävät ainoastaan ”ympäristössä” ja kiveä ja muilta kappaleilta puuttuu maailma

¹ ”Orjamoraali tarvitsee syntyäkseen aina ensin vasta- ja ulkomaailmaa, se tarvitsee, fysiologista sanontaa käyttäkösemme ulkoisia ärsykeitä voidakseen yleensä ollenkaan päästä vaikuttamaan—sen toiminta on perinpohjaista vastavaikutusta” (MA §10 28).

kokonaan.¹ Nietzsche suhtautuu asiaan toisesta näkökulmasta. Ihmisen tietoisuus on halveksittava osa verrattuna ruumiiseen, jonka pinnallisin osa tietoisuus on. Nietzscheille ihmisen tietoisuus on vain keino toteuttaa ylhäisempiä voimia, jotka tahtovat saada sijaansa maailmassa ruumiimme kautta. Mielihyvä ja mielihyvä eivät voi toimia mittareina, joiden kautta arvotamme maailmaa, sillä ne ovat ainoastaan välineitä korkeamman Itsen toteuttamiselle. Kysyttäessä mikä on objektiivinen arvon mitta? Nietzsche vastaus on ”parannetun ja organisoidun voiman määrä”. (WP §674.)

Vallantunteen kasvun ja vastuksen voittamisen Minä tuntee omaksi ansiokseen, vaikka se on vain osana nauttimassa voiton tunteen riemusta. Tahdon valtaan luoma mieli on hallitseva luokka, mutta tietoisuus eli ”tahto” samaistaa itsensä ”yhteiskunnan” saavutuksiin. Se julistaa: vaikutus olen *Minä*. Mielihyvä sen sijaan on vallan kasvun seurausta. Se on tunne, jonka tahto valtaan samaistaa omaan voimallisuuteensa ja muotoonsa. Ei ihminen kaipaa ”onnellisuutta”, jos se merkitsee rationaalista affekteista erottumista, sillä se olisi samalla luopumista vallan tuottamasta mielestä ja mielihyvästä sekä askel kohti nihilismia. On psykologisen hyväntahtoisuuden erhe, kun uskotaan, että hyve on tie onnellisuuteen. Todellisessa elämässä on olemassa ainoastaan *voimakkaita* ja *heikkoja* tahtoja.² (HP §19 22—23, §21 25; WP §434 238.)

Vallan kasvu ja mielihyvä kulkevat yhdessä ja niin tekevät myös vallan supistuminen ja kärsimys. Vallalla on aina oma uhrinsa. Se sulkee aina heikomman oppositioon. Hyvää on se, jota ohjaa voimakas tahto valtaan sillä tahto valtaan edistää elämää. Huonoa on se, joka vaipuu sääliin elämää kohtaan sillä tahdon valtaan heikennyksen seurauksena rappio ja kärsimys elämästä alkavat. Tässäkin peliin astuu erhe, joka tarkoittaa, että mieli ei kaipaa vertailua itsensä ja toisten mielten välillä. Voimakas tahto ei halua edes tuntea itseään taikka toisia läpikotaisin, eikä se ole mahdollistakaan (Z 125; IT §333 179; MA §1 5; WP §426 230, §492 272; HP §281 187).

Nietzscheille tahdon muodostaa siis kompleksinen kokonaisuus, joka voidaan ainoastaan sanana käsittää ykseytenä (HP §19 21; EJ 26—27, *neljä suurta erehdystä*; WP

¹ Tämä jäsenys on Heideggerista lähtien yleisesti tunnistettu tapa jäsentää ihmisen suhdetta eläimiin ja muuhun luomakuntaan. Heideggerille (ks. esim. 1995, 185) ihminen on ’maailmaa-luova’, eläimet ovat ”köyhiä maailmasta” ja muu eloton elämä on ”maailmaton”.

² Nietzsche antaa siis olettaa, että tahto ymmärrettynä nimenomaan tahtona valtaan voi olla voimakas tai heikko. Nietzscheen käsite tahto kumpuaa siis Itsestä, Minän ollessa vain tarkkailija ja korkeintaan kieltäjä. Itse rakentuu aina tahdon valtaan ohjaamana hierarkiaksi ja muodostaa näin vahvatahtoisen toimijan, kun taas Minä aiheuttaa moninaisten impulssien samanaikaiset äänet, saa toiminnan lakkaamaan ja aiheuttaa näin heikkotahtoisuutta (WP §46 28—29). Toisin kuin Freudilta (Se (Es), Minä (Ich) ja Yli-minä (Überich)), voidaan Nietzscheä lukea ainoastaan Minä ja Itse. Minä vastaa karrikoiden Freudin Yli-minää ja Itse on ego ja id. Tällaiset vertailut eivät kuitenkaan oikein ole mielekkäitä. Nietzscheen näkemykset poikkeavat Freudista kuitenkin merkittävästi.

381). Tuo ykseys on harhauttava sillä se olettaa, että on olemassa maailman tulkinnan takana oleva ajatteleva Minä, joka toimii ja tulkitsee. Tällainen minä on vasta tulosta tahdosta valtaan, joka on luonut sen. Minä kuvittelee olevansa toiminnan syy, mutta tosi asiassa minä on vain seurausta kamppailusta, jonka lopputulema se on. Minä on sen tyrannimaisen voiman manifestaatio, joka on lakaissut muut minät tahtomisen tieltä pois. Sillä ”ihminen, joka *tahtoo*—, käskee jotakin omassa itsessään olevaa, joka tottelee tai jonka hän uskoo tottelevan” (HP §19 22). Tässä tahto valtaan paljastaa itsensä. ”Hengen perustahto” eli se jokin joka käskee ”tahtoo olla herra itsessään ja ympäristössään ja tahtoo tuntea olevansa herra: se tahtoo moneudesta yksinkertaisuuteen, sillä on yhteennitova, lannistava, hallitsemisemisen-haluinen ja todella herramainen tahto” (HP §230 135). Tämä herramainen tahto on Nietzschele elämän ehto. Se luo synteettisen ykseyden eli perspektiivin muuten vallitsevaan moneuteen. Tahto valtaan luo minuuden ja identiteetin.

Tässä luvussa tahto näyttäytyi fiktiona, joka on pikemminkin liikasanaisuutta kuin todellisuutta. Kansanmetafysiikkaan Minä tai Tahto on juurtunut kielessä käytettävän predikaattilogiikan kautta. Kuten Väinämöinen toteaa *Kalevalassa* ”mieleni minun tekevi, aivoni ajattelevi” tarvitaan *mielen* kuvaamiseen sosiaalisissa suhteissa erittelevää persoonapronominia minä. Minä ei ole kuitenkaan syy vaan sanallinen ilmaisu sosiaalisesta suhteesta. Sen sijaan ajatus tulee kun se tahtoo, eikä kun minä tahtoo. Mieli kulkee kehässä, jolloin ajattelua on sen vuoksi, että on ajatuksia. Näin ihmismieli on perinjuurin kummallinen orgaaninen ilmiö, jossa mieli voi vain hämmästellä elämän ihmettä eli itseään. Tästä taas seuraa, että maailma on ”jumalallinen pöytä, jumalaisia noppeja ja napanpelaajia varten” (Z 144). Järki, kuten ihminen sitä nimittää, ei maailmaa kykene ymmärtämään (Z 143).

Tätä kautta kun ymmärrämme, ettei ole olemassa tietoista subjektia, johon voisi sitoa *causa priman*, ”*se vasta on suuri vapautus*, - vasta siten ennallistetaan kehkeytymisen *viattomuus...*” (EJ §8 47.) Nietzsche tahtoo vapauttaa ihmiskunnan kristinuskon ’pyövelin metafysiikasta’, joka saattaa ihmisen vastuuseen teoista, jotka eivät palaudu häneen. Kristinuskon ja kristillinen pappi ovat väärentäneet Jumalan puolelleen ja tehneet sitä kautta Itsen moitteenalaiseksi ja syylliseksi. Nietzsche mukaan näin tehdessään kristillinen Jumala toimii moitteena olemassaoloa kohtaan (EJ §8 47), minkä vuoksi elämä ja ihminen on palautettava luontoon ja luonnollisuuteen. Mutta mitä luonto Nietzschele tarkoittaa?

3.2.3 Tahto valtaan, luonto ja kulttuuri

”Elämä—eikö se ole juuri tahtoa-olla-toisin kuin on luonto (natur)? Eikö elämä ole arviointia, parempanapitämistä, väärämielisenä-oloa, rajoitettuna-oloa, tahtoa olla erilainen, differentti? Ja jos otaksutaan, että teidän imperatiivinne ’elää luonnon mukaisesti’ oikeastaan merkitsee samaa kuin ’elää elämän mukaisesti’—kuinka te sitten *ette* voisi? Miksi tehdä periaate siitä, mitä te itse olette ja mitä teidän täytyy olla?” (HP §9 13.)

”*Homo natura*. Tahto valtaan.” (WP §391 210.) ”Luonto = Maailma mielikuvana, siis erehdyksenä” (II §19 26).

”Jokainen moraalii, *laissez aller*’n vastakohtana on tyranniutta ’luontoa’ (’natur’), myös ’järkeä’ kohtaan: mutta tämä ei vielä ole mikään siihen kohdistuva vastaväite (...) Merkillinen tosiasia on kuitenkin, että kaikki vapaus, hienous, uskaliaisuus, tanssi ja mestarillinen varmuus, mitä maan päällä on tai on ollut, joko sitten itse ajattelussa, tai hallinnassa, tai puhumisessa ja suostuttamisessa, taiteissa samoin kuin siveysseikoissakin, on kehittynyt vasta ’sellaisten mielivallanlakien tyranniuden’ vaikutuksesta; ja täydellä todella, ei ole suinkaan vain vähän todennäköistä, että juuri tämä on ’luontoa’ ja ’luonnollista’—eikä tuo *laissez aller*. (...) Olennaista, ’taivaassa ja maan päällä’, näyttää olevan, vielä kerran sanottuna, että *totellaan* kauan ja yhteen suuntaan: siten syntyy ja on syntynyt ajan pitkään aina jotakin, minkä vuoksi kannattaa maan päällä elää. (...) Tarkasteltakoon jokaista moraalii tältä katsantokannalta: niihin sisältyvä ’luonto’ se opettaa vihaamaan *laissez aller*’ta, ylen suurta vapautta ja virittää rajoitettujen *perspektiivien supistusta* ja siis tavallaan tyhmyyttä elämän- ja kasvunedellytyksenä. ’Sinun pitää totella, jotakuta, ja kauan: muuten sinä rappeudut ja menetät itsekunnioituksesi rippeetkin’—tämä näyttää minusta olevan luonnon moraalinen imperatiivi.” (HP §188 87).

Nietzschen ylistyspuheet traagisen kreikkalaisen kulttuurin uudesta noususta saksalaisen hengen muodossa on tulkittu joskus menneinä aikoina natsihenkisiksi ja jopa antisemitistisiksi. Onneksi tällaisia virheellisiä käsityksiä ei enää tarvitse kumota, sillä Nietzschen usko wagneriaaniseen meluisaan vallankumoukseen romahti jo 1876 ja se lienee riittävä rangaistus Nietzschen hairahdukseen (NCW *Wie ich von Wagner loskam*). Wagnerin musiikki ei avannutkaan portteja traagiselle dionyysiselle kulttuurille, vaan Wagnerista kuoriutui vallitsevan rappiollisen kulttuurin edustaja. Saksalainen henki romahti yhdessä Wagnerin musiikin kanssa.

Tässä luvussa tarkastellaan Nietzschen suhdetta luontoon ja kulttuuriin. Nietzscheille ihminen on olento, joka on maailmaan muotoa luova. Vapaa luonto on absurdi ajatus, sillä ihminen pakottaa luonnon aina muottiin. Vapaus ja *laissez aller* johtavat nihilismiin, tahto valtaan on muotoa luova. Luonto on aina ihmisen luomus ja uskoessaan luontoon ihminen uskoo myyttiin. Sillä ei ole väliä millainen luonto on, ainoastaan sillä on väliä millaiseksi haluamme luonnon luoda. Erilaisia luomuksia Nietzsche arvottaa *differentiaalisen elementin* avulla. Genealogian avulla Nietzsche

hyökkää oman aikansa vallitsevaa kristillistä kulttuuria vastaan ja esittää tilalle aristokraattista yhteiskuntajärjestelmää, jossa tahto valtaan määrää ihmisten keskinäisen sijainnin arvohierarkiassa. Tämä on Nietzscheille keskeinen vastakkainasettelu, jossa vankkoja identiteettejä luova aristokraattinen järjestys asettuu kristillistä nihilististä eron politiikkaa vastaan. Tätä kautta jäsentyy myös sivistyksen ja kulttuurin vastakkainasettelu, jossa korkean kulttuurin aikakaudet merkitsevät, että ihmiset tottelevat yhteen suuntaan ja luovat kahlitun luonnon sisällä arvojärjestyksiä, jotka ilmentävät ihmisten erilaisia kykyjä saavuttaa arvostusta vallitsevan muodon alaisena. Sivistys taas merkitsee Nietzscheille ainoastaan ihmisen kesyttämistä ja tahdon sairastuttamista, jolloin identiteetti rikotaan ja moninaisuus tuodaan esiin. Tässä luvussa kristillinen luonto ja aristokraattinen luonto asettuvat vastakkain. Kristillinen luonto merkitsee Nietzscheille kykenemättömyyttä luoda yhtenäistä ja korkeaa kulttuuria tai ylipäätään yhtään mitään. Kristillinen maailma nojaa sivistykseen ja nostaa esiin eron siellä missä moninaisuus pitäisi pakottaa muotoon. Samalla saamme ensimmäisen kosketuksen ihmiseen taideteoksena.

Nietzscheille vallitseva kristillinen moraalitapa ja sitä kautta syntynyt moderni ihminen ovat vain yksi tapa toteuttaa ihmisyyttä. Nietzscheille ihminen omaa *antinature animuksen*, joka tarkoittaa, että ihminen kulttuurisena olentona eroaa muista luontokappaleista. Kulttuurin kautta ihmiselle syntyy toinen luonto, joka ennen pitkää muovautuu ihmiselle synnynnäiseksi, siis ensimmäiseksi luonnoksi (AA §455 191). Tätä perinnettä ja luontoa vastaan voidaan kuitenkin taistella ja genealogiallaan ja arvojen uudelleenarvottamisella Nietzsche pyrkii luomaan ihmiselle uuden luonnon, joka toimisi kaiken elämän myöntäjänä (MA; HH 28—29). Uusi luonto tarvitaan, koska vallitseva hyveellinen luonto vie meitä kohti nihilismia. Pahimpana näistä toimii vallitseva käsitys historiasta, joka opettaa kulttuuritietoutta (HH §10 79) eli perspektiivin laajennusta ja sen seurauksena kärsimme historian kuumeesta. Nietzsche ajattelee, että hän voi käyttää omaa epäajanmukaisuutta hyvään tarkoitukseen, koska ”liiallinen hyve—mitä aikamme historiallinen taju näyttää olevan—voi tuhota kansakunnan siinä, missä liiallinen pahekin” (HH 10, 13).

Nietzscheille historian tuntemus merkitsee, että yksilö voi toimia sen avulla tulevaisuuden hyväksi. Nietzsche kokee olevansa tarpeeksi ”vahva ja mahtava” johdattaakseen elämän kohti parempaa tulevaisuutta.¹ Genealogia tarjoaa uuden

¹ Nietzsche ajattelee, että vain vahvat ja mahtavat voivat välttyä nihilismilta sukeltaessaan historiaan. Näin ollen vahvojen tehtävänä on johdattaa kulttuuria pois nihilismista ja kulttuurin alhaisista muodoista. Tällöin

perspektiivin ihmiseläimen olemisen jäsentämiseen. Teos *Moraalin alkuperästä*, johtaa meidät kritiikillään länsimaisen kulttuurin ja ihmiskäsityksen uuteen tulkintaan, sillä kuten Deleuze (2005, 14) myös osoittaa, ”luonnollakin on historia”. Nietzsche haluaa kirjoittaa uutta vaihtoehtoista historiaa.¹ Nietzsche ymmärtää, että hänenkin toimintaansa ohjaa maku ja hän jäsentää maailmaa omasta perspektiivistään, jolloin hän arvottaa differentiaalisen elementin kautta maailmaa. Tämän vuoksi Nietzsche ehti jo, ennen teostaan *Moraalin alkuperästä*, todeta että ”nyt ratkaisee makumme kannanoton kristinuskoa vastaan, eivät enää perustemme” (IT §132 120).

Nietzsche ”*haistaa*” mädäntyneisyyden kristillisen moraalin taustalla ja aloittaa hyökkäyksen ”moraalista maailmanjärjestystä” vastaan (EH 142—145). Vainunsa avulla hän pyrkii paljastamaan moraalin taustalla olevan ylimaailmallisen alkuperän ja vapauttamaan ihmisen tavoittelemaan *luonnollisia* päämääriä moraalisten sijaan. Julistaessaan Jumalan kuolemaa Nietzsche julistaa samalla vallitsevan moraalin kuolemaa ja haluaa vapauttaa ihmisen askeesista, kaunasta, huonosta omatunnosta, kostosta ja nihilismistä. Tämä moraalinen luonto on muokattavissa Nietzscheen mukaan uudeksi *luonnolliseksi* luonnoksi.

Tässä yhteydessä on tärkeää panna merkille mitä Nietzsche tarkoittaa puhuessaan luonnosta ja ihmisen *luonnollistamisesta*. Luonto tai 1800-luvulla puheessa korostuneet viedit ja vaistot ovat Nietzscheelle dionyysinen tahto valtaan (HP, ks. erit. HP §9, §188; WP §391). Luonnosta ponnistava moraalitoimii vapautta vastaan ja ”opettaa *perspektiivin supistusta*”, jotta ihmisen yhteiset merkitykset olisivat mahdollisia (HP §188 87—88). *Luonto*, sen sijaan, *ei tunne moraalista omaatuntoa*. Itse asiassa:

”[m]illä ikinä on *arvoa* nykyisessä maailmassa, sillä ei ole sitä sinänsä, luonnostaan—luonto on aina arvotonta—: vaan sille on arvo joskus annettu, lahjoitettu, ja *me* olemme olleet näitä antajia ja lahjoittajia! Vasta me olemme luoneet maailman, *joka jollakin tavalla ihmistä liikuttaa!*” (IT §301 163—164.)

Ihmisen *luonnollistaminen* on siis tahdon valtaan vapauttamista kulttuuriseen maailmaan. Tahto valtaan on luonnollista. Tahto valtaan luo maailman mikä ihmistä liikuttaa, sillä ”pohjimmiltaan ihminen kuvastelee itseään olevaisista, hän pitää kauniina kaikkea, mistä hänen kuvansa heijastuu: arvostelma ’kaunis’ on hänen *lajinsa*

historia on toimii ihmisen hyväksi. Hajottaessaan yksilön tulkintahorisontin eli perspektiivin se voi aiheuttaa historian kuumeen ja passiivisen nihilismin. (HH 13—14.)

¹ Rahkola (2004, 44), paikantaa mielestäni oikein Nietzscheen pyrkimyksen käyttää genealogista perspektiiviä välineenä eikä itse päätarkoituksena. Michel Foucault’n (ks. esim. 1998) Uusi Nietzsche ei sen sijaan tunnista muuta perspektiiviä kuin genealogian.

turhamaisuutta...” (EJ §19 74). Ihmisen kultivointi sitä vastoin heikennyttää, sillä sen seurauksena on ”*tahdonvoiman* heikontuminen, pirstoutuminen, sairaalloistuminen” (HP §239 143—144). Sairauteen on olemassa onneksi lääke ja tuo lääke on valta (AA §571). Johdattaessaan ihmiskuntaa takaisin luontoon, Nietzsche tahtoo johdattaa meidät tahdon valtaan ohjaamaan aristokraattiseen yhteiskuntajärjestykseen.

”Me emme katso millään muotoa toivottavaksi, että maan päälle perustetaan oikeamielisyiden ja sovun valtakunta (koska se olisi joka tapauksessa mitä syvimmän keskinkertaistumisen ja kiinalaistumisen valtakunta), me iloitsimme kaikista, jotka meidän laillamme rakastavat vaaraa, sotaa, seikkailua, jotka eivät antaudu tinkimään, kiinni otettaviksi, lepytettäviksi ja kuohittaviksi, me luemme itsemme valloittajien joukkoon kuuluviksi, harkitsemme uusien järjestysten, myös uuden orjuuden välttämättömyyttä – sillä jokaiseen ’ihmisen’ tyyppiin vahvistukseen ja korotukseen kuuluu myös uudenlainen orjuus – eikö totta?” (IT §377 233—234.)¹

William E. Connolly ohittaa tulkinnoissaan Poliitikko-Nietzschen totaalisesti. Hänen toiveensa moniulotteisesta pluralismista asettuu Nietzschen käsityksiä vastaan. Teoreetikkojen lähtöpositiot ovat vastakkaisia. Oikeamielisyiden ja sovun valtakunta eli agonistinen maailma merkitsee Nietzscheille itsemurhien ja nihilismin maailmaa. Connolly (2005, 49) yhtyy William Jamesin ajatuksiin Jamesin todetessa, että hän ”on samaa mieltä, että ihmiskunta eniten kaipaa kritiikkiä ja varovaisuutta, ei uskoa.”² Nietzscheille lähtökohta on päinvastainen. Usko elämään hiipuu, koska usko Jumalaan, yhteiseen nimittäjään ja päämäärään on tullut mahdottomaksi. Ihmiskunta on matkalla kohti nihilismia, koska muotoa luova tahto valtaan nähdään negatiivisena. Nietzschen filosofia on suunnattu kaikille niille, jotka kärsivät samasta ylitsekäyvästä eksintentiaalisesta tuskasta kuin Nietzsche kärsii. ”Teille kaikille, jotka kärsitte *suuresta inhosta* samoin kuin minä, joilta vanha Jumala on kuollut ja joilla ei vielä ole mitään katkyessä ja kapaloissa makaavaa uutta jumalaa, – teille kaikille on minun paha henkeni ja taikuri-paholaiseni suopea” (*Z Raskaan mielen laulu*).

Nietzsche tahtoo tehdä jyrkän eron sivilisaation ja kulttuurin välillä. Nietzscheille sivilisaatio merkitsee ihmisen kesyttämistä ja ”parantamista”, jolloin ihmisestä tulee sairas ja identiteetti disintegroitu. Kulttuuri merkitsee päinvastaista. Korkean kulttuurin aikakaudella korruptio ja intohimot ovat valloillaan ja ihmistä ohjaa varma identiteetti eli tahto valtaan. (WP §121 75, §122 75; EJ §1—§5 48—52.) Näin ollen sivilisaatio on kirous, koska voimakkaimpia elämänviihteitä parjataan ja elämä alistetaan nihilismille (WP

¹ Kiinalaistumisella Nietzsche viittaa eittämättä itsemurhiin (IT §69 74).

² William James, *The Will to Believe, and Other Essays in Popular Philosophy* (New York: Dover, 1956), x.

§33 22). Sivilisaation ja ihmisen terveyden ja voimaantumisen välillä sijaitsee perusteellinen vastakkainasettelu (WP §134 81—82). ”Ihmisen ’kultivointi’ ja hänen heikontumisensa – nimittäin *tahdonvoiman* heikontuminen, pirstoutuminen, sairaalloistuminen – ovat aina käyneet rinnan toistensa kanssa” (HP §239 143—144). Kulttuuri kumpuaa sisäisestä elämästä ja aatteista, mutta sivistys poistaa ihmisestä kaiken aidon sisäisen elämän (HH §10). Sama pätee myös kulttuurin ja valtion välillä. Moderni idea ”kulttuurivaltio” on erhe. ”Kaikki kulttuurin suuret kaudet ovat poliittisen alennustilan aikoja: se mikä on suurta kulttuurisesti, on ollut epäpoliittista, jopa *politiikan vastaista...*” (EJ §4 56.)

Kaiken kulttuurin alkulähteenä toimii siis alistuminen ja tottelevaisuus. Nietzsche on Hobbesin (1999, 194) kanssa samoilla linjoilla, sillä Hobbesille ”*alistumisen* aktissa on sekä *velvoituksemme* ja *vapautemme*”. Nietzsche ei kuitenkaan voisi alistua kenen tahansa alaisuuteen. Johtajan ja auktoriteetin pitää osoittaa neroutensa ja ylhäinen muotonsa ja vasta sen jälkeen voidaan vaatia kuuliaisuutta. Muutamien suurien ihmisten tehtävänä on sitten hallita massoja, enemmän tai vähemmän autoritaariseen tyyliin, hierarkkisesti ylhäältä alaspäin.¹ Voi olla, että Nietzsche tulkitsisi aikakauttamme, ”sivistyksestä” huolimatta, korkean kulttuurin aikakaudeksi. Onhan vastakkainasettelun aikakin ohi. Talouskasvu antaa länsimaiselle ihmiselle maalin. Keinoista on tehty uusi jumalallinen päämäärä. Mikä on taloudellista on luonnollista ja mikä luonnollista on taloudellista. ”Nainen” on paljastunut talouskasvuksi, jonka alkua myös Nietzsche pääsi todistamaan. ”Missä ikinä teollinen henki on voittanut sotilaallisen ja aristokraattisen hengen, siinä nainen nyt tavoittelee kauppa-apulaisen taloudellista ja oikeudellista itsenäisyyttä: ’nainen kauppa-apulaisena’ seisoo muodostuvan nykyaikaisen yhteiskunnan portilla” (HP §239 142).

Luonto on myös historian viitekehys, jossa maailman arvo muovautuu yhä uudelleen tahdon valtaan tavoittelemien päämäärien mukaiseksi (IT §301 163—164). Orjan luontoa ohjaa kielto ja nihilismi. Siinä, missä nihilisti kieltää liikkeen, astuu dionyysinen luonto orjaa vastaan, kieltäessään vanhan ja myöntäessään muutoksen eli uuden muodon moneuteen. Tahdolla valtaan on siis kaksinainen luonto. Elämää myöntävä ja elämää kieltävä. Traaginen Dionysos hyökkää moninaisuuden elämää tukahduttavia voimia vastaan. Ihminen ei voi elää vanhasta *kirjavasta* eli pluralistisesta maailmasta, vaan

¹ Asiasta kiinnostuneen kannattaa tutustua Nietzschen Baselissa vuonna 1872 pitämiin luentoihin Saksalaisten koululaitosten tulevaisuudesta. Luennoissaan Nietzsche ruotii silloisen Saksalaisen kulttuurin tilaa omasta näkökulmastaan ja samalla tulee valottaneeksi myöhempiä näkökantojaan.

tahdon tulee tuhota vanhaa ja luoda uusia perspektiivejä ikuisesti (Z 21—22). Merkitykset ja mieli on jatkuvasti tuotettava uudelleen, muuten tahto valtaan ei enää tunnista itseään ja kokee maailmasta vierautumisen häkellyksen ja tuskan. Dekadenssi piilee siinä missä tahto valtaan jossain muodossa alenee (AK 22).

Puhuessaan ihmisen luonnollistamisesta Nietzsche tahtoo vapauttaa ihmisen koston hengestä ja moraalien luomasta kahlemaailmasta, jossa *yliluonnolliset seuraukset* toimivat luonnollisia seurauksia vastaan. Koska ylimaailmallinen näkökulma ei ole enää mahdollinen, tulee ihmisen luonnollistaa itsensä uudelleen. Tutkimuksissaan kreikkalaisesta kulttuurista Nietzsche nostaa esiin toisenlaisen käsityksen elämän traagisuuden ymmärtämiselle. Luonnollinen merkitsee voiman tuntoa itsestä ja traagisuus elämän myöntöä voiman tunteena. (IT §135 120—121.) *Iloinen Tiede* taas merkitsee iloa, vapautumista ja aurinkoista ilmaa synnin ja moraalien jälkeen.

Yksilön kannalta luonto on taidetta, joka kumpuaa tahdosta valtaan. Luonto on maku, jossa ihminen on taiteellisen suunnitelman toteutus. Luonteeseen voi luoda tyyliä ”pitkän harjoituksen ja jokapäiväisen työn avulla”. Näin yksilö omaksuu itseensä suuren määrän erilaisia luontoja, jotka muovaavat hänen olemistapansa. Ei ole olemassa objektiivista tapaa toteuttaa ihmisyyttä, vaan tahto valtaan rakentaa myönnöllään taidetta. Nietzscheille terve ihminen on elävä taideteos. (IT §290 155—156.) Samalla tavoin kulttuuri on painanut oman moraalisen puumerkkinsä nykyajan ihmisiin ”vuosituhantisen omantunnon-vivisektion ja itseemme kohdistuvan eläinräkkäyksen” avulla (MA II §24 89). Kulttuurisen taideteoksen luonto on samalla tavoin kontingentti kuin ihmisenkin. Genealogi tulkitsee makunsa varassa tuon teoksen arvoa.

Nietzscheille vain korkeakulttuuri (hochkultur) siis kulttuurin korkeammat muodot ovat merkityksellisiä. Korkean kulttuurin tunnistaa siitä, että silloin tahto valtaan kohoaa ja kulttuuri saavuttaa kehkeytymisessään yhä suurempia mielen luomuksia. Näin ollen ”korkea kulttuuri muistuttaa enemmänkin rohkeaa tanssia”, kuin reflektiivistä toimintaa, jossa punnitaan erilaisia mieliä (II §278 149). Nietzsche halveksunta massoja ja muuta roskaväkeä kohtaan leikkaa läpi hänen tuotantonsa. Nietzscheille massat ovat kykenemättömiä ymmärtämään ja refleктоimaan elämän perustavia asioita. Massat ovat heikkoja, mieleltään kahlittuja olentoja (der gebundenen Geister), jotka muodostavat uhan elämälle, koska he ovat sulkeutuneet vallitsevan kristillisen eli nihilistisen sivistyksen pakkopaitaan. Kulttuurinen nihilismi yleissivistyksen muodossa, tavoittaa, ennenkin tai myöhemmin myös kahlitun olennon tietoisuuden ja se merkitsee uhkaa kaikelle elämälle.

Tämän vuoksi Nietzsche jopa esittää, että orjuus olisi palautettava jälleen osaksi kulttuuria antiikin tapaan (KK 29—31, 38; ks. myös HP §239 143; IT §40 59, §149 127, §377 234).¹

Nietzsche ei halua yhteiskuntaa, jossa laumamoraali ja yleinen hyödyllisyys toimisivat päämääränä, sillä lauma pakottaa aina moninaisuuteen. Sen sijaan Nietzsche haluaa johdattaa meidät kohti uutta luontoa, uusia arvoja ja uutta ihmisyyttä, siis kohti yhteiskuntaa, jossa tahto valtaan määrää ihmisten keskinäisen arvojärjestyksen, sillä Nietzsche ei voi olla yhteistä hyvää. Yhteinen hyvä kertoo vain alhaisesta ihmisrodusta, joka saa Nietzschen voimaan kirjaimellisesti pahoin. ”Ei ’yleinen menestys’ ole mikään ihanne, ei mikään päämäärä, vaan pelkkä oksetusaine,—ettei se, mikä on kohtuullista toiselle, suinkaan *voi* vielä olla kohtuullista toiselle, että saman vaatiminen kaikille on haitallista juuri korkeammille ihmisille, lyhyesti sanoen, että on olemassa arvojärjestys ihmisen ja ihmisen, siis myös moraalin ja moraalin välillä” (HP §228 133). Yhteinen hyvä alistaa kaikki ja tekee kaikki ihmiset pieniksi, mutta aristokraattisessa maailmassa sentään herrat voivat tuntea elämänsä mielekkäänä ja heikommat olennot voivat—Dionysoksen morsiamen, Ariadnen² tapaan—kokea tyydytyksen olemalla vahvempiensa funktioita (IT

¹ ”Jos halutaan päämäärä, on tahdottava myös keinot: jos halutaan orjia, niin narri on se, joka heistä herroja koului” (EJ §40 98). Nietzsche todettaan vallitsevien vaistojen rappeutumisen ja siitä johtuvan sosialismin nousun. Vrt. (IT §40 59). Tähän liittyy myös Nietzschen kritiikki syyn ja seurauksen välillä. Hänelle vankat omilla jaloillaan seisovat vaistot merkitsevät varmaa tahtoa (valtaan), joka taas tuottaa terveyttä. Jos vaistojen alueella ilmenee rappiota, se ilmenee myös fyysisenä oireiluna. (ks. esim. EJ §2 39—40.) Tässä kohtaa Schopenhauerin vaikutus ilmenee vahvana. Nietzsche lainaa Schopenhaueria: ”Jokainen suuri tuska, niin ruumiillinen kuin henkinenkin, ilmaisee sen, mitä me ansaitsemme: sillä se ei pääsisi meihin käsiksi, ellemmme sitä ansaitsisi” (EJ §6 44). Ihminen on näin ollen psykosomaattinen kokonaisuus, joka oireilee fyysisesti ja kärsii ”ruoansulatushäiriöistä” jos *mieli* kärsii sisäisistä ristiriidoista. Ruoansulatushäiriöistä kärsivä ihminen on kääntynyt sisään päin (innerlichkeit), liikkeelle laittavat voimat (treibendes Kraft) eivät pääse toimimaan ja ihminen joutuu toteamaan: ”minussa on sisältöä, vain muoto puuttuu” (HH §4 31).

² Ariadne esiintyy Nietzschen teksteissä muutamia kertoja Dionysoksen yhteydessä. Kreikkalaisen taruston mukaan Ariadne ”symboloi jumalan puoliseksi vihittävän ikuista autuutta” (Honour, Hugh & Fleming, John 2006, 189). ”Ylistysrunoon, jossa puhutaan auringon yksinäisyydestä omassa valossaan, löytyy vastaus *Ariadnessa*. Kuka mahtaa minun lisäksi tietää, kuka *Ariadne* on...” (EH §8 122.) Dionysos on Jumala, joka tarvitsee niitä, joille hän voi loistaa. Dionysos elää, *Zarathustran yölaulussa*, pimeydessä ja tahtoo löytää heikomman ei-jumalallisen olennon, jolle hän voi lahjoittaa omaa iloa ja valoaan. Tuo ei-jumalallinen olento on korkeimman ihmisen, johon perehdymme tuonnempana, *valottoman loisteen* pauloissa. ”DIONYSOS: ’Ole viisas, Ariadne!... Sirot korvat on sulla, minun korvani on sulla: sana viisas niihin kätke! — Sen ensin eikö pakko ole itseään vihata, ken itseään rakastaa tahtoo? ... *Minä labyrinttisi oon* ...” (DD 62.) Dionysos on Ariadnen valo labyrinttiin, mutta mitä Dionysos etsii: ”Labyrinttilainen mies ei etsi totuutta, vaan Ariadnaan—mitä sitten hän haluaakaan meille sanoa” (Muistiinpano Mar. 1882 - Hel. 1883 4 [55]. *Werke: Kritische Studienausgabe*, X, s. 125). Nietzsche etsii niitä, joita hän voisi opettaa ja niitä joille hän voisi loistaa. Nietzsche tahtoo rakentaa sosiaalista todellisuutta maailman labyrinttiin. ”Tunnustan vain yhden ihmisen tasavertaiseksi itseni kanssa, ja myönnän sen pohjattoman kiittolisena. Rouva Cosima Wagner on mitä jaloin olento, ja jotta en jättäisi mitään tärkeää mainitsematta, totean Richard Wagnerin olleen minua kaikkein lähimmin muistuttava mies.” (EH §3 20—21.) (Nietzschen suhteesta Wagnereihin ks. Seinälä 2005, 62—66, 243—245). Nietzsche antonomasi piilee halussamme lahjoittaa omat makuarvostelmamme kauneudesta ja maailmasta osaksi muita: ”Oi jumalainen Dionysos, miksi vedät minua korvista?” kysyi kerran Ariadne erään kuuluisan dialogin aikana Naksos-saarella filosofiselta rakastajaltaan. ”Minusta korvasi ovat jollakin tavoin humoristiset, Ariadne: mikseivät ne ole vielä pidemmät?” (EJ §19 74—75; vrt. WP §898, §962.) Makuarvostelmien ulottaminen myös ympärillä eläviin ihmisiin on Nietzschele elämän ehto: ”elävä

§118 112; HP §248 155). Samalla ylhäinen ja hallitseva luokka toimii parhaana yhteiskunnallisena auktoriteettina sillä he määräävät yhteiskunnan maun ja muodon. Mahtavat ja vaikutusvaltaiset ”alistavat siten monet pakkoon, josta vähitellen muodostuu vielä useampien tottumus ja viimein *kaikkien tarve*” (IT §39 58). Nietzsche tahtoo, että ihmiset voisivat loistaa oman valovoimansa mukaan, mikä merkitsisi suurten ihmisten kurottautumista pienempien ja heikompien yli, mutta vain lahjoittavina ja elämää myöntävinä olentoina (IT §336 182—183). Tämän seurauksena ”ihmiskunnan päämäärä ei voi olla sen lopussa” tai täydellistymisessä, kuten Hegel asian ymmärsi ja joka Nietzscheille edustaa lähinnä vitsiä (HH §9 72), ”vaan ainoastaan sen korkeimmissa mallikappaleissa” (HH §9 71).

Nietzschen maailmassa vain voima oikeuttaa muodon moninaisuudesta. Tämä pätee myös terveeseen yhteiskuntaruumiiseen. Nietzscheille ei ole mahdollista, että ihminen alentuisi omasta tahdostaan vieraan heikomman vallan ja muodon alle. Se ei ole terveen tahdon merkki, sillä tahto valtaan tahtoo tehdä maailmaa mielteekseen. Toisen maun alla eläminen on Nietzscheille suorastaan mahdotonta ellei sitten heikompi tahto toimi voimakkaamman tahdon funktiona (IT §118 112). Voima se on mikä määrää muodon. Voimien suhde vaihtelee ja maanpäällinen valta vaihtuu, mutta *luonnollisen* määrää aina se, jolla on eniten kykyä tehdä se. Nietzschen ”paluu luontoon” on ”nousu korkeaan, vapaaseen, jopa pelottavaan luontoon ja luonnollisuuteen, sellaiseen, joka leikkii, *saa* leikkiä suurilla tehtävillä... *Vertausta* käyttäen: Napoleon¹ oli ’paluuta luontoon’” (EJ §48 105). Napoleonille sivilisaatio on hänen luonnollinen vihollisensa (WP §41 26). On tapauksia, joissa ”ihminen osoittautuu yhteisöä vahvemerkiksi: korsikalainen Napoleon on

olento voi olla terve, vahva ja luottava vain tietyn horisontin sisällä, ja jos se ei pysty sellaista luomaan ympärilleen tai jos se on liian itsekäs sisällyttääkseen omaa näkemystään toiseen, se riutuu tai kohtaa oikea-aikaisen loppunsa” (HH §1 13—14). Nietzscheille naiset ilmentävät orjan laatua ja miehen onni on: minä tahdon, kun taas naisen onni on: hän tahtoo. (Z 55, 166; II §432 185; IT §363 219—220, §368 225; WP §811). Näin ollen Ariadne edustaa ikuisesti feminiinistä maailmaa, jonka todellista luonnetta Dionysos ei koskaan tavoita, mutta juuri tämän vuoksi joutuu sen luomaan. Miesten ja naisten roolien tulkinnoissa Nietzsche on ollut uskollinen raamatun näkemyksille, vaikkakin selvää on, että tulkinnoissaan Nietzsche nojaa antiikiin maailmaan: ”Vaimot, suostukaa miehelle tahtoon, niin kuin Herraan uskoville sopii. (...) Orjat, totelkaa kaikessa maallisia isäntiänne, ei silmäpalvelijoina ja mielistellen, vaan vilpittömin sydämin, Herraa peläten. (Kol. 3:18—22.) sekä ”vaimot suostukaa miehelle tahtoon niin kuin herran tahtoon, sillä mies on vaimonsa pää” (Ef. 5:22—23). Niin perinteisessä kristinuskossa kuin myös Nietzschen filosofiassa perheen pää on mies, joka tekee valinnat ja määrää muodon. Kuuliaisuus ja alistuminen kuuluu orjille ja naisille. Nietzschen ajattelu kulkee yksinkertaisia polkuja. Elämä on tanssi ja tanssia vie mies. Jos molemmat yrittäisivät viedä ei tanssista tulisi mitään ja se ei olisi enää nautinnollista. Tämän enempää en Nietzschen suhteesta naisiin työssäni aio sanoa. Dionysoksen ja Ariadnen suhteesta ks. myös (Z *lahjoittavasta hyveestä* 62—66, 165), Deleuze (2007, 156—166) ja Schmidt (1988, 197—198).

¹ Nietzschen ja Napoleonin yhteyksistä. Ks. Kaufmann (1974, luku 11). Kaufmannin mukaan Nietzsche ei pitänyt Napoleonin yli-ihmisenä (1974, 315). Pitää varmasti paikkansa, että Napoleon oli Nietzscheille lopulta vähemmän mieleen kuin esimerkiksi Caesar.

kuuluisin tapaus” (EJ §45 102). Nietzschen paluu luontoon on ihmisen kurottautumista oman inhimillisyytensä yli kohti Dionysoksen johtamaa tahdon valtaan maailmaa ja uutta inhimillisyyttä, jossa yksilöitä puolustetaan yhteisön vaatimuksia vastaan. ”Ei ’ihmiskunta’ vaan *yli-ihminen* on maali” (WP §1001; vrt. SK kuudes kirja; WP §713)!

3.2.4 Tahto valtaan, vapaa tahto ja oikeus

”Ei ’tietää’, vaan yksinkertaistaa—pakottaa kaaokseen niin paljon säännönmukaisuutta ja muotoa, kuin meidän käytännölliset tarpeemme vaativat” (WP §515).^{xxvi} [Tietoisuudella] ei ole mitään roolia sopeutumisen ja systematisoinnin yhteisprosessissa” (WP §526).^{xxvii}

”*In summa*: se, mikä tulee tietoisuuteemme on yhteydessä kausaalisiin suhteisiin, jotka jäävät meiltä pimentoon—ajatusten jatkumo, tunteet, tietoisuuden olevat ideat antavat olettaa, ettei kyseessä ole kausaalinen tapahtuma: mutta se on nähtävästi sitä mitä korkeammassa määrin. Tämän *näennäisyyden* varaan olemme laskeneet käsityksemme hengestä, järjestä, logiikasta, jne. (—mitään näistä ei ole olemassa: ne ovat fiktiivisiä synteesejä ja yhtenäisyyksiä) ... Ja projisoitu kappaleisiin ja kappaleiden *taakse!* (...) [Tietoisuus] ei ole johtaja, vaan johtajan luoma organismi.” (WP §524; vrt. erit. §477, §478, §490.)^{xxviii}

”Hume oli oikeassa; tottumus (mutta ei ainoastaan yksilön!) antaa meidän olettaa, että tietyt usein havainnoidut tapahtumat seuraavat toistensa jälkeen: ei sen enempää!” (WP §550.)

Käsittelimme jo luvussa *tahto valtaan ja toimija* Nietzschen käsitystä ihmisen rakenteesta. Emme kuitenkaan tutkineet kattavasti mikä on tahdon valtaan suhde determinismiin, kausaliteettiin ja mekanistiikkaan. Tässä luvussa perehdymme vapaan tahdon kysymykseen ja samalla käsittelemme kysymystä oikeudenmukaisuudesta. Luvun keskeinen väite on, että vapaa tahto on illuusio ja determinismi on erhe, sillä on olemassa ainoastaan tahto valtaan. Tietoisuutemme ulkopuolella, alipersonallisella tasolla käydään *kausaalista* kamppailua, josta ihminen on täysin tiedoton (WP §524). Tahto valtaan tulee ymmärtää metafysiikkana, jolloin tietoisuuden ja tiedostamattoman rooli sekä vapaan tahdon kysymys ratkeavat tahdon valtaan metafysiseseen oletukseen. *Tarpeemme* tulkitsevat maailmaa ja ihmisellä on moninaisia tarpeita, jolloin myös tietoisuus asettaa ihmisorganismille vaatimuksia. Luvun lopussa käydään läpi Nietzschen oikeusjärjestelmän yleiset puitteet. Keskeinen vastakkainasettelu tapahtuu lauma-vaiston ja dionyysisen luomisvaiston välillä. Näistä Nietzsche katsoo lauma-vaiston edistävän kristillisiä eroa korostavia päämääriä, jolloin muotoa luovaa vaistoa on puolustettava.

Nietzsche esittää, että luonto on asettanut itselleen paradoksaalisen tehtävän kun se on jalostanut maailmaan eläimen, joka saa luvata. Tämän pitkäaikaisen prosessin hedelmä on autonominen *suvereeni yksilö*, ”jolla on riippumattoman pitkä tahto, jolla on

lupa luvata”. Hän on *vapaan* tahdon herra ja suvereeni (Herr des freien Willens, dieser Souverain). Tällä ”vapaalla’ ihmisellä, pitkän murtumattoman tahdon omistajalla on tässä omistuksessaan *myös* arvomittansa”. (MA §1—§2 48—51.) Luonto on siis muokannut toimijan, jolla on kyky luvata, mutta mitä Nietzsche tarkoittaa vapaalla tahdolla? Onko ihmisen (*vapaa*) tahto *causa sui*, vai palautuuko se kenties johonkin muuhun? Mitä tarkoittaa suvereeni yksilö?

Tahdon valtaan suhde eksistenssifilosofiaan voi vaikuttaa jokseenkin ristiriitaiselta, ellei tahtoa valtaan ymmärretä asiana, jota pitää itsessään tahtoa. Tahtominen taas on alkuperältään aina myöntävää tai kieltävää ja sen juuri sijaitsee *Itsessä minän* toimiessa vain tulkitsijana ja kuvitellessa tekevänsä päätökset itse. Kävimme aikaisemmissa luvuissa läpi, että tahto on moninainen, jossa Itse on voimien summa ja minä summan tarkkailija, joka ei voi koskaan tavoittaa kokonaiskuvaa kohteestaan. Näin ollen Nietzschen eksistentialismi poikkeaa sartrelaisesta vapauden maailmasta siinä, että tietoisuus ei tulkitse maailmaa vaan Itse tulkitsee maailmaa.¹ Kokemuksemme maailmasta on aina jo etukäteen väritynyttä ja mielekkyys astuu maailmaan ainoastaan Itsen tulkinnan seurauksena. Kielto ja nihilismi ovat nekin seurausta Itsen sairastumisesta ja tahdosta kääntyä pois elämästä. Nihilismi, on ennen kaikkea seurausta tahdon valtaan kyvyttömyydestä toteuttaa Itseä, ja sitä kautta tietoisuuden eli minän haitallista vaikutusta. Nihilismin alkuperä piilee voimattomuuden kokemuksessa. (Z 28—29.)

Miten sitten tahto voi tahtoa tahtoa valtaan, kun vain tahto valtaan voi tahtoa? Kysymys on tärkeä mikäli haluamme ymmärtää Nietzschen suhdetta eksistenssifilosofiaan, tahdon vapauteen ja ”mielen” rakenteeseen. Kysymykseen on vaikeaa antaa tyhjentävää vastausta, mutta asiaa voitaisiin lähestyä Nietzschen kausaaliteettia koskevista pohdinnoista. Nietzsche kritisoi käsitystä tahdon vapaudesta tai epävapaudesta. Ne ovat Nietzschen mukaan pelkkiä mytologisia lähestymistapoja todellisuuteen, sillä opimme jo, että *voi olla ainoastaan voimakkaita ja heikkoja tahtoja (valtaan)*. Se, onko tahto vapaa vai kausaalisten suhteiden sanelema, on meille luoksepääsemätöntä ja tieteelliseltä kannalta triviaalia.² Taustalla voidaan nähdä toisten tahtojen valtaan halu määrätä maailmaan

¹ Näennäinen ristiriita korjautuu kun ymmärrämme toiseksi edellisen luvun tavoin, että Minä tarkkailee maailmaa ja Itse tulkitsee. Itse motivoi toimimaan, kun taas minä voi ainoastaan kieltää ja estää toiminnan. Minän luonne on reaktiivinen ja Itsen aktiivinen. Tietoisuus kykenee ainoastaan kieltoon ja Itse myöntöön. Vain Itse on luova.

² Antti Revonsuo (1993, 64) esittää kolme teesiä, jotka näyttävät yhdistävän niin kutsuttuja tietoisuuden eliminativisteja. Nietzsche näyttäisi jakavan ne kaikki ja ansaitsee sikäli tulla luokitelluksi eliminativistien joukkoon. Tähän yhteyteen käy kolmas teesi ”[t]ietoisuus ei ole eikä voikaan olla tieteellisesti varteenotettava ilmiö.”

vastuunalaisuus ja toisten tahtojen pyrkimys tyypistää kaikki vain kausaaliseksi suhteiksi. Kiinnostavaa sen sijaan on miten eri osapuolet asiaa tulkitsevat. Tulkintoja ohjaava voima on tietysti tahto valtaan ja sitä kautta paljastuu myös se pinnallinen tekopyhyys, jolla ihmiset yrittävät maailmaan tulkintojaan pakottaa. Tässäkin näkee miten ihmiset rakastavat erheitään; erhe elämän ehtona! (HP 25—26, 28. ks. myös IT 109—110 ja WP 264, 273.)

Tahdon valtaan ja eksistenssifilosofian suhde jää siis jossain määrin avonaiseksi, eikä Nietzscheillä itselläänkään ole antaa siihen lopullista tyhjentävää vastausta.¹ Periaatteessa voimme kuvitella olevamme sartrelaisessa mielessä vapaita², mutta sekin on vain eräänlainen uskomus, jonka taustalla tahto valtaan pelaa omaa peliänsä. Nietzschen tapa ajatella tietoisuuden roolia on todeta, että se on vain tiedostamattoman väline (Z 29). Itse on luonut tietoisuuden sen takia, että se voisi sen avulla toteuttaa paremmin omaa tahtoaan. Tietoisuudesta on kuitenkin kuoriutunut esiin Itsen pahin vaara, koska Minästä on sukeutunut esiin kieltäviä voimia. Minä sairastuttaa Itsen ja saa Itsen kääntymään pois elämästä. Nietzscheille Itse tahtoo luoda jotain itseänsä ylempää, mutta Nietzsche katsoo, että se on jo liian myöhäistä, sillä ruumiin kieltäjien Itse tahtoo menehtyä (Z 29).

Ymmärtääkseni paras tapa jäsentää (vapaan) tahdon ja tahdon valtaan suhdetta löytyy Nietzschen toteamuksesta, että ”ainoa voima mikä on olemassa, on samankaltainen kuin tahto: toisia subjekteja [voimia] komentava, jotka sen johdosta muuttuvat” (WP §490

¹ Esimerkiksi teoksessaan *Inhimillistä, liian inhimillistä* Nietzsche tuo selkeästi esiin käsityksen, jonka mukaan emme ole itseämme valinneet. Näin ollen vapaa tahto on vain illuusio. Eteen astuu sattuman myöntäminen. Emme ole itseämme valinneet, mutta voimme myöntää sen millaiseksi olemme kasvaneet. Myöhemmissä kirjoituksissaan Nietzsche kuitenkin kritisoi myös determinismia (Ks. esim. HP Ensimmäinen pääkappale; WP 293—300, §671 354). Kyseessä on kuitenkin vain näennäinen ristiriita. Nietzsche voi hyvin vastustaa determinismia ja kausaliteettia ja olla samaan aikaan kannattamatta vapaata tahtoa, koska maailma on tahtoa valtaan. On mielenkiintoista myös miten ikuinen paluu suhtautuu vapaaseen tahtoon. Nietzsche antaisi olettaa, että tahto valtaan ei ole vapaa ja näin ei ole myöskään yksilö vapaa (WP §524). Koska tahdot valtaan kiertävät ikuista kehää ja ovat muutenkin tietoisuuden yläpuolella oleva luonnollinen osa, niin ihminen ei näin tulkittuna ole vapaa eikä häntä voida asettaa vastuuseen myöskään tahdostaan valtaan.

Teoksessa *Inhimillistä, liian inhimillistä* esiintyvät vapaata tahtoa vastaan esiintyvät pohdiskelut tulisi tulkita nimenomaan tahdon valtaan käsitteen muotoiluina eikä argumentaationa determinismin puolesta. Hapuilu ilmenee siinä, että Nietzsche käyttää usein siinä termiä itsesuojeluvaisto (den Trieb der Erhaltung; Selbsterhaltung) ja täydentää sitä mielihyvperiaatteella (die Absicht auf Lust und Vermeidung der Unlust) sekä samalla Nietzsche toteaa, että vapaa tahto on illuusio. Nietzsche ei ole vielä irroittautunut tässä vaiheessa Schopenhauerin elämän tahto -käsitteestä. Loppupäätelmä on siis, että tahto valtaan on *kenties* determinististä. *Kenties*, koska ”ajattelua’ kuten epistemologit sen havaitsevat, ei oikeasti tapahdu: se on mielivaltaista fiktiota” (WP §477 264). Kausaalista yhteyttä ajatusten välillä ei ole olemassa. Vapaa tahto on fiktio, koska sellaista asiaa ei ole olemassakaan kuin tahto. Nietzschen filosofiassa on olemassa ainoastaan tahto valtaan, kaikki muu on näennäisyyttä.

² Lukijalle huomautukseksi, että Nietzsche ei missään nimessä ollut eksistenttialisti siinä mielessä, että eksistenssi edeltäisi essentiaa. Ihminen ei ole tuomittu olemaan vapaa, vaan päinvastoin ”ei voida lukea petolinnun *syyksi* että se on petolintu” (MA §13 36). Ihmistä ohjaavat pinnan alla versovat voimat ja vain ne luovat ja muovaavat elämää. Ihminen on maailmassa esiintyvien moninaisten pluralististen voimien välikappale, jossa tietoisuus väärentää todellisuutta ja on alunperin syntynyt tiedostamattoman välineeksi. Yksilö ei myöskään redusoidu ympäristön vuorovaikutukseen, eikä siis ole sosialisointin tulos (WP §70 47, §109 68).

hakasulkeiden selvennys AV). Tahto valtaan omaa siis sisäisen tahdon ja mielen, jota se toteuttaa. Eläimet ja muu orgaaninen elämä toteuttaa tätä tahtoa ilman, että se tulee tietoiseksi itsestään. Ihmisen kohdalla asia on kuitenkin toisin. Ihmisen tietoisuus toimii peilin lailla ja heijastaa tahdon valtaan toimintaa. Todellisuudessa kuitenkin ihmisen liikkeelle laittava voima on ruumis. Se hallitsee toimintaamme ja kun erilaiset impulssit käyvät kamppailua ”sielussamme”, niin ”voimakkain motiivi päättää puolestamme” ja tietoinen tahto kuvittelee itsensä päätöksen tekijäksi (II §107 67). Näin vapaa tahto on illuusio, mutta ei pidä sulkea myöskään tietoisuuden roolia ruumiin tehdessä päätöksiä. Tietoisuus vaikuttaa ruumiin toimintaan, mutta valinnat *eivät palaudu tietoisuuteen*. Tietoisuus ei ole syy, vaan seuraus.¹

On vaikeaa sanoa mihin suuntaan kausaalisuhde lopulta kulkee. Siis vaikuttavatko tietoisuuden minän asenteet tulkintaamme maailmasta ja eritoten missä määrin vai ovatko asenteet puhtaasti Itsen ohjaamia. Kuka liikuttaa ja ketä? Näyttää siltä, että päädyimme kehäpäätelmään ja näin ollen voimme todeta, että tahto valtaan toimii metafyyssisenä jäsennyksenä, joka palautuu ainoastaan itseensä. Tahto valtaan juontaa juurensa metafysiikkaan.² Tahto valtaan on metafysiikkaa siinä mielessä, että ”meillä ei ole

¹ Tässä kappaleessa täyttyvät Revonsuon (1993, 64) esittämät kaksi muuta eliminativisteja yhdistävää teesiä. ”1. Tietoisuus ei voi olla aivojen minkään osajärjestelmän tai prosessointitavan ominaisuus, vaan ainoastaan kokonaisen organismin ominaisuus” ja ”2. Mieli on olennaisesti keskukseton. Vaikka maailma esittäytyy meille tietoisessa kokemuksessa integroituna, multimodaalisena kokonaisuutena, aivoissa ei ole mitään sellaista järjestelmää, jossa eri aistimodalityetit kohtaisivat ja multimodaalinen, integroitu representaatio maailmasta syntyisi.” Nietzschen mielenfilosofian yhteydessä kannattaa nostaa esille sellaiset nimet kuin Kathleen Wilkes, Alan Allport, Patricia Churchland ja Daniel Dennett (ks. Revonsuo 1993, 57–69). Toisin kuin esimerkiksi Dennetillä Nietzschen käsitys tietoisuudesta sulkee sisäänsä alitajunnan ja alitajunta merkitsee tahtoa valtaan. Tahto valtaan on tietoisuuden ja elävän organismin elävä perusta. Yhtenäinen kokemusmaailma on perspektiivin supistamisen, vääristämisen, taivuttamisen ja lisäksi muistamisen ja unohtamisen tulos.

² vrt. Heidegger (1980, 229) ”Tahto valtaan on perustavanlaatuinen nimi koko Nietzschen filosofialle. Siksi tätä filosofiaa voidaan kutsua Tahto valtaan –metafysiikaksi.” Nietzschen metafyyssinen nimi olemassaololle on tahto valtaan. Tahto valtaan pakenee kaikkia kielellisiä jäsennyksiä siinä mielessä, että sillä ei ole olemusta, vaan se on alkuperäistä ontologiaa, jota ei voi sijoittaa *olemiseen*, koska, Derridan sanoin: ”[o]leminen / puhuu / aina ja kaikkialla / kielen / kautta” (Derrida 1982, 27). Tahdon valtaan toisella puolella on vastustamisen ontologia, joka muistuttaa kovasti Derridan *différance*’a. Tahto valtaan on se voima, joka muokkaa *différance*sta identiteettejä alistuen toisia tahtoja valtaan alleen. Nietzschen käsite *laisser aller* on lähellä *différance* käsitettä. Tahto valtaan ja *laisser aller* ovat toistensa vastakäsitteitä. ks (WP §122 75; HP §188 86–88; EJ §41 98–99.) Näin myös tahto valtaan ja *différance* ovat toistensa vastakäsitteitä sikäli, että tahto valtaan peittää eron ja luo valinnan, mielen, identiteetin ja laittaa olennon liikkeeseen. Kaufmann (1974, 204, 420) esittää, että tahto valtaan ei ole ’metafyyssinen’ käsite, vaan ensisijaisesti psykologinen hypoteesi. Epäilemättä Kaufmann on oikeassa, että Nietzsche rakensi tahto valtaan käsitteen psykologisten havaintojen pohjalta, mutta tämän jälkeen hän korotti tahdon valtaan monistiseen asemaan pluralistisessa maailmankaikkeudessa. Yksi on monta. Tahto valtaan on monikko, joka näyttäytyy ykseytenä. Kaufmannin (1974, 235) tulkinta Nietzschestä *dialektisena monistina* pohjaa tähän kahtiajakoon, mutta Kaufmann ottaa järjen mukaan metafysiikkaan. Tulkitessaan tahtoa valtaan järjen kautta Kaufmann ei irrottaudu Sokraattisesta metafysiikasta, vaan myös hänelle järki edeltää tahtoa (valtaan) tai ottaa jopa tahdon valtaan roolin. Tämän vuoksi Kaufmann ei voi myöskään allekirjoittaa väitettä tahdon valtaan kokonaisvaltaisesta metafyyssisestä roolista tai ei ainakaan tahdo sitä painottaa.

minkäänlaista kokemusta syystä” (WP §551).^{xxix} Tahto valtaan on nimitys tuolle syyille, sillä kuten Nietzsche myöhemmin edelliseen aforismiin lisäsi: ”tarvitsen lähtökohtana ’tahdon valtaan’ liikkeen perustaksi” (ibid.).^{xxx} Näin ollen sekä usko vapaaseen tahtoon että determinismiin ovat Nietzschen mukaan tahdon valtaan luomia illuusioita.

Tulkitsen tahtoa valtaan niin, että Itse asettaa vaatimuksia, jotka haluavat purkautua ulkomaailmaan. Sosiaalinen yhteisö asettaa kuitenkin rajoituksia ruumiille ja näin ollen Itse joutuu sopeuttamaan toimintaansa tietoisuuden avulla vallitsevaan ympäristöön.¹ Itse prosessoi sille tullutta informaatiota ja tuottaa haluttua käytöstä. Sosiaalinen ympäristö vaikuttaa tietoisuuden syntyyn ja tietoisuus rajoittaa Itsen toimintaa. Näin myös Minä aiheuttaa vaatimuksia Itselle. Suhde on siis kaksisuuntainen. Yhtäläillä Itse yrittää sopeuttaa itseänsä parhaansa mukaan Minän vaatimuksiin ja löytää keinoja toteuttaa itseään. Minä ei ole kuitenkaan keskus, josta toiminta lähtee. Minä ei ole siis itsensä syy. Tietoinen ajattelu on seuraus, joka koostuu monista palasista, jotka yhdessä muodostavat tietoisuuden. Muodostunut tietoisuus vaikuttaa ruumiin toimintaan ja ilmentää olennon *mieltä*. Mieli on niiden voittaneiden osasten summa, jotka mielen kunakin hetkenä muodostavat.

Koska Nietzschen mukaan maailma voidaan kokea mielekkäänä dionyysisen Itsen toteuttaessa itseään niin reaktiivinen toiminta merkitsee tahdon valtaan heikentymistä ja mielen sairastumista kasvavaan tietoisuuteen ja Itsettömyyteen. Näin voidaan karrikoiden todeta, että Nietzscheille tietoisuus on ruumiin sairaus.² Nietzsche katsoo, että vaarana on, että lopulta tietoisuuden reaktiivisuus ja sitä kautta valtaan päässyt nihilistinen tahto valtaan on vaarassa kieltää koko olemassaolon. Nietzscheläinen herran ja rengin kamppailu tuottaa syyn rengin sairastumiselle voimattomaan tietoisuuteen ja herralle voimakkaan ja

Sivuhuomauksena todettakoon, että Heidegger näyttäisi käyttävän metafysiikassaan mallikkaasti hyväksen Nietzschen tahto valtaan käsitettä korvaten sen yksinkertaisesti käsitteellä ’einen Hinweis auf die Eigentümlichkeit’. Tämä ’omituisuus’ luo organismeja ja elämää. (ks. erit. Heidegger 1995, 218—238.)

¹ ”Itse sanoo Minälle: ’tässä tunne tuskaa!’ Ja silloin se kärsii ja pohtii, miten kärsimystä voisi välttää—ja sen takia sen *täytyy* ajatella. Itse sanoo Minälle: ’tässä tunne iloa!’ Silloin se iloitsee ja pohtii, miten voisi iloita enemmän—ja sen takia sen *täytyy* ajatella.” Selbst sagt zum Ich: ’hier fühle Schmerz!’ Und da leidet es und denkt nach, wie es nicht mehr leide—und dazu eben soll es denken. Das Selbst sagt zum Ich: ’hier fühle Lust!’ Da freut es sich und denkt nach, wie es noch oft sich freue—und dazu eben soll es denken.”

² Nietzschellä on ambivalentti suhtautuminen tietoisuuden rooliin, mitä käydään läpi luvuissa Jumala kuolee—yli-ihminen syntyy ja Eksistenssikriisi, *Itseksi tuleminen* ja filosofin sairaus. Yhtäältä tietoisuus [huono omatunto] on sairaus ”samoin kuin raskaudentila on sairaus” (MA §19 82) eli se mahdollistaa taiteen, kauneuden ja estetiikan, mutta toisaalta voisimme tulla hyvin toimeen ilman tätä sairautta (IT §354 205; HH §1 13). Tietoisuuden rajoittava rooli auttaa myös tekemään ihmisestä taideteoksen, jolloin tietoisuus näyttäisi toimivan tiettyjen vaistojen sammuttajana, aktiivisen unohtamisen kautta. Aktiivisen muistamisen kautta taas tahto (valtaan) voi nostaa esiin toisia vaistoja, joista uusi taiteellinen minuus rakentuu. Toisaalta tietoisuus ei vaikuta mihinkään (esim. WP §524, §526) eikä tietoisuus siis ajattele (§477) ja lisäksi tietoisuus on ”mahdollisesti määrätty katoamaan ja tilalle tulee täydellinen automaatio” (§523).

iloisen elämän. Hegeliläinen herran ja rengin dialektiikka taas tuottaa pelkkiä renkejä (vrt. Deleuze 2005, 80, 82). Kun lauma-vaisto on saanut vallan niin yhteiskunnasta tulee nollien summa (WP §53 33) ja ”moraliteetti on lauma-vaistoa yksilössä” (IT §116 111).

Kuten muistamme aktiivinen kuvaa omaehtoisia, itselleen lakialaativia ja muotoa luovia voimia. Aktiiviset voimat edustavat johtajuutta ja ne henkilöityvät käskeviin herroihin. Reaktiivinen tarvitsee aina ulkoisen tai sisäistetyn ulkoisen ärsyksen toimiakseen. Reaktiiviset voimat reagoivat aktiivisiin voimiin ja ilman aktiivisia voimia reaktiiviset voimat vaipuisivat inertiaan. Reaktiiviset voimat ovat palvelevia voimia, jotka manifestoituvat rengin hahmossa. Aktiivisten ja reaktiivisten voimien välillä vallitsee hierarkia, joka rikkoontuessaan johtaa liikkeen lakkaamiseen, reaktiivisen voimien estäessä aktiivisten voimien muotoa luovan toiminnan.

Nietzscheille renkien tasavalta merkitsee lopun alkua. Rengit saavat aluksi aktiivisen voimansa Jumalasta, kunnes koittaa päivä kun Jumala julistetaan kuolleeksi. Jumalan kuoleman seurauksena tietoisuuden valtaa kylmyys ja tyhjiys. Nietzscheille kasvava tietoisuus on oire ja vaara (IT §11 38—39, §354 205). Tietoisuus toimii nihilismin ilmentymänä, jossa ihminen pakenee kirjaimellisesti *Itseään* ja jonka välityksellä moderni ihminen uhkaa kieltää lopulta *Itsensä*.

Kaksi vaistoa astuu nyt vastakkain. Lauma-vaisto ja dionyysinen luomisvaisto. Nietzscheille Moraalinen ihminen on siis ihminen, jota ohjaa lauma-vaisto. Lauma-vaiston ohjaama ihminen tukeutuu Jumalaan ja subjektiin, joiden kautta se voi liittää itsensä *olemiseen* ja kokea itsensä jumalalliseksi. Kokemus jumalallisuudesta tarkoittaa, että ihminen liittää itsensä ikuisuuteen ja kokee elämänsä arvokkaana tuon uskon kautta. Dionyysinen vaisto löytyy Itsestä ja se tahtoo nousta ylöspäin eli voimistua ja samalla alistaa alleen muut vastakkaiset voimat. Mitä voimakkaampaa myöntävä eli dionyysinen tahto valtaan on, sitä korkeammalle olio tuon vallan manifestaationa on noussut. Myöntävän tahdon valtaan maalina on korottaa ”elämä korkeimpaan potentiaaliinsa” (WP §639 340). Aktiivinen tahto valtaan tahtoo luoda maailmaa mielteekseen. Aktiivinen tahto myöntää itsensä.¹

Nietzsche toteaa, että

”Moraali on Euroopassa nykyisin laumaeläin-moraalia:—siis, niin kuin me nämä asiat ymmärrämme, vain eräs inhimillisen moraalin laji, jonka ohella, jota ennen, jonka jälkeen monet muut, ennen kaikkea *korkeammat* moraalit ovat tai niiden *pitäisi olla* mahdollista. (...) tuo moraali puolustautuu kaikin voimin (...) se sanoo (...) ’minä olen

¹ Itsestä lisää luvussa eksistenssikriisi, *Itseksi* tuleminen ja filosofin sairaus.

itse moraalit eikä mikään muu ole moraalit! (...) löydämme jopa poliittisista ja yhteiskunnallisista laitoksistakin tämän moraalitn yhä näkyvimmän ilmauksen: *demokraattinen liike hoitaa kristillisen perintöä.*” (HP §202 100.)

Nietzscherle demokraatia ja tasa-arvo merkitsevät uhkaa identiteetille. ”Mitä enemmän luovun oikeuksistani ja latistan itseäni alemmaksi, sitä enemmän alennun lauman ja enemmistön ylivalan alle” (WP §936). Näin demokraattinen yhteiskunta, ’nollien summana’, kulkee nihilistisen kaitselmuksen alla ja sitä ohjaava vaisto on lauma-vaisto, joka ei koe voimakasta tahtoa valtaan, vaan erkanee toiminnasta ja välttelee konflikteja. Sen sijaan meidän tulisi myöntää dionyysinen vaisto ja tahto valtaan. Jokainen ihminen tarvitsee oman makunsa ollakseen tyytyväinen ja nauttiakseen elämästä. Tämän seurauksena, ”täytyy hävittää itsestään huono maku tahtoa olla sopusoinnussa monien kanssa. ’Hyvä’ ei ole enää hyvää, kun naapuri ottaa sen suuhunsa. Ja kuinka sitten voisikaan olla ’yhteishyvää’! Tuo sana sotii itseänsä vastaan: sillä mikä on yhteistä, on aina vain vähän arvoa.” (HP §43 44.)

Nietzscherllä totuus moraalista kääntyy toisinpäin. Maailman *parantajista* tulee maailman *parjaajia*, jotka hyväntahtoisessa tyyryydessään tuottavat lopulta enemmän vahinkoa kuin parannusta, mutta he eivät muuta voi, koska ovat suljettuja huonoon omaantuntoonsa. Nietzsche näkee hyvyyden taustalla taantumuksen oireen, vaaran ja myrkyä, jonka takia nykyisyys ehkä elää ”*tulevaisuuden kustannuksella.*” Hyvät merkitsevät lopun alkua, koska he ovat kykenemättömiä luomaan uutta. (Z 185—186; MA 11.)

Mikä sitten tekee maailman parantajista maailman parjaajia? Tarkastelun keskiöön nousee maailmassa ilmenevä kärsimys. Nietzsche katsoo, että kristillinen maailma tulkitsee maailman olevan paha. Maailmassa on suunnattomat määrät kärsimystä ja näin ei tulisi olla. Deleuzen (2005, 34) sanoin kristitylle ”olemassaolo on syyllinen, koska se kärsii; mutta koska se kärsii, se sovittaa ja tulee siten lunastetuksi.” Tarkastelun keskiöön nousee siis kärsimyksen merkitys. Kristitylle kärsimys toimii vastalauseena elämää vastaan (WP §1052 543). Nietzsche katsoo, että kristitty parantaa maailmaa ottamalla kärsimyksen sisälleen. Logiikka toimii niin, että kristitty ajattelee, että mitä enemmän minä kärsin ja kiellän omat toiveeni ja tahtoni sitä enemmän maailma paranee. Elinvoimansa kristitty ottaa myötäkärsimyksestä ja Jumalasta. Maailma on paha, mutta myötäkärsimyksen ja tahtomisesta pidättäytymisen ansiosta maailma paranee ja kärsimyksestä tulee hyve (AA §18 17—18). Toisen myötäkärsijän tunnistaa kosteasta silmäkulmasta ja laki ja kosto uhkaa kaikkia niitä, jotka eivät alistu tämän sisäisen

kärsimyksen alaisiksi. Näin ollen kristillisellä moraalilla on Nietzschen mukaan hyvin epämoraaliset lähtökohdat. Kristillinen moraalitekee ihmisestä sairaan eläimen (EJ 48—52).

Nietzsche haluaa Jumalan kuoleman julistuksella päästä eroon sairaista eläimistä, kääntää heitä ohjaavan passiivisen nihilismin aktiiviseksi itsetuhoksi ja arvottaa arvot uudelleen (AK §2 8; WP §55 35—39). Nietzsche haluaa päästä eroon kärsimyksen sovituksesta ja sitä kautta seuraavasta tiestä tuonpuoleiseen ja pyhään olemassaoloon, koska se on elämän arvon kieltämistä. Tilalle Nietzsche tahtoo asettaa traagisen naurun ja Dionysoksen, jolloin kärsimystä ei tarvitse sovittaa, sillä elämä on kyllin pyhää itsessään oikeuttamaan suurimmankin mahdollisen kärsimyksen. (WP §1052 543.) Traaginen dionyysinen tahto kärsii ainoastaan *elämän yltäkyläisyydestä* (IT §370 227).

Luvun alussa etemme astui kysymys mikä on olemisen mieli? Todellisuudessa kysymys kuuluu, mitä on oikeus? Oikeus vaatii sekä tulkintaa että arviointia. Tulkinta ja arvio nojaavat aina johonkin näkökulmaan. Olemassaoloa tulkitseva olio tulkitsee maailman merkityksellisenä aina jostain näkökulmasta käsin. Mieli, merkitys ja mielekäs toiminta arvottavat ja tulkitsevat olemassaoloa. Nietzscheille arvioijana toimii tahto valtaan, joka voi olla elämää myöntävä tai elämää kieltävä (WP §675 356). Jos olemassaololla ei ole mieltä, niin ei ole oikeuttakaan, sillä miten merkityksetön asia voisi olla väärin. Jos, olemassaolo on perin juurin oikeudenmukaista, niin kysymys on jälleen vailla mieltä. Jos, olemassaolo sitä vastoin on virheellinen, epäoikeudenmukainen tai syyllinen, ja sillä on tavoiteltava idea, oleminen tai paratiisi, niin elämä tulee oikeuttaa. Elämään kuuluva kärsimys tulee tällöin sovittaa ja elämä lunastaa. Sovitusta haetaan metafysiikasta, jossa maailmaa verrataan ideaan, jossa kaikki *tuleminen* on lakannut *olemiseksi*. Tällainen metafysiikka ei ole Nietzschen mukaan enää kuitenkaan uskottavaa. Ihmisen on vastattava haasteeseen ja myönnettävä *tuleminen* tahtona valtaan. Tahtominen on oikeudenmukaista sillä tahto luo maailmaan merkitykset ja arvot. Tahto valtaan toimii Jumalan kuoleman seurauksena arvojen auktoriteettina. Elämä on tahtoa valtaan eikä mitään muuta sen lisäksi. Yhteenvetona voidaan todeta, että Nietzschen maailma on oikeudenmukainen, mutta kova:

”Dionyysisen tehtävän suorittamiseen tarvitaan kovaa vasaraa, kykyä tuntea iloa myös jonkin tuhoutumisesta. Dionyysisen luonteen tunnistaakin siitä, että ihminen kokee olevansa pakotettu ’tulemaan kovaksi’, että hän uskoo syvästi kaikkien luovien olevan kovia.” (EH 124. vrt. myös Z 187.)

Jos, oikeus on tahtoa valtaan ja elämä perustuu illuusion ja erheeseen, koska vajavaisten kykyjemme takia emme pääse kurkistamaan sitä mitä meidän tulisi tavoitella,

niin epäoikeudenmukaisuus kuuluu keskeisenä osana ihmiselämään. Nietzsche esittää, että kaikki arviomme maailmasta ovat erheellisiä ja perustuvat epäloogiseen päättelyyn. Kaikki mikä ihmistä liikuttaa on lopulta uskoa johonkin, ja tuo jokin nojaa yksin uskoon. Tämä usko ja erhe toimivat luontonamme eli mittana, jonka pohjalta tahto valtaan arvioi asioita. Tuo luonto kuitenkin horjuu kulloistenkin tunnetilojemme ja uskomustemme pohjalta. Maku tekee näin ollen välttämättä virhearvioita ja jokainen maku on jo itsessään sellainen. Ihminen on kuitenkin tuomittu tekemään valintoja makunsa pohjalta. Ihminen on näin ollen pohjimmiltaan epäoikeudenmukainen olento ja kun ”*voimme ymmärtää tämän*; se kertoo yhdestä suurimmasta ja selittämättömimmistä asiasta, olemassaolon eripuraisuudesta.” (II §32 33.)^{xxx1}

Tätä kohtaa on syytä painottaa. Olemassaolon eripuraisuus ei ole välttämättä seurausta pluralismista, jota käsiteltiin aikaisemmissa luvuissa. Olemassaolon eripuraisuudella ei ole välttämättä mitään tekemistä realistien, utilitaristien taikka relativistien välisten kiistojen kanssa. Olemassaolo on eripuraista, koska ihmiset jäsentävät maailmaa omien erilaisten kykyjen, kapasiteettien ja ennakkokäsitysten varassa. Francis Bacon totesi aikanaan ihmisymmärryksestä, että ”ihmisymmärrys, kun se kerran on omaksunut jonkin mielipiteen (olkoon se toisilta omaksuttu tai sellainen joka miellyttää omaa itseä), etsii kaikista asioista sille tukea ja yhteensopivuutta”^{xxxii} (Bacon 1620, §46; vrt. esim. AA §117). Tulkitsen asian oman ennakkoymmärrykseni varassa, että Nietzscheille tahto valtaan merkitsee ihmisen kohdalla jokseenkin samaa asiaa. Ihminen jäsentää maailmaa ennakkokäsitystensä varassa ja nuo käsitykset määräävät maailman, jossa yksilö elää. Valistuksen ja sivistyksen kautta ihminen oppii tulemaan tietoiseksi omista puutteistaan ja omasta rajoittuneesta näköalastaan. Kasvatuksen tarkoituksena on saada yksilö ymmärtämään omia ennakkoluulojaan, jotta hän voisi niistä vapautua ja oppisi näkemään asioita paremmalta kannalta. Modernin kasvatuksen tavoitteena on ehkäistä sivistyksen kautta ihmisen konfliktuaalista luonnetta. Ongelmana on, että tätä kautta ihminen etäännyy myös itsestään. Myös kaikki tärkeimmät elämässä kiinnipitävät asiat ovat ennakkoluuloja. Myös ’rakkaus on sokeaa’.

Jos rakkaus on sokeaa, mitä emansipaatio oikeastaan on? Mistä emansipoidutaan ja miksi? Mikä on se päämäärä tai totuus jota kohden emansipoidutaan? Onko emansipaatiolla sittenkin rajat? Onko sittenkin niin, ettei kaikkien asioiden kohdalla voidakaan esittää kysymyksiä? Perustuuko elämä sittenkin erheelle, jota kohtaan emme halua emmekä voi katsettamme tarkentaa? Nietzsche tahtoo sanoa, että perspektiivi pitää meidät kiinni elämässä. Identiteetti on tunneperäinen, ennakkoluulojen läpikäyminen

uskomusten joukko. Elämän on perustuttava ainakin joillekin kyseenalaistamattomille ennakkoluuloille, ei pelkille ennakkokäsityksille, joiden mukaan emansipaatio johtaisi totuuteen. Jos totuutta ei ole, emansipaatio johtaa nihilismiin. Tahto totuuteen, tahto oikeudenmukaisuuteen ja tahto sovittuun muodostavat Nietzschele tahdon ei-mitään. Nietzschele ihminen on arvokkaampi, ylhäisempi ja korkeampi mitä varmempi hänen tahtonsa valtaan on. Kultivoitu ja sivistynyt ihminen on omassa alhaisuudessaan sääliollinen olento, joka ei tiedä mitä tahto on. Uudenlainen inhimillisyys merkitsee Nietzschele uudenlaista julmuutta, joka ilmenee ihmisen vajavaisen olemuksen tunnustamisen kautta. ”Kultivoituneiden silmissä he” eli uudenlaisen inhimillisyyden nuoret edustajat ”tietenkin ovat sivistymättömiä, välinpitämättömiä ja varauksellisia maineikasta, jopa hyvääkin kohtaan” (HH §10 84). Tämä on kuitenkin välttämätöntä, sillä vasta tätä kautta nuorisosta tulee humaania ja se lakkaa ”olemasta pelkkä ihmismäisten ominaisuuksien kooste” (ibid.). Nietzschele ihminen on eripurainen olento, joka tekee valintoja oman vajavaisen ja erehdyksiin nojaavan perspektiivinsä pohjalta. Platon käänsi totuuden päälaelleen omilla ideaalisilla hyveillään, Nietzschele sitä vastoin kaiken oikeudenmukaisuuden lähde ja mitta on perspektiivi ja totuus voimakkaimman perspektiivin julistaessa olevansa sellainen. ”Mitä sitten lopulta ovatkaan ihmisen totuudet? Ne ovat ihmisen *kumoamattomia* erehdyksiä” (IT §265 146).

Vitalisti Nietzschele elämä on siis perin juurin oikeudenmukaista.¹ Kysymykseen, mitä on oikeus? Oikea vastaus on tahto valtaan (WP §59). Kuka sitten on tuon oikeuslaitoksen korkein tuomari? Dionysos (WP §1051 541). Mitä pitää Dionysoksen lakikirja sisällään? Ikuisen paluun kosmoteologian. Mikä on tähänastisista kulttuureista ollut lähimpänä tuota ideaalia? Esimerkiksi ”Rooman ja Venetsian tyyppiset aristokraattiset yhteisöt” (EJ §38 95; MA §16 42—44; AK §58 88—90) ja Kreikan Helleenit (EH §1 75—77; WP §544). Millainen henkilö on tämänkaltaisen kulttuurin korkein luomus? Yli-ihminen (WP §1001 519). Ketkä ovat päässeet lähimmäksi yli-ihmisen ideaalia? Esimerkiksi Julius Caesar (EJ §31 82, §38 95; HP §200 97; EH §3 21; WP §544), Napoleon (EJ §44 100—102 §45 102 §48 105; MA §16 44; WP §544, mutta

¹ Tästä ajattelutavasta voidaan havaita viitteitä jo teoksessa inhimillistä, liian inhimillistä. Hyvä ja paha ovat ihmisen asettamia mittareita, mutta mikä ihminen on maailmaa tuomitsemaan, sillä ”kaikki arviot elämänarvosta ovat erheellisesti (unlogisch) muodostettuja ja sen takia niitä ei voida oikeuttaa.” Ks. esim (II §28 31—32, §32 33.)

”Mitään olemassaolevaa ei voida jättää ottamatta huomioon: mikään ei ole tarpeetonta. Kristittyjen ja muiden nihilistien torjumien olemassaolon puolesta sijoittuvat arvojen tärkeysjärjestyksessä vieläpä äärettömän paljon korkeammalle kuin ne arvot, joita *dekadentti* vaisto saattaa pitää tärkeinä ja hyvinä.” (EH §2 78.)

myös WP §1026), Goethe (EJ §49 §50 §51 107—109; II §279 149; HH §1 15; NCW *Wir Antipoden*), Aleksanteri (EH §3 21) ja Jeesus (AK §32 43—45; §35 48).¹

Nietzsche kehottaa meitä ottamaan elämän avosylin vastaan, siitäkkin huolimatta, että ensiksi kaiken elämän taustalla on tahto valtaan eli kamppailu ja toiseksi elämältä puuttuu transendentiaalinen päämäärä. Nietzschele elämä toteuttaa tahtoa valtaan, eikä tarvitse oikeutusta. Nyttemmin tutuksi tullut mainoslause, *elämä on*, riittää. Toisin kuin Kant, Nietzsche ei jäisi sanattomaksi nykyteinin vanhemmille tokaistuille arvostelmille: ”miksi te teitte minut? Millä oikeudella te teitte minut? Minä en pyytänyt tulla syntyneeksi ja silti te teitte minut!”²

3.2.5 Perspektivismi/Perspektiivi

”Oivallus: kaikki arvoarvioinnit tapahtuvat määrätystä perspektiivistä: niiden tehtävänä on säilyttää yksilöä, yhteisöä, rotua, valtiota, kirkkoa, uskoa, kulttuuria—Koska unohdamme, että on olemassa ainoastaan perspektiivistä arviointia, vilistää kaikkialla ristiriitaisia arvostuksia ja ristiriitaisuuksien seurauksena erilaiset kiihokkeet vallitsevat myös yksilössä. Tämä on ilmaus ihmisen sairaalloisesta tilasta, joka toimii päinvastoin kuin eläimillä, joilla kaikki olemassa olevat vaistot häiriöttä toteuttavat määrättyjä tehtäviä.” (WP §259 149; vrt. WP §481; HP §6.)^{xxxiii}

Tässä alaluvussa tarkastellaan tahdon valtaan perspektiivistä luonnetta. Nietzschele maailma näyttäytyy aina paradoksaalisesti jostain perspektiivistä käsin. Tämä itsessään on tietysti myös perspektiivi ja tietää olevansa sellainen, siksi nimitys paradoksi. Koska maailma on mielten moneus, ei siitä voida rakentaa yhtenäistä kuvaa. Kun maalaamme kuvan maailmasta ja teemme aktuaalisen valinnan, tapahtuu se aina jostain perspektiivistä. Tieto, totuus ja todellisuus ilmentävät tulkitsijansa tahtoa valtaan ja objektiivista perspektiiviä ei ole olemassakaan. Näin tulkittessamme maailmaa luomme samalla tulkinnan kohteemme. Ei sillä tavoin, että maailma olisi vain elintemme tuote tai, ettei ulkoista todellisuutta olisi olemassa, vaan painaessamme oman mielteemme maailmaan, näyttäytyy maailma mielteemme kaltaisena. Tarkastellessamme maailmaa

¹ Salomaan (2000, 74) listasta löytyvät Alkibiades, Caesar, hofenstaufilainen Fredrik II, Leonardo da Vinci ja Napoleon.

² Syyrialainen runoilija, oppinut ja skeptikkofilosofi Abul-Alâ al-Ma'arrî (973–1058) on tunnettu nihilistisistä ajattelustaan ja lapsettoman runoilijan hautakirjoitukseenkin on kaiverrettu riimi, jonka matkailija löytää Ma'arrin synnyinkylästä Ma'arrat an-Nu'mânista: ”tässä lepää isäni rikos minua vastaan. Minä en rikkonut ketään vastaan.” Nietzscheellä ilmenee samankaltaisia pohdintoja etenkin keskituotannossa milloin erityisesti Schopenhauerin vaikutus ohjasi nuorta ajattelijaa: ”rationaalista irrationalisuutta.—Elämän kypsytyksessä ja viisaudessa ihmisen valtaa ajatus, että hänen isänsä teki väärin siittäessään hänet” (II §386; vrt. kuitenkin II §141). Nihilistinen taustaväre leikkaa Nietzschen tuotantoa. Tulkitsen asian niin, että myöhäistuotannossa Nietzsche sanoutuu ehdoitta nihilismistä irti ja siirtyy dionyysisen tahdon valtaan puolestapuhujaksi.

näemme siinä todellisuudessa itsemme. Maailmassa on mieli, mutta tuo mieli on ihmismieli ja eri ihmiset tulkitsevat maailmaa erilaisista perspektiiveistä. Näin voimme todeta, että maailmaan on olemassa lukuisia erilaisia perspektiivejä, jotka yhdessä muodostavat epistemologisen näkökulman nimeltään perspektivismi.

Tässä alaluvussa käsitellään perspektiivisyyden positiivisia puolia tulkitsemalla perspektiivisyyttä sekä yksilön että kulttuurin kautta. Maailmaan on huonompia ja parempia tulkintoja ja niitä Nietzsche mittauttaa omasta perspektiivistään *differentiaalisen elementin* kautta. Luvun keskeinen sanoma on, että elämä voi näyttäytyä ainoastaan perspektiivistä. Yritys tuottaa monia samanaikaisia perspektiivejä johtaa perspektivismiin, mikä yhdistettynä totuuden tahtoon merkitsee valinnasta kieltäytymistä. Perspektivismi on potentiaalisuutta, joka ei voi pluralistisuutensa takia koskaan aktualisoitua. Erilaisten perspektiivien välille ei voida välttämättä löytää sovittavaa kriteeriä, jonka takia voimakkain tahto ratkaisee vallitsevan maun, muodon ja perspektiivin. Tämä luku kokoaa keskeisen teeman, joka liittyy tahtoon valtaan. Tahto valtaan painottaa, että vain ennakkoluulojemme ja näkemystemme kautta maailma näyttäytyy sellaisena kuin se on. Pyrkimys ylittää omat ennakkoluulomme on nihilistinen. Elämä on aina perspektiivin ohjaamaa. Ennakkoluulot ovat elämän ehto.

Perspektivismi epistemologisenä käsitteenä juontaa juurensa ajatuksesta, että maailmalla ei ole yhtä mieltä vaan monia mieliä (WP §481 267). Samalla se tarkoittaa myös sitä, että meillä voi olla ainoastaan perspektiivejä todellisuuteen, jossa perspektiivi merkitsee, että jokaiselle rakentuu omanlaisensa ”todellisuus” (WP §15 14—15). Se tarkoittaa myös sitä, että ”*kaikki aistihavainnat ovat kyllästettyjä arvoarvioinneilla*” (WP §505 275).^{xxxiv} Maailma näyttäytyy kielen kautta, mutta kieli on petollinen lokeroija. Yhteinen kieli antaa olettaa yhteisen ja jaetun maailman. Todellisuudessa on olemassa lukemattomia yhtäaikaista ja rinnakkaisia ’sanastoja’, jotka limittyvät toisiinsa, mutta samalla ovat myös keskenään ristiriitaisia ja kamppailevat maailman jäsenyyksestä, kuten luvusta pluralismi ja kieli muistamme. Maailman pluralistisuus mahdollistaa useiden erilaisten perspektiivien olemassaolon. Toimintaamme ohjaa tahto valtaan, joka tulkitsee maailmaa oman mahtinsa ja voimansa kautta. Voimme toimia maailmassa ja nähdä sen merkityksellisenä ja arvokkaana ainoastaan erilaisista perspektiiveistä käsin. Lopullista yhtenäistä sovitusta tai ratkaisua ei sen sijaan ole, vaan tahto valtaan rakentaa erilaisista voimista alati uusia perspektiivejä, jotka kamppailevat herruudesta. Perspektiivi mahdollistaa toiminnan lukemattomien mahdollisuuksien maailmassa. Perspektiivin avulla

ihminen voi kadottaa itsensä maailmaan myöntämällä ja tunnistamalla sisäisen tahtonsa valtaan.¹

Teoksessaan *Historian hyödyistä ja haitasta elämälle* Nietzsche vielä puhuu horisontista. Horisontti parantaa ihmisen *historian kuumeesta* tai *historian sairaudesta* eli liiallisesta muistista, jolloin ihminen elää ikään kuin imperfektissä, joka ei voi koskaan muuttua perfektiksi. Maailma vain 'tulee' eli virtaa ihmisen silmien edessä, mutta yksilö on kyvytön tarttumaan siihen ja toimimaan aktiivisena eli luovana ja tahtovana olentona. Nietzschen mukaan "elävä olento voi olla terve, vahva ja tuottava vain tietyn horisontin sisällä, ja jos se ei pysty sellaista luomaan ympärilleen tai jos se on liian itsekäs säilyttääkseen omaa näkemystään toiseen, se riutuu tai kohtaa oikea-aikaisen loppunsa. Iloisuus, hyvä omatunto, iloiten tehty teko, luottamus tulevaisuuteen—ne kaikki riippuvat, olipa kyseessä yksilö tai kansakunta, selkeästä rajanvedosta, joka erottaa näkyvän ja selväpiirteisen näkymättömästä ja epäselvästä. Ja lisäksi siitä, miten hyvin hän osaa oikealla hetkellä unohtaa ja miten hyvin hän osaa muistaa—onko ihmisellä hyvä vaisto tuntea, milloin on välttämätöntä tuntea historiallisesti, milloin epähistoriallisesti." (HH §1 12—14.)

Perspektiivi tarkoittaa tahdon valtaan tulkintahorisonttia, jossa se sulattaa uuden vanhan kaltaiseksi, yksinkertaistaa moninaisen, jättää asioita huomioonottamatta ja sysää pois sen mikä on ristiriitaista. Sulattamalla itseensä uuden tiedon, tulkinta kasvaa ja voimistuu. Se tekee itsestään totuuden. (HP 135; EJ 43; WP 266—267, 272—276.) Perspektiivisen totuuden avulla voidaan voittaa passiivinen nihilismi. Sen avulla herra voi painaa maailmaan merkityksiä, mitkä kriittisen järjen ja dialektiikan käsissä murenisivat. Se on keino tehdä valintoja maailmassa, jossa ei ole itsessään totuutta, siis yhtä oikeaa perspektiiviä luonnon perustekstiin. Ihminen itse luo maailman mikä häntä liikuttaa. Poliittisella tasolla tämä merkitsee myös antagonismia, jonka Nietzsche näkee irrottamattomana osana ihmiselämää (esim. WP §53 33).

Suppea perspektiivi mahdollistaa vahvojen herramaisten tahtojen olemassaolon. Vahvaluontoiset (charakterstärke) ihmiset ovat mahdollisia, koska heiltä puuttuu *tietoa* ja *näkemyksiä* erilaisista mahdollisuuksista ja toiminnan suunnista. Vahvaluonteisen ihmisen on helppo ja nopea tehdä valintoja, koska hän on suppean näkemyksensä varassa pakotettu valitsemaan vähäisistä vaihtoehdoista, eikä hänen tarvitse puntaroida lukemattomilla

¹ Kun Nietzsche puhuu negatiiviseen sävyyn itsensä tulemisen virtaan kadottamisesta, niin hän tarkoittaa nimenomaan päin vastaista eli tällöin yksilö ei osaa myöntää tahtoa itsestään vaan näkee elämän merkityksettömänä tulemisen kaaoksena, joka lamaannuttaa kaiken toiminnan. Ks. esim. (HH 12).

vaihtoehtoilla. Rajoittunut näköala merkitsee rajoittunutta älykkyyttä, mutta se mahdollistaa nopean toiminnan ja valinnan. Tähän tähtää Nietzsche mukaan ainakin sen aikainen kasvatus ja kultivointi. Tulevista sukupolvista tahdotaan tehdä *kopioita*. (II §228 125.) Näin ollen osa menestyksellisen toiminnan salaisuutta on siinä, että valinta, oli se mikä tahansa, on parempaa kuin päättämättömyys ja mitä nopeammin yksilö pystyy menestyksellisiä valintoja tekemään sitä onnekkaampi hän on. Kasvatuksen paradoksi sen sijaan on myöhäismoderni keksintö. Yksilön valintojen menestys mitataan siinä miten kestäviä ne ovat, koituuko niistä taakkaa, ovatko ne tekijälleen edullisia ja siitä, että niiden eteen on täytynyt tehdä uhrauksia (II §229 125—126).

Perspektiivi tuottaa eron, mikä sinällään on kaiken elämän perusta. Ero sijaitsee ihmisessä itsessään. ”Elämä elää aina toisen elämän kustannuksella” (WP §369 199). Nihilismin voittamisen ensimmäinen uhri on yksilö itse ja siinä on Nietzsche ”*moraalinen perusta*” elämälle maailmassa (HP §19 23, §225 129—130). Julmuutta ei pääse pakoon, vaan *elämän ”täytyy aina voittaa itsensä”* (Z *Itsensä-voittamisesta*).¹ Merkitysten luomisen taustalle nousee eron tuotteena vastustajat, jotka eivät asetu määrättyyn muottiin. Vapaat henget luovat uusia merkityksiä, uusia jumalia. Uudet jumalat merkitsevät kamppailua muodosta, vallasta ja hegemoniasta.² Elävä ja voimakas yhteiskunta saa ravintonsa suunnattomista ja pelottavista irvikuvallisista merkityksistä, jotka historian kuluessa ovat vaeltaneet pelottavina aaveina ihmiskunnan yli. Tämä merkitsee tyranniutta niitä kohtaan, jotka eivät luotuihin normeihin alistu. Mikään yhteiskunta ei kuitenkaan ole ikuinen, vaikka filosofiat ja ideologiat tahtovat muodostaa ikuisia vaatimuksia sillä vapaat henget murskaavat vanhoja maailmoja. (HP yhdeksäs pääkappale.) Ihminen on näin katsottuna ”eläinten joukossa ainoa, jolla ei ole mitään *ikuisia* näköaloja ja perspektiivejä” (IT §143 124; vrt. HP §296 195—196).

Saattaa kuitenkin käydä niin, että tahto valtaan jostain syystä menettää voimaansa, heikkenee ja kääntyy elämää vastaan. Se ei kykenekään enää muodostamaan synteisiä vaan tahdosta tulee ”demokraattinen” ja se eksyy. Nietzscheille tämä merkitsee Leibnizin kaltaista ”*objektivistista henkeä*” (HP §207 109—110). Sokrateen toteamusta: ”minä tiedän etten tiedä mitään.” Tai Montaignen tyyliin: ”mitä tiedänkö minä?” ”Tai: ”tässä minä en

¹ Itsensä-voittaminen (Selbst-Überwindung) on Kaufmannin (1974) teoksen keskeinen teema. Sublimoimalla ja pakottamalla vaistot palvelukseen yli-ihminen tulee itsekseen. Olen samaa mieltä Kaufmannin kanssa, mutta lisäksi vielä, että Nietzscheille tämä koskee kaikkia sosiaalisia ja poliittisia ruumiita.

² *Aamuruskon* aforismit 202 ja 272 antavat osviittaa Nietzscheen suhteesta pluralismiin. Aforismi 202 vertaa rikollista mielisairaaseen, jonka normittaa vallitseva moraalinen käytäntö. Aforismilla 272 Nietzsche tahtoo osoittaa, että yhteiskunta voi tulla voimakkaammaksi ja kauniimmaksi, vain jos sitä ohjaa eräänlainen puhdas ja yhteinen tahto.

luota itseeni, tässä ei ole edessäni mitään avointa ovea.” (HP §208 111.) Tätä voisi kutsua tämän päivän termeillä postmodernismin negatiiviseksi puoleksi. Se on nihilistinen tila, jossa tahto ei enää tunnista itseään moneudesta. Ei ole enää tahtoa, joka tahtois. On ainoastaan tahto, joka sopeutuu, mutta joka myös kärsii todellisuuden *mielettömyydestä*. Tämän seurauksena voi olla, että maailmalta katoaa mieli ja banaalisuus saa otteen. Miksi tehdä yhtään mitään? Seurauksena on passiivinen nihilismi, josta voi enää pelastaa kierkegaardilainen uskonhyppy elämään. Tähän vaaditaan ennen kaikkea kykyä unohtaa—taitoa *märehtii*¹ hetkessä. Tämän jälkeen on opittava vielä tahtomaan. (Z 178—181, 238—241.) ”Tahtominen vapauttaa” (Z 120).

Muutos toimii perspektiivin laajentajana. Jokainen muutos on tuskallinen prosessi. Aina kun haluamme saada uuden näkökulman esiin tai kohtaamme vieraan tilanteen, joka vaatii meiltä sopeutumista, joudumme etääntymään elävästä elämästä. Joudumme kosketuksiin tyhjyyden kanssa, kun elävä elämä on tanssia sen rytmin tahdissa mikä meitä milloinkin johdattaa. Näin katsottuna elämän tulee olla itsestänselvyys. Muutokseen ja itsereflektioon piiloutuu aina vaara. Emansipaation seurauksena voi olla emansipaatio elämästä itsestään. Nietzsche esittääkin, että tarvitsemme kaksi aivopuoliskoa jo senkin takia, että toisen on ohjattava tekemistemme suuntaa ja toisen sukellettava itse tekemiseen. Nietzsche katsoo, että kulttuurin tehtävänä on taata, että nuo kaksi puoliskoa voivat tulla toimeen hyvässä sovussa. (II §251 136; vrt. HH 13—14.)²

¹ Nietzschen ratkaisu eksistentiaaliseen ahdistukseen. Märehtiminen tarkoittaa elämää myöntävää voimaa. Se on kyky toimia aktiivisesti ja aktiivisesti myös unohtaa. Se on keino laittaa loppu tyhjyydessä pyörimiselle ja jatkuvalle itsereflektiolle. Sitä ei tule ajatella tyhmyyden ja viisauden termein, vaan heikon ja voimakkaan elämän myöntämisen termein. Harmillisesti se saa suomenkielessä usein myös juuri päinvastaisia konnotaatioita, kun sanotaan esimerkiksi, että henkilö ei osaa lopettaa jonkin asian märehtimistä. ks. MA; HH; Z 235; EH 19, 25-28. vrt. myös II §251 136 §278 149., mutta myös §282 150 §285 151.

² Tämä on tärkeä seikka tarkasteltaessa Nietzschen teoksia ja jätän sen liian vähälle huomiolle. Toisaalta on perusteltua väittää, että esimerkiksi Kaufmann (ks. erit. 1974, 394—395) tulkitsee Nietzscheä tähän suuntaan, jopa tietoisesti vääristäen Nietzschen kokonaisajattelua. Muuten ei voi käsittää hänen tulkintojaan, joita hän tekee esimerkiksi *Tragedian Synnyn* 15:nneestä osasta ja tätä kautta koko teoksesta ja Nietzschen filosofiasta. Kaufmannin (erit. 1974, luku 13) mukaan Nietzscheille sokraattinen järki on ihannoitava ilmiö, jonka avulla vältämme tuhoiset sodat ja muut raakuudet ja hän pitää sitä Nietzscheen viimeisenä sanana. Nietzscheille sokraattinen järki näyttäytyy kyllä, oikein painotettuna, myös positiivisena ilmiönä, mutta tarvitsee avukseen taidetta, jonka avulla olioista tehdään kauniita (ks. esim. TS osa 15). Sokraattinen optimismi järjen voitosta sisältää itsessään oman tuhonsa siemenen, koska äärimmilleen vietynä se halvaannuttaa kaiken toiminnan: ”tiede (...) kiihdyttää hillittömästi kohti rajojaan, jolloin optimismin, sisäänkirjoitetun logiikkansa mukaisesti, kohtaa haaksirikon” (...) ”sitten näemme kuinka tämä kyltymätön ja optimistinen tiedonjano, joka Sokrateen hahmossa esikuvallisesti ilmenee, on kääntynyt traagiseksi kieltäytykseksi (Resignation) ja taiteesta puutteenalaiseksi köyhyydeksi (Kunstbedürftigkeit umgeschlagen)” (ibid.). Tätä Kaufmann ei halua tuoda esiin, mutta Nietzscheille totuuden tahto halvaannuttaa, koska emme pääse käsiksi ’naiseen sinänsä’. Tämän seurauksena Nietzsche kaavaillee ratkaisuksi ”*Sokratesta, joka harjoittaa musiikkia*” (TS osa 15) tai yli-ihmistä, joka on ”Rooman Caesar, jolla on Kristuksen sielu (WP §983 muistiinpano vuodelta 1884). Karl Jaspers (1961/1938) näkee tässä Nietzschen filosofian ytimen, jolloin Nietzsche liittää kaksi täysin vastakkaista osaa yhteen, vailla mitään suhdetta

Jos kulttuuri ei kykene sovittamaan edellä mainittuja puoliskoja, vaan järki, tiede ja reflektio johtavat banaalisuuteen niin Nietzsche katsoo, että sen seurauksena ihmiskunta vaipuu tyydytystä etsiessään takaisin barbariaan (II §251 136).¹ Nietzsche katsoo, että tiedon etsintä ja refleksiivisyys voivat kyllä tuottaa etsijälleen tyydytystä jonkin aikaa, mutta kun tyydytys hiipuu ja mielekkyys lakkaa, olemme ongelmissa (II §257 138).² Vertauksena Nietzsche painottaa, että kulttuurin on muistutettava enemmänkin rohkeaa tanssia, kuin junnaavaa *hermeneuttista* eteen-taakse (Hin- und Hertaumeln) liikettä, jossa refleksiivisyys tylsistyttää ja heikennyttää impulssejamme (II §278 148—149; vrt. Connolly 2005, 164^{xxxv}).

On pistettävä merkille Nietzschen isälliset neuvot. Nietzsche painottaa jälkikasvulle tanssin ja juhlan merkitystä. Lapsilleen Nietzsche huutaa ovelta, että muistakaahan pitää hauskaa sen sijaan, että toteaisi tylsästi, että muistakaahan pitää järki kädessä ja harkitkaa nyt vielä kerran ja vielä senkin jälkeen mitä touhuatte. Nietzsche tahtoo vapauttaa ihmisessä olevia impulsseja edes tanssin ja juhlan ajaksi. Elämä on ennen kaikkea esteettinen ilmiö, jolloin ihmisen täytyy ajoittain vapautua dionyysiseen tilaan. Dionysos merkitsee kaiken subjektiivisen häviämistä täydelliseen unohdukseen

todellisuuteen. Kaufmannille tämä edustaa näkemystä, jossa paljastuu yli-ihmisen ydin (ks. esim. WP §983 alaviite 59). Minulle se merkitsee, kuten tulen myös yhteenvedossa korostamaan, Nietzschen näkemystä auktoriteetin mahdollisuudesta ainoastaan voiman kautta. ”Sanotteko, että hyvä asia pyhittää jopa sodankin? Minä sanon teille: hyvä sota se on, joka kaiken asian pyhittää.” (Z 39). Kun pyhä seisoo vankasti jaloillaan, ja sillä on monopoli ’naiseen sinänsä’, voidaan vasta puhua armosta, laupeudesta ja Kristuksesta, joka lempeästi kohtelee yksituumaisia alaisiaan. Auktoriteetin puutteen seurauksena pyhä kokee inflaation ja eripuraiset mielet manaavat esiin Caesarin, jolla ei ole enää varaa armoon. Caesar on pakotettu hallitsemaan ja luomaan muotoa veristen kamppailujen kautta. Lyhyesti todeten, Kaufmann tukee johtajaksi Kristusta, postmodernistit manaavat esiin Caesaria. Vertauksena voidaan myös kuvata, että siinä missä Michael Chiklis näytteli 1990-luvun alussa lempeää komisariota *The Commish* nimisessä televisiosarjassa on maailma miehen ympärillä muuttunut ja 2000-luvun Chiklis on päivitetty äärimmäisen kovaotteiseksi poliisiksi televisiosarjaan *The Shield*.

¹ Vrt. Hannah Arendt: Pahan banaalisuus. Ongelmaksi muodostuu siis lopulta moraalinen motivaatio tai ylipäättään valinnan ongelma. Edmund Burken suuhun laitettu fraasi nostaa esiin myös toisen puolen, että ’pahan’ nousuun riittää se, että ’hyvät’ eivät tee yhtään mitään. (Hipsut omat.)

² Nietzscheä voi tulkita myös Gianni Vattimon ja ”muiden postmodernistien” tavoin niin, että todellisen voiman merkki on siinä miten hyvin ihminen kestää maailman arvoituksellista luonnetta ilman, että meidän tarvitsee tukeutua olemiselle mielen luovaan identiteettiin. Tällöin elämän mielekkyyden lähde kumpuaa nihilismistä ja alituisesta itsereflektiosta. Vattimon yli-ihminen on henkilö, joka toimii juuri mainitun tavoin. Vattimon yli-ihminen pyrkii eroon identiteetistä niin paljon kuin se suinkin vain on elävälle ihmiselle mahdollista. Samalla reflektointi toimii yhteiskunnallisten kiistojen ratkaisuvälineenä, mutta vaatii toki sen, että suurin osa meistä on tällaisia yli-ihmisiä ja sen, että vahvan identiteetin omaavat ryhmät eivät pääse valtaan. Näin tehdessään katolilainen Vattimo hyväksyy näkökannan, jonka mukaan edistys ja nihilismi kulkevat käsi kädessä, mutta että voimme silti elää ja luoda elämää siitäkin huolimatta. Näyttäisi siltä, että keskeinen oletus, johon katolilainen Vattimo filosofiassaan nojaa on kaikesta huolimatta usko ihmisen transsendentaaliseen, kosmologiseen merkitykseen. (ks. esim. Vattimo 2003; 1999). (Nietzsche Z 84—86, WP 14—15, 318, 326.)

(Selbstvergessenheit) (TS osat 1 36, 4 46). Tanssin aikana Apollon¹ on annettava tilaa traagiselle ja iloiselle *Tragedian Synnyn* Dionysokselle. Dionyysinen unohduksen tila voi tuottaa usein konkreettisesti tuskaa, mutta samalla se on suurimman ilon lähde (TS osat 1 36, 2 40). Tällöin ihminen ei toimi enää artistina, vaan hänestä tulee elävä taideteos, jonka kautta maailmassa olevat energiat puhuvat (osat 1 37, 5 52). Nietzsche tekee paikoin filosofiallaan politiikkaa, joka nojaa tahtoon ja iloon, järjen luomien rajoitusten sijaan.

Moraalin paradoksi paljastuu tarkastellessamme moraalista motivaatiota. Nietzsche toteaa aforismissaan (II §57 49) ”moraali ihmisen sisäisenä hajaannuksena”, että “etiikassa ihminen ei koe itseään *indiviidumina* vaan *diviidumina*.”² William Connolly (1991, xix) nostaa saman asian esiin toteamalla, että: “toimiaksemme eettisesti, tarkoittaa usein sitä, että asetamme osan identiteetistämme kyseenalaiseksi, mutta jos asetamme liian paljon identiteetistämme kyseenalaiseksi yhtenä ajankohtana, merkitsisi se samalla sitä,

¹ *Tragedian synnyssä* (osa 1 33) Nietzsche esittää, että ”taiteen kehitys on sidoksissa *apollonisen* ja *dionyysisen* vastaparisuuteen (Duplicität)”. Apollo ilmaisee itseään lähinnä kuvanveiston kautta, kun Dionysos saa vapautensa musiikissa. Apollonisuus merkitsee kokemuksen jäsentämistä järjen ja logiikan muuttumattomiin muotoihin. Apollon kautta Nietzsche uskoo, että ihmisellä on syvin olemus tai essentia (innerst Wesen) olkootkin, että myös se on osa illuusiota (osa 1 35). Apollo merkitsee identtistä, ikuista ja pysyvää. Apollo ikäänkuin muotoilee moninaiset mahdollisuudet sisältävästä kappaleesta muodon omaavan kauneutta heijastelevan figuurin, joka ilmaisee muodollaan kappaleen identiteettiä. Apollo merkitsee alkuperän ja moninaisuuden unohdusta ja unohduksen kautta Apollo illuusioniseen identiteettiin eli unohtaa, että toisinkin voisi olla. Apolloninen taide on ilmausta ”*principium individuationiksesta*” eli ”*yksilöllistymisen periaatteesta*”. Samalla apollonisuus merkitsee tahtoa säilyttää, varjella ja suojautua muutokselta eli painaa ikuisuuden leima jokaiseen tehtyyn muotoon. Naiivi apolloninen tietoisuus peittää dionyysisen maailman *symbolisella unikuvallaan (gleichnissartigen Traumbilde)* ja tahtoo kokea olevansa yhtä maailman pohjimmaisena olemuksen kanssa (osa 2 38). Dionysos merkitsee Apollon rikkirepeytymistä. *Principium individuationis* kokee romahduksen Dionysoksen kautta (osa 1 36). Dionysos merkitsee kuitenkin sitä, että tanssiessaan ja leikkiessään ihmisestä itsestään tulee taideteos (osa 1 37). Dionyysinen taideteos syntyy toiminnan kautta, mutta toiminnan liikkeelle laittavat voimat jäävät ihmiselle salaisuudeksi, sillä toiminnan liikkeelle laittavat voimat ovat yli-inhimillisiä tai dionyysisiä, joiden kautta illusorinen unikuva ihmisestä toiminnan syynä saa syntynsä (osa 5 52). Identiteetti tai *mieli* näyttäytyy siis dionyysisien ja Apollonisten luonnon energioiden tai myöhemmin tahdon valtaan tuotoksena, joka saa synteensä kreikkalaisessa tragediassa (osa 2 38). Myöhemmässä tuotannossa Nietzsche korvaa traagisen dionyysisellä. Dionysoksen merkitys siis muuttuu *Tragedian Synnyn* ajoista. Tämän johdosta myös Apollon saa lopulta väistyä. Apollonin ja Dionysoksen vastakohta poistuu, kun Uudesta Dionysoksesta tulee taideteoksen yhä uudelleen luova voima, vaikka pohjimmiltaan *Tragedian synnyn* Dionysos ilmentää maailman perimmäistä ylijäämää ja siitä johtuvaa ristiriitaa (osa 4). Dionysos on *multitude* (Million) (osa 1 37) ja *Différance* (osa 4 46—47).

² ”Moral als Selbstzertheilung des Menschen. (...) In der Moral behandelt sich der Mensch nicht als Individuum, sondern als dividuum.” Individuumilla Nietzsche viitanee, vielä tässä vaiheessa ilman käsitettä olevaan tahtoon valtaan eli mieleen ja diviidumilla moninaisiin hajottaviin voimiin, joista maailma koostuu ja jotka uhkaavat moraalimieheksi riistää ihmiseltä päämäärän ja sitä kautta mielekkyyden. Jälkeenjääneissä kirjoituksissa (WP §305 171) Nietzsche toteaa, että ”hyve ei voita yksin hyveen itsensä avulla; hyve merkitsee yksilön kannalta vallasta luopumista, yksilö menettää tahtoa valtaan”. *Iloisessa Tieteessä* (§345) Nietzsche katsoo moraalimieheksi: ”*Moraali ongelmaksi* – Persoonan puute kostaa itsensä kaikkialla; heikontunut ohut sammunut itsensä kieltävä ja pettävä persoonallisuus ei enää kelpaa mihinkään hyvään asiaan,” Vrt. myös (EJ §35 85—86).

että menettäisimme perustan, jonka pohjalta eettinen toimintamme ponnistaa.”¹ Toimiaksemme eettisesti joudumme tekemisiin nihilismin eri muotojen kanssa. Olemme jo oppineet, että tahto valtaan on Nietzschele yhtä kuin mieli, sillä mieli on seurausta pluralistisen universumin muotoa luovasta voimista tahdosta valtaan. Olemisen mieli taas rakentuu identiteetistä ja muodosta, siis merkityksellisen ja mielekkään toiminnan kokemuksesta. Mielekkään toiminnan kautta ihminen voi kokea elämänsä merkityksellisenä. Jos, eettisyys on ennen kaikkea refleksiivistä toimintaa, jossa joudumme aidosti kysymään oman toimintamme, myöhemmin tarkasteltavan Itsemme ja ”hyvän” käsityksemme eli päämäärämme alkuperää, niin olemme vaarassa menettää koko toimintamme perustan, jos järki vie kritiikin liian pitkälle.

Tässä on Nietzsche'n moraalikäsitteen ydin. Olla Moraalinen on luopua omasta Itsestä. Kun ihmistä ohjaa ”epäitsekkyyttä” (”Selbstlosigkeit”) ja kun hänestä tulee ”itsestön” (”Selbstlos”) on ihminen kristillisessä mielessä Moraalinen. Olla Moraalinen on omata lukuisia erilaisia perspektiivejä maailmaan. Pyrkimys hävittää oma ’tosin maailma’ Moraalin vuoksi johtaa dekadenssiin. Onhan dekadenssi on Nietzsche'n määritelmän mukaan ”atomien anarkiaa, tahdon pilkkoutumista, ’yksilön vapauksia’ ja moraalien kielellä, poliittisena teoriana—*tasa-arvoa*” (TW osa 7 170).

Connolly nostaa esiin toisen puolen asiasta. Agonistinen kunnioitus vaatii omien uskomusten, identiteetin ja filosofian asettamista vaaraan (Connolly 2005, 31, 125). Connolly (2005, 122—126) hienoista käsitteistä huolimatta lähinnä painottaa, että meillä tulisi olla avoin mieli maailmassa olevalle moninaisuudelle ja meidän tulisi olla joustavia omien identiteettiemme suhteen mikä merkitsee mahdollisuutta, jolla antagonismi saataisiin muutettua agonismiksi. Tämä ei kovin originaali ja häikäisevä ratkaisu on vastaus väkivallan ongelmaan. Nietzsche sitä vastoin vastaa nihilismin ongelmaan, jonka hän näkee olevan seurausta Connollyn kaltaisesta lähestymistavasta pluralistisessa maailmassa. Kyse on vastakkaisista painotuksista. Connolly puolustaa, että eettisyys merkitsee omien uskomusten kyseenalaistamista ja Nietzsche tahtoo löytää uskomuksia, jottei hän menettäisi perustaa, jonka pohjalta eettinen toimintamme ponnistaa.

Lukijalle alkaa jo varmasti valjeta mitä *Moraali* isolla alkukirjaimella Nietzschele merkitsee. Moraali merkitsee Nietzschele paljon enemmän kuin

¹ “To be ethical is often to put parts of your entrenched identity at risk, but to place too much at risk at one time would be to lose the ground from which ethical action proceeds.” Michael Sandel puhuu samasta asiasta teoksessaan *Liberalism and the Limits of Justice* (1998, 56—58), kun hän kuvaa miten yksilö voi menettää otteensa itseensä ja päämääriinsä, jos hän joutuu etäntymään samaistamastaan päämäärästä, jonka hän joskus koki omakseen.

metafysiikkaan nojaavalle Nietzschen aikalaiselle (anti)kristitylle ja vallitsevalle niin sanotulle moraalille kulttuurille. Niukassa ja pluralistisessa maailmassa, jossa emme tiedä totuutta, merkitsee Nietzschele Moraalisuus sitä, ettei yksilö tee yhtään mitään (HH 12—14). Alkuperäinen kristillinen Moraali tähtää ei mihinkään. Nietzschen aikalainen antikristitty kuitenkin valehtelee itsensä kristillisiin hyveisiin. ”Jokaisen hetken vaatima yritteliäisyys, jokainen vaisto, jokainen toiminnaksi muuttuva arvioiminen on tänään antikristillistä: minkälainen *valheellisuuden epäsikiö* onkaan nykyajan ihminen, kun hän siitä huolimatta *ei häpeä* vielä olla kristitty” (AK §38 52)!

Hallitsevan ”moraalin” tehtävä on tuottaa homogeenisuutta ja poistaa ristiriidat ja moninaisuus (WP §380 172). [m]oraali määrää muodon moninaisuudesta ja ilmentää näin immoraalisia piirteitä, sillä luontoa ei voi taivuttaa yleisten standardien alaisuuteen tekemättä vääryyttä niille, jotka eivät noihin standardeihin mahdu. Näin ollen elämä perustuu välttämättömään erheeseen ja on siksi *amoraalista* (TSI osa 5 23). Olemme kaikki tarantelloja suljettuina omaan perspektiivimme vankilaan ja teemme vääryyttä sille, jota emme yksinkertaisesti näe tai jolla on erilainen maku, erilaiset tavoitteet ja erilaiset uskomukset (AA §117). Kristillinen pyrkimys ehdottomaan oikeudenmukaisuuteen on sen sijaan pyrkimystä elämänkieltoon. ”Moraali kieltää elämän” (TW *esipuhe* 155). Totuutta emme maailmasta tiedä, emmekä voi sitä ilman jumalallista auktoriteettia luontoon kirjoittaa. Kristillisyyteen kääntyneen Pascalin maailmasta tulee kauhistuttava ilman kristinuskoa, sillä ”*kykenemättömyytemme tietää totuutta* on syynä korruptioomme ja moraaliseen rappeutumiseen” (WP §83 52). Elämä on paradoksaalista ytimiään myöten ja niin on myös moraalit. On hyväksyttävä, että se mitä maailmassa tapahtuu ei ole ”suinkaan jumalallista, eikä edes inhimillisten mittojen mukaan järjellistä, armeliasta tai oikeudenmukaista; me tiedämme, että maailma, jossa elämme, on jumalaton, epämoraalinen, epäinhimillinen” (IT §346 194). Epäinhimillisyys, ristiriidat, sodat ja kärsimys saavat sitä vastoin kristillisen sovituksen uskovan ihmisen vaipumaan nihilismiin. Kristitylle, jolle tiede on avannut moninaisuuden muodon alta, maailma näyttää kaaoksena, joka tulee kieltää. Nietzschele on selvää, että elämä tapahtuu maailmassa aina hyvän ja pahan tuolla puolen, muttei hyvän ja huonon tuolla puolen.

Ylijäämä (Übermaass) on ainoa totuus, jonka Nietzsche tunnustaa (TS osa 4 46; vrt. WP §517). Tällöin modernin maailman yritys selvittää jokainen paradoksi on itsessään nihilistinen pyrkimys. Nietzsche kysyykin *Iloisen tieteen* aforismissaan ”*missä mielessä mekin olemme vielä hurskaita*”, että ”eikö tieteellisen hengen kasvatus alkaisi siitä, ettei ihminen suvaitse ominaan mitään vakaumuksia?” ja vastaa ”...Niin on todennäköisesti

laita: on vain vielä jäljellä kysymys, eikö *tämän kasvatuksen aloittamista varten* jo tarvita välttämättä vakaumusta, vieläpä niin kärkevää ja ehdotonta, että se vaatii uhrikseen kaikki muut vakaumukset.” Elämä perustuu uskoon ja perspektiiviin, sillä maailmaa voidaan havainnoida ja valintoja toteuttaa lukuisista toisensa poissulkevista perspektiiveistä käsin. Lopullista sovitusta pespektiivien välillä ei ole. Tämän seurauksena Nietzsche katsoo, että Moraalin, (*totuuden rakastamisena*), perimmäinen luonne on lopulta nihilistinen. (IT §344 190—192.) Postmodernismi jälkistrukturalismina voi olla nihilismiä par excellence.¹

Tätä kautta on mielestäni paras jäsentää Nietzschen *immoralismi*² ja toteamukset, kuten ”*moraalisia tosiasioita ei ole lainkaan olemassa*” (EJ 48; vrt. WP §786). Arkihimedeen piste, josta moraalisia arvioita voitaisiin tehdä jää puuttumaan ja totuuden tahto kumoaa itsensä. ”Me näemme, *mikä* on saanut voiton kristillisestä Jumalasta: kristillinen moraliteetti itse, yhä ankarammin otettu totuudellisuuden käsite, kristillisen omantunnon rippi-isä-hienous, käännettynä ja sublimoituna³ tieteelliseksi omaksitunnoksi, älylliseksi puhtaudeksi hinnalla millä hyvänsä” (IT §357 210—211; MA §27 159). Nietzsche tahtoo sanoa, että moraalit tarvitsee aina tuekseen metafysiikkaa. Uskoessamme *olemiseen*, subjektiin tai Jumalaan, nojaamme *olemattomiin* ja tulkittuihin realiteetteihin. Moraali vaatii tuekseen totuuden, mutta totuus on meille luoksepääsemätön. Kristillinen moraalit ja kreikkalaisilta omaksuttu totuuden tahto merkitsevät sen sijaan, että ”moraalit itse, rehellisyyden muodossa, pakottaa meidät kieltämään moraalit” (WP §404 219). Koska totuus on luoksepääsemätön ja moraalit toimii reaktiivisten voimien palveluksessa, tulee moraalit vapautua elämän tähden. ”Moraalit on elämän kieltämisen vaisto. Elämän

¹ Otan tässä yhteydessä kannan, että kukaan ei elä pelkästä rakkaudesta tietoon (vaikka tutkijat aina Aristoteleesta lähtien ovat uskoneet kyseisen päämäärän ensisijaisuuteen), ja vaikka myös Nietzsche tätä kantaa joskus esittää, vaikkakin kenties vain omalle kohdalleen (esim. II §291—§292 153—154). Oletan sen sijaan, että ihmisen erityisiin piirteisiin kuuluu poliittinen toiminta ja moninaiset päämäärät. Poliittinen toiminta taas vaatii kannanottoja ja valintoja eli eron myöntämistä. Täydellisen Moraalinen yksilö ei voi myöntää päämäärää, ja sitä kautta muovautuvaa identiteettiä eron keskellä, vaan joutuu pitäytymään valinnasta.

² Immoralismista Nietzsche toteaa ykskantaan, että ”olla immoralinen, on olla perinteen vastainen” (II §96 60). Hallitseva muoto, traditio tai kehys merkitsee Nietzschelle moraalit kehystä, sillä arvot ovat yhteismitattomia moninaisten mahdollisuuksien maailmassa. Nietzschelle olla immoralisti on tunnustaa arvoristiriidat olennaisena osana yhteisöllistä elämää.

³ Tässä yhteydessä erityisesti Freud tutkijaa kiinnostanee Nietzschen tapa käyttää käsitettä sublimaatio. Nietzsche ymmärtää sublimaation tai torjunnan hyvin modernissa mielessä. Ensimmäisen kerran Nietzsche puhuu sublimaatiosta toisessa *Epäajanmukaisessa tutkielmassa* (HH §4 35) vaikkei se suomennoksesta paljastukaan. Jo siinä Nietzsche käyttää sublimaatiota kuvaamaan reaktiivisten voimien tai Freudin yli-minän liiallisen vaikutuksen negatiivisia seurauksia, jolloin lopulta yksilö ”vaihtaa jumalalliset luomisen ja rakentamisen ilot syvälliseen näkemykseen omasta kohtalostaan ja päättää päivänsä yksinäisenä filosofina ja väsyneenä ajattelijana (ibid.). Sama linja jatkuu seuraavassa tutkielmassa (SK §6 166). Teoksessaan *Inhimillistä, liian inhimillistä* (§95 276) Nietzsche puhuu sujuvasti ensin eroksesta ja sen jälkeen mainitsee henkilöt, joiden ”seksuaalisuus on sublimoitu”. Julmuuden sublimaatiosta (ks. MA §7 60). Nietzscheä voidaan hyvällä syyllä kutsua myös vulgaari-Freudiksi.

vapauttamiseksi moraalit tulisi tuhota.” (WP §343 189.) *Moraalin alkuperästä*, kolmas kirja, kertoo samaa asiaa.

Mutta mitä Nietzsche tarkoittaa sanoessaan, ettei moraalisia tosiasioita ole olemassa? Merkitseekö se, että kaikki ratkaisut ovat yhtä hyviä? Ei suinkaan. Nietzsche tahtoo nostaa esiin Jumalan kuoleman jälkeisen tilanteen, jossa hyvä ja paha eivät ole enää absoluuttisia vastakohtia. On hyviä ja huonoja asioita, mutta moraalisia ’tosiasioita’ ei enää ole, sillä ihmisestä tulee kaiken mitta. Ei Nietzschekään tarkoita, että jumalten kuoltua ja elämän perspektiivisen luonteen paljastuttua kaikki ratkaisut olisivat sallittuja ja millään ei olisi mitään väliä. Immoralismillaan Nietzsche tahtoo korostaa, että olemme joutuneet uuteen tilanteeseen, jossa on yhä vaikeampaa saavuttaa rationaaliset kriteerit yhteistä elämää koskeville valinnoille. Tästä vasta poliittinen filosofia alkaa.

Ihminen on siis palvova eläin. Elämä on taidetta, jossa maailmaan maalataan värit. Maailma on merkityksellinen vain perspektiivistä. Perspektiivi tekee aina vääryyttä. Nietzscheille kristitty on askeleen päässä nihilismistä. Moraali ei vielä ole Nietzschen aikalaisille ongelma, mutta siitä voi tulla sellainen. Kristillisyys opettaa olemaan oikeudenmukainen, järkevä, se opettaa sovintoon ja sovintukseen, se on epäitsekkyyttä ja itsestä luopumisen moraalit. Moraalista voi muotoutua ongelma, jos kristitty vie nuo arvonsa täyttymykseen, sillä ennen pitkää, kristillisen metafysiikan luhistuessa, maailma paljastaa sisäiset ristiriitansa. Nietzsche katsoo, että kristitylle elämä tulee ennen pitkää mahdottomaksi, jolloin kristitty kieltää itsensä ja maailman (Z 186). Tämän Nietzsche näkee tulevan ja se on estettävä keinoja kaihtamatta. Nietzschen mukaan olemme pakotettuja suuntaamaan merelle ja kohti uusia arvoja, jotka myöntävät elämän kaikessa kärsimyksessään. Kärsimys ei voi toimia vastaväitteenä elämää kohtaan. Ihmisten on tultava koviksi.

Nietzsche esittää, että elämä on ylipäätään mahdollista, jos yksilö ei suhtaudu sympaattisesti ihmiskunnan kärsimystä ja kaikkea elämää kohtaan. Tällaisia ovat Nietzschen mukaan tavalliset ihmiset tai massat, jotka uskovat elämän arvokkuuteen siksi, että heiltä puuttuu kyky asettua itsensä ulkopuolelle tarkastelemaan maailmaa yliyksilöllisestä (Ausserpersönliche) näkökohdasta. Tavallinen ihminen kokee itsensä, enemmän tai vähemmän tietoisesti, tärkeämpänä kuin muun maailman. Sen sijaan hän, joka on kykeneväinen sympatisoimaan ja reflektoimaan maailman tilaa, sairastuu eksistenssin kiroukseen, vaipuu epätoivoon ja passiiviseen nihilismiin, koska *ihmiskunnalla ei ole yhteistä päämäärää*. Jos tällainen yksilö ajattelisi kaikessa tekemisessään elämän päämäärättömyyttä ja vääryyttä, niin tuntuisi kaikki hänen

toimintansa turhuudelta ja vääryydeltä. Nietzsche toteaa vielä, että tällöin kokemus siitä, että oma elämä on yhtä turhaa kuin koko ihmiskunnan pyrinnot, nousee väistämättä päällimmäiseksi tunteeksi. Samalla Nietzsche kysyy, että ”kuka on tällaiseen elämään kykenevä?” (II §33 34.) Koska Nietzsche katsoo, että elämän myöntäminen on elämän korkein tuomioistuin niin päätyy hän lopulta tilanteeseen, jossa meidän on luotava uutta kulttuuria, vaikka se merkitsee vanhan kulttuurin murskaamista. Ihmisen täytyy ylenkatsoa asioita ja ajatella asioita erheellisesti ja suppeasta perspektiivistä. Merkityksellinen elämä on lopulta tärkeämpää kuin moraalit, sillä vain tahto valtaan pitää meidät kiinni elämässä.

Lukijaa saattaa kummastuttaa Nietzschen päätelmät, mutta asia valkenee paremmin kun tarkastelemme suhdettamme vallitsevaan kulttuuriin ja perinteeseen. Nietzsche toteaa, että ”ollaksemme moraalisia, oikeudenmukaisia ja hyveellisiä täytyy meidän olla kuuliaisimpia aikaisemmin perustetuille laeille ja tavoille” (II §96 60—61). On siis hyveellistä kunnioittaa vallitsevia arvoja ja makua sillä se tuottaa käytännön kannalta parempia lopputuloksia, olkoot niiden tapojen ja kulttuurin alkuperä millainen tahansa. Ei kukaan kaipaa rettelöijää. Alistuminen ja asketismi luo harmoniaa. Paha on se, joka kapinoi perinnettä vastaan, sillä se on käytännön kannalta haitallista.

Kulttuurin ollessa enimmäkseen yhtenäinen ei tavallinen kansalainen huomaa alle jäävää eroa. Kasvatuksella on tähän keskeinen rooli. Moraali perustuu tapoihin ja tottumuksiin, jotka valetaan meihin kasvatuksen kautta. Kulttuurin ja siinä elävien massojen paine pakottaa yksilön omaksumaan vallitsevat tavat. Ajatella eri tavoin on kapinoida kulttuuria vastaan ja sitä ei moraalin nimissä voida sallia. Nietzsche toteaa, että ”moraali on miellyttävän ja hyödyllisen unioni; vielä enemmän, se ei kaipaa reflektiota” (II §97 61). Tämä ei reflektiivinen yhteisön jäsen kokee samat hyödyt ja haitat kuin muutkin jäsenet ja mielihyvän ohjaamana omaa samat käsitteet hyvästä ja pahasta kuin muutkin (II §98 61—62).

Moraali tuottaa yksilölle siis ennen kaikkea mielihyvää. Mielihyvä kumpuaa siitä, että sopeutuva yksilö kokee elämänsä arvokkaana ja arvostettuna yhteisön keskuudessa. Näin ollen yhteisö toimii mielihyvän takeena ja moraalista muodostuu mielihyvän tukipilari. Moraali on se muoto, joka määrää mistä asioista yksilöt antavat toisilleen tunnustusta. Moraalinen maailma on kuitenkin konstruktio siinä missä kaikki muukin. Tulkoot vielä sanotuksi, että *Nietzschele moraalit on vain yksi maailman jäsenyyden kategoria*, (muttei Kantilainen kategoria), *toisten joukossa ja se omaa oman syntyhistorian*. Moraali pienellä alkukirjaimella merkitsee elämänmuotoa ja sen vuoksi on olemassa erilaisia moraalit. Nietzsche asettaa kristillisen moraalin arvokkuudeksi (MA §6

10—11) ja arvottaa sitä differentiaalisen elementin avulla. Moraali on käytännön politiikkaa, joka määrittelee tavoiteltavat päämäärät. Yksilö voi joko sopeutua tavoittelemaan arvostusta vallitsevien päämäärien sisällä tai pyrkiä muokkaamaan sitä kulttuurista ja moraalista kenttää, jolla arvoa jaetaan ja mielekkyyttä toteutetaan.

Kulttuuri, tavat ja perinne tuottavat aina tietynlaista ihmisyyttä. Kulttuuri rajoittaa siinä elävien ihmisten päämääriä. Kulttuurilla itsellään on aina, jokin enemmän tai vähemmän lausumaton ontologinen ja metafyyssinen perusta. Moraaliin kuuluu näin katsottuna aina pragmaattisia piirteitä. Kuten Kantille myös Nietzschele vallitseva moraali on pragmaattista.¹ Käytännöllisyys sen sijaan on hyvin epäeettistä, mikä ei tietystikään toimi Nietzschele vastaväitteenä elämää vastaan. Kulttuurin sisään suljettu ero kärsii vallitsevista päämääristä ja kulttuuri itsessään voi edistää alhaista elämänmuotoa. Kaikki arvoarvioinnit nojaavat erilaisiin perspektiiveihin ja vallitseva yleisesti hyväksytty perspektiivi ei tee siitä totuutta, vaan vallitsevan muodon, joka on epäoikeudenmukainen alistettuja kohtaan. Moraalilla on näin katsottuna aina hyvin epämoraaliset lähtökohdat. Nietzsche koki eittämättä olevansa oman aikansa ero ja kapinoi vallitsevaa ”järjellistä” kulttuuria vastaan. *Teoreettinen ihminen* on tehnyt liiton kristillisen maailman kanssa ja ’tosi maailmaa’ etsivällä teoreettisella ihmisellä on valta, jolloin ”jokaisen toisenlaisen olemisenmuodon täytyy taistella vaivalloisesti sen ohessa, jonain sallittuna, muttei olemassaolon tarkoituksena” (TS osa18 110). Kristillinen ”kulttuuri” omaa Nietzschen mukaan huonon alhaisen nihilistisen maun ja siksi se täytyy murskata. Nietzschen mukaan näin myös väistämättä tapahtuu ja siihen käyn käsiksi seuraavassa luvussa, jossa yritän nostaa esiin Nietzschen käsitystä eron välttämättä kasvavasta roolista kulttuurin sisällä.

Ristiriitojen ja väkivallan ollessa maailman ytimessä, tahdon valtaan ensimmäinen uhri oli siis yksilö itse. Nietzschen yksilön koostuessa useista erilaisista ja vastakkaisista voimista täytyy osa niistä lakaista maton alle. Sama koskee myös voimakasta ja elinvoimaista yhteiskuntaa. Identiteetti ja mielekkyys tulevat ensin. Moraali on vahvemman oikeus. Massat taas ovat helposti pelolla ohjattavia reflektioon kykenemätöntä

¹ Kantin *kritiikki* perustuu metafyyssisten uskomusten eli teoreettisen järjen kritisointiin. Samalla Kant kuitenkin korostaa, että käytännön kannalta on parempi uskoa sielun kuolemattomuuteen, kristilliseen Jumalaan ja moraaliin. Kantille käytäntö ja perinne luovat puitteet joiden sisällä elämä sujuu paremmin ja jouhevammin. Moraali edeltää metafysiikkaa, Kant ei koskaan harjoita todellista arvokritiikkiä. Näin ollen Nietzsche voi todeta, että Kant on kuin ”kettu, joka eksyy takaisin häkkiin:—ja juuri hänen voimansa ja älykkyytensä oli tämän häkin särkenyt” (IT §335 181)! Vrt. myös Deleuze (2005, 74, 118—125.) Nietzsche sitä vastoin ajattelee, ettei käytännöllisyys ole mikään peruste uskolle. Nietzsche tahtoo luoda itselleen oman auringon (ks. esim. IT §335 180—182, §320 172).

muovailuvahaa (HP §201 99). Nietzsche haluaa pystyttää yhteiskunnan, joka perustuu hierarkioihin ja jossa jokainen voi loistaa omien kykyjensä mukaan.

Nietzschen halveksunta massoja kohtaan ilmenee monella tapaa. Massat ovat Nietzschele typerää joukkioita, joilla on rajoittunut kyky nähdä maailma useista eri näkökulmista. Torille juokseva hullu synnyttää ainoastaan naurun remakan julistaessaan Jumalan kuolemaa. Jumala on kuollut, mutta kestää vielä kauan ennen kuin massat ymmärtävät tekonsa seuraukset. Toisaalta Nietzsche näyttää ajattelevan, etteivät massat juurikaan välitä muusta kuin jokapäiväisestä leivästä ja sirkushuvituksista ja toisaalta, että Jumalan kuolema avautuu ennen pitkää heidän tietoisuuteensa. Edellinen tilanne tarkoittaa, että nerojen tulee johdattaa massoja omiin päämääriinsä¹ ja jälkimmäinen, että moninaisuus purkautuu ulos kulttuurin pakkopaidasta ja nihilismi, kaikissa Zarathustran neljännessä osassa esiin nostaneissa muodoissaan, etenee.

Jos, maailmasta ei ole luettavissa päämäärää, niin Nietzsche asettaa teoksessaan Inhimillistä, liian inhimillistä (II §34 35) etemme sarjan kysymyksiä. ”Eikö tällöin filosofiasta tule tragedia?² Eikö totuudesta tule vihamielinen elämää ja edistystä kohtaan? (...) Voiko ihminen tietoisesti *elää* erheessä? Tai jos yksilö olisi *pakotettu* tekemään niin, niin eikö kuolema olisi suosiollisempaa?” Nietzschele ihmisen on mahdoton olla oikeasti Moraalinen eläin. Kaikki valintamme ja kulttuuriset muotomme suosivat yhtä ja sortavat toista. Kun kumarramme maailmassa kohti jotakuta, pyllistämme samalla toiselle. Sovitusta ei ole olemassa. Samalla kristillinen kulttuuri sulkee meidät ahdistavaan moninaisuuden pakkopaitaan ja kertoo mitä meidän tulisi tavoitella.³ Jos nuo tavoitteet eivät tuo tyydytystä tuntee yksilö kulttuurin sisällä kodittomuutta. Nietzsche katsoo, että kulttuurin, joka samalla määrää kehyksen ja päämäärät, joita tavoitella, ja yhtäältä korostaa tuon päämäärän satunnaisuutta ja mielettömyyttä, voidaan hyvällä syyllä hautovan

¹ ”Kaikilla ihmisillä ja heidän teoillaan on arvoa vain sikäli, jos ne ovat tietoisesti tai tiedostamatta neron työvälineitä. Tästä voidaan vetää siekailematta eettinen johtopäätös, että absoluuttisella ihmisellä, ’ihmisellä sinänsä’, ei ole arvoa, oikeuksia eikä velvollisuuksia. Ihminen voi oikeuttaa olemassaolonsa vain määräysvallan alaisena, palvellessaan tiedostamattomia päämääriä.” (KK 39.)

² Heideggerille ja monille hänen jälkeensä Nietzsche merkitsee eräänlaista filosofian loppua. Metafysiikka haudataan, suuret kertomukset kuolevat—postmodernismin esiinmarssi—pluralismi—nihilismi?. Voitaneen kuitenkin todeta, että niin kauan kuin ihminen elää ja hengittää, metafysiikkaa ei saada haudatuksi. Nietzsche ymmärretään täysin väärin, jos ajatellaan, että hän pyrkii eroon metafysiikasta. Nietzsche luo filosofiallaan uutta metafysiikkaa. Filosofian loppu kyllä toteutuu siinä mielessä, että Jumalan kuoleman seurauksena on siirryttävä tekemään ”aktuaalisen olemisen ontologiaa” siis politiikkaa, jonka kenttä on laajentunut metafysiikan alueelle. Luomalla uutta metafysiikkaa luomme uutta maailmaa. Tätä kai se Heideggerkin yritti.

³ Nietzscheä lukenut Sigmund Freud syventyi kulttuurin ahdistavaan vaikutukseen muun muassa teoksessaan *Das Unbehagen in der Kultur* (1930).

itsemurhaa (TS osat 15 96, 18 111). Tämän se tekee hyvästä hyvydestään, mutta miten hyville Nietzschen mukaan tahdon valtaan ohjaamassa maailmassa aina käy?

4 LOPULLINEN VASTAKKAINASETTELU

”On helppoa ajatella jälkiviisaasti näin 1900—luvun loppupuolella, että Kant ja hänen valistukseen uskovat kollegansa menivät liian pitkälle toiveissaan ihmislajin moraalisesta kehityksestä. Ja tämä väite on tosi. Mutta Kant voi hyväksyä tämän kritiikin myös, lisäten kuitenkin vielä sen ehdon, että etiikassa yksilön täytyykin liioitella. Saavuttamattomat ideaalit ovat tarpeellisia ja tärkeitä eettisyydessä.” (Louden 2000, 61.)

”Logiikkana on: suuret intohimot saavat aikaan suurta onnettomuutta—sen tähden ne ovat pahoja, tuomittavia. Yksilön täytyy sen johdosta vapautua niistä: muuten hän ei voi olla *hyvä* ihminen (...) Sama pätee moraaliseen hulluuteen, joka vaatii intohimojen hallitsemisen sijaan niiden poistamista. Sen johtopäätöksenä on aina: ainoastaan ihminen, jolle on suoritettu kastratio on hyvä.” (WP §383.)

”Perustavaa laatua oleva virhe: asettaa maali laumaan eikä yksilöihin! Lauma on väline, ei muuta! Mutta nyt yritetään lauma ymmärtää yksilönä ja asettaa sille suurempi arvo kuin yksilölle—perustavaa laatua oleva väärinymmärrys!!!” (WP §766.)^{xxxvi}

Robert B. Louden on arvostettu Kant tulkitsija ja yllä oleva lainaus on otettu hänen Kant tulkinnastaan *Kant's Impure Ethics*. Louden opastaa, että Kant kuuluu niiden ajattelijoiden joukkoon, joille moraalittomuus on ongelma, johon täytyy löytyä vastaus. Vastauksen Kant löytää ihmisen kyvystä käyttää järkeään. Järjen avulla luodut maksiimit rajoittavat ihmisten moraalitonta toimintaa ja järki voittaa.

Nietzsche asettuu Kantia ja koko sokraattista perinnettä vastaan. Hänen näkökulmastaan moraali on suurempi ongelma kuin moraalittomuus. Siinä missä Kant vastustaa välineellistä järkeä asettuu Nietzsche vastustamaan yksilöä yhteiskunnan *työvälineenä*. Nietzsche ei voi hyväksyä, että yksilö on hyvä silloin kun se toimii ”itseyyttömänä” välineenä yhteiskunnan menestyksen takeelle. Sokraattinen kaava järki=hyve=onni merkitsee yksilön muuttumista lauman funktioksi. Muuttamalla lauman funktioksi ihmisestä tulee dekadentti, jolloin vaistojen alueella on vain autiutta ja anarkiaa.

Nietzschelle Kant edustaa naiivia tapaa jäsentää maailmaa. Kant on kykenemätön ymmärtämään pluralistista maailmaa. Nietzschen pluralistisessa maailmankaikkeudessa jokaikinen Kantin universaali maksiimi murenee moninaisuuden vyöryessä imperatiivien yli. Ollakseen Moraalinen ihmisen tulisi kuristaa itsensä kirjaimellisesti hengiltä. Nietzschelle Kantilaisen etiikan puutteet eivät kuitenkaan palaudu yksin pluralismin vaillinaiseen ymmärtämiseen. Moraalin ja järjen liitto merkitsee ongelmaa yksilöpsykologisella tasolla myös ilman pluralismin panosta. Nietzschelle järki edustaa vieraannuttavaa voimaa. Järki tai rationalisointi on aina etäisyydenottoa Itsestä.

Kantilainen moraalit vaatii etäisyydenottoa Itsestä, koska Itse on epäoikeudenmukaisten tekojen juuressa. Nietzsche ymmärtää ja allekirjoittaa Kantin näkemyksen, mutta lisää samaan hengen vetoon, että Itse on myös jokaisen oikeudenmukaisen teon synnyttäjä. Puhdas rationaalisuus ei johda puhtaaseen oikeudenmukaisuuteen, vaan pysähtykseen. Ihminen on pohjimmiltaan tunneperäinen olento, jonka saa liikkeeseen Itsestä kumpuavat päämäärät. Arvojen alkuperä on mielessä ja mielen laittaa liikkeelle Itse Jos moraalit tehtävänä on kuristaa Itse hengiltä oikeudenmukaisuuden nimissä, merkitsee se samalla kieltoa elämälle. Nietzsche ei kaipaa enää sellaisia ”hammaslääkäreitä, jotka kiskovat hampaat pois, jotta niitä ei enää särkisi” (EJ §1 31).

Selvää on, että Nietzsche rakentaa kristinuskosta eräänlaista olkinukkeä, jonka kimppuun on helppo käydä. Kuten myös Kant (2003, 48, 54—55) toteaa, kasvatit ei ole lapsen tahdon tukahduttamista tai kuolettamista, vaan taivuttamista. Tarkoituksena ei ole tehdä tahdottomia orjia, vaan ”säyseitä” ihmisiä (ibid. 57). Nietzsche näkee asian toisin. Esimerkiksi Ojakankaan hahmottelema heikkojen alkukristillinen yhteisö tahtoo tehdä nitzscheläisestä näkökulmasta kaikista tahdottomia orjia.¹ Alkukristillisessä maailmassa surevien olisi oltava kuin he eivät surisi, rakastajien olla kuin he eivät rakastaisi, iloitsevien kuin he eivät iloitsisi ja Nietzschen lisäyksellä elävien kuin he eivät eläisi. Nietzschen maailmassa moraalittomuus tekee tuhoa ulkoisesti ja Moraali sisäisesti. Elämä sitä vastoin on tasapainottelua noiden pisteiden välillä. Nietzsche kokee vallitsevan kristillisen ilmapiirin menevän Moraalisissa vaatimuksissaan liian pitkälle. Jonkun on siis puolustettava elämää Moraalin sijaan.

Tässä luvussa tulkiten Nietzschen näkemyksiä kristillisen ajattelun taustalla toimivasta psykologiasta ja nostan esiin tulkinnan Nietzschen näkemyksestä Moraalin lopullisen voiton seurauksista. Hahmottelen Nietzschen traagisen katsomuksen elämän kiertokulusta ja lopulta tuon esiin Nietzschen vastauksen miten kristillisen maailman ongelmiin tulisi suhtautua. Nietzschen mukaan, jos meillä on ongelmia maailmaan

¹ Ojakankaan *Kenen tahansa politiikassa* esittelemä alkukristillinen vaihtoehto pyrkii vastaamaan Carl Schmittin esittämiin haasteisiin ja ratkaisuna Ojakangas esittää heikoksi tuleminen *kukatahansisuuden* kautta. Nietzschen Ojakankaan rakennelmat merkitsevät nihilististä lopputulosta, jossa heikoksi tuleminen on merkki dekadenssista. Schmittille Ojakankaan heikoksi tuleminen on lähinnä hyväntahtoista typeryyttä. Schmittin kritiikki osuu myös postmodernismin ytimeen. ”It would be ludicrous to believe that a defenceless people has nothing but friends, and it would be a deranged calculation to suppose that the enemy could perhaps be touched by the absence of a resistance. No one thinks it possible that the world could, for example, be transformed into a condition of pure morality by the renunciation of every aesthetic or economic productivity. Even less can a people hope to bring about a purely moral or purely economic condition of humanity by evading every political decision. If a people no longer possesses the energy or the will to maintain itself in the sphere of politics, the latter will not thereby vanish from the world. Only a weak people will disappear.” (Schmitt 1972, 53.)

liittyvän kärsimyksen tai epäoikeudenmukaisuuden kanssa, niin vika on joko maailmassa tai meidän tavassamme jäsentää maailmaa. Jälleen kerran jako on mielivaltaisesti kärjistetty ja siinä esiintyy vastakohtia, kun pitäisi puhua vain painotuksista, mutta nostamalla esiin vastakohtia voi lukija onnistua löytämään asioiden välisiä eroja ja oppia niitä paremmin punnitsemaan. Lopulta käyn läpi oman tulkintani Nietzschen esittämästä vaihtoehdosta eli yli-ihmisestä ja viimeisenä tarkastelen perimmäistä vastakkainasettelua rationaalisten ja irrationaalisten voimien välillä.

4.1 KOSTON HENKI JA VIIMEINEN IHMINEN

”[A]nkaran itsekkyyden (pelkkä sanakin on jo parhaava) on nähty saavan alkunsa pahuudesta, vaikka itsekkyyden on perin juurin tarpeellista ihmisen hyvinvoinnille. Toisaalta tyyppillisiä alennustilan ja ristiriitaisuuden merkkejä; ’itsensä kadottamista’, tasapainonsa menettämistä, ’persoonasta luopumista’ ja ’lähimmäisenrakkautta’ on pidetty *korkeampien* arvojen ilmentymänä – oikeammin sanottuna niistä on tehty *arvoja sinänsä!* (...) Itsestään luopumisen moraali on ainoa mitä tähän mennessä on opetettu (...) *Moraalin määritelmä* kuuluu näin: moraali on *dekadenttien* keksimä omituisuus, jonka salaisena tarkoituksena on toimia *heidän kostonaan elämälle – ja se toimii*. Pidän *tätä* määritelmää suuressa arvossa.” (EH 153).

”’Elämä on pelkkää kärsimystä’, – näin sanovat toiset eivätkä valehtelee: pitääkää siis huoli siitä, että *te* lakkaatte! Pitäkää siis huoli siitä, että lakkaa elämä, joka on pelkkää kärsimystä! Ja näin kuuluu hyveenne oppi: ’sinun pitää tappaa itsesi! Sinun pitää itse salaa hiipiä pois!’ – ’Hekuma on syntiä’, – näin sanovat toiset niistä, jotka kuolemaa saarnaavat – ’väistyköämme pois ja älkäämme ollenkaan siittäkö lapsia!’” (*Z Kuoleman saarnaajista*.)

”On opittava ajattelemaan toisin julmuudesta(...) Miltei kaikki mitä sanomme ’korkeammaksi kulttuuriksi’, perustuu *julmuuden* henkistämiseen ja syventämiseen—tämä on minun väittämäni; tuota ’villää eläintä’ ei olekaan surmattu, se elää, se kukoistaa, se on vain—jumalaistunut.” (HP §229 134.)¹

Tässä luvussa tarkastelen koston henkeä, jonka Nietzsche paikallistaa kristillisen psykologian eteenpäin vieväksi voimaksi. Koston henki ilmentää tyytymättömyyttä maailmaan ja itseän osana maailmaa. Koston henki on reaktiivisten voimien liikettä, jolloin aktiivinen luominen estyy. Luku loppuu viimeisiin ihmisiin, joiden uhka leijuu Nietzschele aikalaisen kristillisen maailman taustalla. Viimeiset ihmiset ovat seuraus, jonka Nietzsche paikantaa koston hengen alaiseen nihilistiseen kulttuuriin.

¹ Julmuuden positiivisesta muodosta ks. (AA §18, §77, §113; HP §229; MA §4—§7 54—59.) ”Kärsimyksen näkeminen tekee hyvää, kärsimyksen tuottaminen vielä parempaa—tämä on kova lause, mutta vanha mahtava inhimillinen, ylen inhimillinen pääväittäjä” (MA §6 58).

Nietzschen näkemys koston hengestä nostaa esiin yhteisön ja yksilön välisen jännitteen. Kyse on oman mielekkyydestä ja suvereenisuuden kokemuksesta. Modernin valtiovallan periaatteisiin kuuluu, että hallintokoneisto erotetaan sekä hallittavista että hallitsijoista. Valta institutionalisoidaan, jolloin yhteisön jäsen luovuttaa tai siirtää suvereenisuuden valtiollisille instituutioille. Hallitusvalta ei siis ole kansanvaltaa, vaan kansan luovuttamaa valtaa, jotta yhteinen elämä olisi mahdollista. Ihmisten yläpuolella toimii valtiolliset pakkokoneistot, joiden osasiin kuuluvat muun muassa poliisivoimat. Valtiolla on näin ollen väkivallan monopoli.

Nietzsche näkee maailman siis tahtona valtaan. Tämä merkitsee ennen kaikkea, että inhimillisestä näkökulmasta sen peruseriaatteisiin kuuluu julmuus. Sivistynyt ihminen voi kuvitella ylittäneensä ihmisessä piilevät, eläimelliset, julmat vaistot, mutta Nietzsche väittää toisin. Julmuus ja valta kuuluvat ihmisyyteen siinä missä rationaalisuuskin ja niillä on rationaalisuuteen nähden elämän kannalta keskeisempi rooli. Sivistynyt ihminen on yhtä julma kuin barbaarikin. Myös sivistynyttä ihmistä ”ajaa eteenpäin hänen julmuutensa, tuo *itseään vastaan* kääntyneen julmuuden vaarallinen väristys” (HP §229 135). Maailma on julma, koska maailma on niukka. Elämä on käskemistä ja tottelemista (Z 97).

Nietzscheille julmuus voi purkautua kahteen suuntaan. Aktiivinen voima purkautuu ulospäin, jolloin ihminen kärsii *elämän yltäkyläisyydestä* (IT §370 227). Tällöin tahto valtaan suuntaa oman tahtonsa itsensä ulkopuolelle ja muovaa maailmaa. Aktiivinen voima voi purkautua myös sisäänpäin, jolloin se muovaa sisäistä maailmaa ja ihmiselle muodostuu sublimaation ja pakottamisen kautta perspektiivi. Passiivinen tai reaktiivinen voima sen sijaan irrottaa aktiivisen voiman eli korvaa aktiivisen ja luovan toiminnan vierailta vaatimuksilla. Se kieltää tahdon valtaan ja asettaa tilalle kristillisen lauman eli moninaisuuden vaatimukset.¹ Julmuus ei katoa reaktiivisen voiman myötä vaan se kääntyy tahtoa itseään vastaan, *itse ihmistä vastaan* (MA §16 78). Reaktiivinen voima

¹ Miksi lauma asettaa moninaisuuden vaatimukset? Eikö lauma ole homogeeninen ja tuota moraalialia eli tapoja ja tottumuksia, jotka luovat yhteistä elämänmuotoa? Homogeeninen lauma olisi mielestäni Nietzschen mukaan erittäin toivottava vaihtoehto, mutta kristillinen lauma tietämättään rikkoo omaa perustaansa. Kristillinen lauma perustuu Nietzscheille askeettiseen ihanteeseen, oman tahdon kuolemaan, lähimmäisen rakkauteen, Itsestä luopumiseen ja moniin muihin vastaaviin vaatimuksiin. Kristitty tähtää Nietzscheille elämästä luopumiseen ja oikeudenmukaisuuden tavoittelussa kristillisyydestä on kuoriutunut tieteellinen omatunto, joka tietoteoreettisena skeptisyytenä on muotoutunut antikristilliseksi (HP §54). Skeptisyyden ja asketismin kautta kristitty tahtoo päästä eroon vaistoistaan ja tahdostaan valtaan (AK §38). Nietzsche tahtoo osallistua ja auttaa kristittyjä hajottamaan oman maailmansa perustaa (IT §377). Tämä johtuu siitä, että Nietzsche tahtoo vaistojen varmuutta ja iloista traagisuutta, jotka asettuvat kristillistä maailmaa vastaan aina *Tragedian Synnyistä* lähtien (ks. erit. TS osa 11 78; TSI §5 24). Kristillisen lauman keskeinen piirre on sen reaktiivisuus.

kääntää julmuuden, jonka seurauksena on tahdon orjuuttaminen, kärsiminen *elämän köyhtymisestä* (IT §370), huono omatunto, nihilismi, ”itsettömyys” ja ennen pitkää mielen pirstaloituminen. Julmuus muuntaa vain muotoaan irrottaen aktiivisen voiman siitä mihin se pystyy. Julmuus ilmenee myös kostona kaikkia niitä kohtaan, jotka eivät alista itseään käänteisen siis sisäisen julmuuden alaisiksi. Koston hengen (der Geist der Rache) ensimmäinen tehtävä on toimia alhaisen orjamoraalin, mielettömyyden (Sinnlosigkeit) ja itsettömyyden (Selbstlosigkeit) eli reaktiivisten voimien voiton vartijana (ks. MA §11 65).

Mitä koston henki tarkoittaa? Nietzsche kuvaa teoksessaan *Inhimillistä, liian inhimillistä* (§607) miten ihminen kostaa oman tyytymättömyytensä (unmuth) toisille tai maailmalle. ”Kun, niin kuin usein tapahtuu, puramme huonoa oloamme toisiin, niin tosiasiaassa olemme tyytymättömiä itseemme, silloin yritämme hämätä ja pettää päättelykykyämme; yritämme löytää syyllisen tyytymättömyytemme jälkikäteen (*a posteriori*) toisten ihmisten erheistä ja puutteista, jotta voimme kohdistaa katseen pois itsestämme.” Kaunainen koston hengen ohjaama olento tahtoo löytää syyllisen sisäiselle kärsimykselleen. Paha olo tahtoo purkautua ulos. Se tahtoo kostaa elämälle.¹

Nämä kaunaiset ihmiset eli ”käännetty raajarikot” poikkeavat muista vastusta kokevista ihmisistä siinä, että he ottavat kaunan sisälleen, jolloin ”mistään ei osata vapautua, ei kyetä valitsemaan toimintatapaa minkään suhteen (...) kokemukset sattuvat liian syvästi, muisti on märkivä haava” (EH §6 25). Näin ihmisestä tulee ”käännetty raajarikko” (umgekehrte Krüppel). Toisin kuin oikeat raajarikot, jotka saavat voimansa ja tarmonsia siitä, että heillä on noita vaivoja, sillä vaivat ajavat heitä yhä sisukkaammin eteenpäin ja he vahvistuvat matkan varrella, tapahtuu ”käännetylle raajarikolle” juuri päinvastoin. ”Käännetty raajarikko” tahtoo kostaa pahan olonsa ja heistä tulee kaiken ”poikkeavan” käytöksen vartijoita. He ovat pelkkää korvaa, vatsaa tai suuta, jolla he tarkkailevat kaikkea muutosta. He ovat ihmisiä, joilla ”on kaikkea liian vähän ja yhtä liian paljon.” ”Käännetty raajarikko” tahtoo tehdä elämästä syyllisen. (Z 118—119.)

Nietzscherille filosofian historia on täynnä tarantelloja, joita ohjaa koston henki. Kristillinen koston henki ilmenee ennen kaikkea pyrkimyksenä tasavertaisuuteen ja tasapäistämiseen eli eron ja pluralismin kieltämiseen ja peittämiseen. Se pyrkii äärimmäiseen elämän hallintaan ja se tahtoo kahlita alaisensa sisäisen koston alaiseksi.

¹ Vuonna 2005 valmistunut, lukuisia palkintoja kahminut, äärimmäisen pessimistisnihilistinen kotimainen elokuva *Paha maa*, kertoo tarinaa millaista jälkeä kosto saa aikaan. Elokuvasa *Paha maa* Nietzschen kuvaama koston henki saa visuaalisen manifestaationsa. Koston hengestä ks. esim. (II §607; IT §135, §359; HP §219, §260; EJ §6 28, §34 85; Z *Lunastuksesta*).

Eron kieltäminen käy kuitenkin vain nihilistisen kiellon kautta. Nihilisti hyökkää kaikkea valtaa vastaan. Nihilisti on selin elämään ja punoo omia verkkojaan, jotta kaikkia, jotka pyrkivät luomaan tai voimakkaaseen elämään, tulee rangaista. Näin ollen koston hengen alkuperä on voimattomuudessa ja alhaisuudessa. (Z 84—86.) Nietzscheille tietoisuus vallan mukana kulkevasta julmuudesta ja orjuudesta on aiheuttanut modernin yksilön kääntymään valtaa vastaan. Ei pitäisi olla kärsimystä. Ei pitäisi olla valtaa. Siinä modernin sokraattisen ihmisen periaatteet. Filosofian ja moderniteetin historia on samalla noiden periaatteiden täytäntöönpanoa. Valta siirretään pois ihmisen käsistä erilaisiin idealisoihisiin instituutioihin. Näin tehdessään orjasta ei suinkaan tule herraa, vaan orja pysyy edelleen orjana. Nietzscheille moderni ihmisyyttä merkitsee orjana olemista. Herran ja rengin dialektiikka tuottaa pelkkiä renkejä. Renkinä oleminen merkitsee, että ihminen luopuu omasta Itsestään (TW *Epilogi*).

Koston hengen juuret juontavat psykologiseen tyytymättömyyteen. Koston henki on kaunaa ihmisen kärsimystä tiedostavaa olemusta kohtaan. Kristillinen koston henki merkitsee myötäkärsimyksen kosteaa silmäkulmaa. Kieltämyksen kautta tahto ei osaa nauttia omasta voimastaan taikka tahdostaan, eikä myöskään saa ravintoa yhteisön päämäärästä, jota se ei tunnista omakseen. Orjamoraali on elämistä vieraan pakon alla ja renki on vieraantunut itsestään. Kyvyttömyydessään tahtoa tai luoda elämää tulee rengistä samalla tyytymättömyyttä tunteva moraalinen suurin ja paras vartija. (IT §359 215—216.) Tyytymättömyys näkyy ulospäin ja ”joka on tyytymätön itseensä, se on alati valmis kostamaan sen: me toiset joudumme hänen uhreikseen, ellemme muuten, niin siten, että meidän täytyy aina sietää hänen rumaa näköänsä” (IT §290 156).

Koston henki tahtoo rangaista. Se on tuomari ja pyöveli samalla kertaa. Koston henki asettaa taakseen lain, jota se käyttää välineenä omalle koston henkille. Koston henki toimii järjen ja dialektiikan keinoin. Sen menestys perustuu siihen, että se irrottaa voiman siitä mihin se pystyy. Näin ollen koston henki on reaktiivinen voima, joka tuomitsee vallan, mutta on samalla alati valmis rankaisemaan kaikkia niitä, jotka eivät alistu koston alaisiksi. (Z 84—86.)

Koston henki etsii syyllistä omalle kärsimykselleen. Kristitty löytää syyllisen itsestään. Kristitylle elämä on syyllinen, koska se kärsii, mutta koska se kärsii se sovittaa ja tulee näin lunastetuksi. Koston henki tarvitsee syyppään omalle kärsimykselleen, koska vain sitä kautta elämä on siedettävää. (EJ 84—85.)

Nuoli lentää: ”Ei ole mitään moraalisia ilmiöitä, on vain moraalista ilmiöiden tulkintaa — —” (HP §108 72). Tässä yhteydessä täytyy myös muistaa, että koston henki

on myös osa tahtoa valtaan. Se tulkitsee maailmaa omasta nihilistisestä lähtökohdastaan. Koston henki ei näin ollen ole pelkästään psykologinen käsite vaan koko psykologiamme on peräisin koston hengestä. Kauna, huono omatunto ja koston henki tulkitsevat maailmaa omasta nihilistisestä perspektiivistään. Totuus ja todellisuus ovat näin ollen aina vääristettyä ja kaunaista. Nietzsche koko sokraattinen psykologiamme makaa alhaisella maaperällä. Koston henki on yleisnimitys nihilismille ja kaikille sen muodoille. (MA; ks. myös HP §47 51.) Nietzsche toteaaakin, että moraalien arvo perustuu semiotiikkaan, sillä: ”moraali on vain merkkipuhetta, vain oireoppia: jotta siitä hyötyisi jotakin, on jo ennalta tiedettävä, mistä siinä on kysymys” (EJ 48).^{xxxvii} Nietzsche moraali on politiikkaa, joka suosii aina yhdenlaista elämänmuotoa. Kristillisessä maailmassa se suosii Nietzschen mukaan reaktiivista ja nihilististä elämää. Toisinkin voisi olla.

Koston henki toimii luomista vastaan. Se vastustaa muutosta ja uusien arvojen maalaamista. Tämä merkitsee kuitenkin loppua. ”Hyvät—he ovat aina olleet lopun alku.” Luomiseen tarvitaan sen sijaan kovuutta. Vain kovat kykenevät luomaan ja luominen on ihmiselle elämän ehto ja tarve. (Z 186—187.) Tahto ei voi tahtoa mennyttä. Ihminen voi tahtoa ainoastaan tulevaa. Tahtoa on sama kuin luoda ja ihmisen täytyy luoda elääkseen. Luominen merkitsee tahdosta iloittamista. Tahtoa on iloita. (Z 120—122.)¹ ”Muokkaamisen ja jälleen muokkaamisen ilo—muinainen ilo! Voimme ymmärtää ainoastaan maailmaa minkä olemme itse luoneet” (WP §495 272).^{xxxviii}

Koston henki säilyttää vanhaa kulttuuria, mutta vanha kulttuuri aiheuttaa myös kärsimystä. Nietzsche vertaa kulttuuria tilanteeseen, jossa yksilö perii ansioita rikkauksia taikka prinssiin, joka hallitsee valtakuntaa esi-isiensä väkivallan seurauksena. ”Ajatellessaan perinnön lähtökohtaa ajattelijan valtaa usein suru ja hän kokee häpeää ja ärtyneisyyttä. Kaikki se ilo ja elinvoima, jotka hän sijoittaa omistuksiinsa (Besitze) tasapainottuu syvällä väsymyksellä, sillä hän ei voi unohtaa niiden alkuperää. Hän katsoo masentuneena tulevaisuuteen; hän hyvin tietää, että hänen seuraajansa tulevat kärsimään menneisyydestä yhtäläillä kuin hänkin.” (II §249 134—135. vrt. Z 120—122; HH 11—13; HP §226 130—131; MA §19—§21 82—86.) Teema toistuu yhä uudestaan Nietzschen tuotannossa. Nietzsche perinne merkitsee paradoksia. Ihminen on luova olento, jolle aikaisemmin hankitut rikkaudet ovat tyhjiä, jos hänet on suljettu niiden kahleisiin. On vaara, että kulttuuri vaipuu tilaan, jossa se ei kykene murtautumaan kohti uusia päämääriä

¹ Nietzsche ja Henri Bergsonilla on lukuisia yhtäläisyyksiä varsinkin heidän ontologisissa ja metafysisissä näkemyksissään. Vrt. esim. tahto valtaan ja *élan vital*. Bergsonille (1963, 26) ilo syntyy siitä kun ihminen osallistuu maailman luomiseen. Toimiessaan luovasti ihminen toteuttaa Itseään.

ja että siinä elävät ihmiset ovat kyvyttömiä kokemaan elämänsä mielekkääksi vallitsevien ihanteiden alaisina. Perinne on näin katsottuna aina vaarassa tukahduttaa itsensä. Perinne voi toimia viitteenä ja opasteena, muttei vankilana.

Koston henki toimii moraalina, jonka tehtävänä on heikentää tahtoa valtaan. Koston henki toimii rappion välineenä, vanhan säilyttäjänä ja kaipuuna menneeseen. Koston hengen tehtävänä on tukahduttaa elämää ja tuudittaa se ikiuneen. Koston henki pyrkii entropiaan ja vastustaa pelkoa, epävarmuutta, puutetta, muutosta, siis *tulemista*. Koston henki luo modernia tragediaa. Koston henki alentaa ihmisen ja tekee sen surkeaksi sillä se kääntää tahdon pois elämästä kun elämä sen sijaan pitäisi ottaa avosylin vastaan. Koston hengen hallitsema yksilö ei ymmärrä, että ”*nihilistiset* arvot hallitsevat pyhimpien nimien varjossa” (AK §6 11; vrt. EH §2 78). ”Ajanmaku ja ajanhyve heikontaa ja ohentaa nykyisin tahtoa, mikään ei ole niin kovin ajanmukaista kuin tahdonheikkous” (HP §212 118). Tätä tylsää, kieltäytyvää, nöyrää ja itsetöntä universaali-ihmistä Nietzsche vastustaa.

Alamme ymmärtää Nietzscheä nyt paremmin. Vallitseva kulttuuri tavoittelee aina jotain päämäärää, jonka se katsoo ihmiskunnan lopulliseksi totuudeksi. Koska totuus on ”nainen”, ja koska maailma ei sulje sisäänsä lopullista päämäärää, niin ihminen rakentaa ja tuhoaa maailmaa historian hämärään asti. *Tragedian Synnyn* Apollon ja Dionysos, tai myöhemmät jaottelut herramoraalin hyvään ja huonoon tai pelkästään tahto valtaan kuvaavat tätä perimmäistä traagista ja dionyysistä ristiriitaa.¹ Elämä on kamppailua yhteisistä muodoista ja vastustusta asettua itselle epämieluisen muotojen alaisuuteen. Mikään muoto ei miellytä kaikkia, joten elämä on pohjimmiltaan ristiriitaista. Moderni aika esittää kuitenkin vaarallisen väitteen. Sokrateeseen nojaava *teoreettinen ihminen* tahtoo maailman, joka sovittaa kärsimyksen tai se ei tahdo maailmaa ollenkaan. Sokrateelle maailma on palautettava radalleen, koska se on poissa sijoiltaan. Moderni ihminen tahtoo lopettaa näytelmän ennen aikojaan. Moderni ihminen tahtoo ylittää maailman perimmäisen traagisen luonteen samaistamalla elämän Moraaliin (WP §266 152). Moderni ihminen huokaa: ”ei enää ulossulkemista”. Nietzsche modernin maailmanhistorian moottorina toimii degeneraatio ja nihilismi ja tämä saa hänet tolaltaan. Elämä on tärkeämpää. Elämää tulee suojella modernilta ihmiseltä itseltään. Moderni ihminen muodostaa suurimman vaaran ihmiskunnan ja maapallon tulevaisuudelle, kun taas

¹ Lukijan on hyvä panna merkille, että *Tragedian synnyn* Dionysos ja myöhempi Dionysos tarkoittavat eri asiaa. Myöhempi Dionysos kuvaa itse perimmäistä tragediaa eli ristiriitaa, joka sijaitsee elämän perustuksessa. *Tragedian synty* on dionyysisen elämän uudelleen synnyttämistä modernia sokraattista tragediaa vastaan. Nietzsche dionyysinen tragedia syntyy kamppailusta, sokrateen tragedia tahdosta laittaa elämä *lepäämään*.

Nietzsche yrittää sanoa, että kärsimys on hyväksyttävä, leikin on jatkuttava, totuus on ”(moni)nainen”. Näin alkuperäinen traaginen vastakkainasettelu korvautuu Nietzschele modernissa maailmassa kahden moraalin kamppailuksi, jotka ovat näennäinen- ja tosimaailma, herra- ja orjamoraali, tahto valtaan ja nihilismi sekä traagista ristiriitaa ilmaiseva Dionysos ja lopullista sovutusta ilmentävä ristiinnaulittu.

Orjamoraali on kuitenkin saanut yliotteen herramoraalista. Koston henki toimii moraalin vartijana. Sen reaktiiviset voimat määräävät hyvän ja pahan, oikean ja väärän. Koston henki määrää moninaisuuden kehysten, jonka sisään yksilön toiminta ja valinnat ovat rajattuja. Sen muodostama kehys määrää yhteiskunnan päämäärän ja tavoitteet, mutta kehys sulkee sisäänsä pikku hiljaa etenevän instituutioiden hajoamisen vapauttamalla erisuuntiin pyrkivät voimat. Aluksi demokratian nerokkuus piilee siinä, että ero sulautetaan kehukseen sisään ja sille annetaan näennäinen vapaus toteuttaa itseään. Tämän mekanismin kautta saadaan kritiikin terävin terä tylsistettyä ja filosofia erotettua siitä mihin se pystyy. Tahdon valtaan muotoa ja auktoriteetteja luova toiminta rikkoutuu moninaisuudeksi. Apollonista illuusiota tarvitaan, mutta sokraattinen tahto tahtoo totuuden. Nietzsche toteaaakin, että:

”yleissivistystä potevalla aikakaudella filosofialla ei saada aikaan mitään kunnollista, koska elämästä puuttuvat yhtenäinen tyyli ja kulttuuri. Sellaisina aikoina filosofiaa ei ymmärretä, vaikka itse totuuden henki opettaisi sitä turuilla ja toreilla.” (KK 62.)¹

Demokraattinen ja tasavertainen yhteiskuntajärjestys on näin ollen suurin uhka ihmiskunnan tulevaisuudelle sillä se kulkee käsi kädessä nihilismin kanssa (Z 185). Nihilismi on seurausta tasavertaisten kyvyttömyydestä myöntää liike pluralistisessa maailmassa. Dekadenssi näyttäytyy eritoten kristittyjen ja anarkistien välityksellä, jotka ovat ”molemmat kyvyttömiä toimimaan toisin kuin hajottavasti, myrkyttävästi, huonontavasti, *vertaimvästi*, molemmat *verisen vihan* vaistoa kaikkea kohtaan, mikä on pystyssä, suuresti pystyssä, millä on pysyvyyttä, mikä lupaa elämälle tulevaisuutta” (AK §58 88). Nämä dekadentit ja sisäisen disintegraation edistäjät vastustavat kaikkia muotoa luovia voimia, *elämän* voimia ja siksi niitä tulee vastustaa. Vastustamalla tasa-arvoa ja demokratiaa Nietzsche yrittää pitää huolen, ettei historia koskaan pääty. Nietzsche

¹ Vrt. Myös. (IT §149 126—127) *Reformaatioiden epäonnistuminen*. Nietzschele yleissivistävä aikakausi ei merkitse korkeaa kulttuuria, mutta se saa silti ehkäistyä reformaatiot reaktiivisen toiminnan avulla, jolloin aktiivinen voima erotetaan siitä mihin se pystyy ja kaikista tehdään renkejä. Korkean kulttuurin aikakaudella taas vallanhimoiset ja mahtavat ihmiset saavat vain vähän vaikutusta, koska silloin hierarkkinen järjestys on voimakkaimmillaan. Massat tottelevat silloin yhteen suuntaan ja voimakkaimmat ihmiset määräävät mihin suuntaan totellaan.

hyökkää yhtäältä 'mielettömyyttä' (Sinnlosigkeit) ja toisaalta moraalia vastaan (WP §1). Nietzschele Moraali ja nihilismi (Sinnlosigkeit) ovat liitossa elämää vastaan.

Nietzschen hyökkäys laumamoraalia vastaan juontaa juurensa halukkuudesta nousta vallitsevia nihilistisiä arvoja vastaan. Kun kosmologinen näkökulma ei enää tarjoa yksilölle paikkaa astraalisessa järjestyksessä on tie vapaa omien ihanteiden luomiselle. Nietzschele tuo tie merkitsee irrottautumista Moraalin kahleesta eli orjan väärästä tietoisuudesta. Nietzsche toteaa: ”[s]illä että ihminen vapautettaisiin kostosta: se on minulle silta kaikkein korkeimpaan toivoon ja sateenkaari pitkien rajuilmojen jälkeen” (Z 84). Vapautuminen kostosta merkitsee tahdon valtaan myöntämistä. Vallan ja sen mukana kulkevan julmuuden ja alistussuhteiden myöntämistä. Nietzschele ”luonto” eli maailma on pohjimmiltaan hierarkkista (AK §57). Jotta tahto voi jotain maailmaan luoda täytyy sen samalla jotain tuhota (MA 89; Z 99). Tähän tehtävään Nietzsche hahmottelee tulevaisuuden toivoa—yli-ihmistä.

Yli-ihminen on lopulta Nietzschen ratkaisu nihilismin ongelmaan. Vain myöntämällä tahdon valtaan voi ihmisellä olla tulevaisuus. ”Ihminen on nuora, eläimen ja yli-ihmisen välille jännitetty,—nuora kuilun yllä” (Z 11). Nietzsche näkee kaikkein suurimpana vaarana ihmisen putoamisen tyhjiyteen. Moderniteetti merkitsee Nietzschele viimeisten ihmisten esiinmarssia. Koston henki pohjustaa viimeisten ihmisten aikakautta. Koston henki on nihilismia *par excellence*.

Nietzschen mukaan aikaisemmin moraalin Jumala on toiminut elämän myöntäjänä ja oikeuttajana. Se ”suojeli elämää epätoivolta ja tyhjiyteen putoamiselta, niiden ihmisten ja luokkien keskuudessa, jotka olivat muiden *ihmisten* alistamia” (WP §55 36).^{xxxix} Orjat oppivat ”halveksumaan” herrojensa ohjaamaa tahtoa valtaan. Moraali ja moraalinen toiminta toimivat siis aluksi alistettujen keskuudessa elämän myöntäjänä ja päämääränä. Herrat olivat identiteetti, jota yhteisesti tuli vastustaa. Palkintona toiminnasta pidättäytymisestä sekä uskosta transendentiaaliseen palkitsijaan, orja voi pitää itseään arvokkaana. Ei enää herroja—tasavertaisuutta. ”Mutta jos kävisi niin, että kärsivät ja alistetut menettäisivät uskonsa ja oikeutuksensa tahdon valtaan halveksumiseen, vajoaisivat he suunnattomaan epätoivoisuuden tilaan” (WP §55 37).^{xl} Jos orjat huomaisivat, että myös heitä ohjaa tahto valtaan, heidän ollessa aikoinaan se ero, joka nousee tahdosta valtaan, menettäisivät he merkityksensä ja vaipuisivat nihilismiin. (WP 35—39.)

Nietzschem on jo kiire ja Zarathustra varoittaa kansaa viimeisestä ihmisestä kehottaen toimimaan kun on vielä aikaa: ”On jo aika, että ihminen asettaa itselleen

päämäärän. On jo aika, että ihminen istuttaa korkeimman toivon siemenen. Hänen mantunsa on siihen vielä kyllin rikas. Mutta tämä mantu on kerran oleva köyhä ja marto, niin ettei se enää kykene kasvattamaan yhtäkään korkeata puuta.” Nietzsche näkee oman aikansa vielä sisältävän tarpeeksi ”kaaosta”, jotta voi synnyttää ”tanssivan tähden”. (Z 13—14.) Nietzschen oma ratkaisuyritys on yli-ihminen, joka toimii kaiken elämän myöntäjänä ja ihmiskunnalle asetettuna päämääränä. Samalla hän varoittaa viimeisistä ihmisistä, jotka eivät enää osaa tahtoa, haluta taikka luoda. Heille kaikki on käynyt pieneksi. Viimeiset ihmiset räpyttävät autuaina silmiään nuoralla ja sukeltavat lopulta tyhjiyteen. Heille elämä on käynyt jo mahdottomaksi. (Z 13—14.)

Viimeisiä ihmisiä leimaa tyhjiys ja tyytymättömyys maailmaan. Heiltä puuttuu tyystin oma tahto. Elämä on ”paljastanut” itsensä viimeisille ihmiselle. Ei enää turhia ponnisteluja, ”on pieni nautinto päiväksi ja on pieni nautinto yöksi: mutta terveyttä kunnioitetaan.” ”Hiukan myrkyä silloin tällöin: se tekee makoisia unia. Ja paljon myrkyä viimein, mieluisaksi kuolemaksi.” (Z §5 14.) Nietzsche ajattelee, että viimeisellä ihmisellä ei ole enää tahtoa luoda tai synnyttää mitään. Viimeisille ihmisille on Moraalisesti väärin synnyttää uutta elämää traagiseen erojen maailmaan. *Luovaa* vihataan eniten, koska luominen merkitsee rikosta (Z 186). Luova tekee rikoksen eroa kohtaan. Ei enää herroja ja johtajia, vaan unta; pitkää ja sikeää unta. Viimeiset ihmiset ovat ”ymmärtäneet” mitä elämä on. He ovat viisastuneet ja vapautuneet elämän mielivaltaisista pyrinnoista. Ei ole enää arvoja, koska kaikki pyrinnot ovat absurdeja ja uudenluominen merkitsee aina vain uusia kiistoja ja konflikteja. Ei synnytetä enää elämää, koska se on vain tyhjiydessä makaavaa kärsimystä ja väsymystä. Näin nihilismi on saavuttanut lopullisen muotonsa viimeisissä ihmisissä.

4.2 YHTEISKUNNAN KOLME VAIHETTA¹

”Kun totuus ryhtyy taisteluun vuosituhantista valhetta vastaan, on tuloksena sellaisia maanjärityksiä ja mullistuksia: laaksojen ja vuorten siirtymisiä, joista kukaan ei olisi osannut uneksiakaan. Poliitiikan käsite tulee silloin sulatettua henkien taistoon ja kaikki entisen yhteiskunnan valtarakenteet haihtuvat savuna ilmaan—niistä joka ikinen on perustunut valheelle. Maan päällä tullaan käymään sotia, joiden kaltaisia ei ennen ole nähty. Vasta minun myötäni syntyy *suurta politiikkaa*.” (EH 143—144.)

Edellisessä luvussa kristillinen maailma päättyi viimeisiin ihmisiin, jotka toimivat eräänlaisena shokkiterapiana Nietzschen filosofiassa. Jos sokraattinen totuuden tahto voittaa, seuraa viimeiset ihmiset. Tässä luvussa käydään läpi Nietzschen kuvaama vaihtoehtoinen historian kehityskertomus. Sokraattinen ihminen ei voitakaan vaan kasvattaa omat hirttäjänsä. Viimeiset ihmiset tulevat barbaarileijonien syömiksi ja elämä jatkuu.

Nietzsche kutsuu itseään ensimmäiseksi traagiseksi filosofiksi ja nimeää toisinaan filosofiaansa dionyysiseksi pessimismiksi. Tämän alaluvun kautta jäsenyy näin on. Luvun tarkoituksena on tuoda esiin millä tavalla Nietzsche ajattelee identiteetin ja eron välisen taistelun yhteisön tasolla. Hänelle ero murtautuu aina esiin muodon pakkopaidasta ja se tapahtuu sen vuoksi, että yhteisön henkinen tila kasvaa ikään kuin ulos sille luoduista rakenteista. Maailma on tätä dionyysistä luomisen tuskaa ja yhteisön tasolla tapahtuvat muutokset vaativat aika ajoin kuolettamaan vanhat kulttuuriset rakenteet, jolloin esiin nousee uusia voimia, jotka luovat uusia päämääriä. Nämä ovat Nietzschen mukaan ihmiskunnan hulluja aikakausia, kun mikään varma ei vielä seiso jaloillaan ja vanha maailma ei tarjoa keinoja korjata esille nousevia ongelmia. Ne ovat vaiheita, kun muotoa ei saada muodostettua moninaisuuteen, koska ihmisten mielenmaisema on kokenut muutoksen ja he ovat kasvaneet tätä kautta vieraiksi historian kulussa muodostetuille rakenteille ja auktoriteeteille. Nietzschele historia tarjoaa polun, jossa kulttuurinen lähtöpiste ja sen ideologian varaan rakennettu kulttuuri saavuttavat saturaatiopisteen, jolloin tarvitaan uutta ideologiaa, joka luo uusia muotoja toteuttaa ihmisyyttä.

Vielä teoksessaan *Inhimillistä, Aivan Liian Inhimillistä* 1878—1880 (§245 133) Nietzsche esittää kysymyksen: onko ihmisen mahdollista rakentaa vakaa yhteiskunta

¹ Nietzschen tulkinta yhteiskuntien kiertokulusta on jokseenkin ajaton uskomus. Nietzsche näyttäisi ajattelevan, että näin väistämättä tapahtuu jokaiselle kulttuurille. Kulttuurin murroksen paikantaminen moderniin aikakauteen liittyy Nietzschen uskoon kristillisen maailman ajautumisesta umpikujaan. Alla olevassa luvussa viitataan useaan otteeseen moderniteettiin ja siinä piilee anakronismin vaara. Tärkeämpää, kuin keskittyä mahdollisiin anakronismeihin, on valottaa millaisia oletuksia kätkeytyy tämän Nietzschen filosofiassa esiintyvän toistuvan teeman taakse.

ilman, että sen täytyy nojata metafysiikkaan? Tuon samaisen teoksen hän omisti vielä vapaille hengille. Noille uusien näkökulmien etsijöille, antimetafyysikoille ja moninaisuuden puolestapuhujille; nykyisille postmoderneille pluralisteille.¹ Nietzschen keskituotannon joukkoon lasketaan yleensä lisäksi *Aamurusko* 1881 ja *Iloinen Tiede* 1882 (neljä ensimmäistä kirjaa). *Aamurusko* oli lähtölaukaus kristillisen moraalin vastustamiselle ja *Iloisessa Tieteessä*², nimestään huolimatta, voimme havaita *Zarathustran* olevan ovella. Vapaat henget eivät enää elä pelkästä rakkaudesta moninaisuuden ymmärtämiseen vaan tahtovat myös loistaa alamaisilleen. ”Pelätköön meitä ne, jotka eivät osaa ottaa meistä itselleen lämpöä ja valoa” (IT §293 159)! Tässä luvussa etsimme vastausta yllä esitettyyn kysymykseen, Nietzschen myöhäisestä tuotannosta. Siis voidaanko kestävää yhteiskuntaa rakentaa ilman, että sen täytyy nojata metafysiikkaan?

Nietzscheille historia ei ole progressiivista tai lineaarista. Maailmalla ei ole päämäärää. Elämä on jatkuvaa kiertokulkua. Kulttuuri omaa aina jonkin ideologisen päämäärän, jolla tulevaisuuden epävarmuudet kohdataan. Elämä on kamppailua, jossa tuo päämäärä yritetään saavuttaa. Nietzsche kuitenkin toteaa, että ilo tahtoo iäisyyttä ja ”mikä on täydelliseksi tullut, kaikki kypsä—se tahtoo kuolla” (Z 283)! Vain kaikki kypsytön tahtoo elää. Toisin kuin yksilöllä kulttuurin kuolema ei merkitse välttämättä kaiken loppua, sillä ”keskiyö on myös keskipäivä” (Z 283). Kun vanhat ihanteet ovat tulleet valmiiksi tai eivät enää kannu, nousevat uudet entistä vankemmin esiin, sillä Nietzscheille usko on vahvempaa kuin epäily, elämä voimakkaampaa kuin kuolema. Nietzsche tahtoo opettaa meille, että ihminen luo hyvän ja pahan ja päämäärän. Maailmassa sen sijaan ei ole ikuisia päämääriä.

Nietzschen oma perspektiivi ja kulttuurikritiikki pohjautuu genealoggiaan. Kritisoidessaan vallitsevaa kulttuuria Nietzsche ei aseta päämääräkseen luonnontilaa tai ihmiskunnan palauttamista barbariaan, vaan hänen tarkoituksenaan on vapauttaa ihminen katsomistaan alhaisten arvojen kahleista. Moderni maailma on vain konstruktio, jonka alhainen alkuperä lopulta paljastuu ja moderni projekti kääntyy lopulta itseään vastaan. Nietzschen tehtävänä on tarttua vasaraan ja kokeilla modernin maailman onttoa kuminaa.

¹ Uskovaisen ja vapaan hengen suhteesta (IT §347): ”Missä ihminen tulee siihen perusvakaumukseen, että hänen *täytyy* olla käskettävänä, siinä hänestä tulee ’uskovainen’; toisaalta voitaisiin ajatella itsemääräämisen ilo ja voima, tahdon *vapaus*, jonka vallitessa ihmisen henki hylkää kaiken uskon, kaiken varmuuden kaipuun, koska se on harjaantunut pysyttelemään ohuiden nuorain ja mahdollisuuksien varassa ja tanssimaan vielä kullujenkin partailla. Sellainen henki olisi *vapaa henki par excellence*.”

² *Iloisen Tieteen* viidennen kirjan Nietzsche sai valmiiksi vuonna 1887. Tämä viides kirja on oiva osoitus Nietzschen muuttuneesta mielipiteestä yllä esitettyyn kysymykseen. Se ei poista kuitenkaan sitä tosi asiaa, etteikö muutoksen merkit olisi luettavissa jo *Iloisen Tieteen* aiemmilta sivuilta.

Jotta ylhäinen tai korkea kulttuuri voi kukoistaa, täytyy vanha maailma ensin tuhota (MA 89—91).

Tässä luvussa on tarkoitus tarkastella modernin yhteiskunnan kehitystä kolmivaiheisena prosessina nietzscheläisen tulkinnan kautta. Ensimmäiseen kuuluu luomisen aika, jolloin kristillinen ajattelu eli orjamoraali nostaa päätään. Tällöin usko luo maailmaan väriloiston eli mielen, joka ohjaa yhteiskunnan rakentumista. Toisessa vaiheessa värit alkavat haaleta ja kolmannessa vaiheessa on jäljellä enää harmaan sävyt, jolloin mieli on hukassa. Samalla kuitenkin toinen ja kolmas vaihe ovat tiiviisti yhdessä, mutta jäsenyyksen kannalta ne on parempi erottaa. Näin tulkittuna modernisaation projekti on itsensä kumoavaa. Papin synnyttämä tosimaailma, muuttuu lopulta taruksi ja tarun jälkeen tarvitaan uutta luovia voimia, jotka voivat synnyttää maailmaan uudet värit ja niiden tehtävä on toimia ennen kaikkea elämää myöntävinä voimina.

4.2.1 *Moderni tragedia alkaa papista*

Nietzschen voimakkain kiihko pääsee esiin hänen vastustaessaan kristinuskoa ja sen taustalla pitämäänsä orjamoraalia. Nietzsche katsoo, että kristinusko on nihilistinen katsantokanta, joka saa voimaansa siitä, että se löytää toden maailman, häilyvän ja näennäisen maailman takaa tuonpuoleisesta. Kristitty uskoo erheeseen, joka heikentää tahtoa valtaan. Se on pyrkimystä itsetietoisuuteen, hyvytyteen, parantamiseen, objektiivisuuteen, pysähtymiseen, alhaisen säilyttämiseen ja muistamiseen, joiden kautta kristitty uskoo luovansa parempaa maailmaa, vaikka Nietzschelle tämä paremman maailman luoja on oire ja sairaus itsessään. Pappi on alun perin se poppamies, joka sairastuttaa lauman korkeampien arvojen nimissä, Jumalan nimissä, ja näin kristitty menettää alkuperäisen vaistonsa, joka vaihtuu laumavaistoon. Hän ei enää tunnista itsestään tahtoa valtaan ja siitä alkaa alentuminen, joka Nietzscheen mukaan johtaa alhaisten arvojen—dekadenssi arvojen—kautta nihilismiin. Mutta miten pappi sairastuttaa laumansa?

Nietzscheelle kristillisen ajattelun juuri piilee heikkoudessa ja voimattomuudessa. Se on tuskastumista toisen ihmisen vallan alla ja kyvyttömyyttä aktiiviseen toimintaan. Kristitty tunnistaa ainoastaan oman heikkouden, voimattomuuden, kivun, kärsimyksen ja tahtoo korottaa niiden välttämisen elämää ohjaaviksi periaatteiksi. Kääntämällä toisen posken juutalaiskristitty luopuu omasta aktiivisesta poliittisesta ohjelmastaan. Pappi johdattaa kristillisen lauman reaktiivisuuteen ja samalla kristitty ”kääntyy alhaisessa

kostonhimossaan itse elämää vastaan” (EH 78). Tämä tapahtuu ennen kaikkea myötäkärsimyksen kautta, joka Nietzschele merkitsee kärsimyksen moninkertaistamista. Se onnistuu maailmasta pakenemalla eli uskomalla tuonpuoleisiin ihanteisiin ja samalla todellisuus pakenee myös pakenijaa. Dekadentti tarvitsee valhetta, uskoa toiseen maailmaan ja ”se on eräs heidän olemassaolonsa edellytys”. (EH 78—79.)¹

Kristinuskon luomus on orjamoraali, jonka avulla se haluaa rikkoa herran muistinkuuletuskoneiston. Se (Sokrates tässä yhteydessä)² haluaa tartuttaa herraan ”järkeä vaistojen *sijaan*” ja järki on ”elämää jäytävää, vaarallista voimaa” (EH 77). Orjamoraali toimii kieltämisen ja negaation kautta. Kiellon avulla se pitäytyy toiminnasta ja vetäytyy omaan itseensä. Pappi arvottaa asioita hyvän ja pahan arvoasteikolla, jota se tarvitsee jakaessaan tuomioita vääränlaisesta toiminnasta. Pappi näkee maailman sairaana ja ryhtyy sitä parantamaan.³ Papin tarkoitus on sairastuttaa herra huonolla omallatunnolla ja asettaa elämää myöntävät voimat syytettyjen penkille. Oman hyvytensä pappi mittaa myös negaation kautta. Tuomitessaan toisen pahaksi pappi voi uskoa omaan hyvyteensä. Samalla pappi kasvattaa laumaansa ”yleiseksi parhaaksi” *vastoin yksilön varsinaista etua* (IT §21 47). Pappi luo ”itsettömiä” ihmisiä. Pitäytyessään toiminnasta kristitty uskoo omaan hyvyteensä ja haluaa sille tunnustusta, mutta kristitty ei tunnista, että ”*itsestään* luopumiseen tähtäävä moraali on rappion moraalia *par excellence*” (EH 153 ensimmäinen painotus oma).

Laumamoraali toimii itsessään kristinuskon päämääränä. Laumamoraalin tavoite on tuottaa olemiselle mielekkyys ja yksilölle usko omaan arvoon, kieltämisen ja altruismin kautta. Laumaa johtaa pappi, jota ohjaa nihilistinen tahto valtaan. Kristillinen moraali on papille keino päästä valtaan. He ovat dekadenteista pahimpia, joiden Nietzsche näkee nousseen valheiden avulla ihmiskunnan arvojen asettajiksi. Samalla siinä herää toivo, että ”kenties ihmiskunta itse ei olekaan kulkemassa kohti rappiotaan—ehkä niin tekeekin vain papisto” (EH 153). Korkeimpana dekadenttina pappi saarnaa luonnonvastaisuutta (tahdon valtaan vastaisuutta) ja tuomitsee samalla elämän. Pappi saarnaa Itsestä luopumisen moraalia ja johdattaa kaikkia dekadenssin eli moninaisuuden alaisuuteen. Pappi on sielultaan köyhä varas, joka ryöstää ihmisiltä luomisen ilon (Z 63). Samalla pappi toimii

¹ Vrt. Nietzschen usko ikuisen paluuseen.

² Platon ja Sokrates edustivat Nietzschele ensimmäisiä kristittyjä, kuten käy ilmi luvusta *Tie postmodernismiin*.

³ ”Ankarassa mielessä uskonnolliset ihmiset, jotka ovat olleet ankaria tuomareita itselleen, ovat samalla puhuneet eniten pahaa ihmiskunnasta ylipäänsä; ei ole koskaan ollut olemassa pyhimystä, joka olisi varannut synnin itselleen ja hyveen toisille, yhtään sen enempää kuin on ollut ihmisiä, jotka Buddhan mukaan, piilottaisivat hyvät puolensa ihmisiltä ja toisivat samalla esiin ainoastaan huonot puolensa.” (II §607.)

tyhjiyden ja kieltämisen itsetietoisena puoltajana, mutta harmillisesti pappi tunnustetaan totuuden puolestapuhujana (AK 13).

Kristillinen Jumala vaatii siis ensisijaisesti, että ihminen ottaa vastuun kärsimyksestä ja pahasta. Samalla kristillinen ”Jumala on rappeutunut elämän vastaväitteeksi, sen sijaan että hänen tulisi olla sen selitys ja iänkaikkinen myöntäminen”. Ihminen saadaan vastuulliseksi luomalla valhemaailma, tuonpuoleinen maailma, jossa hyvyys palkitaan. Pappi sairastuttaa sen avulla lauman huonoon omaantuntoon ja sääliin. ”Sääli houkuttelee tyhjiään ’ei-mitään’”, mutta sen sijaan, että yksilö haluaa ei-mitään, uskoo hän nyt toiseen maailmaan—valhemaailmaan ja tämä on elämälle vihollismielinen tarkoituksena. Maailmasta tulee papin luoma kristillinen väärennös, jossa korostetaan askeettisuutta ja ihanteet siirretään valhemaailmaan samalla kun pappi määrittelee käsitteet ”tosi” ja ”valhe”. (AK 12—24.)

Kristillinen kulttuuri sai alkunsa kristillisestä väärennöksestä, jossa ’todellisuus’ jäsentyy papin luomien käsitteiden ja arvojen kautta. Tämä on Nietzschen mukaan länsimaisen kulttuurin ensimmäinen vaihe.

4.2.2 Heikkenevän uskon aika

“Sillä niin kuin rakentajat heittävät hyödyttömänä ja hankalana pois sellaisen kiven, joka särmikkäällä ja epäsäännöllisellä muodollaan vie toisilta enemmän tilaa kuin itse täyttää ja jota kovuuden vuoksi ei voi helposti hioa, ja joka siis on rakennustyössä haitaksi, niin myös sellainen ihminen, joka luonnon särmikkyyden vuoksi pyrkii pitämään sellaista, mikä hänelle on turhaa ja toisille välttämätöntä, ja jota ei voida hänen passioidensa itsepintaisuuden vuoksi oikaista, jätetään ulos yhteiskunnasta tai heitetään sieltä ulos vaivalloisena” (Hobbes 1999, 144).

Hobbesille yksilö on arvokas ainoastaan, jos hän on kivi osana suurta yhteiskunnallista rakennelmaa. Yksilön tehtävä on muokata itsestään kivi yhteisön avustuksella, jotta eheä, toimiva ja voimakas yhteiskunta olisi mahdollinen. Yhteiskunnalla tulee olla päämäärä ja muoto, joka määrää kivien muodon ja paikan. Suvereeni seisoo rakennuksen päällä ja kertoo miten kiviä käytetään. Alemman ei auta kuin sopeutua ja alistuminen luo harmoniaa. Nietzsche tahtoo sanoa, että rakennus kestää niin kauan kun ihmiset uskovat, että heidän paikkansa on jollain tavalla perusteltavissa. Moderni maailma kuitenkin pyrkii emansipaatioon auktoriteeteista. Vapaus kaikuu massojen suulta. Yhteiskuntien täydellistymiseen ja eheyteen uskovien yksilöiden ongelmaksi nousee miten ”käyttää ihmisiä kuin tiiliä jotakin ennalta päätettyä rakennetta pystyttäessä” (Berlin 2001, 164)? Mistä Hobbesin suvereeni saa auktoriteettinsa?

Nietzsche esittää yhden valaisevimmista argumenteista demokraattista yhteiskuntajärjestystä vastaan *Iloisen Tieteen* aforismissa 356, jossa hän kuvaa oman aikansa murrosta. Tärkeämpää, kuin ottaa selvää missä määrin Nietzschen tulkinta on paikkaansa pitävä kuvaus omasta ajastaan, on yrittää havainnoida sitä millä tavalla hänen ajattelunsa on tietynlaisen perspektiivin ohjaamaa.

Aforismissa Nietzsche kuvaa tilannetta, jossa yhteiskunnan jäsenet eivät enää ole toimeentulonsa takia pakotettuja esittämään sattuman heille määräämiä rooleja ja ammatteja. Näitä Nietzsche kuvaa varsinaisiksi demokraattisiksi aikakausiksi, kun ”yksilö on vakuuttunut siitä, että hän pystyy miltei kaikkeen, *kykenee esittämään mitä roolia tahansa*, kun jokainen kokeilee itsellään, improvisoi, yrittää yhä uudestaan kun koko luonto lakkaa olemasta luontoa ja muuttuu taiteeksi.” Esittäessään kysymyksen voisiko hän esittää kenties jotain toista roolia, hänestä tulee jo näyttelijä. ”Niin nousee sitten uusi ihmisflora ja –fauna, joita ei voisi kasvaa kiinteämpinä, ahtaampina aikakausina... niin tulevat joka kerta historian kiinnostavimmat ja hulluimmat aikakaudet, joina ’näyttelijät’, *kaikenlaiset* näyttelijät ovat varsinaisina herroina.” Samalla kun näyttelijät¹ nousevat pinnalle painuvat pitkällä tähtäimellä suunnittelevat ”rakennusmestarit” pohjalle. ”Tällöin riutuu se perususko, jonka varassa yksilö voi siten laskea, luvata, ennakoida suunnitelmassaan tulevaisuuden, uhrata sen suunnitelmalleen: nimittäin, että ihmisellä on arvoa, merkitystä vain sikäli, kun hän on *kivi suuressa rakennuksessa*: mikä tietysti edellyttää ennen kaikkea, että hänen täytyy olla *luja*, olla ’kivi’... Ei missään nimessä—näyttelijä! Lyhyesti sanottuna... se, mitä tästä lähtien ei enää rakenneta, ei enää *voida* rakentaa, on—yhteiskunta sanan vanhassa merkityksessä; tämän rakennustyön suorittamiseksi puuttuu kaikki, ennen muuta rakennusaineet. *Me kaikki olemme jo kelpaamattomia yhteiskunnan rakennusaineiksi*: tämä on totuus, jonka aika on tullut.” (IT §356 206—208.)

Ihminen ollakseen kivi, tarvitsee uskoa, että kannattaa olla kivi, että kannattaa toimia suuremman hyvän puolesta.² Ihminen sosiaalisena olentona kaivaa merkityksensä

¹ Näyttelijät ovat Nietzschen kauhustus. Asiasta lisää luvussa Eksistenssikriisi, *Itseksi tuleminen ja filosofin sairaus*, VIII.

² Myös yhdellä liberalismi henkisistä isistä John Lockella on tähän kohtaan mielenkiintoista sanottavaa kirjjeessään suvaitsevaisuudesta: ”*Lastly, those are not at all to be tolerated who deny the being of a god. Promises, covenants and oaths, which are the bonds of human society, can have no hold upon an atheist. The taking away of God, though but even in thought, dissolves all.*” (Locke 2007, 51.) Locke näyttää ajattelevan Nietzschen tapaan, että usko on yhteisöä koossapitävä voima. Jos usko riutuu, joutuu yhteisö vaikeuksiin. ”Hullun maailman vastakohta ei ole totuus ja varmuus, vaan uskon yleisyys ja kaikkia velvoittava luonne” (IT §76 77).

kulttuurista ja sen luomasta perinteestä. Nietzscheille yhteiskunnan lopun alkua merkitsee se kun yksilö alkaa kysymään perinteen velvoittavuutta. Esittäessämme aidon kysymyksen kohtaamme merkityksen ongelman, nihilismin ongelman. Kysyessämme irtaudumme myös asioiden järjestyksestä ja perinteestä. Sattuman luomat roolit näyttävät nyt meille kyseenalaisina ja voimme olla toisin kuin perinne antaisi meille lähtökohdan olla. Tämä merkitsee näyttelijöiden astumista maailman estradille. Oman elämän reality show merkitsee Nietzscheille kuitenkin askelta, joka otettaessa vie meidät yhä lähemmäs hullumpaa aikaa, jolloin vanhat arvot ja siten yhteiskunnan rakennelma itsessään on jotain, josta tulee viihdyttävyyden ja hauskuuden sekä yleisesti tulevaisuuden suunnittelemattomuuden aikaa. Nietzsche tahtoo varoittaa meitä, että kun ”aikakausi alkaa ajatella itsestään vaarallisen ironisesti ja sen jälkeen sitäkin vaarallisemmin, kyynisesti”, ”tämä synnyttää elämää halvaannuttavaa ja tuhoavaa, järkevää ja käytännöllistä itsekokeskeisyyttä” (HH 37). Yksilö ei enää osaa ottaa asioita vakavalta kannalta. Se taas merkitsee, että sitoutuminen ei ole samaa mitä se kenties aikaisemmin on ollut. Välttämättömän toimeentulon tarpeen ja yleisen pakon puuttuessa kokeilun- ja etsimisenhalu merkitsevät vaikeuksia sitoutumisessa mihinkään ”pyhänä” pidettyyn. Rakennusaines ei ole enää sitä mitä se ahtaampina aikoina on ollut.¹

Tätä yhteiskunnallisen kierron toista vaihetta voisi kutsua Nietzschen ajattelussa heikon nihilismin aikakaudeksi. Jotain on tapahtunut, ja sitä ruodimme seuraavan luvun alussa, mutta rakenteet pysyvät vielä jokseenkin ennallaan. Pessimistisyyden, skeptisyyden, askeettisuuden, banaalisuuden ja kyynisyyden kasvu kuitenkin leimaa tätä aikakautta (ks. Z 207—288). Siinä elävien motoksi nousee ”kaikki on sallittua mikä miellyttää”. Miellyttäminen voi tarkoittaa myös päätöntä kokeilun halua ja näyttelijän roolin omaksumista.

Kriittinen projekti kannustaa yksilöä emansipoitumaan ja pohtimaan kriittisesti ja itsereflektorisesti maailmaa, jotta siinä vallitsevat ”epäoikeudenmukaisuudet” saataisiin poistettua. Hyväntahtoisuudella rakennetaan vapaata parempaa maailmaa, jossa itse rakennusprojekti toimii uskomuksena ja voimana joka vie tuota uskoa eteenpäin. Jälleen kerran Nietzsche kuitenkin painottaa, että vapaa yhteiskunta on mahdoton. Se itse rikkoo jään, jonka päälle yhteiskunta on rakennettu. ”Vapaa yhteiskunta? Niin! Niin! Mutta

¹ Postmodernistit painottavat usein ironiaa, naurua ja solidaarisuutta. Käytännössä kuitenkin usein ironia on ensimmäinen askel kyynisyyteen ja kyynisyys välinpitämättömyyteen. Siinä missä solidaarisuus vaatii kykyä rakastaa, toimii välinpitämättömyys erottavana tekijänä. Lienee perusteltua ajatella, ettei rakkauden janalla toisesta päästä löydy viha, vaan välinpitämättömyys.

tiedättehän, te herrat, mistä se rakennetaan! Puisesta raudasta! Kuuluisasta puisesta raudasta! Eikä edes puisestakaan ...” (IT §356 208).

4.2.3 Murroksen aika

”Disintegraatio kuvaa tätä aikaa ja sikäli myös epävarmuus: mikään ei seiso vankkana omilla jaloillaan tai omaa kovaa uskoa itseensä; elämme huomista varten, koska ylihuominen on kyseenalainen, ja jää mikä vielä toistaiseksi tukee meitä on käynyt ohueksi: kaikki meistä tuntevat lämpimän, epämurkavan tuulen henkäyksen; missä me vielä kävelemme, kohta kukaan ei voi enää kävellä” (WP §57 40).¹

Nietzschele avomeri² symbolisoi äärettömyyttä, pohjattomuutta, ajan jatkuvaa tulemista ilman kykyä tarttua merkityksiin, kodittomuutta, tuntemattomuutta, nihilismiä ja erityisesti *kaikenkattavaa epävarmuutta*, mutta samalla sieltä voi kuitenkin löytää tulevaisuuden uskon, joka ”sukeutuu sattumasta” (Z 51, 76).³ Laiva on laskettava merelle silloin kun oman ajan arvot eivät enää ole kestäviä ja jää jalkojen alta pettää. Vanhat rakenteet eivät enää vastaa ajanhenkeä⁴; henki tarvitsee toivoa, vapautta ja ilmaa hengittääkseen. Ihmisen täytyy luoda maailma, jota hän ymmärtää. Siihen taas tarvitaan *suurta politiikkaa*, joka murtaa vanhan maailman. Tulee leijonan aika—EI-sanomisen aika. Leijonan jälkeen peli on taas avoinna luoville, jopa kirkollinen usko on tämän jälkeen taas mahdollista (Z 113). Eräs traaginen tapahtuma edeltää kuitenkin leijonan aikaa ja siitä

¹ Vastaavanlainen kohta (IT §377 233-234). Me *kodittomat*—”Me tulevaisuuden lapset, kuinka me voimmekaan olla kotonamme tässä nykyisyydessä! Me vieroksumme kaikkia ideaaleja, joiden varassa ihminen voisi tuntea olonsa kotoiseksi vielä tässä särkyvässä särjettyssä siirtymä-ajassa; mitä taas tulee sen ”realiteetteihin”, emme usko niitä *kestäviksi*. Jää, joka nyt vielä kantaa, on jo ohentunut: suojatuuli puhaltaa, me itse, me kodittomat, kuulumme siihen, mikä murtaa jäätä ja liian hauraita ”realiteetteja” Katso myös Z 170-188 vanhoista ja uusista tauluista ja EJ 29-30 miten ”tosi maailma” viimein muuttui taruksi sekä II §248 Lohduttava puhe epätoivoisesta etenemisestä.

² Meri toistuu yhä uudestaan Nietzschen tuotannossa aina *Tragedian synnystä* lähtien. (ks. esim. TS 35—36; AA §575; IT 115—116, 150—151, 155, 171—172, 190, 236; Z 7, 8, 10, 76, 99, 103, 131—141, 186—187, 200, 202, 207—212, 223, 241—242, 259, 267, 272, 279; HP 27, 68. HH 77, 82).

³ Nietzscheä ja Heideggerilta filosofiansa rakentanut Hannah Arendt (2002, 180) toteaa, että ”uudet asiat syntyvät aina vastoin kaikkia tilastollisia lakeja ja todennäköisyyksiä, joihin kaikissa jokapäiväisissä käytännön tilanteissa voidaan luottaa. Siksi uusi asia ilmenee aina ihmeen kaltaisena. Se, että ihminen kykenee toimimaan, tarkoittaa, että häneltä voidaan odottaa ennalta-arvaamatonta, että hän pystyy tekemään jotakin äärettömän epätodennäköistä.” Teoksessaan *Vita activa* Arendt painottaa ihmisen tekemiseen ja luomiseen suuntautuvaa olemusta. Nietzsche jakaa Arendtin näkemyksen luonnon ominaisuudesta *syntyvyytenä*, kuten hän sen *Tragedian Synnyssä* ilmaisee (osa 6 53).

⁴ ”*Uusia ajatuksia vanhassa talossa*.— Mielipiteiden kumoamista ei heti seuraa instituutioiden kumoaminen, pikemminkin uudet mielipiteet asustavat pitkän aikaa autiossa ja kummitelevassa edeltäjiensä tekemässä talossa ja säilövät sitä, koska kärsivät samalla asunnottomuudesta.” (II §466.)

”*Neue Meinungen im alten Hause*.— Dem Umsturz der Meinungen folgt der Umsturz der Institutionen nicht sofort nach, vielmehr wohnen die neuen Meinungen lange Zeit im verödeten und unheimlich gewordenen Hause ihrer Vorgängerinnen und conserviren es selbst, aus Wohnungsnoth.”

meille kertoo iloisen tieteen aforismi 125, jossa mielipuoli juoksee ihmisten naurun remakassa ympäri toria etsien Jumalaa.

”Minne Jumala on joutunut?’ hän huusi, ’minä sanon sen teille! *Me olemme tappaneet hänet*—te ja minä! Me kaikki olemme hänen murhaajiansa... Kuka antoi meille sienen, jolla pyyhimme pois koko taivaanrannan? Mitä teimmekään, kun irroitimme kahleen, joka sitoo tätä Maata sen aurinkoon? Minne se on nyt menossa?... Emmekö harhaile äärettömässä olemattomuudessa? Eikö kasvohimme tunnu huokuvan tyhjä avaruus? Eikö ole kylmempi kuin ennen?” (IT §125 116.)

Toriväki koostuu uskovaisista ja ateisteista, mutta mielipuolen huudot kantautuvat vielä kuuroille korville. Kansalaiset ovat tyytyväisiä omaan oloonsa osana yhteiskunnan rakenteita. Hullu mies on kuitenkin hädissään. Torikansa ei tunnu ymmärtävän sitä suurta vaaraa, jonka hän näkee tulevan. ”Minä tulen liian varhain’, sanoi hän sitten, ’aikani ei ole vielä tullut. Tämä valtava tapahtuma on vielä matkalla ja vaeltaa... Tämä teko on yhä vielä heistä kauempana kuin kaukaisimmat tähdet—*ja kuitenkin he ovat sen tehneet!*” (IT §125 117.)

Jumalan kuolemalla on monta mieltä. Jumalan kuolema merkitsee yhteiskunnan sekularisaatiota, sillä Jumala ei enää näy maailmassa. Usko kristilliseen Jumalaan menettää uskottavuutensa (IT §343 189). Tämä taas merkitsee, ettei ole enää aurinkoa, joka määrää ihmisen aseman ja paikan maailman järjestyksessä. ei ole enää valoa, joka loistaisi etiikan, politiikan ja kulttuurin taustalla. Maailmassa ei ole enää jälkiä, jotka voisi tulkita Jumalan johdatukseksi. Hullun huuto ei ole totuus, joka olisi peräisin Jumalasta ja johdatuksesta, kuten se toimi ennen tieteellistä maailmankuvaa¹ vaan se ”kammottaa ja naurattaa” Nietzschen aikalaisia (IT §152 128). Hullu kuitenkin julistaa tulevaa aikaa jolloin ei ole olemassa enää ylhäistä eikä alhaista. Ihminen harhailee pimeydessä, edes menneen auringon kajo ei yllä sinne paistamaan. Värit ovat haalistuneet ja uusia värejä joutuu maalaamaan jatkuvasti, mutta ne eivät pysty enää tavoittamaan vanhan maailman *väriloistoa* (IT §152 128). Kaikkien yhteisten päämäärien oikeuttamisesta tulee vaikeampaa, kun taustalta puuttuu jumalallinen auktoriteetti. Ei ole enää olemassa ikuiselta näyttäviä järjestyksiä, jotka osoittaisivat yksilön paikan osana yhteiskunnan ekonomista kokonaisrakennelmaa.

¹ Nietzsche esittää, että kautta historian mielipuolet ovat toimineet ihmiskunnan profeettina, koska ne ovat tulkittu usein jumalien koskettamiksi (AA §14 15). Nietzsche lainaa Platonin *Faidrosta* [244a], jossa Platon lausuu, että ”hulluuden kautta suurimmat hyvät asiat ovat tulleet osaksi Kreikkaa” (ibid.). Tieteellisessä maailmassa on kuitenkin toisin. Hulluuden avulla ei enää pystytetä auktoriteetteja, vaan ne tahdotaan löytää positivistisin ottein ja nojaamalla yksin järkeen ja tieteen auktoriteettiin.

Jumalan kuolema merkitsee, että usko yhteiseen nimittäjään ja johdattajaan ei enää onnistu. Ei ole enää yhtä tapaa hahmottaa maailmaa. Auktoriteetti puuttuu. Sosiaalinen todellisuus monikerroksistuu. Yhteiskunnasta tulee pluralistinen *kirjava lehmä*. (Z 22, 101—103.) Se merkitsee eriaikakausten yhteentörmäystä yhdessä ja samassa ajassa. Tällöin ihminen omaa ”vastakkaisia ja useasti ei edes vain vastakkaisia viettejä ja arvonmittoja, jotka sotivat toisiaan vastaan ja harvoin jättävät toisensa rauhaan, – sellaisten myöhäisten kulttuurien ja taittuneiden valojen ihminen tulee keskimäärin olemaan heikompi ihminen: hänen pohjimmainen kaipuunsa tähtää siihen, että se sota, joka hän *on*, kerran päättyisi.” (HP §200 97; vrt. WP §109.)

Kirjavassa yhteisössä yhteismitattomat arvojärjestelmät törmäävät, joilla on takana yhtä vankkoja perusteluja. Yksilö joutuu luovimaan tietään läpi erilaisten kulttuuristen arvomallien. Mallit ja ajat sekoittuvat ja moninaistuvat. Ne tunkeutuvat myös yksilön *sisäisen* maailman jäsentämiseen. Yksilö joutuu rakentamaan identiteettinsä monista erilaisista lähtökohdista, jotka törmäävät inhimillisen elämän eri osa-alueilla. Miten tehdä valinta, jos erilaiset mallit tarjoavat yhtä vakuuttavat kuvauksensa todellisuudesta? Mihin tulee sitoutua? Mikä on arvokasta? Mikä on hyvää? Ketä tulee ja voi pitää enää auktoriteettina? Entäpä vihollisena? Miten olla kriittinen omia perusteita kohtaan ja samaan aikaan omata perusteita? Mistä juuret olemiselle jos perusta on jatkuvassa liikkeessä? Miten välttää vieraantuminen? Miten suhtautua historialliseen kulttuuriin, joka opettaa: ”olipa kerran” ja jatkaa ”sinun ei pidä” (HH 64). Miten välttää ajautuminen passiiviseen nihilismiin?

Ihminen roikkuu nuoralla tyhjyyden päällä, takanaan eläin ja edessään yli-ihminen. Putoamisen vaara vaanii *viimeisessä ihmisessä*, joka autuaana räpyttelee silmiään odottaen putoamista. Nietzsche sen sijaan tähtää korkeammalle. Paluu vanhaan on mahdoton, mutta sen sijaan on tähdättävä kohti korkeuksia ja ottettava vastaan maan tarkoitus—yli-ihminen. (Z 9—14.)

Zarathustran kohdassa *kolmesta muutoksesta* Nietzsche maalaa muodonmuutosprosessin, jota kautta vanha lohikäärme eli vanhat uskottavuuden menettäneet arvot ja päämäärät kaatuvat ja tilalle luodaan uutta, sillä vain uutta luomalla ihminen välttää putoamisen tyhjyyteen. Ensimmäinen hengen vaihe on kameli, joka ”kuormitettuna kiiruhtaa erämaahan”. Kameli alistuu sille tarjottavan päämäärän, tehtävän ja paikan alle, jonka yhteiskunta sille sattuu asettamaan. Erämaa on sama kuin meri. Se on vellova äärettömyys, jossa yksilö huomaa lastanneensa selkäänsä kantamukset, jotka nyt tuntuvat raskaammilta kuin ennen. Jumalan kuoltua kameli huomaa olevansa painavine

kantamuksineen autiomaassa, jossa ei ole paikkaa laskea niitä alas. Moderni maailma on tehnyt tehtävänsä. Se on nakertanut uskon päämääriin, jotka syntyivät kulttuurin alkuaikoina. Ihminen on nyt vailla päämäärää ja nihilismi lähestyy. Autioimmassa erämaassa tapahtuu muutos alistuvasta kamelista vapautuneeksi leijonaksi. Leijona huutaa vapautta ja ”tahtoo olla herra omassa erämaassaan.” Se käy taisteluun lohikäärmettä eli vallitsevaa kulttuuria ja arvoja vastaan, koska ne eivät anna enää tyydytystä. Maailmasta hukkuu mieli, ihminen tahtoo saada ilmaa. Saada toivoa, jotta hän voisi jälleen hengittää. Jos leijona ei tulisi esiin, henki murskautuisi painolastinsa alle ja ihminen tipahtaisi nuoralta. Leijonan rooli on sanoa kaikelle vanhalle EI! Leijona vain tuhoaa. Viimeisten joo-joo aasien on muututtava leijoniksi tai muuten elämä kieltäisi itsensä. Leijona ei voi kuitenkaan mitään luoda ja sen takia tarvitaan kolmas vaihe, joka on lapsi. Lapsi taas on viattomuutta ja unohdusta, ”uusi alku, leikki, itsestään vierivä pyörä, ensimmäinen liike, pyhä myönteisyys.” Vain *dionyysinen* lapsi kykenee luomaan uutta ja myöntämään elämää. Lapsella ei ole muistia ja menneisyyttä. Lapsi on unohdusta ja viattomuutta.¹ Lapsen kautta tahto valtaan luo maailmaan uudet värit ja leikki voi jatkua. Ihmisellä on taas vähäksi aikaa toivoa. (Z 21—22; ks. myös WP 39.)

Tämä kolmivaiheinen prosessi on nähtävä ennen kaikkea psykologisena kuvauksena, jonka kautta Nietzsche uskoo uusien ihmisten ja uuden kulttuurin tulevan maailmaan. Nietzsche ajattelee, että kamelille eli kristillisen perinnön omaavalle ihmiselle Jumalan kuolema aiheuttaa siirtymän moninaisuuden ja nihilismin erämaahan. Keskellä erämaata ei ole mitään suuntaa mihin ihmisen kannattaisi suunnistaa. Kaikkialla ympärillä on pelkkää hiekkaa. Samalla kun ihminen kokee päämäärättömyyttä ja olemisen mieli on hukattuna, kärsii hän moraalin asettamista vieraista vaatimuksista. Moraalin ja kulttuurin lohikäärme esittää yksilölle vaatimuksia, mutta kameli ei enää koe elämäänsä mielekkäänä vallitsevan kulttuurin ja perinteen alaisena. Ero tahtoo purkautua ulos identiteetin alta. Kameli tahtoo vapautta.

Vapauden ensimmäinen askel on pluralismi, mutta pluralismi ei olekaan todellista vapautta, vaan aasin vapautta, jolloin ”itsetömyys” toimii moraalina. Todellinen vapaus tarvitsee leijonia. Siinä missä aasit myöntävät kaiken eli kulttuurin moninaisuudessaan, mutta ovat samalla kykenemättömiä tahtomaan mitään omaa, merkitsee kamelin muuttuminen leijonaksi kaikesta kieltäytymistä. Leijona sanoo kaikelle ei, koska mikään ei

¹ Vrt. II-maaimansodan jälkeinen Saksa, jolloin tapahtui kollektiivinen muistinmenetys. Katseet ja kansakunnan energia valjastettiin rakentamaan uutta materialistista hyvinvointia ja menneet unohdettiin mahdollisuuksien mukaan. Tapahtui kollektiivinen muistinmenetys.

ole enää mielekästä. Leijona vie vieraantumisen äärimmilleen. Leijona ei tahdo ottaa osaa enää mihinkään sosiaalisiin konventioihin ja sopimuksiin, vaan rikkoo niitä ylläpitäviä instituutioita. Leijona on murroskauden ihminen, joka särkee kulttuurisen pyhäkön alla olevaa jäätä.

Kun jää on tarpeeksi rikkonainen ja sama leijonan kokema päämäärättömyys, vieraantuminen ja tyhjiys koskevat suurta joukkoa ihmisiä, on leijona tehnyt tehtävänsä. Kulttuuri on ajautunut tilaan, jossa se ei voi kestää omia vikojaan eikä omaa keinoja niiden korjaamiseksi. Mikään ei seiso enää vankkana omilla jaloillaan ja levottomuus kasvaa. Tällöin on tapahduttava kolmas muutos. Leijonan on kyettävä tahtomaan ja tahto merkitsee lapsenomaista myöntöä. Leijonasta on tultava lapsi, jonka tahto valtaan luo uutta kulttuuria. Lapsi painaa oman mielteensä voimiensa rajoissa maailmaan ja uusi päämäärä ja auktoriteetti syntyy tahdon valtaan ohjaamana. Lapsi on yli-ihminen, joka moninaisuuden ja hajoamisen keskellä löytää päämäärän Itsestään. Lapsessa on ”yltäkyllin luovia, hedelmöittäviä voimia, jotka kykenevät muuttamaan jokaisen erämaankin rehottavaksi hedelmätarhaksi” (IT §370 227).

Nietzscheille tämä kolmivaiheinen prosessi on sekä yksilön muutosprosessi että yhteiskunnallinen muutosprosessi. Nietzsche tekee politiikkaa, jossa eksistentiaalinen päämäärättömyyden ja mielekkyyden puutoksen kokemus saavat aikaan mullistuksia. Koska yksilö on osa kulttuuria ja vallitsevaa arvomaailmaa, täytyvät nekin Nietzschen mukaan kumota ja luoda uutta tilalle, jossa tahto valtaan sanelee oman makunsa. Näin lopputuloksena on uusi maailma, jossa ilmentyy uusi tahto ja uusi päämäärä. Feeniks¹ nousee tuhkasta uudelleen.

¹ ”Runoilija ja lintu.—Feeniks lintu näytti runoilijalle palavaa ja hiiltynyttä paperikääröä. ’Älä säikähdä! sanoi lintu runoilijalle, se on sinun työsi! Siinä ei ollut enää ajanhenkeä ja vielä vähemmän niiden henkeä, jotka ovat aikaamme vastaan: sen tähden se täytyi polttaa. Mutta tämä on hyvän merkki. On monenlaisia auringonnousuja.” (AA §568.)

”Dichter und Vogel.— Der Vogel Phönix zeigte dem Dichter eine glühende und verkohlende Rolle. ’Erschrick nicht! sagte er, es ist dein Werk! Es hat nicht den Geist der Zeit und noch weniger den Geist Derer, die gegen die Zeit sind: folglich muss es verbrannt werden. Aber diess ist ein gutes Zeichen. Es giebt manche Arten von Morgenröthen.”

4.2.3.1 Modernin maailman murros

”Me olemme lähteneet maista ja astuneet laivaan! Me olemme särkeneet sillan—vielä enemmän, me olemme särkeneet maan takanamme! Kas niin, pieni laiva! Ole varuillasi! Vierelläsi on valtameri: tosin se ei aina mylvi, ja toisinaan se lepää tyvenenä kuin silkki ja kulta ja hyvyyden haave. Mutta tulee hetkiä, joina saat tietää, että se on ääretön ja ettei ole mitään kauhistuttavampaa kuin äärettömyys. Voi lintu rukkaa, joka on tuntenut olevansa vapaa ja nyt törmää tämän häkin seiniin! Voi, jos sinut valtaa maa-koti-ikävä, ikään kuin siellä olisi ollut enemmän *vapautta*,—mutta mitään ”maata” ei enää ole!” (IT 115—116; vrt. AA §575 228—229)

Lintu luuli lentävänsä vapaassa maailmassa turvallinen maaperä allaan ja uskaltautui merelle. Kun meren äärettömyys iski vasten kasvoja, se halusi palata kotiinsa, mutta kotia ei enää ollut. Sen jälkeen se oli pakotettu elämään avomerellä ja merisairaana.

Nietzschele moderni aika on siitä merkillinen aikakausi, että se suorastaan järjestää jäsenilleen sight seeing -matkoja aavalle merelle. Se haluaa sairastuttaa ihmiseen ainakin hitusen merisairautta, nihilismiä, järkeä, refleksiivisyyttä ja dialektiikkaa, jottei vaan kävisi niin, että yksilö haluaisi jotain tyystin sopimatonta (IT §3 32). Sen tavoite on estää maailmassa tapahtuvaa kärsimystä kääntämällä yksilön tarkastelunkohde sisäiseksi. Yksilön tehtävä on etsiä syytä kärsimykselle itsestään, löytää se itsestään ja tehdä itsensä vaatuunalaiseksi (Connolly 1998, 158). Tämä on moderniteetin tai ainakin kristinuskon luovin teko. Yksilö syyttää itseänsä ihmisen olemuksesta (human condition) ja on altis armotta rankaisemaan kaikkia niitä, jotka eivät alistu siihen samaan mihin hän itsensä pakottaa. Halveksimalla ja lannistamalla niitä piirteitä, joista koituisi kenties haittaa muille ihmisille, yksilö kontrolloi kaikkia tekojaan. Myötäkärsimyksen kautta hän luo mielen omalle kärsimykselleen. Zarathustra kuitenkin sanoo, että ”jos joku ystävä tekee sinulle pahaa, niin sano: ’minä annan sinulle anteeksi, mitä minulle teit; mutta että sinä teit sen itsellesi,—kuinka voisinkaan antaa sen sinulle anteeksi.’ Näin puhuu aina suuri rakkaus: se voittaa vielä anteeksiannon ja myötäkärsimisenkin” (Z 75). Samalla tulee paremmin ymmärrettäväksi Nietzsche viha tasavertaisuutta kohtaan.

Nietzschen politiikkaa ja elämää ohjaa koti-ikävä. Nietzsche kaltaiset yksilöt eivät tunne oloaan kotoisaksi modernissa ajassa eivätkä missään ajassa, joka ei pysty tarjoamaan enää kotia maailmassa. Moderniteetti pakottaa tasavertaiseen muottiin, joka on sisällöllisesti tyhjä. Se antaa maailmalle päämäärän ja mielen, jonka eroksi Nietzsche voidaan tulkita. Nietzsche potee yksinäisyyttä (IT §50 65). Nietzschele moderniteetin mieli on tyhjä irtokuva, jonka orjamoraali pakottaa maailmaan. Moderniteetti yrittää laittaa elämän jäihin ja pakastimeen säilytykseen, koska ei voi kestää siihen kuuluvaa surutonta

raadollisuutta. Se peittää maailman asfaltilla, estää raakuudet ja tekee tahdosta orjan, heikon ja sairaan. Nietzscheille yli-ihminen on ainoa *toivo*, joka voi vapauttaa elämän modernista vapaudesta. Vain yli-ihmiset voivat luoda arvot ja hierarkiat, jossa aristokratia—ylevin tahto valtaan—on vapautunut koston hengestä ja orjamoraalin myrkystä. Se on hyvä itsessään ja itselleen.

Pyrkimys tasavertaisuuteen ja demokraattisuuteen merkitsee Nietzscheille lopulta ajautumista umpikujaan ja arvottomuuden tilaan. Moderni ihminen on *rumin ihminen*, jota maa on päällään kantanut. Oikeudenmukaisuuden nimissä se värjää maailman harmaaksi ja ei voi sietää enää edes Jumalaa oman alennustilansa todistajana. (Z 230—234.) Näin ollen demokraattiset ajat tähtäävät ”*orjuuteen* valmistetun tyyppin luomiseen”. Orjuutettu tyyppi kärsii minuuden ja persoonuuden puutteesta. Demokratia tuottaa heikkotahtoisia yksilöitä, jotka tarvitsevat lopulta käskijää, herraa ja johtajaa, kuin ”jokapäiväistä leipää”. Samalla demokratia tuottaa erona vastusta ja *voimakkuutta* siis tyranneja, jotka ovat valmiita vastaamaan tuohon kutsuun. Demokraattiset ajat toimivat näin ollen tyrannien synnytyspaikkoina. (HP §242 148; vrt. HP §200; WP §109.) Näin jokainen korkea kulttuuri saa itse asiassa alkunsa. Uuden luojat ovat aina barbaareja, jotka hyökkäävät heikompien ja sivistyneempien kimppuun.¹ (HP Yhdeksäs pääkappale; MA §17 79—80; ks. myös KK 55—56; II §246 133; WP §70, §109, §127 §128 §129 §960.)

¹ Mielenkiintoisesti, noin 33 vuotta Nietzschein kuoleman jälkeen, Hitler totesi, Hermann Rauschningin sittemmin kiistanalaiseksi todetun teoksen mukaan, barbarismista seuraavaa: ”He (Juutalaiset) puhuvat minusta kuin olisin kouluttamaton barbaari. Kyllä, me olemme barbaareja. Me tahdomme olla BARBAAREJA; se on KUNNIAN-ARVOINEN nimitys meille. Me tulemme iloitsemaan maailmasta. Tämä maailma on lähellä loppuaan.” (Rauschning 1940, 80.)

4.2.4 Jumala kuolee—'Nyt tahdomme me yli-ihmisen elävän'

”Sa oletko hauras? Varo lapsen-käsiä silloin! Ei elää voi lapsi, se ellei rikkoa saa...”
(DD 83.)

Yli-ihminen on Nietzschen filosofiassa koston hengen ohjaaman ihmisen täydellinen vastakohta. Yli-ihminen on varma omasta identiteetistään ja itsestään sekä tietää mitä tahtoo. Tässä luvussa käyn läpi mitä Nietzsche yli-ihmisellään mahdollisesti tarkoittaa ja mitä tehtävää yli-ihminen palvelee. Lopputulema on, että yli-ihminen on varman arvopohjan ja perspektiivin ihminen, joka tietää mitä tahtoo. Yli-ihmistä ei koti-ikävä vaivaa.

Yli-ihmisen käsite on vaikea tulkittava. Yli-ihmisen tulkintoja on vedetty moniin eri suuntiin. Vattimon yli-ihminen on käytännössä pluralisti, jonka voimat mitataan siinä miten paljon moninaisuutta ihminen kestää lankeamatta silti nihilismiin (ks. Esim. Vattimo 2004, 55—56; 1991, 20, 36). Vattimon yli-ihminen muistuttaa kovasti *Zarathustran väripytyä*, joka esiintyy katkelmassa *Sivistyksen maasta*. Väripyty on pluralisti, joka ei usko enää mihinkään ja vetäytyy syrjään kaikesta päätöksenteosta ja luomisesta sillä hän on kykenemätön tekemään valintoja. Siinä missä Vattimon yli-ihminen muistuttaa enemmän moninaisuuden merta¹ (Z §3 10, §5 202), painotan näkökantaa, jonka mukaan yli-ihminen on enemmänkin kuin salama (Z §3 11, §4 12, §7 16, §1 200, §3 201).² Epäilemättä yli-ihminen on sekä meri että salama, mutta arvojen uudelleenarvottamisen kautta Nietzsche tahtoo luoda tulevaisuuden ihmisiä, jotka olisivat pelkkiä salamoita.

Kun vanhat jumalat ovat kuolleet ei maailmassa ole enää universaaleja moraalisia lausumia. Näin ollen ”moraalisia tosiasioita ei ole lainkaan olemassa” (EJ 48). Luonto, vailla tahtoa valtaan, on vailla mieltä. Ihmisen sen sijaan täytyy kokea maailma mielekkäänä. Se maailma millaisen haluamme ja voimme rakentaa ja uudelleen rakentaa riippuu meistä itsestämme. Ihminen ottaa Jumalan paikan. Jumalan kuoltua maailma on

¹ ”Maailma (...) se muistuttaa vielä enemmän ja enemmän pohjatonta merta” (Z §1 208). Nuorallatanssijan alapuolella oleva ”tori ja ihmiset olivat kuin meri myrskyn noustessa” (Z §6 15). Vattimon yli-ihminen on kuin turisti, joka ihmettelee maailmaa ja historiaa, muttei etsi totuutta siitä, vaan omaa sen kummallisesti itsessään. Sisäinen totuus on kuitenkin jatkuvassa liikkeessä, jossa ihminen liikkuu kodittomuuden ja itseyden siis mielen eli tahdon valtaan kokemisen välillä. Vattimon yli-ihminen elää merellä. Vattimon tulkinta on erittäinkin kannatettava omassa realistisuudessaan, muttei mielestäni tavoita sitä kaunokirjallista unelmaa, minkä Nietzsche tuo kirjoissaan esiin. Kuljetaan Nietzschen jalan jäljillä vähän matkaa vielä. Merestä oli puhetta luvussa: Murroksen aika.

² Salama esiintyy Nietzschen teksteissä myös useaan kertaan. ”Minä tahdon opettaa ihmisille heidän olemisensa mielen, joka on yli-ihminen, salama tummasta pilvestä, ihmisestä” (Z §7 16). Zarathustra on salama (Z *puusta vuoren rinteellä* 35). ”Me kasvamme korkeuteen, ja olkoon se sitten meille vaikka kohtalokastakin – me näet elämme yhä lähempänä salamoita” (IT §371 229)! Salamasta oli puhetta luvussa: Pluralismi ja kieli.

tahtoa valtaan. Nietzschen ratkaisu Jumalan kuoleman aiheuttamaan yhteiskunnalliseen makrotason ongelmaan on yksilöllinen mikrotason subjektiivinen elämän affirmoija. Yli-ihminen ei kiellä omaa tahtoaan, ei pöde huonoa omaatuntoa, ei koe katumusta, ei syntiä eikä muitakaan moraalisia paheita. Yli-ihminen kokee iloa itsestään. Yli-ihminen kamppailee oman perspektiivinsä puolesta voimiensa rajoissa. Yli-ihminen universalisoi oman makunsa ja *mielensä*, ”mikä on vahingollista minulle, se on sinänsä vahingollista” (HP §260 170). Yli-ihminen on olemisen mieli (Z 16). Yli-ihminen on analyyttisillä termeillä moraalinen irrealisti ja kalskahtaa antirealistilta.¹

Yli-ihminen on vastaus Jumalan kuolemaan. Maailmassa ei ole universaalia päämäärää, ei totuutta, ei muuta universaalia oikeutta kuin elämän myöntö, ei sovitusta erilaisten pyrkimysten välillä, ei mitään muuta miellettä kuin ihmisen sinne asettamat tavoitteet. Maailma on traagista kamppailua niistä päämääristä, mitkä milloinkin ihmisiä liikuttavat. Maailma on tuhoamista ja luomista, ja kaikki yritykset tukahduttaa tuo leikki johtavat passiiviseen nihilismiin. Jumala on kuollut, metafysiikka kärsii kuolinkorinoista, mutta ihmisen täytyy asettaa itselleen päämäärät, joita tavoitella. Yli-ihminen elää Itsestä ja itselleen ja kokee onnea olemassaolostaan (Z 10).

Yli-ihmisestä on viitteitä jo varhaisissa teksteissä. Yli-ihminen on olento, joka vääristä arvostelmistaan huolimatta tuntee iloa itsestään ja asettaa oman kokemuksensa kaiken mitaksi. ”Epäoikeudenmukaisuudestaan ja virheistään huolimatta hän [yli-ihminen] voi kuitenkin olla terve ja loistokunnossa, ilo katsella, kun sitä vastoin hänen oikeudenmukaisempi ja oppineempi naapurinsa sairastuu ja murtuu, koska hänen horisonttinsa linjat häilyvät levottomasti, ja koska hän ei voi enää luopua hienovaraisesta oikeudentunnostaan ja totuudestaan yksinkertaisen teon tai halun tähden.” (HH §1 14 sulkeiden sisältö AV.)

Yli-ihmistä ohjaa perspektiivi, joka vapauttaa ihmisen merestä eli historian sairaudesta. Yli-ihmisen tahto on vuori, joka nousee meren syvyyksistä. Vuori muistuttaa kovasti meitä Apollosta, joka ilmenee *Tragedian Synnyssä* (ks. TS osa 1 35—36). Yli-ihmisen *aiho* on vapaa henki (freigeist) eli entinen kameli, joka alun alkujaan on eksynyt merelle, autiomaahan tai metsään (II §231 126), mutta joka on löytänyt uuden polun, jota kukaan ei aiemmin tuntenut. Vapaa henki murtautuu perinteiden kahleista ja luo merellä taiteen avulla jotain uutta, jonka hän laittaa yhteiskunnan verenkiertoon. Vapaan hengen

¹ Irrealisti on henkilö, joka uskoo siihen, että olemme pakotettuja erheeseen, sillä emme tavoita ’tosi maailmaa’. Antirealistille moraalit näyttävät subjektiivisena tosi seikkana ja elämäntapana, sillä ei ole yhtä oikeaa ja objektiivista tapaa toteuttaa hyvää ja oikeaa ihmisyyttä. (vrt. Sihvola 2004, 201—202).

löytämä dionyysinen elämän yltäkylläisyys ”voi sallia itselleen kaamean ja kyseenalaisen katselun lisäksi vielä kaamean teonkin ja kaiken hävityksen, hajotuksen, kiellon ylellisyyden; hänessä näyttää paha, mieletön ja ruma tavallaan luvalliselta siksi, että hänessä on yltäkyllin luovia, hedelmöittäviä voimia, jotka kykenevät muuttamaan jokaisen erämaankin rehottavaksi hedelmätarhaksi” (IT §370 227). Merellä tai erämaassa plastisten vaistojen ohjaama yli-ihminen on löytänyt oman omimman ihanteensa itsestään, koska kulttuurinen vankila pakotti hänet keksimään uusia elämänmuotoja. Yli-ihmisaihiosta tulee ihanteen löydettyään lapsi, joka on vahva ja terve, koska lapsi omaa hyvän omantunnon ja totuuden itsessään. Yli-ihminen omaa varman ja tukevan perustan eli perspektiivin itsessään, ja hänen vahva luontonsa ei horju vaikka sitä haavoittaisivat millaiset näkökulmat tahansa. Yli-ihminen on tällainen neron kaltainen olento, joka luo uutta kulttuuria ja kulttuurisia muotoja, kuten esimerkiksi monet taiteilijat. (II §224—§239 122—131.)

Muodon luomiseen tarvitaan siis dionyysisiä lähteitä. Apollonisen hengen taustalla toimii liikkeelle laittava *tiedostomaton* Dionysos. *Tragedian Synnyn* jälkeinen Dionysos on kuin Apollo, joka on jatkuvassa liikkeessä. Uusi Dionysos on olento, joka hyppii vuoren huipulta toiselle ja kokee jatkuvasti riemua uuden luomisesta, tulemisesta ja dionyysisestä Itsestä, joka ilmaisee omaa tahtoaan. Uusi Dionysos on sokraattisen ja kristillisen järjen pirstaloivan ihanteen täydellinen vastakohta (TS osa 12 82). Uutta Dionysosta ohjaa jatkuva *sukeutumisen kaipuu* ja hän on kokonaisvaltainen elämän affirmoija ja hän samalla asettuu kristillistä koston henkeä ja *olemisen kaipuuta* vastaan (IT §370). *Tragedian Synnyn* Dionysos on derridalainen olento, joka eroaa itsestään jatkuvasti. Hän ilmentää plastisia voimia, jotka elävät jatkuvassa eron tilassa.¹ Myöhempi Uusi Dionysos on mereltä nouseva apolloninen myrskypilvi, josta salamet syntyvät. On kuitenkin muistettava, että Nietzscheille dionyysinen Itse muodostaa hierarkian, jonka huipulla on harvainvalta. Näin vallitsevat vaistot merkitsevät sitä, että yli-ihminen on muutaman korkean tunteen olento. Dionysos luo minän, Apollon. (Dionysoksesta EJ §10

¹ Ks. Derrida, Jacques: *Margins of philosophy* 15—27. Derridalle ero on kaikenkattava nimitys olemisen ”ajallisuudelle” (temporization) ja ”paikallisuudelle” (spacing), jossa identiteetti sulkee sisäänsä eron. Identiteetti rakentuu eron varaan ja identiteetti, tai kielen metafyyssinen termi *oleminen* on näin ollen itsessään erojen systeemi tai efekti, jota ei ole olemassa ilman metafyyssistä käsitteistöämme. Identiteetistä tulee näin *pluralistinen*. Derridalle (1982, 135—136) ihminen on tai hänen tulisi olla *pluralisti* eli olento ilman identiteettiä. Nietzsche olisi mielestäni voinut hyvinkin todeta Derridasta, että hän on Aasi (Z 274—278), jonka leijonat (Z 285—288) pistävät lopulta poskiinsa.

68—69, §5 116—117; IT §370 226—229. Luku 3.2 Pluralismi ja kieli ja luku 4 Genealogia.)¹

Näin Apollon ja Dionysoksen oletettu vastakohtaisuus väistyy ja Apollon ikäänkuin sulautuu Dionysokseen ja he muodostavat yhdessä elämän liiton (TS osa 5 48). Apollon on dionyysinen illuusio, joka niputtaa yhteen ajalliset ilmiöt, jotka eivät palaudu olemukseen eivätkä koskaan tavoita *olemista*. Dionysos on Apollon taustalla elävä plastinen tahto², jota ilman Apollo ei voisi olla olemassa (TS osa 4 46). Apollo kuuluu näennäiseen maailmaan ja on näin osa esteettistä maailmaa. Todellinen elämän voima on kuitenkin traaginen ja dionyysinen tahto valtaan, joka luo Apollon maailman. Yli-ihmisessä *naiivin* Apollon taru päättyy Dionysoksen aiheuttamaan ylitsevuotavaan rikkirepeytymiseen. Yli-ihminen pitää sisällään erojen leikin, jossa apolloninen minuus³ heijastuu yön pimeydessä nousseen myrskyn ja sen mukana tulleen traagisen sankarin, Dionysoksen, salamoiden välkkeen luomaksi epäselväksi kuvaksi, mutta yli-ihminen siitä huolimatta tai juuri sen vuoksi sukeltaa kohtalonsa rakkauteen ja salamoiden luomaan Dionysoksen valomaailmaan.

Yli-ihminen on siis olento, joka kuuntelee dionyysistä Itseään. Tämä ei kuitenkaan vielä tarkoita, että yli-ihminen noudattaisi kaikenlaisia intohimoja, sillä ”on halveksittavia intohimoja (...) vaan se, että intohimo, jonka valtaan jalo ihminen joutuu, on erikoisuus hänen tietämättä sitä erikoisuudeksi: harvinaisen ja ainoalaatuisen mittakaavan käyttöä ja melkein mielenvikaisuutta: kuumuuden aistimista olioissa, jotka tuntuvat kaikista muista kylmiltä⁴: sellaisten arvojen arvaamista, joita varten ei ole vielä keksitty

¹ Tätä kautta Vattimon tulkinta on varmasti oikeutettu, mutta Nietzschen yli-ihminen ei ole välttämättä kovinkaan sensitiivinen, käyttäkseni analyttisessä perinteessä suosittua termiä, moraalille perusteille, vaan sensitiivisyys kohdistuu lähinnä yli-ihmisen omaan Itseen, sillä traaginen Dionysos affirmoi elämän kokonaisvaltaisuudessaan. Jos traaginen dionyysinen tahto ei pysty luomaan hierarkiaa, niin vaistojen alueella on anarkia ja ruumis kärsii *mielettömyydestä* (HP §258 168). Dionyysinen tahto valtaan luo Apollon, mutta Apollo muuttuu sitä muka kun Dionysos muokkaa perspektiiviä mieleisekseen.

² *Tragedian synnyssä* (osa 1 35) Nietzsche esittää, että ”Apollo on kaikkien plastisten energioiden Jumala”, mutta samalla Apollo on ”*illusorisuus itse*” (*Der ”Scheinende”*). Saksan kielellä illuusio on Schein. Apollo kuitenkin edellyttää itsen tuntemista *Nosce te ipsum*. Itsetutkiskelun avulla paljastuu toisenlainen totuus, joka tarkoittaa, että Apollo on Dionysoksen luomus, jonka alkuperä on vain unohtunut. Katsoessaan sisään ja tutkiessaan alkuperää ihminen joutuu kosketuksiin dionyysisten voimien kentälle, jossa moninaiset voimat kamppailevat herruudesta, muodosta ja identiteetistä.

³ Apollonisella minuudella ei ole yhteyttä *olemiseen* (Wesen), mutta se on lähinnä sitä ja tuottaa illuusion olemisesta. Apolloninen minuus merkitsee väärää tietoisuutta, mutta apolloninen minuus ei edes pyri löytämään *olemista*, vaan kiinnittyy valheelliseen minuuteen ja peittää samalla dionyysisen perustan. Ainoa todellinen voima on kuitenkin dionyysinen tahto, joka luo maailmaa yhä uudestaan, vaikka Apollo yrittääkin tarrautua kerran luotuihin muotoihin ja julistaa ne ikuisiksi totuuksiksi. Apollo luo näin ollen yhä uudestaan *ikuisia totuuksia*, sillä staattinen apolloninen yli-ihminen olisi mahdollinen ainoastaan, jos Apollo tuntisi dionyysisen Itsensä eikä mitään saisi pursuta tämän Itsetuntemuksen lokeron yli (TS osa 4 46).

⁴ Nietzschen sanavalinta kuuma ja kylmä näyttäisi jälleen olevan kytköksissä Aristoteleeseen. Tutkielmassaan *Siehusta* Aristoteles puhuu aistimisesta ja tuntoaistista ravinnon hankkimisen kannalta.

vaakaa (...) tulla säännön edustajaksi – se ehkä voisi olla lopullinen muoto ja hienous, jossa jalo mieli itseänsä maan päällä ilmentää.” (IT §55 67.) Samaan hengenvetoon lisättäköön, ettei Nietzschen yli-ihminen ole vain houkka, joka sortuu jokaiseen vietin liikutukseen ja intohimoon. Tällaiset ihmiset ovat degeneroituneita ja heikkotahtoisia (EJ §2 32). Yli-ihminen on muutaman korkean tunteen olento, joka tekee elämästään taideteoksen. Salamaan ei siis sisälly vielä koko tarina, sillä yli-ihminen *saa myös luvata*. Lupaaminen taas vaatii muistia. Se on pitkä tahdon akti, jossa sama asia tuodaan aktiivisesti yhä uudelleen muistiin. Yli-ihminen tulee itseksensä tekemällä apollonisen tietoisuuden avulla itsestään taidetta. Näin tulkittuna yli-ihminen ei edusta varsinaisesti dionyysista eikä apollonista olotilaa, vaan hän on *tahdon arkkitehti*. (EJ §11 69.)¹ *Yli-ihminen tekee omasta totuudestaan vaiston. ”Sidottu sydän, vapaa henki: – Jos sitoo sydämensä lujasti ja panee sen vankeuteen, voi myöntää hengelleen paljon vapauksia.”* (HP 87 69; vrt. WP §384.) Yli-ihminen muovaa siis itsestään taideteoksen. Miten luominen tapahtuu, siihen palaamme seuraavassa luvussa.

Yli-ihmisen tietoisuus on sisäisen valon kirkastama, sen tahto on iloinen ja yli-ihminen ilmentää voimakkainta maanpäällistä tahtoa. Yli-ihminen on vapautunut koston hengestä, koska se ei enää yritä pitää kiinni menneestä.² Tahdon valtaan ohjaama yli-ihminen ei pyri sovittamaan mennyttä, nykyhetkeä ja tulevaa, vaan astuu askeleen eteen päin ja luo uutta kun vanha on alkanut jo lakastua ja unohtaa. Dionysos ja uutta luovat voimat astuvat esiin kun apolloninen maailma ei seiso enää omilla jaloillaan. Tämän salaisuuden on opettanut yli-ihmiselle elämä itse: ””minä olen se, *jonka täytyy aina voittaa itsensä.*”” (Z 98, 103, 119—121.) Maailma on niukka, siksi kova ja traaginen. Apolloninen salama peittää alleen moninaisuuden ja voittaa itsensä. *Tulevaisuuden yli-ihminen on*

Aristoteles (2006, 414b8—9) esittää, että ”kaikki eläimet nimittäin käyttävät ravintoa, joka on kuivaa, kosteaa, lämmintä tai kylmää”. Samalla nälkä ja jano ovat himoitsemista ”ja nälkä kohdistuu siihen, mikä on kuivaa ja lämmintä, ja jano siihen, mikä on kosteaa ja kylmää” (414b11—13).

¹ Honig (1993, 61—75) näkee tällaisessa Nietzsche luennassa mahdollisuuden ”uudenkaltaiseen vastuullisuuteen”. Yli-ihminen tekee itsestään taideteoksen, jolloin hänestä tulee *tahdon arkkitehti*, joka pystyy lupaamaan ja kantamaan vastuunsa. Näin muisti, tietoisuus tai ”huono omatunto” toimii ”ideaalisten ja imaginaaristen tapahtumien äidinkohtuna” ja mahdollistaa olennon, joka kokee maailman täysin uudella tavalla. Se tuottaa olennon, joka on arvioija ja arvottaja, siis olennon, jolla on kyky luoda arvoja. Arvot taas pohjaavat makuun ja yli-ihminen kantaa vastuunsa arvokkaina näkemistään asioista. Yhteisten arvojen ongelma syntyy kun niukassa maailmassa erilaiset arvostukset leikkaavat toisiin. Agonistiset pluralistit näkevät tässä mahdollisuuden luoda uutta kaunasta vapaata politiikkaa. Kehyksenä taas toimisi demokraattinen päätöksenteko. Uskoakseni ajatus olisi ainakin jossain määrin Nietzschen mieleen. Agonistisen pluralismin tulee vielä mahdollistaa arvokasvatus eli luontoa myös muovataan taideteokseksi eikä sitä jätetä vapaaksi.

² Siinä missä kotimainen elokuva *Paha maa* kuvaa ihmisiä, jotka eivät pysty uusiutumaan ja unohtamaan, toinen kotimainen uutuus *Tummien perhosten koti* kertoo tarinan menneisyyden kahleiden voittamisesta ja hyväksymisestä.

pelkkä salama, jonka ei tarvitse takertua valheelliseen *olemisen metafysiikkaan*, vaan on ainoastaan identtinen itsensä kanssa ikuisen paluun kautta ja elää vailla menneisyyteen takertuvaa muistia, salamana. Yli-ihmistä ohjaa tahto valtaan, ”joka ei ole olemista, eikä tulemista, vaan *paatos (pathos)*¹” (WP §635 339). *Tulevaisuuden yli-ihminen* löytää *olemisen* auringon Itsestään ja tulee Itsekseen, salamaksi, uskomalla uskoon (glaubte an Glauben). (Z 103, 285, 288.)

Nähdäkseni tämä on Nietzschen lopullinen tavoite yli-ihmiseksi tulemisessa. Tällainen yli-ihminen on se yli-ihminen mitä Nietzsche toivoo ja meidän sukupolvemme voivat olla ainoastaan yli-ihmisten isiä ja äitejä. *Sivistyksen maassa* (vrt. Myös *Ennustaja*) Zarathustra matkaa ensin tulevaisuuteen, jossa hänen ainoa aikalaisensa on aika (da war die Zeit mein einziger Zeitgenosse). Silloin sivistys on tehnyt tehtävänsä. Ihmisellä ei ole enää luomisen tahtoa, koska luominen on turhuutta. Viimeinenkin ihminen on kadonnut. Näin Zarathustra palaa nykyaikaan ja sivistyksen maahan, jossa kaikki on kirjavaläikkäistä, siellä väripytyt elävät viitinekymmenine väritahroineen, jotka heidän naamojansa koristaa ja viitinekymmenine peileineen, joista he voivat tuota moninaisuuden loistoaan katsella. Näin nykyihminen ei tarvitse enää naamiota, koska he ovat kykenemättömiä muutenkaan tunnistamaan *itseänsä* (Wer könnte euch—erkennen!). Lyhyesti sanoen sivistyksen maan ihmiset ovat *pluralisteja*. Jos heiltä poistettaisiin nuo ulkoiset maalit ja naamiot ei heille jäisi jäljelle muuta kuin tahdoton luuranko. Väripytty pluralistit hokevat itselleen, että he ovat todenmukaisia ja sikäli vailla uskoa ja epäuskoa (“Wirkliche sind wir ganz, und ohne Glauben und Aberglauben”). Zarathustra sen sijaan nimeää *pluralistit* uskottomiksi (Unglaubwürdige). Tämän jälkeen Zarathustra julistaa sanaansa: ”kaikki ajat lavertelevat toisiaan vastaan teidän hengistänne; ja kaikkien aikojen unennäöt ja laverrukset ovat sentään olleet todellisimpia kuin teidän valveillaolonne! Hedelmättömiä te olette: *sentähden* teiltä puuttuu uskoa. Mutta sillä, jonka on täytynyt luoda, on myös aina ollut omat tosiunensa ja tähtienteensä—ja hän on uskonut uskoon! — Puoliavoimia portteja olette, joiden suulla on haudankaivajia odottamassa. Ja tämä on *teidän* todellisuutenne: ’[k]aikki ansaitsee tuhoutumisensa.’ Tämän kuultuaan *pluralistit*

¹ Kaufmann (1974, 264) huomauttaa, että tämän kreikkalaisen sanan merkityksiä ovat muun muassa seuraavat termit: ”tilanne (occasion), tapahtuma (event), intohimo (passion), kärsimys (suffering) ja kohtalo (destiny). Pathos tarkoittaa epäilemättä olotilaa tai tunnetilaa, eli *mieltä* tai kuten Kaufmann (ibid.) huomauttaa perspektiiviä. Kaufmannin (ks. erit. Luku 9) tulkinta on siitä hauska, että hän kiertää ja kaartaa käsitteen mieli ympärillä, muttei saa kakistettua sitä ulos. Pathos on eittämättä olemus, mutta aikaan sidonnainen ja sen seurauksena muuttuva. Pathosta käsitellään seuraavan alaluvun viimeisessä pykälässä. Aristoteles käsitteli *Ars Rhetorica*, 2. kirja, *logosta*, *ethosta* ja *pathosta*, joista jälkimmäisellä hän tarkoittaa tunteita, joihin puhuja voi vedota ja muuttaa heidän mielipiteitään.

ihmettelevät oman tahtonsa (kylkiluittensa) köyhyyttä ja Zarathustra nauraa tuolle köyhyydelle ja ihmettelylle. Tämän jälkeen Zarathustra etsii kotia, omaa maataan ja vuorta, sitä *lapsien maata* maailman merestä, jossa tahto on yhtä totuuden kanssa, jossa tahto uneksii ja näkee unta todesta. (Z 101—103.)

Zarathustralle moninaisuus on hirvitys ja siitä on päästävä eroon. Nykyiset ihmiset voivat olla ainoastaan tulevaisuuden lapsien isiä: ”[s]inun ei pidä jatkaa siemeniesi kasvua vain eteenpäin, vaan myös ylöspäin! (...) Korkeampi ruumis pitää sinun luoda, ensimmäinen liike, itsestään vierivät pyörä, —luova sinun pitää luoda.” (Z 58.) Vain luova tahto valtaan liittää ihmisen *olemiseen*. ”Arvoja pani ihminen ensin olevaisiin itse säilyäkseen,—hän loi ensin olevaisiin mielen (Sinn), ihmismielen! Sentähden hän sanoo itseänsä ihmiseksi: se on: arvioijaksi (der Schätzende). Arviointi on luomista: kuulkaa se, te luovat! Arvioiminen itse on kaikkien arvioitujen asioiden arvo, aarre ja kalleus. Arvioinnista vasta sukeutuu arvo: ja ilman arviointia olisi olemassaolon pähkinä tyhjä. Kuulkaa se, te luovat! Arvojen muuttuminen,—se on luovien muuttumista. Jonka täytyy olla luoja, se aina tuhoaa.” (Z 49.) Pluralisti ei halua luoda, koska hän tietää, että se merkitsee samalla tuhoamista. Pluralisti on suljettuna sääliin ja myötäkärsimyksen. Pluralistilla ei kuitenkaan ole Nietzschen mukaan enää omaa tahtoa, koska se ei voi jatkaa unennäköään, vaan kaikki mennyt ja nykyinen kimaltelee sen tietoisuudessa. Pluralisti on aasiksi muuttunut kameli, joka edelleen kantaa maailman taakkaa harteillaan ja on kyvytön olemaan todellinen myöntäjä. Aasi myöntää näennäisesti kaiken hokemalla kaikelle J–A–A, mutta sen kielto piilee Itsessä. Aasi on kyvytön myöntämään omaa tahtoaan (valtaan) sillä sellaista ei enää ole. Aasi on ajaton kuoleman hauta (Z *Ennustaja*), jonka ainoa seuralainen on aika. Aasi on viimeisten ihmisten viimeinen muoto, jolle pieni myrkky aamulla ja pieni myrkky päivällä auttaa jaksamaan vaivalloisen elämän loppuun asti, sillä aasi tietää, ettei Jumala enää näy maailmassa ja että moninaisuus on yhtä kuin todellisuus. Tämä kuihtunut Itsensä kieltävä apolloninen¹ ruumisarkku kuitenkin räjähtää Zarathustran unessa ja sieltä purkautuu nauru ja ilo (Z *Ennustaja*). Zarathustran uni edustaa Nietzschen toivoa siitä, että *ennustaja* hukkuu moninaisuuden mereensä, jonka Zarathustra hänelle tahtoo näyttää.

¹ *Tragedian synnyssä* (osa 1 35) Nietzsche nostaa esiin, että Apollo on ennustajajumala (der wahrsagende Gott). Zarathustran luku *Ennustaja* (*Der Wahrsager*) on kuvaus miten apolloninen muoto voi kääntyä nihilismiksi, jos ihmiset uskovat nihilismin olevan ainoa totuus. Nihilistisestä totuudesta on tullut itsensä kumoava. Apollonista voi tulla ruumisarkku, mutta Dionysos rikkoo arkun ja paljastaa uusia lähteitä.

Tulevaisuuden ihminen syntyy kolmen muodonmuutoksen kautta, jossa aasi muuttuu ensin leijonaksi, leijona syö loput aasit poskeensa ja lopulta lapsi vierittää tahtonsa ja unennäkönsä osaksi kulttuurista kokonaisuutta. Lapset luovat uutta maailmaa ja uusia Jumalia. Nietzschelle Jumalan kuolema ei missään nimessä tarkoita sitä, etteikö Jumala voisi olla olemassa, mutta että tietämättömyys totuudesta on inhimillisestä näkökulmasta vielä pahempi asia. Tämä inhimillisyys on voitettava ja on noustava uuteen inhimillisyyteen, jossa ihminen luo ja tuhoaa. Jolloin ihminen maalaa yhä uusia tauluja ja polttaa vanhoja. Tulevaisuuden yli-ihminen on Nietzschen unelma ihmisestä, joka on vapautunut moninaisuuden kahleesta ja luo maailmaa oman sisäisen aurinkonsa valossa. Tulevaisuuden yli-ihminen on yhtä oman tahdon valtaan kanssa. Mieli ja muoto yhtyvät.

Tällainen yli-ihmissalama edustaa Nietzschen toivomaa *dionyysista pessimismiä*, jolloin ihminen ei paina ja polta koston tähden *omaa* kuvaansa olioihin, vaan tekee sen *ylitsevuotavan elämän ja sukeutumisen* tähden, siis uuden luomisen kaipuusta. Tällöin yli-ihminen on aktiivinen nihilisti, joka elää luomisesta, ei aktiivinen nihilisti, joka vain tahtoo tuhota—ei-minkään tahtoja. (IT §370 228—229.) On merkille pantavaa, että yli-ihminen nimenomaan *lahjoittaa hyveensä*, eikä koston tähden paina omaa kuvaansa olioihin. Eittämättä taustalla on psykologinen ero, jota Nietzsche tahtoo nostaa esiin, mutta käytännön kannalta yhteisössä, ero ei ole merkittävä. Joka tapauksessa, lyhyesti sanoen, kristitty kostaa, koska on nihilisti ja Nietzsche lahjoittaa kun on vitalisti.

On merkille pantavaa, että Nietzsche tulkitaan nykyään lähes poikkeuksetta pluralistiksi. Nietzsche esitetään pluralismin airuena ja filosofina, joka julistaa Jumalan kuolemaa ja vapauttaa esiin moneuden muodon alta. Tämän Nietzsche epäilemättä tekeekin, mutta Nietzsche ei millään tavoin tai missään määrin näe, että se olisi toivottava tilanne kokonaisuuden kannalta. Koko Nietzschen filosofia tähtää tämänkaltaisen kehityksen vastustamiseen. Vaikka taikatemppu on paljastettu on ehdottoman tärkeää, että ihminen kykenee aidosti uskomaan illuusioon. ”Tekijä tulee palauttaa tekoon sen jälkeen kun se on käsitteellisesti poistettu ja teko tyhjennetty; että pitäisi asettaa *jonkin*, ’päämäärän’, ’intention’, ’tarkoituksen’ tekeminen takaisin tekoon sen jälkeen kun ne ovat keinotekoisesti poistettu. Kaikki ’tarkoitukset’, ’päämäärät’, ’mieli’ ovat vain ilmentymien tyyppejä ja yhden tahdon metamorfooseja, joka ilmenee kaikissa tapahtumissa: tahto valtaan. Olla tarkoituksia, päämääriä, intentioita, *tahtoa* ylipäätään, on sama asia kuin tahtoa olla vahvempi, tahtoa kasvaa—ja lisäksi, tahtoa keinot tähän.” (WP §675 356.) Nietzscheille valheet ovat välttämättömiä ja erheet elämän ehtoja.

Nietzsche tahtoo luoda uusia Jumalia, jotka vapauttavat ihmisen eksistentiaalisesta maailman tuskasta, syyllisyydestä omaan luontoonsa ja tahtoonsa ja moninaisuuden kirouksesta, joka uhkaa lamaannuttaa kaiken elämän. Tämä ei tarkoita, että lopputuloksena pluralismi vallitsisi ilman hierarkiaa. Hierarkian avulla päämäärä voidaan myöntää vielä Jumalan kuoleman jälkeenkin. Sen sijaan Nietzschen suurin pelko on, että maasta tulee niin köyhä ja marto, ettei se voi enää synnyttää yhtään tanssivaa tähteä. Mutta miten ihminen voi tietoisesti tahtoa erhettä? Miten tulla Itseksi ja löytää pohja Itsestä, kun maa liikkuu jalkojen alla? Miten synnyttää uutta elämää ja mitä varten? Ihmisen täytyisi tulla jälleen lapseksi voidakseen uskoa edelleen erheeseen. Leijona ei osaa tahtoa, mutta leijona voi synnyttää lapsen, joka osaa. Elämä on epäoikeudenmukaista ytimiään myöden, muttei se ole Nietzscheille mikään vastalause elämää kohtaan. Vitalisti Nietzschen Jumala on tahto valtaan ja korkein arvo on *elämä*.

Nietzschen korkein toivo ja sateenkaari elämän yllä on, että ihminen vapautuisi kostosta (Z 84). Miten ihminen sitten vapautuu kostosta? Miten ihminen vapautuu menneiden tekojen vääryyksistä ja huonosta omastatunnosta ja miten suhtautua toisten tekemiin vääryyksiin ilman kosta? Miten ihmisestä tulee vapaa? Nietzsche esittää, että ”yhtäkään tekoa ei saa tekemättömäksi¹ katumuksella; sen enempää kuin sen ’voi saada anteeksi’ tai ’sovittaa’. Yksilön täytyisi olla teologi uskoakseen velan maksun sovittavaan voimaan: me immoralistit suosimme olla uskomatta ’syyllisyyteen’. Me luotamme sen sijaan siihen, että jokainen teko omaa identtisen arvon juurensa [tahto valtaan]—ja, että teot, jotka kääntyvät meitä *vastaan* voivat, ekonomisesti ajateltuna, olla kaikesta huolimatta hyödyllisiä, yleisesti ottaen haluttuja tekoja.” (WP §235 136 sulkeiden sisältö AV.)^{xli} Elämää ohjaa tahto valtaan ja ihminen on erehtyväinen olento, joka tekee tekoja, jotka voivat jäädä piinaamaan jälkeen päin. Ikuisen paluun demonin koputtaessa olkapäälle heittäytyisi katuva ihminen maahan, kiristäisi hampaitaan ja kiroaisi tuota demonia, mutta yli-ihminen ei tee näin. Miksi?

Nietzsche toteaa, että ”voimakkaille täysille luonteille on ominaista etteivät he voi suhtautua pitkiä aikoja vakavasti vihollisiinsa, onnettomuksiinsa, *rikkomuksiinsa*; heissä on niin runsaasti plastillista, mukailevaa, parantavaa, myös lohduttavaa voimaa (hyvänä

¹ *Zarathustrassa (Lunastuksesta)* koston henki ilmenee nimenomaan tässä mielessä. Siinä kuvataan ihmistä, joka on voimaton muuttamaan menneitä tekojaan ja kärsii niiden johdosta huonosta omasta tunnosta ja on suljettu koston hengen rattaisiin. Tekoja ei saa tekemättömiksi. ”Takaisin ei voi tahtoa tahtoa (...) ’se, mikä on ollut’—tämä on sen kiven nimi, jota tahto ei kykene vierittämään. Ja niin se vierittää kiviä vimmoissaan ja harmistuneena ja kosta sille, joka ei voi tuntea vimmaa ja harmia niinkuin se. Näin on tahdosta, vapauttajasta, tullut tuskantuottaja: ja kaikelle, mikä voi kärsiä, se kosta sen, ettei kykene kääntymään takaisin.”

esimerkkinä on uuden ajan maailmasta Mirabeau joka ei muistanut kärsimiään solvauksia ja halpamaisuuksia ja jonka oli mahdotonta antaa anteeksi vain siksi että hän—unohti.” (MA §10 30). Ei mennyttä voi tai tarvitse antaa anteeksi, koska tekoja ei tekemättömäsi saa. Ei ole olemassa syyllisiä, koska elämä on tahtoa valtaan ja maailma toteuttaa itseensä erilaisten mielten kautta. Itseä kohtaan kohdistuneet vääryydet herra syrjäyttää olankohautuksella ja *armahtaa*, sillä hän on kyllin voimakas kestääkseen ne (MA §10 64—65; IT §163 130) ja hän tietää, että se mikä ei tapa—vahvistaa (EJ §8 9). Vahva ihminen vapautuu kustosta sillä, että hän *aktiivisesti* unohtaa kokemansa ja tekemänsä vääryydet (MA §1 48—49). Näin yli-ihmisen piirteisiin kuuluu unohdus ja ilo, elämä salamana. Yli-ihminen ei katso taakseen eikä murehdi menneitä, vaan suuntaa toimintansa jatkuvasti tulevaisuuteen.¹ Yli-ihmissalaman tärkein ominaisuus on *etäisyydenpatia* (Pathos der Distanz).

Etäisyydenpatia (Pathos der Distanz) on psykologinen ominaisuus, joka kaipaa lisäselitystä. *Etäisyydenpatia* on tärkeä avain Nietzschen ajattelun avaamiseen, sillä se on keskeisin tekijä, joka erottaa ylhäisen yli-ihmisen alhaisesta ja kaunaisesta koston hengen ihmisestä, joka saa täydellistymisensä nihilistisessä viimeisessä ihmisessä. Se millaisia johtopäätöksiä ja politiikkaa Nietzsche arkipsykologiasta johtaa, kertoo paljon hänen omasta tulkintaperspektiivistään. En lähde kuitenkaan purkamaan muita mahdollisia lähestymistapoja tulevaan vastakkainasetteluun, vaan kysyn ainoastaan mitä *Nietzsche* etäisyydenpatialla tarkoittaa?

¹ Ikuisen paluun ajatus esitetään myös tutkijoiden parissa, Nehamas mukaan lukien (ks. 1985, 159—161), mahdollisuutena äärimmäiseen itsereflektioon, jossa ihminen märehtii menneisyyttään eikä nykyhetkeä. Tällainen käsitys sotii kuitenkin koko Nietzschen filosofiaa vastaan. Se kääntää Nietzschen filosofian ympäri ja sanoo, että meidän tulisi vajota siihen historian sairauteen mistä Nietzsche yrittää päästä eroon. Se, että yli-ihminen affirmoi myös kaikki menneet tapahtumat ei tarkoita, että niitä pitäisi vatvoa. Ylihistoriallisuutta vastaan asetuvat tiedostamattomat vaistot, vaistojen toimintavarmuus epä-älykkyytenä ja kyky unohtaa menneet vääryydet. Plastillinen yli-ihminen elää epähistoriallisesti, sopeutuu välttämättömyyteen ja luo maailmaa tahtonsa mukaiseksi. Yli-ihmisen tahto on pelkästään myöntävä kohtalon rakkauteen sukeltava tahto. ”Kysyttäessä ystävilta haluaisivatko he elää viimeiset kymmenen tai kaksikymmentä vuotta uudelleen, pian huomataan, ketkä heistä ovat valmiit ottamaan tuon ylihistoriallisen (Ueberhistorisch) näkökulman: he kaikki varmaan vastaavat ei, mutta eri syistä” (HH §1 16). Ylihistorialliset olennot ovat *viimeisiä ihmisiä* (HH §1 16—17). Nietzsche tahtoo eroon huonosta omastatunnosta ja katumuksesta, mitkä liittyvät aina menneeseen. Tämä sairaus ja masennus on hävitettävä. (ks. WP §233—§235; IT §41.) ”Dass man gegen seine Handlungen keine Feigheit begehrt! dass man sie nicht hinterdrein im Stiche lässt! - Der Gewissensbiss ist unanständig.” (EJ §10 10.) Jos menneisyydestä ei laske irti, niin tahto vangitsee itsensä (*Z Lunastuksesta*). Unohtaminen on siis aktiivista. Lyhyesti sanoen Nietzsche painottaa märehtimistä ”lehmien tyyliin”, kun taas tämän päivän psykoanalyttiset ja Freudiin pohjaavat teoriat nojaavat itsereflektioon, kokemusten ja tunteiden tietoiseen jäsentelyyn, jota kautta minuutta rakennetaan. Nietzschen käsitys ihmisestä perustuu tiedostamattoman minuutta luovaan rooliin, jolloin kun tietoisuus antaa ruumiille mahdollisuuden tuottaa uutta minuutta, niin se luo uutta terveyttä ja eheyttä tuottaen tietoisuudelle uusia myönteviä tavoitteita, jotka eivät perustu vanhan märehtimiseen ja koston. Näin minuus *kehkeytyy* alati ja vahvistuu unohtamisen ja ajan kautta, kun ihminen lakkaa kantamasta menneisyyden painolastia mukanaan ja leikkii lapsen tavoin ”onnellisessa sokeudessaan menneen ja tulevan välimaastossa” (HH §1 12).

Nietzschele *etäisyydenpatia* on ominaisuus, joka pitää ihmisen psyykeen terveenä (MA §14 122). Tällöin ihminen tahtoo ”sulkea ajoittain tietoisuuden ovet ja ikkunat; jäädä rauhaan melulta ja taistelulta joka syntyy kun palvelevien elintemme alamaailma työskentelee keskinäisessä sovussa tai riidassa; hiukan hiljaisuutta, hiukan tietoisuuden tabula rasaa ja niin taas sijaa uudelle, ennen kaikkea ylhäisemmille toiminnoille ja toimitsijoille, hallitsemiselle, ennakolta arvaamiselle, ennakolta päättämiselle (elimistömme on nimittäin järjestetty oligarkkisesti, harvainvaltaisesti)” (MA §1 48.) Ihminen pitää näin asiat, ihmiset ja erilaiset elämänmuodot kädenmitan päässä itsestään. Ihminen tarkastelee vaikeitakin asioita, muttei päästä niitä sisälleen. Mutta kun ihminen on sairas, niin ”ihmiset ja asiat tulevat tungettelevan lähelle, kokemukset sattuvat liian syvästi, muisti on märkivä haava” (EH §6 25). Tätä Nietzsche pitää valistuksen ja alhaisen ihmisen ominaisuutena: ”se, että pitää ovet selkosen selällään, heittäytyy rähmälleen jokaisen pikkuseikan eteen, on myötäänsä valmiina hyppäämään, syöksymään mukaan yhteen jos toiseenkin, lyhyesti sanoen nykyaikainen ’objektiivisuus’ on huonoa makua, se on *epäylyhäistä par excellence*” (EJ §6 59). Tätä vastoin ”ovat itse ’hyvät’, siis ylhäiset, mahtavat, korkeammassa asemassa olevat ja jalomieliset tunteneet ja määritelleet itsensä ja tuntemisensa hyväksi, nimittäin ensiluokkaiseksi kaiken kehnon, matalamielisen, halpamaisen ja alhaisomaisen vastakohtana. Tästä *etäisyydenpatiasta* (Pathos der Distanz) he ovat ensiksi ottaneet itselleen oikeuden luoda arvoja.” (MA §2 17.) Vasta *etäisyydenpatia* mahdollistaa perspektiivin, joka luo terveyttä. *Etäisyydenpatiaa* vastaan on kristillinen ja demokraattinen kulttuuri, joka tähtää objektiivisuuteen. ”Kenelläkään ei ole tänään rohkeutta erikoisiin oikeuksiin, herrainoikeuksiin, kunnioituksen tunteeseen itseään ja vertaisiaan kohtaan—*etäisyydenpatiaan*... (Pathos der Distanz). Meidän politiikkamme on sairas tästä rohkeuden puutteesta!—Mielen aristokratia (Der Aristokratismus der Gesinnung) on valheen kautta sielujen yhtäläisyydestä kavalimmin turmeltu.” (AK §43.)

Yli-ihminen asettuu kristillistä maailmaa vastaan. Nietzsche katsoo, että kristillinen kulttuuri yrittää normalisoida ihmiskunnan valtavaksi ”kellokoneistoksi”. Se on ekonominen rakennelma, joka koostuu yhä pienemmistä ja pienemmistä toisiinsa sopivista rattaista ja asetuksista. Se ulottaa nihilistisen valtansa koko inhimillisen elämän sfääriin. (vrt. Rawls.) Tätä vastaan Nietzsche paikantaa ylijäämän ja eron, jota kautta nousee esiin vahvempi ja korkeampi ihmisen tyyppi, joka pystyy toteuttamaan itseään ainoastaan toisenlaisten olosuhteiden vallitessa. Yli-ihminen on vastaus tähän kutsuun. Yli-ihminen kokee etäisyyden tunnetta massoihin, jota kautta hän voi yläpuolelta luoda arvoja.

Tällainen ”kellokoneisto” on aluksi yli-ihmisen syntymisen ehto, jonka jälkeen hän luo uusia päämääriä, vallitsevan kellokoneiston tilalle. (WP §866 463—464.)^{1xlii}

Kristinoppi asettuu näin tahdon valtaan maailmaa vastaan, jossa *mieli* rakentuu aristokratiasta. Jos vaistot eivät saa muodostettua hierarkiaa, niin muisti on merkivä haava ja ihmisestä tulee ’itsetön’ ja kaunainen. Nietzscheille kristinoppi on ”myrkyllistä oppia ’samat oikeudet kaikille’ on kristinoppi johdonmukaisimmin kylvänyt; kristinoppi on huonojen vaistojen salaisimmista sopeista käynyt sotaa jokaista kunnioitus- ja välimatkantunnetta vastaan ihmisen ja ihmisen välillä, s. o. edellytystä kulttuurin jokaista kohoamista, sen elinvoiman jokaista enentämistä vastaan,—se on joukkojen *kaunaisuudesta* takonut itselleen *pääaseen meitä* vastaan, kaikkea ylhäistä, iloista, ylevämielistä vastaan maan päällä, meidän onneamme vastaan maan päällä...” (AK §43.) Nietzsche näyttää siis ajattelevan, että ihmisten välinen tasa-arvo poliittisella kentällä, merkitsee samalla myös kasvavaa vaadetta yksilön sisäiseen vaistojen tasa-arvoon, jolloin ihminen ei enää tiedä mitä hän on ja mitä hän tahtoo. Tahto valtaan ei pystykään luomaan

¹ Tänä päivänä on suosittua käyttää filosofiassa roskan tai ylijäämän käsitettä, kun halutaan kritisoida liian ahtaiksi koettuja rajoja. Uusi Nietzsche toimii ylijäämän puolestapuhujana ja vastustaa roskien poistamista ja tasoittamista. Connolly (1988, 14) lainaa Nietzschen näkemystä, jossa ahtaisten rajojen luominen merkitsee hänen mukaansa askelta kohti erottomuuden tilaa ja nihilismia. Connollyn ”kellokoneisto” merkitsee ylimääräisten roskien ja erojen tasoittamista ja sitä kautta pyrkimystä erottomuuden tilaan. (vrt. myös Schmidt 1988, jolle ”erojen väheneminen merkitsee dekadenssia ja nihilismia, kuten myös homogenisaatiota ja keskinkertaisuutta” (1988, 134). Tällaiset tulkinnat ovat mielestäni erittäin kyseenalaisia, kuten myös Connollyn lainaamasta kohdasta (WP §866) käy ilmi. Nietzschen kuvaama ”kellokoneisto” on mielestäni kuvaus kristillisestä viimeisten ihmisten yhteiskunnasta, jossa koston henki tasoittaa kaikki erot. Samalla se merkitsee, ettei *etäisyydenpatia* ole mahdollista ja herrat eivät voi luoda arvoja. On paikoin ongelmallista käyttää sellaisia termejä kuten homogeeninen ja heterogeeninen tai identiteetti ja ero. Tämä siksi, että on usein vaikea sanoa mihin niillä viitataan. Tasa-arvo, tasapäästäminen, vuorten ja laaksojen tasoittaminen merkitsee pyrkimystä päästä erottomuuden tilaan erotuksena homogeenisesta yhteiskunnasta. *Etäisyydenpatia* merkitsee tilaa, jossa ihmisten välillä on ero eli matkan ja vallan distanssi. Tämän eron turvin voivat herrat luoda arvoja ja muotoja, joista muodostuu sosiaalinen todellisuus. Mitä vankempi asema herroilla on, sitä homogeenisempi on sosiaalinen todellisuus, koska herrat luovat yhteisiä arvoja ja yhteistä todellisuutta. *Etäisyydenpatia* ei merkitse tasa-arvoa eikä pyrkimystä erottomuuden tilaan, mutta sen avulla luodaan homogeenisuutta. Herrat luovat arvoja, pakottavat muotoja, luovat yleistä makua, josta ajanmittaa tulee tottumus ja lopulta kaikkien tarve. Pakko on yksi keskeisimmistä teeseistä, joka kuuluu Nietzschen mukaan niin lasten kasvatukseen kuin hyvin toimivaan yhteiskuntaan. Pakko lisää homogeenisuutta ja *etäisyydenpatia* luo auktoriteetin, jonka pohjalta aikuiset voivat lapsiaan kasvattaa ja ministerit voivat ihmisten yhteisiä rahoja tahtonsa mukaan käyttää. Sen sijaan esimerkiksi Connolly ”ajaa politiikkaa, etteivät ihmiset voi langettaa heidän omia standardeja toisia kohtaan aivan kuin ne vastaisivat ihmisen essentiaa” (1991, 120). Connollyn lähtökohdista on vaikea kasvattaa ketään, sillä kasvattaminen on epäilemättä aina tiettyyn kieleen, kulttuuriin ja muotoon muovaamista ja niiden standardien langettamista osaksi uuden ihmisen identiteettiä.

Dekadenssi ja nihilismi kuuluvat Nietzscheille tasa-arvoon ja demokratiaan. Tämän vuoksi myös Rawlsin näkemys, jota käsittelee luvun 2.2 alaviitteessä olisi Nietzscheille negatiivinen, sillä Nietzscheille on olemassa ”arvojärjestys ihmisen ja ihmisen välillä, siis myös moraalien ja moraalien välillä” (HP §228). Nietzsche ei tahdo nolliin summaa, jossa ”*kaikille koituvien kustannusten seurauksena on kollektiivinen tappio*” (WP §866). Ihmiskunta tarvitsee uuden päämäärän (ibid.) ja tuon päämäärän tulee tarjoamaan yli-ihmiset. Olen laittanut loppuviitteeseen lainatun tekstin kokonaisuudessaan, jotta lukija voi päätellä miten Uusi Nietzsche ja Poliitikko-Nietzsche tekstissä näyttäytyy.

enää perspektiiviä moneuteen, yksilö menettää *mielen* ja ihminen sairastuu. *Etäisyydenpatia* on yksilöpsykologiaa, josta Nietzsche muokkasi poliittista filosofiaa. Kuten on tullut jo sanottua, dekadenssi on ”atomien anarkiaa, tahdon pilkkoutumista, ’yksilön vapauksia’ ja moraalien kielellä, poliittisena teoriana—*tasa*-arvoa” (TW osa 7 170)

Lyhyt tie nihilismiin käy Nietzschele humanismin kautta. Tällöin yksilö ei ymmärrä itsekkyyden ja ylenkatseen merkitystä oman hyvinvoinnin edistämiseksi. Hän on empaattinen ja päästää liian monet asiat ja toisten mielipiteet ja elämänmuodot lähelle, jotka koskettavat ja jättävät mieleen arpia. Jokainen tuntemattomankin kommentti satuttaa ja ihminen on alati valmis purskahtamaan itkuun. Hän päästää asiat ja ihmiset sisälleen ja siten hän osoittaa kunnioitusta ja arvontoa toisia kanssaihmissä kohtaan. Hän antaa tunnustusta yli omien rajojen. Hän ei halua tuottaa kärsimystä vaan ottaa sitä pois kaatumalla yhä uudelleen ja uudelleen rähmälleen jokaisen eriävän mielipiteen ja ajatuksen edessä, antautuu niiden vaikutukselle ja pyrkii perustelemaan kantaansa, muttei pysty tekemään valintoja erilaisten elämänmuotojen välillä. Hän ei osaa pitää vihollisia, vaan tahtoo päästä sopuun yrittämällä ymmärtää ja alentua vihollisensa eli toisenlaisen elämänmuodon tasolle, joka pyrkii viemään häneltä *tilaa*. Hän on myötäkärsimyksen ihminen ja tahtoo, että kaikki muutkin lankeaisivat polvilleen elämän edessä, sillä samalla kun hän polvistuu hän esittää kanssaihmisilleen vaatimuksia alentua samaan tilaan, jossa hän odottaa ikään kuin vastakkaista huomionosoitusta ja arvontoa. Jos hän ei sitä saa, kasvaa kauna ja kosto hänen sisällään. Samalla hän on voimaton pitämään etäisyyttä myöskään nihilismiin. ’Elämä on vain tarkoituksetonta sattumaa’. ’Elämä se on vain pitkä sairaus’. Tällöin kauna kuluttaa, myrkyttää ja väsyttää ihmistä sisältäpäin.

Nietzsche sitä vastoin tahtoo opettaa, ettei meidän tule olla ”hyveisiä yli voimiamme” (Z §13 255)! Yli-ihminen on itsekäs ja häntä ohjaa ylenkatse. Ei hän välitä kaikkien ihmisten mielipiteistä, eikä hän osoita kaikille ihmisille arvontoa sillä se olisi sulaa hulluutta. Yli-ihminen erottaa oman tahdon toisten tahdosta, eikä tahdo tehdä kaikista kaltaisiansa. Häntä ei vaivaa nihilismi, ja maailman tarkoituksettomaan sattumaan hän toteaa vain: ”entä sitten?” Hän tuntee voimaa omassa itsessään eikä asetu rähmälleen kenen tahansa edessä, mutta hän on sotaisa. ”Sotaisa filosofikin ryhtyy kaksintaisteluun pohtimiensa ongelmien kanssa. Pyrkimyksenä ei ole päästä *minkä tahansa* sattumalta ilmaantuvan vastustajan niskan päälle. Taistelu käydään niiden vastustajien kanssa, joiden kukistaminen vaatii kaiken käytettävissä olevan voiman (...) *rehdin* kaksintaistelun edellytys on yhdenvertaisuus vihollisen edessä. Sotaa ei *voi* käydä, jos halveksuu toista osapuolta. Sotaa ei *pidä* käydä, ellei pidä vastustajaa arvoisenaan.” (EH §7 28—29.) Yli-

ihminen valitsee vihan ja rakkauden kohteensa ja pitää muut kädenmitan päässä itsestään. Tämä on tärkeä erotus ottaa huomioon. Siinä missä lyhyt tie nihilismiin johtaa, kun ihminen ottaa kaikkien maailman kärsimyksen sisälleen, niin pidempi tie nihilismiin seuraa kovettumisesta ja kyvyttömyydestä ottaa enää mitään merkityksiä tai tunteita sisälleen. Tällöin ihminen pitää kaikki asiat kädenmitan päässä itsestään eikä päästä ketään lähelleen sillä ne voivat satuttaa. Tällainen ihminen on kykenemätön itkemään ja aidosti iloitsemaan, sillä mikään ei kosketa. Hän on kuolettanut oman tahtonsa. Hän on erakko ihmisten parissa.

Yli-ihmisen keskeisimpiin piirteisiin kuuluukin nauru. Yli-ihminen nauraa toisille, mutta hän osaa nauraa myös itselleen, mutta nauru ei ole kuitenkaan ironista. Yli-ihminen tanssii elämän yllä. (*Z korkeammasta ihmisestä.*) Yli-ihminen uskaltaa erehtyä. Yli-ihminen menee omassa erheessään, jopa omaan surmaansa. Näin yli-ihminen ottaa lähelleen joitakin merkityksellisiä asioita ja sulkee silmänsä lopuilta. Mutta ennen kaikkea hän osaa iloita. Nietzsche katsoo, että ihmisen suurin ongelma on, että kristillinen moraalit ei salli iloa elämästä. Se pakottaa sovinnaisuuteen, sovitukseen, sääntöihin ja itsereflektioon, jotka ”myrkyttävät” ihmistä sisältä päin. Yli-ihminen pyrkii vapautteen sovinnaisuuden ikeestä. Yli-ihminen ei tunne kristillisen moraalin kahleita, sillä paha mistä Nietzsche tahtoo meidät vapauttaa on koston henki. Yli-ihminen iloitsee tahdostaan, myöntää itsensä ja luo uutta maallista moraalit. Yli-ihminen on tulevaisuuden genealogi, joka löytää uuden yhteiskuntajärjestyksen itsestään. Yli-ihminen nauraa kultaista¹ nauruaan, affirmoiden kaiken ylitsepursuavaan elämään liittyvän kärsimyksen. Yli-ihminen nauraa omalle kärsimykselle, ei halveksi sen tähden maailmaa ja on sen vuoksi vapautunut koston. Yli-ihminen nauraa myötäkärsimykselle sillä sekin on syntiä maata eli elämää kohtaan (*Z 287—288*).

Yli-ihminen on soturi, jollaisia syntyy vain ahtaissa olosuhteissa. Myös ”kansat, jotka ovat olleet minkään arvoisia, ovat hankkineet itselleen arvoa, eivät sitä milloinkaan ole saaneet liberaalien instituutioiden vallitessa: suuri vaara teki niistä jotakin kunnioituksen arvoista, vaara, joka vasta opettaa meille meidän apukeinomme, hyveemme, puolustusvälineemme ja aseemme, *meidän henkemme*, –joka *pakottaa* meidät olemaan voimakkaita.” (*EJ §38 95.*) Yli-ihminen on yhtäältä kahlittu ja toisaalta vapaa soturi, joka

¹ Kulta esiintyy Zarathustrassa lukuisia kertoja. Kultainen nauru merkitsee lahjoittavaa tahtoa valtaan eli merkitysten luojaan traagista naurua. Kultainen nauru merkitsee elämän affirmointia, lahjoittavaa iloa, vastuuta lupauksista ja vapautumista nihilistisistä muodoista Jumalan kuoleman jälkeen, kun taas tasavertaisuus merkitsee tasapäistämistä ja mielekkyyden varastamista. (*Z 7—12, 62—63.*)

tietää mitä tahtoo ja sen mukaisesti maalaa maailmaa mielteekseen. Kamppailu ja sota toimivat tahdon valtaan lisäämisen välineinä. Hyvä ja paha kietoutuvat toisiinsa. ”Sota kasvattaa vapautteen” (EJ §38 94).

Mitä sitten merkitsee olla soturi? Nietzscheille olla soturi on olla vapaa. Minkä mukaan sitten mitataan vapautta, niin yksilöissä kuin kansoissakin? ”Sen vastustuksen mukaan, joka on voitettava, sen vaivan perusteella, jonka maksaa pysyä *yläpuolella*.” Mitä vapaus silloin on? Se on ihmisen tahtoa *vastuullisuuteen* eli *etäisyydenpatiaa* (Pathos der Distanz), joka erottaa meidät toisistamme; ”jotakin, mitä ihmisellä on ja *ei ole*, jota ihminen *tahtoo*, jonka hän *valloittaa omakseen...*” (EJ §38 94—95.)¹ Yli-ihminen siis tahtoo ja myöntää oman tahtonsa ja eron toisiin tahtoihin. Yli-ihminen tekee politiikkaa voimiensa rajoissa niistä päämääristä, joita hän tavoittelee. Yli-ihmisten yhteiskuntaan ei sen sijaan voi muodostua lauma-vaistoa ja yhtenäisiä hyödyllisyyteen tähtääviä pyrkimyksiä, sillä yli-ihmiset eivät tee kompromisseja, vaan taivuttavat tarpeen tullen heikommat alleen poliittisin keinoin (ymmärrettynä von Clausewitzmaiseen tapaan). Yli-ihmisten yhteiskuntaa hallitsee tahdon valtaan mukainen yläluokka, joka pysyy *yläpuolella* ja määrää mitä milloinkin ihmisten tulee tavoitella eli millaisia muotoja yhteiskunta saa. Alemmista luokista, liki orjuuden kynnykseltä nousevat sitten Julius Caesarin kaltaiset, tahdon valtaan korkeimmat henkilöitymät, jotka luovat maailmaa mielteekseen.² Nietzscheillä hierarkia koskee kaikkia tahdon valtaan ohjaamia sosiaalisia ja poliittisia ruumiita.³

¹ Yli-ihminen tahtoo vapautta valmiista konventioista ja tahtoo löytää oman tahtonsa valtaan avulla ne kohteet, joista hän tahtoo pitää kiinni ja joista hän tahtoo kantaa vastuuta. Valloittamalla kohteen omakseen yli-ihminen toteuttaa omaa mieltään ja mielensä ohjaamana pitää kohteestaan huolta. Kohde on yli-ihmisen funktiona olemista, kuten muistamme jo Ariadnen ja Dionysoksen suhteesta.

² Kun Nietzsche kysyy, että ’eikö jokaiseen ’ihmisen’ tyyppiin vahvistukseen ja korotukseen kuulu myös uudenlainen orjuus’, niin hän tarkoittaa nimenomaan tätä, että pakko kasvattaa voimakkuuteen. ”Me olemme sitä mieltä, että kaikki kovuus, väkivaltaisuus, orjuus, vaara ulkona ja omassa sydämessä, kaikenlainen salamyhkäisyys, stoalaisuus, viettelytaito ja pirullisuus, kaikki ihmisessä ilmenevä paha, peljättävä, tyrannimainen, petoeläimen ja käärmeen kaltainen on omansa korottamaan ’ihmisen’ lajia yhtä hyvin kuin sen kaiken vastakohta.” (HP §44 45.) Tähän yhteyteen sopii myös Nietzscheiltä tuttu sanonta, että ”mikä ei tapa minua, se vahvistaa minua” (EJ §8 9; WP §934; NCW *Epilog* 1). Näiden nerojen takia elämä on ylipäätään arvokasta. He ilmentävät korkeinta tahdon valtaan muotoa. He nousevat ’korkeuksiin’. He ovat edistystä: ”’edistyksen’ suuruuden *mittana* on kaiken sille välttämättä uhrattavan määrä; ihmissuvun suuri joukko uhrattuna nykyisen *väkevämmän* lajin menestykselle—se *olisi* edistystä...” (MA §12 70—71; vrt. HP §126, §258; WP §679, §681). Huomautettakoon lukijalle, että elokuva *Conan The Barbarian* 1982 olisi ollut varmasti Nietzschen mieleen ja tribuutti yli-ihmiselle. Yli-ihmisiä eivät tarantellojenverkot pidättelee, vaan he luovat uutta kulttuuria ja uutta maailmaa, kuten Ateenalaisen valtiomiehen ja lainlaatijan Solonin (n. 640—560 ekr.) tunnettu toteamus kertoo: ”lait ovat kuin hämähäkin seitit. Jos niihin osuu jotakin kevyttä ja hentoa, se takertuu kiinni, mutta jos niihin osuu jotakin raskaampaa, se rikkoo ne ja pääsee pinteestä.” (Laertios 2003, 30.)

³ Nietzsche viittaa Platonin valtioon positiiviseen sävyyn esseessään *Kreikkalainen valtio*. Platonin luoma hierarkia on Nietzscheille ”paljon hienompi kuin hänen kiihkeimmätkin kannattajansa uskovat”. Nietzschen valtiossa vallan huipulla ei ole kuitenkaan ’viisas ja tietävä nero’, vaan taiteilijanero, joka käyttää ihmisiä

Nietzschelle elämä on kamppailua, taistelua ja sotimista. Elämä on taistelua vapaudesta ja vastuusta¹. Tahto valtaan tahtoo vapautta ja vastuuta, siis kokea kasvavaa mielen tunnetta. Kaikella elämällä millä on arvoa, on sitä vain taistelun kautta, jossa vapautta ja vastuuta jaetaan mieltymysten mukaan. Elämä on uhrautumista sen asian eteen mikä ihmistä milloinkin liikuttaa.² Kova ja vapaa yli-ihminen on valmis ”uhraamaan asialleen ihmisiä itsensä mukaanlukien (...) *Vapautunut* ihminen, (...) talloo jalkoihinsa sen halveksittavan hyvinvoinnin, josta näkevät unta rihkamakauppiaat, kristityt, lehmät, naiset, englantilaiset ynnä muut demokraatit.” (EJ §38 94—95.) Yli-ihminen ei elä yleisestä hyvinvoinnista sillä se on kristillistä latteutta, joka alati pakottaa kyseenalaistamaan oman perspektiivin ja mielen. Tasa-arvo, tasapäistäminen, vuorten ja laaksojen tasoittaminen, kaikki tuo merkitsee Nietzschelle viimeisten ihmisten esiinmarssia (Z 13—14).

Nietzschen filosofiassa on selvä jännite, joka paikantuu arvon lähteeseen. Nietzschen yksilö voi kokea itsensä arvokkaana ja vapaana vain ollessaan toisen ihmisen yläpuolella. Nietzschelle Jumalan kuoltua arvon mitaksi tulee ihminen ja yksilön arvoksi suhde toisiin ihmisiin. Nietzsche tahtoo ihmisten ja siten elämänmuotojen välille paremmuusjärjestyksen (*Rangordnung*) (ks. WP kirja neljä osa yksi ja WP §592). Mitä korkeammalla hierarkiassa yksilö on, sitä arvokkaampana hän voi kokea itsensä. Identiteetin ja arvokkuuden rakentuminen vaatii alemman olennon, jota kautta yksilö voi kokea itsensä ylhäisemmäksi, jaloksi tai herraksi. Tasa-arvo merkitsee uhkaa omalle tahdolle valtaan. Tasa-arvo pakottaa moninaisuuteen, eriarvoisuus antaa vapauksia ”suurille yksilöille” toteuttaa Itseä.³ Nietzschelle elämä on hierarkkista: ”mistä minä löysin elävää, siitä minä löysin tahdon valtaan; ja vielä palvelevankin tahdosta minä löysin tahdon olla herra. Että heikompi palvelee väkevämpää, siihen sen suostuttaa sen oma tahto, joka

taiteellisen luomuksensa välikappaleina. (KK 39—40; vrt. WP §795, §960.) Intialaisen kastijärjestelmän edustamasta ”ensiarvoisesta luonnonmukaisuudesta” (AK §57 85—87).

¹ Vastuu kuuluu osana yli-ihmisen omaatuntoa, jolloin yli-ihminen nojaa omaan arvomittansa. Tällainen vapautunut ihminen *saa* luvata ja herättää luottamusta pitäessään sanansa. Tällöin lupaus on muuttunut hallitsevaksi vaistoksi ja palvelee hallitsevia vaistoja. (MA §2 50—51.) Tällöin ihminen on taideteos, joka järkähtämättömän varmuutensa turvin pitää myös sanansa ja kantaa vastuun siitä minkä lupaa.

² ”Mikä on hyvää?—Kaikki, mikä kohottaa vallantunnetta, tahtoa valtaan, valtaa itsessään. Mikä on huonoa?—Kaikki, mikä syntyy heikkoudesta. Mitä on onnellisuus?—Tunne siitä, että valta *kasvaa*, että vastarinta tulee voitetuksi. Ei tyytyväisyyttä, vaan enemmän valtaa; ei rauhaa yleensä, vaan sotaa; ei hyvettä, vaan kuntoa (hyve renesanssityylillä, *virtù*, moraalinen myrkystä vapaa hyve).” (AK §2 8.) ”Pidän elämää kasvavuuden, itsesäilytyksen, voimankokoamisen, vallan vaistona: missä tahtoa valtaan puuttuu, siellä alkaa alentuminen” (AK §6 10—11).

³ Saksankielinen sana *Macht* (valta) juontaa juurensa sanoihin *mögen*, *möglich* (mahdollinen) ei sanoon *machen* (tehdä). Valta ei ole Nietzschelle keino kunniaan tai nautintoon (WP §751). Valta avaa mahdollisuuksia toteuttaa Itseä ja sitä kautta valta antaa vapauksia muokata maailmaa oman mielen mukaiseksi.

tahtoo olla vielä heikomman herra: vain tätä iloa vaille se ei mieli jäädä. Ja niinkuin pienempi antautuu suuremmalle saadakseen iloa ja valtaa pienemmästä: niin antautuu vielä suurikin ja panee vallan tähden (setzt um der Macht willen) alttiiksi—elämän.” (Z 97—98.)

Tästä syystä on oikeutetumpaa puhua tahdosta valtaan, kuin tahdosta väkevyyteen, vaikkakin ne kuvaavat samaa ilmiötä. Nietzscheille kyse on identiteetistä eli muodon luomisesta moneuteen ja erosta eli tahdosta olla heikomman herra, jotta muodon voi asettaa. Maailma on pluralistinen ja erilaiset elämänmuodot kamppailevat keskenään olemisen tavoista. Nietzscheille kyse on erilaisten makuarvostelmien kamppailusta siihen, kenen tahtiin tanssitaan (Z 99). Voimakkaimmat luovat järjestyksen erilaisten makujen välille ja edistävät siten homogenisoitumista, jonka Nietzsche kokee Carl Schmittin tavoin¹ elinehtona yhteiselle toiminnalle ja järjestykselle. Nietzscheen hierarkkinen järjestys saa oikeutuksensa ylhäisten ihmisten korkeammasta muodosta suhteessa massoihin. (WP §898 478.) Postmodernistien suosima lausahdus ”[j]umaluutta on juuri se, että on jumalia, mutta ei ole Jumalaa!” (Z 177) ei millään tasoa viittaa toivottuun pluralistiseen yhteiskuntaan, vaan Aristokratiaan, jossa ”uusi aateli, joka on kaiken alhaisen ja kaiken väkivalta-herruuden vastustaja, kirjoittaa uusiin tauluihin uutena sanan ’jalo’” (ibid.). Uusi yli-ihmisnerojen ohjaama aristokraattinen aateli perustaa järjestyksen, koska he ainoastaan voivat korkeammalla ja ylhäisellä maullaan saavuttaa tarpeeksi suuren auktoriteetin suhteessa massoihin. Alunperin barbaarit luovat *nomoksen*. Ajan mittaan jännitteet katoavat ja *nomoksesta* kuoriutuu perinteiden sävyttämä *ethos*. Yli-ihmiset luovat siis rajoja ja perinteitä, joita niiden voiman takia palvotaan. Yli-ihmisten perinteitä luova voima on elintärkeää, sillä ”mikä tahansa perinne on parempaa kuin ei mitään perinnettä” (AA §16).^{xliii} Kuten Nietzsche meitä muistutti (sic) yli-ihmiset vastaavat pluralismin kokeeseen:

”Ihmisyhteiskunta: se on koe, niin minä opetan, – pitkä etsintä: mutta se etsii käskijää!
Koe, oi minun veljeni! Eikä mikään ’sopimus’.” (Z 185).

Ihmisyhteiskunta on Nietzscheille koe, joka etsii johtajaa, käskijää ja muodon luoja eli tahtoa valtaan moninaisuuden maailmassa, ei postmodernin ironian sävyttämää moninaisuuden nihilististä dystopiaa. Itse-ehtoiset, aktiiviset ja muotoa luovat yli-ihmiset

¹ *The Crisis of Parliamentary Democracy* (1985, 9) ”Every actual democracy rests on the principle that not only are equals equal but unequals will not be treated equally. Democracy requires, therefore, first homogeneity and second – if the need arises – the elimination or eradication of heterogeneity.”

ovat kyllin kovia voittamaan säälin ja myötärakkauden kuristaman nihilistisen viimeisen ihmisen. Tasa-arvo merkitsee Nietzschelle auktoriteetin tuhoutumista, niin yksilön kuin yhteiskunnan tasolla. Auktoriteetti sen sijaan pakottaa muotoon, luo järjestystä, merkitsee kuria ja nostaa sen vuoksi aina vastustusta. Kuri on Nietzschelle julmaa, mutta julmuus jalostaa. Maailmassa oleva moninaisuus on taottava muotoon, vaikka se tekee kipeää. Kasvatus perustuu epätasa-arvoisiin suhteisiin, jolloin opettajalla tulisi olla auktoriteetti suhteessa kasvatettaviin. Tasa-arvoisessa maailmassa yhteinen perusta elämänmuodolle kuitenkin puuttuu ja on olemassa ainoastaan lukuisia erilaisia perustoja. Opettajan tai kasvattajan on yhä vaikeampaa saada legitimoitua oma tapansa toteuttaa ihmisyyttä, jonka seurauksena on kasvatettavien emansipaatio. Muinaisessa Roomassa emansipoituneiksi kutsuttiin niitä lapsia, jotka oli jätetty heitteille.

Tämän ymmärtämiseksi on jälleen nostettava esiin Nietzschen näkemys maailman pluralistisesta rakentumisesta, jossa erilaiset voimat alistavat toisiaan. Alistaminen tapahtuu jo ontologisella tasolla. Oli kyse sitten yksilöruumiista tai yhteiskuntaruumiista, niin aina on olemassa herra ja renki. Vahvempi komentaa heikompaa. Ei ole olemassa minkäänlaista muunlaista kausaalisuutta kuin tahdon vaikutusta toiseen tahtoon, voiman vaikutusta voimaan. Maailma on tahtoa valtaan. Elämä on hierarkkista. Aina kun on liikettä, silloin joku voima káskee ja joku toinen voima tottelee. Missä tämä mekanismi ei toimi alkaa rappio ja nihilismi. Nietzschelle nihilismi on pyrkimystä tasapainon tilaan. Tilaan, jossa ei ole herroja, ei ole käskijää, eikä ole renkejä, jotka tottelisivat. Näin pelkkä yli-ihmisten tai herrojen kulttuuri on mahdoton. Yli-ihminenkin tarvitsee ne kenelle hän voi loistaa. Dionysos tarvitsee Ariadnensa.

Suurin ongelma liittyy auktoriteettiin. Miten takoa maailma muotoon? Miten muokata ihmiskunnanpuusta sellainen kuin sen *tulisi* olla? Miten saada ihmiset jakamaan yhteinen näkemys siitä millainen ihmiskunnanpuun tulisi olla? Miten kasvattaa lapsia tasa-arvoisessa maailmassa, vai kasvattavatko lapset itsensä? Kuka päättää yhteisistä asioista ja kävelee näin *erimielisten* yli? Kenellä on enää auktoriteettia kasvattaa, kouluttaa ja opastaa ihmiskunnanpuusta sellainen kuin sen *tulisi* olla?

Herramoraalin synty paikantuu hallitsevan lajin keskuuteen. Herrat luovat oikean ja väärän. Aristokraatit voivat todeta alhaisen kansan valheellisuuden ja ilmaista itsestään ”me totuudelliset” (HP §260). Herramoraalin keskeisin piirre on kunnioitus. Alempi kunnioittaa ja antaa arvoa itseään ylemmälle, joka ilmaisee ylemmyytensä ylhäisellä muodolla. Punaisena vaatteena näyttäytyvät tasa-arvo ja demokratia, jotka Nietzschelle merkitsevät nihilististä taistelua elämän perusperiaatteja vastaan. Orjamoraali on

heikkoutta, joka tahtoo tehdä kaikista heikkoja (HP §260). Nietzsche tahtojen tasa-arvo yksilön ja yhteiskunnan sisällä johtaa lamaannukseen ja identiteetin pirstaloitumiseen. Tasa-arvo merkitsee Nietzsche, ettei ole olemassa valintaan johtavaa hallitsevaa ja käskevää tahtoa. Todellisuudessa kuitenkin heikkoja käskettäviä ohjaa kaipuu vapauteen eli valtaan, käskijäksi käskijän paikalle. Huomattuaan kykenemättömyytensä ja voimattomuutensa käskeä, alhaiset voimat tahtovat päästä ainakin käskettävänä oltavan roolista eroon. Alhaiset voimat tahtovat muuntaa aktiiviset voimat reaktiivisiksi ja palauttaa yksilön laumamoraalin edustajaksi.

Näiden heikossa asemassa olevien tahtoa valtaan Nietzsche vertaa teoksessaan *Moraalin alkuperästä* vapauden vaistoon (vrt. myös WP §776). *Huono omatunto* saa alkunsa kun tuo vapauden vaisto henkistetään ja se kääntyy sisäiseksi. Vapauden vaisto on silloin ”torjuttu, väistynyt, sisään suljettu ja lopulta vain omassa itsessään purkautuva ja ilmituleva”. Näin ihminen joutuu muovaamaan itseään pluralistisessa ympäristössä moninaisten vaatimusten mukaiseksi. Yksilö tekee itselleen väkivaltaa ja koko voima purkautuu eläimellistä itseyyttä kohtaan. (MA §17, §18 80—81.) Voima purkautuu muotoa luovaa eläimellisyyttä vastaan. Tämä ihminen, joka kärsii elämästä, on kuitenkin vain ”pelkkä tie, välikohtaus, silta, suuri lupaus” (MA §16 79, vrt. §12 70—71, §19 82, §24 91). Tällainen pieni ihminen saa väistyä yli-ihmisen tieltä, joka on uusi mahdollisuus uuteen tulevaisuuteen, jossa ihminen ei enää kärsi väkivallasta itseään kohtaan, vaan purkaa vapauden vaistoaan eli tahtoaan valtaan aktiivisesti. Vapauden vaistosta on muokkautunut yli-ihmiselle vaisto lahjoittaa omat ihanteet maailmaan. Lahjoittaja luo rajoja, normeja, sääntöjä ja muotoa. Yli-ihmiset luovat yhtenäistä kulttuuria, niin yksilön kuin yhteisön tasolla.

Yli-ihmisen ideaaleja ja manifestaatioita ovat olleet mm. Napoleon, Caesar, Aleksanteri, Goethe ja Jeesus. Kaikkia näitä yhdistää sama omistautuminen yhdelle rakkaalle ihanteelle. Muun muassa Goethen nerous piilee siinä, että hän osaa katsoa maailmaa tarkentamatta katsettaan liian tiukasti idealisoimiinsa asioihin (II §279 149). Myöntävä tahto ymmärtää, ettei idealisaation kohdetta saa ottaa liian tarkkaan syyniin, sillä kaikesta saa tehtyä ruman ja kielteisen, jos ihminen ei osaa katsoa kohdettaan oikean etäisyyden päästä. Yli-ihmisen tärkein ominaisuus ei ole *empatia*¹ vaan *etäisyydenpatia* (Pathos der Distanz). Ei myötäkärkimys vaan ilo ja myöntö kauneudesta. Ei tasa-arvo, vaan

¹ Tulee kreikan kielisestä ilmaisusta *em pathos*, tuntee sisälle. Tärkeintä on tässä yhteydessä korostaa eroa, joka näiden kahden seikan välillä vallitsee. Empatia merkitsee tässä yhteydessä erillisyyden katoamista ja sulautumista kohteeseen sillä tavoin, että se vie voimat ja ihminen kadottaa itsensä.

herranoikeus. Yli-ihminen ei ole tasa-arvoinen, joka Nietzscheille merkitsee lähinnä tasapäistämistä (EJ §37 93), vaan tahtoo olla oma itsensä ja kuuntelee omaa tahtoaan valtaan.

Näin ollen yli-ihminen on epähistoriallinen olento, joka ei ole meri, vaan pikemminkin ”unohduksen meri”. Yli-ihmisen ”epähistoriallinen ja historianvastainen tila ei ole ainoastaan epäoikeudenmukaisuuksien, vaan myös jokaisen oikeudenmukaisen teon synnyttävä. Yksikään taiteilija ei maalaa taulujaan, kenraali saa voittojaan, eikä kukaan saa vapauttaan haluamatta ja pyrkimättä ensin tuohon epähistorialliseen tilaan. Jälleen Goethea lainatakseni: hän, joka toimii, toimii aina ilman omaatuntoa, niinpä hänellä ei ole myöskään tietoa, hän unohtaa suuren osan asioista voidakseen tehdä vain yhtä, hän on epäoikeudenmukainen taakse jäänyttä kohtaan ja hän tunnustaa vain sen oikeudet, mikä on syntymässä, ei mitään muita. Niinpä tällainen toimija rakastaa tekoaan monin verroin enemmän kuin se ansaitsisi, ja hienoimmat teot tehdään niin ylitsevuotavan rakkauden vallassa, että vaikka tekojen arvo olisi muuten mittaamaton ne eivät silti ole tuon rakkauden arvoisia.” (HH §1 15.)

Näin yli-ihminen jatkaa uneksimistaan, vaikka sivistys vaatii häntä hereille. Yli-ihminen on olento, joka on kerran herännyt ja nähnyt elävänsä vain näennäisessä maailmassa—elämän labyrintissa, mutta hän ymmärtää, että hänen *täytyy* jatkaa uneksimistaan välttääkseen tuhon. Suppean perspektiivin luoma näennäinen maailma antaa yli-ihmiselle hänen olemuksensa eli perustan, josta kaikki toiminta saa alkunsa. (IT §54 66—67.) Objektiivisuus lamaannuttaa, erhe toimii elämän ehtona.

Ariadnen yhteydessä muistamme jo vertauksen labyrinttiin. Nietzscheille labyrintti on vertaus elämästä, jossa ihminen on suljettu labyrinttiin ja virheellisintä vääryyttä on sanoa löytäneensä pois tuosta labyrintista, sillä elämä on tuo labyrintti. Labyrinttiin voidaan luoda elämää myöntäviä tai elämää kieltäviä ihanteita. Kristillinen moraalimerkitsee Nietzscheille yritystä vetää punainen lanka ulos tuosta labyrintista ja todeta, ettei labyrintti ole tutkimisen arvoinen. Nietzscheille elämä tapahtuu labyrintissa, jossa matka ja uusien reittien keksiminen merkitsevät korkeinta elämän myöntöä. Labyrintissa ihminen kokee pelkoa, hätää ja kärsimystä, mutta myös iloa, riemua ja yltäkylläisyyttä, sillä sellaista elämä on. Tarvitaan rohkeutta, uskoa, unohdusta ja päättäväisyyttä, jolloin labyrintista tulee mitä viekkain ja mitä parhain leikki, jossa tahto valtaan piirtää kartan. Joskus päädytään umpikujiin ja silloin on käännettävä suuntaa. (Labyrintista ks. AK johdanto, §1, §57; EJ §32 82; HP §29, §214, §289, §295; IT §60, §322.)

Kaikki *suuret tapahtumat*, joista lähtee kova melu yrittävät sanoa meille, että muutos saadaan aikaan ja onni sijaitsee tulevaisuudessa (IT §60 71—72; Z 111—114).¹ Ei ole olemassa tällaista aavelaivaa, joka kuljettaisi meidät synkän meren yli tai johdattaisi pois labyrintista, vaan elämä on viekas ja viettelevä ”nainen”, joka näyttää kauneimmalta kun sitä katsoo pienen etäisyyden päästä (IT §60). Jotteri mieli olisi pelkkä ”rinnan labyrintti”, jolloin ihminen on hukassa ilman karttaa, täytyy ihmisen sulkea silmänsä moninaisuudelta ja hänen on katsottava maailmaa unisin silmin ja pienen matkan päästä (AA §169). Ihminen tarvitsee sisäistä valoaan eli tahtoa, joka piirtää kartan maailmaan (II §291 153). Nykyinen tiede sen sijaan pyrkii ymmärtämään ainoastaan maalia ja kanvasta, muttei siihen piirtynyttä kuvaa, kun taas postmodernismi merkitsee Uuden Nietzschen suulla useiden päällekkäisten kuvien suttaamista samalle paperille.² Positivistisen totuuden tahdon ja etsimisen seurauksena yksilö on yhä enemmän hukkunut omaan tietämättömyyden labyrinttiinsä. (SK §3 141.) Elämästä tulee vieras ja ihminen vieraantuu itsestään. Karitsa tarvitsee Jumalaa kestääkseen elämää labyrintissa. ”Henkisimmät ihmiset” sitä vastoin ”löytävät *voimakkaampina* onnensa siinä missä toiset löytäisivät perikatonsa: labyrintissa, kovuudessa itseään ja toisia kohtaan, koettamisessa” (AK §57 86).

Yli-ihminen on moraalista vapaa ja hän on suljettu omaan perspektiiviseen vaistomaailmaan. Yli-ihminen tekee mitä tahto valtaan tahtoo eikä anna tietoisuuden reaktiivisten voimien pilkkoa hallitsevaa mieltä. Yli-ihminen kokee maailman omana mielteenään, sillä vain tahto valtaan eli *mieli* laittaa yli-ihmisen liikkeeseen. Moraali, eron huomioonottamisena ja refleksiivisyytenä, heikentää oman hyvyyden, varmuuden ja siis mielen kokemusta, joten niillä ei ole arvoa. Oleminen on yhtä tahdon valtaan kanssa ja maailma on mielekäs vain jos tahto valtaan toteuttaa itseään. Kieltäytyä toiminnasta ja tahdosta valtaan, merkitsee kieltäytymistä elämästä. Yli-ihminen ei yritä edes päästä eroon

¹ Todettakoon huomautuksena, että Nietzsche toteaa *suurista* tapahtumista, että viimeinen suuri tapahtuma on romanttinen pessimismi, jonka edustajia ovat Schopenhauer ja Wagner (IT §370 228).

² Modernin tieteen kyvyttömyys ratkaista olemisen arvoitus huipentuu postmodernismissä. Derridalainen dekonstruktio pilkkoo kaiken *olemisen* eli kaikki identiteetit. Antifoundationalistinen poliittinen filosofia ei saa aikaan käytännön politiikkaa. Maailmasta tulee labyrintti, jossa myöhäismodernin ihmisen käteen asetetaan monien samalle paperille printattujen karttojen sekasotku ja häntä käsketään noudattamaan sen antamia periaatteita. Nietzschellä ei ole paljon sanottavaa myöskään positivistista, koska heidän projektinsa on absurdiudessaan naurettava. Heidän totuudentahtonsa on ”kaiken olevaisen ajateltavuuden tahtoa” ja totuuden pitää myöntyä heidän vaatimuksiinsa ja taipua (Z 96)! Descartesin alulle laittama tieteellisten metodien kautta lisää informaatiota tuottava menetelmä sulkee sisäänsä oletuksen, että totuus tai punainen lanka on löydettävissä kun tiedämme asioista tarpeeksi. Nietzschelle totuutta ei ole. Paljastaessamme yhä lisää alueita olemme yhä pahemmin hukassa omassa labyrintissämme. Nietzschelle maailma on labyrintti ja sen kanssa on opittava tulemaan toimeen löytämällä kartta omasta Itsestä.

jännitteistä ja ristiriitaisuuksista, vaan riemuitsee tragiikasta ja iloitsee omasta tahdostaan valtaan. Yli-ihminen leikkii, keksii leikin säännöt itse ja tahtoo muiden ottavan osaa leikkiin hänen omilla säännöillään.¹ Yli-ihmiset ovat rakennusmestareita ja arkkitehteja, jotka luovat muodon moninaisuuteen. He edustavat suurta tyyliä ja muuttavat yleistä makua, alistamalla ”monet pakkoon, josta vähitellen muodostuu vielä useampien tottumus ja viimein *kaikkien tarve*”. (IT §39 58—59.)

Miksi yli-ihminen määrää muodon? Eikö olisi parempi yhdessä sopia yhteisiä päämääriä ja demokraattisen päätöksenteon kautta alistua noudattamaan enemmistön politiikkaa? Nietzsche ei halua olla missään tekemisissä moisen kanssa, sillä ”on merkillistä, ettei alistuminen mahtavien, pelottavien, jopa kauhistuttavienkin henkilöiden, tyrannien ja sotapäälliköiden määräysvallan alle tunnu läheskään yhtä kiusalliselta kuin tämä alistuminen tottelemaan tuntemattomia ja kiinnostamattomia henkilöitä, jollaisia kaikki teollisuuden suuret ovat (...) suuret joukot näet ovat valmiita millaiseen *orjuuteen* tahansa, edellyttäen, että heidän yläpuolellaan oleva aina pätevästi todistaa olevansa korkeampi, käskemään *syntynyt*—todistaa sen ylhäisellä muodolla!” (IT §40 59.) Sosialismin alun Nietzsche paikallistaa nimenomaan tämän ylhäisen muodon puutteeseen. Sosialisti aistii herrojen heikkouden. (ibid.)

Nietzscheille alistuminen ja toisen *funktiona oleminen* ei ole mikään ongelma siinä tapauksessa, että alistujan ja alistajan välillä sijaitsee tarvittava voiman ja vallan distanssi. Nietzscheille ihminen on olento, joka toimii yhteiseen suuntaan usein ainoastaan pakotettuna. Yleensä niin kovin flegmaattisia ja passiivisia ihmisiä tarvitsee ravistella hereille ja johdattaa, määrätä ja tarpeen tullen pakottaa, jotta yhteisiä asioita saadaan ylipäätään aikaan pluralistisessa maailmassa. ”*Ensimmäinen* perusväittäminen: voimakkuuteen tarvitaan pakko; muuten ei voimakkaaksi tulla koskaan” (EJ §38 95). Yli-ihminen on sekä oman tahdon että yhteiskunnan arkkitehti, joka luo järjestystä kaaokseen. Ariadne voi tuntea autuutta olemalla vahvemman funktio ja saada elämälleen mielen ja päämäärän palvellessaan tuota vahvempaa ja sen asettamaa institutionaalista muotoa. Jos alistuja kuitenkin jatkuvasti kokee olevansa viisaampi, vahvempi ja voitokkaampi, niin alistuminen kokemuksellisesti heikomman ja epäpätevämmän alle lähinnä ärsyttää ja ahdistaa. Totteleminen on aina vaikeaa, mutta erityisesti silloin yksilö kokee olevansa

¹ Sartre (1956, 580) toteaa, että ”mitä on peli ellei toiminto, jonka alkuperänä on ihminen, mihin ihminen itse asettaa säännöt, ja millä ei ole muita seuraamuksia kuin mitä säännöt sanovat.” Sartre sijoittaa pelin etiikan maailmaan (ks. erit. 564 ja 581). Nietzscheille leikki merkitsee jokseenkin samaa asiaa kuin Sartrelle. Leikin tai näennäisyyden taustalla ei ole olemassa mitään erillistä ’naista sinänsä’, vaan maailma rakentuu yli-ihmisten luomuksena ja tämän seurauksena hyvän ja pahan tuolle puolen.

riistetty. Instituutiot pitävät valtarakenteita yllä ja vain rikkomalla instituutiot tai kukistamalla johtajat voidaan valtarakenteisiin ja tavoiteltaviin päämääriin vaikuttaa.¹

Tahto valtaan tahtoo valloittaa, siis voittaa vastuksen ja kokea kasvavaa voiman eli mielen tunnetta. Yli-ihminen tahtoo polttaa merkityksensä maailmaan. Yli-ihminen tahtoo, vaikka luominen on murskaamista ja silmien ummistamista eroa kohtaan. Yli-ihminen sukeltaa kohtalon rakkauteen. Yli-ihminen ummistaa silmänsä kaikelta siltä mikä estää luomista. Yli-ihminen luo, vaikka se merkitsisi oman itsen tuhoutumista. Yli-ihminen merkitsee puhdasta dionyysistä myöntöä ilman katumusta, kosta, kaunaa ja huonoa omaatuntoa. Yli-ihminen nauraa traagista naurua moraalin Jumalten kuoltua. Jos yli-ihminen ei voittaisi kamppailua tahdon valtaan ja totuuden tahdon välillä taistellessaan elämän puolesta, niin viimeinen ihminen sukeltaisi Jumalan kuoltua tyhjyyteen (Z 9). Ihmisen on pakko jatkaa uneksimista, sillä liika valveillaolo johtaisi itsettömyyteen, nihilismiin ja lopulta ”ennenaikaiseen” kuolemaan.

Yli-ihminen on tahdon valtaan huipentuma. Genealogian tehtävänä on selvittää alkuperän arvoa ja arvon alkuperää sen korkeimpien muotojen perusteella. Käännetään siis genealoginen ”metodi” tarkastelemaan Nietzschen tahto valtaan filosofiaa. Jos yli-ihminen on tahdon valtaan huipentuma niin mitä yli-ihminen kertoo meille tahdosta valtaan?

¹ Nietzscheä lukenut kirjailija Hermann Hesse (1877—1962) kuvaa tätä ”ihmisluonnon” kahtiajakautuneisuutta romaaneissaan. *Lasihelmipelin* keskushahmo Josef Knecht (=renki), kipuaa oman alansa huipulle, mutta säilyy silti korkeamman järjestyksen palvelijana. Lopulta hän päättää jättää lasihelmipelin, mutta kokee samanlaisen lopun, kun teoksessa *Muuan nuoruus* esiintyvä Hans Giebenrath. *Lasihelmipelin* toista puolta ilmentää Knechtin tahto vapautua rengin asemasta, minkä hän siis lopulta tekeekin. Ennen *Lasihelmipeliä* valmistunut *Narkissos ja Kultasuu* on kertomus tästä samasta kahtiajaosta, mutta siinä painon saa Kultasuun seikkailut ja alistumattomuus minkään vieraan vallan alle. Siinä missä Kultasuu on todellinen *vapaa henki*, alistaa Narkissos itsensä täydellisesti luostarin alaisuuteen ja palvelukseen. *Arosuden* päähenkilö Harry Haller taas elää elämänsä eksistenssikriisiä ja on vailla omaa tahtoa. Päämäärän ja muodon Harry saa kun hän ”törmää” kahvilassa muuan tytönheitukkaan, joka ymmärtää suoralta kädeltä Harryn tilan ja päättää nyt Harryn puolesta, mitä tämän ”Ariadne-Harryn” tulee tehdä ja tahtoa. *Arosudessa* näkyy myös Freudin ja sitä kautta psykoanalyysin vaikutus Hessen maailmaan. Oliko Harryn kohtaama tyttö oikea vai osa Harryn mielen rakentamaa illuusiota, jonka avulla hän pääsi eteenpäin?

4.2.5 Eksistenssikriisi, Itseksi tuleminen ja filosofin sairaus

”En tiedä tietä ulos enkä sisälle; olen kaikkea, mikä ei tiedä tietä ulos eikä sisälle’—huokaa moderni ihminen... Tästä modernisuudesta me tulimme sairaiksi,—lahosta rauhasta, pelkurimaisesta kompromissista, modernin myöntämisen ja kieltämisen koko siveellisestä saastasta. Tämä sydämen suvaitsevaisuus ja *laajuus*, joka ’antaa anteeksi’ kaiken, koska se ’ymmärtää’ kaiken, on meille scirocco¹. Mieluummin elää jäässä kuin modernien hyveiden ja muiden etätuulten joukossa!” (AK §1 7.)

”*Summattuna*: intohimojen *ylivalta*, ei niiden heikentäminen tai hävittäminen! Mitä suurempi hallitsevan tahdon valta on, sitä enemmän voidaan intohimoille antaa vapauksia. ’Suuri ihminen’ on suuri, koska hän antaa himoilleen vapaata tilaa ja pääsee niiden avulla suurempaan valtaan, laittamalla nämä mahtavat hirviöt palvelukseensa. ’Hyvä ihminen’ on jokaisella sivilisaation askelmalla turvallisen ja hyödyllisen yhdistelmä: jonkinlainen väline; yleisen mielialan ilmentymä ihmisestä, jota kenelläkään ei ole syytä pelätä, mutta jota ei kuitenkaan saa halveksua. Koulutus (Erziehung): pohjimmiltaan keino pilata poikkeukset enemmistön takia. Sivistys (Bildung): pohjimmiltaan keino ohjata maku poikkeuksia *vastaan*, keskenkertaisten eduksi. Poikkeusyksilöiden kulttuuri, kokeilu, riski, nyanssi, seurauksena suurta voiman ylenpalttisuutta (Kräfte-Reichthums): tähän tähtää jokainen aristokraattinen kulttuuri. Vasta kun kulttuurilla on käytössään voiman ylijäämää (Überschuß von Kräften), voi se muodostaa kasvihuoneen loistavalle kulttuurille.” (WP §933.)

Yli-ihmisen keskeisimpiin piirteisiin kuuluu itsensä-voittaminen ja sitä kautta viettien sublimointi ja hallinta, jolloin ihminen toimii tahdon arkkitehtina ja ihmisestä tulee taideteos. Taideteoksen itsestään tehnyt yli-ihminen on tahdon valtaan huipentuma. Tässä luvussa käymme läpi miten ihmisestä tulee taideteos. Samalla yritän löytää myös syytä miksi Nietzsche päätyi yli-ihmiseen eikä esimerkiksi Zarathustrassa esiintyvään pluralisti-aasiin. Tarkoitukseni on löytää se kipupiste, josta Nietzschen filosofia pulppusi. Samalla yritän nostaa esiin niitä ongelmia, jotka liittyvät Nietzschen tietoteoriaan yksilön näkökulmasta.

Nietzscheelle tahto valtaan toimii kaiken elämän taustalla. *Moraalin alkuperässä* Nietzsche nimeää tahdon valtaan vapauden vaistoksi. Jälkeenjääneissä kirjoituksissa *Der Wille zur Macht* (§418) Nietzsche esittää, että ”etsimme kuvaa maailmasta sellaisen filosofian kautta missä koemme olevamme vapaimpia, siis, missä voivakkain vaistomme kokee itsensä vapaaksi toimimaan. Tämä tahto koskee myös minua!” Maailmaa voidaan Nietzschen mukaan havainnoida ainoastaan erilaisista perspektiiveistä. Perspektiivi ilmentää aina tulkitsijan tahtoa valtaan ja genealogi pyrkii pääsemään alkuperän lähteille

¹ Nietzsche scirocco merkitsee dekadentti Wagnerin ”brutaalia, keinotekoista ja ’viatonta’ (idioottista) (vrt. Dostojevskin *Idiootti*) musiikkia” (TW osat 1 157, 5 166). Näyttelijä-Wagnerin suurin puute on hänen kyvyttömyytensä luoda orgaanista muotoa (TW osa 7 170—171). Scirocco on välimeren alueella puhaltava tuuli, joka tulee saharasta ja voi saavuttaa jopa hurrikaaniksi mitattavia nopeuksia Pohjois-Afrikassa ja Etelä-Euroopassa. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Sirocco> 10.01.2008.)

ottaakseen selkoa maaperästä, josta kasvi on kasvanut. Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella Nietzschen *persoonallista filosofiaa* ja sen lähtökohtia yhdessä historiallisen henkilön kautta, joka syntyi Röckenissä 1844 ja kuoli sairaana miehenä vuonna 1900.

Luvun tarkoituksena on nostaa esiin, Friedrich Nietzschen historiallisen figuurin kautta, esimerkinomaisesti ongelmia, jotka liittyvät perspektivismiin ja pluralismiin yksilön sisäisenä jäsenystapana. Jumalat ovat kuolleet, mutta yksilön on kyettävä tekemään valintoja. Tietämättömyys totuudesta meinaa lamaannuttaa. Tietämättömyys lamaannuttaa, koska se paljastaa samalla perimmäisen totuuden maailman traagisesta ja ristiriitaisesta luonteesta, joka on tietämättömyyden seurausta. Näin ollen ”tieto tappaa toiminnan; toiminta tarvitsee illuusion verhon” (TS osa 7 60). Nietzschele tieto maailman näennäisyydestä tappaa toiminnan, ei moninaiset vaihtoehdot. Ei pluralismi valintatilanteessa, vaan tieto perimmäisestä ristiriidasta (ibid.). Nietzschele maailmassa ei ole ensinkään mitään yleisiä lakeja, vaan kaikkea elämää ohjaa tahto valtaan, mutta entäpä jos tämäkin on vain tulkintaa ja olemme kyllin kärkeäitä esittämään väitteelle vastaväitteen.¹

Tässä luvussa tulkitsen Nietzschen filosofiaa eksistenssifilosofian kautta. Esitän Nietzschen keskeisen teesin eli Itseksi tulemisen yrityksenä vastata eksistentiaalisen ahdistukseen, jota Nietzschen filosofinen perspektivismi ei ole ainakaan omiaan pienentämään, toteaahan Nietzsche itsekin, että *perspektiivisyys* on elämän perusedellytys (HP esipuhe). Jos perspektivismi on se perspektiivi, josta ihminen tarkastelee maailmaa, johtaa se kaiken toiminnan lamaantumiseen, sillä perspektivismissä valinnalle ei löydy rationaalista perustaa. Luvussa esitän hypoteesin Nietzschen sairastumiseen. Tulkitsen orastavan mielisairauden Nietzschen ratkaisuna eksistentiaaliseen maailman tuskaan eli koti-ikävään, vaikkakaan en millään muotoa tahdo kiistää muita mahdollisia terveydellisiä syitä, jotka seurasivat Nietzschen lopullista luhistumista.²

Tahto valtaan on Nietzschen epistemologisista lähtökohdista tulkiten vain yksi perspektiivi maailmaan. Tässä luvussa tahto valtaan tulkitaan reaktionä Nietzschen

¹ Nietzschele tieto on aina ilmausta tahdosta valtaan. Tahto valtaan tekee lait (laskettavuus, kausaalisuus, yms.) maailmaan ja objektiivista näkökulmaa ei ole olemassakaan. Silloinhan myös tämä on perspektiivi, jolloin Nietzsche joutuu toteamaan: ”Jos tämäkin on vain tulkintaa—ja te olette varmaan kyllin kärkeäitä esittämään tämän vastaväitteen?—niin olkoon, sitä parempi. —” (HP §22.)

² Myös Lars-Henrik Schmidt esittää filosofisen tulkinnan Nietzschen luhistumiselle. Schmidin mukaan Nietzschen luhistuminen on osa Nietzschen pyrkimystä sovittaa maailmassa oleva perimmäinen ristiriita tulemalla hulluksi. Hulluus on seurausta hänen refleksiivisyydestään ja sivilisaation taudista, jota hän kantoi sisällään. Lapsellisen hulluuden kautta Nietzsche sovittaa maailman ja ikuinen paluu näkyy positiivisena ilmiönä. Schmidin mukaan Nietzsche etsii pakopaikkaa maailmasta hulluutensa kautta ja tähän ”hänet on ajanut hänen liika rehellisyytensä.” (1988, 189—205.) Olen tulkinnassani samoilla linjoilla.

potemaan epistemologiseen nihilismiin ja siitä seuraavaan dekadenssiin eli tahdon anarkiaan. Nämä yhdessä muodostavat Nietzscheen filosofiaan jakolinjan, aikaan ennen ja jälkeen nihilismia. Käännekohta on vuosi 1876. ”Tähän aikaan ymmärsin, että vaistoni pyrki päinvastaiseen kuin Schopenhauerin: elämän puolustamiseen, vieläpä sen hirvittävimmissä, epäilevimmissä ja valheellisimmassa muodossa: – sitä varten minulla oli käsissäni kaava ’Dionyysinen’ ” (Salomaa 2000, 27; WP §1005). Nihilismistä tapahtuva äärimmäinen vapautuminen taas sijoittuu vuoteen 1881, kun Nietzsche sai ajatuksen ikuisen paluun opista (EH §1 105).

Lukijaa voi kummastuttaa lähestymistapani Itseksi tulemiseen Nietzscheen persoonan kautta, mutta väitän, että tämä tapa on Nietzscheen yhteydessä paras mahdollinen tapa käsitellä Itseksi tulemisen filosofista teemaa Nietzscheellä. Tämä johtuu siitä, että Nietzscheen filosofia on paikoin hyvin läheisesti kytkettynä Nietzscheen persoonaan ja eritoten tämä pitää paikkaansa tarkastellessamme mitä Nietzsche Itseksi tulemisella tarkoittaa. Teemat olisi mahdollista erottaa toisistaan, mutta näin tehdessämme menettäisimme oleellisen osan Itseksi tulemisen tematiikasta.

I

Yli-ihmisen keskeisimpiin piirteisiin kuuluu oleminen yhteydessä tahto valtaan. Tahto valtaan myöntää itsensä ja sitä kautta valinnan. Tahto valtaan ei reflektoi. Tahdon valtaan ohjaamaa ihmistä ohjaa sisimmän ”valo” (AK), ”lahjoittava hyve” (Z), ”horisontti” (HH), dionyysiset vaistot, taikka yleisesti ottaen perspektiivi. Tahdon valtaan ohjaamia historiattomia olentoja ovat lapset eli yli-ihmiset, jotka luovat maailmaa viattomuudessaan. Voidaan todeta, että tahdon valtaan genealogia juontaa juurensa vähintään yhtä paljon eksistentiaaliseen ahdistukseen kuin Nietzscheen sotaan kristinuskoa vastaan. Jumala on kuollut, mutta ihmisen on kyettävä valitsemaan mitä elämällään tekee ja löydettävä pohja itsestään, joka kertoo mitä tulisi valita. Valinta ei useimmille ole ongelma sillä perinne ohjaa valintojamme. Nietzsche toteaaakin, että ’kahlitut mielet’ ovat sääntö (II §225 123). Yli-ihminen sitä vastoin ei halua olla missään tekemisissä *kristillisen* perinteen kanssa.¹

¹ Nietzsche ei hylkää perinnettä kokonaisuudessaan, vaan tahtoo vapauttaa yksilön luomaan ja toteuttamaan Itseään, eikä sitoa sitä valheellisen kristillisen laumamoraalin luomiin askeettisiin idealisaatioihin. ”Älkää olko hyveisiä yli voimienne! Älkääkä tahtoko itseltänne mitään vastoin todennäköisyyttä! Kulkekaa niitä jälkiä, joita jo isienne hyve kulki! Kuinka tahtoisittekaan nousta korkealle, ellei teidän isienne tahto nouse teidän kanssanne? Mutta joka tahtoo olla esikoinen, se katsokoon, ettei hänestä tule myös vihoviimeinen! Ja missä teidän isienne paheet ovat, siinä ei teidän pidä pyrkiä pyhimyksiksi! Jonka isät ovat pitäneet naisista ja

Jos olen oikeassa, että tahto valtaan on lopulta ratkaisu eksistentiaaliseen ahdistukseen, niin meidän täytyy sittenkin sukeltaa Nietzschen henkilöhistoriaan hiukan syvemmin.¹ Samalla kenties hahmottuu se, millaisen eksistentiaalisen kriisin perinteen pirstaloituminen voi aiheuttaa.

Nietzsche syntyi pappissukuun. Hänen isänsä oli pappi, joka oli naimisissa pastorin tyttären kanssa. Suvussa oli molemmilta puolilta luterilaisia pappeja monessa sukupolvessa. Nuoren Friedrichin odotettiin menevän kirkon palvelukseen, mutta kyllästyminen teologian opintoihin tapahtui vuodessa. Nietzsche oli ollut suhteellisen harras uskovainen, mutta hän alkoi tulla toisiin ajatuksiin. (Seinäla 2005, 13; Kunnas 1981, 11.)

Nietzschestä ei siis tullut pappia. Perinteet eivät saaneet Nietzscheä taipumaan sellaisen asian taakse, johon hän ei enää kokenut voivansa uskoa. Nietzsche lähti etsimään *Totuutta* filologian parista, joka johdatti hänet Bonnin kautta Leipzigiin. Leipzigin nuori filologi tutustui Arthur Schopenhauerin teokseen *Die Welt als Wille und Vorstellung* (1818). (Seinäla 2005, 14; Cate 2002, 44–52.) Schopenhauerin nihilistinen² filosofia teki nuoreen mieheen lähtemättömän vaikutuksen (SK; Kunnas 1981, 14).

On perusteltua jäsentää nämä kaksi tekijää Nietzschen elämän keskeisiksi tapahtumiksi. Ensinnäkin koko Nietzschen arvomaailma ja kasvatus veivät häntä kohti pastorin virkaa. Tuon päämäärän mahdottomuus ja toteutumattomuus on varmasti

väkevästä viineistä ja villisioista: mitä olisikaan, jos se vaatisi itseltänsä kaikkea pidättäytyväisyyttä? Houkkamaisuutta se olisi!” (*Z korkeammasta ihmisestä* 255–256.)

Tästä ajatuksesta olen erityisesti velkaa Bonnie Honigille, joka tarkastelee yli-ihmistä olentona, joka vastustaa lauman idealisaatioita vastuullisesta subjektista. Honigin yli-ihminen nostaa esiin niitä piirteitä, jotka eivät mahdu lauman muodostamaan normaaliuden tai luonnollisuuden muottiin ja myöntäessään itsensä ei yli-ihminen enää häpeä, kiellä tai tunne tyytymättömyyttä itseään kohtaan niiden piirteiden takia, jotka ovat aikaisemmin saaneet yksilön soimaamaan itseään. ”The self-discipline of the moralists is a resentful self-denial, symptomatic of an ineliminable dissatisfaction with the self. The subject is a creature of self-loathing. His attempts to discipline himself according to the dictates of rationality, subjectivity, goodness, or virtue continually and inevitably engender resistances within himself and, because he assumes the construction is natural, virtuous, or good, these resistances appear to him to be offences against reason, nature, or god. As such, they testify to his irremediable inadequacy and abnormality and they feed and foster a readiness for revenge.” (Honig 1993, 63.) On vielä kuitenkin painotettava, että Nietzschen yli-ihminen kyllä pakottaa vaistonsa palvelukseen, mutta tämä ei tee hänestä vielä kaunaista. Vasta kun vaistoista tahdotaan päästä kokonaan eroon tulee ihmisestä kaunainen.

¹ Olen jättänyt Nietzschen elämäkerrallisen tarkastelun mahdollisimman vähäiseksi, koska Nietzschen rikkaista elämänvaiheista on tehty tulkintoja moneen eri suuntaan ja niitä on tutkittu kattavasti aiemmin. Ks. Esim. Seinälä (2005), Kunnas (1981). Nostan esiin mielestäni merkittävimmät seikat Nietzschen suhteesta elämään ja filosofiaan. Mahdollisista sukupuolitaudeista kiinnostuneiden täytynee tarttua toiseen teokseen. En kiellä luonnollisestikaan mahdollisuutta, että Nietzschen sairauden syy olisi puhtaasti fysiologinen ja etteikö sellaiselle tulkinnalle olisi olemassa todistusaineistoa. Teen tulkintani nojaten Nietzschen filosofiaan ja painotan erityisesti Nietzschen käsitystä filosofian luonteesta, joka merkitsee käytännön ja teorian kulkemista käsi kädessä.

² Pessimismi ja nihilismi kulkevat käsi kädessä, kuten Nietzsche myöhemmin myös toteaa. ”Pessimismi on nihilismin esimuoto” (WP §9 11).

synnyttänyt voimakkaan arvotyhjiön nuoren Friedrichin maailmaan. Nietzsche joutui nuorena miehenä tilanteeseen, jossa hänen oli kyettävä löytämään oma polkunsaa maailmassa, kaukana suvustaan ja sen ohjauksesta. Samalla suvun perinne velvoitti Nietzscheä ryhtymään papiksi ja näin oli tukahduttaa nuorukaisen, joka löysi itsestään piirteitä, jotka eivät mahtuneet valmiiksi valettuun muottiin.¹

Tähän arvomaailman romahdukseen ja tyhjiöön Nietzsche löysi lohtua Schopenhauerin eksistentiaalisesti painottuneesta filosofiasta. Tämän toisen keskeisen tapahtuman johdosta Nietzsche tunsii löytäneensä kutsumuksensa ja filologian työtökään eivät enää maistuneet (Kunnas 1981, 14). Schopenhauer kuitenkin vain syvensi Nietzscheä kokemaa arvotyhjiötä. Schopenhauer ei millään tavoin ollut ratkaisu Nietzscheä eksistentiaaliseseen kriisiin. Teoksessaan *Moraalin alkuperästä* (§5 9—10) Nietzsche toteaa suhteestaan ”suureen opettajaansa”, että hänen oli selvitettävä välinsä Schopenhauerin kanssa ja tämä tapahtui ainoastaan tutkimalla itse moraalin arvoa. Moraalista Nietzsche löysi syntipukin omaan eksistentiaaliseseen tilaansa, joka lopulta olisi johtanut elämän kieltämiseen ellei Nietzsche olisi hyökännyt tuota kieltoa vastaan, (nihilististä) moraalaa vastaan. Näin ollen voitaneen todeta, että Nietzscheä filosofia on yhden miehen henkilökohtaista taistelua nihilismää vastaan. Nietzsche on *Zarathustrassa* esiintyvä paimen, jonka nihilismi ja moraalii meinaavat ikuisen paluun kautta tukehduuttaa, mutta Nietzsche lopulta reagoi ajatukseen ikuisesta paluusta ylitsevuotavalla ilolla.

Miksi Nietzsche olisi paimen? Tarina on pitkä, mutta pääkohdat seuraavassa: ”Minä näin nuoren paimenen vääntelehtivän, tukehduumaisillaan, vavahtelevan, kasvot väänntyneinä, ja hänen suustaan riippuvan mustan vahvan käärmeen.” Tämän inhon elämään, eli ikuisen paluun kieltävän, nihilistisen, mustan käärmeen, Nietzsche puree poikki ja affirmoi elämän kokonaisvaltaisuudessaan: ”ja kuinka tuo hirmu ryömi minun nieluuni ja minut tukehduutti! Mutta minä purin siltä pään ja syljin sen suustani (...) Suuri ihmiseen kyllästymisen—se minut tukehduutti.” (*Z Näystä ja arvoituksesta; Toipuva.*) Pelkkä ikuisen paluun ajatus tekee nihilismistä kestäättömän kannan, vaikka se meinaakin aluksi tukehduuttaa Nietzscheä. Nietzsche nukkuu nihilismin unta ja nihilismi väistyy ikuisen paluun kautta (*Z* §3 199). Ikuisen paluun ajatuksella on voimakas psykologinen vaikutus Nietzscheä. Nehamas (1985, 149—150), kuten myös Smith (1996, 125) tulkitsevat, että Nietzsche luopuu tässä kohtaa ikuisen paluun kosmologisesta

¹ Tai voimme ottaa tämän psykologisoivan tulkinnan sijaan vaarin Nietzscheä toteamuksesta, että ”tiesin jo naurettavan varhain, seitsemän vuoden ikäisenä, etteivät ihmisten lausumat sanat tulisi koskaan liikuttamaan minua” (EH §10 59).

teoriasta. Tällaiset pohdiskelut ovat mielestäni kokonaisuuden kannalta hyödyttömiä ja lisäksi kyseenalaisia. Ikuinen paluu on teologiskosmologinen ajatus, jonka tavoitteena on *amor fati*, mutta ikuinen paluu ei palaudu *amor fatiin*. Näin ollen ajattelen, että kohtaus on Nietzscheelle paljon henkilökohtaisempi. Tämä ilmenee arvoituksena, johon ”opettaja” Nietzsche pyytää lukijaa vastaamaan: ”mitä näin minä silloin vertauksena? Ja *kuka* on se, jonka täytyy kerran tulla? *Kuka* on paimen, jonka nieluun käärme niin matoi? *Kuka* on se ihminen, jonka nieluun niin on matava kaikki kaikesta vaikein, kaikista mustin?” (Z *Näystä ja arvoituksesta*.) Tulkitsen asian niin, että ikuisen paluun käärme matoi Nietzscheen, joka *Toipilaassa* ilmaisee oman tahtonsa.

Teoksissaan Nietzsche viittaa itseensä useaan otteeseen vapaana henkenä. Myös Nietzscheen alter ego Zarathustra on skeptikko ja vanha ateisti, joka ei tahdo uskoa vanhoihin eikä uusiin jumaliin (WP §1038, §963; AK §54 78). Vapaa henki merkitsee henkilöä, joka kokee olevansa vapautunut vallitsevan kulttuurin kahleista. Vapaa henki ei sido itseään mihinkään näkökulmaan. Vapaa henki on kuitenkin halpamaisen ja alhaisen *tietoisuuden* ohjauksessa (MA: IT). Vapaa henki kärsii historian sairaudesta (HH). Vapaalle hengelle totuus on ”nainen” (IT; HP). Vapaalle hengelle ”jokainen usko itse on itsensäkieltämisen, itsestäänvieraantumisen ilmaisu” (AK §54). Vapaa henki ei usko mihinkään totuuksiin, joten miten se vielä voisi uskoa omaan itseensä? Jumalan kuoleman jälkeen olemisen mieli saa aivan uudenlaisen haastajan. Vastausta olemisen mieleen Nietzsche etsii naturalistisesta maailmasta ja ihmisestä osana luonnon monimuotoisuutta eli tahtoa valtaan. Itseksi tulemisen kautta haluan purkaa, kerrata ja nostaa esiin keskeisimmät teemat Nietzscheen ajattelun taustalta.

II

Mitä siis on Nietzscheen kovasti julistama Itseksi tuleminen? Tahto valtaan ei enää riitä vastaukseksi, koska se jättää meidät kylmäksi. Kysymys kuuluu: mitä tahtoo Nietzscheen tahto valtaan? Tai pikemminkin, deleuzemaisesti tyylitelten: mitä tahtoo tahto, joka tahtoo tahtoa valtaan? Viimeisen käsistään laskemansa teoksen alaotsikko, *Wie man wird was man ist*, olisi hyvä ponnahduslauta aiheeseen, mutta sittenkin on lähdeittävä liikkeelle kauempaa. Toisessa *Epäajanmukaisessa tutkielmassa, Historian hyödyistä ja haitasta elämälle* Nietzsche esittää keskeiset teesinsä mitkä estävät ihmistä tulemasta *Itseksi*. Lähtökohta on, että ”moderni ihminen kärsii heikontuneesta persoonuudesta” (HH §5 37) ja maali on, että ”[p]ersonan puute kostaa itsensä kaikkialla” (IT §345 192).

Persoonuuden puute tarkoittaa, että ihminen kokee vierautta omassa ympäristössään eli kulttuuri, ulkoinen, muoto, henki, kansa, näyttelijä ja valepuku asettuvat elämää, sisältöä, luontoa, totunnaisuutta, sisäistä, aitoutta, vaistoa ja tahtoa vastaan. Nietzschen korkein tahto on saada nämä kaksi toisilleen vastakkaista komponenttia yhdistettyä, jolloin kulttuurinen muoto vastaisi sisäistä luontoa. Nietzschen mukaan kulttuurinen muoto saadaan aikaan kun nuoriso löytää maata, jolle voi perustuksensa asettaa ja kun nuoriso muokkaa maan sisäisen tahtonsa mukaiseksi, vasta tällöin voidaan kansaa kutsua kulttuurikansaksi. Tämä on suorastaan velvoitus, sillä ”hänen, joka tahtoo edistää kansansa kulttuuria, tulee vaalia tuota yhtenäisyyttä ja yhtyä todellisen kulttuurin rakentajiin tuhoamaan nykyaikaista keinokulttuuria” (HH §4 33; vrt. WP §898). Tahto löytyy olemalla rehellinen, luja ja totuudellinen sekä ”jokaisen on järjestettävä oma kaaoksensa ’ajattelemalla takaisin itseensä’, omia todellisia tarpeitaan.” (HH §4, §10.)

Itseksi tulemiseen liittyy siis jonkinasteinen kulttuurinen homogenisaatiopyrkimys, sillä vasta kun ulkoinen ja sisäinen ovat yhtä voi ihminen tuntea olevansa kotonaan (HH). Ilman homogeenista kulttuuria ihminen on pakotettu moninaisuuden moraaliin eli Sokrateen dekadenssiin, jolloin vaistojen alueella sijaitsee anarkia.

Kolmas *Epäajanmukainen tutkielma, Shopenhauer kasvattajana* alkaa yksilön ja yhteisön välisen vastakkainasettelun kautta. Tekstissä Nietzsche kuvaa *Itseksi tulemista*: ”Ihmisen, joka ei halua kuulua ihmismassaan, tarvitsee vain lakata päästämästä itsensä helpolla; antakaa hänen seurata hänen omaatuntoaan, mikä sanoo hänelle: ’Ole itsesi! Kaikki se mitä nyt teet, ajattelet, kaipaat, ei ole itsesi.’” (SK §1 127.)

Nietzsche ei koe, että vallitsevat tavat ja konventiot siis vallitseva sivistynyt ”kulttuuri” tarjoaisi hänelle mielekkään kehyksen, jonka sisällä Itseä voisi toteuttaa, sillä sen tehtävä on päinvastainen, moninaisuuden sisäistyminen (HH §4 31; MA §16 77). Nietzschemme ei riitä helppo sulautuminen ihmismassaan ja vallitsevien *alhaisten* arvojen maailmaan, jossa moninaiset elämänkatsomukset repivät ihmisen horisontin, vaan hän perää vapautta valita oma elämän polku. ”Me olemme vastuussa itsellemme omasta eksistenssistämme; sen seurauksena haluamme itse olla oikeita elämämme ohjaajia ja kieltäydymme hyväksymästä sitä seikkaa, että elämämme muistuttaisi vain mielettöntä sattumaa (...) Miksi ripustautua tarttua tähän maapalaan, vallitsevaan elämäntapaan, miksi ylipäättään välittää siitä mitä naapurit sanovat? (...) Kukaan muu ei voi rakentaa siltaa jota pitkin sinun on käveltävä elämänvirran poikki, ei kukaan muu kuin sinä itse. On olemassa, varmastikin, lukemattomia polkuja ja siltoja ja puolijumalia, jotka voisivat kantaa sinut yli

tämän virran; mutta vain sinun itsesi kustannuksella; laittaisit itsesi pantiksi ja menettäisit itsesi.” (SK §1 128—129.)

Nyt omaksi Itseksi tuleminen näyttäytyy puhtaasti yksilöllisenä. Kaikki turvautuminen, johonkin itseä korkeampaan on Itsen pettämistä. Nietzsche ei tahdo Schopenhauerin tavoin pettää Itseänsä (SK §2 134). Nietzsche tahtoo luoda omat lakitaulunsa eli löytää mielekkyyden elämälle Itsestä eikä vallitsevasta moraalista (IT §335; Z 170—188). Ihmisen omatunto, Itse tai tahto luo itselleen päämäärän ja päämäärän asettamisen kautta yksilö *luo* hyvän ja pahan (Z 171). Luonnon moraalinen imperatiivi opettaa perspektiivin supistumista ja muodon määräämistä moneudesta (HP §188 88). Nihilismi sitä vastoin on looginen pääte piste vallitsevalle kulttuurille. Yli-ihminen ei saa jäädä ilman ”yli-lohikäärmettään, joka on hänen arvoisensa” (Z 124). Nietzsche ei voi jäädä ilman päämäärää. Jumala on kuollut, mielekkyys edeltää moraalialia ja maailmaan on luotava hallitsevaa, alhaista ja ”tietävää” kulttuuria vastaan, sellainen Jumala, jota ei pystytä tappamaan.¹

Olemme kuitenkin vielä hämärän peitossa siinä, mistä se päämäärä itselle tulee. Nietzsche kysyy: ”Miten ihminen voi tuntea itsensä? Hän on olio, joka on pimeä ja peitetty; ja jos jäniksellä on seitsemän nahkaa, ihminen voi luoda nahkansa seitsemänkymmentä kertaa seitsemän ja on kykenemätön vieläkin sanomaan: ’tämä sinä todella olet, tämä ei ole enää ulkokuoresi’” (SK §1 129.)^{xliv} Ja vastaa genealogiallaan: ”Antaa nuoren sielun katsoa takaisin elämänsä kysymyksellä: mitä olet rakastanut tähän asti, mikä on saattanut sielusi korkeuksiin, mikä on hallinnut sitä ja samaan aikaan siunannut sitä? Aseta nämä palvotut kohteet eteesi ja ehkäpä niiden luonto ja jatkuvuus antavat sinulle lain, fundamentaalisen lain omaan itseesi. Vertaile näitä kohteita toisiinsa, katso miten ne eheyttävät, laajentavat, ylittävät ja muuttavat kauniimmaksi toisiansa, miten ne muodostavat astinlaudan, jota pitkin olet tullut siksi mitä olet nyt; sillä tosi luontosi valehtelee, se ei ole peitetty sisääsi vaan korkealla yläpuolellasi, tai ainakin sen yläpuolella minä itseäsi yleensä pidät.” (SK §1 129.)^{xliv}

¹ Olen taipuvainen yhtymään Heideggerin ajatukseen, että Nietzsche tappaa ensin Jumalan, muttei pääse eroon metafysiikasta. Olen kuitenkin myös sitä mieltä, ettei kukaan muukaan pääse, mukaan lukien Heidegger (samaa mieltä tuntuu olevan myös Derrida (1982, 136) ja Smith (1996, 283)), vaan että kaikkea toimintaamme ohjaa usko johonkin perustaan lue objektiivisuuteen. Skeptikonkin on vaikea olla tekemättä yhtään mitään. Nietzschen tehtävänä on mitätöidä kaikki vallitseva metafysiikka ja tappaa elossa oleva lohikäärme, mutta samalla hän tahtoo luoda vielä suuremman ja pelottavamman yli-lohikäärmeen tilalle. Tahdon valtaan lohikäärmeen, joka nojaa uskoon ikuisen paluun luomasta ikuisuudesta ja arvottaa maailmaa differentiaalisen elementin kautta. Metafysiikka, ikuisuus ja Nietzsche ks. (TS osa 23 137; WP §617 330—331).

Genealogia on siis keino destruktion. Refleктоimalla mennyttä voi löytää vallitsevan *valheellisen lauma-minän* genealogian. Ihmisen todellinen luonto on sitä vastoin ihmisen yläpuolella, jossain saavuttamattomissa. Nietzsche jatkaa: ”Todelliset opettajasi ja muovaavat opettajat paljastavat sinulle, että todellinen, originaali merkitys ja perimmäinen luontosi rakennusaine on jotain jota ei voida opettaa tai muodostaa ja siihen on joka tapauksessa vaikea päästä käsiksi, sitoa ja halvaannuttaa; opettajasi voivat toimia ainoastaan vapauttajinasi” (SK §1 129). Emme pääse tarttumaan Itseksi tulemisen käsitteeseen Nietzschen alkutuotannon kautta, mutta se virittää meihin epäuskoa sitä kohtaan, että mitä Itseksi tuleminen voisi olla. Sen verran kuitenkin opimme, että Itseksi tulemiseen liittyy siis ennen kaikkea tietoiseksi tulemistä siitä sattumanvaraisuudesta, jonka kautta oma ”valheellinen itse” maailmassa näyttäytyy, mutta tämän ”tiedon” lisäksi ei sen enempää. Vastausta on etsittävä muualta.

III

Iloisen Tieteen neljäs kirja on merkittävä ponnahduslauta *Zarathustran* tulkitsemiseen ja siinä esiintyy melkein kaikki Nietzschen filosofian keskeiset teemat.¹ Tämän johdosta teen siitä pidemmän luennan, koska koen, että nuo elementit ovat elimellinen osa Itseksi tulemisen tematiikkaa. Vähempikin tarkastelu riittäisi, mutta samalla luentani kautta yritän osoittaa, että Nietzschen aluksi irrallisilta ja erillisiltä vaikuttavat aforismit muodostavat usein eheitä kokonaisuuksia.

Iloisessa Tieteessä Nietzsche esittää lyhyissä aforismeissaan, että *Itseksi tuleminen* liittyy hyvin läheisesti *arvojen uudelleenarviointiin*. Ei ole sattumaa, että kolmannen kirjan lopussa olevat lyhyet aforismit ovat siihen asetetussa järjestyksessä, samalla Nietzsche johdattaa meidät neljännen kirjan keskeiseen sisältöön. Ensin Nietzsche tahtoo tuoda esiin, että ihmisen uskomukset ovat hänen kumoamattomia erehdyksiään (IT §265 146). Tämän jälkeen hän nostaa esiin, että ihminen, löytäessään korkean päämäärään itselleen, on hän silloin Jumalan asettamien ennakkoluulojen eli hyvän ja pahan tuolla puolen (IT §259 145, §267 147). Korkein ihmisen tehtävä on käydä ”yhtä haavaa korkeinta

¹ Neljäs kirja taas toimii johdatuksena *Zarathustraan* ja neljännessä kirjassa esiintyvät Nietzscheille keskeiset teemat, kuten pluralismi, sattuma, *amor fati*, ikuinen paluu, arvojen uudelleenarvottaminen, elämä taideteoksena, perspektiivi, hierarkia, hyvä, paha ja perinne. Nietzscheillä kaikki nuo teemat kietoutuvat yhteen Itseksi tulemisessa eli Nietzschen vastauksessa kysymykseen: mitä on ihminen? Tai pikemminkin kysymykseen: millainen ihmisen tulisi olla? Niiden kautta muovautuu maailman mieli eli yli-ihminen. Kirjassa esitetyt ovat myös Nietzschen suuria toiveita (IT §286 154). *Iloisen tieteen* vaikutusta *Zarathustraan* Nietzsche kuvasi *Ecce Homossa* (§1 106) seuraavasti: ”loin ’Iloisen tieteen’ myötävaikutuksella alun itse *Zarathustraan* sekä neljännen kirjan toiseksi viimeisessä kappaleessa esitetyn *Zarathustran* perusajatuksen”.

kärsimystään ja korkeinta toivoaan kohti” (IT §268 147). Päämäärä saavutetaan arvojen uudelleenarvottamisen kautta (IT §269 147). Tämä tapahtuu niin, että on tultava siksi, joka on (IT §269 147). Näin päämäärä saavutetaan ja ihminen vapautuu häpeästä (IT §275 147).

Nietzsche esittää, että Itseksi tuleminen käy yksilöllisen prosessin kautta. Jokaisen on luotava itselleen oma aurinko ja päämäärä, sillä kollektiivinen todellisuus valehtelee, ja sen tavoitteena on säilyttää sovinnasta ja alhaista elämää. Itseksi tuleminen on siis kamppailua kollektiivista todellisuutta vastaan, sillä tuo todellisuus vieraannuttaa yksilön omasta Itsestään. Vain tahtomalla Itsestä kumpuavaa tahtoa, sekä luomalla maailmaa tuon tahdon mukaisesti voi vieraantumisen ylittää. Maailmalle uskollinen yksilö luo oman hyvän ja pahansa.

Iloisen tieteen neljäs kirja lähtee liikkeelle kohtalon rakastamisesta ja siten uskosta siihen, että kaikki sattumat ovat lopulta omaksi parhaaksi ja eteen avautuva polku on tuntemattomuudessaankin lohdullinen, sillä menneisyys tekee meistä sen mitä olemme (IT §276 §277 §287.) *Amor fati* ja *Ikuinen paluu* kietoutuvat yhteen ja toimivat samalla lähtökohtana *arvojen uudelleenarvottamiselle*. Arvojen uudelleenarvottamisen tuloksena on yksilö, joka on sitä mitä hän on. Arvojen uudelleenarvottaminen mahdollistaa siis *Itseksi tulemisen*. Itseksi tulemista arvojen uudelleenarvioimisen kautta, Nietzsche kuvaa seuraavin sanankääntein:

”Olla kerrassaan jonkin korkean tunteen ihminen, yhden ainoan suuren mielialan ruumiillistuma—se on ollut toistaiseksi vain unelma ja viehättävä mahdollisuus: historia ei vielä tarjoa meille siitä ainoatakaan varmaa esimerkkiä. Siitä huolimatta se voisi kerran synnyttää sellaisiakin ihmisiä—sitten, kun on luotu ja säädetty joukko suotuisia edellytyksiä, joita ei onnellisinkaan sattuma voisi vieritellä yhteen. Näiden tulevaisten sielujen tavallinen tila olisi kenties juuri se, mikä on tähän mennessä silloin tällöin ilmennyt meidän sieluissamme pelottavalta tuntuvana poikkeuksena: lakkaamaton liike korkeuden ja syvyyden välillä sekä korkean ja syvän tunne, alinomainen ’kuin portaita ylös’ ja samalla ’kuin lepo pilvien päällä’. (IT §288 154; vrt. WP §978, §979.)

Muistamme, että elämän myöntö tapahtuu parhaiten kun ihminen on suppean perspektiivin ohjauksessa. Ihminen on sairas eläin, koska hänellä on lukuisia erilaisia perspektiivejä, jotka eivät palvele tiettyä päämäärää. Sairaus on liikettä korkeuden ja syvyyden välillä, mutta Nietzsche uskoo tai haluaa ainakin arvojen uudelleenarvottamisen kautta tehdä sen mahdolliseksi, että oma olemus löytyy vapautumalla liiasta ”järjellisydestä” eli tanssimalla, jolloin ihminen kävelee useita portaita pitkin ylös omaan

Itseensä ja päätyy lepäämään pilvien päälle paistattelemaan omassa auringossaan.¹ Päästäkseen aurinkoon täytyy Nietzsche mukaan ihmisen olla ”samanaikaisesti *dekadentti* ja *alku*” (EH §1 15). Alku on kun ihminen päästää irti yrityksestä hallita ja systematisoida maailmaa. Alku luo sisäisen auringon, aurinko tarjoaa suunnan ja valinta käy rakkaudesta aurinkoon. ”Myös pahan, myös onnettoman, myös poikkeus-ihmisen pitää saada oma filosofiansa, oma hyvä oikeutensa, oma päivänpaisteensa” (IT §289 155; vrt. EJ §45 102—104; WP §736—§740).

Seuraava aforismi (IT §290 155; ks. myös AA §560) on yleisesti lainattu ja herättää mielenkiintoa. Siinä Nietzsche tarkastelee yksilöä ja elämää taideteoksena. Sitä edeltää lyhyt aforismi 284, jossa skeptikon (pluralisti) ongelma heijastuu epäuskona omaan itseensä. Elämä taideteoksena on spekulatio skeptikon kukistamiseksi.

””Luoda tyyliä’ luonteeseensa—suuri ja harvinainen taide! Sitä harjoittaa se, joka näkee kaikki oman luontonsa tarjoamat voimat ja heikkoudet ja sovittaa ne sitten taiteelliseen suunnitelmaan, kunnes jokainen kohta näkyy taiteena ja järkenä ja heikkouskin vielä viehättää silmää. Tähän on tuotu suuri määrä toista luontoa, tuosta viety pois kappale ensimmäistä luontoa: kummallakin kerralla pitkän harjoituksen ja jokapäiväisen työn avulla (...) Viimein, kun teos on valmis, käy ilmi, että suurta ja pientä on vallinnut ja muovannut muotoon saman maun pakko: onko maku ollut hyvä tai huono, merkitsee vähemmän kuin luullaan,—riittää, kun se on maku! Sellaisessa täyttymyksessä, sellaisessa sidonnaisuudessa ja täydellisyydessä oman lakinsa alla nauttivat hienointa iloansa väkevät, vallanhimoiset ihmiset; heidän valtavan tahtomisensa intohimo keventyy aina, kun he katselevat tyyliteltyä luontoa, lannistettua ja palvelee luontoa; silloinkaan, kun heidän on rakennettava palatseja ja suunniteltava puutarhoja, he eivät mielellään jätä luontoa vapaaksi.”

Nietzsche antaa siis olettaa, että ihminen voi sittenkin tavoittaa puhtaana cogitona oman luontonsa ja muodostaa affekteista sommitelman, joka hierarkiansa ansiosta mahdollistaa perspektiivisen toiminnan ja oman auringon, uudenlaisen luonteen (AA §560). Muovaaminen tapahtuu pakottamalla muoto moninaisuuden päälle. Se tapahtuu ehdollistamisen eli ’pitkän harjoituksen ja jokapäiväisen työn avulla’. Ihminen tarvitsee oman maun, sillä hänen pitää tietää mitä hän elämältään toivoo ja tahtoo pystyäköön toimimaan maailmassa. Maun omaava ihminen sulkee silmänsä moninaisuudelta ja asettaa puutarhurin tapaan luontonsa siihen järjestykseen, mitä kautta oleminen tuntuu kaikista

¹ *Zarathustrassa (painavuuden hengestä)* Nietzsche antaa olettaa, että ikuinen paluu ja yli-ihminen ovat totuus eli maku, johon Nietzsche lopulta päätyy, mutta vasta itsereflektion kautta. ”Auf vielerlei Weg und Weise kam ich zu meiner Wahrheit; nicht auf Einer Leiter stieg ich zur Höhe, wo mein Auge in meine Ferne schweift.” Hollon suomennoksesta on jäänyt Einer suomentamatta.

Samalla Nietzsche jatkaa ja kysyy lukijan makua ja painottaa, että jokaisen on löydettävä oma tiensä. Nietzsche ei häpeile sitä, että ikuinen paluu ja yli-ihminen ovat hänen oma makunsa ja uskomuksensa, mutta tyrää kaikki ne, jotka tulevat häneltä kysymään mitä tietä pitkin heidän tulisi kulkea. Nietzsche tahtoo opettaa, että elämä on kuin taideteos, jossa jokainen muovaa oman makunsa.

mielekkäimmältä. Tämä koskee kuitenkin vain vahvoja tahtoja eli tahtoa valtaan, jolloin ihmisen tahto yhtyy maailman tahtoon eli tahto valtaan ja ihminen on samalla taideteoksen ”subjekti ja objekti” (TS osa 5 52), jonka tietoisuuden peili heijastaa muotoa luovia voimia. Vain suuret ihmiset ”pakottavat järjestyksen ja valinnan tehtävien ja impressioiden moninaisuuteen” (AA §548). Heikot luonteet (Charaktere) sen sijaan nojautuvat Dionysokseen, jolloin luonto jätetään *vapaaksi* ja elämä on kosketuksissa alkuperäiseen luonnon yhtenäisyyteen, jolloin ihminen on hänen kauttaan puhuvien voimien välikappale (TS osa 1 37; IT §290 156). Dionyysisen huumaantumisen tavoitteena on kuitenkin sama päämäärä eli voimakkaammaksi ja sitä kautta kauniiksi, eheäksi ja harmoniseksi tuleminen, jolloin mielihyvä on voiman kasvun kokemista. Sen sijaan rumuus, joka on taiteelle vastakkainen masentuneisuuden ilmaus (WP §809), merkitsee dekadenssia, jolloin organisoivat voimat eivät kykene muovaamaan taideteosta. (WP §800.)

Elämä taideteoksena on Itseksi tulemisessa keskeisellä sijalla. Tällöin ihmisestä muovautuu olento, jolla on maku ja tahto ja samalla hän voi luvata ja kantaa vastuuta itselle merkityksellisistä asioista. Tässä kohtaa ekskursio teokseen *Moraalin alkuperästä* on paikallaan. Muistamme, että tietoisuuden alkuperä piilee siinä kun vaistot, jotka ennen purkautuivat ulospäin kääntyvät sisäänpäin. Tämä ihmisen sisäinen maailma, joka ”oli alkujaan ohut kuin kahden kelmun väliin puristunut, on pakahtunut ja auennut, tullut syvemmäksi, leveäksi, korkeaksi sitä mukaa kuin ihmisen purkautuminen ulospäin on estynyt”. Nyt tämä julmuuden ja väkivallan vaisto on muovannut eläimen, jolle on syntynyt ”tahdon muisti” siis kyky antaa lupauksia. Oman elämän taiteilija voi käyttää tätä muistia apuvälineenään ja muokata itselleen tyylin ja maun. Tällöin ”salainen väkivaltaisuus itseään kohtaan, taiteilijan julmuus, halu muotoilla itseään niin kuin jotakin raskasta vastahakoista passiivista ainesta, polttaa itseensä tahto, kritiikki, ristiriita, ylenkatse, kieltö, itsensä kanssa sopuisan-eripuraisen sielun oudon pelottava ja nautinnollinen työ” mahdollistaa sen, että ihminen pakottaa, määrää ja muotoilee sisäisen maailmansa taiteelliseksi luomukseksi, jolla on tahto (MA §18 81). Tämän väärentämisen, supistamisen ja ahdistamisen tuloksena yksilö muistaa sen mikä on tärkeintä, ylenkatsoo ja unohtaa sen millä ei ole itselle merkitystä. Kaiken lähtökohtana kuitenkin on, että yksilöstä tulee se mitä hän on, vain ja ainoastaan aktiivisen *tekemisen* ja *ehdollistamisen* eli pitkällisen harjoituksen ja jokapäiväisen työn avulla.¹

¹ Arendt (2002, 180—181) painottaa toiminnan ja tekemisen ensisijaisuutta vastauksena kysymykseen, ”kuka sinä olet?” Toiminta ja puheakti luovat minuuden. ”Toimija paljastuu puheessa ja toiminnassa.” Toiminta

Nietzsche tahtoo korostaa, että ”ihmisessä ovat *luoja* ja *luomus* yhdessä”. Opimme jo, että voimakkuuteen tarvitaan pakkoa ja kärsimyksen jalostavaa vaikutusta. Näin ollen, koska ”ihmisessä on ainetta, katkelmaa, yltäkyläisyyttä, savea, lokaa, mielettömyyttä, kaaosta; mutta myös luojaa, muovaajaa, vasaran-kovuutta, katselijan-jumalaisuutta ja seitsemättä päivää” niin tämä moninaisuus on saatava luomukseksi. Nietzscheille vain ehdollistaminen luo muodon ja sääli ja myötäkärsimys ovat heikkoja varten, sillä heidän myötäkärsimys ”kohdistuu ’luomukseen ihmisessä’, siihen, mikä on pakotettava muotoon, murrettava, taottava, revittävä, poltettava, hehkutettava, puhdistettava, – siihen, minkä *välttämättömästi* täytyy kärsiä ja pitää kärsiä.” (HP §225 129—130.)

Zarathustra opettaa, että ”elävä on aina kuuliaista” ja ”sitä käsketään, joka ei kykene olemaan kuuliainen itsellensä”, mutta ”käskeminen on vaikeampaa kuin kuuliaisuus”, sillä ”käskiessään elävä aina uskaltautuu itse alttiiksi. Niin vielä silloin, se kun käskää itseänsä: vielä silloinkin sen täytyy hyvittää käskemisensä. Oman lakinsa tuomariksi ja kostajaksi ja uhriksi sen täytyy tulla.” (*Z Itsensä-voittamisesta.*)

Nietzscheille alkuperäinen ero sijaitsee jo ontologisella tasolla. Elämä on käskemistä ja tottelemista. Elämä tapahtuu ajassa, jolloin valinta merkitsee valitsematta jättämistä. Identiteetti merkitsee eroa. Aina on alistaja ja alistettu. Alistaminen on kuitenkin elämän ehto. Alistaminen voi tuntua uhraamiselta, mutta vielä enemmän Nietzscheille on kyse dionyysisestä yltäkyläisyydestä johtuvasta tuhlaavuudesta. ”Mitä minä uhraisinkaan! Minä tuhlaan, mitä minulle lahjoitetaan, minä tuhatkätinen tuhlaaja: kuinka saisinkaan sanoa sitä – uhraamiseksi!” (*Z Hunaja-uhri.*)

Moninaisuuden meri merkitsee luomisen tuskaa. Siellä missä on elämää on tahtoa valtaan. Nietzscheille muoto luodaan moninaisuuteen tavoilla, jotka iskostavat jäljet muistiin niin tiukasti, ettei ihminen menetä tasapainoaan missään tilanteessa. Nietzschen taiteellinen luomus on lopulta olento, joka on vankka kuin kallio. Hän voi luvata ja kantaa varmasti myös vastuunsa. Salaman luomuksesta tekee pohjaton varmuus Itsestä eli perustasta, jolloin luomus tietää mitä hän tahtoo ja tekee mitä tahto tahtoo. Freudiin viitaten voidaan taiteellinen yli-ihmisluomus nähdä olentona, joka on rakentanut itselleen uuden reaktiivisista voimista vapaan yliminän.

taas rakentuu narratiivien varaan. Nietzscheiltä narratiivista käsitystä identiteetin rakentumisesta on vaikea kaivaa. Ihminen luodaan muotoon kurilla, pakolla ja sublimaatiolla.

”Tunteiden ylittäminen? —Ei, jos sillä tarkoitetaan niiden heikennyttämistä ja poistamista. Mutta alistaa ne palvelukseen: mikä voi myös tarkoittaa niiden asettamista tyrannian alle (ei ainoastaan yksilönä, vaan yhteisönä, rotuna, jne.). Viimeinkin niille on suotu jälleen vapaus: ne rakastavat meitä hyvinä palvelijoina ja menevät vapaaehtoisesti sinne mikä palvelee meitä parhaiten.” (WP §384.)¹

Nietzsche kaipaa hallitsevia ja jopa tyrannisoivia voimia, koska moninaisuus halvaannuttaa. Vapaa henki Nietzsche kärsii sijattomuudesta. Sijattomalle ihmiselle, jopa vankila näyttyy turvallisempaan paikkana, kuin vapaa maailma. Vankilassa on rytmi ja järjestys ja ihminen nukkuu yönsä rauhallisesti selkää seinää vasten. Vankilassa ihmisellä on sija ja paikka. (Z 240.)

Luonto on moninainen ja elämää ohjaa moninaiset tarpeet, toiveet ja vietit. Jokainen kulttuuri kuitenkin luo yhtenäisyyttä monimuotoisuudesta tai sokraattista moninaisuuden yhtenäisyyttä. Nietzsche kokee sivistyneen, alykkään ja sokraattisen ajattelutavan ohjaavan valintojamme, että yhteinen elämä olisi mahdollista, hyödyllistä ja vaivatonta, suorastaa utilitaarisen englantilaista (ks. WP §930). Nietzsche ei halua olla missään tekemisissä moisen kanssa. *”Ei ihminen pyri onneen, niin tekee vain englantilainen”* (EJ §12 10). Nietzsche tahtoo vapauttaa sivistyksen pakkopaidan alta erilaiset pyrkimykset ja vaateet vapaaksi, silläkin uhalla, että se merkitsee antagonistista kamppailua ja sotaa erilaisten aurinkojen, uskomusten ja moraalien välillä, mutta lopulta aristokraattinen kulttuuri voisi voittaa (WP §936). Vasta aristokraattinen kulttuuri mahdollistaa suuret päämäärät, joita ihminen voi tavoitella.

Nietzschen ahdistus ja levoton mieli käy ilmi aforismista (IT 295), jossa hän ilmaisee lohtunsa ikuisen paluun ajatuksesta. Se kertoo Nietzschen levottomuudesta asettua paikoilleen oli paikoilleen asettuminen sitten virka, asunto taikka mikä muu tahansa, joka totuttaa vallitsevaan ilmapiiriin.² Samalla Nietzsche kuitenkin tasapainoilee pienien tottumuksien kanssa, jotka opettavat näkemään asioita yhä uusista näkökulmista ja jotka tuovat ikuisen paluun kautta lohtua ja sen kanssa, että *”todella kauhistuttava olisi minusta kuitenkin elämä aivan ilman tottumuksia, elämä, joka vaatii lakkaamatta improvisaatiota:—se olisi minun maanpakoni ja Siperiani.”* (IT §295 159—160.)

¹ Tässä jälleen kohtaamme yhden Nietzschen ajattelun paradokseista. Nietzsche tahtoo vapauttaa ihmisen kuristavasta yliminästä ja muuntaa toiminnan aktiiviseksi Itsen toteuttamiseksi. Taideteoksessa ihminen on kuitenkin luonut Itsen yliminänsä mukaiseksi.

² Tulkitsen tämän aforismin Nietzschen henkilön kautta. Aforismi etenee minä muodossa ja siitä heijastuu Nietzschen elämänvaiheet. Monet sairaudet vapauttivat Nietzschen hoitamasta yleisiä professuuriin tai opettamiseen liittyviä velvollisuuksia. Samalla yhdyin Salomaan (2000, 24) toteamukseen, että Nietzschen mielipiteet ja vakaumukset *”perustuivat hänen syvimpiin tunteisiinsa ja elämyksiinsä, joten ne eivät olleet helposti vaihdettavissa”*. Samalla kuitenkin Nietzsche *”oli alituisesti etsivä henki, joka ei tyytynyt mihinkään saavutettuun, vaan pyrki yhä pidemmälle.”*

Nietzsche tasapainoilee myönnön ja moninaisuuden välillä. Hänen ongelmana on yhä uudestaan sitoutuminen valintaan ja sen myöntöön. Nietzsche ei ole olemassa kotia missään, vaan hänen levoton sielunsa on pakotettu matkustamaan uusille maille ja paikkakunnille. Vapaana henkenä oleminen käy raskaaksi, mutta tieto siitä, ettei maailmassa ole transendentiaalista totuutta ja se, että kristillinen maailma ja kulttuuri lepäävät alhaisella ja nihilistisellä arvopohjalla, muistuttaen ihmistä omasta sijattomuudestaan, saavat Nietzschen vaeltamaan. Itsestä on vaikeaa muokata väkevä ja ”luonnonmukainen” taideteos, kun koko kulttuuri on sitä vastaan. Elämästä pitäisi olla ”totuus”, mutta moderni ihminen meni ja tappoi Jumalan (WP §451). Koti-ikävä painaa, mutta Nietzsche laskeekin toivonsa tulevaisuuden ihmisen eli yli-ihmisen varaan (MA §24 89—91).

Iloisen tieteen aforismi 335 tarjoaa meille erityisen hyvän tartuntapinnan Itseksi tulemiseen. Aforismi alkaa: ”[k]uinka moni ihminen osaakaan huomioida? Ja kuinka monet niistä harvoista, jotka osaavat,—huomioivat itsensä? ’Jokainen on itselleen kaukaisin’—tämän tietävät kaikki munaskuiden tutkijat, ikäväkseen; ja lause ’tunne itsesi!’ on, jonkun jumalan suussa ja ihmisille tarkoitettuna, melkein ilkeyttä. Mutta *että* itsensähuomiointi on niin epätoivoinen tehtävä, tätä ei osoita mikään muu selvemmin kuin se, miten *melkein kuka tahansa* puhuu moraalisen teon olemuksesta, tuo nopea, karkäs, vakuuttunut, kielas tapa sekä siihen kuuluvat katseet, hymyilyt ja palvelushaluisen innon ilmeet!” Yksilöllä on aina takanaan oma historiansa eli tavat ja tottumukset, jotka ohjaavat yksilön tapaa jäsentää maailmaa ja ohjaavat hänen valintojaan. Kulttuuri ja perinne muovaavat yksilölle omantunnon, jonka mukaisesti hän oppii näkemään toiset asiat merkityksellisinä, arvokkaina ja sen vuoksi tavoittelemisen arvoisina. Nietzsche maailma, joka ihmistä liikuttaa, on aina kulttuurin luomus, mutta mitä silloin on moraalit?

Nietzsche tahtoo, että yksilö kaivaa oman valheellisen itsen eli sosiaalisesti rakentuneen omantunnon takaa todellisen Itsen, joka tottelee sisältä kumpuavaa tahtoa. Moraali on Nietzscheille valhe, koska Jumalan kuoleman seurauksena olemme vapautettuja tavoittelemaan päämääriä, jotka nousevat kristillissosiaalisesta huonosta omastatunnosta rakentuneen reaktiivisen minän yläpuolelle. Kristillinen perinne opettaa tietoa reaktiivisesta minästä, mutta Nietzsche jahtaa tietoisuutta älyllisestä omastatunnosta. ”Omastatunnosta ’omantuntosi’ takana? Arvostelmallasi ’niin on oikein’ on esihistoriansa vieteissäsi, mieltymyksissäsi, vastenmielisyyksissäsi, kokemuksissasi ja ei-

kokemuksissasi¹; 'kuinka se on siellä syntynyt?' täytyy sinun kysyä, ja sitten vielä: 'mikä minua oikeastaan ajaa sitä kuuntelemaan?'" (IT §335 180.)

Filosofilla täytyy siis olla omatunto omantunnon takana, korvat korvien takana, jotka ottavat selkoa siitä miten ihanteita valmistetaan ja millaista elämänmuotoa nuo ihanteet edistävät. Kaikki universaalit moraalivaateet menevät genealogian myötä romukoppaan. Jokainen yleinen laki ja vaatimus ilmentää Nietzschen mukaan lainlaatijan itsekkyyttä, sillä jokainen arvostelma nojaa näkökulmaan, joka omaa oman historian ja henkilökohtaisen tahdon, joilla ei ole muuta perustaa kuin erheelliset uskomukset. Historia voidaan jäljittää sen syntysijoille asti ja huomaamme, että historian tuntemuksen avulla kaikki ihanteet voidaan murskata, sillä tietoisuus on aina väärää tietoisuutta ja 'me olemme luoneet maailman mikä ihmistä liikuttaa'.

Itseksi tulemisen tiellä olemme vasta kuitenkin taipaleen alussa. Nietzscheille Itseksi tuleminen vaatii, että yksilö luo oman ihanteen, joka kumpuaa Itsestä. Olemme kaikki erilaisia ihmisiä erilaisine ominaisuuksinemme ja tämän seurauksena oma ihanne,

"ei voisi milloinkaan olla jonkun toisen, vielä vähemmän kaikkien, kaikkien ihanne! - - Joka ajattelee vielä: 'niin täytyisi tässä tapauksessa jokaisen toimia', se ei ole päässyt etenemään viittä askelta itsensä tuntemisen tiellä: muuten hän tietäisi, ettei ole eikä voi olla yhtäläisiä tekoja—että jokainen tehty teko on tehty aivan ainoalaatuisella ja toistumattomalla tavalla, ja että niin on oleva jokaisen tulevaisen teon laita, että kaikki toiminnan ohjeet koskevat vain karkeata pintapuolta (...) ettemme milloinkaan voi *todistaa* käsityksiämme 'hyvästä', 'jalosta', 'suuresta' teoillamme, koska jokainen teko on tiedolla tavoittamaton,—että mielipiteemme, arvostuksemme ja hyväntaulumme epäilemättä kuuluvat tekojemme koneiston tärkeimpiin pontimiin, mutta ettei niiden mekaniikan lakia voida osoittaa ainoassakaan yksityisessä tapauksessa. *Rajoittukaamme* siis mielipiteidemme ja arvostustemme puhdistamiseen sekä *uusien hyvän-taulujen luomiseen*:—'tekojemme moraalista arvoa' älkäämme enää pohtiko! (...) *me tahdomme tulla niiksi, joita olemme*, uusiksi, ainoalaatuisiksi, verrattomiksi, itselleenlakialaativiksi, itseänsä-luoviksi! Ja sitä varten meidän täytyy olla *fysiikkoja* voidaksemme olla *luovia* mainitussa merkityksessä—kun taas kaikki tähänastiset arvostukset ja ihanteet ovat perustuneet siihen, ettei *ole tunnettu* fysiikkaa tai että on oltu *ristiriidassa* sen kanssa. Siitä syystä: eläköön fysiikka! Ja vielä enemmän eläköön se, mikä *pakottaa* meidät fysiikkaan,—meidän rehellisyytemme!" (IT §335.)

Itseksi tuleminen vaatii siis moraaliarvostelmien sivuuttamista. Jokainen luova tahto luo maailmaa moraalien kehyksen ulkopuolelta. Jokainen tahto, joka tyytyy toimimaan moraalisen maailman sisäpuolella kärsii vieraantumisesta ja pahenevasta kotikävästä, sillä hän ei ole oma Itsensä. Tai jos hän toimii tahtonsa mukaisesti, käy niin, että

¹ Ei-kokemuksella Nietzschen voidaan nähdä viittaavan ajatteluun, joka ei ole tietoista, vaan se on muodostunut ehdollistamisen seurauksena vaistoksi ja luonnoksi. "Kaikkein suurin osa henkistä toimintaamme tapahtuu meidän tietämättämme, tuntemattamme" (IT §333 179). Nietzscheille kaikki kokemus ei ole käsitteellistä, vaan 'luontomme' on kaiken käsitteellistämisen taustalla.

”meidän kesy, keskinkertainen kuohittu yhteiskuntamme on se, jossa luonnonläheinen ihminen, joka tulee vuorilta taikka meriltä seikkailemasta, rappeutuu väkisinkin rikolliseksi” (EJ §45 102). Itseksi tulemiseen liittyy siis luova toiminta, jossa mielekkyys astuu maailmaan oman Itsen toteutumisesta. Jokainen tekomme on tiedolla tavoittamaton ja tietomme siitä tavoittaa vain karkean pintapuolen, koska ei ole olemassa olemista/oliota/subjektia/tekijää, vaan on olemassa ainoastaan vaikutuksia ja seuraamuksia, joita ei voi palauttaa subjektiin, vaan tekojemme koneistoon, joka on riippuvainen paljolti muista vaikutteista kuin käsityksestämme hyvästä ja pahasta.¹ Ei ole syytä pohtia tekojemme moraalista arvoa sillä näin tehdessämme nojaamme olemattomiin realiteetteihin. Emme voi moraalisessa mielessä ylistää emmekä syyttää ketään, koska tekojemme koneisto on osa luontoa ja välttämättömyyttä eli tahtoa valtaan (II §107).^{xlvi} Todellisuudessa tahto valtaan tulkitsee maailmaa ja tekee päätökset puolestamme. Kaikki tekomme ja toimintamme ovat puhtaasti yksilöllisiä eikä kieli voi koskaan tavoittaa tekojemme ainutlaatuisuutta. Vähän niin kuin ei ole koskaan kahta ihan samanlaista lehteä, mutta kutsumme silti kaikkia ”lehtiä” lehdeksi, ei voi koskaan olla yhtäläisiä tekoja, sillä jokainen tekomme on puhtaasti persoonallinen.^{xlvii} Jokainen liike ja päämäärä on elämän ilmausta, jonka kautta heijastuu kaikkea elämää ohjaava tahto valtaan, joka valtaa sille kuuluvan tilan.

Itse on siis jotain mitä ei voi toteuttaa, vaan se toteutuu elämää myöntävänä voimana, jos sillä ei ole moraalin kahletta, joka sitä kuristaa. Moraalin maailma asettuu näin ollen tahdon valtaan maailmaa vastaan. Moraali tekee hallaa ontologialle, ’siitä syystä: eläköön fysiikka!’ Fysiikalla Nietzsche eittämättä viittaa vielä tässä vaiheessa ilman käsitettä olevaan tahtoon valtaan ja mahdollisesti myös ikuiseen paluuseen voimien ikuisena kiertona². Nietzsche löysi fysiikan, jota ei aiemmin tunnettu. Fysiikka on

¹ Nykyfilosofista esim. Gilles Deleuze nojaa Nietzschen käsitykseen ihmisestä koneistona. Tiedostamaton on tehdas ja koneisto, ’joka tuottaa niin henkilöyden kuin henkilön halun kohteetkin.’ Ks. esim. *Anti-Oidipus*.

² Neljännessä kirjassa Nietzsche tuo esiin ikuisen paluun ajatuksen useaan otteeseen, joten voidaan olettaa, että fysiikka viittaisi myös tässä yhteydessä siihen. Jälkeenjääneissä kirjoituksissa Nietzsche esittää, että ikuinen paluu ”on *tieteellisin* kaikista mahdollisista hypoteeseista (WP §55 36.) ”Tieteellä” Nietzschen täytyy tarkoittaa ”objektiivista” ja sillä edelleen ”fyysistä” (Nehamas 1985, 144 lainaa Kaufmannia.). Toisaalta Nehamas (1985, 144—145) esittää, että Nietzsche viittaisi ainakin jälkeenjääneiden kirjoitusten 55 pykälässä tieteellä siihen, että maailmalla ei ole teleologista päätepistettä ja olen Nehamasin kanssa asiasta samaa mieltä. Nehamas ei kuitenkaan ota huomioon sitä, että koska maailmalla ei ole teleologista päätepistettä, niin Nietzschen mukaan, vaikkakin erheellisesti, se tarkoittaa, että maailma uusintaa ja toistaa itseään ikuisesti. Eli siis, jos maailmalla ei ole teleologista päätepistettä, niin ikuinen paluu. Fysiikka viittaisi näin ollen ikuiseen paluuseen.

Fysiikalla Nietzsche voi viitata siihen, että se kertoo meille maailman rakenteesta ja ihmisen osasta tuota maailmaa, jolloin ihmiskeskeinen ajattelutapa joutuu ahdinkoon, kuten myös uskomme autonomiseen

maailmaa liikuttava ja luova tahto eli tahto valtaan. Luonto sitä vastoin on ollut ihmistä kohtaan saita kun ei ole sallinut ihmisten loistaa, ”toisen enemmän, toisen vähemmän, aina oman sisäisen valovoimansa” eli sisältä kumpuavan tahdon valtaan mukaan (IT §336 182—183).

Mikä on siis tietoisuuden ja tiedostamattoman suhde Nietzscheillä? Voidaan todeta, että Nietzscheille Itse tuottaa minuutta, kun taas tietoisuus Itsestä ja maailmasta jäävät aina vajavaiseksi ja pintapuoliseksi yleistykseksi. Emme ymmärrä Itseämme, emmekä voi koskaan ymmärtääkään, sillä kellarissa, jossa halumme ja tahtomme tuottaa minuutta ja vaateita, käydään armotonta ja ankaraa taistelua siitä mitkä halut jäävät voitolle (AA §129). Elimistömme on hierarkkisesti rakennettu sikäli, että kellarin voittaja esittää vaateita, joista tulemme enemmän tai vähemmän tietoisiksi. Voitosta käydään taistelua, jossa maailmaa ohjaava tahto valtaan ja sitä kautta ihmisen herramainen tahto näyttävät perimmäisen luonteensa. Puhuessaan erilaisista ruoansulatushäiriöistä, Nietzsche viittaa tähän kamppailuun, jossa häiriöt ja oireet merkitsevät, että kamppailu ja mieli, joka sieltä kumpuaa, kärsii orjamaaisesta kiellosta. Orja kieltää mielen eli tahdon valtaan, joka kumpuaa syvyyksistä ja tämän vuoksi sairastaa. Nietzscheille orja kieltää Itsen ja sitä kautta myös minuuden ja minän, kärsii nihilismistä ja verhoaa koko rakennelman askeettisten arvojen alle. Yhteiskunta aiheuttaa masennusta. Herra sitä vastoin on iloinen ja terve. Herran tahto valtaan ilmentää elämän kohoamista korkeimpaan potentiaaliinsa.

Mitä on tietoisuus Nietzscheille? Helpointa on lähestyä asiaa Itsen kautta, sillä ilman Itseä tietoisuus ei ole mitään. Kaikki halumme, toiveemme ja tahtomme kumpuavat Itsestä. Tietoisuus sen sijaan on aina yksin ja onneton, koska maailmassa ei ole sille kotia tai paikkaa. Ihminen on sairas eläin, koska tietoisuus omaa historian, joka osoittaa sille, että meitä ohjaa moninaiset ja erilaiset voimat, jotka tahtovat toteuttaa Itseenä kauttamme. Näin tietoisuus ymmärtää historian tuntemuksen kautta, että yksilö ja ihminen omaa Itsessään vastakkaisia tahtoja ja pyrkimyksiä. Siinä missä eläin unohtaa ja suuntaa toimintansa yhä uuteen toimintoon, jota sen kautta puhuva tahto valtaan ilmentää, niin ihminen sairastaa *sivilisaation* tautia, joka saa yksilön häkeltymään, kiistämään ja epäilemään sisältä kumpuavia tarpeita, toiveita ja ihanteita. Mitä tietoisempi ja ”järkevämpi” ihminen on sitä enemmän hän kokee vierautta, sairautta, kodittomuutta ja

subjektiin. Tähän viittaisi teoksessa *Hyvän ja Pahan tuolla puolen* esiintyvät pohdinnat (erityisesti §12, §13, §14, §15), jotka antaisivat tukea näkemykselle siitä, että Nietzscheille fyysiikka poistaa maailmasta sen illusorisen luonteen ja jättää käsityksen voimasta, joka on tahtoa valtaan. Tahto valtaan ilmenee *Iloisessa tieteessä* muun muassa termillä (*machtgefühl* §13).

kärsii omasta Itsestä. Elämä taideteoksena aforismi kertoo meille kuitenkin, että tietoisuus voi ohjata ja vaikuttaa Itseen, koska sen tehtävänä on yhtä lailla mahdollistaa ihmisen selviäminen ja sopeuttaa Itseä ulkomaailmaan. Ihminen voisi näin ollen taivuttaa Itsen harmoniseksi kokonaisuudeksi, jossa lopputuloksena olisi oman maun omaava ihminen. Toisaalta Nietzsche antaa ymmärtää, että tietoisuuden luonne on aina reaktiivinen eli vastavaikutteinen, koska se ottaa ulkomaailman lähtökohdaksi toimintaa suunniteltaessa. Vasta ulkoinen ärsyke saa tietoisuuden heräämään ja reagoimaan. Äkkinäisesti tarkasteltuna nämä kaksi lähtökohtaa sisältävät ristiriidan, mutta kuten Nietzsche toteaa niin myös taideteoksen on saanut aikaan sisältä purkautunut maku eli tahto valtaan. Tietoisuus on näin katsottuna palvellut Itsen tarkoitusperiä. Tietoisuus tai omatunto eivät vaikuta, eivätkä luo arvoja (WP §294 166), vaan toistavat tahdon valtaan luoman *mielen* tarkoituksia.

Tietoisuus on vain Itsen jälkivesa, jonka alkuperäinen tarkoitus on ollut Itsen palveleminen. Etsiessään hyvää sinänsä, oikeudenmukaisuutta tai objektiivisuutta on tietoisuus erehtynyt omasta alkuperästään ja maailman rakenteesta perinpohjaisesti. Väärentäessään maailman ihminen tarvitsee näitä erheellisiä uskomuksia, kuten uskon subjektiin ja Jumalaan. Jumalan kuolema merkitsee tämän valheellisen maailman menettämistä ja sen mukana menee myös näennäinen maailma (EJ 29—30). Valhe säilytti kristillistä maailmaa ja tietoisuus sen valheellisuudesta saa kristityn kieltämään myös maailman, joka jää jäljelle. Tästä alkaa Nietzschen mukaan yli-ihmisten aikakausi, jotka eivät enää riko maailmaa vastaan. Heidän Itse ohjaa ja antaa omimmat ihanteet. Ihmisillä ei voi milloinkaan olla yhteisiä ihanteita, sillä Itsemme tuottamat teot ovat puhtaasti persoonallisia ja yksilöllisiä. Tietoisuus sen sijaan tarvelee, väärentää ja maalaa merkkejä maailmaan, joka pakenee kaikkia tietoisuuden yrityksiä ottaa maailmaa haltuun. Tietoisuus on näin ollen aina väärää tietoisuutta. Tämän ymmärtäessään ihminen sairastuu nihilismiin. Nietzscheille nihilismi on suoraa seurausta liialliseen tietoisuuteen sairastumisesta.

Aforismi 337 kertoo historian mahdollisuudesta elämälle. Historia on sekä hyödyllistä, että haitallista elämälle.¹ Aforismi nostaa esiin ihmisessä piilevän sisäisen meren. Historiallinen aisti on ihmisen sairaus, sillä se vainooa ihmistä nihilismin hahmossa. Historia on se, joka paljastaa ihmiselle kasvavan tiedon mielessä Jumalan

¹ Tämä unohtuu usein postmodernisteilta, joille kriittinen historian käsitys on ainoa, jonka he ymmärtävät. Kuten esimerkiksi Quentin Skinner (Palosen 2003, 25 mukaan) huomauttaa, historia on keino vapauttaa meidät absolutisoivien uskomusten vallasta ja tämän vuoksi Skinnerin mukaan historiaa tarvitaan, niin paljon kuin vain mahdollista. Pelkkä kritiikki ei myönnä yhtään valintaa. Kriittisyys voi kuitenkin vapauttaa ihmisen ahdistavan kulttuurin kahleista.

kuoleman ja pirstaloi perspektiivin. Päämäärä ja ihanteet luhistuvat Jumalan kuoleman seurauksena. Jos universaalihistoria ja ihmisen oma historia juontavat juurensa samasta lähteestä, paljastuu modernille ihmiselle hänen kokemuksellinen sairaus. Historian tutkimus tarjoaa välineitä tuon sairauden poissa pitämiselle, kun ihminen muistelee omaa nuoruuden terveyttään. Historiallinen aisti kuitenkin mahdollistaa uudenlaisen onnen ja tässä korostuu *Iloiselle tieteelle* ominainen tapa korostaa tietoa moninaisuudesta, jonka taustalta tahto valtaan paljastuu. *Iloinen tiede* on vapautta moraalista ja huonosta omastatunnosta sekä iloa moninaisuuden ymmärtämisestä onnena ja uutena inhimillisyytenä, jolloin ihminen on vapautettu tahdon valtaan maailmaan. Inhimillisyys on siinä, että tällöin ihminen on vihdoinkin vapautettu tavoittelemaan onnea ja onnettomuuttaan myötäkärsimyksen alta omasta tahdostaan valtaan (IT §338 184—186). Samalla ymmärrys historiasta toimii keinona ylittää vallitseva moraalitapa ja kulttuuri sillä sen avulla yksilö voi erottaa nykyisyyden Itsestään ”iholla, joka on vähintään kolmensadan vuoden vahvuinen” (IT §338 186)!

Nietzscherille totuus, viisaus ja elämä ovat kaikki yksi ja sama: ”nainen”. ”Nainen” kätkee sisäänsä kauneuden ja salaisuuden, joka viettelee Nietzscheä, muttei omaa mitään pysyvää luonnetta. Elämä on pelkkää muutosta ja kauneus tulee esiin ainoastaan, kun tahto valtaan toteuttaa maailmassa Itseänsä, sillä tahto valtaan on ”nainen”. Ne, jotka kieltäytyvät tästä totuudesta, Sokrateen tavoin, kieltäytyvät samalla elämästä ja kostavat sitä kohtaan. Koston henki on tahdon valtaan muoto, joka vihaa omaa olemustaan ja kostaa elämälle. Koston henki on pettynyt elämään ja kostaa tästä pettymyksestä kumpuavan kaunan ja vihan itseään tai muita kohtaan. Kristillisessä maailmassa koston henki on päässyt moraalien avulla hierarkian huipulle, käyttäen apunaan alhaista tietoisuutta. Koko kristillistä kulttuuria ohjaa tämä koston henki ja siitä on päästävä eroon. Vapautus tulee ikuisen paluun ajatuksen kautta ja siitä meille Nietzsche tahtoo kertoa *Zarathustrassaan*. (IT §339—§342 186—188.)

Kristillinen kulttuuri edustaa Nietzscheille nihilististä ja valheellista elämänmuotoa. Historian ansio on siinä, että voimme ylittää tuon nihilistisen elämänmuodon ja löytää historiasta sitä ohjaavan voiman, joka on Nietzscheille tahto valtaan. Ikuinen paluu vapauttaa tahdon valtaan nihilistisen ikeen alta.

Nietzsche tahtoo luoda tyystin uudenlaisia ihmisiä. Ihminen on historiallisen kehityksen tulos ja näin muovattavissa historian jatkuessa uudenlaiseksi. Juutalaiskristillinen maailma on luonut tuhansienvuosien aikana nihilistisen elämän. Koko psykologiamme makaa alhaisella lauma-vaistojen ohjaamalla pohjalla, jota siivittää kauna,

huono omatunto ja askeettisuus. Koston henki on saanut otteen ihmisestä ja sen vuoksi ihminen on jotain mikä pitää voittaa. Yli-ihminen on uusi ihminen, jolla on uusi ylhäisempi Itse alhaisen moraalisen minän tilalla. *Arvojen uudelleenarvioiminen* merkitsee tämän uuden Itsen löytämistä ja vapauttamista. Arvojen uudelleenarvioiminen merkitsee portaita, jotka vievät kohti uutta ihmisyyttä. Uusi ihminen on 'lepo pilvien päällä'. Yli-ihminen on 'yhden ainoan suuren mielialan ruumiillistuma'. *Itseksi tuleminen on siis uudenlaisen ihmisyyden löytämistä vallitsevan kulttuurin taustalta*. Tähän tarvitaan uusia arvoja. Miten arvot sitten laitetaan uusiksi?

IV

Teos *Moraalin alkuperästä* voidaan lukea tutkimuksena Itseksi tulemiseen. Teoksen ensimmäisessä aforismissa nousee esiin, että Itseksi tuleminen voi olla myös kollektiivinen prosessi. *Moraalin alkuperästä* voidaan lukea tällaisen prosessin sillan avaajana. Teos alkaa: ”Me emme tunne toisiamme, me tietävät, emme tunne itseämme: siihen on täysi syy. Me emme ole etsineet itseämme,—kuinka voisikaan sattua että me jonakin päivänä löytäisimme itsemme?” tämän jälkeen Nietzsche ruotii elämysten ja kokemusten roolia ja tuo esiin olemisen jatkuvaa tulemistä ilman olemiseksi pysäyttävää hetkeä. Jokainen kokemus on tulkintaa jostain pisteestä matkan varrella ja kuljettu polku ja elämykset näyttävät aina erilaisilta. Samoiten ymmärrämme kokemuksiamme vasta jälkeen päin, jos sittenkään. Ymmärryksemme jää aina vajavaiseksi. Historia uhkaa lamauttaa. Ensimmäisen aforismin lopuksi Nietzsche toteaa: ”Me näet jäämme välttämättä itsellemme vieraiksi, emme ymmärrä itseämme, meidän täytyy erehtyä itsestämme, meille kuuluu ikiajoiksi lause 'Jokainen on itselleen etäisin'—itseemme nähden me emme ole 'tietäviä'” (MA §1 5.)¹

Siinä missä edeltävä teos *Hyvän ja pahan tuolla puolen* toimii Nietzschen kritiikkinä vallitsevaa aikalaista elämää vastaan ja tarjoaa lopussa maalailua tulevan aikakauden uusista ihmisistä, jatkaa *Moraalin alkuperästä* samalla vallitsevan kulttuurin

¹ Vastaavanlainen kohta (HP §281 187—188) ”Minä olen aina ajatellut vain huonosti itseäni, itsestäni, vain aivan harvinaisissa tapauksissa, vain pakosta, aina ilman 'asiallista' halua, valmiina uhrautumaan pois 'itsestäni', milloinkaan uskomatta tulokseen, koska suhtaudun itsetuntemuksen *mahdollisuuteen* auttamattoman epäluuloisesti, mikä on johtanut minut niin pitkälle, että myös 'välittömän tiedon' käsite, jota teoreetikot rohkenevat käyttää, tuntuu minusta olevan *contradictio in adjecto*:—koko tämä tosiasia on melkein varmintä, mitä itsestäni tiedän. Minussa on varmaan jonkinlaista vastahakoisuutta *uskomaan* mitään varmaa itsestäni.—Piilekö siinä ehkä arvoitus? Todennäköisesti; mutta onneksi ei sellainen, joka olisi omien hampaitteni purtavaksi.—Kenties se ilmaisee lajin, johon kuulun?—Mutta ei minulle: niin minä kyllä haluankin olevan.—”

destruktion tiellä. Itseksi tuleminen on näin ollen myös kollektiivinen prosessi, jossa Nietzsche tahtoo osoittaa kristillisen maailman tukipilarit valheellisen tietoisuuden tuotoksiksi. Samalla Nietzsche tahtoo luoda pohjaa uusille arvoille, jota kautta ihminen voisi myöntää tahdon valtaan ja sitä kautta elämän kaikessa *inhimillisyydessään*.

Teoksessa Nietzsche käy läpi ylhäisen ja alhaisen moraalin eroja ja kuvaa näitä muun muassa seuraavin sanankääntein: ”Ylhäinen moraaliksi kasvaa aina esiin voitonriemuisesta itsensä myöntämisestä, orjamoraali taas suhtautuu alusta alkaen kielteisesti ’ulkopuoliseen’, ’toisenlaiseen’, ’ei-itseen’, ja *tämä* kielteisyys on sen luova teko.” Ja jatkaa, että ylhäinen arvostelutapa ”toimii ja kasvaa spontaanisti, omaehtoisesti, etsii vastakohtaansa vain suhtautuakseen vielä kiitollisemmin, vielä riemullisemmin—sen negatiivinen käsite ’alhainen’, ’halpa’, ’huono’ on vain jälkisyntyinen, kalpea kontrastikuva verrattuna sen positiiviseen, täysin elämällä ja intuitiolla kyllästettyyn peruskäsitteeseen ’me ylhäiset, me hyvät, me kauniit, me onnelliset!’” (MA §10 27—28.) Ylhäisen hyvän mittapuun sijaitsee Itsessä ja kaikki mikä on sitä vastaan on huonoa (MA §11 31).

Ylhäisyyteen kuuluu siis intuitiivinen Itsen myöntäminen. Herra ei näe itselleen vastakohtia, eikä joudu refleктоimaan oman toimintansa luonnetta, sillä se on aina positiivista, epähistoriallista ja elämää myöntävää. Ylhäinen olemistapa on yhteyksissä tänä päivänä tutuksi tulleeseen flow-käsitteeseen, jonka mukaisesti ihmisen käsitetään olevan onnellisimmillaan silloin kun hän on hukkunut omaan tekemiseensä. Ylhäinen Itseksi tuleminen on siis jotain ei-filosofista ymmärrystä. Ei-filosofinen viisaus ja ymmärrys ovat suurempaa ja viisaampaa kuin filosofinen ymmärrys. Pelkkä filosofinen ymmärrys, johtaa pluralistiseen tyhjiydessä pyörimiseen ja kieltoon. Näin ollen Deleuze voi todeta oppineensa Nietzscheiltä, että ”liika tieto tappaa filosofiasta sen, mikä on elävää” (Deleuze 2005, 79).

Ylhäinen ihminen myöntää Itsensä. ”Ylhäinen ihminen on omalle itselleen luottava ja avoin” (MA §10 29). Ylhäistä eli *aktiivista* ihmistä ohjaa plastiset *tiedottomat* vaistot (MA §10 29—30). Teoksissaan *Schopenhauer kasvattajana* ja *Iloinen tiede* Nietzsche osoittaa meille, että kulttuurin kautta tuntemaan opittu itse on valheellinen ja, että tämän ymmärtämiseen tarvitaan tietoa. *Moraalin alkuperästä* niin kuin kaikki *Zarathustran* jälkeiset teokset ovat yrityksiä paljastaa meille, miten olemme kietoutuneet valheellisen maailman valheelliseen ontologiaan. Nietzsche näyttää sanovan meille, että tuon tiedon jälkeen meidän tulee kuunnella *tiedottomia* vaistoja, jotka ilmaisevat Itsemme. Se on eräänlaista epä-älykkyyttä, mutta sellaisenaan elämää edistävää viisautta,

kun taas ylihistoriallinen toiminnasta pitäytyminen ja näennäinen kristillinen älykkyys nostavat nihilismin korkeimmaksi hyveekseen (vrt. MA §10 29—30; HH §1 18). Ylhäinen ihminen elää voimakkaiden tunteiden maailmassa ja tietää mitä tahtoo, koska ei ole antanut muistin, historian sekä kaunan turruttaa Itseänsä. Tärkeintä on, että kaunakin purkautuu ”niin nopeana reaktiona ettei se *myrkytä*” (MA §10 30). Näin herran Itse rakentuu puhtaasta Itsen myönnöstä, joka ”kasvaa spontaanisti, omaehtoisesti, etsii vastakohtansa vain suhtautuakseen vielä kiitollisemmin, vielä riemullisemmin” se tunnistaa intuitiivisesti itsensä ylhäisemmäksi (ibid. 28).

Nietzsche toteaa, että myös orja voi luoda arvoja, mutta niiden alkuperä piilee kostossa. Orjamoraali on kostoja elämälle, koska se ei heikkoudeltaan kykene saavuttamaan herrojen onnellisuutta. Kun koston henki pääsee valloilleen moraalien alueella, niin kaikista tulee onnettomia sairaita orjia. Orjan omatunto sitä vastoin on ”julmuuden vaisto, joka kääntyy ihmistä itseään vastaan tultuaan kykenemättömäksi purkautumaan ulospäin” (EH 128; MA §16 78). Askeettinen pappi vie lopulta koston päätökseen ja tahtoo mieluummin ei-mitään, kuin omaa tahtoansa. Askeetikon tietoisuus on lopulta tehnyt tehtävänsä. Askeetikko kieltää Itsensä eli minuuden ja samalla tulee kieltäneeksi maailman.

Yksilön identiteetti voi rakentua siis myös toisella tavalla. Reaktiivinen eli kaunainen orjan tai lampaan identiteetti rakentuu vastakkainasettelun kautta. Reaktiivinen itse rakentuu vasta ulkopuolisen, ei-itsen ja toisenlaisen kautta. Se päättelee, että koska ulkoinen ja toinen on ”paha”, niin jos minä en tee niin, niin minun täytyy olla ”hyvä”. Muistamme tämän jo käsitellessämme ”käänteistä raajarikkoa”. Hänen identiteettinsä rakentuu vastakkainasettelusta, jossa itse määräytyy vastakohtina. Toinen, ulkoinen tai vieras on silloin esimerkiksi ”homo”, ”itsekäs”, ”tyhmä” ja silloin se tarkoittaa, että orjan itse on ”hetero”, ”pyyteeton”, ”viisas” tai päinvastoin. Orja tarvitsee kuitenkin itselleen aina vastakohtan ja negaation, jota kautta se rakentaa oman identiteettinsä. Orja elää omasta kaunasta, kostosta ja vihasta erilaisuutta kohtaan. (MA I kirja.) Näin negatiiviset tunteet, kuten ”esimerkiksi viha ja halveksunta, ovat *primum mobile (ensimmäinen liikkeelle laittava syy)* kaikkien *kaunaisten* ideaalien taustalla” (WP §350 191).

Muistamme, että ihmiset ovat erilaisia: heikko- tai vahvatahtoisia. Vahvat tietävät mitä tahtovat ja luovat sitä kautta itselleen päämääriä, jotka ovat hyvän ja pahan tuolla puolen. Heikot eivät pysty myöntämään omaa päämäärää vaan ovat alistettuja vahvojen hallinnalle, mutta voivat löytää ilonsa siitä, jos kykenevät olemaan vahvempiensa funktioita, kuten muistamme Ariadnen ja Dionysoksen suhteesta. Nietzsche toteaa, että ”ei oudostuta, että karitsat ovat karsaita suurille petolinnuille, mutta sen vuoksi ei voi

paheksua suuria petolintuja siitä että ne noutavat pieniä karitsoja. (...) Vaatia väkevyydeltä ettei se saa ilmetä väkevyytenä, ettei se saa olla voittamisen ja vastusten ja voitonriemujen janoa, on yhtä mieletöntä kuin vaatia heikkoudelta että sen pitäisi ilmetä väkevyytenä. Tietty voiman määrä on juuri sellainen määrä viettiä, tahtoa, vaikutusta—oikeammin se ei mitään muuta olekaan kuin tätä viettymystä, tahtomista, vaikuttamista itseään, ja vain eksyttävä kieli (ja siihen kivettyneet järjen peruserhdykset), joka ymmärtää, ja ymmärtää väärin, kaiken vaikutuksen perustuvaksi johonkin vaikuttajaan, 'subjektiin', voi saada asian näyttämään toisenlaiselta." (MA §13 35—36.)

Muistamme, ettei Nietzscheillä ole olemassa subjektia tekojen takana, vaan elämää ohjaa metafyyminen tahto valtaan. On siis olemassa petolintuja ja karitsoja, joita ohjaa heikot ja vahvat tahdot valtaan, kun taas "subjekti" eli uskomus vapaasta tahdosta on tähän asti ollut maanpäällä paras heikkoja karitsoja säilyttävä uskonkappale. Nietzschen toimijan muodostaa kuitenkin hierarkkisesti järjestynyt ruumis, joka sulkee, unohtaa ja peittää ristiriitaisuudet ja myöntää toiminnan Itsestä, jolla on omatunto ja joka poikkeaa kristillisestä huonosta omastatunnosta, sillä se on vapaa myöntämään Itsensä. *Moraalin alkuperästä* tehtävänä on paljastaa historian tutkimuksen avulla kristillisen alhaisen ja huonon itsen alkuperä ja puhdistaa ihminen sellaisista ominaisuuksista kuin kauna, huono omatunto ja askeettisuus. Nietzsche tahtoo luoda uusia positiivisia identiteettejä ja uusia ihmisiä.¹

¹ Väärinkäsitysten välttämiseksi muutama sananen Nietzschen suhteesta Darwinin evoluutioteoriaan lienee paikallaan. Ensinnäkin Nietzsche ajattelee, että tahto valtaan muokkaa maailmaa jatkuvasti luomalla ja muotoilemalla vallitsevia voimia *mielteensä* mukaisiksi ja tahto valtaan ilmenee ainoastaan kohdatessaan vastustusta (WP §656 346). Nietzscheille tahto valtaan tulkitsee maailmaa ja täten orgaaninen prosessi on osa tahdon valtaan kasvupyrkimyksiä, jossa tahto valtaan ilmentää kasvupyrkimyksiään luomalla uusia organismeja valtaamisen ja komentamisen eli kamppailun kautta (WP §642—§643 342). Olemassaolo on taistelua, muttei kuitenkaan sellaista taistelua, kuin Darwin oletti sen olevan. Se ei ole hätätilasta johtuvaa taistelua kuten Darwin sen oletti, vaan yltykylläisyydessä tapahtuvaa kasvua ja laajentumista, jolloin valtaava olento tahtoo "purkaa voimaansa", ja joka joissain tapauksissa uhraa myös oman elämän itsensäilytyksen uhalla (IT §349 198—199; HP §13 18; EJ §14 71; WP §650 344). Nietzsche kokee olevansa antidarwinisti, koska elämän ollessa kamppailua vallasta, niin se merkitsee "voimakkaiden, etuoikeutettujen, onnellisten poikkeuksien tappiota", jolloin "heikoista tulee yhä uudelleen väkevien valtiaita" (EJ §14 71). Laumavaisto voittaa yhä uudestaan dionyysiset vaistot ja tämän johdosta "sairas eläin" voittaa voimakkaammat ja vahvemmat yli-ihmiset. Darwinilainen evoluutio ei ole vahvimpien selviämistä vaan sopeutuvimpien selviämistä. Nietzsche sitä vastoin tahtoo, että arvojen uudelleenarvottamisen kautta "tulee vahvoja puolustaa heikkoja vastaan" (WP §685 364). Nietzscheille nykyihmistä on kasvatettu kaksituhatta vuotta totuuteen, joka on johtanut tieteelliseen ateismiin (IT §357 210—211). Samalla ihminen on koulittu ehdollistamisen kautta muistamaan, pitämään lupaukset ja potemaan huonoa omatuntoa (MA §3). "Me nykyajan ihmiset, me olemme vuosituhantisen omantunnon-vivisektion ja itseemme kohdistuvan eläinräkkäyksen perillisiä" (MA §24 89). Nietzsche tahtoo ehdollistaa uusia yli-ihmisiä, jotka murtautuvat laumavaiston alaisuudesta korkeampien vaistojen alueelle. Ihmisen 'edistys' ei ole Nietzscheille darwinismia, mutta se on evolutiivista. Edistys on "voimakkaammaksi tulemisen tunnetta", josta tahto kamppailuun ja voittoon versoo (WP §649).

”On yhä vielä aivan uusi ja vasta nyt ihmisen silmään hämöttävä tehtävä, *omaksua tietoa lihaksi ja vereksi* ja tehdä se vaistomaiseksi, – tehtävä, jonka näkevät ainoastaan ne, jotka ovat käsittäneet, että tähän asti vain *erehdyksemme* olivat muuntuneet lihaksemme ja vereksemme ja että koko tietoisuutemme kohdistuu erehdyksiin!” (IT §11 39.)

Uusia ihmisiä tehdään luomalla uusia vaistoja, toisia luontoja.¹ Uudet vaistot tapahtuvat uuden maailmanjäsenyyksen ja tiedon avulla, joiden tehtävänä on muuttaa arvot suotuisiksi tulevaisuuden ihmistä varten. (Ks. myös *Iloisen tieteen* aforismi 288 yllä.) Uusien ihmisten luonnissa ei ole kuitenkaan kyse ihmisen *parantamisesta*, vaan Itseksi tulemisesta ja samalla reaktiivisen tietoisuuden kahleesta vapautumisesta. Nietzschele nuoralla seisova ihminen seisoo kirjaimellisesti ”evoluution” nuoralla. Takana on eläin ja tulevaisuus kuuluu Nietzscheen unelmalle, yli-ihmiselle, jolle on syntynyt uusi korkeampi luonto. On selvää, että kulttuuri ja luonto ovat toisiinsa voimakkaasti kietoutuneita tekijöitä, koska luontoon voidaan luoda järjestystä kulttuurin avulla. Petolinnut ovat petolintuja, koska heidän luontonsa on rakennettu vankaksi ja he eivät aseta identiteettiään riskin alle, vaan muovaavat maailmaa näköisekseen.

Uusi ihminen eli yli-ihminen on maali ja päämäärä, joten arvojen uudelleenarvottaminen lähtee liikkeelle vallitsevan moraalien ja ontologian destruktiosta. Tämä destruktio tarvitaan, sillä Nietzsche on vakuuttunut siitä, että kun kristinusko käännetään moraalien kielelle, se tarkoittaa ”keskinkertaisuuden olevan arvokkaampia kuin poikkeusten; dekadentit muodot vielä enemmän kuin keskinkertaisuudet; ei-minkään tahdolla on yliote tahdosta elämään—ja yleistavoitteena on, niin kristillisin, budhalaisin,

¹ Mahtavan ekonomisesti jäsenetyssä esseessään *Friedrich Nietzsche* (2000, 54–55) J.E. Salomaa päätyy samaan lopputulokseen: ”Nietzsche käsittää tajuisen tietämisen vaikutuksen hämärän kohtalon voittamiseksi tapahtuvan siten, että sen tulokset tehdään vaistomaisiksi, tajuttomiksi tottumuksiksi.” Kaufmannin (1974, luvut 7 ja 8) sublimatio kuvaa samaa asiaa. Postmodernistit korostavat Honigin tapaan muodon luonnottomuutta. Identiteetin ollessa kyseessä sitä on mahdotonta muodostaa oikein. Tästä seuraa Honigin (1993) mukaan, ettei luontoa saa eikä tule pakottaa ennalta määrättyyn muotoon. Smith (1996, 134) säästää Honigia ja esittää, että Nietzscheen tehtävänä on vapauttaa filosofia modernista lainsäätäjän, manipulaattorin ja herran asemasta ja vapauttaa *praxis* omaan spontaanisuuteen (spontaneity) ja automiseen rytmiin. Nietzschele filosofin on täytynyt ensin olla ”kriitikko ja epäilijä ja dogmaatikko ja historioitsija sekä lisäksi runoilija ja keräilijä ja arvoitustenarvaaja ja moralisti ja näkijä ja ’vapaa henki’ ja melkein mikä hyvänsä (...) mutta nämä kaikki ovat vain hänen tehtävänsä ensimmäisiä ehtoja: itse tämä tehtävä vaatii jotain muuta, – se vaatii, että hänen tulee *luoda arvoja* (...) *varsinaiset filosofit ovat käskijöitä ja lainsäätäjiä*: he sanovat ’näin pitää olla! (...) Heidän ’tietämisensä’ on *luomista*, heidän luomisensa on lainsäädäntää, heidän totuudentahtonsa on – *tahtoa valtaan*. (HP §211 116–117.) Edelleen postmodernismi on lähtökohta. Maali on muovattu luonto. Smith katsoo, Connollyn ja Honigin tavoin, että muovaamisen taustalla on koston henki ja katkeruus, josta *spontaneity* vapauttaa. Nietzschele kyse ei ole koston, vaan taideteoksen muovaamisesta ja vaistojen ja halujen sublimatiosta filosofien määrittämien arvopäämäärien palvelukseen. Ei tahdosta luopuminen, kauna, kosto ja katkeruus. Ei hampaiden kiskominen irti, jottei niitä enää särkisi, kuten jo kävimme läpi, vaan vaistojen laittaminen palvelukseen. Vaistojen pakottaminen voittamalla itsensä. Nietzsche korostaa pakkoa ei atomien anarkiaa. Tahto valtaan versus dekadenssi.

schopenhauerilaisin termein: 'parempi olla *olematta* kuin olla' ” (WP §685 364). Nietzsche tahtoo sanoa, että petolintuja on suojeltava nihilistisiltä karitsoilta, jotta elämä voisi jatkua.

”Ihmisen suurena vaarana ovat *sairaalloiset: eivät* 'petoeläimet'. Jo alun pitäen epäonnistuneet, kukistetut, murrettu—juuri ne, juuri *heikommat* tarvelevät pahimmin elämää ihmisten keskuudessa, ne myrkyttävät ja horjuttavat vaarallisimmin luottamustamme elämään, ihmiseen, itseemme (...) Maan päällä pitäisi olla ylin näkökohta etteivät sairaita saa tehdä terveitä sairiksi (...) näkökohtaan kuuluu ennen kaikkea että terveet pysyvät *erillään* sairaita, ettei heidän tarvitse edes nähdä näitä, etteivät he luule olevansa sairaita (...) korkeamman ei pidä alentua alemman välineeksi, distanssin paatoksen (Pathos der distanz) *pitää* iänkaikkisesti erottaa myös tehtävät toisistaan! Onhan heidän olemassaolon oikeutensa, täyteläisesti soivan kellon etuoikeus epäsointiin, rikkinäiseen verraten tuhat kertaa suurempi: he yksin ovat tulevaisuuden *takaajia*, vain he ovat *vastuussa* ihmisen tulevaisuudesta.” (MA §14 119—122.)

V

Samaan aikaan *Moraalin alkuperästä* kanssa on työstetty myös *Iloisen tieteen* viides kirja. Kirja antaa johtolankoja *Moraalin alkuperän* ja *itseksi tulemisen* tulkitsemiseen. Aforismi 354 on erityisen kiinnostava ja tuo esiin Nietzschen suhteen tietoisuuteen. Aforismi 'Lajin geniuksesta' alkaa:

”Tietoisuuden (oikeammin: itsestään-tietoiseksi-tulemisen) ongelma astuu eteemme vasta sitten, kun alamme käsittää, missä määrin voimme tulla toimeen ilman sitä: ja tähän käsittämisen alkukohtaan meidät nyt sijoittaa fysiologia ja eläinten historia (joka on siis vaatinut kaksi vuosisataa saavuttaakseen *Leibnizin* ennakoivan otaksuman). Me näet voisimme ajatella, tuntea, tahtoa, muistaa ja voisimme myös 'toimia' tämän sanan kaikkien merkitysten mukaisesti tuon kaiken tarvitsematta silti 'tulla tietoisuuteemme' (kuten kuvanomaisesti sanotaan). Koko elämä olisi mahdollinen sen tarvitsematta nähdä itseään kuin kuvastimessa: kaikkein suurin osa tätä elämää todella tapahtuukin meissä yhä vielä ilman tuota kuvastelua –, ja nimenomaan myös kaikkein suurin osa ajattelevaa, tuntevaa, tahtovaa elämäämme, miten loukkaavalta tämä kuulostaneekin jostakin vanhemmasta filosofista. *Mitä varten* ylimalkaan tietoisuutta, kun se on enimmäkseen *tarpeeton?*”

Nietzscheelle tietoisuus on siis eräällä tapaa tarpeeton. Voisimme tulla toimeen varsin hyvin myös ilman tietoiseksi tulemistä. Muiden eläinten historia antaa osviittaa siitä, että toiminta voi olla menestyksestä ilman tietoisuuden tarkkailevaa ja reaktiivista roolia. Toiminta voisi perustua pelkästään ja enimmältä osin perustuukin tiedostamattomien vaistojen ja viettien ohjaukseen, jotka mahdollistavat menestyksekkään elämän.

Tämän jälkeen Nietzsche osittain spekuloi ja osittain päätyy siihen loppu tulemaan, että tietoisuus on yhteydessä kielen kehitykseen ja, että tietoisuuden alkuperä on kielessä, sillä ”tietoinen ajattelu tapahtuu *sanojen, toisin sanoen ilmaisumerkkien muodossa*” (IT §354 204). Kielen alkuperä taas redusoituu ilmaisukyvyyn tarpeeseen ja tuo

tarve tulee esiin ainoastaan laumassa. Tarve ja hätä ovat pakottaneet ihmisen ilmaisemaan itseään ja ”merkkejä-keksivä ihminen on samalla itsestään yhä tarkemmin tietoinen ihminen; vasta sosiaalisena eläimenä ihminen on oppinut tulemaan tietoiseksi itsestään, – hän oppii tätä yhä ja oppii yhä enemmän.” (IT §354 203—205.)

Tietoisuuden kasvaessa ihminen kasvaa ymmärtämään sisäiset ristiriidat ja ristiriitojen myötä ihminen oppii olevansa erheellinen ja puutteellinen olento. Ristiriidat avaavat ihmiselle maailman hänen omaan ahdasmielisyyteensä. Tätä kautta hän ymmärtää, että oikeudenmukaisuus vaatii avoimempaa suhtautumista asioihin ja emansipaation kautta hän kenties oppii ymmärtämään omaa ahdasmielisyyttään ja nousemaan sen yläpuolelle. Nietzsche esittää, että tätä kautta ihminen, jopa alkaa halveksia omaa nuoruuttaan, kun kaikki asiat olivat silloin vielä mustavalkoisia. Hyvä ja paha tulivat luonnostaan ja jälkiviisaana yksilö voi nyt ihmetellä miten hän saattoikaan olla niin ahdasmielinen nuoruudessaan. Paljon tyhmyyksiä olisi tullut vältettyä, jos olisi aikanaan ajatellut. Yksilöstä tulee suorastaan nuoruuden vastustaja ja järjen opettaja. ”Kuluu vielä vuosikymmen: ja hän käsittää, että kaikki tuokin oli vielä – nuoruutta!” (HP §31 35.)

Nietzschele elämän perspektiivinen luonne on etusijalla. Nuoruus teettää kaikenlaisia töppäilyjä, mutta sellaista elämä on. Teemme virheitä. Ajattelemme erheellisesti. Teemme tietämättömyyttämme vääryyttä, mutta kaikki ne ovat ehtoja täysipainoiselle elämälle. Ihminen tulee tietoiseksi ”itsestään” eli ristiriitaisista tarpeista, pyrkimyksistä ja vieteistä yhä enemmän mitä vanhemmaksi hän elää ja moderni koulujärjestelmä tekee nuorisostakin harmaapäitä, joille historian opetus erilaisista aikakausista ja ideoista merkitsee oman uskon ja idealismin köyhdyttämistä (HH §10 77—79). Nietzsche katsoo, että ihmisen toiseen nuoruuteen kuuluu yritys olla erehtymättä, olla sortumatta virheisiin, olla tekemättä kenellekään pahaa, koska historia opettaa idealismin ja aatteiden vaarallisuuden sekä erilaisten näkökulmien moneuden, jonne yksilön ääni katoaa (HH §10 79). Ihminen seisoo huteralla narulla, mikä tarkoittaa, että toinen nuoruus voi kääntyä kahteen suuntaan. Toinen nuoruus voi ymmärtää oman tuhoisan pyrkimyksensä ja löysentää otettaan oikeudenmukaisuudesta tai viedä ajatusmallinsa nihilistiseen maaliin saakka. Nietzschen mukaan tietoisuus on alun perin syntynyt palvelemaan Itseä, mutta nyt tietoisuudesta on sukeutunut ihmisen ja koko ihmiskunnan suurin vaara. Tietoisuus voi koitua ihmisen kohtaloksi.

Ihminen tulee siis yhä enemmän itsestään tietoiseksi olennoiksi ja tietoisuuden myötä myös nihilismi etenee. Tietoisuudella ei ole kotia taikka päämäärää, vaan se tuntee yhä kasvavaa vierautta. Näiden tekijöiden pohjalta Nietzsche toteaa,

”ettei tietoisuus oikeastaan kuulu ihmisen yksilö-olemassaoloon, vaan siihen, mikä hänessä on yhteisö- ja laumaluontoa, että se niinmuodoin on myös vain yhteisö- ja lauma-hyödyllisyyden puolesta hienosti kehittynyt ja että siis jokainen meistä, miten vakavasti hän tahtoneekin *ymmärtää* itseänsä niin yksilöllisesti kuin suinkin mahdollista, ’tuntea itsensä’, silti tulee aina tajuamaan vain juuri sen, mikä hänessä on ei-yksilöllistä, ’keskinkertaisuutensa’, – että tietoisuuden luonne – siinä vallitseva ’lajin genius’ – lakkaamatta tavallaan *voittaa äänestyksessä* ajatuksemme ja kääntää sen takaisin lauma-perspektiiviin.” (IT §354 204—205.)

Alamme päästä kärryille siihen, mitä *itseksi tuleminen* Nietzscheille tarkoittaa. Tietoisuus on laumatietoisuutta. Tietoisuutta ohjaa alhainen lauma-perspektiivi.¹ Tietoisuus on kollektiivista ja yleishyödyllistä, muttei voi omata itsessään positiivista päämäärää, sillä sen avulla luodaan vain reaktiivisia ideaaleja. Tiedostamaton, sitä vastoin, on yksilöllistä ja aktiivista, myöntävää voimaa, joka tietää mitä tahtoo, kun sille annetaan vapaus toimia. ”Ihminen, samoin kuin jokainen elävä olento, ajattelee alinomia, muttei tiedä sitä; *tietoiseksi* tuleva ajattelu on vain kaikkein pienin osa siitä, sanokaamme: pinnallisin huonoin osa (...) Kasvava tietoisuus on lopulta vaara; ja se, joka elää tietoisimpien eurooppalaisten keskuudessa, tietää vielä, että se on sairaus” (IT §354 204—205.)

Tietoisuus on sairaus, joka palvelee laumaa. Tietoisuus reaktiivisesti erottaa sisältä kumpuavat vietit niiden syysijoiltaan, koska ne voivat olla epäedullisia lauman kannalta. Tietoisuus ei kuitenkaan ymmärrä, että erottamalla ja lannistamalla Itsestä kumpuavat vietit hän samalla syyllistyy elämän suurimpaan rikokseen. Ihmisestä tulee ennen pitkää kaunainen ja masentunut. Hän on kylläkin älykäs ja ymmärtää olla sortumatta irrationaalisten viettien vaikutuksen alaiseksi (MA §10 29—30). Yksilö on kuitenkin hukassa. Kysymys mitä sinä tahdot? kuulostaa hänestä lähinnä järjettömyydeltä. Ei ole jäljellä enää mitään tahtoa. Tunne itsesi: on lähinnä Jumalten huuliltaan laskema vitsi. Ei ole enää ketään kuka tahtoisi, on vain lauma. Tuntea itsensä on yhtä kuin tuntea mitä muut tahtovat. Tietoisuus on laumatietoisuutta. Kysymys tulee muotoilla uudestaan muotoon mitä lauma tahtoo? eli mitä minun *pitäisi* tehdä *pitäisi* olla *pitäisi* tuntea ja *pitäisi* tahtoa. Nietzscheille laumassa hyvästä tulee huonoa. Tietoisuudesta tulee alhaista. Nihilismi on enää askeleen päässä. Emansipaatio on emansipaatiota elämästä.

¹ Sartren (Heideggerin epäautenttisuudesta johtama) käsite *huono usko (mouvaise foi)* tai ”vakavuuden henki” muistuttaa kovasti Nietzschen lauma-vaistoa eli ”painavuuden henkeä”. Sartren mukaan huonoon uskoon sortunut ihminen jäsentää itsensä ympäristön kautta ja pettää sen vuoksi itseään. Yksilö tekee itsestään objektin, joka reagoi maailman aiheuttamiin ärsykkeisiin esittämällä sille asetettuja rooleja. (Sartre 1993, 167—169.) Sartren huonouskoinen ihminen muistuttaa *Zarathustrassa* esiintyvää aasia, joka tyytyy kaikkeen ja sanoo kaikelle J—A— (Z §2 169).

Moraali, koston henki, tietoisuus ja nihilismi kietoutuvat Nietzscheillä yhteen. Ihmisen historia on vain nihilistisen tietoisuuden sukeutumista ajassa.¹ Kristillisen moraalin kääntyessä tieteelliseksi omatunnoksi, se samalla surmaa Jumalan, joka loi kristillisen maailman perustan. Kristillinen moraali ajaa nihilistisiä päämääriä, joten orjakapina moraalin alueella on kukistettava (MA §10 27). Arvot on järjestettävä uusiksi, jotteivät viimeiset ihmiset sukeltaisi tyhjyyteen. Nietzsche tahtoo opettaa miten kaikki moraalisenä pidetty on paha ja miten kaikki epämoraalinen on lopulta hyvää. Elämän tähden on astuttava vallitsevan hyvän ja pahan tuolle puolen ja luotava edellytykset maailman tarkoitukselle eli yli-ihmiselle, jolle kristillinen moraali ei merkitse mitään, sillä on olemassa vain hyviä ja huonoja asioita. Jumalan ollessa uskottava, moraali tarjosi suurimman vastalääkkeen nihilismia vastaan. Jumala antoi tietoisuudelle hyvän ja pahan – perspektiivin, josta toinen nuoruus sai elinvoimansa. Jumalan kuoleman seurauksena moraali täytyy hylätä ja ihmisen noustava palvomaan maailman taustalla vaikuttavaa tahtoa valtaan tai toinen nuoruus kurittaa itsensä hengiltä. Tahtoa valtaan on siis tietoisesti tahdottava. Moraalinen omatunto on korvattava älyllisellä omatunnolla. Se on kova tehtävä, mutta sen varaan Nietzsche laskee toivonsa. Ihmisen on tultava omaksi Itsekseen uusien arvojen kautta. *Itseksi tuleminen on Nietzschen filosofian konstruktivinen maali.*

VI

Ecce Homossa (§9 54—57) Nietzsche antaa ”suoran” vastauksen kysymykseen, ”miten tulla sellaiseksi kuin on.”

”Sen vuoksi käsittelen nyt itsevarjelutaidon olennaista osaa—*itsekkyyttä*. Jos ihmiselle tarkoitettu tehtävä, kutsumus, tehtävään liittyvä *kohtalo* on merkittävästi keskimääräistä suurempi, hän asettautuu alttiiksi kaikkein suurimmalle vaaralle näkemällä itsensä suorittamassa tätä tehtävää. Omaksi itsekseen tuleminen edellyttää sitä, ettei ihmisellä ole aavistustakaan siitä, millainen hän on. Tästä näkökulmasta katsottuna myös elämään kuuluvilla kömmähdyksillä on oma arvonsa ja merkityksensä. Väliaikaiset eksymiset harhapoluille, oikeasta suunnasta erehtyminen, viivästykset, ’vaatimattomuudet’ ja varsinaisen tehtävän suorittamisessa vaadittavan paneutumisen uhraaminen toissijaisiin tehtäviin kuuluvat siis kaikki asiaan. Niissä piilee suuri viisaus—ehkä kaikkein suurin. Siinä missä *nosce te ipsum* veisi tuohon, voivat itsensä unohtaminen, itsensä väärin ymmärtäminen, itsensä vähätteleväminen, ahdasmielisemmäksi tuleminen ja keskinkertaistuminen edustaa järjen ääntä. Moraalin kielelle käännettynä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi lähimmäisenrakkautta ja elämänsä omistaminen muille ihmisille voivat toimia puolustuksena ja pitää todellisuudessa yllä mitä suurinta itsekkyyttä. Vastoin kaikkia käsityksiäni ja asettamiani sääntöjä asetun tässä poikkeustapauksessa

¹ Vrt. Hegel ja onneton tietoisuus sekä tietoisuuden kehitys historian saatossa. Nietzsche voisi todeta, että Hegelin itsetietoisuuden täydellistyminen tarkoittaa vain nihilismin täydellistymistä.

'epäitsekkäiden' vaikuttimien puolelle, sillä ne palvelevat tässä yhteydessä *itsekkyyttä, itsensä kehittämistä*."

Itseksi tuleminen on siis antireflektiivistä toimintaa (ks. myös Z 125; EJ §35 13; WP §426 230; HP §281 187—188.) *Nosce te ipsum* eli tunne itsesi on Nietzschele kauhistus, sillä rationaalinen pohdinta siitä päämäärästä, jota ihmisen elämässään tulisi tavoitella on, Jumalan kuoleman eli maailman 'todellisen luonteen' paljastumisen jälkeen, mahdotonta. "Asia, joka selviää lakkaa meitä liikuttamasta. – Mitä tarkoitti tuo jumala, joka neuvoi: 'tunne itsesi'! Tarkoittiko tämä ehkä: 'Lakkaa itseäsi liikuttamasta! tule objektiiviseksi!'" (HP §80 68.) Itsen tunteminen on naurettava asia Nietzschele sillä ei tahto löydy tutkimalla. 'Maailmalla ei ole mitään päämäärää.' Samoin ihminen osana maailmaa rakentaa oman polkunsä tiedostamatta minne hän on menossa. Ihmisen pitää kulkea siihen suuntaan mihin tiedostamaton tahto häntä kuljettaa. Perspektiivin supistuminen edustaa Suuren Järjen ääntä. Elämää, Itseä ja itsekkyyttä palvelee tahto, joka toteuttaa tahtoa valtaan. Karitsa rakastaa lähimmäistä ja saa sitä kautta toteutettua Itseään.¹ Karitsalla on altruistinen tahto valtaan.

"Tietoisuuden pinta (tietoisuus itsessäänkin on pinta) on pidettävä täysin puhtaana erilaisista välttämättömistä pakoista. Itseään täytyy varjella jopa suurilta sanoilta ja yleviltä asenteilta! Mikä tahansa niistä voi johtaa siihen, että vaisto 'ymmärtää oman olemuksensa' (sich versteht) liian varhaisessa vaiheessa. Määrääväksi tarkoitettu, järjestystä luova 'ihanne' kasvaa kaiken aikaa mielen syvyyksissä. Se ottaa ohjat käsiinsä ja johtaa ihmisen erehdysten tieltä vähitellen takaisin oikealle polulle. Se synnyttää *yksilöllisiä* ominaisuuksia ja kykyjä, jotka jonain päivänä vielä osoittautuvat korvaamattomiksi täydellisyyden saavuttamisen kannalta. Se ei hiiskahdakaan tärkeimmästä tehtävästä, 'päämäärästä', 'tavoitteesta' tai 'tarkoituksesta' luodessaan ihmiselle tavoitteen saavuttamisessa tarvittavia, apuvälineinä toimivia kykyjä yhden toisensa perästä."²

¹ Nietzsche esittää, että papit tarjoavat masennussairauteen perinteistä lääkettä: "tavallisin muoto, jossa iloa siten käytetään hoitovälineenä [masennusta vastaan] on ilon *tuottamisen* ilo (hyväntekemisenä, lahjoituksena, helpottamisena, auttamisena, kehottamisena, lohduttamisena, kiittämisenä, kunnioittamisena); askeettinen pappi määrää 'lähimmäisenrakkautta' määrätessään oikeastaan, vaikkakin mitä varovaisimmin annostettuna kiittämän kaikkein väkevintä, elämänmyönteistä viettä—*tahtoa valtaan*." Tämän kautta avunantaja voi kokea sitten pientä ylemmyyttä ja kokea itsensä merkitykselliseksi. Heikko karitsa voittaa masennuksen tahtomalla laumaa. (MA §18 133.)

² Jotta lukijalle hahmottuisi miten lähellä Nietzsche'n persoonaa ollaan ja ollaan oltu, niin katkelma jatkuu seuraavalla tavalla: "Tässä suhteessa elämäni on kerrassaan ihanaa. *Arvojen uudelleenarvioimisen* tehtävä saattaa nimittäin vaatia enemmän kykyjä kuin yhdellä ihmisellä on mahdollista olla. Sen suorittamisessa kysytään ennen muuta toisilleen vastakkaisia kykyjä, joiden ei kuitenkaan saa antaa häiritä tai tuhota toisiaan. Vaiston toimivuus ja sen suorittama, pitkään salaisena jatkunut uurastus ja taiteellinen työ edellyttivät valtavaa määrää erilaisia taitoja, joiden yhdistelmä oli kuitenkin kaikkea muuta kuin sekasortoinen: asetin kykyini tärkeysjärjestykseen, säilytin riittävän etäisyyden, osasin olla eri mieltä herättämättä silti vihamielisyyttä, en sekoittanut asioita keskenään, enkä 'sovitannut' mitään. *Korkeammalta taholta peräisin olevan varjeluksen* laajuus ilmeni siten, ettei minulla missään vaiheessa ollut hämärintäkään aavistusta siitä, mitä sisälläni oli kasvamassa. Tuo varjelus teki mahdolliseksi sen, että kaikki kykyni eräänä päivänä yllättäen

Itseksi tuleminen tarkoittaa, että ihminen 'ymmärtää oman olemuksensa'. Itseksi tulemiseen liittyy siis essentialistinen kuvio.¹ Se muistuttaa kovasti Platonin käsitystä ihmisten välillä olevista erilaisista essentioista siinä, ettei ole olemassa mitään kaikille ihmisille yhteistä essentiaa, vaan eri ihmisiä ohjaa erilaiset vaistot ja voimat, jotka haluavat alistaa yksilön määräysvallan alaiseksi. Jokaisella yksilöllä on olemassa oma essentia tai perspektiivinen vakaumus, muttei sitä voida saattaa vastuunalaiseksi, sillä emme ole itseämme luoneet edes silloin kun tulemme taideteoksiksi, sillä olemme vain osa maailmassa vaikuttavaa tahtoa valtaan. Nietzsche yksilössä taistelevat monenlaiset voimat, jotka ovat "ylhäisiä" tai "alhaisia" suhteessa elämän myöntämiseen. Jotteri 'laumavaisto' eli *Zarathustran kääpiö* tai 'painavuuden henki'² pääsisi hallitsemaan ihmisessä, niin Nietzsche kehottaa meitä tietoisesti torjumaan vallitsevan "alhaisen" kulttuurin vaatimukset. Sen sijaan ihmisen tulee olla *itseks* ja löytää oma essentia eli tahto valtaan Itsestään ja toteuttaa sen määräyksiä. Luonto on moraalien yläpuolella ja maailmassa nyt

ponnahtivat esiin täysin kypsinä ja loppuun saakka viimeisteltyinä. En muista koskaan joutuneeni näkemään yhtään vaivaa. Elämässäni ei näy jälkeäkään *kamppailusta* – olen sankarillisen luonteen täydellinen vastakohta. En ole lainkaan kokenut jonkin "haluamista" tai "tavoittelemista" tai johonkin "päämäärään" tai "toiveeseen" pyrkimistä. Tälläkin hetkellä silmäilen tulevaisuuttani – *kaukaista* tulevaisuutta – kuin työntä merenpintaa, jota mitkään halut eivät saa karehtimaan. En vähimmässäkään määrin toivo, että asiat muuttuisivat mihinkään suuntaan. En halua muuttua muuksi kuin olen. Niin olen aina ennesten elänyt – toiveita elättelemättä. Olen ihminen, joka voi 44. ikävuotensa päätyttyä sanoa, ettei ole milloinkaan tavoitellut *kunni*ä, *naista* tai *raha*! Ei silti, ettenkö olisi voinut niitä saada. Niinpä minusta tuli esimerkiksi eräänä päivänä yliopiston professori. En ole koskaan suonut moiselle mahdollisuudelle ajatustakaan – olinhan häidin tuskin täyttänyt kaksikymmentäneljä vuotta. Minusta oli niinkään kahta vuotta aikaisemmin tullut äkkiä filologi sen kautta, että opettajani Ritchl pyysi saada kappaleen *ensimmäistä* filologista aikaansaannostani, joka oli kaikin tavoin minulle vasta alkua, 'Rheinisches Museum –lehden' kokoelmiin."

¹ Yksilöllisen essentian puolelle kallistuvia pohdintoja. Ks. Esim. (II §107; IT §120; MA; WP §632 336—337, §634 337—338; HP §231; *Z yli-ihminen*). Essentialistista mallia puoltaa *Apollo*, joka on ikään kuin muuttumaton ja kiinteä 'olio', jonka eri piirteet ja puolet paljastuvat tarkastelijalle ajan kuluessa yhä paremmin. Näin ihminen oppii ymmärtämään oman olemuksensa ja polkunsuunnan ajan saatossa. Ongelmana on luonnollisesti se, että tämän hetken minä ei voi varmuudella tietää, etteikö tulevaisuuden minä löytäisi 'itsestä' sellaisia piirteitä, joita tämän hetken minä ei vielä näe ja täten suista tämän hetken minän valintoja polultaan. Toinen lähestymistapa eli *dionyysinen* tapa on havainnoida 'oma olemus' jatkuvasti uudelleen muovautuvana vailla kiinteää essentialistista ydintä olevana 'oliona', joka muovautuu yhä uudelleen uusien kokemusten ja niiden kautta tapahtuvan kasvun seurauksena. Näin ihminen muuttuu jatkuvasti ja minuus muovautuu yhä uudelleen ja hierarkian huipulla valta vaihtuu. Keskeinen ongelma ei kuitenkaan poistu, vaan tämän hetken minä voi tahtoa tyystin eri asioita kuin tulevaisuuden minä, joka voi muuttua kohdatessaan kasvun tuovan muutoksen. Joka tapauksessa Nietzsche näyttää uskovan 'järjestyksen luovaan ihanteeseen', joka luo minuuden ja identiteetin. Näin ihminen on ihanteiden valloittaja ja löytäjä, joka löytää arkhimedeen pisteen ainoastaan omasta itsestään. Tuo ihanne on "inhimillisen-yli-inhimillisen (menschlich-übermenschlichen) hyvinvoinnin ja hyvääntahtoisuuden ihanne, joka varsin usein varmaan näyttää *epäinhimilliseltä*" (IT §382 240—241).

² *Zarathustrassa* esiintyvä *painavuuden henki* kuvaa eittämättä laumavaistoa. "Miltei jo kehossa maattessamme meille annetaan matkan painavia sanoja ja arvoja: 'hyvä' ja 'paha'—niin tämä myötänti itsensä nimittää. Sen vuoksi meille annetaan anteeksi, että elämme. Ja sitä varten sallitaan lapsukaisten tulla luo, että heitä ajoissa varjeltaisiin rakastamasta itseänsä: näin vaikuttaa painavuuden henki." (*Z* §2 168.) Kääpiöllä Nietzsche viittaa myös mahdollisesti kristittyyn pappiin (EH §1 77). Samalla laumavaisto on kytköksissä koston henkeen, koska se tahtoo tuottaa normaaliutta ja kaikki poikkeukset, jotka lauma voi kokea itselleen haitallisiksi tuomitaan epänormaaleiksi, sairaiksi tai rikollisiksi.

sattuu vaan olemaan petolintuja ja karitsoja eli voimakkaita ja heikkoja tahtoja valtaan, joilla on erilaisia makuja. Siinä Nietzschen naturalismin ydin.

Opimme jo, että maailmassa on olemassa vain voimakkaita ja heikkoja tahtoja. Mitä se siis tarkoittaa? Nietzscheille itseksi tuleminen merkitsee eräänlaista täysikäisyyttä, jossa yksilö ymmärtää oman olemuksensa eli tunnistaa oman tahtonsa valtaan. Syntynyt mieli on oman perspektiivinsä vanki. Perspektiivin syntymää *ei voida redusoida* sosialisatioon¹, ei kausaalisiiin atomien liikkeisiin, eikä ylipäätään syihin ja seurauksiin, sillä ne pakenevat ymmärrystämme. Nietzscheille maailman taustalla oleva tahto valtaan vaikuttaa lukuisten erilaisten mekanismien kautta mielen muodostumiseen. Mieli voi olla, joko voimakas tai heikko riippuen siitä miten erilaiset voimat ovat päässeet siihen vaikuttamaan. Alhaiset eli tietoisuuden ja lauma-vaiston kautta vaikuttavat voimat luovat heikkomielisyyttä ja ylhäiset myöntävät Itsestä kumpuavat voimat luovat voimakkuutta ja vahvamielisyyttä. Siinä missä 'terve' ja voimakas tietää mitä hän tahtoo, vaipuu 'sairas' ja heikkomielinen rappioon, moninaisuuteen ja suorastaan skitsofreniaan.² (WP §334 182—183.)

Nietzschen yksilö koostuu moninaisuudesta. Ihminen sulkee sisäänsä moninaiset vaistot, vietit ja voimat, jotka pyrkivät pääsemään pinnalle. Nietzscheille meissä jokaisessa on lokaa, tunteita ja viettejä, jotka tahtovat saada äänensä kuuluviin ja päästä hallitseviksi vaistoiksi. Meissä jokaisessa on siis enemmän tai vähemmän potentiaalista pedofiilia, homoseksuaalia, ujoa, suulasta ja lista jatkuu loputtomiin. Luonto laissez allerina merkitsee totaalista muodottomuutta. Muoto saadaan aikaan ainoastaan takomalla ja luomalla. Liiallinen itsereflektio merkitsee eksymistä moninaisuuden labyrinttiin, jolloin tahto valtaan ei kykene muokkaamaan eheää toimijaa. Itsereflektio merkitsee paradoksaalisesti etäisyydenottoa Itseen. Itsereflektio paljastaa moneuden kaaoksen, sen mikä on ei-Itseä. Itsereflektio mahdollistaa kuitenkin uudenlaisen yksilön luomisen. Tällöin yksilö itsereflektion avulla tulee tietoiseksi sisässään olevasta moninaisuudesta ja metafyyminen tahto valtaan aktiivisesti muokkaa yksilöstä taideteoksen. Tahtominen on luomista ja luova tahto on aina tahto valtaan. Tahto valtaan noudattaa omia lakejaan, siihen ei tietoisuuden hallinta pure, muuten kuin ehkäisevästi. Elämä elää toisen elämän kustannuksella myös

¹ Tahdon valtaan ja sosialisatation suhteesta ks. (WP §70 47, §109 68.)

² ”Rappio, ilmaisemassa sitä, että vaistojen alueella uhkaa anarkia ja että affektien perusrakenne, jota sanotaan ’elämäksi’ on alkanut horjua” (HP §258 168). Julia Kristeva (1987, 55) esittää Uuden Nietzschen tapaan, että ”[t]he discovery of the other in me does not make me schizophrenic.” Nietzscheille moninaisuus vie perustan pois kaikelta toiminnalta. Ei ole olemassa enää vahvoja arvostelmia, ei ole enää mieltä, joka saisi olennon liikkeeseen. Moninaisuus tappaa toiminnan Jumalan kuoleman jälkeisessä maailmassa.

ihmisen sisällä. Muoto merkitsee, että elämä on kyennyt voittamaan itsensä. Tahto valtaan takoo yksilöstä taidetta ja luo perspektiivin moneuteen, vaikka tietoisuus luulee olevansa ohjaksissa.

Muistamme, että yli-ihminen on vapaa soturi. Kaikki vapaus ei kuitenkaan käy. Nietzschen viha modernia ”sivilisaatiota” kohtaan on ylitsekäyvää. Tasa-arvo ja demokratia vievät eteenpäin kristillisiä, elämälle vihamielisiä vaistoja. Nietzsche vastustaa modernia käsitystä vapaudesta, koska se ei mahdollista toimintaan ja liikkeeseen laittavaa perspektiiviä. ”Vapaus, jollaista *en* tarkoita...” – Nykyisenlaisina aikoina on vain kohtalokasta joutua vaistojensa varaan. Nämä vaistot ovat ristiriitaisia, häiritsevät toisiaan, joskus jopa tuhoavat; johan olen määrittänyt *modernisuuden* sisäiseksi fysiologiseksi ristiriidaksi.¹ Koulutuksen järkevyyttä vaatisi, että rautaisessa paineessa edes yksi näistä vaistosysteemeistä *halvaannutettaisiin*, jotta toinen pääsisi valtaan, vahvistuisi, kehittyisi valtiaaksi. Nykyään yksilö olisi ensin tehtävä mahdolliseksi *karsimalla* hänet: mahdollisella tarkoitan *eheää...*” (EJ §41 98—99.) Ihmisestä tulee eheä Itse, vain pakon kautta. ”Voimakkuuteen tarvitaan pakko; muuten ei voimakkaiksi tulla koskaan.” (EJ §38 95.) Yhteiskunnalliselta kannalta pakko merkitsee, että ”yksilöllä ei saa olla valinnanvapautta: joko ylhäällä—tai alapuolella, kuten mato, pilkattuna, kukistettuna, tallattuna. Täytyy vastustaa tyranneja tullakseen tyranniksi, siis *vapaaksi*.” (WP §770 404.) Voimakkaimmatkaan eivät onnistu ulkoisesti pakottamaan ihmisiä johonkin valmiiksi luotuun muottiin, koska tulkitessaan ulkoisia tapahtumia ihminen on luova (WP §767 403). Rakkaudestaan ihmisiin ja elämään täytyy voimakkaimpien eli herrojen kuitenkin ’lahjoittaa hyveensä’ eli makunsa maailmaan. ’*Rakkaus*’ on vahvimpien tahtoa valtaan (WP §776 407). Lahjoittaessaan makuarvostelmansa ylitsevuotavasta luomisen ilosta kohtaavat herrat vastustusta. Heidän on kuitenkin yritettävä painaa mielteensä maailmaan, sillä heidän alapuolellaan on välivaiheen ihmisiä, jotka ovat kykenemättömiä korkeimpaan valtaan, mutta ovat silti aivan alimpien yläpuolella, joka merkitsee, että heidän tahtonsa valtaan ilmenee pyrkimyksenä ’*oikeudenmukaisuuteen*’ ja tasapäisiin oikeuksiin (WP §776 407). Nietzscheille behavioristinen malli tarkoittaa ainoastaan, ettei yksilöä pakoteta

¹ Modernisuuden sisäinen ristiriita piilee halussa hallita ”ei jotakin elämään kuuluvaa, vaan itse elämää” (MA §11 115). Tätä kaiken hallintaa, universaaleja järjen hämähäkkejä Nietzsche vastustaa henkeen ja vereen. Nietzsche ajattelee, että universaalit vaatimukset tappavat kaiken luovuuden ja sitä kautta kaiken elämän. Se pakottaa ihmisen moninaisuuden kehyksen sisään, jossa vaistot eivät pääse luomaan ihmisen sisäistä hierarkiaa ja näin mieli jää muodostumatta. Nietzsche elää mieluummin jäässä, kuin modernissa maailmassa, jossa ei ole enää mitään tavoiteltavaa ja jossa itse rakentuu negatiivisen ja askeettisen laumavaiston kautta. Samalla passiivinen nihilismi uhkaa kaikkia karitsoja.

moninaisuuteen. Nietzschen filosofiasta löytyykin viitteitä loogiseen behaviorismiin, sikäli kuin tällainen vertailu on ylipäätään mielekästä.¹

Tässä nousee mielestäni esiin Itseksi tulemisen keskeinen seikka. Itseksi tuleminen vaatii, että aktiiviset ja muotoa luovat vaistot pääsevät toimimaan (MA §12 71). Jos yksilö on pakotettu liian suureen moninaisuuteen, niin hän menettää otteen itseensä. Aristokraattinen ja hierarkkinen yhteiskuntajärjestys luo 'terveitä' ja voimakastahtoisia ihmisiä. Vaara piilee voimakkuudessaan keskinkertaisissa ihmisissä, jotka eivät ymmärrä oman tahtonsa valtaan elämälle vihamielistä päämäärää. Kun tasa-arvo ja demokratia viedään loppuun, seurauksena on tilanne, jolloin muotoa luovat ja hallitsevat vaistot eivät voi enää toimia. Demokratian seurauksena luova mieli, joka laittaa ihmisen liikkeeseen on hukassa ja ihminen uhkaa vaipua masennukseen. Masennus on seurausta ulkoapäin tulevasta moninaisuuden paineesta ja lukuisista, liian monista vaatimuksista, joita yksilö ei voi noudattaa menettämättä samalla otettaan itseensä. Lopulta yksilö ei enää tiedä kuka tai mikä hän on. Vaistojen alueella vallitsee anarkia. Ei ole mieltä, ei ole minää, elämä jatkuu, mutta päämäärät puuttuvat, koska ei ole olemassa enää *tahtoa*. Lapset ovat erilaisia. Lapset ovat luovia ja leikkiviä, eivätkä ole menettäneet käsitystään itsestä. Itseksi tuleminen on lapseksi tulemistä ja etäisyyden ottamista, *etäisyydenpatiaa*, kaikkiin ulkoapäin tuleviin vaatimuksiin. Itseksi tuleminen on kadotetun sisäisen lapsen löytämistä. ”Miehen kypsyy-

¹ Vrt. Gilbert Ryle: *On Thinking*, Basil Blackwell, OXFORD 1979. ja *The Concept of Mind*, Barnes & Noble, NEW YORK 1961. Ryle esittää, että mieli ei ole mitään mutta kuin käyttäytymistäipumuksia. Persoonan mieli taas ei ole mitään muuta kuin hänen käyttäytymistäipumustensa kokonaisuus. Wittgensteinista juontavat eksternalistiset mielen teoriat nojaavat Rylen ja *Nietzschen* kanssa lähtöoletuksiin, jossa ulkoinen vaikutus on ensisijaisessa asemassa *mielen* rakentumisen kannalta. Nietzscheille tietoisuus ei ole tietoa Itsestä, vaan kaikesta siitä moninaisuudesta ja laumamerkistä, mikä on ei-itseä. Näin termi *itsetietoisuus* tai latinan *Nosce te ipsum* merkitsevät lähinnä kiro sanaa, sillä Nietzscheille tietoista minuutta ei ole olemassakaan. Itse rakentuu ja näyttäytyy toiminnan välityksellä ja maailmassa ei ole muuta kuin toimintaa. Miten sitten on mahdollista, että näyttäisi siltä, että uskomukset ja halut muodostavat kokonaisuuksia? Nietzschen vastaus olisi epäilemättä, että tahdon valtaan toimiessa vapaasti se muodostaa hierarkian, jossa elimistömme johtavat ja voitokkaimmat periaatteet ilmenevät huipulla. Sen sijaan ”ihminen jossa tämä estolaite” eli kyky unohtaa, liiallisen muistin ja itsereflektion takia ”vioittuu ja lakkaa toimimasta on verrattavissa (eikä vain verrattava) dyspeptikkoon, vatsavaivaiseen” (MA §1 49).

Nietzschen yksilössä identiteetin muodostaa tahto valtaan, jolloin ylimmät ja hallitsevat voimat sulkeistavat maailman perspektiiviin, jolloin valinnoista tulee helpompia ja toinen vaikuttava voima on kyky unohtaa, jolloin sisäisen hierarkian ja sikäli persoonuuden muutoksenkin jälkeen yksilö voi kokea itsensä homogeeniseksi itseksensä. Ihmisillä on erilainen hierarkia ja eri ihmiset reagoivat eri tavoin myös samoihin ärsykkeisiin. Sama pätee sosialisatioon. Ihmisen sisäinen tahdon valtaan muodostama järjestys aiheuttaa yllättäviä reaktioita, joita ei pitäisi ilmetä, jos kaikki voitaisiin redusoida sosialisatioon. Paradoksaalisesti lapsi yllättää aina kasvattajansa. Näin kognitiiviset *mielentilat eli* intentiot *eli* tahdon valtaan pinnallisen osa näyttäytyy kaiken toimintamme lähtökohtana, mutta sillä ei ole mitään ikuista *olemiseen* sidottua identiteettiä, vaan se muodostuu yhä uudestaan toimintamme kautta. Tekijä määrittänyt vasta tekojen kautta ja tekoihin tarvitaan enemmän irrationaalista uskoa ja sukeutumista kuin puhkireflektoitua päättämättömyyttä. Teko yllättää aina tekijän. Kyse ei kuitenkaan ole puhtaasta eksternalismista, sillä samalla kun ulkoinen todellisuus vaikuttaa meihin, tapahtuu ulkoisen todellisuuden tulkintaa, joka vaikuttaa tekoihin.

se merkitsee, että on jälleen saavuttanut sen vakavuuden, jossa eli lapsena leikkiessään” (HP §94 70).

VII

Nietzsche tahtoo nostaa massasta ylös yksilöitä, jotka kykenevät näkemään kristillisen moraalien tuolle puolen. Nietzsche on kalastaja korkealla vuorellaan kultaisine ongenvapoineen ja kalastaa merestä yli-ihmisvuorelleen parhaita kaloja. Koukkuunsa hän toivoo saavansa *Zarathustran* neljännessä kirjassa esiintyvät pessimistit (hätähuuto), kulttuuriperinteen ja tapojen vangit (keskustelu kuninkaiden kanssa), skeptikot, joita ohjaa *totuuden tahto* (iilimato), ”näyttelijä” wagneriaanit (taikuri), Jumalansa menettäneet ateistipapit (virkaheitto), modernit nihilistikristityt (rumin ihminen), askeetikot (vapaaehtoinen kerjäläinen) ja kodittomat ja itsettomat banalistit eli vapaat henget (varjo). Yhdessä ne muodostavat koston hengen riivaaman viimeisen ihmisen (korkeamman ihmisen), jonka Nietzsche tahtoo pelastaa. Nietzsche kokee olevansa essentialtaan kasvattaja ja opettaja, joka tahtoo johdattaa ihmisen kohti uutta ihmisyyttä:

”Se minä näet olen syvimlässäni ja alusta alkaen, vetävä, luoksevetävä, ylösvetävä, ylentävä, kasvattaja, jalostaja ja kurissapitäjä, joka ei suotta kerran sanonut itselleen: ’Tule siksi, joka olet!’ Tulkoot siis ihmiset nyt *ylös* minun tyköni.” (Z 208—209.)¹

Itseksi tuleminen tapahtuu moninaisuuden, pluralismin ja nihilismin kautta. Pluralistin maalipinnan alta paljastuu passiivisen nihilisti, joka ei usko enää mihinkään, koska pluralistilla ei ole enää omaa tahtoa: ”vaikka olenkin munaskuiden tutkija: kukapa enää uskoo, että teillä on munaskuut” (Z 101—103)! Pluralisti elää maailmassa, joka on monien päällekkäisten aikakausien historiallinen piste yhdessä ja samassa ajassa, jolloin kaikesta tulee latteaa ja rakkaudetonta (Z 102). Jotta yli-ihminen voi syntyä, täytyy meren raivo kokea ensin kaikessa tuntemattomuudessaan, pelottavuudessaan ja moneudessaan.

¹ *Ecce Homo*ssa Nietzsche toteaa viitaten *Zarathustraan*, että ”kaikki kirjoitukseni ovat tästä eteenpäin kuin ongenkoukkuja. Ehkä en olekaan aivan tietämätön kalastuksen hienouksista... Ei ole oma syyntä, jos jään ilman saalista. *Kalat yksinkertaisesti puuttuivat...*” (EH §1 125.) ”Kas vain! He nukkuvat vielä, nämä korkeammat ihmiset, kun *minä* olen jo valveilla: *he* eivät ole minun oikeita seuralaisiani! En minä odota heitä täällä vuorillani. Työhöni minä tahdon, päivääni: mutta he eivät ymmärrä, mitkä minun aamuni merkit ovat, minun askeleni—ei ole heille herätyshuuto. He nukkuvat vielä luolassani, heidän unensa juo vielä minun juopuneita laulujani. Mutta korva, joka kuulostaa *minua*,—*kuuliainen* korva puuttuu heidän jäsenistänsä.” (Z 285.) ”Tämä kirja kuuluu harvimmille. Tuskin yksikään sen lukijoista on vielä syntynyt. Ne ovat niitä, jotka ymmärtävät Zarathustrani: kuinka saisin sekoittaa itseni sellaisiin, jotka jo tänään saavat kuulijoita? – Vasta ylihuomenna on minun aikani. Muutamat syntyvät isän kuoltua.” (AK alkulause.) Nietzschen kohtalo ja sitä kautta tahto on olla ikuisen paluun ja yli-ihmisen opettaja (EJ §5 117; Z *Toipilas* 193—194).

Nihilismi on vietävä ensin loppuun saakka, että jotain uutta voi syntyä.¹ Ihmisen on tämän jälkeen kyettävä tahtomaan, eikä hän saa langeta suurimpiin houkutuksiin; sääliin ja myötäkärsimykseen. Jos ihminen lankeaisi sääliin, niin yksilö ja ihmiskunta sukeltaisivat tyhjyyteen. Yksilön on tehtävä sisäinen kuolema nihilismin äärimmäisessä ikuisen paluun muodossa, jonka jälkeen ihminen on puhdistautunut säälistä ja myötäkärsimyksestä.² Tämän jälkeen hän voi nousta Zarathustran vuorelle. Vuorella peli on avoin uusille ihanteille, joihin uppoutuminen, kuin kohtalon rakkauteen, auttaa ummistamaan silmät alle jäävältä moninaisuudelta ja ihmiskunnan historialta.

Amor fati saa ihmisen myöntämään oman itsensä, mutta vasta äärimmäisen nihilismin jälkeen.³ Alhaalle jäävät massat eivät liikuta vuorten asukkeja, vaan yli-ihminen myöntää ilon Itsestään ja tahdostaan sekä välttää vieraantumisen kaikki muodot, jotka ihminen tunnistaa itsestään pluralismin erämaassa.⁴ Itseksi tuleminen tarkoittaa lopulta, että ihminen on löytänyt *oman hyvän ja pahansa eli oman makunsa ja päämäärän*, jota kautta hyvä ja paha muotoutuu (Z 169—171). Näin yli-ihminen on luonut ”maalle sen tarkoituksen ja tulevaisuuden” (Z 171). Näin luodaan uusi valtakunta, jossa luodaan uutta

¹ ”Korkeimman vuoreni edessä minä seison ja pisimmän vaellukseni edessä: sentähden minun täytyy ensin astua syvemmälle kuin olen konsanaan astunut:—syvemmälle alas tuskaan kuin olen milloinkaan astunut, sen mustimpaan aalokkoon asti! Se on minun kohtaloni tahto: Olkoon niin! Minä olen valmis. Mistä tulevat korkeimmat vuoret? Näin minä aikoinani kysyin. Sitten minä opin tietämään, että ne tulevat merestä. Tämä todistus on kirjoitettu kiveen ja niiden huippujen seinämiin. Syvimmästä täytyy korkeimman korkeuteensa tulla.” (Z 133.) Kaikista syvin nihilismin muoto on ikuisen paluun ajatus, ”ei-mitään (’merkityksettömyys’), ikuisesti” (WP §55 36)! Ikuinen paluu saattaa nihilismin lopulliseen muotoonsa ja muuntaa ihmisen valonhohteiseksi yli-ihmiseksi (Z 138).

² ”suuri rakkaus on aina kaiken myötäkärsimyksen yläpuolella: sillä se tahtoo rakastettunsa ensin—luoda! ’Oman itseni minä uhraan rakkaudelleni, ja lähimmäiseni niinkuin itseni’—näin kuuluu kaikkien luovien puhe. Mutta kaikki luovat ovat kovia.—” (Z 76.)

³ ”Minun mielestäni ihmisen suuruus piilee sanoissa *amor fati*, siinä ettei halua minkään olevan muuta kuin mitä se on; ei tulevaisuudessa eikä menneisyydessä, ei koko ikuisuudessa” (EH §10 60). *Amor fati* ja ikuisen paluu ajavat samaa asiaa. Ikuinen paluu on väline *Amor fatin* omaksumiseen (IT neljäs kirja). *Amor fatin* keskeisin piirre on sattuman myöntäminen ja ylenkatse, jolloin elämä otetaan avosylin vastaan sellaisena kuin se sattuu syliin putoamaan. Tällöin ihminen ”ei voi suhtautua pitkiä aikoja vakavasti vihollisiinsa, onnettomuuksiinsa, rikkomuksiinsa”, vaan mukautuu ja unohtaa (...) ”tällainen ihminen karistaa yhdellä nykäyksellä niskasta paljon matoja, jotka kaivautuvat toisiin” (MA §10 30). Suomalaisille tuttu sanonta: ”’Eteenpäin’, sanoi mummo lumessa” kertoo samaa tarinaa. Tässä kohtaa ilmenee kyllä selvästi psykologista yksinkertaistamista Nietzschen painotus unohduksen aktiivisesta ja plastisesta voimasta tulee ymmärrettäväksi. On huomionarvoista ymmärtää, ettei *Amor fati* kuitenkaan tarkoita jaa-jaa aasina olemista, vaan sattuman ja oman tahdon myöntämistä. *Amor fatin* avulla ihminen vapautuu syyllisyydestä, kaunasta, sisäisestä kärsimyksestä ja kustosta. Nietzschele elämä on viatonta. Moraali taas kärsivän kristityn keksintö, josta tahtominen vapauttaa. Esimerkiksi Hannah Arendt (1978, 170—172) näyttäisi tulkitsevan *Amor fatin* aasiksi tulemisena: ”[m]itään muuta ei jää jäljelle kuin ’toive olla Kyllä-sanoja’, siunata kaikki mikä liittyy olemiseen, ’siunata ja sanoa Aamen’” (2:172). Arendt unohtaa tässä tulkinnassaan kokonaan luovan tahdon—yli-ihmisen. Herramoraali on KYLLÄ sanomista omalle Itselle (TW *Epilogi* 191). ”*Amor fati*: se on perimmäinen luontoni” (NCW *Epilog* 1).

⁴ Nietzsche nauraa kaikelle kirjavaläikkäiselle puhuessaan sivistyksen maasta (Z 101—103). Erämaassa kamelin on vapauduttava moraalin kahleistaan, koska moninaisuus tukahduttaa kaiken uskon. Korkeamman ihmisen on kyettävä myöntämään tahtonsa, joka uhkaa jäädä moninaisuuden ja nihilismin vangiksi.

ihmisyyttä, jolloin ihminen myöntää tahdon Itsestään ja itselleen ja kieltää nihilistisen kulttuurin, joka ei kykene luomaan mitään uutta, koska se on liiallisen tietoisuuden ja moraalin vankina, eikä voi sulkea silmiään kärsimykseltä ja epäoikeudenmukaisuudelta:

”Minkä täytyy kerran tulla saamatta mennä ohitse? Meidän suuren *hazarimme*, meidän suuren kaukaisen ihmis-valtakuntamme, tuhatvuotisen Zarathustran-valtakunnan - -” (Z 209.)

Nietzsche tahtoo luoda ihmiskunnalle paremman tulevaisuuden ja kaunokirjalliset unelmansa hän ilmaisee *Zarathustrassa*. Yli-ihminen on tulevaisuutta varten. *Zarathustrassa* Nietzsche povaa yli-ihmisen tulevaisuutta. Yli-ihminen syntyy ihmisen kuoleman kautta. Ihmisen täytyy kohdata kuolema, jotta hän voi vapautua sen pelosta ja riemuita elämästä kokonaisvaltaisesti. Nietzsche haluaa, että ihminen synnyttää jotain itseänsä korkeampaa. Nietzsche tahtoo, ”että maa olisi kerran yli-ihmisen” (Z §4 11). Tulevaisuus olisi yli-ihmisen, joka olisi puhdasta dionyysistä myöntöä. Maailma olisi lapsen maailma, jossa ihminen kykenisi olemaan puhdas myöntäjä. Ei loputonta itsereflektiota, muistia ja tietoisuuden kirousta, joka lannistaa voimakkaimmatkin vaateet ja toiveet esittämällä alati uusia näkökulmia ja epäuskoa, vaan lapsenomaista iloista tanssia, jolloin kahlitut vaistot vievät elämää eteenpäin kuin virta kaarnalaivaa.

Yli-ihmistä vastaan on koko moderni sivistynyt kulttuuri. Se pakottaa reflektioon. Se pakottaa etsimään asioihin useita näkökulmia. Se pakottaa ottamaan huomioon erosta kantautuvat äänet, jolloin kaikki pyhä katoaa ja elämästä muodostuu vain sattuman kyllästä ironinen vitsi. Se pakottaa tasavertaisuuteen ja solidaarisuuteen, jossa lauma elää ilman paimenta ja vainoaa kostollaan kaikkia niitä, jotka poistuvat ruodusta. Samalla lauma ahdistaa, koska se pyrkii kohti tyhjiä ja vieraita päämääriä, koska kristillinen maailma valehtelee aina ja elää kieltäen tahdon valtaan. Alituinen itsereflektio ei sen sijaan voi myöntää yhtään päämäärää, vaan ’tieto tukahduttaa’. Moderni ihminen on vaarassa pudota narulta alituisen itsereflektion loukkuun. ”Jos historiaa on liikaa, elämä alkaa hajota ja degeneroitua, ja siinä prosessissa historia itsekin lopulta degeneroituu” (HH §1 18). Historiasta voi kuitenkin ottaa myös oppia: ”ikäänkuin ei historia mitä tehokkaimmin opettaisi, että ihmisen ’kultivointi’ ja hänen heikontumisensa – nimittäin *tahdonvoiman* heikontuminen, pirstoutuminen, sairaalloistuminen – ovat aina käyneet rinnan toistensa kanssa” (HP §239 143—144). Jos totuuden etsiminen on kaikkein suurin arvo ja universaalialia totuutta ei elämästä ole, niin miten käy Nietzschen mukaan tuollaiselle projektille:

”Mitä nihilismi tarkoittaa? *Että korkeimmat arvot devalvoivat itsensä.* Päämäärä puuttuu; ’miksi?’ ei löydä vastausta.” (WP §2 9.)

Mikä on Jumalan kuoleman tärkein sanoma? Jumalan kuolema tarkoittaa, että telokset puuttuvat. Maailmaa ei voi palauttaa neljään antiikin elementtiinsä. Kaikki teleologinen ajattelu menettää merkityksensä. Kaikki pyrkimykset ovat yhtä absurdeja, koska universaali ideaali puuttuu. Päämäärästä tulee kirosana, koska *perustaa* ei ole. ”Jumala on totuus” muuttuu toteamukseksi ”kaikki on valhetta” (WP §1 7). ’Emmekö harhaile äärettömässä olemattomuudessa? Eikö kasvoihimme tunnu huokuvan tyhjä avaruus?’ Jumalan kuolema kietoutuu osaksi nihilististä perintöä. Jumalan kuolema merkitsee äärimmäistä umpikujaa. Jäljelle jää pluralismi ja valinnoista johtuvat vääryydet. Seurauksena vääjäämätön auktoriteettien disintegraatio. ”Koko meidän eurooppalainen kulttuurimme on jo jonkin aikaa mennyt kohti katastrofia piinallisen jännityksen saattelemana, joka kasvaa vuosikymmen vuosikymmeneltä: levottomasti, väkivaltaisesti, hätäisesti: kuten joki, joka tahtoo juosta loppuun, joka ei enää reflektoi, joka ei uskalla enää reflektoida” (WP *esipuhe*).^{xlviii} Kysyttäessä auktoriteettia erilaisten elämänmuotojen välille tasa-arvoisessa maailmassa kasvattaja joutuu hokemaan mantran lailla "en tiedä, en tiedä". Siinä postmodernismin ydin.¹

Jotta elämä olisi oikeudenmukaista, tulee meillä olla totuus maailmasta ja ihmisen paikasta maailmassa. Ilman totuutta taipuu hyvyteen ja oikeudenmukaisuuteen uskova ihminen vavisten maahan moninaisuuden edessä. Nietzscheille traaginen syntyy moninaisuudesta. Nietzscheille olla traaginen on olla iloinen, iloita on yhtä kuin luoda ja luoda on yhtä kuin tuhota. Ilo ja kärsimys kulkevat käsikädessä.

”Jonka täytyy olla luoja hyvässä ja pahassa: totisesti, sen täytyy ensin olla tuhoaja ja murskata arvoja. Näin kuuluu korkein paha korkeimpaan hyvyteen: mutta tämä on luova hyvyys (...) murtukoon vain kaikki, mikä totuuskistamme voi murtua! Monta taloa on vielä rakennettava!” (*Z Itsensä-voittamisesta.*)

¹ Jälkistrukturalistit luopuvat metafyyisistä traditiosta, joka nojaa kolmeen tekijään *telos* (päämäärä, maali), *aletheia* (totuus) ja *ousia* (olla, oleminen). Yhdessä nämä kolme tekijää muodostavat tarkoituksen (meaning). Poststrukturalistien tarkoituksena ei kuitenkaan ole, Derridan mukaan, tarkoituksen hävittäminen tai tuhoaminen. Mitä jälkistrukturalisti sitten asettaa tilalle? ”It is a question of determining the possibility of *meaning* on the basis of a ’formal’ organization which in itself has no meaning, which does not mean that it is either the non-sense or the anguishing absurdity which haunt metaphysical humanism. (...) one must speak at several languages and produce several texts at a once. (...) we need, perhaps, as Nietzsche said, is a change of ’style’; and if there is a style, Nietzsche reminded us, it must be plural.” (Derrida 1982, 134—135.) Derridan ratkaisu on siis pluralismi. Mutta miten pluralisti myöntää valinnan? Mihin pluralisti nojaa päätöksissään? Mitä pluralisti tekee niukassa tilanteessa?

Moninaisuus ja tietämättömyys totuudesta tarkoittavat, että ihminen luo ja tuhoaa maailmaa kulloistenkin ihanteidensa ja makunsa mukaisesti, niin kauan kuin ihmisiä maailmassa elää ja hengittää. Ei ihminen ”viisastu” eikä se voikaan viisastua, sillä pyrkimys ylihistorialliseen perspektivismiin tai metafysiikan ylittämiseen, subjektin hajoamisen myötä, johtavat kohti nihilistisiä viimeisiä ihmisiä. Nietzsche Jumalan kuolema vapauttaa ihmisen tavoittelemaan omia yksilöllisiä ihanteitaan. Maailma redusoituu erilaisten voimien väliseksi kamppailuksi. Elämä on tahtoa valtaan. Elämä on uusien päämäärien luomista ja vanhojen murskaamista, jolloin päämääristä kamppaillaan ja totuudesta väännetään kättä. Karrikoiden voitaisiin todeta, että Kant tahtoo johdattaa meidät *ikuiseen rauhaan* ja Nietzsche *ikuiseen kilpailuun, kamppailuun, taisteluihin* ja tarvittaessa *sotaan*. Nietzsche paluu luontoon eli tahto valtaan on paluuta *erojen* eli erilaisten *mielien* maailmaan ja erilaisten makujen johdosta oikeustilat ovat vain *poikkeustiloja* (MA §11 68). Tahdosta valtaan tulee totuuden mitta ja voimien kehkeytymisestä elämän suola. Maailma palaa ikuisesti ja ihminen on ”*itse* kehkeytymisen ikuinen ilo,—ilo joka käsittää myös *tuhoamisen ilon...*” (EJ §5 116; vrt. EH §3 79).

Kristillisen maailman nihilismi redusoituu ajatukseen kärsimyksen vähentämisestä. Kristillinen maailma huipentuu Schopenhaueriin, jolle elämä on turhaa, mutta sisältää itsessään valtavan määrän kärsimystä. Elämästä tulee sairaus, josta ihminen tulee parantaa. Parantaminen elämästä itsestään taas on absurdia ja se johtaa ainoastaan nihilismiin (SK §3 142). ”Viisaimmat ovat kautta aikojen langettaneet elämälle saman tuomion: *se ei kelpaa enää mihinkään...* (...) Itse Sokrates lausui kuollessaan: ’Elämä—se on pitkä sairaus: olen vapahtaja Asklepiokselle kukon velkaa’” (EJ §1 15.)

On huomionarvoista, ettei maallinen kärsimys yksin aja ihmistä epätoivoon, vaan tuon kärsimyksen *mielettömyys*.¹ Kristitty tarvitsee kärsimykselleen syyllisen ja saa sitä kautta itselleen tarkoituksen. Askeettisen papin kautta syyllinen lopulta löydetään. Syyllinen löytyy kristitystä itsestään. Elämä on syyllinen. Maailman ollessa pluralistinen täytyy tahdon (tahto valtaan) olla syyllinen. Tahtominen on pahaa, askeettisuus ja tahdosta pidättäytyminen hyvää. Kristityn elämä perustuu kostolle, kristitty elää kostosta. Näin subjekti eli usko vapaaseen tahtoon itse asiassa saa alkunsa. Sen alkuperä juontuu koston ja kaunaan ja elämän kieltoon. Moderni ihminen on ’sairas eläin’, joka on pitkäaikaisen väärentämisen ja halventamisen tulos. Se asettaa itsensä vastuuseen asioista, joihin se on syytön. Nietzsche kristillisen maailman tarkoituksena on toimia kostonä elämälle. (MA.)

¹ ”Kärsimys ei oikeastaan kuohuta mieltä kärsimyksenä sinänsä vaan siksi että se on *mielettömä* kärsimystä” (MA §7 60, §28 160—161).

Miten kristitty poistaa kärsimyksen? Keksimällä Jumalia (MA §7 60). Mitä päämääriä Jumala palvelee? Se toimii peilinä, jota vasten ihminen voi itseään verrata. Jumala toimii äärimmäisenä tuomarina, joka tuomitsee itsekkäät teot. Ihmisen kierous ja moninainen tahto tulee oikaista Jumalan avulla. Usko Jumalaan pitää yllä uskoa vapaaseen tahtoon ja olemiseen, joka myöntyy Jumalasta. (II §132 81—82.) Näin ihmisestä tulee suora ja oikeudenmukainen, pyyteetön ja hän pidättäytyy toiminnasta. Tätä kautta elämä voidaan oikeuttaa (MA §7 60) ja nyt ”suora” ”sairas eläin” elää pyyteettömän askeettisesti moninaisuuden vankina elämänsä loppuun asti. Enemmän kyse on jälleen yhdenlaisen muodon eli elämäntavan korottamisesta yli muiden. ”Uskonnon perustajien varsinainen keksintö on ensinnäkin siinä, että he säättävät tietynlaisen tavanomaisen elämän ja arjen, joka vaikuttaa tahdon kurissapitäjänä (*disciplina voluntatis*) ja samalla poistaa ikävystymisen; toiseksi siinä, että he tarjoavat tämän elämän *tulkinnan*, jonka vaikutuksesta se näkyy korkeimman valossa, niin että siitä nyt tulee jotakin hyvää, jonka puolesta taistellaan ja, määrättyissä olosuhteissa, uhrataan henki” (IT §353 202). Jumalien kautta ihminen voi siis uskoa omaan arvoonsa, kärsimys sisäistetään ja vallitseva muoto saa oikeutuksensa. Uskomalla Jumalaan ihminen kestää kovimmatkin kärsimykset.

Nietzschelle elämä on tragedia, mutta ihmisen pitää oppia löytämään iloa tuosta tragediasta. Miksi elämä olisi kärsimys ja pettymys? Miten ihmeessä elämä voisi olla pettymys, sillä eihän meillä ole mitään mihin voisimme elämää verrata. Maailmalla ei ole mitään päämäärää, tavoitetta tai *olemista*, on ainoastaan tuleminen, jonka täydellinen affirmointi antaa syyn elää (WP §708 377—378). On kristillistä hapatusta, kun elämää verrataan Edeniin, josta kärsimys puuttui ja joka sittemmin on päässyt valloilleen; miksi emme vertaisi elämää yhtä hyvin ikuiseen paluuseen. Kristillinen filosofia ”on pettymyksen filosofia, joka käärii itsensä humanisti sääliin ja näyttää lempeältä” (WP §81 50). Kristillinen maailmankuva tekee maailmasta ruman ja vääryyden etsiessään sovitusta ja totuutta ja tuomitessaan elämän kun totuutta ei ole löydettävissä. On inhimillistä, aivan liian inhimillistä, kun ihminen nujertuu pelon ja kärsimyksen painon alle asettaessaan kärsimyksen elämää vastaan. Elämä on arvokasta itsessään ja itselleen ja elämä tulee affirmoida kaikessa kärsimyksessään. Elämä on kovaa, mutta ilman kovuutta ei ole elämää. Yli-ihmisten maailma on kova, koska ihminen elää vain luomisesta ja kaikki uuden luominen on ihmiselle kivuliasta. Seuraavaan lainaukseen kiteytyy Nietzschen tahto valtaan filosofia ja se päättää filosofisen pohdinnan Itseksi tulemisesta.

”Miksi niin kova?—lausui keittiöhiili kerran timantille: emmekö sitten ole lähisukulaisia? Miksi niin pehmeä? Oi veljeni, näin minä teiltä kysyn: ettekö sitten

ole—minun veljiäni? Miksi niin pehmeitä, niin taipuvia, niin peräänantavia? Miksi sydämessänne on niin paljon kieltoa, kiistämistä? Niin vähän kohtaloa on katseessanne? Ja etlette tahdo olla kohtaloita ja armottomia: miten voisitte joskus minun kerallani—voittaa? Ja ellei kovuutenne tahdo salamoida, leikata ja viiltää: miten voisitte joskus minun kerallani—luoda? Sillä kaikki luovat ovat kovia. Ja autuudelta täytyy teistä tuntua saadessanne painaa kätenne vuosituhansiin kuin vahaan... autuudelta saadessanne kirjoittaa vuosituhanten tahtoon kuin metalliin,—metallia kovempina, metallia jalompina. Vain täysin kova on kaikkein jaloin. Tämän uuden laintaulun, oi veljeni, minä asetan teidän ylleen: tulkaa koviksi!—” (Z 187; EJ 118.)

VIII

Tulkitsen Itseksi tulemisen tässä luvussa Nietzschehen henkilöhahmon kautta ymmärtääkseni tahto valtaan filosofiaa paremmin, joten tarina jatkuu. Totuutta emme tiedä eli keitä me olemme ja syytä siihen miksi täällä maan päällä tallustelemme, mutta silti ihmisen on suunnattava toimintansa johonkin suuntaan. Mieli omalle toiminnalle on Nietzschehen mukaan kaivettava omasta Itsestä. Omaksi Itseksi tulemisen projekti Nietzschehen filosofiassa kuitenkin häiritsee. Maailma on jatkuvassa tulemisen tilassa ja silti yksilöllä on essentia tai olemus, jonka hän voi muutoksesta tavoittaa. Tuo essentia ja tahto tulisi löytyä ja myöntyä ikuisen paluun ajatuskokeen ja kohtalon rakkauden kautta, jolloin tahto valtaan pääsee luomaan hierarkian kellarissa riehuvien vaistojen ja affektien moninaisuuteen. Herran tahto löytyy kuuntelemalla Itseä, joka lakaisee heikommat voimat ja perspektiivit maton alle. Suurin uhka on kristillinen ja demokraattinen ihminen ja järjestys ja sen ”idiosynkrasia kaikkea vastaan mikä hallitsee ja tahtoo hallita (...) niin on itse elimistössä kielletty niiden ylimpien toimitsijoiden määräävä rooli joissa elämän tahto ilmenee määräävänä ja muotoa luovana” (MA §12 71). Kristillinen ”hallinnollinen nihilismi” (ibid.) merkitsee pakottamista moninaisuuteen, nihilismiin ja suoranaiseen tahdon (valtaan) skitsofreniaan.

Itseksi tulemisen liittyy siis, että ihminen tietää jälkikäteen mikä hän on, katsomalla sitä mitä hän on tehnyt, mutta tämä ei voi olla koko totuus, sillä se ei takaa olemusta tässä hetkessä ja mahdollista päätöksiä tai aseta päämäärää tulevaisuuden kannalta. Samalla Nietzsche antaa olettaa, että historian avulla löydetty Itse voi olla valheellinen ja alhainen kristillisen ’laumamoraalin’ itse, jonka tietoisuus erehdyksissä olettaa omaksi essentiaakseen.¹ Samalla on vain perspektiivistä tulkintaa ja omaa historiaa

¹ Vielä kuin varmistukseksi lainaus *Zarathustrasta* (§2 169): ”Ihmistä on vaikea löytää ja kaikkein vaikeinta on löytää hänet itsestään; usein valhetee henki sielusta. Näin vaikuttaa painavuuden henki. Mutta itsensä on löytänyt se, joka puhuu: tämä on *minun* hyväni ja pahani: niin hän on mykistänyt myyrän ja kääpiön, joka sanoo ’kaikille hyvä, kaikille paha.’” Zarathustrassa *Itseksi tulemisen* neljä palikkaa esiintyvät *Ihmis-*

voi lukea monilla eri tavoilla, monista eri perspektiiveistä. On vain tulemista, siis tekoja vailla tekijää. Tämä tarkoittaa, että tulkinta Itsestä muuttuu jatkuvasti ja tietoisuus on neuvoton yrittäessään myöntää punnitun valinnan turvautumatta *huonoon uskoon*¹. Valinnasta tulee suurin ongelma (WP §1022), sillä ei ole auktoriteettia, joka loisi valinnan. Nietzsche tulkitsee tehtäväkseen olla ikuisen paluun ja yli-ihmisopin opettaja, mutta mitä tapahtui Nietzscheille kun tuo tehtävä tuli suoritettua?

Muistamme, että Nietzsche on filosofi, joka tulkitsee maailmaa ylihistoriallisesta näkökulmasta käsin. Filologi Nietzsche kärsii pahimmasta mahdollisesta historian kuumeesta. Hänen perspektivisminsä mahdollistaa lukemattoman määrän erilaisia tulkintoja, muttei sellaista joka johtaisi valintaan, sillä ”tieteellisyys’ käytännössä merkitsee lamautumista *pikkuasioiden* edessä” (EH 126). Nietzsche ei tiedä totuutta eikä filosofina ole mahdollisuutta ryhtyä märehimään, joten tietämättömyys totuudesta meinaa lamaannuttaa, jopa kynää heiluttavat sormetkin (HH §1 12—13). Nietzsche velloo itsereflektion loputtomassa suossa, joten Itsen myöntäminen on tietoisesti tahtoen mahdotonta. Miten tahtoa erhetä tietoisesti? Miten tehdä elämästä taideteos? Miten heittäytyä kohtalon rakkauteen? Miten *vapaa henki*, uskomatta mihinkään, voi silti tulla itseksensä? Mistä tahto, jos perustaa ei ole? Kuka kääsee ja kuka tottelee?

Nietzsche syyttää kristinuskoa kaunasta elämää kohtaan, mutta mitä tekee mestari itse? Voisiko olla niin, että Nietzsche(n) Itse on kaunainen modernin ihmisen itsetiedostavaa olemusta kohtaan? Nietzsche vastaa:

”[o]n päiviä, jolloin minut valtaa tunne, mustempi kuin mustin alakuloisuus—*ihmisen halveksiminen*. Ja jotta ei olisi epäilystäkään siitä, mitä minä halveksin, *ketä* minä halveksin: nykyajan ihmisistä, ihmistä, jonka aikalainen minä valitettavasti olen. Nykyajan ihminen—minä tukehdun hänen saastaisesta hengityksestään...(...) Meidän

kekseliäisyydessä. Nämä samat osat ovat samat mitä on käyty jo yllä läpi: 1. Itsepetos ja unohdus. 2. Ihminen tekee itsestään taideteoksen. 3. Tuo lopputulos on hyvän ja pahan tuolla puolen oleva maku. 4. Siinä missä Nosce te Ipsum veisi tuohon, niin yli-ihminen tahtoo erhetä ja tahtoo *amor fatin* kautta nähdä kaiken kauniina, ilman, että kokisi katumusta. Samalla Nietzsche esittää oman tahtonsa eli hän tahtoo yli-ihmis tulevaisuutta, jotka ovat noudattaneet näitä ohjeita.

¹ Jos Sartren huono usko tulkitaan Nietzschen kautta, niin käytännössä se merkitsee sitä, että tämän hetken minä ei voi luvata mitään tulevaisuuden minän puolesta tukeutumatta huonoon uskoon. Tulevaisuuden minä on uusine kokemuksineen ja tietoineen erilaisessa asemassa kuin tämän hetkinen minä, joten tämän hetken minä ei tiedä mitä tulevaisuuden minä tahtoo, sortumatta huonoon uskoon. Toki Sartren Minuuskäsitys poikkeaa Nietzschestä, koska hänen maailmassaan ei ole tiedostamatonta eli Itseä, muttei Nietzschen tulkinnasta, jossa ihmisellä on kaksi aivolohkoa jo senkin takia, että toinen sukeltaa itse tekemiseen ja toinen ohjaa suuntaa. Jos kuitenkin lähtökohta on Sokrateen ”tiedän, että en tiedä”, niin mitä voimme ylipäättään tehdä valintoja tukeutumatta uskoon. Oli usko sitten huonoa tai ei, niin ainoastaan uskamalla voi ihminen suunnata tahtonsa maailmaan. Nietzschen keskeinen sanoma sisältyy käsitteeseen *Amor fati*. *Amor fatia* vastaan toimivat kuitenkin *vapaat henget*, jollainen myös Zarathustra on. Huonosta uskosta (ks. Sartre 1993, 160—169).

aikamme on *tietäväinen*... Mikä ennen oli vain sairasta, se on nyt käynyt säädyttömäksi,—on säädytöntä nykyään olla kristitty.” (AK §38 50.)

Nietzschele moderni ihminen on sairas eläin, Jumalan murhaaja ja traagisin olento mitä maa on päällään kantanut. Ihminen katkaisi kahleet, jotka sitoivat maan sen aurinkoon. Moderni ihminen teki tämän katalan teon, eikä voi edes ymmärtää tekonsa seurauksia. Tähän tekoon tarvitaan syyllinen. Syyllinen olkoon kristinusko, kristitty pappi ja koko kristillinen kulttuuri. He tekivät ihmisestä sairaan. *Rengit tekivät ihmisestä tietoisien*.¹ Kristillinen dialektiikka teki ihmisestä tietoisien ja tappoi Jumalan, joka antoi tuolle tietoisuudelle perustan ja päämäärän. Jumala on kuollut ja pysyy kuolleena. Itsereflektio ei Jumalaa takaisin tuo. Moderni ihminen tappoi Jumalan ja on syyllistynyt historian suurimpaan rikokseen. ”Ei ole ollut milloinkaan suurempaa tekoa—ja kuka ikinä syntyykään meidän jälkeemme, hän kuuluu tämän teon vuoksi korkeampaan historiaan kuin mikään historia on toistaiseksi ollut!” (IT §125 117.) Elämää edistää parhaiten yli-ihminen. Hän palaa ”luontoon” eli omaan ”essentiaansa”, ei reflektoi, unohtaa, märehtii ja pystyy myöntämään päämäärän Itsestään ja Itselleen vielä Jumalan kuoleman jälkeenkin. Näin ollen kuka sitten on kaikista rikollisista kaikkein pahin?

*Filosofi*² (AK 2§ 98). Päiväys: ”Annettu vuoden yksi ensimmäisenä päivänä (— syyskuun 30. 1888 väärää ajanlaskua)”

Noin kolme kuukautta ennen lopullista luhistumistaan Nietzsche toi julki sen, ettei hänen sairauttaan voi parantaa sillä mikä sen on aiheuttanutkin. Nietzschestä itsestään tuli lopulta se yli-ihminen, jota hän filosofiallaan yritti tuoda esiin. Nietzschen *spekuloitu*

¹ Rengit eivät varsinaisesti tehneet ihmistä tietoiseksi, vaan herrat aiheuttivat Nietzschen mukaan alkujaan ihmisen tietoisuuden, mutta rengit tahtovat pakottaa kaikki ihmiset moninaisuuteen, reflektioon ja itsettömyyteen ja näin aiheuttavat liiallista tietoisuutta ja muistia (MA §17 80). ”Maan päällä pitäisi olla ylin näkökohta etteivät sairaut saa tehdä terveitä sairaiksi” ja terveet ja sairaut on siksi pidettävä erillään (MA §14 122).

² ”Voiko *aasi* olla traaginen? – Että joku sortuu taakkaan, jota ei voi sen paremmin kantaa kuin heittää selästäänkään? ... Filosofin tapaus.” (EJ §11 10.) Zarathustrasta muistamme, että pluralisti aasit ovat Zarathustran viimeisiä seuralaisia, jotka eivät osaa myöntää omaa tahtoaan, vaan sanovat kaikelle JAA. Yli-ihminen affirmoi traagisen ja pistää aasit poskeensa myöntäessään oman tahtonsa moninaisuudesta tulemalla maagiseksi irratiionaaliseksi itsekseen. Taiteilijat muuttavat maailmaa, ”toisinkuin tiedon ihmiset, jotka jättävät kaiken niin kuin se on” (WP §585 A 318). Samaisen kohdan alaviitteessä Kaufmann lainaa Wittgensteinia: ”[f]ilosofia ei saa millään tavoin, ei edes hiukan, häiritä normaalia kielenkäytön tapaa; viime kädessä, filosofia voi vain kuvailla sitä ... se jättää kaiken silleen” (*Philosophical investigations*, New York: Macmillan, 1953, # 124). Tässä yhteydessä on hyvä muistaa myös Heideggerin *Silleen jättämisen* ajatuksesta ja todeta vielä, että *amor fati* ei ole silleen jättämistä, vaan oman tahdon myöntämistä. Nietzschen keino ylittää filosofit on ”tuhota *olemisen* maailma” (WP §585 A 319). Tämän jälkeen jäljelle jää maailma, joka on mitä se on eli hyvä ja samalla siellä on vain tapahtumia, joihin filosofit ovat kykenemättömiä asettamaan moraalisia arvostelmiaan. Ihminen on vain pala sattumaa ja osa itseään luovaa maailmaa. Elämä on taidetta (EJ §24 78—79). Siinä postmoderni vastaus päämäärättömyyteen.

henkinen romahdus merkitsi lapsenomaista kieltoa kaikesta itsereflektiosta. Nietzschestä tuli Dionysos, Jumala, Nietzsche Caesar ja ristiinnaulittu.

Nietzsche koki oletetun henkisen romahduksensa tammikuussa 1889, kun hän näki ajurin ruoskivan hevostaan Torinon kadulla. Hän ryntäsi suojelemaan viatonta luontokappaletta, mutta lyyhistyivät siihen paikkaan. Toinnuttuaan tapauksesta filosofi ei enää koskaan palautunut ennalleen. Hän jyskytti pianoa vuokrahuoneessaan ja laulaa hoilotti. Koputteli kadulla ihmisiä olkapäälle oppilastakissaan ja sanoi latinaksi: ”Onko kaikki hyvin? Olen Jumala, tämä farssi on minun luomukseni” (Nietzsche kirjeessään Jacob Burckhardtille 6. Tammikuuta 1889). Hän lähetti tutuille kirjeitä, jotka olivat sisällöltään hyvin sekavia ja niissä allekirjoittajana toimi Nietzscheen ideaaliminä, joihin viittasin yllä. (Saatavilla www-muodossa <http://www.geocities.com/thenietzschechannel/niletters.htm> [viitattu 30.11.2007.]

Tulkitsen Nietzscheen luhistumisen Itseksi tulemiseksi. Kun viimeinenkin työ oli tehty ja oma elämäkertakin tuli valmiiksi, niin Nietzsche koki aikansa tulleen ja vastasi nihilismiin lopettamalla itsereflektion. Saadessaan valmiiksi *Ecce Homon* viimeiseen muotoonsa Nietzsche huokasi helpotuksesta ja joulukuun 8. päivä 1888 lähettämässään sähkösanomassa Nietzsche voi todeta, että hän sai ”omalletunnonleen viimeinkin rauhan” (Kaufmannin 1974, 435 mukaan). Itseksi tuleminen on tätä kautta tulkittuna Nietzscheen ratkaisu perspektivismiin, pluralismiin ja ekstentiaaliseen ahdistukseen. Tulkitsen Itseksi tulemistakin myös niin, että Nietzscheen *mieli* (tahto valtaan) oli vaipunut dekadenssiin alituisen itsereflektion, kriittisyyden ja kieltämisen kautta.

”’Oi Zarathustra’, puhui lapsi minulle, ’katso itseäsi kuvastimessa!’ Mutta kun katsoin kuvastimeen, minä kirkaisin, ja minun sydämeni vapisi: sillä minä en nähnyt siinä itseäni, vaan paholaisen naaman ja ivanaurun.” (*Z Lapsi ja kuvastin.*) Tietoisuuden peili ei tarjoa Nietzscheelle vastausta olemisen mielettömyyteen, vaan mieli on kaivettava tiedostamattomasta ja dionyysisestä Itsestä. Sokraattinen tuijotus tyhjyyteen ja maailman syöveriin merkitsee, että syöveri katsoo takaisin ihmiseen (TS osa 15; HP §146). Tämä taas voi merkitä, että sokraattinen tuijotus repii rikki kaikki hämähäkinverkot, jotka pidättävät ihmistä tässä maailmassa ja Nietzscheen ratkaisu on sukeltaa ”barbaariseen, kaottiseen pyörteeseen, joka kutsuu itseään ’nykyisyydeksi’ (”die Gegenwart”) (TS osa 15). Toisin kuin apollonisen Kreikan peilistä näyttäytyvät illusoriset Olymposlaiset kuvat (TS osat 3 44, 5 50), Nietzscheelle sokraattinen tietoisuuden peili paljastaa vain moninaisuuden. Samalla tietoisuus nostaa esiin alhaisen reaktiivisen ja kaunaisen itsen, joka projisoi sisällään olevan eron ja kiellon toisia kohti, sillä kostaessaan toiselle hän itse

asiassa kostaan itselleen, koska ei voi sietää *ylijäämää* itsessään. Itsehillintä merkitsee eräänlaista syyhyä, joka vartioi kaikkia vaistoja ja luonnollisia virikkeitä, mutta samalla ihminen köyhdyttää itsensä ja on sietämätön myös toisille (IT §305 166). Kiellosta ja jatkuvasta torjunnasta tulee osa reaktiivista ja refleksiivistä identiteettiä. Yksilö erottautuu päämäärästä, joka ennen oli oma ja omin ja nyt hän on epävarma kaikesta. Identiteettiä uhkaa ikuinen kieltäminen. Näin peilistä näkyy ainoastaan paholainen, joka elää kostaan. Sen sijaan *mieli* löytyy ainoastaan unohduksen kautta löydetyistä alitajuisesta Dionysoksesta. ”On mahdollista elää lähes ilman muistia ja vieläpä onnellisesti, kuten eläimistä nähdään, mutta on täysin mahdotonta ylipäättensä elää ilman unohdusta” (HH §1 13).

Zarathustrassa Nietzsche antaa olettaa, että hänen tehtävänsä tuli suoritettua: ”minä palaan ikuisesti tähän samaan samaiseen elämään, suurimmassa ja myös pienimmässä, jälleen opettaakseni kaikkien olevaisten ikuista paluuta, – – jälleen puhuakseni sanan suuresta Maan- ja ihmisen-keskipäivästä, jälleen julistaakseni ihmisille yli-ihmisen. *Minä puhuin sanani, minä säryn sanaani: se on minun ikuisen kohtalon tahto, – julistajana minä hukun! Nyt on tullut hetki mailleen menevän siunata itsensä. Näin – päättyy Zarathustran mailleennen.*” (Z 193—194. Kolmannen kirjan loppu. Kursivointi oma.)

Mieli muuttui ja Zarathustra sai neljännen osan ja Nietzsche teki sen jälkeen vielä tukun kirjoja lisää. Vielä viiden vuoden ajan Nietzsche jaksoi toimia ihmisten opettajana: ”Aukene ja heitä minulle kalasi ja kiilto-äyriäisesi! Parhaalla syötilläni minä tänään pyydän itselleni kaikkein ihmeellisimmät ihmis-kalat! – itse onneni minä heidän ulos kaikkiin avaruuksiin ja kaukaisuuksiin, nousun, keskipäivän [Yli-ihmisten esiinmarssi] ja mailleennenon [Nietzschen yli-ihmisyys] välillä, nähdäkseni, eivätkö monet ihmiskalat opi tempomaan ja pyristelemään minun onnestani. Kunnes heidän, kun he tarttuvat minun teräviin salakoukkuihini, täytyy nousta ylös minun korkeuteeni, kaikkein kirjavimpien syvänteen-kivikalujen kaikkein pahanilkisimmän ihmistenkalastajan tykö. Se minä näet olen syvimmissäni ja alusta alkaen, vetävä, luoksevetävä, ylösvetävä, ylentävä, kasvattaja, jalostaja ja kurissapitäjä, joka ei suotta kerran sanonut itselleen: ’Tule siksi, joka olet!’ Tulkoot siis ihmiset nyt ylös minun tyköni: sillä *minä odotan vielä merkkejä, jotka ilmoittavat, että minun mailleennenoni aika on tullut; minä itse en vielä huku, niinkuin minun täytyy, ihmisten joukkoon.*” (Z 208—209. Hakasulkeiden sisältö ja loppukursivointi AV.)

Nietzsche koki, ettei hänessä ollut tarvittavaa väkevyyttä luomaan uutta maailmaa, koska pyhäkön pystyttäminen tulee aina kalliiksi. Nietzsche ei kykene pystyttämään uusia temppeleitä. Siihen tehtävään hän toivoo ryhtyvän, jonkun nuoremman ja väkevämmän. (MA §24—§25 89—91.) Nietzschen herkkyyks vei lopulta voiton ja unelma yli-ihmisestä eli ainoastaan osana särkyneen mielen moninaisuutta.

IX¹

Laitetaan tahto valtaan hetkeksi syrjemmälle ja tarkastellaan millä tavalla minuuks tai itseys Nietzschen filosofiassa ilmenee. Unohdetaan Itseksi *tuleminen*, koska siihen liittyy liikaa Nietzschen henkilökohtaisia ambitiesia. Itseksi tuleminen oli epäilemättä filosofi Friedrich Nietzschen kannalta merkittävää pohdintaa, mutta millä tavalla minuuks näyttääytyy Nietzschen filosofian pohjalta? Tässä pykälässä saatetaan päätökseen identiteetin rakentuminen Nietzschen filosofiassa.

Elämään taideteoksena tarvitaan muistia. Staattisuus, suorastaan apolloninen jäykkyys ja dionyysinen uutta luova yltäkylläisyys näyttävät toistensa vastinpareilta. Vastakohta sai ilmiänsä myös Nietzschen tuotannossa ja ongelma tuntuu ratkeamattomalta.

Olemme jo aikaisemmin käsitelleet vastakohtia ja esittäneet, että Dionysos luo tiedostamattomien voimien kautta apollonista minuutta. Apolloninen minuuks tulee näin ymmärrettäväksi dionyysisten salamoiden välkkeenä, jossa minuuks rakentuu ajassa. Aika asettaa eteemme jälleen saman vastakkainasettelun. Identiteetti, essentia, oleminen tai minuuks kohtaa liikkeen, tulemisen tai dionysoksen, jolloin yksilöllinen persoonuus on liikettä. Nietzschen identiteetti on käsite, joka sulkee sisäänsä liikkeen eli eron. Nietzschen yksilö on bergsonilaisfuturistiseksternalistinen olento, joka luo itseänsä tekojen kautta. Ihminen on elävä taideteos, joka luo alati minuutta toiminnan kautta. Ihminen voi löytää oman identiteettinsä, olemisen vain sukeltamalla tekemiseen. Vasta teko luo tekijän. Taideteos syntyy pakottamisen kautta. ”’Tahdo itsesi, niin sinusta tulee itsesi’” (II §366 350).

¹ Tässä pykälässä käytävä pohdinta löytää yhtymäkohtansa Werner Stegmaierin filosofiasta, kun hän korostaa flukuanssin ajatusta tutkittaessa substanssin (ousia) käsitettä. Tällöin identiteetillä on ”siirretyn pysyvyyden rakenne” ja ”kaikki täytyy määrittää yhä uudelleen, aina toisella tavalla” (Stegmaier 2001, 23—24). Ks. myös Stegmaierin *Philosophie der Flukuanz*. Samaan teemaan osuu Henri Bergsonin käsite *duration* eli kesto. Kesto ”merkitsee luomista”, jolloin maailma, ihminen mukaan lukien ”luo alati itseänsä” (Bergson 2005, 283). Bergsonin maailma on alati tulemisen tilassa, jolloin tulevaisuus näyttääytyy aina kontingenttina. Jokainen polku, jonka ajatteleme kulkevamme tulevaisuudessa sulkee sisäänsä muutoksia ja hairahtumisia. Samalla polku on jatkuva, mutta tarinan voi kertoa vasta jälkikäteen.

Nietzsche tulkitaan usein postmodernismin isäksi, mutta yhtä hyvin hänet voitaisiin lukea futurismin oppi-isiin. Nietzscheen aikaa, muutosta ja pluraalisuutta koskevat ongelmat ja Dionysoksen ja Apollon välinen kiista ratkeaa futuristisissa teoksissa kuten Boccionin *Jatkuvuuden ainutkertaisia muotoja tilassa* (kuva 1). Siinä plastinen Dionysos elää apollonisen muodon vankina, mutta muoto itsessään on elävää, alati liikkeessä olevaa elävää—Nietzschen tahto valtaan. Elävä muotoa luova elämä näyttäytyy näin aina staattisina esineinä ja staattisina valintoina, mutta aktuaalinen sulkee sisäänsä potentiaalisen ja plastiset voimat muotoilevat minuutta toiminnan kautta, jolloin oleminen on tuleamista, identiteetti on alati toiminnassa muovautuvaa. Vain toiminta ja tekeminen luovat minuutta, joka ei koskaan pysähdy minuudeksi, mutta jonka ihminen kokee hetkellisenä staattisena minuutena. Pelkkä itsereflektio ei kerro meistä mitään. Elämä on se, jonka on alati luotava itsensä. Muoto perustuu luomiseen ja muodon takomiseen dionyysisestä perusta, joka merkitsee samalla, että elämän täytyy myös aina 'voittaa itsensä'.

Ero nietzscheläisen *futurismin* ja postmodernismin välille paikantuu aikaan ja muotoon. Nietzscheelle *oleminen* tapahtuu ajassa. Postmodernistille ei ole olemista, vaan *ero* tapahtuu ajassa. Nietzscheen yksilöä ohjaa perspektiivi, postmodernistia perspektivismi. Nietzscheelle muoto on ensisijaisen tärkeää, derridalainen dekonstruktivistit ymmärtää vain *différencen*. Nietzscheelle elävä ihminen on taideteos, joka on taottava muotoon, butleristille muoto on vastaväite luontoa kohtaan. Jos lähtökohta on, että elämä tapahtuu aina toisen elämän kustannuksella ja elämänmuodot käyvät kamppailua keskenään, eteemme asettuu kysymys miten oikeutamme muodon moninaisuuteen? Nietzscheelle muoto on luonto. Kaikki on totta, kaikki on olevaa. Kuten Nietzsche kuvaa ”näyttelijän” psykologiaa, jolloin mikään ei ole totta (TW osa 8 173) ja modernia ihmistä, joka on ristiriitaisuuksien lävistämä, kävelevä valhe (ibid. 188, 192), myös postmodernistille pluralistille muoto on vääryys, kaikki on valhetta. Postmodernisti voi todeta *Zarathustran* taikurin tapaan, että ”kaikki on valhetta minussa; mutta että minä murrun – tämä minun murtumiseni on *tosi!*” (Z 224).

Vastakkainasettelu 'tosi maailman' ja 'näennäisen maailman' välillä jatkuu. Se ratkeaa ainoastaan kun ymmärretään, että yksilö elää aina omassa 'tosi maailmassaan' ja yhteisö 'näennäisessä maailmassa'. Postmodernistille yksilön oma 'tosi maailma' kuitenkin muotoutuu yhteisön kautta näennäiseksi. Identiteetistä tulee erhe. Julkinen 'näennäinen maailma' tunkeutuu yksityisen maailman alueelle rikkoen identiteetin moneudella. Kariikoiden voidaan todeta, että siinä missä Nietzscheelle homogeeninen

aristokraattinen kulttuuri luo identiteettejä, jotka ovat kulttuurin sisällä kotonaan, tuottaa postmoderni pluralistinen kulttuuri skitsofreenikkoja, ja lopulta oikeudenmukaisuuden vaatimuksissaan tahdottomia olioita, sillä valinta tekee erolle vääryyttä. Julkisen sfäärin pluralismi on postmodernismin ytimessä, yksilön identiteetti on Nietzschen filosofian ytimessä. Julkisen sfäärin ollessa pluralistinen täytyy yksilön jättää oma identiteetti ikäänkuin kotiin joka kerta kun julkisen alueelle astuttuaan. Mitä pluralistisempi julkinen sfääri sitä vaikeampaa yksilön on olla sekä Moraalinen että olla yhteydessä omiin tunteisiinsa.

Postmodernisti, kuten Rorty, korostavat suvaitsevaisuutta ja solidaarisuutta, jolloin identiteetti korvataan ironialla ja kontingenssilla. Yksilöstä tulee postmodernikameleontti, Nietzschen kuvaama näyttelijä (IT §361, §366, §368). Näyttelijää ohjaa ”näennäisyyteen” verhoutumisen kaipuu; ylen paljon kaikenlaista sopeutumiskykyjä (...) Tällainen vaisto on varmaan kehittynyt helpoimmin alhaisen kansan perhekunnissa, joiden on ollut pakko tulla toimeen vaihtelevan painon alaisina (...) yhä uudestaan sopeutumaan uusiin olosuhteisiin, yhä uudestaan näyttäytymään ja käyttäytymään toisin kuin ennen, kyeten vähitellen kääntämään viittansa *jokaisen* tuulen mukaan ja muuttuen siten melkein pelkäksi viitaksi” (IT §361). Tätä vastaan Nietzsche korostaa ihmisen konfliktuaalista luonnetta. Jokainen reaktiivinen sota, joka käydään yksilön sisällä sen sijaan, että sota aktiivisesti muovaisi ja komentaisi vaistoista hierarkian, myrkyttää ihmistä lisää. Historiankuume nousee ja ihmisestä uhkaa tulla oman elämänsä sivustakatsoja. Postmodernistit korostavat Honigin tapaan, että identiteetin ollessa kyseessä, se on mahdoton muodostaa oikein. Nietzsche korostaa erhettä elämän ehtona. Kyse on jälleen painotuksista ja yksilön omasta kokemuksesta. Nietzschen Siperia olisi elämä vailla tottumuksia, elämä, joka vaatii alati improvisaatiota.

Nietzschen suuri ristiretki on asettua vastustamaan ”näyttelijöitä”, joille mikään ei ole aitoa. Näyttelijä on autenttisen ihmisen vastakohta. Näyttelijä ei omaa varmuutta itsestään. Näyttelijä on itsetön ihminen. Näyttelijä on ajaton kuoleman hauta. Näyttelijä on aasi. Näyttelijä on *vita contemplativa*, jota ohjaa pidättäytyvä tietäminen ilman toimintaa. Näyttelijä on tahdoton ihminen. Näyttelijä on objektiivinen universaali-ihminen, mutta juuri sen vuoksi epätotuuden mukainen. Näyttelijä on dekadentti. Näyttelijä on kävelevä fysiologinen ristiriita. Näyttelijälle jokainen identiteetti on erhe. Näyttelijä tiedostaa omat sisäiset ristiriitansa. Näyttelijällä ei ole omaa ”tosi maailmaa”. Näyttelijä on liberaali massaihminen. ”Teatterissa ihmiset ovat rehellisiä vain massana; yksilönä kukin valehtelee, valehtelee itselleen. Teatteriin mennessä ihminen jättää itsensä kotiin, luopuu

oman kielen ja valinnan oikeudesta, maustaan, jopa urhoollisuudestaankin, jota kaikkea hänessä on ja jota hän käyttää suhteessaan Jumalaan ja ihmisiin omien neljän seinän sisäpuolella.” (IT §368.)

Näyttelijän vastakohta on aito ihminen. Aito ihminen omaa varman pohjan itsestään. Aitoa ihmistä ohjaa ”vaisto” (HP §218), jota ei saa rationalisoida, sillä rationalisoinnin seurauksena vaisto heikentyy (TW *Jälkikirjoitus* 181). Aito ihminen on ”vaistolleen” rehellinen. Aito ihminen tuntee totuuden munaskuissaan. Aito ihminen on tosi, mutta ”hyvät ihmiset eivät puhu koskaan totta” (Z 174—175). Aito ihminen ”kulkee suoraa tietä” (EJ §18 73). Aito ihmistä ”ei voi tulkita viidellä eri tavalla” (ibid.). Aito ihminen on yksitulkintainen (Z 225). Aito ihminen on *vita activa*. Aito ihminen on Zarathustra (Z 225). Aito ihmisen älyllinen omatunto nojaa omiin vaistoihin ja tunteisiin, eikä hän usko järjen vieraannuttavaan voimaan, sillä ihminen on luonut kauneuden ja kauneus on tunne. ”Pohjimmiltaan ihminen kuvastelee itseään olevaisista, hän pitää kauniina kaikkea, mistä hänen kuvansa heijastuu” (EJ §19 74). Jos ihminen menettää otteensa vaistoistaan ja käsityksistään, menettää hän otteen itsestään. Ihminen ei enää tiedä mikä on kaunista ja mikä on rumaa, jolloin hänestä tulee lopulta näyttelijä. Nietzsche katsoo, että näyttelijöiden aikakausi vie kohti hullua maailmaa ja hyvästä tulee lopulta paha. Moraali kääntyy pääläelleen ja ihmisestä tulee sietämätön sekä itselleen että toisille. Koston henki valtaa ihmisen ja alhaisimmat arvot vaeltavat pyhien arvojen kaavuissa. Nihilismi ja moraalit ovat liitossa elämää vastaan. Sattumaa ei enää kyetä myöntämään, vaan maailma on viallinen. Viimeiset ihmiset ovat Nietzscheille kristillisen moraalin väijäämätön lopputulos.

Vastakkain asettuvat ”järjellisyys” (”Vernünftigkeit”) ja vaistot (Instinkt) (EH §1 77). Ristiinnaulittu Kristus ja Dionysos Antikristus. Lyhyesti sanottuna Nietzscheille kriittinen tietoinen järjellisyys pilkkoo muotoja, kun taas tunne ja tiedostamattomat vaistot ovat muotoa luovia. Muodon luomiseen tarvitaan perspektiivi, jonka vain tiedostamaton Dionysos voi tarjota: ””kaikessa on mahdotonta yksi – järjellisyys!”” (Z 143). Nietzsche antaa ymmärtää, että herkkä järjellinen ihminen ei voi kestää maailman *mielen* rikkovaa *mielettömyyttä* (*Sinnlosigkeit*) eli ristiriitaisuutta vaipumatta nihilismiin. Järjellisyys, tuo elämää jäytävä, vaarallinen voima, vie ihmisen masennukseen ja itsemurhaan. Tämän johdosta Nietzscheille maailma on mahdollinen ainoastaan esteettisenä ilmiönä. Esteettisenä ilmiönä elämä astuu hyvän ja pahan tuolle puolen, jolloin moraalinen Kristus asettuu elämää vastaan. Nietzsche tahtoo tanssia sattuman jaloilla (Z 144) ja sukeltaa kohtalon rakkauteen. Tiedostamattomien voimien avulla Nietzsche tahtoo saada ihmiset

löytämään ilon elämän perimmäisestä totuudesta eli tragediasta, jolloin ihminen voi affirmoida maailman sellaisenaan ja vapautuu kostosta:

”siitä asti, kun ihmisiä on ollut, ihminen on iloinnut liian vähän: se yksin, minun veljeni, on meidän perisyntimme! Ja kun opimme paremmin iloitsemaan, opimme samalla olemaan toisille pahaa tekemättä ja pahaa miettimättä.” (Z 74.)

Varjopuolen Nietzschen alitajuiseen dionyysiseen tragediaan tarjoaa vuonna 2008 ensi-iltansa saanut Batman-elokuva *The Dark Knight*. Siinä Nietzschen dionyysinen antikristus saa negatiivisen manifestaationsa Jokerin ja Kaksi-Naaman hahmoissa. Jokerille maailma on mielekäs ainoastaan esteettisenä pelinä, jossa hän yrittää vakuuttua maailman olevan pohjimmiltaan samanlainen kuin hänkin on eli julma ja kärsivä. Jokeri kostaa maailmalle oman sisäisen tuskansa aktiivisen nihilismin muodossa, joka purkautuu täydellisenä välinpitämättömyytenä ja leikkinä. Jokeri tahtoo nähdä maailman palavan. Kaksi-Naamalle ainoana moraalina näyttäytyy sattumana. Nietzschen synkkä filosofia nojaa samoihin lähtökohtiin. Maailman pohjalla on ikuinen dionyysinen kärsimys, joka johtuu maailman pohjalla olevista ristiriidoista (TS osat 4 45, 17 104) ja vain sattuma ”sovittaa” ristiriidat. Samalla lukuisista sairauksista, masennuksesta ja dekadenssista kärsivä¹ ja lukuisten erilaisten *perspektiivien* välillä heilahteleva filologi ulottaa oman psyykkisen tilansa koskemaan koko maailmaa.

Joka tapauksessa Nietzsche tahtoo sanoa, että on älykkyyttä uskoa omiin ensivaikutelmiin ihmisistä. On älykkyyttä uskoa omaan makuun. On älykkyyttä luottaa omiin arvioihin ja tulkintoihin, sillä ihminen tietää vaistonomaisesti mikä on sille hyvästä (WP §804). Pyrkimys ylihistoriallisuuteen, kuten moderniin emansipaation erheellisistä käsityksistämme ja luottamus rationaaliseen etäännyntymiseen omista arvostelmista voivat johtaa maailmaan, jossa ruoka on hiilihydraatteja ja proteiineja, puoliso on kotona odottava vieras ihminen, harrastukset ovat jotain mitä ihmiset tekevät ja elämä on suoritus, joka pitää vain jollain tavalla jaksaa loppuun asti. Ihmisestä tulee oman elämänsä sivustakatsoja, jota mikään ei kosketa aidosti, ei edes oman lapsen kuolema (II §51 46; vrt. HH §5 37). Ihmisestä tulee kone, jolle ”oikein tekeminen” on tärkeämpää kuin itse eläminen. Nietzscheille moderni ihminen on vieraantunut ihminen, jolle kysymys: ”mitä sinä tahdot?”, näyttäytyy ahdistavana ja moderni koululaitos opettaa välttämään tuota kysymystä (AA §196; vrt. EJ §29 81). Modernin ”koulutuksen” ongelma paikallistuu sen

¹ ”[O]n sanomattakin selvää, että minulla on *kokemusta dekadenssista*. Olen tavannut sitä sanaa etu- ja takaperin.” (EH §1 17.) ”Olen sekä *dekadentti* että sellaisen vastakohta” (EH §2 18).

ominaisuuteen opettaa ymmärrystä kirjavuudesta ja kokonaisvaltaisista ristiriidoista, jotka tunkeutuvat yhä kasvavaan tietoisuuteen luoden kokonaisia näyttelijäsukupolvia, sen sijaan, että pienisieluisia ihmisiä koulutettaisiin tottelemaan, jotteivät he aiheuta onnettomuutta (WP §984). Moninaisuuden koulutus perustuu ajatukseen, että näyttelijöillä ei ole omaa tahtoa, jonka vuoksi säyseät näyttelijät sopivat täydellisesti masentuneiksi yhteiskunnan rattaiden pyörittäjiksi. Koulutuksen seurauksena yksilöille rakennetaan *teoreettisen sokratism*in kautta reaktiivisia identiteettejä, jotka kuristavat Itsen hengiltä. Nietzsche aivan perimmäistä luontoa oleva virhe on, että (reaktiiviselle lauma)tietoisuudelle moninaisuudesta asetetaan kaikki arvot ylittävä arvo, vaikka tietoisuutta pitäisi käyttää ainoastaan välineenä (WP §707 376). Nietzsche sokraattisten ja kristillisten arvojen lopullisena seurauksena on vieraantunut Itsetön ihminen, joka on pikku hiljaa koulutuksen avulla karsittu kaikesta subjektiivisuudesta ja tilalle on tullut ristiriitainen objektiivisuus, jolloin persoonattoman yksilön sisällä mikään ei tunnu enää miltään (HH §5). Moderni ”objektiivinen” ihminen on taideteokselle vastakkainen elämästä kuohittu kristitty (WP §812). Moderni teoreettinen ihminen tiedostaa oman sisäisen ristiriitansa ja ajautuu passiivisuuteen, jolloin luova (lue konflikteja aiheuttava) toiminta lakkaa (TS osa 9 68). Passiivinen väkivallattomuus on kuitenkin vain väliaikaista.¹

Summattuna aikaisemmin sanottu. Nietzsche tahtoo vahvistaa *mieltä* korostamalla elämän perspektiivistä luonnetta. Tätä palvelee termi tahto valtaan. Nietzsche tahtoisi nostaa elämän korkeimpaan potentiaaliinsa, jolloin vahvat ahtaiden perspektiivien yksilöt nousisivat ylitsevuotavasta rakkaudesta yhä suurempaan valtaan ja mielen kokemukseen. Ahdas perspektiivi merkitsee suurempaa todennäköisyyttä avoimille konflikteille, mutta Nietzschele elämä on traagista. Yksilön hyvinvointi merkitsee avoimia konflikteja. Nietzschele perspektiivi on elämän ehto ja erilaiset perspektiivit ajautuvat välttämättä toisiaan vastaan. Pyrkimys postmoderniin ironiaan ja solidaarisuuteen on Nietzschen Siperia. Kuten Hoffrén (2001b, 176) toteaa, postmodernistille ”totuuden kieltäminen ja kiertäminen on negatiivinen strategia joka yhdistää löyhään moninaisuuteen vannovia

¹ Psykologi ja psykoanalyytikko Arno Gruen esittää teoksessaan *Ich will eine Welt ohne Kriege* 2006, että kadotettu minuuksa saa ihmiset valitsemaan yhteiskunnan johtaviin aseisiin ihmisiä, joiden olemus perustuu ulkoiseen uskottavuuteen ja henkiseen kasvamattomuuteen. Teoksessaan hän tarkastelee muun muassa väkivaltaisia ihmisiä ja tunnettuja natsseja. Epäilemättä Nietzsche ei jakaisi psykoanalyytikon kanssa näkemystä, että rakkaudeton lapsuus johtaa minuuttomuuteen, vaan katsoisi modernin koulutusjärjestelmän ja sokraattisen ”teoreettisen kulttuurin” kyvykkyyteen muokata rakkautta kokeneista lapsistakin onttoja ihmisiä ja koneita (EJ §29 81), joista tulee totuuden palvelijoita ja herroja historian valtakunnassa (HH §7 56) ja, jotka tarvitsevat lopulta johtajaa kuin jokapäiväistä leipää.

toisiinsa.” Samalla *solidaarisuuden* takaa pilkistävät pelko ja heikkous (ibid.). Epäilemättä Nietzsche voisi todeta tänä päivänä, että postmodernismiin liittyy liian paljon kristillistä *hyvää tahtoa*. Ei muotoa, ei valtaa, ei valintaa, ei auktoriteettia, ei ulossulkemista. Postmodernismi näyttäytyy *postponismina*, jolloin yksilö kuvittelee, että valitsematta jättäminen olisi oikeudenmukaisinta. Käytännössä postmodernismi ei kuitenkaan ole antiauktoritaarista toimintaa, vaan postmoderni ironia tekee tottelemisen entistä helpommaksi. Koska aktiivinen politiikka puuttuu merkitsee reaktiivisuus usein hiljaista hyväksyntää. Ironiassa ja kyynisyydessä ei ole kapinaa auktoriteetteja kohtaan, vaan postmodernismin ytimeen kuuluu kristillinen *alistuminen* vallitseville auktoriteeteille. Uskallan jopa todeta, että postmodernisti on kuin Nietzschen kuvaama ”parantumattoman sydämen omaava, pohjimmiltaan rikkinäinen” vapaa henki Hamlet (NCW *Der Psycholog nimmt das Wort* 3), joka on päässyt perille maailmaan liittyvästä periaatteellisesta epäoikeudenmukaisuudesta ja jolta tuon tiedon seurauksena synnyttämä ”pahoinvointi estää toiminnan” (TS osa 7 60).

Ikuisen paluun kautta pahoinvointi voi kuitenkin muuttua oman tahdon affirmoivaksi nauruksi. Nietzsche tahtoo korostaa, että luomiseen tarvitaan perspektiivi, tahtominen on aina affektiivista ja elämä on mielekäästä ja mahdollista ainoastaan tahtomisen ja luomisen kautta. Pluralistisessa maailmassa emme pääse pakenemaan valtaa, muotoa, emmekä erimielisyyksiä. Yrityksemme sovittaa erimielisyydet valistuksen ja postmodernin ironian kautta merkitsevät Nietzschen mukaan aina askelta kohti nihilismia, itsettömyyttä ja tietävää ja kylmää rationalisointia. Muoto voidaan luoda ainoastaan auktoriteettien kautta ja auktoriteetteja ei voida rakentaa *yksin* järjen varaan, sillä maailma on liian pitkälti makuasia. Näin ollen auktoriteetit perustuvat loppukädessä Nietzscheille voimaan (ei rationalisoituun kohtuuteen), sillä suuremman voiman omaava määrää muodon nollasummatilanteissa, jollainen maailma pohjimmiltaan Nietzscheille on, perustui tuo voima sitten enemmistön kantaan tai vähemmistön suurempaan suhteelliseen voimaan. Näin tahto valtaan luo auktoriteetteja ja vasta auktoriteetti luo muodon, jonka seurauksena elämälle muodostuu *mieli*. Missä tahto valtaan heikentyy siellä alkaa dekadenssi, jolloin *mielen* tilalle astuu moninaisuus.

Kokonaisuudessaan Nietzsche antaa ymmärtää, että elämässä on rationaalisuudelle vihamielisiä piirteitä ja päinvastoin. Elämä pakenee kaikkia rationalisoinnin kategorioita ja pyrkimys rationalismin tuomaan sovitukseen näyttäytyy sen vuoksi vihamielisenä. Nietzscheille maailma on pohjimmiltaan irrationaalinen kaaos, joka ei tarjoa kotipaikkaa ihmisen tietoisuudelle.

4.3 JUMALA KUOLEE, ELÄIN PALVOO

”Ihmisten suurimpana työnä on tähän saakka ollut päästä yksimielisyyteen toistensa kanssa hyvin monista asioista ja alistua noudattamaan *yksimielisyyden lakia*—riippumatta siitä, ovatko nämä asiat tosia vai ei. Tämä on se pään hoito, joka on säilyttänyt ihmissukua,—mutta vastakkaiset vietit ovat yhä vielä niin voimakkaat, ettei ihmissuvun tulevaisuudesta voi puhua kovin luottavaisesti.” (IT §76 77.)

Esitin työni alussa aforismin, jossa Nietzsche pui omaa tehtävää ja tarkoitustansa. Samalla toin esiin, että filosofia on politiikkaa, jossa korostamme jotain inhimillisen elämän aspektia ja jätämme toiset asiat vähemmälle huomiolle. Nietzschen tehtävänä on osoittaa, että maailmamme rakentuu aina jostain perspektiivistä, koska rajallisina olentoina emme voi katsoa oman kulmamme taakse. Tuon perspektiivin ohjaamana teemme politiikkaa siitä millaisia muotoja yhteiskunnallisen elämän tulisi saada. Nietzsche esittää käsityksen, jonka mukaan liiallinen painotuksemme Moraaliin ja Moraaliseen toimintaan tuo mukanaan pahempia seurauksia kuin meistä näyttävä epämoraalisuus. Nietzscheille tie helvettiin on kullattu hyvillä aikomuksilla.

Nietzsche tahtoo valistaa lukijaansa, että jokainen kulttuuri nojaa metafyyssiseen käsitykseen maailmasta ja ihmisen asemasta siinä. Jokaisella yhteisöllä on taustalla metafyyssiset ja ontologiset uskomukset, joiden pohjalle moraali rakentuu. Jokainen kulttuurinen muoto taas on sattuman sanelemaa. Ihmiset eri aikakausina ovat eläneet hyvinkin erilaisissa kulttuureissa. Kun ihminen kysyy sattuman velvoittavuutta, niin olemme ongelmissa. Nietzsche kaipaa elämälle korkeampaa muotoa, jossa kulttuuri on aktiivisen tahdon valtaan tuottamaa ja jatkuvasti uudelleen muovaavaa. Elämä perustuu pakkoon, joka herättää vastustuksen (EJ §38 95). Kärsimys elämän myönnöstä ja yltäkylläisyydestä jalostaa.¹ Pyrkimys sovitukseseen on elämälle vihamielistä, sillä vain pakko aiheuttaa voimakkuutta ja voiman lisääntyminen on elämän suola. Ylhäiset ja aristokraattiset *Julius Caesarin* kaltaiset yksilöt ovat tämänkaltaisen elämän ruumiillistumia nousemalla valtaa vastaan ja valtaistuimelle (EJ §31 82, §38 95, §45 103—104).

¹ ”Te tahdotte, jos mahdollista, – eikä ole mitään mielettömämpää ’jos mahdollista’ – *poistaa kärsimyksen*; ja me? – näyttää kerrassaan siltä, että *me* tahdomme mieluummin saada sen suuremmaksi ja pahemmaksi kuin se on milloinkaan ollut! Hyvinvointi, niin kuin te sen ymmärrätte – sehän ei ole mikään päämäärä, se näyttää meistä *lopulta!* Olotilalta, joka tekee ihmisen heti naurettavaksi ja halveksittavaksi, – joka saa *toivomaan* hänen häviämistänsä! Kärsimyksen, *suuren* kärsimyksen jalostava kuri, – ettekö tiedä, että vain *tämä* kuri on tähän asti saanut aikaan ihmisen kaiken kohoamisen?” (HP §225 129—130. Vrt. Myös HP §44, §242; IT §19.)

Nietzschelle ihminen on eläin, joka kaipaa käskijää. Moninaisuus kaipaa muotoa ja hierarkiaa. Elämä sitä vastoin on ihmiselle mysteeri. Jos elämä rakentuu ensisijaisesti uskon varaan, niin mitä vastaamme tutkielmassani esittämiin kysymyksiin. Siis missä määrin yhteiskunta voi mahdollistaa erilaiset tavat jäsentää maailmaa? Entä missä määrin voimme olla avoimia maailman moninaisille tulkinnoille, emansipoitumatta silti elämästä itsestään? Mitä Jumalan kuolema kaikessa syvyydessään siis merkitsee?

Jumalan kuolema saattaa nihilismin omaan täyttymykseensä. Surmata Jumala on yhtä kuin tappaa elämää luova tahto valtaan. Jumalan kuolema on umpikuja, joka halvaannuttaa kaiken toiminnan. Kun Jumala on kuollut ei ihmisellä ole enää mitään tavoiteltavaa. Ei ole yhtenäistä suuntaa, johon pyrkiä. Ei ole luomista varten tarvittavaa tahtoa. Ei ole enää Jumalaa, ei tarkoitusta, vain tahto valtaan, jonka traaginen pelinappula ihminen on. Jumalan kuolema paljastaa tragedian, joka on sisäsyntyinen ominaisuus ihmisen olemuksessa. Ajatus on lohduton, päämäärä puuttuu. ”Minne olemme menossa? (...) Eikö ole kylmempi kuin ennen?” (IT §125 116.)

Olemme enemmän tai vähemmän huomaamattamme surmanneet matkallamme moraalin jumalat, sillä maailma on sosiaalinen rakennelma ja *mielekkyys tulee ennen muotoa*. Nietzscheä ei pidättelee mikään moraalinen teoria. Koska Jumala on kuollut, ihmisellä ei ole syytä totella enää ketään. Perinteen Jumala oli Nietzschelle kaikkein vaikein surmattava ja sen kimpussa olemme viivähtäneet pisimmän aikaa. Usko yhteisiin merkityksiin elää niin vahvana, että on vaikea kokea ja nähdä kaikkia niitä seurauksia mitä hullun huudot torilla merkitsevät. Suurin osa niistä, jotka ymmärtävät tapahtuman seuraukset pysyvät yhä *aaseina* ja hirnuvat kaikelle eteen tulevalle J—A—A myöntymisen merkinä (Z 169). Nietzschelle kaikkeentyytyminen, vallitsevaan epäjumalaan uskominen, kaiken pureksiminen ja sulattaminen saavat aikaan suurta itsen pahoinvointia ja joka siihen suostuu maalaa talonsa valkoiseksi ja ilmaisee valkoiseksi kalketun sielunsa (Z 169). Ihmisestä tulee ajaton kuoleman hauta (Smith 1996, 114). Kun, merkityksettömyys uhkaa, täytyy Nietzschen termein reflektion eli syvyyden keltaisen uhkun kaataa uskon kulttuuriseen epäjumalaan ja sen jälkeen kuuma puna eli tahto valtaan tahtoo painaa oman makunsa maailmaan (Z 169).¹ Nietzschelle eksistentiaalinen ahdistus merkitsee maailmaa, jossa ei ole ikuisia väitteitä, vaan merkitysten maailma täytyy luoda kamppailulla yhä uudelleen ja uudelleen. Millaisen vastauksen Nietzsche sitten antaa tutkimuskysymyksiini.

¹ Zarathustrassa värit, laulu, tanssi, auringonnousut ja laskut, keskipäivä ja keskiyö toimivat kaikki symboleina, joilla on omat funktionsa. Keltainen kuvaa syvyyttä ja reflektiota, punainen taas tahtoa valtaan. Valkoinen merkitsee itsettömyyttä ja nihilismia.

Epäilemättä se on jotain tämän kaltaista: *tahto valtaan pakottaa ihmisen yhä uusiin konflikteihin, koska maailma on vain sosiaalinen konstruktio, ihmiset ovat erilaisia ja maailma voidaan kokea mielekkäänä ainoastaan luomalla jotain uutta. Moderni usko järkeen ja valistukseen, erilaisten voimien sovittajana, sitä vastoin johtaa nihilismiin, jonka päätteeksi ihminen langettaa tuomion maailmaan.*

Näin olen saanut tutkimuskysymykseeni vastauksen Nietzschen suulla. Jos jokainen filosofia on tekijänsä itsetunnustus, niin mitä tahdon valtaan filosofia silloin on? Olen koontanut alla olevaan taulukkoon Nietzschen poliittisfilosofisen maailmankuvan keskeiset elementit.

Johdossa	Lauma	Jumalallisuus
Johtaja	Kristus	Yli-ihmisten aristokratia
Johtotapa	Ohjaava/paimentava/tasa-arvoinen/demokraattinen/keskustele va/eksyneet lampaat yritetään käännäyttää takaisin rakkaudella, mutta erimieliset aiheuttavat uhan vallitsevalle paimenen ohjaamalle tavalle toteuttaa ihmisyyttä/erimieliset voivat turvautua voimankäyttöön heikkoja vastaan saadakseen omat käsityksensä läpi	Arvot ja päämäärät lahjoitetaan ylhäältä/hierarkkinen/hallitsijoiden ja hallittujen välillä distanssin paatos/ erimieliset "sopeutetaan" ja "uhrataan" harvojen ja sitä kautta yhteisön menestyksen hyväksi
Renkinä	Kaikki/moderni orjuus/ihmiset toimivat yhteiskunnan funktiona	Ariadne/heikommat toimivat vahvempien funktiona/ilo ja autuus ylempiarvoisen auttamisesta
Kasvatus	Mahdollisimman vähän päätöksiä lapsen puolesta, lapsi saa itse päättää uskostaan ja asioistaan kunhan vanhenee/sivistys/valistus/kasvu ulos itse aiheutetusta alaikäisyyden tilasta	Voimakas sosialisatio/joidenkin vaistojen halvaannuttaminen/perinteiden luominen/indoktrinaatio/myöhemmällä iällä, kun vaistot seisovat omilla jaloillaan voidaan vasta opettaa tietoa moninaisuudesta
Kosmoteologia	Tuonpuoleinen, eden, paratiisi, taivas ja helvetti/lopulta puntit tasataan/ Jumala palkitsee oman tahdon kieltäjän ja pidättäytyjän, myös paha saa palkkansa	Ikuinen paluu/nyt-hetki on tärkein/ihminen voi olla tyytyväinen elämään ainoastaan tässä hetkessä tai kärsiä tyytymättömyydestään ikuisesti
Aikakäsitys	Odottaa parempaa tulevaisuutta ja tuonpuoleista/ikuisuus näkyvän maailman ulkopuolella	Tarttuu hetkeen/kaikki on olevaa/ ihminen seisoo ikuisuuden portilla
Moraali	Orja-	Herra-
Oikeutus	Nihilismi/nojaa säyseeseen, sopeutumiseen ja heikoksi tulemiseen/ ihmiset voimattomia vastarintaan ja "pahan" tekemiseen	Tahto valtaan/nojaa auktoriteettiin/ylhäinen ihminen saa auktoriteetin osoittamalla ylhäisen muotonsa
Keinot	Impulssien ja tunteiden kuoletus/tilalle moninaisuus/ perspektivismi	Impulssien ja tunteiden kanavointi/eheys/perspektiivi

Eteenpäin vievät uskomukset ja lopputulos	Järjen avulla totuutta kohti/järki voimaton/yhteiskunnan pluralisaatio/kohti pirstaleista ja hullua aikakautta tai viimeisiä ihmisiä	Erheen ja illuusion myöntäminen/hallittu <i>hulluus</i> / johdettu yhteinen illuusio/ yhteiskunnan homogenisaatio/ kohti yhtenäistä korkeaa kulttuuria
Ihminen	Heikkotahtoinen/reaktiivinen/skitsofreeninen/masentunut	Voimakastahtoinen/aktiivinen/ päämäärätietoinen/voimaantunut
Mielenfilosofia	Vapaa tahto	Tahto valtaan
Elämänmuoto	Alhainen/askeettinen/ vieraannuttava	Ylhäinen/dionyysinen/ jumalallinen
Kritiikki toista kohtaan	Autoritaarinen/fasistinen	Muodoton/nihilistinen
Motto	Helppous, hyödyllisyys ja mukavuudenhalu. Sisäiset vastoinkäymiset ja ahdistus. ”Tieto lisää tuskaa”	Kamppailu jalostaa. Ulkoiset vastoinkäymiset ja kuri. ”Se mikä ei tapa, vahvistaa”

Mitä enemmän Nietzschen ajatteluun olen perehtynyt, sitä vähemmän olen vakuuttunut Nietzschen postmoderneista yhteneväisyyksistä. Taulukon avulla on helppo jäsentää postmodernismi vasemmanpuoleisen sarakkeen jatkoksi. Postmodernisti jatkaa kristillistä perintöä toimien valistuksen, teoreettisen järjen ja sokraattisen nihilismin viimeisimpänä ilmentäjänä. Postmodernisti on nihilisti *par excellence*, koska postmodernisti ei omaa perspektiiviä, vaan perspektivismiä ja tämän vuoksi toiminta jää potentian tasolle niukkuudesta kärsivässä maailmassa. Aktuaalinen pluralismi on mahdollista ainoastaan yksilön sisäisenä skitsofreniana. Postmoderni Uusi Nietzsche jää siihen nihilismin loukkuun, minkä suurta onnettomuutta Nietzsche filosofiassaan povaa ja mitä Nietzsche lopulta henkeen ja vereen vastustaa.

Nietzsche on siis tahto valtaan filosofi, joka redusoi moninaisen maailman ja oman sisäisen tuskansa ja ongelmiansa syyn tahdoksi valtaan. Heikko tahto vaipuu nihilismiin, koska hänellä ei ole tarpeeksi vahva tahto. Vahvatahtoinen on iloinen, koska hänellä on varmuus, joka nousee vuoren lailla maailman merestä. Kun psykologinen käsitteistö ja ymmärtäminen redusoituu tämänkaltaiseksi dikotomiaksi seuraa eittämättä ongelmia. Ensimmäisenä tekee mieli nostaa esiin poliittisen filosofian kannalta Nietzschen

ehdottomuus. Nietzsche pelaa absoluuttisilla käsitteillä. Jo johdannossa totesimme, että Nietzschen tapa tehdä filosofiaa on huutaa. Ei hienovaraisia siirtoja ja painotuksia, vaan toisesta äärestä toiseen ääreen. Nietzschen filosofia on yhtä fatalistista kuin muutkin maailmassa vallitsevat uskonnot. Nietzsche on modernin ajan ensimmäinen punkkari.

Nietzschestä lähtien filosofit ovat ottaneet Jumalan kuoleman teesin tosissaan. Jumala on kuollut, mutta ihmisen on elettävä. Mikä on siis olemisen mieli? Mikä on totuus? Mitä ihmisen tulee tavoitella? Mitä on hyvä ihmisyyys ja millaisia muotoja yhteiskunnan tulee noudattaa, että voimme mahdollisimman hyvää ihmisyyttä toteuttaa? Ongelmaksi muodostuu moninaisuus, auktoriteetin ongelma, identiteetti ja ero. Mitä Nietzsche kertoo meille identiteetistä ja erosta?

Filosofiassaan Nietzsche tuo esiin moninaisuuden, joka peittyä valintojemme taakse. Jokainen muoto ja tavoiteltava päämäärä sulkee sisäänsä eron eli ne, jotka eivät näe tuota päämäärää tavoittelemisen arvoisena. Nietzsche itse on tästä, jos nyt ei paradigmaattinen niin ainakin oiva esimerkki. Nietzsche ei kokenut vallitsevaa kulttuuria mielekkäänä ja tahtoi luoda uuden tilalle. Voi toki olla, että Nietzsche on oikeassa siinä, että ihminen on se laumaeläin tai ”sairas eläin”, joka tarvitsee yhteisöä ja yhteiskuntaa rakentua sellaiseksi mitä se on, mutta tunnistaa itsestään piirteitä, jotka ovat vastoin järjestettyä ykseyttä eli kulttuurista totuutta. Sairaus ilmenee siinä, että yksilö tarvitsee perusteita siitä miksi toimia tällä tavoin eikä toisin ja vielä niillekin omat perusteensa. Näin päädytään päättymättömään regressiin, jolloin perusteilta lopulta putoaa varma pohja ja yhteisö sen pohjan kuitenkin tarvitsee ainakin Nietzscheäisessä kehyksessä.

Antifoundationalismi, mikä tarkoittaa lähinnä epistemologista nihilismia eli Jumalan kuolemaa, jolloin totuuden mahdollisuus kielletään, ei ole Nietzschele millään tavoin ”hyviä uutisia”. Nietzsche on torille juokseva hullu, joka ei voi ymmärtää miten rauhallisesti ihmiset ottavat Jumalan kuoleman, vaikka sillä on katastrofaalisia vaikutuksia. Miten yhteiskunta voidaan rakentaa perustattomalle perustalle? Connolly (1988, 139) joutuukin esittämään, että ”ehkäpä elämä on tätä kamppailua normaaliuden ja sen määräysvallan vastustamisen kanssa, ja ehkäpä yritykset lopettaa tuo kamppailu johtavat elottomuuteen, kuolemaan.”

Jos identiteetti ja ero ovat yhteiskunnallisen elämän sydämessä, niin miten yhteiskunta voi myöntää itselleen tavoitteet ja päämäärän? Maailmaa ei voi jättää potentiaaliseksi eli silleen, vaan yhteisöllinen elämä kurkottaa aina kohti luonnon ylittäviä päämääriä, rakennamme sitten pyramideja, patsaita, kaupunkeja tai kuluttajakulttuuria. Jokainen kulttuuri asettaa itselleen päämäärän, joka luo todellisuutta, aktuaalista maailmaa

ja identiteettiä moninaisuudesta ja potentiaalisuudesta. Jokainen muoto sulkee ulos toisenlaiset tavat toteuttaa ihmisyyttä. Jumalan kuolema merkitsee, ettei perinne velvoita yksilöä yhtään sen enempää kuin mikään mukaan. Olemme astuneet politiikan aikakaudelle, jossa instituutiot määräävät kehyksen, jonka sisällä toimitaan, mutta samalla instituutiot menettävät velvoittavuuttaan moninaisuuden pyrkiessä horjuttamaan yhteiskunnan mielivaltaista muotoa (vrt. Beck ym. 1995). Vain täysin mielikuvitukseton yksilö voi olla näkemättä aktuaalisen maailman takana olevaa potentiaalisuutta. Samalla täytyy jälleen muistaa, että liikumme tarkastelussamme makrotasolla.

Entäpä jos sellaista asiaa ei ole olemassakaan kuin yhteinen hyvä (HP §43 44), niin mitä ratkaisuksi? Toisin sanoen, jos kamppailu identiteeteistä lävistää koko sosiaalisen todellisuuden, niin mitä vaihtoehtoja meille jää käteen? Käytännön kannalta on parempi, että ihmiset pelaavat samaa kuluttamispeliä. Käytännön kannalta on parempi, että ihmiset sopeutuvat vallitsevaan identiteettiin ja yhteiskunnalliseen kehykseen. Käytännön kannalta on erittäin haitallista, jos esitetään ja ajetaan ja toteutetaan vaihtoehtoisia malleja ja pelejä, kulutuspelin tilalle, sillä postmoderni useiden tekstien tuottaminen samaan aikaan ja samaan paikkaan, johtaa väistämättä konflikteihin. Jos pelaamme kulutuspeliä, niin lienee pelin menestyksen kannalta haitallista, jos pelaajilla ei ole motivaatiota noudattaa yhteisiä sääntöjä, tai jos itse säännöistä käydään jatkuvaa kiistaa ja että sen lisäksi osa porukasta vaatii, että pelataan tyystin toisia pelejä ja osa jopa kieltäytyy pelaamasta. ”Ero synnyttää vihaa!” Ne, jotka nauttivat kulutuspelin pelaamisesta sen alkuperäisillä säännöillä, kenties menestyvätkin siinä, ja voivat olla hyvinkin vihaisia kaikkia niitä kohtaan, jotka eivät peliin alistu. Muut taas nauravat aivopestyille kulutuspelin pelaajille heidän säyseydestä vallitsevaa auktoriteettia kohtaan, eikö kulutuspelin pelaajilla ole lainkaan omaa tahtoa? Tarkastelun keskiöön nousee arvostus. Ihmisen tärkein ominaisuus on kokea itsensä arvokkaana. Arvokkuuden kokemus ei palaudu yksin rakastetuksi tulemisen kokemukseen, vaan Nietzscheille ihminen voi kokea itsensä arvokkaan ainoastaan, jos hän kokee olevansa arvokas osa itseään suuremmassa kokonaisuudessa. Ongelmaksi muodostuvat ne, jotka eivät voita tai edes voi voittaa eli ne, jotka eivät nauti pelaamisesta, koska peli ei tuo mukanaan arvostusta. Toinen osa koostuu niistä, jotka eivät näe itse pelissä mitään mieltä? Miksi alistua pelin alle, joka ei ole mielekäs? Miksi noudattaa sääntöjä ja alistua, jos aina vain häviää? Epäseurallinen seurallisuus leimaa ihmistä.¹ Jumala on kuollut, joten kenellä

¹ Kirjoituksessaan *Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht* (1784) Immanuel Kant käsittelee ihmisen pyrkimystä hakea arvostusta lajitovereiden keskuudesta. Ongelmaksi muodostuu Kantin

on auktoriteetti sanoa mitä peliä pelataan? Mitä merkitsee moraalit? Nietzsche varoittaa meitä:

”Mitä vähemmän ihminen on kahlehdittu perinteeseen, sitä suuremmaksi nousee ihmisen sisäiset motiivit; sitä suurempaa, jälleen, suhteessa siihen, ulkoinen rauhattomuus, ihmiskunnan sekava tila, pyrintöjen moninaisuus. Kenellä vielä on absoluuttinen pakote sitoa itsensä ja jälkeläisensä yhteen paikkaan? Kenelle vielä on jotain ehdottoman pakollista?” (II §23 28.)

On perusteltua esittää kysymys, kuinka vankan pohjan vaurastumisen ja rahan ”neutraali” ideologia meille tarjoaa, kun joudumme kohtaamaan modernin maailman ongelmat ympäristökysymyksineen ja muine ”riskeineen”? Vastauksissaan hanakimmat ovat nojaamassa jo uusmachiavellilaiseen järjestelmään, jossa demokraattisen hyvinvointiyhteiskunnan taival on viimeistä piirtoa myöden vedetty (Beck ym. 1995).

Machiavelli ei ole kovin kaukainen hahmo Nietzschellekään. Teoksessaan *Inhimillistä, liian inhimillistä*, pääasiassa ensimmäisen kirjan viides luku, Nietzsche pohtii muutoksen ja edistyksen suhdetta hallintoon. Nietzsche painottaa, että yhteisö saa voimansa yhteisestä uskosta. Uskon avulla luodaan yhtenäisyyttä, jossa hallintokoneiston muoto (Nietzsche lainaa Machiavellia) ei ole tärkeä. Kestävyys sen sijaan on merkityksellinen. Nietzschen pyrkimys on aina kohottaa ihmiskuntaa tai sen osasia kohti ”korkeampia päämääriä”, mikä tarkoittaa, että tahto valtaan saavuttaa yhä korkeampia muotoja eli mieli lisääntyy. Näin ollen, koska ”tyhmyys seuraa stabiilisuutta kuin varjo” niin *intellektuaalinen kehitys* vaatii moraalisesti heikompia ihmisiä, jotka vievät massoja kohti korkeampaa ja ylevämpää tulevaisuutta aiheuttamalla yhteiskuntaan rokotteen omaisia pistoksia, jotka muuttavat yhteiskunnan verenkiertoa. (II §224 122—123.)

Yhteiskunnan eheys ja yhteinen usko yhteisiin päämääriin nousee keskeiselle sijalle. Nietzschelle politiikan ensisijainen tehtävä on propaganda ja massojen tyhmyyttäminen. Nietzsche halveksuu massoja juuri tässä mielessä. Massat ovat tyhmiä ja massojen tuleekin pysyä tyhminä, muuten yhteisöllinen elämä on mahdotonta. Auktoriteetin tulee olla suurimmalle osalle ihmisiä itsestäänselvyys ja näin se onkin. ”Kahlitut mielet ovat sääntö” (II §225 123). Nietzschelle eron tai yli-ihmisten tehtävänä on taitavasti ohjata, manipuloida ja vaikuttaa tulevaan kehitykseen ja yhteiskunnan suuntaan. Ero ei saa kuitenkaan nousta liian suureksi, sillä silloin yhteisöllinen elämä kävisi

”kuudes lause”, ”eläessään lajitovereidensa kanssa ihminen on eläin, joka tarvitsee herran” (*Ideen* A396). Jumala on kuollut.

mahdottomaksi. Demokraattisetkin järjestelmät tarvitsevat homogeenisuutta, pluralismi nostaa alati esiin kiistoja.

Identiteetti vaatii siis auktoriteettia, herraa ja käskijää. Nietzscheillä tuon käskijän nimi on tahto valtaan ja sen muodostamat hierarkiat. Sinällään se ei vielä merkitse mitään, sillä tahto valtaan voi saada aikaan monia erilaisia yhteiskuntajärjestyksiä, niin ihmisen sisällä kuin yhteiskunnassa. Nietzsche arvottaa noita järjestelmiä niiden mielekkyyden perusteella. Korkea kulttuuri on aina merkki ihmiskunnan mielekkyyden huipentumisesta. Niinä aikakausina ihminen kestää moninaiset vaivat ja uskoo silti omaan arvoonsa. Alhainen kulttuuri on kristillinen kulttuuri, jossa jokainen yksilö joutuu kahlehtimaan itseään vieraan sovinnaisuuden alaisuuteen. Sovinnaisuus merkitsee kyvyttömyyttä sanoa mitään poliittisesti korrektia, jos paikalla on vähänkin useampi ihminen. Erilaiset ihmiset erilaisine näkemyksineen kokevat vuoronperään tullessa loukatuksi ja vähitellen ymmärtävät vetäytyä omien neljän seinän sisäpuolelle. Nietzscheille pluralistinen ”kulttuuri” merkitsee sairaalloista antikulttuuria, jossa yksilöt elävät ahdistavaa ja sairasta elämäänsä. Nietzscheille mielekkyys vaatii pakkoa, perspektiiviä eli kahlittua henkeä, jolla varmuus ja luja pohja itsessään. (II §224—§292 122—154.)

Identiteetti on kestävä vain vastakkainasettelujen kautta. Kaikki muoto vaatii, että ihminen rakentaa merkityksensä ja merkitykset rakentuvat jotain toisia arvoja vastaan. Ihmisellä täytyy olla *hyvä* päämäärä *pahuutta* tai *huonompaa* päämäärää vastaan. Vastus voi olla mikä tahansa: kapitalismi, kommunismi, raaka luonto, kulutus, ympäristötuho, jne. Mielekkyys nousee mielekkään päämäärän ajamisesta, mutta Jumala on kuollut ja identiteetti on vaarassa hajaantua moneudeksi, kun erilaiset näkemykset pyrkivät vetämään vuorotellen mattoa toistensa jalkojen alta. Nietzsche toteaa:

”universaalien väitteen hyvinvointi vaatii yksilön omistautumista’—mutta katsokaapa ei ole olemassa universaalia väitettä! Pohjimmiltaan ihminen on menettänyt uskonsa omaan arvoonsa silloin kun mikään äärettömän arvokas ei toimi hänen kauttaan; se tarkoittaa, että hän kuvitteli sellaisen kokonaisuuden, *jotta hän voi uskoa omaan arvoonsa.*”(WP §12 12; Ks. myös II §33 34, §638 241.)

Päämäärähakuisuus taas tarkoittaa, että meillä tulee olla ehtymätön päämäärä, sellainen jota emme koskaan voisi edes periaatteessa saavuttaa. Matkalla olo on tärkeämpää kuin satama. Elämä suuntautuu tulevaisuuteen. Maailmaan ei voida rakentaa mitään ikuista ja valmista, sillä silloin vaarana on ”kaiken *valmiin* melankolia” (HP §277 186). Nietzsche toteaa liberaaleista instituutioista seuraavaa:

“[I]iberaalit instituutiot lakkaavat heti olemasta liberaaleja, kun ne on saavutettu: myöhemmin ei ole pahempaa ja perusteellisempaa vapauden vahingoittajaa kuin liberaalit instituutiot. Tiedetäänhän, *mitä* ne saavat aikaan: ne nakertavat tahtoa valtaan, ne ovat moraaliksi korotettua vuorten ja laaksojen tasoittamista, ne tekevät pieneksi, raukkamaiseksi ja nautinnonhaluiseksi,—niiden myötä laumaeläin voittaa kerran toisensa jälkeen. Liberalismi: selväkielellä *laumaeläillistäminen*... Niin kauan kuin samaisten instituutioiden puolesta vielä taistellaan, ne synnyttävät täysin toisenlaisia vaikutuksia: silloin ne todella suosivat vapautta väkevällä tavalla.” (EJ §38 94.)

Identiteetti vaatii vastustuksen. Päämäärä vaatii oikeutuksen. Kysymys olemisen mielestä on kysymys oikeudesta. Tahdon valtaan ensisijainen tehtävä on toimia ratkaisuna pluralismin haasteeseen. Jos ”tosi maailma” on mahdotonta tavoittaa jää jäljelle ainoastaan ”näennäinen”. Näennäinen maailma taas vaatii tulkitsijaltaan paljon, jotta valinnat voidaan myöntää. Jotta emme vaipuisi Dostojevskin kellariloukkoon tai Hessen *Arosuden* maagiseen teatteriin, on meidän pakko myöntää valintamme ilman, että vaadimme niille järkipäisiä perusteita, siinä mielessä, että osaisimme tyhjentävästi vastata mitä meidän elämässämme tulisi tavoitella. Irrationaalisuus ja tahto valtaan myöntävät sattuman ja tulevan valamalla meihin *uskoa*. Ihminen on luonut maailman mikä häntä liikuttaa, omien uskomustensa kautta. ”Tosi maailmaa” etsivä pluralisti etsii toiminnalleen perusteita ja vielä niillekin perusteita. Hän elää jatkuvassa itsereflektion ja maailman välisessä kuulussa.

Tahto valtaan tuo mukanaan politiikan paradoksin. Elämä tarvitsee muodon moneudesta ja valinnan mahdollisuuksista. Nietzsche toteaa (post)modernisuuden kritiikissään, että

”instituutioihin tarvitaan tietynlainen, tahto, vaisto, imperatiivi, jotka ovat epäliberaaleja aina julmuuteen asti: tahto perinteeseen, auktoriteettiin, vastuullisuuden vuosisatojen ajaksi, sukupuoliketjujen *solidaarisuuteen* etu- ja takaperin *in infinitum*.(...) Länsimailla ei ole enää niitä vaistoja, joista instituutiot versovat, joista versoo *tulevaisuus*: mikään ei ole sen ’modernin hengen’ vastaista kuin tämä. Eletään tätä päivää varten, eletään hyvin nopeasti—eletään hyvin vastuuttomasti: juuri tätä sanotaan ’vapaudeksi’. Sitä, mikä tekee instituutioista oikeita instituutioita, halveksitaan, vihataan ja torjutaan: luullaan, että olemme vaarassa joutua uuteen orjuuteen, milloin lausutaankin sana ’auktoiriteetti’. Näin menee dekadenssi poliitikkojemme ja puolueidemme arvovaistossa: *he pitävät vaistomaisesti parempana* sitä, mikä hajottaa, mikä jouduttaa loppua... Todisteeksi käy nykyajan avioliitto.(...) Avioliiton järkevyyden oli siinä, että se oli periaatteessa purkamaton: siten se sai korotuksen, joka kaikui yli sattumanvaraisten tunteiden, kiihkon ja hetkellisyuden, joka *sai äänensä kuuluviin*.(...) Avioliitto instituutiona käsittää itsessään jo suurimman, kestävimmän organisaatiomuodon myöntämisen: ellei yhteiskunta itse voi kokonaisuutena *varmistaa tulevaisuuttaan* etäisimpiin sukupolviin asti, ei avioliitossa ole ylipäättäen mitään mieltä.—Nykyinen avioliitto on *menettänyt* mielekkyytensä,—siksi se hävitetään.—”(EJ §39 96—97.)¹

¹ vrt. Johdannon luku 1.2 Miksi Nietzsche?

Nietzschen kritiikki voi olla omalle ajalleen vierasta, mutta meille sen pitäisi puhua selkein painoin. Nietzscheä pidetään kuitenkin usein yhtenä postmodernismin isähahmoista. Tällöin jätetään ottamatta huomioon ne paradoksit, joita Nietzsche teksteissään käsittelee. Postmodernistit merkitsevät Nietzscheille lopun alkua. Poliitiikan paradoksaaliseen luonteeseen kuuluu, että maailmaan on määrättävä muoto, laki, säännöt ja instituutiot mitkä suosivat tietynlaista elämäntapaa ja sulkevat toiset pois. Se postmoderni joukko, joka yrittää ”vapauttaa” ihmisen toteuttamaan erilaisia päämääriä ja tavoitteita joille meidän pitäisi olla avoimia agonistisen pluralismin hengessä, on ottanut Nietzscheiltä vain sen osan, joka paljastaa moninaisuuden ilmiöiden takaa. Auktoriteetti muodostuu ongelmaksi. Ironia ja nauru kantavat ainoastaan filosofien päiväunissa. Elämä on nuoralla seisomista, ”ilvehtijä voi tulla sille kohtaloksi” (Z 16).¹ Todellisessa elämässä valintojen ja muodon seurauksena aina joku joutuu kärsimään ja se joku on myös jokaisen yksilön sisällä. On syytä olettaa, että sataprosenttista halua ilman kilpailevia haluja ei löydy edes silmänräpäyksen ajaksi ja sen kanssa on vain kyettävä elämään. Valinta ja siihen sitoutuminen ei vielä tee kenestäkään natsia.

4.4 EKSISTENTIAALINEN AHDISTUS JA KAUNA IHMISEN OLEMUSTA KOHTAAN

”Ensimmäinen ratkaisuni: Dionyysinen viisaus. Ilo kaikkein jaloimman tuhoamisesta ja sen etenevästä turmiosta: todellisuudessa ilo siitä mitä on tulossa ja mitä sijaitsee tulevaisuudessa, mikä ylittää vallitsevan maailman olipa se kuinka hyvä tahansa. Dionyysinen: ajallinen identifikaatio elämän periaatteista (mukaan lukien marttyyriuden hekuma). Innovaationi.—Edelleen kehitetty pessimismi: intellektuaalinen pessimismi: moraalinen kritiikki, viimeisen lohdun tuojan disintegraatio. Tieto rappion merkeistä: verhoaa illuusiolla jokaisen varman teon, kulttuuri eristää, on epäoikeudenmukainen ja sen vuoksi vahva. 1. Pyrkimykseni vastustaa rappiota ja kasvavaa persoonallisuuden heikkoutta. Etsin uutta keskusta. 2. Tunnistin tämän pyrkimyksen mahdottomuuden. 3. Sen vuoksi etenin pidemmälle disintegraation tietä—mistä löysin uusia voimia ihmisille. Meidän täytyy olla tuhoajia!—Havaitsin, että disintegraation tila, missä yksilölliset luonteet voivat parantaa itseään kuin koskaan ennen—on kuva ja

¹ ”En halua olla mikään pyhimys—olen mieluummin vaikka ilvehtijä... Ehkä todella olenkin ilvehtijä... Ja siitä huolimatta—tai ehkä juuri sen vuoksi, sillä tähän mennessä pyhimykset ovat osoittautuneet valheellisuuden huipuksi—minun kauttani puhuu totuus.” (EH §1 143.) Nietzsche epäilemättä on ilvehtijä, joka rikkoo kaikki ihanteet ja on kyvytön luomaan uusia ja ansaitsee sen tähden postmodernin tittelinsä. Toisaalta Nietzsche tahtoo perinnettä, joka kykenisi painamaan jälkensä maailmaan pysyvästi. Nietzsche epistemologinen nihilismi merkitsee kuitenkin haaksirikkoa kaikille auktoriteeteille ja Nietzsche jouduttaa vallitsevan kulttuurin loppua, mutta vain koska hän haluaa uuden kulttuurin ja maailman vanhan tilalle. Ilvehtijäksi (ensimmäiseksi postmodernistiksi) Nietzsche kuitenkin jää. Valinnan tekeminen ilman transendentiaalista totuutta on liian vaikeaa. Nietzsche tekee poliittisia muotoiluja, muttei politiikkaa. ”Minä en kaipaa ’seuraajia’, olen luultavasti liian pahanilkinen edes itse uskoakseni itseeni” (EH *Miksi olen kohtalo*).

eristyksissä oleva esimerkki eksistenssistä ylipäättään. Kokonaisvaltaisen disintegraation halvaannuttavaa vaikutusta ja keskeneräisyyttä vastaan asetin *ikuisen paluun*.” (WP §417 224; vrt. IT §377.)

”Jos maailma ei ole transendentiaalisen suunnitelman tulosta, niin joudumme todennäköisesti kohtaamaan vastustusta kaikkia niitä muotoja kohtaan mitä maailmalle yritämme asettaa” (Connolly 1988, 145).

Nietzsche julistaa Jumalan kuolleeksi, mutta ihmisen on elettävä. Maailmassa ei ole valmista suunnitelmaa, joten missä on ihmisen koti? Mitä ihmisen tulee tehdä ja tavoitella, että hän voi kokea olonsa kotoisaksi? Miten yhteinen elämä on mahdollista, jos kaikki muodot mitkä tahdomme maailmaan asettaa ovat poliittisen toiminnan tulosta ja omaavat vain sekulaareja päämääriä? Alistuminen näiden päämäärien alaisiksi merkitsee sitoutumista maailmaan, joka pahimmassa tapauksessa huutaa sanatonta tyhjyyttään. Nietzscheille aikalainen kristillinen aikakausi merkitsi alhaista, heikkoa, vegetatiivista olemista, jossa ihmiset odottavat vain päästäkseen valheelliseen tuonpuoleiseen, joka ei ole enää uskottavaa. Moderni kokemus sen sijaan asettaa kyseenalaiseksi modernin maailman: ”Eurooppalainen ihmiskunnan ihanne on paljastunut ihanteeksi muiden joukossa. Se ei välttämättä ole huonompi kuin muut, mutta sitä ei voida ilman väkivaltaa pitää ihmisen – kaikkien ihmisten – todellisena olemuksena.” (Vattimo 1991, 15—16.) Mistä tässä on kyse?

Nietzschen filosofinen kokonaisrakennelma voidaan tyrkätä syrjään toteamuksella, että hänen filosofiansa ponnistaa eksistentiaalisesta maailman tuskasta. Luvun alkuun valittu aforismi jälkeenjääneistä kirjoituksista kertoo paljon Nietzschen poliittisista motiiveista. Nietzsche ei uskalla kohdentaa katsettaan itseensä, koska hän kuuluu siihen ’ihmislajiin’, joka ei voi kestää eksistentiaalista ahdistusta ja Jumalan kuolemaa, vaan käyttää koko elämänsä Jumalan etsimiseen ja kasvattaa vihaa kaikkea sitä kohtaan mikä ei ole Jumalasta (vrt. HP §281 187—188). Nietzsche toteaa *Ecce homossa* suoraan mitä hänen filosofiansa on: ”Minä en pystytä uusia ihanteita: antaa entisten ihanteiden oppia tietämään, mitä tarkoittaa se, että jalat on tehty savesta. Ennemminkin tehtäväni on epäjumalten—kuten ihanteita nimitän—*kaataminen*.” (EH §2 10.) Onko Nietzsche postmoderni *vapaa henki*, joka kuljettuaan Platonista kuudennen askeleen päähän, huomasi kyvyttömyytensä rakentaa enää mitään, tarttui moukariin ja ryhtyi murskaamaan ja purkamaan pettymystään kaikkia uskomuksia vastaan, joiden kautta elämä ylipäättään on mahdollista? Onko Nietzschen filosofia siis teini-ikäiseksi jääneen miehen tuskaista vuodatusta?

Epäilemättä Kyllä, ehdottomasti ja ei sittenkään. On kuitenkin pidettävä mielessä, ettei Nietzsche tahdokaan pystyttää mitään *universaaleja* ideaaleja, koska hän ei millään tavoin toivo, että ihmiskunnan kieroa puuta käytäisiin suoristamaan tai että ihmiskuntaa ruvettaisiin ”parantamaan”, niin kuin Nietzsche sanoo. Siinä missä Kant toteaa, että ihmiskunnan kierosta puusta ei voida oikein mitään suoraa saada aikaan (Kant Akademische Ausgabe, osa 8, sivu 23; Berlin 2003), niin Nietzsche tahtoo sanoa, että on absurdia kuvitella universaalien ideaalien olevan olemassa: ”ihminen kuten hänen *tulisi* olla: se kuulostaa yhtä mauttomalta kuin ’puu, kuten sen tulisi olla’” (WP §332; vrt. EH §6 36—37, §2 10). Kyse on *makuasioista* ja jokainen ideaali sulkee toisenlaisen ideaalin hetkellä T pois. Ihmiskunnan ”parantaminen” johtaa Nietzschen mukaan reaktiivisten, kaunaisten ja kostoja vaanivien tai askeettisten, pessimististen ja lopulta nihilististen ihmisten valmistamiseen. Kierosta puusta voidaan muokata monenlaisia asioita, mutta hyvää seuraa ainoastaan siitä, kun ihmiset tottelevat kauan ja yhteen suuntaan. Kantin ja valituksen maailmassa auktoriteetista tulee Nietzschen mukaan ongelma, koska kenelläkään ei ole tasa-arvoisessa maailmassa valtaa sanoa millainen puu luodaan. Tämän johdosta demokratia on Nietzschelle organisoivan voiman rappiomuoto. Tämän johdosta vain yli-ihmiset ylhäisestä asemastaan käsin voivat muokata puuta, jolloin ihmiset tottelevat yhteen suuntaan.

Jumalan kuolemalla on raadollisia seurauksia, sillä kun ’kettu on päästetty ulos häkistään’, niin maailmaa voidaan tulkita monilla eri tavoilla. Ei ole olemassa mitään universaaleja järjen hämähäkkejä, jotka voisivat osoittaa miten meidän tulisi elämämme elää, mitä meidän tulisi tavoitella tai mitä ihminen on. Elämän keskiöön asettuu usko ja maku, jotka ohjaavat arvojamme, päämääriämme sekä käsitystämme maailmasta ja ihmisestä. Erilaisilla uskomuksilla toteutetaan erilaista politiikkaa ja erilaista ihmisyyttä. Pluralistinen yhteiskunta asettaa haasteen yksilön uskolle, joka sitoo ihmisen elämään. Samalla eksistentiaalinen tyhjyys, päämäärättömyys ja maailman tuska voivat aiheuttaa Jokelan kouluammunnan kaltaisia ilmiöitä.¹ Ongelma ei paikannu ainoastaan identiteettien ahtaisiin rajoihin, vaan myös niiden äärettömään avoimuuteen.

Nietzschelle tyhjyyden alku sijaitsee tahdossamme olla Moraalisia. Moraalinen toiminta vaatii itsereflektiota ja valistus merkitsee omien päämäärien kyseenalaistamista.

¹ Alla Liite 1, jossa Jokelassa 7.11.2007 suorittujen veritöiden tekijän henkilökohtainen manifesti, jonka hän oli asettanut julkiseksi internetin välityksellä surmatöitä edeltävänä päivänä. Nietzschen kautta voitaneen todeta, että ampujan yli-ihmisyys toteutuu kaunana ihmisen olemusta kohtaan ja irrottautumisena sosiaalisesta ”todellisuudesta”. Ampujan nihilismi purkautuu aktiivisena ei-minkään tahtona. Teksti tekijän paidassa kielii paljon: ”Humanity is overrated”.

Valistuksen tavoitteena on tuottaa rationaalisia, hyviä ja sopeutuvia yksilöitä yhteiskunnan rattaisiin, jottei sattuisi mitään ikäviä asioita. Sen negatiivinen puoli on siinä, että pahimmassa tapauksessa se erottaa ihmiset omista päämääristään. Reflektiivinen toiminta luo katkoksen yksilön ja perustan välille, josta toiminnan tulisi ponnistaa. Nietzsche luo valistuksen järki uhkaa kaikkea elämää ja on siksi vaara ja oire, jonka johdosta ihmislaji kenties tuhoutuu ennemmin kuin se olisi tarpeellista. Tämän johdosta Nietzsche päätelee, että pahalla on paikkansa maailmassa. ”Ei ainoastaan nauru ja iloinen viisaus, vaan traagillinen ja kaikki sen *ylevä järjettömyys* kuuluu lajinsäilytyksen välineisiin ja välttämättömyyksiin” (IT §1 31 painotus oma)! Nietzsche luottaa kuriin ja ohjaukseen, vaikka ne olisivatkin kyseenalaisia ja sikäli immoraalisia maailmassa, josta puuttuvat universaalit ideaalit. Nietzsche ei usko valistukseen tästä samaisesta syystä.

Ongelmana on, että oli yhteiskunnalliset muodot millaisia tahansa niin eksistentiaalinen pohdinta mahdollistaa aina kanavia purkaa maailmassa olemisen tuskaa. Siinä missä Freud palauttaa lähestulkoon kaikki ihmisen psyykkiset ongelmat torjuttuihin vaistoihin, niin toimii koston henki Nietzscheillä vastaavankaltaisena idealisaationa, jonka juuret sijaitsevat eksistentiaalisessa maailmantuskassa, kaunassa ihmisen tiedostavaa olemusta kohtaan ja ennen kaikkea maallisessa kärsimyksessä, joka hakee *mieltä* kärsimykselleen edellä mainituista. Eksistentiaalinen ahdistus on Nietzscheille ihmisen psyykeen kannalta merkittävin tekijä. Ihminen tarvitsee elämälleen mielen, jota kautta muotoutuu maku, joka janoaa tyydytystä. Jumalan kuoltua ihminen kuitenkin menettää suunta^{vaistonsa} ja ellei hän sitä aktiivisesti luo itselleen tai saa sitä äidinmaidosta, tulee hänestä masentunut ja tyytymätön. Tyytymätön kosta tyytymättömyytensä tavalla taikka toisella, itselleen taikka toisille. Tätä Locke varmasti peräänkuulutti *kirjeessään suvaitsevaisuudesta*, johon viittasin aiemmin, kun hän totesi, että kaikkia muita tulee suvaita, muttei ateisteja, koska ateismi hajottaa kaikki yhteiset pyrkimykset. Ateistilla Locken täytyy tarkoittaa henkilöä, jota ei motivoi maailmassa enää mikään, sillä pettymys peittää kaikki pyrinnot. Locken esittämä ateisti vastustaa kaikkia niitä muotoja, joita yhteiskunta itselleen asettaa, koska elämältä puuttuu transendentiaalinen päämäärä. Ateistille maailma tuntuu valuvan hukkaan.¹

Nietzsche ottaa esimerkiksi käsittelyynsä kristityt, anarkistit ja sosialistit, jotka kuuluvat kaikki tuohon samaan koston hengen leimaamaan joukkoon, joiden on löydettävä

¹ Ikuisen paluun ajatus: ”Etsin ikuisuutta kaikkeen: tulisiko kaikkein parhaiden öljyjen ja viinien kaatua mereen?—Lohdutukseni on, että kaikki mitä on ollut on ikuista: meri tuo kaiken takaisin uudelleen.” (WP §1065 548.)

syyllinen kärsimykselleen. Kristitty syyttää itseään, sosialisti¹ yhteiskuntaa ja anarkisti ei voi alistua minkään muodon alaiseksi, vaan alati etsii syytä huonoon oloonsa.² Kaikkia leimaa yhtä lailla tyytymättömyys elämään. Koston henki purkautuu vain eri ihmisissä eri tavoin. (EJ §34 84—85.)

Koston henki merkitsee filosoifeissa perinteistä askeettista viisautta. Perinteinen mielikuva filosofista tarjoaa näkymän parrakkaasta miehestä nojaamassa käsivarteensa ja mietiskelemässä elämän olemuksellista luonnetta. Nietzsche kuva mietiskelevästä filosofiviisaasta kulminoituu Sokrateen hahmossa. Sokrates on filosofi, joka punnitsee kaikenkattavalla viisaudellaan itse elämän arvoa, koska hän ei voi myöntää Itsen ensisijaisuutta elämää luovana voimana. Nietzschen mukaan Sokrates tekee järjestä tyrannin ja samalla elämästä sairaan. Sokrateen onnen kaava on järki=hyve=onni. Sokrates saa omalla dialektisella viisaudellaan irrotettua itsensä kaikesta haluamisesta, koska tietää haluamisen olevan jokseenkin järjetöntä ja ohimenevää. Nietzsche Sokrates oli nihilisti, joka kosta pettymyksensä elämälle. Todellinen filosofia ja viisaus nousee sitä vastoin dialektiikan ja Moraalin yläpuolelle, jolloin ihminen toteuttaa tahtoansa valtaan niissä rajoissa mihin voimat antavat mahdollisuuksia. Nietzsche dialektiikka on vain heikkojen kosta elämälle. Heikot ja Sokrateen tapauksessa rumat ovat kyvyttömiä saamaan Itsen tahtoa läpi, niin se pitää kieltää ja käyttää järkeä vallan hamuamiseen. Järki taas toimii kostona elämälle ja saa voimansa nihilismistä. Dialektiikasta tulee koston väline. Näin nihilistiset voimat ovat naamioineet itsensä hyvyden kaapuun. (EJ §1—§12 15—22; IT §340 187.)

Näin ollen huomataan, että koston henki voi saada monia erilaisia ilmentymiä eri ihmisissä eri aikakausina. Kuten jo aiemmin asiaan perehdyimme, Nietzsche katsoo, että koston henki toimi hänen aikanaan kristinuskon välineenä, jossa koston henki otetaan kristinuskon palvelukseen ja saadaan ihminen kostamaan itselleen. Tätä kosta vastaan Nietzsche koki taistelevansa, mutta voimme todeta, että hän oli jäädä lopulta myös itse koston hengen vangiksi. Nietzschen korkein 'sateenkaari' elämän yllä oli vapautuminen koston ja sen hän lopulta kokikin. Koston henki on Nietzsche tietoisuuteen kietoutuva ominaisuus, joka manifestoituu lukemattomilla eri tavoilla. Vain kuuntelemalla ja

¹ Sosialismi merkitsee Nietzsche lähinnä tyynytetyn demokraattisen laumaeläimen tulon lykkäystä. "Se [sosialismi] suojelee Eurooppaa toistaiseksi kuihtumiselta mikä sitä uhkaa." (WP §125 78.)

² Nietzsche anarkistit ovat aktiivisia nihilistejä, mutta heitä ohjaa ei-minkään tahto. Anarkisti ilmentää "epäonnistuneen, jotakin vaille jääneen, huonosti suoriutuneen vihaa, joka hävittää, jonka täytyy hävittää, koska häntä vihastuttaa ja kuohuttaa olemassaoleva, niin, kaikki säilyminen, kaikki oleminen" (IT §370 228). "Der Hass des Missrathenen, Entbehrenden, Schlechtweggekommenen sein, der zerstört, zerstören muss, weil ihn das Bestehende, ja alles Bestehn, alles Sein selbst empört und aufreizt."

toteuttamalla Itsestä kumpuavia, merkityksiä luovia viettejä, eli tahtoa valtaan voi ihminen vapautua kostosta. Tyhjiydessä pyörimiselle on asetettava piste. Epäilemättä Nietzscheille tuo piste oli mahdollinen löytää ainoastaan luopumalla tietoisesta pohdinnasta, koska hän koki olevansa menettänyt jo otteensa omaan Itseensä, liiallisen itsereflektion tuloksena. Nietzsche'n mielisairaus oli ratkaisu valistuneen maailman ongelmiin.

Postmodernisteista Smith (1996, 289) esittää, että on kenties olemassa muunkinlaista järkeä (reason), kuin modernia teoreettista järkeä ja, että vapautuminen koston hengestä ei tarvitse johtaa irrationaalisuuteen. Smithin (1996, 289) mukaan ”postmodernismi lähtee liikkeelle tarpeesta löytää sellainen järjen muoto, joka ei ole pääsääntöisesti hypoteettinen, vaan ottaa suuntansa jokapäiväisen kokemuksen fenomenologiasta.” Näin palaamme *fronesiksen* maailmaan, jossa Smith liittyy pitkään ajattelijoiden ketjuun. Aristoteleelta lainattu *fronesis* merkitsee käytännöllisen järjen käyttöä suhteessa *praxikseen*. Postmodernisteilta sitä vastoin odotetaan vielä sitä omaa käytännön politiikkaa. Käytännöllisyys tapahtuu aina *poliittisen* käytännön sisällä. Poliittinen muoto edeltää *fronesista* ja poliittinen toiminta luo muodon.

On huomionarvoista, että yhteisen päämäärän ja muodon löytäminen vaatii jokseenkin homogeenista kulttuuria tai mukavammin sanottuna yhteistä *ethosta*, mutta kuten Vattimo (1991) toteaa, tänä päivänä yhteiskunta pirstaloituu yhä enemmän ja kohtaamme moninaisia rinnakkaisia perspektiivejä, jotka kamppailevat keskenään, emmekä yhteistä *ethosta*. Nietzsche'n filosofiassa pluralismi nousee ajattelun keskiöön. Valinnasta tulee kaikista suurin ongelma. Nietzsche'n pluralisti esiintyy monessa kohtaa ja monin eri nimityksin. Nietzsche kuvailee pluralismia, kuten monia muitakin asioita itselleen läheisillä termeillä, jotka tuntemattoman lukijan katseen alla saavat uusia ulottuvuuksia. Teoksessa *Hyvän ja Pahan tuolla puolen* pluralisti on epäilijä tai objektiivinen henki. Nietzsche kuvaa pluralistia muun muassa näin:

”[e]päilyssä näet tulee ilmi eräs tietty monisyinen fysiologinen laatu, jota tavallisessa kielenkäytössä sanotaan heikkohermoisuudeksi ja sairaalloisuudeksi; sitä syntyy aina, kun toisistaan erotettuja rotuja ja säätyjä risteytyy ratkaisevalla ja äkillisellä tavalla. Uudessa suvussa, jonka vereen periytyy ikäänkuin erilaisia mittoja ja arvoja, on kaikki levottomuutta, häiriötä, epäilystä, koetta; parhaat voimat vaikuttavat ehkäisevästi, hyveetkään eivät salli toistensa kasvaa ja vahvistua, ruumiista ja sielusta puuttuu tasapaino, painokkuus, pystysuora varmuus. Mutta kaikkein syvimmin sairastuu ja rappeutuu sellaisissa sekarotuisissa *tahto*: he eivät enää ollenkaan tunne sitä, mikä on ratkaisussa riippumatonta, tahtomisen urheata mielihyvää,— he epäilevät ’tahdon vapautta’ vielä unissaankin.” (HP §208 111—112.)

Tiedämme jo mikä oli Nietzschen ratkaisu pluralismin ongelmaan, mutta aristokraattinen yli-ihmisten luoma korkea kulttuuri ei liene toimiva vaihtoehto. Nietzsche valottaa kuitenkin ongelmaa, jonka filosofit usein sivuuttavat käden heilautuksella. Liian monella filosofilla on taustalla kristillinen maailmankuva tai naturalisoitu hegelismi, jota kautta ei yksinkertaisesti päästä kiinni pluralismin ongelmaan. On syytä epäillä, että pragmatistit, kuten Richard Rorty, eivät ota huomioon millainen voima pluralismilla, eksistentiaalisella ahdistuksella ja sieltä nousevalla kostolla voi olla. Connolly (1998, 143) toteakin pragmatisteista, että heidän naturalisoitu hegelismisminsä ”asustaa talossa, jossa on rapistuvat perustukset ja he istuttavat kukkia takapihalle.” Poliittisista päämääristä, yhteiskunnan muodosta ja yksilön subjektiivisista valinnoista tulee kulttuurin moninaistumisen seurauksena yhä vaikeampia. Jumalan kuoltua yhteisöllinen elämä perustuu yhteisiin sopimuksiin, mutta sopimukset tarvitsevat tuekseen instituutioita ja instituutiot yhteisiä näkökulmia ja yhteisiä päämääriä sekä yhteistä ontologiaa, joiden avulla olisi tarkoitus luoda yhteistä perinnettä ja yhteistä ihmisyyttä. Pluralismin pakkopaita sen sijaan aiheuttaa sosiaalisia, poliittisia ja psyykkisiä ongelmia.

Nietzschen *proprium* (oma) ja *ipsissimum* (omin) tapa suhtautua maailmaan on *dionyysinen pessimismi*, mutta mitä hän sillä tarkoittaa? Dionysos merkitsee siis luomista ja elämän kehkeytymistä, ilman, että sille asetettaisiin joitain järjen luomia raameja. Se on romanttisenaturalistinen ylitsevuotava elämän tahto, joka myöntää elämän kaikessa kärsimyksessään. Pessimistisyys taas saa voimansa tahdosta ikuistaa oma *mieli* maailmaan. Samalla se merkitsee sitä, ettei yhteisölliseen elämään ole olemassa sovitusta. Maailma luo itseään ja järjen ja valistuksen konterventiot merkitsevät ainoastaan elämän leimaamista sairaaksi, erheelliseksi ja puutteelliseksi. Nietzscheläinen jälkimodernismi ei jätä mahdollisuutta sovinnon tai sovituksen löytämiseen filosofian keinoin.

Näin Nietzsche tahtoo vapauttaa ihmisen häpeästä ja huonosta omastatunnosta. Tämä tapahtuu kun kristillinen subjektia säilyttävä Jumala saadaan surmattua. Kristillisen Jumalan toimiessa elämän vastaväitteenä tahtoo Nietzsche nostaa esiin Jumalia, jotka toimivat elämän myöntäjinä ja kantavat vastuun ihmisen erheistä. Tällaisia olivat kreikkalaisten Jumalat, jotka kantoivat vastuun ihmisten teoista. Syyllinen ei näin ollen ole enää ihminen, vaan jokin Jumala hänen kauttaan. (MA §23 88—89.) Nietzschelle maailma on ”jumalaisten sattumien tanssilava, (...) jumalainen pöytä, jumalaisia noppia ja nopanpelaajia varten” (Z 143—144, vrt. Z 201; AA §130; Deleuze 2005, 41—44)! Sattuman myöntäminen on suuri vapautuksen hetki. Välttämättömyyden rautaiset kädet heittävät elämällä noppaa ja ihminen voi vain toimia noppaluvun myöntäjänä (AA §130).

”Se, ettei ketään enää nimetä vastuulliseksi, ettei olemisen laatua saa johdattaa johonkin *causa primaan*, ettei maailma ole ykseys sensoriumina eikä ’henkenä’, *se vasta on suuri vapautus*,—vasta siten ennallistetaan kehkeytymisen *viattomuus*... Tähän asti käsite ’jumala’ on ollut raskain *moite* olemassaoloa kohtaan... Me kiellämme jumalan, jumalassa me kiellämme vastuullisuuden: vain *siten* me vapautamme maailman.—” (EJ §8 47.) Uusi Nietzsche näkee tässä mahdollisuuden vapauttaa ihmisen vallitsevista ahtaista rajoista ja vapauttaa elämän sen omiin autonomisiin rytmeihin. Poliitikko-Nietzschelle vapautus merkitsee oman tahdon affirmoimista ja vapautumista kristillisestä koston hengestä ja pahoinvoinnista. Oman tahdon affirmaatio tarkoittaa, kuitenkin ensisijaisesti sitä, että herrat ovat viattomia luodessaan muotoa maailmaan, ei niin, että maailma vapautettaisiin herroista. Kuten Nietzsche toteaa *Epäjumalten hämärässä* myöhemmin, ei maailman vapauttaminen tarkoita Uuden Nietzschin liberalismia, vaan ”instituutioihin tarvitaan tietynlainen, tahto, vaisto, imperatiivi, jotka ovat epäliberaaleja aina julmuuteen asti” (EJ §39 96).

Meillä ei ole yhteisönä tiedon monopolia ja sikäli se asettaa haasteita yhteisöllisen elämän järjestämiselle. On äärimmäisen vaikeaa luoda tyydyttävät olosuhteet myöhäismodernissa yhteiskunnassa eläville ihmisille, joita ohjaa yhä moninaisempia muotoja saava arvomaailma tai tuon arvomaailman puute. Maailmasta voidaan ajatella monella eri tavalla. Eksistentiaalinen pohdiskelu mahdollistaa näkökulmia, joissa ihmisen arvo saadaan tyystin mitätöityä. Jumalan kuolema ei tarkoita ateismia, mutta tietämättömyys totuudesta saa aikaan yhtä pahoja seuraamuksia. Samaan aikaan moderni fysiikkatiede julistaa Nietzschin ilosanomaa: ’kaikkeuden laidalla vain sattui olemaan tähti, jonka ympärillä planeettamme pyöri. Planeetalla muutamia älykkäitä olentoja, jotka aikanaan kuolivat ja sen perään tähtikin sammui. Tämän jälkeen oli *niinkuin mitään ei olisi koskaan tapahtunutkaan*.’ (TO §1.) Ei liene ole ihme, jos joku päätyy lopputulokseen, ettei elämällä ole mitään itseisarvoa ja että mitä nopeammin maailma tuhoetaan ja hävitetään, sen parempi.¹ Television kulttuurisarjassakin etsitään saarella syytä ja perustaa olemiselle sekä kysytään miksi saarella olevaan tietokoneeseen tulee näppäillä sama järjetön numerosarja kerta toisensa jälkeen. Miksi maksaa vaiva ja minkä takia? Voi olla, että Nietzsche oli

¹ (IT §115 111) ”*Neljä erehdyttä*. – Ihmisen ovat kasvattaneet hänen erehdyksensä: hän on ensinnäkin aina nähnyt itsensä vain epätäydellisesti, toiseksi hän on omistanut itselleen keksittyjä ominaisuuksia, kolmanneksi hän on tuntenut olevansa väärässä arvosuhteessa eläimeen ja luontoon, neljänneksi hän on keksinyt yhä uusia arvotauluja ja on käsittänyt ne jonkin aikaa ikuisiksi ja ehdottomiksi, niin että milloin toinen, milloin taas toinen inhimillinen vietti ja tila oli ensimmäisellä sijalla ja tuli tämän arvioinnin vaikutuksesta jalostetuksi. Jos näiden neljän erehdyksen vaikutus jätetään laskuista pois, on samalla jätetty pois humaniteetti, inhimillisyys ja ’ihmisarvo’.”

jokseenkin vieras omalle ajalleen, mutta nihilismi on kulttuurissamme läsnä kasvavalla voimalla. Jumalan kuolemasta voi tulla vielä aikamme suurin poliittinen uhka.¹ Toisaalta polkuriippuvuus ja vaihtoehdottomuus luovat sijaa konservatiivisille voimille.² Samalla Jumalan kuolema mahdollistaa fundamentalististen voimien esiinmarssin, jota Nietzsche kuvaa yhteiskuntien kiertokulun kautta.

Tulevaisuus asettaa kovia vaateita politiikalle. Postmodernistit ovat suorastaan häkeltyneitä löytäessään Nietzscheä ”totuuden” maailman poliittisesta rakentumisesta. ’Ihminen on luonut maailman mikä häntä liikuttaa.’ Monen postmodernistin reaktio tuohon ”löytöön” on usein Nietzscheen kaltainen. He tahtovat paljastaa sosiaalisen todellisuuden taustalla olevia oletuksia, mutta ovat usein kykenemättömiä luomaan uutta politiikkaa. Identiteettejä pilkotaan ja jäätä murretaan ja näin tahdotaan luoda konflikteja, koska muoto tekee hallaa moninaisuudelle. Butlermaiseen tapaan vastustetaan kaikkia kulttuurisia muotoja, jotka sanovat olevansa luonnollisia (Pulkkinen 1998, 214) ja samalla kuitenkin filosofisena lähtökohtana on, että maailma on kaiken kaikkiaan sosiaalinen konstruktio ja sikäli ’luonnoton’. Postmodernismi näyttyy puhtaasti negatiivisena strategiana. Nietzschestä kumpuava postmodernismi on paikoin nihilististä maailmantuskaa pahimmillaan.

Postmodernistit eivät voi tehdä käytännön politiikkaa, elleivät he luovu omista periaatteistaan. Postmodernismi on eräänlaista käytännön nihilismia, jossa identiteetti korvataan ironialla ja valistuksen järki korvataan tietoisella itsepetoksella. Maailmasta halutaan tehdä läpinäkyvä ja toivotaan, että ”historian merkitys hajoaa niihin väreihini, joista se todellisuudessa on tehty” (Vattimo 1991, 32). Nietzscheelle maailman hajoaminen

¹ Smith (1996, 285) tuntuu ajattelevan, että Jumalan kuolema merkitsee yhä kasvavia vihan ja epätoivon ilmauksia. Samalla tietysti toiset näkevät siinä oman mahdollisuutensa.

² Vattimo näyttää ajattelevan, että ”aktuaalisen olemisen ontologia” hylkää sen mahdollisuuden, että olisi olemassa muuta perustaa, kuin perinteen luoma tie, jota pitkin me kävelemme. Koska meillä ei ole tietoa ja totuutta, jota kohti meidän tulisi pyrkiä, merkitsee se Vattimolle vallitsevan kulttuurin legitimaatiota. Tämä saa Vattimon ajattelemaan, että ”kun kerran olemme jo tiellä, niin tiedämme minne haluamme päästä.” (Vattimo 2004, 88, 96—101; 1999.)

Verratessamme Vattimon ratkaisua Nietzscheen ratkaisuun huomaamme, että koska Nietzscheelle tietämättömyys päämäärästä merkitsee hyökkäystä vallitsevaa kulttuuria vastaan, niin sopeutuminen vieraiden päämäärien alaiseksi merkitsee tahdotonta eli nihilististä tilaa. Näin ollen mieli on kaivettava omasta itsestä, mikä ei voi koskaan olla yhteneväinen muiden kanssa, koska mieli on puhtaasti subjektiivinen konstruktio.

Yhteiskuntapolitiikan puolelta Gosta Esping-Andersen (esim. 2000) on nostanut esiin polkuriippuvuuden ajatusta, jota kautta korostuu ajatus, että tekemämme valinnat väistämättä ohjaavat myös tulevia valintoja ja näin luovat yhtenäistä politiikkaa. Tie metaforaa jatkaakseni on myös ymmärrettävä, että jotkut tiet johtavat umpikujiiin. Nietzscheelle polkuriippuvuus on tosiasia (ks. esim. II *moraalisten tunteiden historia*). Demokratiassa vallanpitäjät vaihtuvat, mutta sama politiikka jatkuu. Tarkasteltakoon vaikkapa Italiaa, jossa niin oikeisto kuin vasemmistokin on kyvytön murtamaan mafian roolia yhteiskunnan elämässä. Maku ja muoto on jo niin syviin juurtunut, ettei vallitseva järjestelmä saa sitä nujerrettua. Mafiasta on tullut elimellinen osa Italian verenkiertoa.

väreihin tekee koko sotkusta harmaan. Moninaisuuden esiinmarssi ”tieteen” nimissä ei merkitse Nietzscheille parempaa maailmaa, vaan maailmaa, joka hukkuu moninaisuuteensa. Läpinäkyvä ja itsereflektiivinen yhteiskunta tuhoutuu omaan nihilistiseen mahdottomuuteensa. Toisaalta Vattimo, Nietzscheä seuraten, myös toteaa, että ”yhteiskunnan itsetietoisuus, joka tulee selkeästi mahdolliseksi suorien teknisten sovellutusten näkökulmasta, paljastuu herruuden eikä vapauden ihanteeksi” (Vattimo 1991, 33). Näin totuus pakotetaan perspektiiviin, joka palvelee tiettyjä ihanteita, jotka ovat määräytyneet historiallis-kulttuurisen jäsenyyksen kautta. Totuus näyttäytyy aina hallinnan ja herruuden perspektiivistä ja missä ei ole hallintaa ja herruutta, ei ole totuuttakaan. Mutta onko myöhäismoderni totuus vain moninaisuuden pakkopaita, jolla ei ole enää sisäistä päämäärää?

4.4.1 Eksistenssikriisi ja myöhäismoderni aikakausi

”Jokaisella ajalla, jokaisella kulttuurilla, jokaisella moraalilla ja traditiolla on oma tyylinsä, oma herkkyytensä ja kovuutensa, kauneutensa ja julmuutensa; niin ikään jokainen aika, kulttuuri, moraalit ja traditio pitää tiettyjä kärsimyksiä itsestäänselvinä ja pitkämielisesti kestää tietyt vaivat. Todelliseen kärsimykseen, helvettiin, suistetaan ihminen vasta silloin, kun kaksi aikakautta, kaksi kulttuuria ja uskontoa leikkaa toinen toistaan. Jos antiikin ihmisen olisi pitänyt elää keskiajalla, olisi hän surkeasti tukehtunut; samoin tukehtuisi villi-ihminen meidän sivistyneessä maailmassamme. On aikakausia, jolloin kokonainen sukupolvi joutuu kahden ajanjakson, kahden eri elämäntyylin murroskohtaan, niin että se menettää kaiken sen, minkä pitäisi olla itsestään selvää, menettää moraalinsa, menettää turvallisuutensa ja syyttömyytensä tunteen. Tietenkään ei jokainen joudu kokemaan tätä murrosta yhtä voimakkaasti. Nietzsche’n kaltaisen luonteen on täytynyt kärsiä tämän päivän kurjuus jo kokonainen ihmisikä sitten,—ne kärsimykset, jotka hän sai kestää yksin ja ymmärrystä paitsi, ovat nyt tulleet tuhansien ihmisten osaksi.” (Hesse 1974, 22—23.) Alkuperäisteos [1925].

”Ihmiselämä on paradoksaalista ytimiään myöden, kun taas moderni järki, joka valtaa yhä uusia elämän kopukoita, pyrkii eliminoimaan kaikki kohtaamansa paradoksit” (Connolly 1988, 139).

Roomalainen historioitsija Livius kuvasi omaa aikaansa seuraavasti: ”[m]eidän aikanamme emme voi kestää omia vikojamme, emmekä omaa keinoja korjataksemme niitä.” Nietzsche toteaa (II §248 134), että ”meidän ajastamme saamme vaikutelman keskivaiheen tilanteesta: vanhat tavat tulkita maailmaa, vanha kulttuuri vielä osittain elää, uusi ei vielä ole varma ja omaa tapoja ja sen seurauksena olemme vailla valintoja ja päättäväisyyttä.” Hegel sijoitti kreikkalaisen maailman hajoamisen sen kyvyttömyyteen kestää itsetietoisuutta. William Connolly (1988, 1) kysyy onko myöhäismoderni se aikakausi, jolloin emme voi sietää modernia pyrkimystä organisoida maailmaa, emmekä

kestää sen seurauksia? Olemmeko siis jonkinlaisen murroskauden äärellä? Voisiko olla niin, että agonistinen pluralismi ja demokratia johtavat umpikujaan, kun sosiaalinen todellisuus monikerroksistuu ja ei ole olemassa tuomaria ja tuomiolaitosta, joka pystyisi perustelemaan päätöksensä risteävien elämänmuotojen väliltä? Mitä tapahtuu luovuudelle? Vai tekeekö luovuus jotain meille?

Voi olla, että moderni aikakausi kaikessa sivistyksessään, vapaudessaan, rationaalisuudessaan, demokraattisuudessaan ja individualismissaan on jotain niin erikoisen homogeenista, että se jatkuu historian hämärään liberalistis-materialistis-utilitaristisine aatteineen tai voi toki olla myös niin, että varmuudessaan löytäneensä tukevan mantereen ja perustan moderni ihminen ehti laittaa veneensäkin jo tuleen ennen kuin huomasi, että jää jalkojen alla pettää. Voi myös olla, että metafysiikan kuolinkorinat, eivät aiheuta modernissa materialistisessa maailmassa toimenpiteitä ja post-MTV sukupolvi saa täyden sielunravinnon E!-entertainment-utisista.¹ Vain tulevaisuus kertoo, mutta Nietzsche'n pohdinta ”lajille *hyödyllisestä* toiminnasta”² on arvokas, sikäli mikäli moderniteetti ei pysty vastaamaan lajille tyypillisiin tarpeisiin ja modernin historian moottorina toimii itsereflektiivinen nihilismi. Ainakin moderni vaade hallita ja kontrolloida koko inhimillisen elämän sfääriä tulee ensin kyseenalaiseksi ja paradoksaalisesti kyseenalaistamisen kautta entistä voimakkaammaksi.

Jatkuva itsereflektio teki selvää jälkeä Nietzschestä. Eksistentiaalinen taakka kävi liian raskaaksi kantaa. Voimmeko siis oppia jotain Nietzscheä tai Nietzsche'n elämänvaiheista? Kaivaako itsereflektiivisyyteen nojaava kulttuuri omaa hautaansa? Se, että emme tiedä totuutta maailmasta, voi olla enemmän kuin mitä useimmat meistä pystyvät kestäämään. Liberalismin aikakaudella jokaisen olisi kyettävä muodostamaan omat

¹ Vrt. Herbert Marcusen *One Dimensional Man* (1964) ja Theodor Adornon (*Valistuksen dialektiikka*, yhdessä Max Horkheimerin kanssa, ja *Minima Moralia*). Nämä toisen maailmansodan aikana ja vähän sen jälkeen kirjoitetut teokset ennustivat radion ja vain vähän myöhemmin television tuottavan homogeenisoidun väestön, jota olisi helppo ohjailla. Adornon radio ja televisio ovat jokseenkin analogisia George Orwellin romaanin *1984* kaukovarjostimella, joka isoveljen lailla valvoo ja kontrolloi ihmisten elämää. Samalla isoveli huolehtii siitä, että on olemassa vain yksi virallinen historiankirjoitus, jota uudistetaan jatkuvasti, niin että kaikki faktat puoltavat yhtä virallista totuutta. Näin isoveli tahtoo luoda homogeenisen väestön. Vapaat mediat ovat muovanneet maailmaa kuitenkin päinvastaiseen suuntaan. Vattimo toteaa 90-luvun alussa, että ”radio, televisio ja lehdistö ovat tuottaneet maailmankuvien elementtien yleisen räjähdysten ja moninkertaistumisen.” (Vattimo 1991, 16–17.) Moninkertaistuminen ei kuitenkaan poista hallintamekanismien olemassaoloa. Kuluttajakulttuuri nojaa omiin myytteihin ja totuuksiinsa, jotka sulkevat sisäänsä moninaisuuden. Myöhäismoderni yksilö joutuu elämään eräänlaisessa moninaisuuden pakkopaidassa, jota sitoo yhteinen tavarantuotanto ja kulutus ja, jossa tarvitaan suunnatonta muistia.

² ”Meillä ei kerta kaikkiaan ole mitään *tiedon*, ”totuuden” elintä: me ”tiedämme” (tai uskomme tai luulottelemme) juuri niin paljon kuin ihmis-lauman, lajin edun kannalta saattaa olla *hyödyllistä*: ja sekin, mitä tässä sanotaan ”hyödyllisyydeksi” on lopulta vain uskoa, luulottelua ja kenties juuri se kohtalokas tyhmyys, jonka vuoksi me kerran tuhoudumme” (IT §354 205.)

päämääränsä ja sitomaan itsensä maailmaan, mutta erilaiset toiveet, tarpeet ja näkökulmat riuhtovat myöhäismodernia yksilöä eri suuntiin. Identiteetit joutuvat koetukselle, nuorisoa on vaikea saada ääniuurnille ja nykyinen kulutuskulttuuri uhkaa ajautua ilmastonmuutoksen seurauksena umpikujaan. Päämäärättömyys uhkaa lamaanutta. Mitä ylipäätään on tehtävissä? Mitä myöhäismoderni yksilö voi elämältään toivoa ja millaisia muotoja yhteiskuntien tulisi noudattaa?

Voi kenties olla, että nihilismi on modernin projektin tiedostamaton päämäärä. Samaan hengenvetoon voidaan kuitenkin kyseenalaistaa tuleeko se sitä koskaan saavuttamaan. Kehityskulku ei ainakaan tuntuisi olevan vääjäämätön. Moderniteetti eittämättä on itsereflektiivinen projekti, joka kehottaa etsimään ja tunnistamaan jokaisen piilotetun uskomuksen, joka toimii inhimillisen elämän taustalla, mutta tarvitsee itsessään uskomuksen, jonka avulla se voi perustella oman olemassaolonsa. Moderniteetti on paradoksaalinen ytimiään myöten kun se pyrkii rehellisyyteen ja avoimeen emansipaatioon virheellisistä uskomuksista ja samalla yrittää säilyttää uskon itseensä. Tässä mielessä moderniteetin elinehto on, että se epäonnistuu tavoitteissaan.

Nihilisti on modernin projektin maali. Nihilisti laskee olemassaolon mittakuppeihinsa ja havaitsee sen liian kevyeksi. Nihilisti on elämästä emansipoitunut yksilö, jota voidaan hyvällä syyllä merkitä vaikkapa moderniteetin tuottamaksi eroksi. Nihilisti ottaa modernin projektin vähän ”liiankin vakavasti” eikä käsitä inhimillistä tarvetta märehtiä eli pysähtyä ja valaa oma rakennuksen perusta maailmaan, vaikkakin ilman tiedon absoluuttisia perusteita.¹ Nietzsche esitti aikanaan, että ”tulevat” eurooppalaiset joutuvat seuraavan pelottavan vaihtoehdon eteen: ”teidän on lopetettava joko palvontanne tai—*itsenne!*” Jälkimmäinen mahdollisuus merkitsee nihilismia; mutta eikö edellinenkin olisi—nihilismia?” (IT §346 195; vrt. myös WP §69 alaviite.) Ensimmäinen vaihtoehto kalskahtaa postmodernismilta.

Jos Nietzsche on siis oikeassa, perustan valaminen käy aina vain vaikeammaksi. Moderniteetti pakottaa yksilön jatkuvaan itsereflektioon ja kutistaa inhimillisen elämän liikkumatilaa, koska yksilö joutuu tekemisiin kasvavassa määrin erilaisten identiteettien ja kulttuurisen monimuotoisuuden kentällä. Vapaus *itsereflektiona* merkitsee jatkuvaa sopeutumista tai poistumista toisistaan poikkeavista sosiaalisista rakenteista. Samalla se

¹ ”Parempi olla mitään tietämättä kuin tietää paljon puolittain! Parempi olla houkka omin neuvoin kuin viisas vieraan mieltä myöten! Minä – menen pohjaan saakka: – mitä siitä, onko se suuri tai pieni! Onko sen nimi räme tai taivas! Kämmenen leveys pohjaa minulle riittää: kun se vain todella on pohjaa ja perustusta!” (Z *lilimato.*)

nostaa kysymyksen olemisen mielestä ja mielekkyydestä sekä kenties paljastaa tragedian, joka sisältyy ihmisen olemukseen (lodged in the human condition) (Connolly 1988, 114). Ajatus on nihilistinen ja sotii Nietzschen filosofiaa vastaan. Liikkumatila kapenee myös weberiläisessä mielessä, kun inhimillinen elämä standardisoituu, automatisoituu ja rationalisoituu. Ihminen rakentaa itselleen rationaalisuuden rautahäkin, jossa inhimillinen osa eli tahto luoda jotain uutta, jotain erilaista, redusoidaan elämästä yhä vain pienemmäksi.¹

Voidaan ehkä kylmästi todeta, että nihilistit tosiaan ovat moderniteetin tuottama ero, mutta miten suureksi voimaksi he voivat nousta? Modernin päivän patologiat, neuroosit, itsemurhat ja Jokelan sekä Kauhajoen kaltaiset tragediat ovat kuitenkin vain pieni vaikkakin kenties kasvava ero tämän päivän kulttuurissa. Samaan hengenvetoon moni aikalainen on valmis toteamaan, että ne ovat hinta minkä joudumme *vapaudestamme* maksamaan. Niin, vapaus, tuo kallein aarre maan päällä.

Nietzschele nihilisti on siis elämän oire. Siitä, että emme tiedä totuutta ei mitenkään loogisesti seuraa, että millään ei ole mitään arvoa. Samalla tuo päättely asettaa kyseenalaiseksi koko Nietzschen ajatuskehikon. Tarvitseeko yksilö Jumalia uskoakseen omaan itseensä, jopa nietzscheläisessä mielessä, sillä vaikkakin jäisimme tuntemattomimmiksi itsellemme ja Descartesin ”ajattelen siis olen” taipuisi tautologiaan ”ajattelua on, sen vuoksi on ajatuksia”^{xlix} voimme silti ”iloita” ajatuksista. Miksi emme siis voisi yhtä hyvin olla kaikki pluralisteja ja opetella märehimään samoin kuin lehmät märehivät laiturilla *Zarathustrassa* ja *Historian hyödystä ja haitasta elämälle*.

Itse asiassa unohtamisen taitoa Nietzsche pui kokonaisen kirjasen verran teoksessa *Historian Hyödystä ja Haitasta Elämälle*. Samalla siinä esitetty kritiikki tiedon hyödystä ja haitasta elämälle kyseenalaistaa modernin pyrkimyksen löytää totuus järjen keinoin, mutta samalla kuitenkin elämä voi olla myös tietäjän koe, vaikkakin tietäjä ei voi varmuudella tietää oikeastaan yhtään mitään. On kuitenkin otettava huomioon se, jos kaikki tai suurin osa B.Virtasista muuttuisi keskisuomalaisessa samalla aukeamalla esiintyvän elokuvakriitikon, enkä nyt tarkoita Jorma Heinosta, tyypeiksi, niin voisi pian käydä niin, ettei se ”kivenä” olo ”suuremman” päämäärän edessä enää oikein jaksaisi kiinnostaa ja aina riittää yhteiskunnan kentällä tehtäviä, joissa tarvitaan enemmän tai vähemmän uskoa ja uhrautumista, siis kivenä olemista paremman edessä. Samalla märehiminen ilman kriittistä silmää voi johtaa väärissä käsissä ja mahtipontisen johtajan

¹ Aiheesta kirjallisuutta ks. esim. George Ritzer (1993) *The McDonaldization of Society*.

ohjaamana mielettömiin raakuuksiin. Totuutta tarvitaan, sillä jopa rortylainen pragmatisti ei voi tulla toimeen ilman sitä. Yhteiskunta tarvitsee totuuden eli oman 'tosi maailmansa'. Sillä täytyy olla jonkinlainen vastaus kysymyksiin *miksi* ja *mihin suuntaan*. Vastauksia voi toki olla useita, mutta ne eivät saisi liikaa poiketa toisistaan.

Naiivi pluralismi eli J–A–A J–A–A -aasina olo ei siis voi toimia yhteiskunnallisen tason ratkaisuna moninaisuuden ja nihilismin ongelmaan. Yhteiskunta omaa ja sen täytyy omata aina jotain päämääriä ja muotoja, jotka sulkevat sisäänsä tietyn joukon ihmisiä. Poliittiset kompromissit tarkoittavat, että edes sovitun ajan verran totellaan yhteen suuntaan. Laskevat äänestysluvut kielivät kuitenkin siitä, että poliittinen tahdonmuodostus käy yhteiskunnan pluralisoituessa vaikeammaksi. Moninaisuus luo haasteen demokraattiselle päätöksenteolle. Makropolitikka on liian kaukana paikallistason konflikteista. Makrotason päätöksistä tulee yhä mitättömämpi osa kansalaisten elämää. Poliittinen valta siirtyy yhä enemmän alemmille tasoille (vrt. Beck ym. 1995). Konfliktit siirtyvät, erityisesti, valtioiden väliltä, valtioiden sisälle.¹ Kulttuurinen perinne pirstaloituu. Yhteisöllisyyttä ja samoja tavoitteita voidaan luoda enää yhteisillä vihollisilla.

Nietzschen kuvaama voimakas identiteetti ja samalla rauhalliseen rinnakkaiseloon luottava epäaalkukristillinen yksilö tarvitsee itselleen yhteisen syntipukin tai vihollisen.² Vasta ulkoinen vihollinen mahdollistaa sisäisen eheyden, koska vihollista vastaan ponnistellessa poliittiset erimielisyydet täytyy lakaista sivuun, sillä sisäiseen politikointiin ei ole uhkien ja vaarojen takia varaa. Tapoja on monia. Yhdysvallat sotii jatkuvasti jotain vastaan ja Venäjä luottaa 'demokraattiseen' Putinin sanelupolitiikkaan, jossa moninaisuutta ei pääse syntymään vaan pakko, eristys ja poliittiset murhat kuuluvat arkipäivään.³ Samalla Eurooppaa kuohuttavat sisäiset levottomuudet, kuten Ranskan korttelimellakat. Tarvitseeko Eurooppa vielä oman syntipukkinsa?

On erittäin suuri virhe ja puute, jos Nietzsche luetaan instituutioiden ja lakien vastustajana. Nietzsche toteaa *modernisuuden kritiikissään*, että ”meidän instituutiomme eivät kelpaa mihinkään: siitä ollaan yhtä mieltä. Mutta se ei johdu niistä vaan *meistä*. Kun olemme menettäneet kaikki vaistot, joista instituutiot kasvavat esiin, menetämme

¹ Gianni Vattimo (1991, 17) toteaa, että ”[I]änsi elää räjähdysalttiissa tilanteessa, eikä ainoastaan törmätessään muihin (esim. 'kolmannen maailman') kulttuureihin, vaan myös oman itsensä sisällä. Se elää pluralisaatiassa, joka näyttää vastustamattomalta ja joka tekee mahdottomaksi maailman ja historian käsittämisen yhdestä ja yhtenäisestä näkökulmasta.”

² ”Vihollista vastaan! – Miten hyvältä huono musiikki ja huonot perusteet kuulostavatkaan, kun yksilö marssii taistellakseen vihollista vastaan!” (AA §557 224.)

³ Venäjän politiikka lämmittäisi varmasti ainakin jossain määrin Nietzschen mieltä. Siellä tahto valtaan pääsee toimimaan vapaasti ja luomaan uusia instituutioita. Nietzsche totesi jo aikakautensa Venäjästä, että se on ”vastakkaiskäsite surkeille eurooppalaisille pikkuvaltioille hermostumiselle” (EJ §39 96).

ylipäättään instituutiot, sillä *me* emme enää kelpaa niille. Demokratismi on aina ollut organisoivan voiman rappiomuoto.” (EJ §39 96.) Muoto nojaa uskoon yhteisestä ’tosi maailmasta’. Kun ihminen uskoo, että vallitseva muoto mahdollistaa mielekkään tulevaisuuden instituutioista piirtyvän luottamuksen ja varmuuden kautta, niin asiat sujuvat hyvin. Kun instituutioiden pakottava ja tulevaisuutta *lupaava*¹ rooli ei ole kestäväällä pohjalla niin yksilön usko alkaa horjumaan. Epävarmuus johtaa lopulta instituutioiden asteittaiseen heikkenemiseen ja kaivataan uutta ryhtiliikettä, joka jälleen luo muodon moninaisuuteen ja ihminen kokee olevansa *kotona*, jos hänet saadaan indoktrinoitua tai väkivallalla pakotettua uskomaan tuon maun ja muodon ensiarvoisuudesta.

Jos muotoa ei pakoteta moninaisuuteen, vaan uskotaan hyväntahtoisesti moninaisuudesta syntyvään oikeudenmukaisuuteen, niin johtaa se Nietzschen mukaan yhtä huonoon, ellei pahempaan lopputulemaan. Työni kautta on jäsentynyt ajatus, että ihmisten yhteisölliseen elämään ja sitä kautta elämään ylipäättään sisältyy tragedian siemen. Ihminen tarvitsee ympärilleen sosiaalisen muodon elääkseen ja toimiakseen. Maailma kuitenkin vastustaa kaikkia niitä sosiaalisia muotoja, jotka siihen yritämme pakottaa. Tämä herättää vastustusta ja vastustuksen kautta sosiaalisen kentän pluralisoitumista. Pluralisaation seurauksena tapahtuu sosiaalisen muodon kuihtuminen ja ennen pitkää rikkoutuminen. Tämä taas herättää uusia vaateita ja noihin vaateisiin tulee lopulta vastaus. Vapauden ja oikeudenmukaisuuden maaperästä kasvaa Nietzschen kuvaamat yli-ihmiset ja barbaarit, jotka pakottavat alleen eripuraiset massat. Barbaarit luovat *nomoksen*, tavat, perinteet ja kulttuuriset *doksat*, jolloin ero sublimoidaan ja roskat puhdistetaan. Tämä on äärimmäisen traagista, mutta se on seurausta kulttuurisesta kyvyttömyydestä pitää yllä yhteistä arvopohjaa. Yhteinen arvopohja käy mahdottomaksi, koska sosiaalisesta rakennettu yhteisö katoaa yhteisen taustalta. Nietzsche kuvaa miten hyvyyteen uskova yhteiskunta ajautuu aina lopulta tilaan, jossa se ei voi kestää itseään eikä löytää keinoja itsensä korjaamiseksi. Yksinkertaisesti se, että emme tiedä totuutta, tarkoittaa, ettei ole olemassa pysyviä ja kestäviä perspektiivejä, koska *luottamus* toiseen ihmiseen katoaa, jos

¹ Miten yli-ihmisen rooli istuu instituutioiden ja yksilöllisyyden *saa* luvata välillä? Eikö yli-ihminen ole juuri se muoto, joka rikkoo instituutiot? Ja näin on taas ymmärretty Nietzscheä väärin. Yli-ihmiset painavat muodon moninaisuuteen ja tahto valtaan määrää ihmisten aseman. Yli-ihmiset kuuntelevat ”ruumiin ’hienoimpia ääniä’” (IT §39 59) ja painavat tahtonsa, vaistonsa ja imperatiivinsa asioihin, jotka ovat epäliberaaleja aina julmuuteen asti. ”Jos tämä tahto on olemassa, syntyy jotakin Rooman imperiumin tapaista” (EJ §39 96). Näissä hallinnoissa ei ole vallalla koston henki, vaan henkinen ja fyysinen ylivoimaisuus, joka pakottaa heikommat alistumaan ja vahvat kamppailemaan vallasta ja muodosta. Yli-ihminen on olento, joka *saa* luvata ja määrittellee oman hyvän ja pahansa, mutta vahvemmalleen hänkään ei mahda mitään. Toki yli-ihminen voi tuhota itsensä tavoitellessaan haluamaansa, mutta tällaista elämä Nietzschen mukaan pohjimmiltaan on. Sen sijaan heikompien, jotka ymmärtävät olevansa sellaisia, tehtävänä on olla yli-ihmisten funktioita.

moninaisuutta ei pystytä pitämään kurissa. Sikäli se asettaa meidät jatkuvuuden kannalta vaikeaan asemaan. Jos yhteiskunnat elävät nietscheläisesti omaa kiertoaan, niin voitaisiin myös ehkäpä todeta, että jokaisen kierroksen jälkeen panokset kovenevat ja ihmisen valta kasvaa tai toisin sanoen kehitysusko ja edistysusko jokaisen hullun aikakauden perään luo ihmiselle enemmän valtaa aiheuttaa hävitystä ja tuhoa. Ydinaseiden kyllästävässä maailmassa täytyy keksiä uusia keinoja kierron katkaisemiseksi ja on perusteltua ajatella, ettei ratkaisuna voi toimia kristillinen huono omatunto, askeesi ja koston henki, eikä toisaalta myöskään haatasmainen¹ postmoderni ironia ja nihilistinen pinnallisuus. Nietzschen kautta tarkasteltuna molempien vaihtoehtojen seurauksena ovat viimeiset ihmiset tai uuden *nomoksen* luovat barbaarit.

Nietzsche kokee olevansa opettaja ja kasvattaja. *Epäjumalten hämärä* antaa viitteitä tästä tehtävästä. Nietzsche sanoo olevansa *immoralisti*, mutta mikä on immoralistin tärkein tehtävä?

”*Vahingoitammeko me immoralistit hyvettä? – Yhtä vähän kuin anarkistit ruhtinaita. Vasta kun heitä on ammuttu, he istuvat jälleen lujasti valtaistuimellaan. Opetus: moraalialla on ammuttava.*” (EJ §36 13.)

4.4.2 Mitä voimme oppia Nietzscheiltä?

”Huolettomia, ilkkuvia, väkivaltaisia—sellaisia tahtoo viisautta meidän olevan: se on nainen ja rakastaa aina vain sotilasta” (Z 33).

Opimme jo, että totuus on ”nainen” ja niin on myös viisautta.² Ihminen ei rajallisena olentona voi kurkistaa oman selkensä taakse. Kun puhe siirtyy ontologiaan ja metafysiikkaan astuu usko poliittiselle areenalle. Erilaiset uskomukset mahdollistavat erilaiset tavat toteuttaa ihmisyyttä. Yhdennäinen elämänmuoto käy kamppailua toisenlaisen elämänmuodon kanssa. Ontologia on alkuperäistä etiikkaa. Totuus rakastaa ainoastaan sotilasta, koska sotilaalla on hegemonia totuuteen ja viisauteen. Sotilaalla on totuuden ja viisautta monopolit, sillä hän on auktoriteetti. ”Nainen” rakastaa sitä, joka käskee (IT §335 180). Voitaneen siis todeta, että ”nainen” rakastaa voimaa oli se sitten keskiluokkaista, yläluokkaista taikka diktatorista hallintaa. Hallintamekanismit taas ovat

¹ Filosofian tohtori Kalle Haatanen (HS 19.10.08) näkee yhteiskuntamme läpeensä nihilistisenä ja se on positiivinen asia, sillä se kertoo syvästä rauhan ja ironian aikakaudesta. Haatanen kautta elämä näyttää lähinnä viitsinä, jolle kannattaa opetella nauramaan ja naurettava niin kauan kuin jaksaa nauraa. ”Aito nihilisti on pinnallinen” toteaa Haatanen (ibid.).

² Vrt. *Raamattu*. Sananlaskujen kirjassa viisautta esitetään naisena. Nietzscheille totuuden ja viisautta ohella myös musiikki on ”nainen”, koska se on niin monitulkintaista (NCW *Eine Musik Ohne Zukunft*).

moninaisia, niistä meille on kertonut Nietzsche oppinsa ottanut Michel Foucault ja hänen perillisensä.¹ Sen sijaan ”nainen” ei voi rakastaa ”modernia tutkija eunukia” (HH §5 41), joka vain tutkii, tarkkailee ja reflektoi kaikkia ”naisen” piirteitä, ilman että kykenee sanomaan objektiivisuudeltaan yhtään kaunista ja myöntävää sanaa niistä.² ”Nainen” ei myöskään ole turvassa, jos sillä ei ole tukenaan voimaa ja sotilasta, joka pystyy pitämään siitä huolta, kun erilaiset maailmankuvat kohtaavat.

Jos viisaus rakastaa sotilasta, niin mitä filosofia viisauden rakastamisena on? Nietzsche opettaa meille, että filosofia on tahtoa valtaan, siis filosofia on politiikkaa. Filosofia perinteisessä mielessä päättyy Nietzscheen. Filosofia ajautuu arvojen lähteen ongelmaan. Epistemologiasta ei voi johtaa arvoja, vaan arvot ohjaavat epistemologiaa. Ihmismieli luo arvot ja käytännölliset rakenteet arvojen täytöntöönpanolle, muttei ole olemassa universaalia ihmismieltä ja universaaleja rakenteita. Tämän johdosta Nietzsche ehti jo todeta, että

”kutsun itseäni viimeiseksi filosofiksi, koska olen viimeinen ihminen. Kukaan ei puhu kanssani kuin minä itse, ja ääneni tulee takaisin minulle kuin kuolevalle ihmiselle. Anna minun seurustella vielä yksi tunti kanssasi armas ääni, sinun joka olet viimeinen muistonjäännös kaikesta ihmisonnesta. Kanssasi pakenen yksinäisyyttä itsepetokseen ja valehtelen itseni moninaisuuteen ja rakkauteen, sillä sydämeni vastustaa ajatusta, että rakkaus on kuollut. Se ei kestä puistatusta yksinäisimmästä yksinäisyydestä, ja pakottaa puhumaan niin kuin olisin kaksi (...) Ja kuitenkin, kuulen sinut vielä, armas ääneni! Minun ohellani kuolee viimeinen ihminen tässä maailmankaikkeudessa: viimeinen huokaus, sinun huokauksesi, kuolee mukanani, antaumuksellinen henkäys tuulesta! Tuuli huokailee ympärilläni, viimeinen ihmistuulahdus, Oidipus.” (*Nachlass* kesä 1872—Alkuvuosi 1873 19 [131].)¹

Nietzsche kokee olevansa viimeinen filosofi ja viimeinen ihminen, koska filosofia on suorittanut itsekastraation (*Nachlass* 19 [319]). Nietzsche valehtelee itsensä moninaisuuteen, koska metafysiikan kuolema merkitsee viimeisen näköpiirin sulkeutumista ihmispoloilta. Rakkaus on kuollut, koska tietoisuuteen astuu moninaisuus.

¹ Nietzsche'n teos moraalin alkuperästä toimii vaihtoehtoisena historian kuvauksena. Hegel ja Marx lienevät tunnetuimpia rationaalisen historian kuvaajia eli modernien ihanteiden puolestapuhujia. Walter Benjamin (*Historian käsitteestä* 1938) esittää, että historian kulkua ei voida ajatella enää yhtenä tai yhteneväisenä, vaan historiaa tulkitaan vain niiltä osin kun se on *relevanttia*. Benjaminin mukaan historiaan on olemassa monia näkökulmia, jotka nojaavat tiettyihin taustaoletuksiin ja täten luovat tietynlaisen tulkintaperspektiivin, joka mahdollistaa tietynlaista politiikkaa.

² Valistuksen tuottama rationaalinen eli ”objektiivinen ihminen on (...) tavallisesti ihminen vailla substanssia ja sisällystä, ’itsetön’ ihminen. Ei siis myöskään mitään naisille soveliasta, in parenthesis.” (HP §207 110.) Tahdon valtaan ohjaama itseks ihminen sylkee huonon ja orjamaisen epäitsekään ihmisen päälle, ”ja juuri sen muka pitäisi olla hyvettä ja saada hyveen nimi, että itsekkyyttä pidellään leikissä pahasti! Ja epäitsekäitä, ’itsetömiä’ – sellaisia toivoisivat hyvästä syystä olevansa kaikki nämä maailmaanväsyneet pelkurit ja ristihämähäkit!” (Z 166.)

Nietzsche kokee olevansa Kantin ohella (*Nachlass* 19 [319])¹ Oidipus, joka jättää jälkeensä ruton jälkipolvien kärsittäväksi. Nietzsche itse, tarvitsee itsepetosta², ja palan irrationalisuutta, taidetta ja illuusiota, jotta hän voi ylipäätään enää elää. Elämästä tulee esteettinen ilmiö, jota ilmentää hienoimmillaan *Tragedian Synnyn* 15 ensimmäistä osaa. Viimeinen ihminen saa lopulta väistyä yli-ihmisten tieltä ja Nietzsche synnyttää politiikkaa, joka nojaa tahdolle valtaan ja ikuisen paluun metafysiikkaan. *Amor fati* on keino tarrautua kiinni olemiseen, turvallisuuteen ja luoda koti maailmaan. Tämä on Nietzschen viimeinen tahto, toivo ja horisontti. Julistajana Nietzsche lopulta hukkuu omaan lapsen maailmaan, sillä totuus on ”nainen” ja erhe on elämän ehto. Erhe ja tahto valtaan kukistavat totuuden tahdon ja pluralismin. Taide ja vietit synnyttävät uutta väriloistoa ja yli-ihminen lopettaa viimeisen ihmisen sisäisen pahoinvoinnin. Kreikkalaiset ymmärsivät taiteen voiman suhteessa ”totuuden tahtoon”. Heille riitti näennäinen maailma, jossa Olymposlaiset Jumalat elivät heidän keskuudessaan. Nietzsche haluaa päästä takaisin kreikkalaisten dionyysiseen maailmaan. (NCW *Epilog.*)

Mitä Nietzschen filosofia meille merkitsee? Nietzsche on ennen kaikkea filosofi, joka järkyttää yhteiskunnallisia ja yksilöllisiä perustoja ytimiään myöden. Niin yksilön kuin yhteiskunnankin identiteetti on aina rakennelma, joka nojaa lausuttuihin tai lausumattomiin uskomuksiin, mutta se on samalla välttämätön *a priori* rakennelma. Identiteetti on elämän lähde, mutta sosiaalisesti vaarallinen sellainen kamppaillessaan arvostuksesta, mielekkyydestä ja olemisen tavoista eli muodosta muiden ihmisten kanssa. Identiteetti tarvitsee eron siksi, että se voi tunnistaa ja määritellä itsensä ja toiseksi, että siitä muodostuu hierarkia eli valinnan ja suunnan määräävä liikkeelle laittava voima. Ilman eroa identiteetti vaipuu inertiaan tai hajoaa voimien moneuksiksi, joista rakentuu uusia identiteettejä. Näin ollen kaikki liike haluttuun suuntaan vaatii eroa ja vastustusta. Vastakkainasettelun aika ei ole koskaan ohi, sillä ei ole olemassa yhteistä päämäärää, joka sulkisi vaihtoehtoiset päämäärät pois. Vain *teoreettinen* viimeinen ihminen on ylittänyt vastakkainasettelun.

Ero aiheuttaa ongelmia Jumalan kuoleman jälkeen kyseenalaistaessaan identiteetin itsestänselvyyden. Identiteetti omaa muodon, maun, merkityksen ja

¹ Hannah Arendt (2002, 350) totesi, että: ”The hero’s gesture has not accidentally become *the* pose of philosophy since Nietzsche; it requires heroism to live in a world as Kant left it.” Kant oli ensimmäinen lintu, joka lensi aavalle merelle, mutta yritti palata takaisin sielun kuolemattomuuteen ja muihin kristillisiin doktriineihin, vain odottaakseen Nietzscheä, joka osoitti, ettei maata enää ollut. Lintu on pakotettu elämään merellä.

² ”Siinä on minun ensimmäinen ihmiskekseliäisyyteni, että annan pettää itseäni; niin minun ei tarvitse varoa pettäjää” (*Z Ihmiskekseliäisyydestä*). Itsepetoksesta ks. myös (IT §344 190—192).

päämäärän. Identiteetti ja ero kamppailevat muodosta, mausta, merkityksestä ja päämäärästä. Pluralistisessa maailmassa voivat alituinen itsereflektio tai yhteiskunnallinen refleksiivisyys johtaa yleiseen hajaannuksen tilaan, niin yksilön sisällä kuin myös yleisenä sosiaalisena vieraantumisen eli kodittomuuden kokemuksena. Jumalan kuoleman seurauksena voi syntyä eksistentiaalinen kriisi, jolloin keinoja on, muttei päämäärää. Nietzsche paljastaa meille eksistentiaalisen ahdistuksen moninaisuudesta kaikessa syvyydessään ja ankaruudessaan. Samalla, jos Nietzsche on oikeassa, hän paljastaa meille tragedian, joka on sisäsyntyinen dionyysinen ominaisuus ihmisen olemuksessa.

Keskeinen ongelma, johon työssäni olen yrittänyt saada selkoa saa pelottavia kaikuja Nietzschen kautta. Se kuuluu näin: jos minä olen hyvä ja minulla on hyvä päämäärä, niin minä jaksan taistella ja olla kivi hyvän päämäärän edessä. Tällöin minulla on tieto, totuus ja tarkoitus, jonka puolesta voin taistella. Ongelmaksi muodostuu se, jos menetämme otteemme hyvään, pyhään ja totuuteen. Se merkitsee asteittaista luisumista kohti moninaisuutta ja modernia kokemusta elämästä ilman päämäärää. Yhteiskunta tarvitsee kuitenkin aina rakennusmestareita, jotka jaksavat puurtaa asetetun päämäärän eteen. Yhteiskunta tarvitsee liiman, joka pitää sitä kasassa. Mitä enemmän yhteiset arvot ja vallitseva ”moraali”, oli se sitten protestanttista työetiikkaa tai mitä tahansa sen kaltaista, löystyy sitä vaikeammaksi yhteisöllinen elämä käy. Yhteinen usko herättää luottamusta ja luottamuksesta sikiää toivo. Kiviä tarvitaan, mutta millaisen rakennuksen kivi ihmisen tulisi olla ja mikä motivoi ihmisiä kivenä olemiseen?

Nietzschen korkein ansio on nostaa huulillemme kysymys: *mitä on yhteinen hyvä Jumalan kuoleman jälkeisessä maailmassa ja mitä meidän näin ollen tulisi tavoitella?* Nietzsche osoittaa meille elämän ja kuoleman herkän tasapainon. Samalla Nietzsche nostaa esiin politiikan merkityksellisyuden ja tasapainottelun tärkeyden. Nietzsche tahtoo opastaa ja opettaa jälkipolvia, jotta elämä voisi jatkua. Nietzsche opettaa meitä hyväksymään elämä kaikessa traagisuudessaan ja nauramaan tälle tragiikalle. Sovitusta ei ole, politiikka vaatii kovia päätöksiä ja ratkaisuja, joiden seurauksena joku joutuu aina kärsimään ja se joku elää myös sisällämme.

Nietzsche tahtoo sanoa, että on naiivia uskoa, että voisimme luoda maailmaan oikeudenmukaisen järjestelmän. Totuus rakastaa ainoastaan sotilasta ja sotilaan tulee silloin tällöin palauttaa kuri ja järjestys, vaikka se merkitsee muodon asettamista moninaisuuden päälle ja muoto nojaa pitkälti makuun. Ihminen luo perinnettä, joka voisi olla myös toisenlainen. Eksistentiaalinen ahdistus purkautuu Nietzschen mukaan yhteiskunnallisella tasolla aika ajoin ja velka, jonka esi-isät meille perinteen muodossa

jättävät, vaatii ajoittaista kuoletusta (MA §18 82—83). Sukupolvet kasvattavat ikäänkuin omat hirttäjänsä.

Elämä on kamppailua uskon, sitä kautta luotavan muodon sekä ahtaista keinotekoisista muodoista vapautumisen välillä. Toisessa ääripäässä on totalitarismi ja toisessa nihilismi. Elämä on liikettä näiden kahden ääripään välillä, jossa oikeistolaisuus luo muotoja ja vasemmistolaisuus purkaa niitä. Oikeistolainen toimii uskon varassa ja vasemmistolainen oikeudenmukaisuuden nimissä. Oikeistolaisen identiteetti rakentuu positiivisen uskon kautta ja vasemmistolaisen identiteetti rakentuu negaation kautta, jolloin positiivista muotoa luovaa identiteettiä ei ole. Universaali oikeudenmukaisuus on pluralistisessa maailmassa mahdoton ja näin liikettä riittää molemmille osapuolille historian hämärään saakka.

Poliittisen tason konfliktit luovat eettisen tason ongelmat ja ovat sikäli ensisijaisessa asemassa. Filosofinen eettisteoreettinen pyörittely on verrannollinen modernin vapaakaupan periaatteiden kanssa. Täydellinen kilpailu on mahdollista vain täydellisessä maailmassa. Filosofisteoreettinen ongelmanratkaisu, kantilaiset kategoriset imperatiivit ja muut filosofiset konstruktiot toimivat yhtä ”hyvin” kuin vapaakaupan periaatteet. Yhdyn Nietzschen ajatuksiin, että filosofien tulee osallistua poliittiseen keskusteluun ja tehdä sitä ”aktuaalisen olemisen ontologiaa”. Mutta miten myöntää muoto moninaisuudesta? Mihin suuntaan ja mitä meidän tulisi tavoitella? Onko kenties niin, että filosofin sairaus on ammattitauti?

Yhteiskunnan säilyminen vaatii, että moraali ja moraalittomuus kietoutuvat yhteen. Yhtenäinen ja toimiva yhteiskunta vaatii muodon moninaisuudesta ja pakkokoneiston, joka pitää muotoa yllä ja luo yhteiselle elämälle edellytykset. Nietzscheille yksilökeskeinen lähestymistapa yhteiskuntaan merkitsee ainoastaan kristillisen kulttuurin vastustamista ja kuoletusta, jonka jälkeen aristokraattinen vaistoja ohjaava sääty synnyttäisi pakkokoneiston ja ottaisi johtotehtävän.¹ Nietzsche tahtoo päästä eron

¹ ”Hyvettä on puolustettava hyveen saarnaajilta” (WP §317 175). Bonnie Honig (1993) ottaa agonistisen pluralismin tapaan Nietzschen moninaisuuden puolestapuhujaksi, jossa *virtù* asettuu hyvettä (virtue) vastaan. Hyvettä (virtue) ajavat ryhmittymät ja henkilöt toimivat eron peittäjinä ja järjestyksen, moraalien, stabiilisuuden, oikeudenmukaisuuden ja yhteisön ”yhteisen” päämäärän edistäjinä. Ne tuottavat ”normaaliutta”. *Virtù* taas merkitsee vapautumista ”normalisoivista” rakenteista ja se nostaa politiikan ja kamppailut uudelleen yhteiskunnan peliareenalle.

Vaikka Nietzscheille *virtù* merkitsee moraalista vapaata hyvettä (WP §317; AK §2 8) ja hän vastustaa kaikkea yhtenäistä poliitiikkaa, joka perustuu hyveelle (virtue), siis heikoksi tulemiselle, niin kaikki tuo merkitsee ainoastaan siirtymistä maailmaan jota ohjaa tahto valtaan, ei pluralismin maailmaan. Aristokraattinen yläluokka ja yli-ihmiset ohjaisivat ihmisten elämää oman väkevyytensä ja loistonsa varassa. Kilpailu ja kamppailu sekä suoranainen sota olisi osa Nietzschen yhteiskuntaa, mutta ei ole epäselvää etteivätkö herrat hallitsisi heikompia ja määräisivät, eli ”lahjoittaisivat hyveensä”, millaisia muotoja yhteiskunnan tulee

negaation kautta muodostetuista identiteeteistä, jotka moralisoivat ja normalisoivat yhteiskunnassa eläviä ihmisiä tekemällä heistä tahdottomia olentoja. Näin tulkittuna Nietzsche asettuu näkemyksissään Machiavellin ja (Hobbesin) kanssa samaan joukkoon. Heitä yhdistää näkemys, jonka mukaan koko ihmiskuntaa koskeva yhteishyvä perustuu perustavaa laatua olevaan virheeseen. Nietzscheille tämä merkitsee itsensä voittamista, jolloin yhteinen syntyy, kun luonto *pakotetaan* muotoon. Yhteinen perustuu aina luotuun luontoon ja luominen vaatii vasaran kovuutta ja rakennusmestareita.

Tärkein opetus, jonka Nietzsche meille antaa, sisältyy kenties kuitenkin seuraavaan aforismiin:

”[j]os naisella on miehisiä hyveitä, on syytä juosta karkuun; ja jos hänellä ei miehisiä hyveitä ole, lähtee hän itse livohkaan” (EJ §28 12).

Moraalin kielelle puettuna, tämä Nietzschen sanoma korostaa erilaisten ja ristiriitaisten näkökulmien konstellaatiota yhteiskunnallisella tasolla, mutta samalla perspektiivistä suhtautumista maailmaan yksilön tasolla. Näennäinen yhteiskunnallinen maailma ei saa tulla yksilön sisälle tai liike lakkaa. Samoin autoritaarisen yksilön ’tosi’ perspektiivinen maailma ei saa tulla yhteiskunnalliseksi normiksi tai silloin yksilön kannattaa lähteä livohkaan. Elämä on ristivetoa, jossa yhteiskunnallisella tasolla jokaisella on oma rooli pelattavana ja liike haluttuun suuntaan syntyy erojen jännitteistä. Maailmassa on siis tilaa monenlaisille näkemyksille tai tilaa pitää kyetä poliittisesti luomaan. Agonistiseksi pluralismiksi sitä kutsutaan, mutta antagonistiseksi pluralismiksi se muuttuu, mikäli maailma käy liian niukaksi. Kantista lähtien maailmassa on ajateltu olevan tilaa kaikille, vaikkakin myös Kantin maailmassa tila muodostuu ainoastaan pluralismin vastaisesti eli osana moraalista yhteisöä:

”jotta lapsi voi kehittää oman yksilöllisyytensä, hänen täytyisi tehdä se ainoastaan osana yhteisöä (...) voimme ottaa nämä sanat motoksemme. Meidän ei tule olla ongelmallisia toisillemme: maailma on tarpeeksi suuri meille kaikille.” (Kant 2003, 65.)

noudattaa. Herrat eivät ole koston hengen vallassa eikä ero synnytä vihaa, mutta herra painaa mielteensä maailmaan ja tahto valtaan määrää muodon moninaisuudesta, jolloin jokainen loistaa oman valovoimansa mukaan. Tällöin yksilöä ei ohjaa enää moraalinen tahto valtaan eli laumavaisto, vaan dionyysinen tahto valtaan ja oman mielteen ja väkevyyden myöntäminen, jolloin elämä on kamppailua muodon ja moninaisuuden välillä. Kun Jumala on kuollut voi Nietzscheille ainoastaan tahto valtaan toimia auktoriteettina, muuten ihmiskunta vaipuu Nietzschen mukaan nihilismiin. Nietzsche tahtoo luoda hierarkkisen yhteiskunnan ei individualistimoraalista ja pluralistista yhteiskuntaa (WP §287 162). Nietzsche tahtoo ylhäisyyden- ja etäisyydenpatiaa (Das Pathos der Vornehmheit und Distanz) (MA §2 17, §14 122; HP §257 167). Nietzscheille aristokraattinen järjestys on eräänlainen pakko pluralistisessa maailmassa: ”tunnistamme kreikkalaisen ja renessanssinajan ihmisen ylivoimaisuuden—mutta haluaisimme saada aikaan sellaisen ilman niitä syitä ja olosuhteita, jotka tekivät ne mahdollisiksi (WP §882 471).

Nietzschen maailma sen sijaan on niukka ja siihen ei epistemologiaa puolesta. Näiden seikkojen vuoksi maailma on traaginen. Nietzschen ansio modernille maailmalle on kenties ollut kuitenkin olla ero, syntipukki ja vihollinen, jota kautta oma moraalisideologinen näkökulmamme maailmasta sinänsä loistaa entistä kirkkaampana. Salomaan termein, Nietzsche edustaa irratsionaalisia voimia, ratsionaalisessa maailmassa.

Lähteet

- Arendt, Hannah: Phenomenology of the Public World, Teoksessa Moran, Dermot & Mooney, Tim (toim.): *The Phenomenology Reader*, Routledge, LONTOO 2002
- Arendt, Hannah: *The Life of the Mind*, toinen osa, ed. Mary McCarthy, Harcourt Brace Jovanovich, NEW YORK 1978.
- Arendt, Hannah: *Vita activa, ihmisenä olemisen ehdot*, Vastapaino, TAMPERE 2002. Useita suomentajia. Alkuperäisteos: *The Human Condition* [1958].
- Aristoteles: *Sielusta*, Gaudeamus, TAMPERE 2006.
- Bacon, Francis: *Novum Organum*, 1620. Saatavilla [www-muodossa http://www.constitution.org/bacon/nov_org.htm](http://www.constitution.org/bacon/nov_org.htm) [viitattu 15.11.07].
- Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott: *Nykyajan jäljillä, Refleksiivinen modernisaatio*, Vastapaino, TAMPERE 1995. Suom. Leevi Lehto.
- Bergson, Henri: *Creative Evolution*, Barnes & Noble Publishing, NEW YORK 2005. Alkuperäisteos *L'Evolution créatrice* [1907].
- Bergson, Henri: *Henkinen tarmo*, Werner Söderström OY, PORVOO 1963. Suom. J. Hollo Alkuperäisteos: *L'Energie spirituelle* [1919].
- Berlin, Isaiah: Onko enää mitään politiikan teoriaa?, Kokoelmassa: Berlin, Isaiah: *Vapaus, ihmisyyys ja historia*, Gaudeamus, HELSINKI 2001.
- Berlin, Isaiah: The Decline of Utopian Ideas in the West, Kokoelmassa: Berlin, Isaiah: *The Crooked Timber of Humanity*, Pimlico, LONTOO 2003.
- Best, Steven & Kellner, Douglas: *The Postmodern Turn*, Guilford Press, NEW YORK 1997.
- Cate, Curtis: *Friedrich Nietzsche*, Hutchinson, LONTOO 2002.
- Clark, Maudemarie: *Nietzsche on Truth and Philosophy*, Cambridge University Press, CAMBRIDGE 1990.
- Connolly, William E.: *Politics and Ambiguity*, University of Wisconsin Press, MADISON 1987.
- Connolly, William E.: *Pluralism*, Duke University Press, DURHAM & LONTOO 2005.
- Connolly, William E.: *Political theory and modernity*, Basil Blackwell Ltd, OXFORD 1988.
- Connolly, William E.: *Identity\Difference; Democratic Negotiations of Political Paradox*, University of Minnesota Press, MINNEAPOLIS 1991.
- Deleuze, Gilles: *Haastatteluja*, Tutkijaliitto, HELSINKI 2005.

- Deleuze, Gilles: *Kriittisiä ja klinisiä esseitä*, Tutkijaliitto, HELSINKI 2007. Viittaus: Ariadnen mysteeri Nietzscheen mukaan 156—166.
- Deleuze, Gilles: *Nietzsche ja filosofia*, Summa, HELSINKI 2005. Suom. Tapani Kilpeläinen. Alkuperäisteos: *Nietzsche et la philosophie* [1962].
- Derrida, Jacques: *Margins of philosophy*, The University of Chicago Press, CHICAGO 1982. Kään. Alan Bass. Alkuperäisteos: *Marges de la philosophie* [1972].
- Esping-Andersen, Gosta: *Social Foundations of Postindustrial Economies*, Oxford University Press, OXFORD 2000.
- Foucault, Michel: *Nietzsche, genealogia, historia*, Teoksessa *Foucault/Nietzsche*, Tutkijaliitto, HELSINKI 1998.
- Gadamer, Hans-Georg: *Truth and Method*, Continuum Publishing Group, LONTOO 2004. Kään. Joel Weinsheimer ja Donald G. Marshall. Alkuperäisteos *Warheit und Methode* [1965].
- Gruen, Arno: *Ich will eine Welt ohne Kriege*, Klett-Cotta, STUTTGART 2006.
- Heidegger, Martin. *Holzwege*, Vittorio Klostermann, FRANKFURT AM MAIN 1980.
- Heidegger, Martin. *Gelassenheit*, Verlag Günther Neske, STUTTGART 1959.
- Heidegger, Martin: *The Fundamental Concepts of Metaphysics*, Indiana University Press, INDIANA 1995. Kään. McNeill & Walker.
- Hesse, Herman: *Arosusi*, Werner Söderström Osakeyhtiö, PORVOO & HELSINKI, 1974. suom. Eeva-Liisa Manner. Alkuperäisteos: *Der Steppenwolf* [1925].
- Hobbes, Thomas: *Leviathan*, WSOY, JUVA 1999. Alkuperäisteos *Leviathan, or the Matter, Forme, and Power of a Commonwealth Ecclesiasticall and Civill* [1651].
- Hoffrén, Jari: Nietzsche, historia ja politiikka. Teoksessa: Laari, Jukka (toim.): *Nietzschen hämärä*, Kopijyvä Oy, JYVÄSKYLÄ 2001a.
- Hoffrén, Jari: Tarantellaa vai titaanien tanssia. Nietzsche/t, poliittinen diskurssi ja demokratia. Teoksessa: Laari, Jukka (toim.): *Nietzschen hämärä*, Kopijyvä Oy, JYVÄSKYLÄ 2001b.
- Honig, Bonnie: *Political Theory and the Displacement of Politics*, Cornell University Press, ITHACA & LONTOO 1993.
- Honour, Hugh & Fleming, John: *Maailman taiteen historia*, Otava, HELSINKI 2006. Suom. Marja Itkonen-Kaila, Jüri Kokkonen, Raija Mattila, Tutta Palin ja Seppo Sauri. Alkuperäisteos: *A World History of Art* [1982].
- James, William: *A Pluralistic Universe*, sivut 625—816, teoksessa James, William: *Writings 1902—1910*, Penguin books, NEW YORK 1987. Luentosarja vuodelta 1909.

- Jaspers, Karl: *Nietzsche and Christianity*, Henry Regnery, CHICAGO 1961. Kään. E. B. Ashton. Alkuperäisteos: *Nietzsche und das Christentum* [1938].
- Kant, Immanuel: *On Education*, Dover Publications Inc, NEW YORK 2003. Kään. Annette Churton. Alkuperäisteos: *Über Pädagogik* [1803].
- Kaufmann, Walter: *Nietzsche, Philosopher, Psychologist, Antichrist*, Princeton University Press, PRINCETON 1974.
- Kaufmann, Walter: *The Portable Nietzsche*, Penquin books, NEW YORK 1976, (first ed.1954).
- Kristeva, Julia: *In the beginning was love: Psychoanalysis and faith*, Columbia University Press, NEW YORK 1987. Kään. Arthur Goldhammer.
- Kunnas, Tarmo: *Nietzsche—Zarathustran varjo*, Otava, HELSINKI 1981.
- Laertios, Diogenes: *Merkittävien filosofien elämät ja opit*, 2.painos, Summa, HELSINKI 2003. Suom. Marke Ahonen.
- Locke, John: *A Letter Concerning Toleration*, Filiquarian Publishing, LLC 2007. Alkuperäisteos [1689].
- Louden, Robert B.: *Kant's Impure Ethics*, Oxford University Press, NEW YORK/OXFORD 2000.
- Miller, C. A.: "Nietzsche's 'Discovery' of Dostoevsky" in *Nietzsche Studien*, vol. 2. De Gruyter, BERLIINI & NEW YORK 1973, s. 202—257.
- Morrison, Iain: *Nietzsche's Political Confusion. Theoria*. Vol LXIX 3/2003, 184—210. 2003.
- Mouffe, Chantal: *The Democratic Paradox*, Verso, LONTOO 2000.
- Nehamas, Alexander: *Nietzsche, Life as Literature*, Harvard University Press, CAMBRIDGE MASSACHUSETTS 1985.
- Nietzsche, Friedrich: *Antikristus*, Unio Mystica, HÄMEENLINNA 2001. Suom. Aarni Kouta. Alkuperäisteos: *Der Antichrist*, [1888].
- Nietzsche, Friedrich: *Attempt at a Self-Criticism*, Teoksessa: *The Birth of Tragedy*, Random house inc, TORONTO 1967. Kään. Walter Kaufmann. Alkuperäisteos: *Versuch einer Selbstkritik* [1886].
- Nietzsche, Friedrich: *Daybreak*, Cambridge University Press, CAMBRIDGE 1997. Kään. R. J. Hollingdale. Alkuperäisteos: *Morgenröthe: Gedanken über die moralischen Vorurtheile* [1881].

Nietzsche, Friedrich: *Dionysos: valikoima runoja* (sisältää kolme runokokoelmaa, *Ecce Homo*, *Dionysos-Dityrambeja* ja *Katkelmia*, Otava, HELSINKI 2000. Suom. Aarni Kouta. Alkuperäisteos: *Dionysos-Dithyramben* [1888].

Nietzsche, Friedrich: *Ecce Homo. Kuinka tulee siksi mitä on?* Unio Mystica, HÄMEENLINNA 2002. Suom. Tuikku Ljungberg. Alkuperäisteos: *Ecce Homo, Wie man wird, was man ist* [1908].

Nietzsche, Friedrich: *Epäjumalten Hämärä*, Unio Mystica, HÄMEENLINNA 1995. Suom. Markku Saarinen. Alkuperäisteos: *Götzen-Dammerung* [1888].

Nietzsche, Friedrich: *Historian hyödyistä ja haitasta elämälle*, JULPU, JYVÄSKYLÄ 1999. Suom. Anssi Halmesvirta. Alkuperäisteos: *Zweite Unzeitgemäße Betrachtung - Vom Nutzen und Nachteil der Historie für Leben* [1874].

Nietzsche, Friedrich: *Human All-Too-Human*, Dover Publications inc, MINEOLA, NEW YORK 2006. Kään. Helen Zimmern, Paul V. Cohn. Alkuperäisteos: *Menschliches, allzumenschliches: ein Buch für freie Geister* [1878—1880].

Nietzsche, Friedrich: *Hyvän ja pahan tuolla puolen*, Otava, HELSINKI 1966. Suom. J.A.Hollo. Alkuperäisteos: *Jenseits von Gut und Böse* [1886].

Nietzsche, Friedrich: *Iloinen tiehe*, Otava, HELSINKI 2004. Suom. J.A.Hollo. Alkuperäisteos: *Die Fröhliche Wissenschaft* [1882].

Nietzsche, Friedrich: *Kirjoituksia kreikkalaisista*, Summa, HELSINKI 2006. Suom. Pekka Seppänen. Sisältää kirjoitukset ”Homeroksen kilpailu”, ”Kreikkalainen valtio”, ”Kreikkalainen nainen”, ”Filosofia Kreikan traagisella aikakaudella” sekä ”Homeroksen ja klassisen filologia” vuosilta [1869—1872].

Nietzsche, Friedrich: *Moraalin alkuperästä*, Otava, HELSINKI 1969. Suom. J.A.Hollo. Alkuperäisteos: *Zur Genealogie der Moral* [1887].

Nietzsche, Friedrich: *Nietzsche contra Wagner*, 1888. Saatavilla [www-muodossa http://www.geocities.com/thenietzschechannel/newg.htm](http://www.geocities.com/thenietzschechannel/newg.htm) [viitattu 05.08.2008.]

Nietzsche, Friedrich: *Näin puhui Zarathustra*, Otava, HELSINKI 1962. Suom. J.A.Hollo. Alkuperäisteos: *Also Sprach Zarathustra* [1883—1885].

Nietzsche, Friedrich: *Schopenhauer as Educator*. Teoksessa *Untimely Meditations*, Cambridge University Press, CAMBRIDGE 1997. Alkuperäisteos: *Dritte Unzeitgemäße Betrachtung - Schopenhauer als Erzieher* [1874].

Nietzsche, Friedrich: *Über Wahrheit und Lüge im aussermoralischen Sinne*, 1872. Saatavilla [www-muodossa http://www.geocities.com/thenietzschechannel/tlsg.htm](http://www.geocities.com/thenietzschechannel/tlsg.htm) [viitattu 08.12.2007.]

- Nietzsche, Friedrich: *The Case of Wagner*, Teoksessa: *The Birth of Tragedy*, Random house inc, TORONTO 1967. Kään. Walter Kaufmann. Alkuperäisteos: *Der Fall Wagner* [1888].
- Nietzsche, Friedrich: *The Birth of Tragedy*, Random house inc, TORONTO 1967. Kään. Walter Kaufmann. Alkuperäisteos: *Die Geburt der Tragödie* [1872].
- Nietzsche, Friedrich: *The Will To Power*, Vintage books, NEW YORK 1968. Kään. Walter Kaufmann ja R.J.Hollingdale. Alkuperäisteos: *Der Wille zur Macht* [1901].
- Ojakangas, Mika: *Kenen tahansa politiikka, kohti ulossulkematonta demokraattista yhteisöä*, tutkijaliitto, HELSINKI 2002.
- Palonen, Kari: *Quentin Skinner: History, Politics, Rhetoric*, Polity Press, CAMBRIDGE 2003.
- Pulkkinen, Tuija: *Postmoderni politiikan filosofia*, Gaudeamus, TAMPERE 1998.
- Rauschnig, Herman: *The Voice of Destruction*, G.P. Putnam's Sons, NEW YORK 1940.
- Rawls, John: *A Theory of Justice*, Oxford University Press, OXFORD 1971.
- Rahkola, Juuso: *Tiedon alkuperästä. Friedrich Nietzschen naturalistinen epistemologia*, Kampus kustannus, JYVÄSKYLÄ 2004.
- Revonsuo, Antti: Tietoisuus – kognitiotieteen flogiston? Teoksessa Tere Vadén (toim.): *Kognitiotiede, tekoäly ja filosofia*, Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, 46, 1993. s. 57—69.
- Sadler, Ted: The Postmodern politicization of Nietzsche. Teoksessa Patton, Paul (toim.): *Nietzsche, feminism & Political Theory*, LONTOO 1993.
- Salomaa, J.E.: *Friedrich Nietzsche*, Kampus kustannus, 2.painos, JYVÄSKYLÄ 2000. Alkuperäisjulkaisu [1924].
- Sandel, Michael: *Liberalism and the Limits of Justice*, Cambridge University Press, CAMBRIDGE 1998.
- Sartre, Jean-Paul: *Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology*, Philosophical Library, NEW YORK 1956. kään. H. E. Barnes. Alkuperäisteos: *L'Être et le Néant* [1943].
- Sartre, Jean-Paul: *Essays in Existentialism*, Citadel Press, NEW YORK 1993.
- Seinäjä, Henna: *Nietzschen ikuinen paluu: Friedrich Nietzschen moraalifilosofia ja ikuisen paluun ajatus nihilismin ylityskainona*, Jyväskylän yliopisto, JYVÄSKYLÄ 2005.
- Schmidt, Lars-Henrik: *Immediacy Lost. Construction of the Social in Rousseau and Nietzsche*, Akademisk Forlag, KÖÖPENHAMINA 1988. s.129—302.

- Schmitt, Carl: *Politische Theologie. Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität*, Duncker & Humblot, BERLIINI 1979. [1922]
- Schmitt, Carl: *The Crisis of Parliamentary Democracy*, MIT Press, CAMBRIDGE 1985. Kään. Ellen Kennedy. Alkuperäisteos: *Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus* [1923].
- Schmitt, Carl: *The Concept of the Political*, Quinn & Boden Company Inc, NEW JERSEY 1976. Alkuperäisteos: *Der Begriff des Politischen* [1927].
- Schopenhauer, Arthur: *Pessimistin elämänviisaus, Valittuja lukuja Schopenhauerin teoksista*. Werner Söderström OY, PORVOO 1945. Suom. Sirkka Salomaa.
- Sihvola, Juha: Aristotle and Modern Moral Realism, Teoksessa Jussi Kotkavirta ja Michael Quante (toim.): *Moral Realism*, Hakapaino Oy, HELSINKI 2004.
- Skinner, Quentin: The Flight from Positivism. Review of Richard Bernstein, *The Restructuring of Social and Political Theory*. *New York Review of Books* 15 June, University of Pennsylvania Press, PENNSYLVANIA 1978.
- Skinner, Quentin, A Reply to my Critics, Teoksessa James Tully (toim.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and His Critics*. Polity Press, LONTOO 1988.
- Smith, Gregory Bruce: *Nietzsche, Heidegger, and the transition to postmodernity*, The University Chicago Press, CHICAGO 1996.
- Stegmaier, Werner: Välttämätön kehitys ja välttämätön perspektivismi. Hegeliläisen filosofian kumoaminen Nietzscheillä. Teoksessa: Laari, Jukka (toim.): *Nietzschen hämärä*, Kopijyvä Oy, JYVÄSKYLÄ 2001.
- Straus, Leo: *Liberalism, Ancient and Modern*, University of Chicago Press, CHICAGO 1995.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, HELSINKI 2002.
- Turgenev, Ivan: *Isät ja pojat*, HÄMEENLINNA 1973. Alkuperäisteos: *Ottsy i deti* [1862].
- Vattimo, Gianni: *Läpinäkyvä yhteiskunta*, Gaudeamus, HELSINKI 1991. Suom. Jussi Vähämäki. Italialainen alkuperäisteos: *La società trasparente* [1989].
- Vattimo, Gianni: *Nihilism & Emancipation: ethics, politics and law*, Columbia University Press, NEW YORK 2004. Italialainen alkuperäisteos: *Nihilismo ed emancipazione: Etica, politica, diritto* [2003].
- Vattimo, Gianni: *Uskon että uskon*, Gummerus Kirjapaino Oy, JYVÄSKYLÄ 1999. Suom. Juhani Vähämäki. Italialainen alkuperäisteos: *Crede di crede* [1996].

Warren, Mark: *Political Readings of Nietzsche, Political Theory*. Vol.26, No. 1, February 1998, 90—111. 1998.

Wilber, Ken: *A Brief History of Everything*, Shambhala Publications Inc. BOSTON & LONTOO 1996.

Muut lähteet:

Hyyrynen, Antti: *Stamlna: Uudet kymmenen käskyä*, Sakara records, TAMPERE 2006.

Kuva 1. Umberto Boccioni, *Jatkuvuuden ainutkertaisia muotoja tilassa*, 1913. Pronssia (valettu 1931), 111 x 88,5 x 40 cm. The Museum of Modern Art, New York. (Honour & Fleming 2006, 795.)

LIITE 1

Luonnollisen Valitsijan Manifesti

Kuinka Luonnonvalinta Muuttui Idiokraattiseksi Valinnaksi?

Tänään luonnonvalinnan prosessi on kokonaan väärillä raiteilla. Se on kääntynyt. Ihmiskunta on taantunut jo hyvin pitkään. Jälkeenjääneet ja tyhmät, heikkomieliset ihmiset lisääntyvät enemmän ja nopeammin kuin älykkäät, vahvamieliset ihmiset. Lait suojelevat jälkeenjäänyttä enemmistöä, joka valitsee yhteiskunnan johtajat. Nykyinen ihmisrotu ei ole pettänyt vain esi-isiä, vaan myös tulevat sukupolvet. Homo Sapiens, HAH! Enemminkin Homo Idioticus minulle! Kun tarkkailen ihmisiä, joita näen joka päivä yhteiskunnassa, koulussa ja kaikkialla... en voi sanoa kuuluvani samaan rotuun kuin tämä kurja, ylimielinen ja itseks ihmisrotu. Ei! Olen kehittynyt askeleen ylemmäksi!

Luonnollisuus on kriminalisoitu uskontojen, ideologioiden, lakien ja muiden massaharhajärjestelmien kautta. Yksilöllä, joka käy läpi luonnollista valtaprocessiaan ja yrittää elää luonnollisesti, mutta hänelle kerrotaan että tapa jolla hän toimii tai ajattelee on joko väärin tai tyhmää, todennäköisesti reagoi tavalla jota järjestelmässä pidetään ”mielenterveyshäiriönä”. Todellisuudessa ne ovat vain luonnollisia reaktioita luonnollisen valtaproessin häiriintymiseen. Heillä on jotakin seuraavista (riippuen yksilön persoonallisuudesta): alemmuuden / ylemmyyden tuntemuksia, vihamielisyyttä, aggressiota, turhautuneisuutta, masentuneisuutta, itsevihaa / vihaa muita ihmisiä kohtaan, itsemurha / murha –ajatuksia jne... ja se on kokonaan luonnollista.

Ihmiset ovat vain laji muiden eläinten joukossa eikä maailma ole olemassa vain ihmisiä varten. Kuolema ja tappaminen ei ole tragediaa, sitä tapahtuu luonnossa koko ajan kaikkien lajien kesken. Kaikki ihmiselämät eivät ole elämän eikä pelastettavan arvoisia. Vain vahvojen (älykkäiden, itsetietoisten, vahvamielisten) yksilöiden tulisi elää kun taas heikkojen (tyhmien, jälkeenjääneiden, heikkomielisten) tulisi kuolla.

Ongelmaan on myös toinen ratkaisu: tyhmät ihmiset orjina ja älykkäät vapaina. Tarkoitan tällä sitä, että niiden joilla on vapaa mieli, jotka kykenevät älykkääseen eksistentiaaliseen ja filosofiseen ajatteluun, ja tietävät mitä on oikeudenmukaisuus, tulisi elää vapaasti ja olla hallitsijoita... ja robottimaiset massat, he voivat olla orjia kun eivät nytkään siitä välitä ja koska heidän mielensä ovat niin jälkeenjääneellä tasolla. Gangsterit, jotka nyt hallitsevat yhteiskuntia, tulisivat saamaan sen, minkä he ansaitsisivat.

Totta kai on myös lopullinen ratkaisu: koko ihmiskunnan kuolema. Se ratkaisisi kaikki ihmisyyden ongelmat. Mitä nopeammin ihmisrotu on hävitetty maailmasta, sen

parempi... ketään ei tulisi jättää eloon. En tunne armoa maapallon saastalle, sääliittäväälle ihmisrodulle.

Kollektiivinen Deindividualisaatio: Totalitarismi & Demokratian Harha

Kollektiivinen deindividualisaatio on ilmiö, jossa yksilö koulutetaan osaksi aivotonta laumaa, jota hallitsee valtio, yhtiö, kirkko tai joku muu järjestö, ryhmä, ideologia, uskonto tai massaharhajärjestelmä, jonka säännöt, moraalisuuden ja käyttäytymismallit massa omaksuu. Tämä ilmiö on ollut tuttu kaikissa despoottisissa, autoritaarisissa, totalitaarisissa, monarkistisissa, kommunistisissa, sosialistisissa, kansallissosialistisissa, fasistisissa ja uskonnollisissa yhteiskunnissa kautta historian. Myös nykyajan länsimaisissa demokratioissa on sama ilmiö. Se vain tehdään niin, että ihmiset luulevat olevansa vapaita, mutta eivät tajua että heitä orjuutetaan. Enemmistö yhteiskunnan ihmisistä on heikkomielistä, tietämätöntä ja jälkeenjäänyttä massaa, jotka toimivat kuin ohjelmoituneet robotit ja hyväksyvät orjuuden vapaaehtoisesti. Mutta en minä! Olen itsetietoinen ja tiedostan mitä yhteiskunnassa tapahtuu ja miten se toimii. Minulla on vapaa mieli! Ja minä valitsen mieluummin vapauden kuin elämän robottina tai orjana. Voitte toki sanoa, että minulla on jonkinlainen ”jumalakompleksi”, toki... teillä on sitten ”ryhmäkompleksi”! Verrattuna teihin jälkeenjääneisiin massoihin, olen todellisesti jumalankaltainen.

Totalitaariset hallitukset hallitsevat ihmisiä koulutusjärjestelmän, massakulttuurijärjestelmän, massamedian, väkivaltamonopolin (poliisi, armeija) ja lakien jotka kriminalisoivat ne yksilöt, jotka ajattelevat eri tavalla kuin enemmistö, avulla. Demokratia... tarkoittaako demokratia mielestänne vapautta ja oikeudenmukaisuutta? Olette väärässä. Demokratia on moraalisen enemmistön diktatuuria... ja enemmistöä manipuloi ja hallitsee valtiomafia. Nykyisellä länsimaisella demokratialla ei ole mitään tekemistä vapauden tai oikeudenmukaisuuden kanssa; se on totalitaarinen ja korruptoitunut järjestelmä. Lait asetetaan voimaan eduskunnan toimesta ja ihmiset aivopestään kannattamaan järjestelmää sekä kytketään institutionaalisiin rakenteisiin heti syntymänsä jälkeen. Yhteiskuntaa hallitsee manipuloivat ja karismaattiset populistipoliitikot, jotka välittävät vain enemmistön eduista, eivätkä perusta päätöksiään järkeen vaan massojen tunteisiin. Massat antavat valtion auktoriteettien tehdä kaikki tärkeät päätökset heidän puolestaan. Massat hankkivat koulutuksen, opiskelevat, menevät töihin ja äänestävät vaaleissa. He luulevat olevansa vapaita eivätkä kyseenalaista tai kritisoi järjestelmää.

Heistä on tullut robotteja. Se on kuin mielen sisään rakennettu mekanismi, joka jättää hyvin vähän valinnanvaraa yksilölle ajatella, puhua ja toimia itsenäisesti.

Kolmenlaisia Ihmisiä

Maailmassa on kolmenlaista persoonallisuustyyppiä:

yksilöllinen ihminen (3% maailman väkiluvusta)

manipuloiva ihminen (3% maailman väkiluvusta)

massaihminen (94% maailman väkiluvusta)

#1 & #2 tyyppin persoonallisuudet ovat älykkäitä, luovia ja itsetietoisia. He ovat valinneet hieman erilaiset polut. #3 tyyppin persoonallisuudet ovat vähemmän älykkäitä ja vähemmän luovia sekä heikkoja mieleltään ja heitä hallitseekin #2 tyyppin persoonallisuudet. Prosentit ovat vain arvioita, mutta perustuvat Gaussin käyrään ja ihmiskunnan historiaan eli siihen kuinka ihmiset ovat järjestäytyneet yhteisöihin. Ja näin on ollut aina siitä lähtien, kun ihmiset kerääntyivät järjestäytyneisiin yhteiskuntiin.

Toinen tapa jakaa ihmiset on hieman erilainen, mutta perustuu samoihin faktoihin, ihmisluonteeseen sekä historiaan. Jako tapahtuu älykkyyden ja mielen laadun mukaan seuraavasti:

älykkäät (3% maailman väkiluvusta)

lievästi henkisesti jälkeenjääneet, ns. normaalit tai ”robotit” (94% maailman väkiluvusta)

vaikeasti henkisesti jälkeenjääneet, ”vihannekset” (3% maailman väkiluvusta)

Totaalinen Sota Ihmiskuntaa Vastaan

Viha, se on asia jota olen täynnä ja rakastan sitä. Se on yksi ainoista asioista jota rakastan. Jokin aika sitten uskoin ihmisyyteen ja halusin elää pitkän ja onnellisen elämän... mutta sitten heräsin. Aloin ajatella kaikkea syvemmin ja tiedostin asioita. Mutta eksistentiaalinen pohtiminen ei ollut helppoa... se, kuinka paljon tiedostan asioita, on tehnyt minut onnettomaksi, turhautuneeksi ja vihaiseksi. En vain voi olla onnellinen tässä yhteiskunnassa tai todellisuudessa, jossa elän. Pitkän olemassaolon pohtimisen, yhteiskunnan tarkkailun ja joidenkin muiden elämässäni tapahtuneiden asioiden seurauksena... olen tullut pisteeseen jossa en tunne muuta kuin vihaa ihmisyyttä ja ihmisrotua kohtaan.

Elämä on vain tarkoituksetonta sattumaa... pitkän evolutiivisen kehityksen ja monien eri syiden ja tekijöiden tulosta. Kuitenkin elämä on myös sitä, mitä yksilö sillä haluaa tehdä. Ja minä olen oman elämäni diktaattori sekä jumala. Ja minä olen valinnut tieni. Olen valmistautunut taistelemaan ja kuolemaan ajatteluni puolesta. Minä, luonnollisena valitsijana, eliminoin kaikki jotka näen epäsoviviksi, häpeäksi ihmiskunnalle sekä luonnonvalinnan virheeksi.

Voitte kysyä itseltänne, miksi tein tämän ja mitä haluan. Noh, suurin osa teistä on liian ylimielisiä ja mieleltään sulkeutuneita, jotta voisitte ymmärtää... Luultavasti sanotte, että olen ”mielenvikainen”, hullu”, ”psykopaatti”, ”rikollinen” tai muuta tämän tapaista roskaa. Ei, totuus on että olen vain eläin, ihminen, yksilö, toisinajattelija.

Olen saanut tarpekseni. En halua olla osa tätä kieroutunutta ja mätää yhteiskuntaa. Kuten jotkut viisaat miehet ovat sanoneet, ihmiskunta ei ole puolustamisen arvoinen... vain tappamisen. Mutta... Kun viholliseni juoksevat peloissaan ja piiloutuvat mainitessaan nimeni... Kun korruptoituneiden hallitusten gangsterit on ammuttu kaduilla... Kun idiokraattinen valta ja demokraattinen järjestelmä on korvattu oikeudenmukaisuudella... Kun älykkäät ihmiset ovat vihdoinkin vapaita ja hallitsevat yhteiskuntia idiokraattisen enemmistön sijasta... Sinä suurena vapautuksen päivänä, tiedätte, mitä minä haluan.

Kauan eläköön vallankumous... vallankumous järjestelmää – joka orjuuttaa paitsi heikkomieliset massat, myös älykkäiden yksilöiden pienen vähemmistön – vastaan! Jos haluamme elää erilaisessa maailmassa, meidän tulee toimia. Meidän tulee nousta orjuuttavia, korruptoituneita ja totalitaarisia hallintoja vastaan ja syrjäyttää tyrannit, gangsterit ja idiokraattinen valta. En yksin voi muuttaa asioita paljon, mutta toivottavasti tekoni inspiroi kaikkia maailman älykkäitä yksilöitä jonkinlaiseen maailmanlaajuiseen sotaan ja vallankumoukseen vallitsevia järjestelmiä vastaan. Järjestelmä, joka kriminalisoi luonnollisuuden ja oikeudenmukaisuuden, on viholliseni. Ihmiset, jotka elävät harhamaailmassa ja kannattavat järjestelmää, ovat vihollisiani.

Olen valmis kuolemaan asian puolesta... asian, jonka tiedät olevan oikein, oikeudenmukaista ja totuutta... vaikka häviäisinkin tai taistelu muistettaisiin vain pahana... Mieluummin taistelen ja kuolen kuin elän pitkän ja onnetoman elämän.

Ja muistakaa että tämä on minun sotani, minun ideani ja minun suunnitelmani. Älkää syyttäkö ketään muuta teostani, kuin itseäni. Älkää syyttäkö vanhempiani tai ystäviäni. En kertonut kenellekään suunnitelmistani ja pidin aina ne omassa mielessäni. Älkää syyttäkö elokuvia, joita katson, musiikkia jota kuuntelen, pelejä joita pelaan tai

kirjoja joita luen. Ei, niillä ei ole mitään tekemistä tämän kanssa. Tämä on minun sotaani: yhden miehen sotaa ihmisyyttä, hallituksia ja heikkomielisiä massoja vastaan! Ei armoa maapallon saastalle! INHIMILLISYYS ON YLIARVOSTETTUA! On aika laittaa LUONNONVALINTA & SOPEUTUVIMPIEN SELVIYTYMINEN takaisin raiteilleen!

Jokaiselle se minkä hän ansaitsee.

- Pekka-Eric Auvinen (aka NaturalSelector89, Natural Selector, Sturmgeist89 ja Sturmgeist).

Käytän myös pseudonyymiä Eric von Auffoin kansainvälisesti.

http://rs239.rapidshare.com/files/68015773/Pekka-Eric_Auvinen_Jokela_High_School_Massacre.zip [viitattu 7.11.2007.] Tiedostoa ei enää saatavilla.

ⁱ ”Ich misstrauere allen Systematikern und gehe ihnen aus dem Weg. Der Wille zum System ist ein Mangel an Rechtschaffenheit.” Markku Saarisén käännös (EJ §26 12).

ⁱⁱ ”In irgend einem abgelegenen Winkel des in zahllosen Sonnensystemen flimmernd ausgegossenen Weltalls gab es einmal ein Gestirn, auf dem kluge Thiere das Erkennen erfanden. Es war die hochmüthigste und verlogenste Minute der "Weltgeschichte": aber doch nur eine Minute. Nach wenigen Athemzügen der Natur erstarrte das Gestirn, und die klugen Thiere mussten sterben.”

ⁱⁱⁱ ”Man lasse einmal den skeptischen Ausgangspunct gelten: gesetzt, es gäbe keine andere, metaphysische Welt und alle aus der Metaphysik genommenen Erklärungen der uns einzig bekannten Welt wären unbrauchbar für uns, mit welchem Blick würden wir dann auf Menschen und Dinge sehen? Diess kann man sich ausdenken, es ist nützlich, selbst wenn die Frage, ob etwas Metaphysisches wissenschaftlich durch Kant und Schopenhauer bewiesen sei, einmal abgelehnt würde. Denn es ist, nach historischer Wahrscheinlichkeit, sehr gut möglich, dass die Menschen einmal in dieser Beziehung im Ganzen und Allgemeinen skeptisch werden; da lautet also die Frage: wie wird sich dann die menschliche Gesellschaft, unter dem Einfluss einer solchen Gesinnung, gestalten? Vielleicht ist der wissenschaftliche Beweis irgend einer metaphysischen Welt schon so schwierig, dass die Menschheit ein Misstrauen gegen ihn nicht mehr los wird. Und wenn man gegen die Metaphysik Misstrauen hat, so giebt es im Ganzen und Grossen die selben Folgen, wie wenn sie direct widerlegt wäre und man nicht mehr an sie glauben dürfte. Die historische Frage in Betreff einer unmetaphysischen Gesinnung der Menschheit bleibt in beiden Fällen die selbe.”

^{iv} ”What we are prepared to count as evidence depends on the beliefs we already hold. But this appears to leave us in a world of rival and perhaps incommensurable systems of thought, each of which will be susceptible of rational defence, while none of them will be capable of being appraised from a genuinely neutral point of view.”

^v "The aim of knowledge,' says Hegel, 'is to divest the objective world of its strangeness, and to make us more at home in it.' Different men find their minds more at home in very different fragments of the world."

^{vi} "Simply to affirm that there exists many different visions of the world in the style of Rorty, or to review and deconstruct them in the style of Derrida, seems not to take sufficiently seriously the fact that the manifold visions of the world do not peacefully coexist like a collection of artistic styles and lifestyles in an imaginary museum. They give rise to conflicts, claims of validity, and assertions of belonging, and philosophy is expected to supply some indication of rational criteria to keep these differences from generating into outright wars between cultures. One cannot fail to see that the philosophy of today is not fulfilling these expectations."

^{vii} "It is the domination of beings that *différance* everywhere comes to solicit, in the sense that *sollicitare*, in old Latin, means to shake as a whole, to make tremble in entirety. Therefore, it is the determination of Being as presence or as beingness that is interrogated by the thought of *différance*. Such a question could not emerge and understood unless the difference between Being and beings were somewhere to be broached. First consequence: *différance* is not. It is not a present being, however excellent, unique, principal, or transcendent. It governs nothing, reigns over nothing, and nowhere exercises any authority. It is not announced by any capital letter. Not only is there no kingdom of *différance*, but *différance* instigates the subversion of every kingdom. Which makes it obviously threatening and infallibly dreaded by everything within us that desires a kingdom, the past or future presence of a kingdom. And it is always in the name of a kingdom that one may reproach *différance* with wishing to reign, believing that one sees it aggrandize itself with a capital letter." (Derrida 1982, 21—22.)

^{viii} "Taste is if anything, a testimony to the mutability of all human things and the relativity of all human values"

^{ix} "*Die Früchte nach der Jahreszeit.*— Jede bessere Zukunft, welche man der Menschheit anwünscht, ist nothwendigerweise auch in manchem Betracht eine schlechtere Zukunft: denn es ist Schwärmerei, zu glauben, dass eine höhere neue Stufe der Menschheit alle die Vorzüge früherer Stufen in sich vereinigen werde und zum Beispiel auch die höchste Gestaltung der Kunst erzeugen müsse. Vielmehr hat jede Jahreszeit ihre Vorzüge und Reize für sich und schliesst die der anderen aus."

^x "hat kein Denker den Muth gehabt, die Gesundheit einer Gesellschaft und der Einzelnen darnach zu bemessen"

^{xi} "Was ist also Wahrheit? Ein bewegliches Heer von Metaphern, Metonymien, Anthropomorphismen, kurz eine Summe von menschlichen Relationen, die, poetisch und rhetorisch gesteigert, übertragen, geschmückt wurden, und die nach langem Gebrauch einem Volke fest, canonisch und verbindlich dünken: die Wahrheiten sind Illusionen, von denen man vergessen hat, dass sie welche sind, Metaphern, die abgenutzt und sinnlich kraftlos geworden sind, Münzen, die ihr Bild verloren haben und nun als Metall, nicht mehr als Münzen, in Betracht kommen."

^{xii} "Ein Nervenreiz zuerst übertragen in ein Bild! erste Metapher. Das Bild wieder nachgeformt in einem Laut! Zweite Metapher."

^{xiii} "Die Logik ist geknüpft an die Bedingung: *gesetzt, es giebt identische Fälle.* Thatsächlich, damit logisch gedacht und geschlossen werde, *muß diese* Bedingung erst als erfüllt fingirt werden. Das heißt: der Wille zur *logischen Wahrheit* kann erst sich vollziehen, nachdem eine grundsätzliche *Fälschung* alles Geschehens vorgenommen ist. Woraus sich ergibt, daß hier ein Trieb waltet, der beider Mittel fähig ist, zuerst der

Fälschung und dann der Durchführung Eines Gesichtspunktes: die Logik stammt *nicht* aus dem Willen zur Wahrheit." *Nachlass* (11:40[13]).

^{xiv} "Jede Kunst, jede Philosophie darf als Heil- und Hilfsmittel des wachsenden oder des niedergehenden Lebens angesehen werden: sie setzen immer Leiden und Leidende voraus. Aber es giebt zweierlei Leidende, einmal die an der *Überfülle* des Lebens Leidenden, welche eine dionysische Kunst wollen und ebenso eine tragische Einsicht und Aussicht auf das Leben—und sodann die an der *Verarmung* des Lebens Leidenden, die Ruhe, Stille, glattes Meer oder aber den Rausch, den Krampf, die Betäubung von Kunst und Philosophie verlangen. Die Rache am Leben selbst—die wollüstigste Art Rausch für solche Verarmte!"

^{xv} "*Immoralisten*.— Die Moralisten müssen es sich jetzt gefallen lassen, Immoralisten gescholten zu werden, weil sie die Moral sezieren. Wer aber sezieren will, muss töten: jedoch nur, damit besser gewusst, besser geurteilt, besser gelebt werde; nicht, damit alle Welt sezieren."

^{xvi} "Das ja sagen zum Leben selbst noch in seinen fremdesten und härtesten Problemen; der Wille zum Leben, im Opfer seiner höchsten Typen der eignen Unerschöpflichkeit frohwerdend - das nannte ich dionysisch, das errieth ich als die Brücke zur Psychologie des tragischen Dichters. Nicht um von Schrecken und Mitleiden loszukommen, nicht um sich von einem gefährlichen Affekt durch dessen vehemente Entladung zu reinigen - so verstand es Aristoteles -: sondern um, über Schrecken und Mitleid hinaus, die ewige Lust des Werdens selbst zu sein, - jene Lust, die auch noch die Lust am Vernichten in sich schliesst ..."

^{xvii} "Je tiefer man hineinsieht, um so mehr verschwindet unsere Werthschätzung — die Bedeutungslosigkeit naht sich! Wir haben die Welt, welche Werth hat, geschaffen! Dies erkennend erkennen wir auch, daß die Verehrung der Wahrheit schon die Folge einer Illusion ist — und daß man mehr als sie die bildende, vereinfachende, gestaltende, erdichtende Kraft zu schätzen hat."

^{xviii} "Die Welt, die uns etwas angeht, ist falsch d.h. ist kein Thatbestand, sondern eine Ausdichtung und Rundung über einer mageren Summe von Beobachtungen; sie ist 'im Flusse', als etwas Werdendes, als eine sich immer neu verschiebende Falschheit, die sich niemals der Wahrheit nähert: denn — es giebt keine 'Wahrheit'."

^{xix} "Wahrheit ist die Art von Irrthum, ohne welche eine bestimmte Art von lebendigen Wesen nicht leben könnte. Der Werth für das Leben entscheidet zuletzt. Sehr gemeine und tugendhafte Menschen."

^{xx} "Weder Pessimisten noch Optimisten. Schopenhauer's große Stellung — daß die Zerstörung einer Illusion noch keine Wahrheit ergiebt, sondern nur ein Stück Unwissenheit mehr, eine Erweiterung unseres 'leeren Raums', einen Zuwachs unserer 'Oede' —"

^{xxi} "Dem Werden den Charakter des Seins aufzuprägen — das ist der höchste Wille zur Macht. Zwiefache Fälschung, von den Sinnen her und vom Geiste her, um eine Welt des Seienden zu erhalten, des Verharrenden, Gleichwerthigen usw." (WP §617 330.)

^{xxii} "Unsre Bedürfnisse sind es, die die Welt auslegen: unsre Triebe und deren Für und Wider. Jeder Trieb ist eine Art Herrschsucht, jeder hat seine Perspektive, welche er als Norm allen übrigen Trieben aufzwingen möchte."

^{xxiii} *Z Ruumiin halveksijoista. Laajempi alkuperäisteksti* " 'Leib bin ich und Seele' - so redet das Kind. Und warum sollte man nicht wie die Kinder reden? Aber der Erwachte, der Wissende sagt: Leib bin ich ganz und gar, und Nichts ausserdem; und Seele ist nur ein Wort für ein Etwas am Leibe. Der Leib ist eine grosse Vernunft, eine Vielheit mit Einem Sinne, ein Krieg und ein Frieden, eine Heerde und ein Hirt. Werkzeug deines Leibes ist auch deine kleine Vernunft, mein Bruder, die du 'Geist' nennst, ein kleines Werk- und Spielzeug deiner grossen Vernunft."

-
- ^{xxiv} "Der schaffende Leib schuf sich den Geist als eine Hand seines Willens" (Z Von den Verächtern des Leibes).
- ^{xxv} "dein Leib und seine grosse Vernunft: die sagt nicht Ich, aber thut Ich" (ibid). "Ajatus tulee, kun 'se' tahtoo, eikä, kun 'minä' tahdon" (HP §17 20).
- ^{xxvi} "nicht "erkennen", sondern schematisiren, dem Chaos so viel Regularität und Formen auferlegen, als es unserem praktischen Bedürfniß genug thut"
- ^{xxvii} "Im Gesamtprozeß der Adaptation und Systematisation spielt es keine Rolle."
- ^{xxviii} "In summa: das, was bewußt wird, steht unter causalen Beziehungen, die uns ganz und gar vorenthalten sind, — die Aufeinanderfolge von Gedanken, Gefühlen, Ideen im Bewußtsein drückt nichts darüber aus, daß diese Folge eine causale Folge ist: es ist aber scheinbar so, im höchsten Grade. Auf diese *Scheinbarkeit* hin haben wir unsere ganze Vorstellung von Geist, Vernunft, Logik usw. gegründet (das giebt es Alles nicht: es sind fingirte Synthesen und Einheiten) ... Und diese *wieder* in die Dinge, *hinter* die Dinge projecirt! (...) Es ist nicht die Leitung, sondern ein Organ der Leitung —"
- ^{xxix} "Wir haben absolut keine Erfahrung über eine Ursache"
- ^{xxx} "Ich brauche den Ausgangspunkt "Wille zur Macht" als Ursprung der Bewegung. Folglich darf die Bewegung nicht von außen her bedingt sein — nicht verursacht... Ich brauche Bewegungsansätze und -Centren, von wo aus der Wille um sich greift..."
- ^{xxxi} "Wir sind von vornherein unlogische und daher ungerechte Wesen, und können diess erkennen: diess ist eine der grössten und unauflösbarsten Disharmonien des Daseins."
- ^{xxxii} "The human understanding when it has once adopted an opinion (either as being the received opinion or as being agreeable to itself) draws all things else to support and agree with it"
- ^{xxxiii} "Einsicht: bei aller Werthschätzung handelt es sich um eine bestimmte Perspective: Erhaltung des Individuums, einer Gemeinde, einer Rasse, eines Staates, einer Kirche, eines Glaubens, einer Cultur — vermöge des Vergessens, daß es nur ein perspektivisches Schätzen giebt, wimmelt alles von widersprechenden Schätzungen und folglich von widersprechenden Antrieben in Einem Menschen. Dies ist der Ausdruck der Erkrankung am Menschen, im Gegensatz zum Thiere, wo alle vorhandenen Instinkte ganz bestimmten Aufgaben genügen." (Nachlass 11:26[119].)
- ^{xxxiv} "alle Sinneswahrnehmungen gänzlich durchsetzt sind mit Werthurtheilen"
- ^{xxxv} "Experience, to be experience, must shuffle back and forth between the past from the vantage point of the present and the present from the vantage point of the past, as they mingle, collide, collude, and lurch toward an uncertain future. The shuffle involves an uncertain series of movements to and fro, inside the same perception, the same thought, the same judgment, the same hope, the same fear, the same pleasure, the same laugh, and the sence of ambivalence."
- ^{xxxvi} "Grundfehler: die Ziele in die Heerde und nicht in einzelne Individuen zu legen! Die Heerde ist Mittel, nicht mehr! Aber jetzt versucht man, die Heerde als Individuum zu verstehen und ihr einen höheren Rang als dem Einzelnen zuzuschreiben, — tiefstes Mißverständniß!!!"
- ^{xxxvii} Vrt. myös (WP §258) "Mein Hauptsatz: es giebt keine moralischen Phänomene, sondern nur eine moralische Interpretation dieser Phänomene. Diese Interpretation selbst ist außermoralischen Ursprungs."
- ^{xxxviii} "Die Lust am Gestalten und Umgestalten — eine Urlust! Wir können nur eine Welt begreifen, die wir selber gemacht haben."
- ^{xxxix} "Nun hat die Moral das Leben vor der Verzweiflung und dem Sprung ins Nichts bei solchen Menschen und Ständen geschützt, welche von Menschen vergewaltthätigt und niedergedrückt wurden"

^{xi} "Wenn der Leidende, Unterdrückte den Glauben verlöre, ein Recht zu seiner Verachtung des Willens zur Macht zu haben, so träte er in das Stadium der hoffnungslosen Desperation."

^{xli} "Keine That wird dadurch, daß sie bereut wird, ungethan; ebensowenig dadurch, daß sie 'vergeben' oder daß sie 'gesühnt' wird. Man müßte Theologe sein, um an eine schuldentilgende Macht zu glauben: wir Immoralisten ziehen es vor, nicht an 'Schuld' zu glauben. Wir halten dafür, daß jedwederlei Handlung in der Wurzel werthidentisch ist, — insgleichen, daß Handlungen, welche sich gegen uns wenden, ebendarum immer noch, ökonomisch gerechnet, nützliche, allgemein-wünschbare Handlungen sein können."

^{xlii} "Die Nothwendigkeit zu erweisen, daß zu einem immer ökonomischeren Verbrauch von Mensch und Menschheit, zu einer immer fester in einander verschlungenen "Maschinerie" der Interessen und Leistungen eine Gegenbewegung gehört. Ich bezeichne dieselbe als Ausscheidung eines Luxus-Überschusses der Menschheit: in ihr soll eine stärkere Art, ein höherer Typus ans Licht treten, der andre Entstehungs- und andre Erhaltungsbedingungen hat als der Durchschnitts-Mensch. Mein Begriff, mein Gleichniß für diesen Typus ist, wie man weiß, das Wort "Übermensch".

Auf jenem ersten Wege, der vollkommen jetzt überschaubar ist, entsteht die Anpassung, die Abflachung, das höhere Chinesenthum, die Instinkt-Bescheidenheit, die Zufriedenheit in der Verkleinerung des Menschen — eine Art Stillstand im Niveau des Menschen. Haben wir erst jene unvermeidlich bevorstehende Wirtschafts-Gesamttverwaltung der Erde, dann kann die Menschheit als Maschinerie in deren Diensten ihren besten Sinn finden: als ein ungeheures Räderwerk von immer kleineren, immer feiner "angepaßten" Rädern; als ein immer wachsendes Überflüssig-werden aller dominirenden und commandirenden Elemente; als ein Ganzes von ungeheurer Kraft, dessen einzelne Faktoren Minimal-Kräfte, Minimal-Werthe darstellen. Im Gegensatz zu dieser Verkleinerung und Anpassung der Menschen an eine spezialisirtere Nützlichkeit bedarf es der umgekehrten Bewegung — der Erzeugung des synthetischen, des summirenden, des rechtfertigenden Menschen, für den jene Machinalisirung der Menschheit eine Daseins-Vorausbedingung ist, als ein Untergestell, auf dem er seine höhere Form zu sein sich erfinden kann ...

Er braucht ebensowenig die Gegnerschaft der Menge, der "Nivellirten", das Distanz-Gefühl im Vergleich zu ihnen; er steht auf ihnen, er lebt von ihnen. Diese höhere Form des Aristokratismus ist die der Zukunft. — Moralisch geredet, stellt jene Gesamt-Maschinerie, die Solidarität aller Räder, ein maximum in der Ausbeutung des Menschen dar: aber sie setzt solche voraus, derentwegen diese Ausbeutung Sinn hat. Im anderen Falle wäre sie thatsächlich bloß die Gesamt-Verringerung, Werth-Verringerung des Typus Mensch, — ein Rückgangs-Phänomen im größten Stile.

— Man sieht, was ich bekämpfe, ist der ökonomische Optimismus: wie als ob mit den wachsenden Unkosten Aller auch der Nutzen Aller nothwendig wachsen müßte. Das Gegentheil scheint mir der Fall: die Unkosten Aller summiren sich zu einem Gesamt-Verlust: der Mensch wird geringer: — so daß man nicht mehr weiß, wozu überhaupt dieser ungeheure Prozeß gedient hat. Ein wozu? ein neues "Wozu?" — das ist es, was die Menschheit nöthig hat ..."

^{xliii} "jede Sitte ist besser, als keine Sitte."

^{xliv} vrt. (AA §455 191) "Die erste Natur.— So wie man uns jetzt erzieht, bekommen wir zuerst eine zweite Natur: und wir haben sie, wenn die Welt uns reif, mündig, brauchbar nennt. Einige Wenige sind Schlangen genug, um diese Haut eines Tages abzustossen: dann, wenn unter ihrer Hülle ihre erste Natur reif geworden ist. Bei den Meisten vertrocknet der Keim davon."

^{xlv} „Aber wie finden wir uns selbst wieder? Wie kann sich der Mensch kennen? Er ist eine dunkle und verhüllte Sache; und wenn der Hase sieben Häute hat, so kann der Mensch sich sieben mal sieben abziehen und wird doch nicht sagen können: "das bist du nun wirklich, das ist nicht mehr Schale." Zudem ist es ein quälerisches gefährliches Beginnen, sich selbst derartig anzugraben und in den Schacht seines Wesens auf dem nächsten Wege gewaltsam hinabzusteigen. Wie leicht beschädigt er sich dabei so, dass kein Arzt ihn heilen kann. Und überdiess: wozu wäre es nöthig, wenn doch Alles Zeugniss von unserm Wesen ablegt, unsre Freund- und Feindschaften, unser Blick und Händedruck, unser Gedächtniss und dass, was wir vergessen, unsre Bücher und die Züge unsrer Feder. Um aber das wichtigste Verhör zu veranstalten, giebt es dies Mittel. Die junge Seele sehe auf das Leben zurück mit der Frage: was hast du bis jetzt wahrhaft geliebt, was hat deine Seele hinangezogen, was hat sie beherrscht und zugleich beglückt? Stelle dir die Reihe dieser verehrten Gegenstände vor dir auf, und vielleicht ergeben sie dir, durch ihr Wesen und ihre Folge, ein Gesetz, das Grundgesetz deines eigentlichen Selbst. Vergleiche diese Gegenstände, sieh, wie einer den andern ergängt, erweitert, überbietet, verklärt, wie sie eine Stufenleiter bilden, auf welcher du bis jetzt zu dir selbst hingeklettert bist; denn dein wahres Wesen liegt nicht tief verborgen in dir, sondern unermesslich hoch über dir oder wenigstens über dem, was du gewöhnlich als dein Ich nimmst. Deine wahren Erzieher und Bildner verrathen dir, was der wahre Ursinn und Grundstoff deines Wesens ist, etwas durchaus Unerziehbares und Unbildbares, aber jedenfalls schwer Zugängliches, Gebundenes, Gelähmtes: deine Erzieher vermögen nichts zu sein als deine Befreier. Und das ist das Geheimniss aller Bildung: sie verleiht nicht künstliche Gliedmaassen, wächserne Nasen, bebrillte Augen,—vielmehr ist das, was diese Gaben zu geben vermöchte, nur das Afterbild der Erziehung. Sondern Befreiung ist sie, Wegräumung alles Unkrauts, Schuttwerks, Gewürms, das die zarten Keime der Pflanzen antasten will, Ausströmung von Licht und Wärme, liebevolles Niederrauschen nächtlichen Regens, sie ist Nachahmung und Anbetung der Natur, wo diese mütterlich und barmherzig gesinnt ist, sie ist Vollendung der Natur, wenn sie ihren grausamen und unbarmherzigen Anfällen vorbeugt und sie zum Guten wendet, wenn sie über die Äusserungen ihrer stiefmütterlichen Gesinnung und ihres traurigen Unverstandes einen Schleier deckt.”

^{xlvi} „Die völlige Unverantwortlichkeit des Menschen für sein Handeln und sein Wesen ist der bitterste Tropfen, welchen der Erkennende schlucken muss, wenn er gewohnt war, in der Verantwortlichkeit und der Pflicht den Adelsbrief seines Menschenthums zu sehen. Alle seine Schätzungen, Auszeichnungen, Abneigungen sind dadurch entwerthet und falsch geworden: sein tiefstes Gefühl, das er dem Dulder, dem Helden entgegenbrachte, hat einem Irrthume gegolten; er darf nicht mehr loben, nicht tadeln, denn es ist ungereimt, die Natur und die Nothwendigkeit zu loben und zu tadeln (...) Er kann Kraft, Schönheit, Fülle an ihnen bewundern, aber darf keine Verdienste darin finden: der chemische Process und der Streit der Elemente, die Qual des Kranken, der nach Genesung lechzt, sind ebensowenig Verdienste, als jene Seelenkämpfe und Nothzustände, bei denen man durch verschiedene Motive hin- und hergerissen wird, bis man sich endlich für das mächtigste entscheidet—wie man sagt (in Wahrheit aber, bis das mächtigste Motiv über uns entscheidet). Alle diese Motive aber, so hohe Namen wir ihnen geben, sind aus den selben Wurzeln gewachsen, in denen wir die bösen Gifte wohnend glauben; zwischen guten und bösen Handlungen giebt es keinen Unterschied der Gattung, sondern höchstens des Grades. Gute Handlungen sind sublimirte böse; böse Handlungen sind vergrößerte, verdummte gute.”

^{xlvi}ii "Das Uebersehen des Individuellen und Wirklichen giebt uns den Begriff, wie es uns auch die Form giebt, wohingegen die Natur keine Formen und Begriffe, also auch keine Gattungen kennt, sondern nur ein für uns unzugängliches und undefinirbares X" (TO §1).

^{xlvi}iii "Unsere ganze europäische Cultur bewegt sich seit langem schon mit einer Tortur der Spannung, die von Jahrzehnt zu Jahrzehnt wächst, wie auf eine Katastrophe los: unruhig, gewaltsam, überstürzt: wie ein Strom, der ans Ende will, der sich nicht mehr besinnt, der Furcht davor hat, sich zu besinnen."

^{xl}ix "Es wird gedacht: folglich giebt es Denkendes" (WP §484 268).

¹ "Oedipus. Reden des letzten Philosophen mit sich Selbst. Ein Fragment aus der Geschichte der Nachwelt.

Den letzten Philosophen nenne ich mich, denn ich bin der letzte Mensch. Niemand redet mit mir als ich selbst, und meine Stimme kommt wie die eines Sterbenden zu mir. Mit dir, geliebte Stimme, mit dir, dem letzten Erinnerungshauch alles Menschenglücks, laß mich nur eine Stunde noch verkehren, durch dich täusche ich mir die Einsamkeit hinweg und lüge mich in die Vielheit und die Liebe hinein, denn mein Herz sträubt sich zu glauben, daß die Liebe todt sei, es erträgt den Schauer der einsamsten Einsamkeit nicht und zwingt mich zu reden, als ob ich Zwei wäre.

Höre ich dich noch, meine Stimme? Du flüsterst, indem du fluchst? Und doch sollte dein Fluch die Eingeweide dieser Welt zerbersten machen! Aber sie lebt noch und schaut mich nur noch glänzender und kälter mit ihren mitleidslosen Sternen an, sie lebt, so dumm und blind wie je vorher, und nur Eines stirbt—der Mensch.— Und doch! Ich höre dich noch, geliebte Stimme! Es stirbt noch Einer außer mir, dem letzten Menschen, in diesem Weltall: der letzte Seufzer, dein Seufzer, stirbt mit mir, das hingezogene Wehe! Wehe! geseufzt um mich, der Wehemenschen letzten, Oedipus." Viimeisestä filosofista ja filosofian lopusta. ks. (Nachlass 19 [36], 19 [126], 19 [318], 19 [319], 19 [320].)